

RAZPRAVE FF

Robert Grošelj

Vezava glagolov umevanja v slovanskih jeziki

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

Vezava glagolov umevanja v slovanskih jeziki

Zbirka: Razprave FF (e-ISSN 2712-3820)

Avtor: Robert Grošelj

Recenzenta: Alenka Šivic Dular, Andreja Žele

Lektor: Bojana Maltarić

Prevod povzetka: Robert Grošelj

Tehnična urednica: Lavoslava Benčič

Fotografija na naslovnici: Supraseljski zbornik (fragment ljubljanskega dela zbornika; NUK, Ljubljana)

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete

Za založbo: Roman Kuhar, dekan Filozofske fakultete

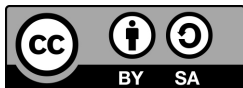
Oblikovanje in prelom: Lavoslava Benčič

Ljubljana, 2021

Prva e-izdaja

Publikacija je brezplačna.

Publikacijo je sofinancirala Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca. (izjeme so fotografije) / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>
DOI: 10.4312/9789610604754

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 65915139

ISBN 978-961-06-0475-4 (PDF)

Kazalo vsebine

Predgovor	9
1 Uvod	11
1.1 Namen in cilji dela	11
1.2 Gradivo in korpus	12
1.2.1 Jeziki	12
1.2.2 Gradivo	12
1.2.3 Korpus	13
1.2.4 Problemske točke	17
1.3 Metode	18
1.3.1 Pomenska analiza	18
1.3.2 Vezljivostna analiza	18
1.4 Opredelitev osnovnih vezljivostnih pojmov	21
1.5 Potek vsebine	25
2 Pomensko polje glagolov umevanja	27
2.1 Teoretična opredelitev pomenskega polja	27
2.2 Pomensko polje umevanja z zgodovinskokulturološkega vidika	30
2.3 Pomensko polje umevanja z zgodovinskopomenoslovnega vidika	31
2.4 Pomensko polje umevanja z etimološkega vidika	34
2.4.1 Praslovansko *mǫslb, rod. *mǫsli	35
2.4.2 Praslovansko *mьnčiti (se), sed. *mьnjò (se)	36
2.4.3 Praslovansko *měňiti, sed. *měnjò.	38
2.4.4 Praslovansko *umь, rod. *umà	39
2.4.5 Praslovansko *věděti, sed. *vě(d)mь	41
2.4.6 Praslovansko *znāti, sed. *znājò	42
2.5 Pregled gradiva	43
3 Izbor sodobnejših vezljivostnih pristopov	45
3.1 Sinhrona vezljivostne razprave	45
3.1.1 Vezljivost v povojih (Tesnière, 1959)	45
3.1.2 Vezljivost v slovenskem jezikoslovju	47
3.1.3 Vezljivost v češkem jezikoslovju	56

3.1.4	Vežljivost v poljskem jezikoslovju	74
3.1.5	Vežljivost v ruskem jezikoslovju	79
3.1.6	Vežljivost v hrvaškem in srbskem jezikoslovju	87
3.1.7	Vežljivost v sodobnem nemškem jezikoslovju	99
3.1.8	Povzermalno o sinhronih vežljivostnih razpravah	105
3.2	Opomba o diahronih vežljivostnih raziskavah glagolov umevanja	107
3.2.1	Primerjalnoslovanska skladnja (Miklošič, 1868–1874)	107
3.2.2	Vežava *uměti, *věděti in *znati v slovanskih jezikih (H. Orzechowska)	108
3.2.3	Določila glagolov govorjenja in mišljenja v zgodovini hrv. jezika (Hudeček, 2001; 2003)	110
3.2.4	Glagolska vežava v »Vesti-Kuranty« (Maier, 2006)	111
3.2.5	Predmet in prehodnost v zgodovini ruskega jezika (Krys'ko, 2006)	112
3.2.6	Povzermalno o diahronih vežljivostnih razpravah v zvezi z glagoli umevanja	113
4	Razvoj vežave glagolov umevanja v slovanskih jezikih	115
4.1	Vežava glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini	115
4.1.1	Pomeni glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini	115
4.1.2	Določilne možnosti glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini	117
4.1.3	Vežljivost glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini	127
4.1.4	Povzetek	135
4.1.5	Primerjava vežave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v stari cerkveni slovanščini	137
4.2	Vežava glagolov umevanja v slovenskem jeziku	143
4.2.1	Pomeni glagolov umevanja v slovenskem jeziku	143
4.2.2	Določilne možnosti glagolov umevanja v slovenskem jeziku	145
4.2.3	Vežljivost glagolov umevanja v slovenskem jeziku	165
4.2.4	Povzetek	182
4.2.5	Primerjava vežave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v slovenskem jeziku	185

4.3	Vezava glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku	194
4.3.1	Pomeni glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku	194
4.3.2	Določilne možnosti glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku.	197
4.3.3	Vezljivost glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku	228
4.3.4	Povzetek	256
4.3.5	Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v srbskem in hrvaškem jeziku	261
4.4	Vezava glagolov umevanja v češkem jeziku	270
4.4.1	Pomeni glagolov umevanja v češkem jeziku	270
4.4.2	Določilne možnosti glagolov umevanja v češkem jeziku	273
4.4.3	Vezljivost glagolov umevanja v češkem jeziku	304
4.4.4	Povzetek	328
4.4.5	Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v češkem jeziku	332
4.5	Vezava glagolov umevanja v poljskem jeziku	342
4.5.1	Pomeni glagolov umevanja v poljskem jeziku	342
4.5.2	Določilne možnosti glagolov umevanja v poljskem jeziku	344
4.5.3	Vezljivost glagolov umevanja v poljskem jeziku	365
4.5.4	Povzetek.	388
4.5.5	Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v poljskem jeziku	392
4.6	Vezava glagolov umevanja v ruskem jeziku	401
4.6.1	Pomeni glagolov umevanja v ruskem jeziku	401
4.6.2	Določilne možnosti glagolov umevanja v ruskem jeziku	405
4.6.3	Vezljivost glagolov umevanja v ruskem jeziku	435
4.6.4	Povzetek.	463
4.6.5	Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v ruskem jeziku	467
4.7	Prislovno določilo (ADV)	481
4.7.1	ADV kot pravo vsebinsko določilo	481

4.7.2	»Nadomestno« določilo ADV kot samostojna določilna možnost	482
4.7.3	»Nadomestno« določilo Sak* kot del desne določilne možnosti	485
5	Primerjava vezave posameznih glagolov umevanja v slovanskih jezikih	491
5.1	Vezava odrazov psl. * <i>mysliti</i> v slovanskih jezikih	491
5.1.1	Pomeni odrazov psl. * <i>mysliti</i> v slovanskih jezikih	491
5.1.2	Pomen a. 'misliti, razmišljati'	492
5.1.3	Pomen b. 'imeti namen, nameravati'	495
5.1.4	Pomen c. 'misliti, snovati v škodo/korist'	497
5.1.5	Pomen d. 'skrbeti za; upoštevati'	499
5.1.6	Pomen e. 'pričakovati'	500
5.2	Vezava odrazov psl. * <i>mьněti</i> v slovanskih jezikih	500
5.2.1	Pomeni odrazov psl. * <i>mьněti</i> v slovanskih jezikih	500
5.2.2	Pomen a. 'misliti, meniti; imeti za'	501
5.2.3	Pomena b. 'upati' in c. 'nameravati'	505
5.2.4	Pomen d. 'pomeniti'	506
5.2.5	Pomen e. 'ceniti, spoštovati'	507
5.2.6	Pomen f. 'sumiti, imeti za krivega'	507
5.2.7	Pomen g. 'pričakovati, predvidevati'	507
5.2.8	Pomen h. 'zdeti se'	508
5.2.9	Pomen i. 'biti samozavesten'	508
5.2.10	Pomen j. 'zelo želeti, komaj čakati'	508
5.3	Vezava odrazov psl. * <i>měniti</i> v slovanskih jezikih	508
5.3.1	Pomeni odrazov psl. * <i>měniti</i> v slovanskih jezikih	508
5.3.2	Pomen a. 'misliti, meniti; imeti za'	509
5.3.3	Pomen b. 'spominjati, omenjati'	511
5.3.4	Pomen c. 'nameravati'	512
5.3.5	Pomen d. 'reči, dejati'	513
5.3.6	Pomen e. 'namenjati'	514
5.3.7	Pomen f. 'pomeniti'	514
5.3.8	Pomen g. 'pridržati, zagotoviti'	515

	5.3.9	Pomen h. 'misliti, snovati v škodo/korist'	515
	5.3.10	Pomen i. 'tikati se, prisojati'	515
	5.3.11	Pomen j. 'objubljeni'	515
5.4		Vezava odrazov psl. * <i>uměti</i> v slovanskih jezikih	515
	5.4.1	Pomeni odrazov psl. * <i>uměti</i> v slovanskih jezikih	515
	5.4.2	Pomena a. 'vedeti, znati, poznati' in b. 'obvladati, biti zmožen'	516
	5.4.3	Pomen c. 'razumeti, dojemati'	519
	5.4.4	Pomen d. 'imeti navado'	519
	5.4.5	Pomen e. 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost'	520
5.5		Vezava odrazov psl. * <i>věděti</i> v slovanskih jezikih	520
	5.5.1	Pomeni odrazov psl. * <i>věděti</i> v slovanskih jezikih	520
	5.5.2	Pomen a. 'vedeti, znati, poznati'	521
	5.5.3	Pomen b. 'voditi, upravljati'	526
	5.5.4	Pomen c. 'doživljati, imeti izkušnje'	527
	5.5.5	Pomen d. 'prištevati, šteti k'	527
5.6		Vezava odrazov psl. * <i>znati</i> v slovanskih jezikih	527
	5.6.1	Pomeni odrazov psl. * <i>znati</i> v slovanskih jezikih	527
	5.6.2	Pomen a. 'vedeti, znati, poznati'	529
	5.6.3	Pomen b. 'zavedati se; prepoznavati'	534
	5.6.4	Pomen c. 'izvedeti'	534
	5.6.5	Pomen d. 'morati, treba biti'	534
	5.6.6	Pomen e. 'moči'	534
	5.6.7	Pomen f. 'imeti navado; dogajati se'	535
	5.6.8	Pomen g. 'skrbeti za, slišati za'	535
	5.6.9	Pomen h. 'priznavati, priznati'	535
	5.6.10	Pomen i. 'izpovedovati, pričevati'	536
	5.6.11	Pomen j. 'spominjati se'	536
	5.6.12	Pomen k. 'prerokovati'	536
	5.6.13	Pomen l. 'čutiti; trpeti'	537
	5.6.14	Pomen m. 'opažati, spoznavati'	537
	5.6.15	Pomen n. 'priznavati (kot); opredeljevati se za'	537

5.6.16 Pomen o. 'doživljati'	538
5.6.17 Pomen p. 'biti videti'.	538
6 Sklepne ugotovitve	539
6.1 Diahrono raziskovanje vezljivosti – problem korpusa in odprte možnosti	541
6.2 Desiderata	542
Povzetek	545
Summary	547
Viri in literatura	549
Stvarno in imensko kazalo	563
Seznam shem in tabel	575
Seznam krajšav	585
Oznake določil	587

Predgovor

Razprava *Vezava glagolov umevanja v slovanskih jezikih* je deloma spremenjena in dopolnjena istoimenska doktorska disertacija, ki je bila obranjena februarja 2010 na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

V njej se posvečam vprašanju razvoja vezave splošnoslovanskih glagolov umevanja (tj. mišljenja in védenja) v izbranih slovanskih jezikih (v stari cerkveni slovanščini, slovenščini, srbsčini in hrvaščini, češčini, poljščini in ruščini). Raziskava vezave temelji na sodobnih vezljivostnih pristopih, ki v izhodišče postavljajo pomensko usmerjenost, ta pa se izrazno realizira v obliki vezavnostnih vzorcev. Sprememba vezave je torej posledica spremenjenih vezljivostnih lastnosti glagola.

Z raziskavo vezave (in, širše, vezljivosti) splošnoslovanskih glagolov umevanja v zgodovinski perspektivi sem skušal aktualizirati in dopolniti večinoma oblikoskladenske in besednoredne raziskave slovanske zgodovinske skladnje (tudi sicer je znotraj zgodovinskega jezikoslovja skladnja ena izmed manj raziskanih jezikovnih ravnin).

Glede na disertacijo so izpuščene priloge z ilustrativnimi zgledi (po jezikih), ki natančneje ponazarjajo posamezne vezavnostne vzorce; ponazarjalno gradivo je vključeno v osnovno besedilo razprave.

Na koncu bi se rad najlepše zahvalil mentoricama pri doktorski disertaciji, red. prof. dr. Alenki Šivic-Dular in izr. prof. dr. Andreji Žele, za strokovno vodstvo, nasvete in spodbude ob pisanju dela, Bojani Maltarić za jezikovni pregled besedila, zaposlenim v knjižnici oddelkov za slavistiko in slovenistiko za vso dragoceno literaturo, ki je lahko romala z njihovih polic na mojo pisalno mizo. Zahvala gre tudi prijateljem, ki so mi ob pisanju disertacije in razprave stali ob strani, posebej pa se zahvaljujem svoji družini – to delo gotovo ne bi nastalo brez njihove vsestranske in iskrene podpore.

Robert Grošelj

1   **Uvod***

1.1   Namen in cilji dela

Razprava je zamišljena kot prispevek k opisom zgodovinske skladnje, ki je znotraj zgodovinskega jezikoslovja ena izmed manj raziskanih jezikovnih ravnin (Hock, 1991; Harris-Campbell, 1995); podobno stanje zaznamuje tudi slovanski (in slovenski) prostor.

Splošni namen razprave sestavljata **(1)** aktualizacija in dopolnitev primerjalnih slovanskih skladenjskih raziskav ter **(2)** raziskava razvoja vezljivosti (predvsem vezave) v slovanskih jezikih. Zadnji namen pomeni vnos aktualnih skladenjskih tem (z metodologijo) med večinoma oblikoskladenjske in besednoredne raziskave slovanske zgodovinske skladnje.

Glavni specifični cilj razprave je raziskava razvoja vezave (v okvirih vezljivostne teorije) splošnoslovanskih glagolov *umevanja*. Domnevam namreč, da se s spreminjanjem pomena glagolov spreminjata tudi njihova vezljivost in vezava. Sprememba vezave se bo torej pokazala kot sprememba oblikoslovne realizacije udeležencev, ki nastopi zaradi spremenjenih vezljivostnih lastnosti glagola (prim. Žele, 2003).

Glavni specifični cilj razprave bo dosežen prek naslednjih **delnih specifičnih ciljev**: **(1)** teoretično in praktično bodo opredeljeni splošnoslovanski glagoli *umevanja*; **(2)** na podlagi leksikografskih del bo določeno pomenje posameznih glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih (s časovno opredelitvijo pojavljanja posameznega pomena); **(3)** znotraj posameznih pomenov bodo vzpostavljene vezljivostne možnosti v obliki pomenskih in vezavnostnih vzorcev, pri čemer se bo pokazala njihova stabilnost oz. nestabilnost po obdobjih; **(4)** v okvirih posameznih jezikov bo primerjan razvoj vezave po pomenih; **(5)** primerjan bo razvoj vezave posameznih glagolov med slovanskimi jeziki.

Stranski specifični cilj je izdelava metodološkega pristopa za diahrono raziskavo vezljivosti oz. vezave (glej poglavji **1.3**, **1.4**); podporno vlogo v izdelavi metode imata: **(1)** pregled relevantnih sodobnih vezljivostnih pristopov ter nevezljivostnih slovanskih skladenjskih del; **(2)** ocena obstoječih razprav, ki so se ukvarjale (tudi) z razvojem vezljivosti in vezave glagolov *umevanja*.

---

* Besedilo razprave je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://ZRCola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil dr. Peter Weiss. Dr. Petru Weissu se na tem mestu iskreno zahvaljujem za najnovejše različice pisave ZRCola.

1.2 Gradivo in korpus

1.2.1 Jeziki

Za raziskavo vezave glagolov umevanja v slovanskih jezikih je bila nujna – predvsem zaradi količine gradiva – zamejitev jezikov, pritegnjenih v analizo, pri čemer je bilo treba upoštevati vse tri slovanske makrodialekte. Izmed južnoslovanskih jezikov so upoštevani **slovenščina**, **stara cerkvena slovanščina** kot najstarejši slovanski knj. jezik, **srbščina**, **hrvaščina**. Zahodnoslovanske jezike zastopata **češčina** in **poljščina**, ki izkazujeta najdaljšo knjižnojezikovno tradicijo v tej skupini, vzhodnoslovanske jezike pa **ruščina**.

1.2.2 Gradivo

Gradivo raziskave so splošnoslovanski glagoli **umevanja**, ki jih delim na glagole **mišljenja** in **védenja**, z njihovimi modifikacijskimi izpeljankami (po Vidovič Muha, 1988) – drugotnimi nedovršniki (iterativi). Iz analize so izključene sestavljenke in tvorjenke s povratnoosebnim zaimkom (prostim morfemom); raziskava njihovih pomenskih in vezljivostnih sprememb glede na netvorjenke se je že pri pregledovanju gradiva pokazala kot izjemno (gradivsko in problemsko) kompleksna in si zasluži ločeno, delno obravnavo (le-ta bi morala v prvi vrsti zajeti samo en skladenjskopodstavni glagol s sestavljenkami itn.).

Med prve se uvrščajo psl. **mysliti* (tudi **myslěti*), **mьněti* (tudi **mьniti*) in **mьniti*, ki kažejo naslednje odraze v slovanskih jezikih: **STCSL.** glagoli мѣслити; мьнѣти; мѣнити; **SLN.** glagoli *misliti*; *mněti*; *méniti* (tudi *meniti*); **SRB./HRV.** glagol *misliti* z izpeljankama *mišljati*, *mišljati*; glagol *mniti* (tudi *mněti*, *mnjěti*) z izpeljankami *mnijevati*, *mnivati*, *mnjivati*, *mnjati*, *mnjavati*; glagol *mijeniti*; **ČEŠ.** glagoli *myslet* (star. *myslit*) z izpeljanko *myslívati*; glagol *mnít* z izpeljanko *mnívati*; glagol *mínit* z izpeljanko *mínivati*; **POLJ.** glagol *myśleć* (star. in nar. *myślić*) z izpeljanko *myślać*; glagol *mniemać* (tudi *mnimać*) in sorodna stpolj. glagola *mnieć*, *mniemieć*; glagol *mienić*; **RUS.** glagol *мыслить* z izpeljankama *мысливати*, *мышливати*; glagol *мнить*; glagol *мьнिति* z izpeljanko *мьнати*.

Med druge se uvrščajo psl. **uměti*, **věděti*, **znati* z naslednjimi odrazi v slovanskih jezikih: **STCSL.** glagol оумѣти; glagol вѣдѣти z izpeljanko вѣдати; знати; **SLN.** glagol *uměti* z izpeljanko *umévati*; glagol *vědeti*; glagol *znāti*; **SRB./HRV.** glagoli *umjeti*; glagol *vjedjeti*; glagol *znāti* z izpeljanko *znávati*; **ČEŠ.** glagol *umět* z izpeljanko *umívati*; glagol *vědět* z izpeljanko *vědívat*; glagol *znát* z izpeljanko *znávati*; **POLJ.** glagol *umieć* z izpeljanko *umiewać*; *wiedzieć*; *znać*; **RUS.**

glagol **уметь**; glagol **вѣдѣти** z izpeljanko **ведать** (od 18. st. popolnoma nadomesti netvorjenko; k **ведать** tvorjen **ведывать**); glagol **знать** z izpeljanko **знавать**.

1.2.3 Korpus

Korpus za vezljivostno analizo gradiva sestavljajo izpisi iz slovarskih virov: tezavrov, zgodovinskih slovarjev, slovarjev knjižnih jezikov, vezljivostnih slovarjev in avtorskih slovarjev; poudarek je bil na tistih leksikografskih delih, ki navajajo celotne besedilne zglede. V določenih primerih (glej spodaj) je bilo treba upoštevati tudi gradivo posameznih (reprezentativnih) del, saj slovanska leksikografska dela ne pokrivajo celotnega knjižnojezikovnega razvoja posameznih jezikov.

Iz slovarskih del so bili sistematično izpisani zgledi z izpričanimi vezljivostnimi (pomenskimi in vezavnostnimi) značilnostmi glagolov, medtem ko je bilo gradivo iz knjižnih del pregledano in izpisano problemsko – upoštevana je bila frekvenca vezljivostnih možnosti (kateri vzorci so pogosti oz. redki), zabeležene so bile posebne vezljivostne možnosti itn. Izpisani zgledi so bili na podlagi uveljavljenih zapisov (prim. predvsem **SPP**) oblikovani v pomenske (vezljivostno razmerje med udeleženci) in vezavnostne (oblikoslovni podatki) vzorce, primerne za vezljivostno analizo.

1.2.3.1 Stara cerkvena slovanščina

Osnova stesl. gradiva je *Slovník jazyka staroslověnského* (1966–1997; **SJS**); ob njem je bil izmed stesl. leksikografskih del upoštevan še *Старославянский словарь* (1999; **SS**).

Ostalo gradivo, zbrano za raziskavo, je bilo izpisano iz naslednjih stesl. del: *Marijanski evangelij* (*Codex Marianus*; **M**), *Sinajski psalter* (*Psalterium Sinaiticum*; **Sin**), *Supraselski zbornik* (*Codex Suprasliensis*; **Supr**); vsi spomeniki so iz 11. st.

1.2.3.2 Slovenščina

Slovensko pisno izročilo, zajeto v razpravi, sega od 10. do 21. st., pri čemer se obsežno gradivo pojavi šele z nastopom knjižnega obdobja v drugi polovici 16. st. Sestavo sln. korpusa ponazarja spodnja tabela.

Tabela 1: Sestava korpusa za slovenščino

predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
BS, Mikhailov	T, K, D	SJJSv	Jap	P, W, Plet.	SSKJ, VSSG

Za **predknjižno obdobje** je bilo upoštevano gradivo *Brižinskih spomenikov* (10.–11. st.; **BS**) ter besedil *predknjižnega izročila* (14. st. do 1550; Mikhailov, 1998).

Za **16. st.** so bila pregledana naslednja dela: P. Trubar (**T**) – *Catechismus in Abecedarium* iz 1550 (**TC 1550**, **TA**), *Articuli oli deili te prave, stare vere kersčanske* iz 1562 (**TAr**), *Cerkovna ordninga* iz 1564 (**TO**) in *Ta celi catehismus, eni psalmi inu tih vegših godii stare inu nove kersčanske peisni* iz 1574 (**TC 1574**); S. Krelj (**K**) – *Otrozhia Biblia* iz 1566 (**KB**); J. Dalmatin (**D**) – *Biblia* iz 1584 (**DB**). Za **17. st.** je bil upoštevan *Slovar jezika Janeza Svetokriškega* (2006; **SJJSv**), za **18. st.** pa Japljev prevod *Svetega Pisma* (1784–1802; **Jap**).

Za **19. st.** so bili upoštevani: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika* (1977; **P**), Wolfov prevod *Svetega Pisma* (1856–1859; **W**) in *Pleteršnikov slovar* (1894–1895; **Plet.**). Za **20. st.** sta bila upoštevana: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1998; **SSKJ**) in *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov* A. Žele (2008; **VSSG**).

1.2.3.3 Srbščina in hrvaščina

Upoštevanje srb./hrv. gradiva kot celote, pri čemer analizirano pisno izročilo sega od 12. st. do danes, upravičuje na eni strani zgodovinskojezikovno in narečno (predvsem štok.) skupno področje, na drugi pa obdobje skupnega standardnega jezika od polovice 19. st. do konca 20. st.; le-to je vplivalo na nastanek leksikografskih del, ki večinoma niso razločevala med srb. in hrv. knjižnojezikovno različico. Sestavo srb./hrv. korpusa ponazarja spodnja tabela.

Tabela 2: Sestava korpusa za srbščino in hrvaščino

(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
Daničić	Judita	Osman		19. st. Njegoš; Karadžić; RHJ; 19.–20. st. Benešić; RSHJ; RSHKJ;	20. st. Šonje
ARj; RHKKJ (do vključno 20. st.)					

Za celotno **zgodovinsko obdobje** srb./hrv. jezika je bil upoštevan predvsem *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976; **ARj**), medtem ko *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (1984–2005; **RHKKJ**) pokriva zgolj kajk. knjižno tradicijo od 16. do polovice 20. st.

Najstarejše obdobje srb. pisne tradicije **do 15. st.** pokriva Daničićev *Рјечник из књижевних старина српских* (1863–1864; **Daničić**). Za **16. st.** je bil upoštevan *Rječnik Marulićeve Judite* (čak. področje) M. Moguš (2001; **Judita**), za **17. st.** pa računalniška konkordanca *Ivan Gundulić »Osman«* Ž. Bujasa (1975; **Osman**).

Za **19. in 20. st.** so bili pregledani: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (1959–(2006); **RSHJ**), Benešičev *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od Preporoda do I. G. Kovačića* (1986; **Benešić**) in *Речник српскохрватског књижевног језика* (1967–1976; **RSHKJ**). Samo za **19. st.** so bili upoštevani: *Речник језика Петра II Петровића Негова* M. Stevanovića (1983; **Njegoš**), Karadžičev *Srpski rječnik* (1898; **Karadžić**) in Broz-Ivekovičev *Rječnik hrvatskoga jezika* (1901; **RHJ**). Za **20. st.** je bil pregledan *Rječnik hrvatskoga jezika* J. Šonja (2000; **Šonje**).

1.2.3.4 Češčina

Češko pisno izročilo sega v 13. st. Sestavo češ. korpusa ponazarja spodnja tabela.

Tabela 3: *Sestava korpusa za češčino*

stčeš.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
Gebauer; MSS; Vokabulář				19.–20. st. PSJČ; 20. st. SPP; SSpoj	
SČN; Kott (do vključno 19. st.)					

Za češ. jezik **od staročeškega (stčeš.) obdobja do 19. st.** sta bila upoštevana Jungmannov *Slovník česko-německý* (1834–1839; **SČN**) in Kottov *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický* (1878–1893; **Kott**);¹ slovarsko najšibkeje obdelano (gledano v celoti) je obdobje od 16. do 19. st.

Najstarejše **stčeš. obdobje** (do začetka 16. st.) pokrivajo Gebauerjev *Slovník staročeský* (1903–1916; **Gebauer**), *Staročeský slovník* (1968–(2004)), *Malý staročeský slovník* J. Běliča idr. (1978; **MSS**) in spletna gradivska baza **Vokabulář** (Oddělení vývoje jazyka ÚČJ AV ČR).

Za **19. in 20. st.** je bil upoštevan *Průruční slovník jazyka českého* (1935–1957; **PSJČ**),² medtem ko sta bila zgolj za **20. st.** pregledana vezljivostna slovarja *Slovesa pro praxi* (1997; **SPP**) in *Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení* (2005; **SSpoj**).

1 Največ gradiva v Jungmannovem slovarju je iz obdobja češ. preporoda (*obrození*), od zadnje tretjine 18. st. do 1834, sledi veleslavinsko in bratrsko obdobje (1520–1620, od 1457), manj je stčeš. in pobělohorského gradiva (med 1620 in drugo tretjino 18. st.; **Prameny slovníku** na www.slovník.cz). Osnova Kottovega slovarja je Jungmannovo gradivo (Kott, I, V).

2 Osnova korpusa so knjižna dela od 1880, vendar pa so upoštevani – po kriteriju »dobrega avtorja« – tudi pomembnejši avtorji od 1770 (Němcová, Havlíček, Tyl, Erben, Celakovský, Kollár, Mácha, Palacký, Šafařík; PSJČ, I, VIII–XI).

1.2.3.5 Poljščina

Stabilnejša pisna tradicija (kot je zastopana v zgodovinskih slovarjih) polj. jezika sega na konec 13. st. Sestavo polj. korpusa ponazarja spodnja tabela.

Tabela 4: Sestava korpusa za poljščino

stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
SlStp	Sl16	SlJChP	Linde	19. st. Mick.; 19.–20. st. SJP; 20. st. SSG	
SlWarsz (do vključno 19. st.)					

Najstarejše, **staropoljsko (stpolj.) obdobje** (do 16. st.) pokriva *Słownik staropolski* (1953–2002; **SlStp**), obdobje **16. st.** pa nepopoln *Słownik polszczyzny XVI wieku* (1966–2000); **Sl16**).

Za **17. st.** je bil upoštevan avtorski slovar *Słownik języka Jana Chryzostoma Paska* (1965; **SlJChP**), za **18. st.** pa *Słownik języka polskiego* S. B. Lindeja (1854–1860; **Linde**).³

Obdobje **19.–20. st.** (do konca prve polovice) pokriva *Słownik języka polskiego* W. Doroszewskega (1958–1969; **SJP**);⁴ samo za **19. st.** je bil upoštevan *Słownik języka Adama Mickiewicza* (1962–1983; **Mick.**), za **20. st.** pa *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich* (1980–1992; **SSG**).

Informativno je bil korpus dopolnjen z gradivom iz t. i. *Varšavskega slovarja* (1900–1927; **SlWarsz**), katerega besedilni zgledi sodijo v časovni lok od stpolj. obdobja do konca 19. st.

1.2.3.6 Ruščina

Za ruščino je bilo upoštevano pisno gradivo, ki sega od 11. st. (strus. obdobje) do konca 20. st. Sestavo rus. korpusa ponazarja spodnja tabela.

Tabela 5: Sestava korpusa za ruščino

11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
Srezn.; SDRja11–14		SRja18	19. st. Dal'; Pušk.; 19.–20. st. SSRja; 20. st. Ožegov
SRja11–17 (do vključno 17. st.)			

³ Čeprav časovni lok, v katerega sodi Lindejevo gradivo, obsega obdobje od konca 13. do konca 18. st., je bil poudarek na gradivu iz 17. in 18. st. Lindejevo gradivo – z zadržkom! – sprejemam kot reprezentativno za polj. jezik 18. st.

⁴ Korpus, ekscerpiran za SJP, sodi v obdobje od 2. polovice 18. st. do vključno 1. pol. 20. st., pri čemer je bilo upoštevano predvsem gradivo 20. st. (z zadržkom tudi druge polovice 19. st.).

Najstarejše obdobje rus. jezika, t. i. **staroruski jezik** (*древнерусский язык*; 11.–14. st.), pokrivata slovarja *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам* I. I. Sreznevskega (1890–1912; **Srezn.**)⁵ in *Словарь древнерусского языка XI–XIV вв.* (1988–(2003); **SDRja11–14**). Časovno daljše obdobje, tj. med 11. in 17. st., pokriva *Словарь русского языка XI–XVII вв.* (1975–(2002); **SRja11–17**), ki pa je bil upoštevan načeloma samo za **srednjerusko** (*среднерусский период*; Krys'ko, 2006) ali **velikorusko obdobje** (*старорусский, великорусский язык*) od 14. do 17. st.

Za **18. st.**, ko se lahko govori o začetkih sodobnega ruskega knj. jezika (*литературный язык*), je bil pregledan *Словарь русского языка XVIII вв.* (1984–(2006); **SRja18**). Iz celotnega obdobja **19.–20. st.** (ustalitev knjižnega jezika; *современный русский язык*) je bil upoštevan *Словарь современного русского литературного языка* (1948–1965; **SSRja**). Zgolj za **19. st.** sta bila pregledana *Толковый словарь живаго великорускаго языка* V. I. Dalja (1880–1884; **Dal'**) in *Словарь языка Пушкина* (1956–1961; **Pušk.**), za **20. st.** pa *Толковый словарь русского языка* S. I. Ožegova in N. Ju. Švedove (2004; **Ožegov**). V večini pregledanih slovarjev sodobnega rus. jezika se pojem *современный русский язык* nanaša nerazlikovalno na 19. in 20. st. (od A. S. Puškina naprej), zato v primeru rus. jezika obdobje 19.–20. st. sprejemam kot problemsko celoto.

1.2.4 Problemske točke

Izbrani korpus skuša zajeti vse zgodovinske razvojne stopnje izbranih slovanskih jezikov, vendar pa naštetih viri ne omogočajo popolnega vpogleda v gradivo in njegovo problematiko: **(1)** nekatera leksikografska dela so nezaključena in ne izkazujejo izbranih glagolskih leksemov; **(2)** najbolj pomanjkljivo je izkazano gradivo 16.–18. st. (izjema je v precejšnji meri srb./hrv.), medtem ko je stanje v najstarejših obdobjih in v sodobnih knjižnih jezikih (19.–20. st.) gradivsko bolj izpričano; **(3)** gradivo v starejših leksikografskih virih (iz 19. in začetka 20. st.) je neuravnoteženo (npr. nepopolni besedilni zgledi).

Predvidene pomanjkljivosti torej obsegajo predvsem neizkazovanje vseh vezljivostnih podatkov in stabilnosti posameznih vezljivostnih možnosti. Z namenom njihovega ustreznega odpravljanja so upoštevane ugotovitve iz sekundarne literature (oblikoskladenjske razprave, skladenjski opisi v zgodovinskih in akademskih slovnica, vezljivostne razprave). Tako regulirana raziskava omogoča nekoliko bolj uravnoteženo in objektivno interpretacijo gradiva ter relativno veljavnost rezultatov.

⁵ Redki gradivski zgledi iz Srezn. sicer segajo še v 18. st. (prim. Srezn., I, II–III).

1.3 Metode

Gradivo, izbrano in urejeno na osnovi filološke analize, bo služilo kot izhodišče za razčlenitev soodvisnosti med pomenskim in vezavnostnim razvojem glagolov *umevanja* (in modifikacijskih izpeljank) v slovanskih jezikih.

1.3.1 Pomenska analiza

Pomenje posameznih glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih bo opredeljeno na podlagi pomenskih razlag v analiziranih leksikografskih virih. Pomenske razlage se bo pri tem skušalo uravnotežiti oz. poenotiti na podlagi preveritve besedilnih zgledov; poskus tovrstne dopolnitve oz. modifikacije pomenskih razlag bo slonel na urejevalnem, sintagmatskem načelu slovarskega pomena: slovarski pomen izkazuje podredno razmerje pomenskih sestavin s skladenjsko vodilno **uvrščevalno pomensko sestavino (UPS)** in skladenjsko odvisnimi **razločevalnimi pomenskimi sestavinami (RPS)** (Vidovič Muha, 2000, 53). Na ta način bodo lahko vzpostavljeni tudi medjezikovno **primerljivi pomeni**, tj. pomeni z enako UPS in čim več prekrivnimi RPS, ki bodo omogočali primerjavo vezavnostnih možnosti med slovanskimi jeziki.

Sistematizacija slovarskih virov (in posledično zgledov), ki temelji na zgodovinskorazvojnem urejevalnem načelu, omogoča tudi opredelitev pomenov z vidika njihove **časovne ustaljenosti** (v katerem obdobju se določen pomen pojavlja). Podatki o časovni ustaljenosti pomenov so sicer podrejeni relativni razvrstitvi pomenov, ki temelji na kriteriju **pogostnosti** (bolj pogosti, gradivsko bolj izkazani pomeni so navedeni najprej).

1.3.2 Vezljivostna analiza

Vezljivostna analiza pomenov glagolov *umevanja* z izbranimi besedilnimi zgledi temelji na sodobnih pristopih k obravnavi glagolske vezljivosti (prim. predvsem Karolak, 1984; VV; Žele, 2001a). **Vezljivost** je lastnost oz. zmožnost določene besede (t. i. nosilca vezljivosti),⁶ da veže nase napovedljivo (določeno) število vezljivostnih položajev, je torej napovedljivost/obveznost skladenjskih mest (nasproti **družljivosti**, ki označuje prosta mesta). Obvezna skladenjska mesta, ki so napovedljiva iz **pomenske usmerjenosti** glagola oz. iz njegove pomensko-skladenjske vezljivosti (z udeleženskimi vlogami), so zasedena s t. i. določili v določeni slovnični obliki (strukturnoskladenjska vezljivost; Žele, 2001a, 13).⁷

6 Najbolj tipični nosilci vezljivosti so glagoli, pridevniki (označujejo različna stanjska lastnostna razmerja), poleg njih pa še izglagolski in izpridevniški samostalniki (Žele, 2001a, 15).

7 Nepolnopomenski glagoli oz. glagoli v pomožniških vlogah kot slovničnofunkcijska jedra povedi lahko v

Večstopenski obravnavi vezljivosti⁸ v sinhronih raziskavah ustreza pričujoča analiza razvoja vezljivosti in vezave glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih. **Pomenskoskladenjska vezljivost** ali **pomenska usmerjenost** je lastnost nosilca vezljivosti, da s svojim pomenom jezikovno odraža določeno zunajjezikovno mikrosituacijo; pomenske entitete, ki ustrezajo predmetnim (substancijskim) ali abstraktnim sestavnim delom zunajjezikovne mikrosituacije, predstavljajo **udeleženci**. Njihovo vsebinsko opredelitev pokrivajo **udeleženske vloge**, pri čemer se v sodobnih vezljivostnih razpravah pogosto stremi k njihovi tipizaciji (prim. takšen poizkus v SČ, 38–41; določitev udeleženskih vlog z namenom samodejnega prepoznavanja slovenske skladnje v Orešnik, 1992).

Na podlagi glagolskih pomenov in besedilnih zgledov bodo določene tudi pomenskoscaldenjske značilnosti glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih. Osrednjo vlogo med njimi imajo gotovo **udeleženci**, ki jih predvideva usmerjenost glagola. Na podlagi glagolskega pomena, pomenskih in skladenjsko-oblikovnih lastnosti udeležencev bodo oblikovane njihove **udeleženske vloge** (prim. tipologijo v 1.4). Kompleksno **pomensko (vezljivostno) razmerje** med udeleženci, ki ga usmerja nosilec vezljivosti (usmerjenosti), bodo ponazarjali **pomenski (vezljivostni) vzorci**, npr. *nosilec védenja – vsebina* (opisno in brez upoštevanja predvidljivega nosilca, npr. *vedeti – kaj*).⁹

Pomenska usmerjenost se izrazno uresničuje v **strukturnoskladenjski vezljivosti**, ki je v raziskavi poimenovana **vezava** (kot jo pojmuje J. Dular, prim. Dular, 1982). Udeleženci pomenske usmerjenosti glagola so skladenjsko ali – bolje – besedilno realizirani kot **določila**¹⁰ v določeni slovnični obliki (oblikoslovne in oblikoskladenjske kategorije tipa sklon, nedoločnik, odvisnik itn.). Vezava je torej vpliv skladenjsko odločilnih slovarskih lastnosti besedne podstave nosilca vezljivosti na izbiro kategorialnih (neslovarskih) lastnosti določila (njegova slovnična oblika) oziroma predvidljivosti teh lastnosti na podlagi slovarskih lastnosti nosilca vezljivosti (prirejeno po Dular, 1982, 78).

---

okviru strukturnoskladenjske vezljivosti uvajajo samó neudeležensko povedkovodoločilno vezljivost (Žele, 2001a, 13).

8 Obravnava vezljivosti lahko zaobjame naslednje ravnine: (1) zunajjezikovna situacija (razmerja med zunajjezikovnimi danostmi); (2) pomenska (pomenskoscaldenjska) vezljivost; (3) skladenjskofunkcijska vezljivost; (4) izrazna (strukturnoskladenjska) vezljivost (zadnje tri v Žele, 2001a, 13). V pričujoči raziskavi sta upoštevani predvsem (2) in (3).

9 Pri opisni predstavitvi pomenskega vzorca levi udeleženec ni upoštevan, in sicer zaradi njegove predvidljivosti. Nanj je opozorjeno le v kompleksnejših primerih.

10 Določila so lahko na levi ali desni strani jedra (nosilca vezljivosti). T. i. **levi vezljivosti** pripadajo določila v skladenjski funkciji osebka (v nekaterih vezljivostnih pristopih tudi logičnega osebka), medtem ko ostala določila pripadajo t. i. **desni vezljivosti**.

Na osnovi ugotovljenih pomenskih (vezljivostnih) razmerij, udeležencev ter besedilnih zgledov se bodo razkrile strukturoskladenjske značilnosti glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih. Iz besedilnih zgledov se bodo izpostavila **določila** oz. **določilne možnosti** (z določeno slovnično obliko), s pomočjo sekundarne literature pa bo opisano njihovo oblikoskladenjsko obnašanje. Vzporednost pomenškega in strukturnega vezljivostnega razmerja v okvirih posameznih pomenov bo prikazana s pomočjo **vezavnostnih vzorcev**, ki predstavljajo formulaični prikaz vseh določilnih realizacij glagolskega leksema v opredeljenem pomenu, npr. **Snom – VF – SENT** (prim. predstavitev v 1.4). V okvirih posameznih pomenov bo določen časovni lok pojavljanja vzorca, njegova **stabilnost** oz. **nestabilnost**, vzorci pa bodo glede na kriterij stabilnosti primerjani med seboj (natančnejša opredelitev /ne/stabilnosti v 1.4).

Ob relativno problematičnem korpusu je treba računati tudi z neizkazovanjem vezljivostnih možnosti (tj. pomenskih in vezavnostnih vzorcev) v posameznih obdobjih. V tovrstnih primerih se kaže kot primeren naslednji operativni način reševanja »problemskih praznin«: če glagolski leksem v dveh časovno ločenih obdobjih **Z** in **Y** izkazuje pomen (**a**) in vezljivostno možnost (**1**), je velika verjetnost, da izkazuje pomen (**a**) in vezljivostno možnost (**1**) tudi v obdobju **X** (iz katerega v korpusu ni gradiva), če je to med **Z** in **Y**. Prim. spodnjo tabelarno predstavitev.

Tabela 6: *Ilustrativni prikaz desnih določilnih možnosti češ. myslet v pomenu 'imeti namen, nameravati'*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[5] oSak						
[11] INF						
[12] SENT						

Legenda:

	gradivsko izkazana vezavnostna možnost
	predvideno pojavljanje vezavnostne možnosti

V okvirih posameznih jezikov bodo nato primerjane **vezavnostne značilnosti** po pomenih (posebej znotraj glagolov *mišljenja* in glagolov *védenja*); tako bo postala jasna razvojna **stabilnost** pomenskih in vezavnostnih vzorcev, hkrati pa se bodo razkrila konkurenčna razmerja med glagoli samimi (po pomenih in

verjetno tudi absolutno). Zadnja točka raziskave je razvojna primerjava vezavnostnih značilnosti po posameznih glagolih *umevanja* (med slovanskimi jeziki). Odrazi glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih bodo predstavljeni po **primerljivih pomenih**, znotraj posameznega pomena pa bodo primerjane njihove vezavnostne značilnosti (njihova stabilnost, prekrivnost in časovno obdobje njihovega pojavljanja). Na koncu bodo v obliki sklepnih misli predstavljene **splošne tendence** v pomenskoskladenjskem in vezavnostnem razvoju glagolov *umevanja* po slovanskih jezikih in primerjalnoslovansko (tj. rezultati raziskave); sledile jim bodo še: problematika **korpusa**, odprte **možnosti**, ki se nanašajo na zgodovinsko vezljivostne raziskave, in **desiderata**.

1.4 Opredelitev osnovnih vezljivostnih pojmov

Poglavje zajema natančnejše opredelitve in ponazoritve pojmov (izrazja), ki jih uporabljam v razpravi in se nanašajo na vezljivost. Pojmi, ki jih natančneje opredeljujem, so: **vezljivost**, **pomenska usmerjenost (pomenskoskladenjska vezljivost)**, **udeleženec**, **udeleženska vloga**, **pomenski (vezljivostni) vzorec**, **vezava (strukturnoskladenjska vezljivost)**, **določilo**, **vezavnostni vzorec**, **stabilnost /vezavnostnega vzorca/**. Nekateri podatki se podvajajo, saj so navedeni že v 1.3; kljub temu menim, da ima lahko njihova ponovna opredelitev pozitivno vlogo, ker izpostavlja in natančneje predstavlja ključno vezljivostno izrazje.

Vezljivost je lastnost oz. zmožnost določene besede (t. i. nosilca vezljivosti; glej op. 6), da veže nase napovedljivo (določeno) število vezljivostnih položajev, je torej napovedljivost/obveznost skladenjskih mest (nasproti **družljivosti**, ki označuje prosta mesta). Obvezna skladenjska mesta, ki so napovedljiva iz pomenske usmerjenosti glagola oz. iz njegove pomenskoskladenjske vezljivosti (z udeleženskimi vlogami), so zasedena s t. i. določili v določeni slovnični obliki (strukturnoskladenjska vezljivost; Žele, 2001a, 13).

Pomenska usmerjenost (pomenskoskladenjska vezljivost) je lastnost **nosilca vezljivosti**, da s svojim pomenom jezikovno upodablja določeno zunajjezikovno mikrosituacijo; pomenske entitete, ki ustrezajo predmetnim ali abstraktnim sestavnim delom zunajjezikovne mikrosituacije, predstavljajo *udeleženci*. Ob njih se kot sestavni del jezikovno reflektirane zunajjezikovne situacije lahko pojavljajo tudi *okoljski elementi*, ki jih v pomenski usmerjenosti zastopajo t. i. *okoljsčine*.

Udeleženec je v *pomenski usmerjenosti* glagola jezikovno realiziran predmetni ali abstraktni sestavni del zunajjezikovne mikrosituacije, kot jo s svojim leksikalnim pomenom odraža *nosilec* vezljivosti.

Prim. sln. besedilna zgleđa (1) *Ana je mislila, kako bo uredila dom.*
(2) *Nisem te mislil prizadeti.*

V zgleđu (1) glagolski leksem *misliti* s pomenom 'misliti, razmišljati' usmerja/predvideva dva udeleženca jezikovno realizirane mikrosituacije; v (2) glagolski leksem *misliti* s pomenom 'nameravati' tudi usmerja/predvideva dva udeleženca jezikovno realizirane mikrosituacije.

Udeleženska vloga v *pomenski usmerjenosti* glagola predstavlja vsebinsko/pomensko opredelitev udeleženca, kot se kaže skozi jezikovno realizirano mikrosituacijo. Gre za tisto vsebino, ki jo udeleženec dobi v pomenskem (vezljivostnem) razmerju do nosilca vezljivosti.

V zgleđu (1) imata *Ana* in *kako bo uredila dom* ločeni udeleženski vlogi; udeleženec *Ana* (bolje 'Ana', abstraktnije 'X') ima udeležensko vlogo *nosilca* mišljenja, *kako bo uredila dom* ('*kako bo uredila dom*' oz. 'Y') pa *vsebine* mišljenja. V zgleđu (2) ima udeleženec *jaz* (bolje 'jaz', abstraktnije 'X') udeležensko vlogo *nosilca namere, prizadeti te* ('*prizadeti te/tebe*' oz. 'Y') pa *vsebine* namere.

Tipologija *udeleženskih vlog*, ki se pojavljajo v pričujoči raziskavi:

Nosilec dejavnosti, procesa, lastnosti = udeleženec, iz katerega izhajajo mišljenjski, védenjski procesi (različnih podtipov) oz. ga opredeljuje določena lastnost; prim. izraze z vlogo *nosilec*: *Ana je mislila, kako bo uredila dom*; **Učenci** *znajo recitirati pesmi*; **Profesorice** *že poznajo svoje učence*; **Delavci** *si prizadevajo za boljše plače*.

Prizadeto = udeleženec, ki ga dejavnost, proces zadeva oz. na katerega sta dejavnost ali proces usmerjena; prim. izraze z vlogo *prizadeto*: *Poznam zgodbo*; **Prenovo stavbe** *vodi izkušen gradbeni inženir*; *Janez je cenil njegovo delo*. Nekoliko posebna je vloga *prizadeto* v zgleđih tipa sln. *Imaš ga za dobrega pesnika*; stčeš. **jej** (*Soběslava Němci*) *ne člověka, ale diábla mnyechu* DalC. 64, z eksplicitno prisotno *vsebino*, ki opredeljuje *prizadeto*; v slednjih je *prizadeto* pogosto opredeljeno kot **vsebinski udeleženec (tip prizadeto)**.

Prejemnik = udeleženec, v katerega namen, korist ali škodo je usmerjena dejavnost, proces; prim. izraze z vlogo *prejemnik*: *Priznam ti, da sem žalosten*; *Marko je svoji prijateljici mislil le dobro*.

Razmerni udeleženec = udeleženec, ki kaže na izhodišče mišljenjskega pojasnila (z njim se vzpostavlja pojasnjevalno pomensko razmerje); prim. izraze z vlogo

razmernega udeleženca: **S tem izrazom** sem mislil pripadnost; **Pod tem** je Kristina razumela hitro ukrepanje.¹¹

Vsebinski udeleženec (vsebina) = udeleženec, ki predstavlja členjeno, kompleksno in načeloma propozicijsko vsebino dejavnosti, procesa; nemalokrat je *vsebina* posledica, rezultat mišljenjske, védenjske itn. dejavnosti ali lastnost, stanje, ki se pripisuje drugemu udeležencu; prim. realizacije z vlogo *vsebina*: *Ana je mislila, kako bo uredila dom*; *Nameraval sem oditi domov*; *Imam ga za dobrega pesnika*. Kompleksnost *vsebinskega* udeleženca se kaže tudi v njegovi raznovrstnosti, odvisni od vsakokratnega pomena glagolskega leksema ali od besedilne realizacije udeleženca; v skladu s tem opozarjam na tri zanimivejše podtipе: za **(a) vsebinski udeleženec (tip prizadeto)** glej **prizadeto**; **(b) pomenska vsebina/ razlaga** se pojavlja ob t. i. relacijskem pomenu ‘pomeniti’, prim. zgled *Jutro pomeni nov začetek*; ‘pomeniti’ oblikuje pomensko (vezljivostno) razmerje med *nosilcem* pomena (pomenske razlage, tj. **jutro**) in *pomensko vsebino/razlago* (tj. **nov začetek**); **(c) razmerni vsebinski udeleženec** teoretično izhaja iz pojma *siže (tema)* v češki vezljivostni teoriji (prim. VV, 151), ki ima približen pomen *tistega, na kar se vsebinsko mišljenje nanaša*; prim. zglede z *razmernim vsebinskim udeležencem*: *Mislím na rodni kraj*; *Za Alenko vem, da je zadovoljna*; *O njem si mislim vse najboljše*; *Razmišljam o dopustu*.

Pomenski (vezljivostni) vzorec ima podobo shematične predstavitve kompleksnega *pomenskega (vezljivostnega) razmerja* med udeleženci, ki ga usmerja nosilec vezljivosti oz. usmerjenosti. V vzorcu nastopajo samo udeleženci z opredeljenimi vlogami, npr. *nosilec* mišljenja – *vsebina*,¹² včasih pa je pomensko razmerje predstavljeno tudi s kompleksnejšim besedilnim komentarjem tipa »/.../ gre za vezljivostno razmerje med *nosilcem* mišljenja (mišljenjskega procesa) in *vsebino*«.

Zgled **(1)** ustreza pomenskemu (vezljivostnemu) vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* (tudi *misliti – kaj*). Zgled **(2)** ustreza pomenskemu (vezljivostnemu) vzorcu *nosilec* namere – *vsebina* namere (tudi *nameravati – kaj*).

Strukturnoskladenjska vezljivost (vezava, po Dular, 1982) pokriva izrazno realizacijo pomenske usmerjenosti, pri čemer so udeleženci realizirani kot *določila* v opredeljenih slovnčnih oblikah. V tem kontekstu se *vezavo* pojmuje kot vpliv skladenjsko odločilnih slovarskih lastnosti besedne podlage nosilca vezljivosti na izbiro kategorialnih lastnosti

11 Razmerni udeleženec je večinoma realiziran s kazalnim zaimkom, kar kaže na prisotnost deiktčne funkcije (besedilno gre za anaforo).

12 Ob možnosti pomenskega vzorca tipa *nosilec* mišljenja – *vsebina* se ponekod pojavlja tudi različica z navedenim nosilcem vezljivosti in samo desnimi določilnimi možnostmi v zaimenski podobi, npr. *misliti – kaj*. Levega udeleženca, tj. *nosilca*, zaradi njegove predvidljivosti ne upoštevam. Nanj opozarjam v kompleksnejših primerih.

določila (slovnična oblika) oziroma predvidljivosti teh lastnosti na podlagi slovarskih lastnosti nosilca vezljivosti (prirejeno po Dular, 1982, 78).

Določila predstavljajo skladijsko oz. besedilno realizacijo udeležencev iz pomenske *usmerjenosti* glagola; tako se vzpostavlja vzporednost med *udeleženci* v okviru pomenskosladijske in *določili* v okviru strukturnosladijske vezljivosti. Vpliv slovarskih lastnosti nosilca vezljivosti se na določilih kaže v njihovi slovnični obliki (oblikoslovna kategorija samostalnik, pridevnik itn.; oblikosladijska kategorija sklon, nedoločnik, odvisnik itn.). Na podlagi stavčnega položaja določil, ki je levo ali desno od jedra (glagolskega nosilca vezljivosti), se razlikuje med **levo vezljivostjo**, ki ji pripadajo določila v skladijski funkciji osebka (v nekaterih vezljivostnih pristopih tudi logičnega osebka), in **desno vezljivostjo** z ostalimi določili.¹³

V pričujoči razpravi **določila** oz. **določilne možnosti** (več določil) kratično zastopajo oznake njihovih oblikovnih oz. oblikosladijskih značilnosti; posebej je obravnavan **Snom** (običajno samostalnik v imenovalniku)¹⁴ kot levo določilo, posebej vsa desna določila. Desne določilne možnosti so predstavljene v naslednjem vrstnem redu: brez določil; sklonska določila (**Sak**, **Sgen**, **Sdat**, **Sins**); predložnosklonska določila (skloni po enakem zaporedju, npr. **naSak**, **zaSak**; pred orodnikom se nahaja mestnik); deležniško (**Part**), nedoločniško (**INF**), stavčno določilo (**SENT**) in premi govor (**PG**).

Sledijo jim **določilne možnosti** z dvema določiloma: najprej z dvema sklonskima določiloma tipa **Sak – Sak**, **Sak – Sdat** (pri prvem in drugem določilu se ohranja zgornja sklonska razporeditev), sledijo možnosti s sklonskim in predložnosklonskim določilom (npr. **Sak – naSak**), s sklonskim in polstavčnim, stavčnim ali besedilnim določilom. Nazadnje so navedene možnosti z dvema predložnosklonskima določiloma, predložnosklonskim in stavčnim določilom ter problemsko zanimivo prislovno določilo (**ADV**).¹⁵

Vezavnostni vzorec je formulaični prikaz vseh določilnih realizacij glagolskega leksema v opredeljenem pomenu; njegovi sestavni deli so nosilec vezljivosti v osebni glagolski obliki (ob kateri je besedilno realiziranih največ določilnih možnosti; **VF**) in določila v njihovi vezavni obliki. Struktura vezavnostnega vzorca upošteva tudi delitev na levo in desno vezljivost, prim. **Snom – VF – SENT**.

13 Vsa določila so obravnavana kot **obvezna**. O (ne)opustljivosti določil ne razpravljam, saj ne vstopa v problemsko jedro razprave.

14 Oznaka **S** pomeni tudi pridevniško določilo.

15 Omenjeni vrstni red ne predstavlja ustaljenega reda določil, kot se kaže v besedilni realizaciji, temveč je samo urejevalno načelo. V problemskih delih razprave je zgornji vrstni red tudi zamenjan, pri čemer skušam posamezne »premike« utemeljiti.

V zgledu (1) imata *Ana* in *kako bo uredila dom* določilno vrednost; *Ana* je levo določilo (samostalnik v imenovalniku; **Snom**), *kako bo uredila dom* pa desno določilo (stavak oz. odvisnik; **SENT**). Določiloma skupaj z nosilcem vezljivosti ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**. V zgledu (2) imata *jaz* in *prizadeti te* določilno vrednost; *jaz* je levo določilo (zaimek v imenovalniku; **Snom**), *prizadeti te* pa desno določilo (nedoločnik oz. nedoločniški polstavak; **INF**). Določiloma in nosilcu vezljivosti ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

S pojmom **stabilen /vezavnostni vzorec/** se opredeljuje gradivsko dobro izpričan vzorec, ki se pojavlja – načeloma – v daljšem časovnem obdobju; nekateri vzorci so lahko prav tako *stabilni*, tudi če se pojavljajo v krajših obdobjih, vendar pa morajo zadostiti pogoju zelo dobre gradivske izpričanosti. Gradivsko šibko izkazani vezavnostni vzorci v posameznih časovnih obdobjih so obravnavani kot **nestabilni**; prav tako so *nestabilni* tudi nekateri vzorci, ki se pojavljajo v daljših obdobjih, a so izpričani s sporadičnimi, osamljenimi zgledi (domnevam, da sporadični zgledi kažejo na *neustaljenost* vzorca, na njegovo šibko vpetost v jezikovni sistem, ki je lahko posledica neustaljenih pomenskovezljivostnih značilnosti glagolskega leksema).¹⁶

1.5 Potek vsebine

Vsebina razprave je sestavljena iz poglavij, ki omogočajo smiselno in celostno obravnavo vezave glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih. V **prvem** poglavju so predstavljeni namen in cilji dela; opredeljena sta gradivo raziskave in korpus, ki omogoča določitev pomenov glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih, iz katerega so črpani besedilni zgledi itn.; predstavljena je vezljivostna metodologija raziskave, ob tem pa je izpostavljeno osnovno vezljivostno izrazje.

Drugo poglavje je namenjeno določitvi splošnoslovanskih glagolov *umevanja*, obravnavanih v razpravi; določitev temelji na teoretični opredelitvi pomenskega polja *umevanja*, upošteva zgodovinskokulturološka, zgodovinskopomenoslovna in etimološka dejstva.

Tretje poglavje obsega predstavitev sodobnejših vezljivostnih pristopov, ki so izhodišče metodologije, uporabljene v raziskavi; poglavje vsebuje še »opombo«

---

16 Pojem **stabilnosti** do neke mere nadomešča **frekvenco** vezavnostnega vzorca (določilnih možnosti), ki omogoča določitev kanonične ali prototipične vezave, določitev relativnega razmerja med določilnimi možnostmi in predstavlja enega izmed kriterijev za ločevanje (**obveznih**) **določil** od (**neobveznih**) **dopolnil** itn. (Heringer, 2006, 1452–1456). Čeprav bi bila **frekvenca** optimalen kriterij za določitev *stabilnosti* vezavnostnih vzorcev, bi relativno problematično gradivo lahko dalo tudi zavajajoče rezultate. Uporaba frekvenčnega kriterija tako ostaja desideratum za prihodnje raziskave.

o diahronih vezljivostnih raziskavah glagolov umevanja (v slovanskih jezikih), katerih dopolnitev je razprava.

Rdeča nit **četrtega** poglavja je razvoj vezave glagolov umevanja v slovanskih jezikih. V ta namen je predstavljeno pomenje glagolov umevanja, predstavljene in obrazložene so določilne možnosti, po pomenih posameznih glagolov so vzpostavljeni pomenski in vezavnostni vzorci, določena je stabilnost slednjih in njihove razvojne značilnosti. Poglavje zaključuje primerjava vezave glagolov po posameznih jezikih; primerjane so vezljivostne in vezavnostne značilnosti glagolov *mišljenja* in glagolov *védenja*.

V **peto** poglavje je uvrščena primerjava razvoja vezave posameznih glagolov umevanja v slovanskih jezikih, ki izhaja iz njihovih pomenskih (pomenskoskladenskih) značilnosti.

V **šestem**, zaključnem poglavju so podane sklepne misli o razvoju vezave glagolov umevanja v slovanskih jezikih, povzermalno so predstavljene ugotovitve in izpostavljen je prispevek razprave v raziskavah diahrone vezljivosti in vezave. Poglavje dopolnjujeta sintetična opomba o problemu korpusa in možnostih zgodovinsko vezljivostnih raziskav ter predlog morebitne nadgradnje.

2 Pomensko polje glagolov umevanja

V razpravi analiziram vezljivostne značilnosti (poudarek je na vezavi) glagolov **umevanja**; slednji torej predstavljajo njeno gradivsko osnovo. Čeprav glagol sln. **umévati** ustreza pomenu 'razumevati, dojemati' (v SSKJ s kvalifikatorjem *star.*) in tako oža pomensko polje glagolov, primernih za analizo, sam pojem **umevanja** razumem širše – kot *človekovo temeljno intelektualno dejavnost, ki vključuje mišljenje, védenje, znanje*.

Primerjalnoslovansko zastavljena razprava kaže na potrebo zamejiti število glagolov; pri njihovi zamejitvi so bili upoštevani trije kriteriji: **(1)** glagol je sinhrono **simpleks** (ob njem so upoštevane modifikacijske izpeljanke s simpleksom v skladenjski podstavi); **(2)** glagol sodi v pomensko polje **umevanja** (tudi psl. rekonstruirani pomen se lahko opredeli kot umevanjski); **(3)** glagol je **splošnosllovanskega** značaja.

Pomenska in tvorna določitev osnovnih šestih glagolov *umevanja* (in modifikacijskih izpeljank), obravnavanih v razpravi, poteka prek teoretične opredelitve **pomenskega polja**, upošteva **zgodovinskokulturološka**, **zgodovinskopomenslovna** in **etimološka** dejstva.¹⁷

2.1 Teoretična opredelitev pomenskega polja

V 30. letih 20. stol. je bil narejen pomemben korak od atomistične k sistemski obravnavi besedja (Geckeler, 2002, 713). Ta razvoj je napovedal *Bedeutungssystem* R. M. Meyerja, paradigmatska leksikalna razmerja ali t. i. *rappports associatifs* med elementi besedja pa je vzpostavil J. Trier. Besedje določenega jezika je tako celota, ki je členjena na **pomenska polja**¹⁸ (mikrosistemi besedja, leksikalne paradigme po E. Coseriu); besede oz. leksemi kot elementi polja so pomensko sorodni in predstavljajo »pomenske sosed«. Poleg tovrstnega razmerja pa obstajajo med leksemi tudi odvisnostna razmerja (npr. antonimija, sinonimija), ki vplivajo na to, da je beseda pomensko določena šele glede na celoto.¹⁹ Povzermalno bi lahko rekli, da je pomensko polje »/.../ eine Gruppe

17 Kot zanimivost velja omeniti, da je bila kategorija glagolov *umevanja* uveljavljena že v tradicionalnem jezikoslovju, tudi (ali celo predvsem) zaradi njihovega skladenjskega obnašanja, prim. lat. izraze *verba putandi, cogitandi, intelligendi, sciendi, sapiendi* itn.

18 Izrazi *Wortfeld* (besedno polje), *Bedeutungsfeld* (pomensko polje) ter *Begriffsfeld* (pojmovno polje) predstavljajo konkurirajoče si termine; v tem delu je dosledno rabljen izraz *pomensko polje*.

19 Strukturalizem vnaša v pomensko polje pojma center in periferija: središče pomenskega polja s stabilnimi enotami in njegovo obrobje, kjer pomenske enote prehajajo v druga polja (Geckeler, 2002, 716).

von Wörtern, die inhaltlich einander eng benachbart sind und die sich vermöge Interdependenz ihre Leistungen gegenseitig zuweisen« (Trier, 1968, 10).²⁰

Teorijo pomenskih polj sta dopolnili t. i. **Sprachinhaltforschung** (L. Weisgerber, H. Gippers, posebej pa H. Schwarz) in strukturalna semantika. Med najpomembnejše prispevke prve smeri bi lahko šteli *pomensko napetost* (*Sinnspannung*), ki leksem umešča v pomensko polje glede na število in moč skupnih/različnih pomenskih sestavin; med členi pomenskega polja obstajajo razmerja *pod-/nad-/priorrednosti, prekrivnosti* (prekrivajo se tudi meje med polji); členjenje polja poteka v skladu z notranjimi razmerji, ki določajo zveze med elementi polja itn. (Geckeler, 2002, 721–724).

Znotraj **strukturalne semantike** se je s pomenskim poljem ukvarjal E. Coseriu, ki je razmerja v polju predstavil s *funkcionalnimi opozicijami* (vsebinsko ali pomensko različne sestavine se določajo s komutacijskim testom).²¹ Pomensko polje je opredelil kot leksikalno paradigmo, ki nastane s členitvijo leksikalno-pomenskega kontinuuma na različne elemente – lekseme, ki si glede na enostavne pomenskorazlikovalne sestavine stojijo v opozicijah (Coseriu, 1967, 294). Njegovo definicijo natančneje opredeljujejo naslednji kriteriji: **(a)** leksemi pomenskega polja pripadajo isti besedni vrsti (ni obvezujoče, prim. Gloning, 2002, 728); **(b)** leksikalnopomenski kontinuum je pravzaprav pomen arhileksema (pomenskega polja); **(c)** pomenskorazlikovalne sestavine predstavljajo semi ter klasemi (Geckeler, 2002, 725).²²

Pri strukturiranju pomenskih polj so relevantni **pragmatični vidiki**: konvencionalizirana raba (npr. 'se uporablja za vrednotenje', prim. *lep, za bruhat, grdoba* itn.) lahko določa zunanje meje polja (celo notranje); višji nivo abstrakcije izkazujejo besedne vrste. Notranje so pomenska polja lahko strukturirana na podlagi binarnih opozicij v odnosu do pomenske dimenzije, na podlagi prototipov, mrežnih struktur itn. (ta vidik zaznamuje neustaljenost; Gloning, 2002, 731).²³

20 Med kritičnimi pomisleki v zvezi s teorijo pomenskega polja naj omenim tri: **(1)** princip urejenosti naj bi na podlagi fonološkega sistema uvajal v pomensko polje *vnaprej določeno* harmonijo; **(2)** besedni pomen se določa *glede na druge enote* istega polja (rešitev predstavlja uvedba arhileksemske pomenske vsebine in diferencialnega pomena; prim. Vidovič Muha, 2000, 51–62); **(3)** težavno opredeljevanje *zunanjih in notranjih meja* pomenskega polja (odprt problem; več v Geckeler, 2002, 718–720; Gloning, 2002, 734–735).

21 Strukturalna semantika E. Coseria je eden izmed najbolj celostnih in koherentnih predlogov semantike leksikalnih struktur. Vanjo so znotraj paradigmatških struktur (pomenska polja in leksikalni razredi) vključene poleg primarnih tudi sekundarne (tj. tvorjenke; vključitev besedotvorja v leksikalne strukture) ter sintagmatske leksikalne strukture (Geckeler, 2002, 724–725).

22 T. Gloning (2002, 728–730) v zvezi s pomenskimi polji navaja naslednje ključne pojme: **(i)** členjenost besedja; **(ii)** vzajemna določitev pomena med elementi polja; **(iii)** členjenost besedja do določene mere zrcali podobo sveta; **(iv)** pomenska sprememba ima sistemske posledice v polju; **(v)** v pomensko polje sodi tisti pomen leksema, ki ustreza polju; **(vi)** pojem leksikalne dekompozicije (na pomenske sestavine).

23 V okviru teorije pomenskih polj se izvajajo sinhrono raziskave besedja določenega jezika, raziskuje se

Kljub svojim pomanjkljivostim je pomensko polje kakovosten metodološko-organizacijski princip za mikrostrukturiranje besedja v okviru jezikovno- in kulturno-primerjalnih leksikalnih analiz, jezikovne didaktike, besedilne analize (Gloning, 2002, 735).

V okviru **slovenskega strukturalnega pomenoslovja** je pomensko polje obravnavano kot s pomenskimi sestavinami strukturirano pojmovno polje ali predstavniki svet (Vidovič Muha, 2000, 59).²⁴ Deli se na dva tipa: **(a) največje** pomensko polje predstavlja zbir vseh z UPS organiziranih najmanjših pomenskih polj določene pomenske piramide. UPS so hierarhično razvrščene, pri čemer je UPS^a nižjega pomenskega polja podrejena UPS^b njemu neposredno nadrejenega polja (v njem ima UPS^a vlogo ene izmed »vzporednih« podpomenk, prim. Vidovič Muha, 2000, 177); UPS celotne pomenske piramide določa s svojimi kategorialnimi PS (KPS) najvišja UPS (skoraj izključno sestavljena iz KPS); predstavljajo jo pomensko najekstenzivnejši leksemi: zaimki,²⁵ glagolski primitivi. Linearna predstavitev: *jazbečar* → *lovski pes* → *pes* → *domača žival* → *žival* → *bitje* → *kar*. V **(b) najmanjše** pomensko polje²⁶ sodi pojmovni svet, ki ga predstavlja vsakokratna UPS (npr. leksemi s svojimi modifikacijskimi tvorjenkami, sopomenkami). Razvija se vzporedno (sopomenke) in navpično (modifikacijske tvorjenke; Vidovič Muha, 2000, 60–61, 189).

Na pomensko polje se – pričakovano – navezujejo pomenska razmerja: *protipomenskost* (denotati pripadajo skupnemu pomenskemu polju); razmerji *nad-* in *podpomenskosti*²⁷ sta razvidni iz urejenosti pojmovnega sveta (rezultat mišljenja) ter

---

zgodovinski razvoj polja, besedje se proučuje kontrastivno, glede na avtorja ali določeno besedilo, lahko se analizira pomenski razvoj posameznih besed itn. Aktualnost teorije se kaže v njeni aplikativnosti (z modifikacijami), prim. t. i. *Frame-Semantics*, kognitivno, korpusno jezikoslovje (Gloning, 2002, 732–734).

- 24 Pred analizo pomenskega polja je treba problematizirati strukturo pomena. Slovarki (denotativni) pomen (endogenih leksemov) določa hierarhična urejenost pomenskih sestavin, in sicer v obliki podrednega razmerja med uvrščevalno (UPS) in vsaj eno razločevalno pomensko sestavino (RPS) s strukturo UPS/RPS . UPS pri endogenih leksemih opredeljuje pomen tudi z vidika njegove vpetosti v neposredno višje pojmovno in pomensko polje (v primeru eksogenih leksemov ga opredeljuje skupek RPS). Vloga RPS je razlikovalno (prepoznavno) določiti pomene leksemov, ki sodijo v pojmovno polje iste UPS; v primeru izpostavljanja zgolj določenih prvin najmanjšega pojmovnega/pomenskega polja pa avtorica govori o t. i. *virtuemih* (pojem iz kognitivne semantike), prim. *kaveljc* 1. 'kavelj, navadno manjši' (Vidovič Muha, 2000, 52–59). Iz navedenega je razvidna tudi PS (*sem*) kot najmanjša pomenska enota leksikalnega pomena: določana je horizontalno (razločevalno v pomenskem polju – glede na PS pomenov ostalih leksemov) ter vertikalno (uvrščevalno v povezavi z nadrejenim pomenskim poljem – PS pomena nadpomenke).
- 25 Gre za zaimke, ki niso vezani na govorno dejanje (Vidovič Muha, 2000, 78); dejansko gre za oziralne zaimke tipa *kdo-r*, *ka(j)-r*, ki združujejo zaimensko kategorialnost (KPS) in sklicevalnost, ki se navezuje na njihovo »koreferenčnost« (prim. *glede na kaj*; Vidovič Muha, 2000, 55–56).
- 26 Pogoje za ustvarjanje pomenskega polja A. Vidovič Muha veže na t. i. endogene lekseme (glagole, samostalnike); eksogeni leksemi, ki imajo identifikacijski člen zunaj njih samih (pridevniki, prid. zaimki, prislovi, prisl. zaimki), pa pomensko ustrezno jedro besedo izbirajo z množico RPS (govori o družljivosti leksemov z določeno skupno temeljno lastnostjo; prim. Vidovič Muha, 2000, 63). Njihovo najmanjše pomensko polje bi torej vezali na skupek RPS oz. skupno temeljno lastnost, npr. *mernost*, *lastnostnost* pridevnikov (s podtipi) itn.
- 27 Da se razmerje *nad-* in *podpomenskosti* realizira, mora nadpomenka vsebovati vsaj dve podpomenki, ki

hierarhizacije UPS in RPS (pomenska zajetost nadpomenke, tj. *Češnja je drevo*, in dvosmerna /zakrita/ vsebovanost podpomenke in nadpomenke, tj. *To je češnja, torej nujno drevo – To je drevo, torej lahko češnja*); k slednji sodi še *vzporedna podpomenskost* (prim. Vidovič Muha, 2000).

2.2 Pomensko polje umevanja z zgodovinskokulturološkega vidika

Kratek zgodovinskokulturološki pogled na pojmovno polje *umevanja* kot dela slovanske duhovne kulture in zgodovine podaja K. Moszyński v knjigi *Kultura ludowa Słowian II* (1967). Po avtorju se nemalokrat psihološko vedenje ljudstev v zgodovini kaže skozi obravnavo in poimenovanje pojavnosti psihičnega dela življenja. Besedni izrazi in zveze tako predstavljajo okna, skozi katera imajo raziskovalci (etnologi, arheologi, jezikoslovci, zgodovinarji itn.) vpogled v primitivne, a dosledno delujoče metode, ki so omogočile razvoj današnjih psiholoških »struktur« (Moszyński, 1967, 76).

Intelektualno duhovno kulturo K. Moszyński deli na dva osnovna dela: prvega sestavljata **spomin** (*pamięć*) in **razum** (*rozum*), drugega pa **misel** (*myśl*). Prvi dve prvini duhovne kulture se razkrivata skozi ljudske pregovore, reke in nasvete starejših mlajšim. O njuni zgodovinski kontinuiteti pričajo prastara poimenovanja (lahko tudi enaka), skupna vsem Slovanom; ide. koren **men-* se nahaja v slovanskih izrazih *pamięć* 'pamięć, rozum', *mьněti* 'mniemać', *mьdrь* 'mądry' (z vzporednicami v drugih ide. jezikih). Podobno velja za ide. osnovo **auē-*, **auēi-* 'czuwać, uważać na co', ki se povezuje z balto-slov. korenem **au-*, prisotnim v psl. **umь* 'rozum, pamięć'; slednji se v slov. jezikih povezuje z (raz)umevanjem, dojemanjem, ocenjevanjem, medtem ko *pamięć* poimenuje predvsem spominjanje, pomnjenje, občutje obstoja, zavedanje (*pamiętanie, poczucie własnego istnienia, świadomość*).²⁸ Za raziskovanje vezljivostnih lastnosti poimenovanj umevanjskih procesov, dejavnosti je zanimiv podatek, da veliko izrazov ter zvez, ki se nanašajo na dejavnost uma, odseva fizične dejavnosti, npr. *trzymanie czegoś na umie, wzięcie (branie) na rozum, schodzenie z umu* itn. (Moszyński, 1967, 95; prim. tudi VV, 149).²⁹

Z razumom, pomnjenjem se povezujeta tudi **vēdenje, znanje**, torej intelektualna zmožnost, sposobnost, prim. *věděti* (povezuje se z *viděti* ter sodi v prastaro

pokrivata svoje pojmovno polje (Vidovič Muha, 2000, 177).

28 Manj naj bi bila ta poimenovanja pomensko ločena le v jslav. jezikih (Moszyński, 1967, 94).

29 Podobno meni tudi C. D. Buck: »Words for thought processes or emotions are, all theoretically and a great many demonstrably, based upon indicative physical acts or conditions. Thus 'understand' from 'seize, grasp', or 'stand on or under'; 'forget' from 'lose'; 'fear' from 'trembling' /.../« (Buck, 1949, vii).

psihološko nomenklaturu, prim. sti. *věda*, *vidyá* itn.), *znati* (ohranja brez semantičnih sprememb prastaro ide. osnovo *ġenē-*, **ġenō-* ‘wiedzieć, znać’), *uměti*.³⁰

Slovani naj bi povezovali mišljenje predvsem z že omenjeno **mislijo**. Imponirala jim je njena živahnost, absolutno obvladovanje človeka. Poimenovanja, ki predstavljajo to pojmovno polje (ali njegov del), so stara, a mlajša od prej omenjenih: tu ne gre za germ. izposojenko *duma*, temveč za *mysl* ‘myśl, sens, mniemanie’ (< **mūd-sli-*; pomensko izhodišče naj še ne bi bilo natančno dognano); izrazoma *mysl*, *mysliti* se pridružuje starejši, pomensko soroden *mьněti* ‘mniemać’ (Moszyński, 1967, 93–96).

2.3 Pomensko polje umevanja z zgodovinskopomenoslovnega vidika

Obsežno *pomensko študijo besedja* prinaša *A dictionary of selected synonyms in the principal indo-european languages* (1949) C. D. Bucka. Med dvema izhodiščema za proučevanje besedja v razvojno-primerjalni luči, tj. *semaziološkega* (npr. različne rabe tvorjenk iz ide. korena **deiġ-*, njegov domnevni prvotni pomen – običajno za etimološke slovarje) in *onomaziološkega* (npr. preučevanje zgodovine besed, besednih zvez s pomenom ‘reči’ v različnih jezikih), si je avtor izbral slednjega. Gre torej za pomenski slovar, ki obravnava **pomensko sorodne skupine**³¹ (t. i. *semantically congeneric groups*; Buck, 1949, xiii) v večini ide. jezikov (tudi slovanskih).

Avtor se zaveda, da so razmerja med leksemi v pomenskih skupinah preveč kompleksna (npr. zaradi nepopolne sinonimije), da bi dopuščala dosledno znanstveno ter semantično razvrstitev (prim. Buck, 1949, xiii); tako si C. D. Buck včasih dovoli tudi bolj arbitrarno členitev besedja, ki pa jo po drugi strani upravičujejo bogata pomenska prepletanja, npr. pod *Emotion* najdemo tudi ‘danger’ (zaradi razmerja do ‘fear’) ter ‘good fortune’, ki načeloma privede do ‘happiness’ (Buck, 1949, xiv).

Pri navajanju etimologije je avtor nekoliko skop, saj se omejuje le na najbolj gotove etimološke podatke (objavljene do 1949).³² Ne navaja vseh etimoloških izhodišč, ampak se znotraj pomenskega polja zadovolji z osnovnimi ide. rekonstruiranimi

30 Iz *vědēti* (in sorodnih *věstb* ‘wieść’, *věstiti* ‘wieścić’) ter *znati* so Slovani tvorili tudi imena za ljudi, ki »vedo«, »znajo«, »prerokujejo« – tj. vedeževalcev, vračev, čarovnikov, prim. rus. *věd’ma*, sln. *věščec*, *věščica*, *věšča*, sbh. *vjěštac*, *vjěštica*, polj. *wieszczcy*, *wieszczycy*; rus. *znachor*ъ, polj. *znachor* (Moszyński, 1967, 95).

31 Pri tem gre za dvaindvajset širokih pomenskih polj: od *The physical world in its larger aspects* (npr. *Earth, River, Fire* itn.) do *Religion and superstition* (npr. *Religion, God, Omen*; prim. Buck, 1949, xix).

32 Pri tem omenja, da se je skliceval – ob drugih – predvsem na slovarja Walde-Pokorny za ide. in Ernout-Meillet za lat. (za slov. jezike Berneker; Buck, 1949, xiv–xv).

oblikami (in z domnevnim ide. pomenom); pri ostalih leksemih večinoma navaja osnovni pomenski razvoj – od izhodiščnega pomena do pomena, ki ustreza pomenskemu polju, katerega del je leksem. Avtorju bi se lahko očitala – tega se zaveda (Buck, 1949, xv) – močna »gradivkost« in premalo povedanega o semantičnih spremembah, vendar pa opredelitev tega prepušča znanstveno podkovanim bralcem.

V poglavju **Mišljenje, védenje** (17 *Mind, thought*) je obravnavano indoevropsko besedje, ki po avtorjevem mnenju sodi v pomensko polje *umevanja* (besedje je razdeljeno na 31 podskupin). Za pričujočo analizo so relevantna tista podpolja, ki zadevajo *človekovo temeljno intelektualno dejavnost, ki vključuje mišljenje, védenje, znanje*, tj. **misel** – **um/razum** – **misliti** (tudi **meniti/bití mnenja**) – **razumeti** – **vedeti/znati** (sem uvrščam še **spominjati se**).

Podskupina **Misel** (*Mind*). Pojem 'mind' je po C. D. Bucku 'seat of intelligence', ki predstavlja intelektualno ustreznico duševnostnim 'soul, spirit' (tudi zaradi izrazne prekrivnosti pomenskih polj, npr. stangl. *myne* 'desire, love', redko tudi 'mind'); avtor omenja, da je večina besed za *misel* povezana z glagoli mišljenjskih procesov tipa 'think, understand, know' itn. (navaja celo ide. koren **men-*, a ga ne povezuje s slov. besedjem). *Slovansko gradivo*: stesl. *umъ* (v pomenu gr. *voûç*), sbh., rus. *um* 'mind, intelligence'; podobno stesl., sbh., rus. *razum*, češ., polj. *rozum* 'intelligence, reason', sorodno (*j*)*avě* 'manifestly', (*j*)*aviti* 'show'. Sem uvršča še češ. *mysl*, polj. *umysł*, sorodno stesl. *myslъ* 'thought', *mysliti* 'think' (splsllov. značaj; Buck, 1949, 1198–1199).³³

Podskupina **Razum** (*Intelligence, reason*) se izrazno dokaj prekriva z *Misljijo*, vendar naj bi bilo veliko izrazov tudi izpeljanih iz glagolov s pomeni 'understand, think, percieve, distinguish, know' (le njihova raba naj bi bila pomensko širša, prim. nem. *Verstand: Verständnis, das Verstehen*). *Slovansko gradivo*: stesl. (splsllov.) *umъ, razumъ*; prim. rus. *razsudok*, izhodiščno 'judgment' (*razsudit'* 'judge', izpeljano iz *sudit'* 'judge, try', *sud* 'court'), polj. *razsądek* 'judgment, understanding' (Buck, 1949, 1200–1202).³⁴

Podskupina **Misliti, razmišljati** (*Think = reflect*) obsega splošne mišljenjske glagole, ki naj bi bili tvorjeni iz samostalnikov za 'thought' (lahko tudi ožje 'understand', 'intend', 'be of opinion'). *Slovansko gradivo*: stesl. (splsllov.) *mysliti* (iz stesl. *myslъ* 'thought' < domnevno **müdsljo-*; sorodno lit. *mausti* 'long for', got. (*ga-*)*maudjan* 'remind'). Slednjega v rus. nadomesti *dumat'* (tudi 'biti mnenja'),

33 Manjka etimološka osvetlitev slovanskega gradiva.

34 Manjka etimološka osvetlitev slovanskega gradiva.

domnevno germanizem (prim. got. *dōmjan* ‘judge’, stangl. *dēman* ‘judge, deem, think’; Buck, 1949, 1202–1203).³⁵

Podskupina **Misliti, biti mnenja** (*Think = be of the opinion*) je izrazno večinoma prekrivna s prejšnjo. C. D. Buck omenja, da se v pomenu ‘be of opinion’ v ide. jeziki pojavljajo tudi leksemi z izhodiščno drugačnimi pomeni, npr. ‘judge’ v angl. *judge*, ir. *measaim*; ‘suppose, guess’ v nem. *vermuten* (navaja stcsl. *gadati*, rus. *gadat’*, češ. *hádati*). *Slovansko gradivo*: sbh. *misliti*, rus. *dumat’*; drugo slov. podskupino predstavljajo leksemi iz ide. **men-*, prim. stcsl. *moněti*, sbh. *mniiti*, češ. *miniti* oz. stcsl. *měniiti* ‘call to mind, mention, mean, think’ (sorodno stvnem. *meinen*, stangl. *mēnan* ‘have in mind, purpose, intend, mean’), polj. *mniemać*, star. *mnimać*, za katerega domneva nastanek iz *wnimać* (prim. rus. *vnimat’* ‘hear, heed’) po kontaminaciji z *-mnieć* (tipa *po-mnieć* ‘keep in mind’ itn.; Buck, 1949, 1204–1205).³⁶

Podskupina **Razumeti** (*Understand*) vsebuje lekseme, ki se povezujejo z intelektualno vsebino (‘mind’, ‘think’ itn.) ali pa gre za metaforične prenose tipa ‘put together’, ‘pick out’ (vzhgerm.), ‘take, seize, grasp’ (prim. nem. *fassen*, angl. *I get you*). *Slovansko gradivo*: stcsl. *razuměti* (tudi ‘know’), izpeljano iz *razumъ* ‘intelligence, reason’, enako tudi sodobno (sbh. *razumijeti*, češ. *rozuměti*, polj. *rozumieć* itn.). V rus. se pojavlja *ponjat’*, ki vsebuje besedotvorni leksikalni morfem *-jat’* (samo kot del tvorjenk – *uzjat’* ‘take’), prim. stcsl. *jěti* ‘take’ (Buck, 1949, 1207–1208).

Podskupina **Vedeti** (*Know*) naj bi v mnogih ide. jeziki izkazovala dva ločena pomena, in sicer (a) ‘know as a fact’ in (b) ‘be acquainted with’; pogosto se leksemov ne da ločiti, saj se pomensko prepletajo (prim. zamenljiva stcsl. *znati* ter *věděti*). Večina naj bi pripadala samo enemu izmed pomenov, bolj razširjena je skupina (b), ki je večinoma »absorbirala« (a) (za ta pomen se uporabljajo tudi besede, ki temeljijo na pojmih ‘find out, distinguish, be wise’).³⁷ *Slovansko gradivo*: k ide. **weid-* ‘see’, pf. *woida ‘have seen’ > ‘know’, sodijo stcsl., češ. *věděti*, polj. *wiedzieć*, rus. *vedat’* (danes arh.); k ide. **ǵenə-* itn. (predvsem **ǵnō-*)

35 C. D. Buck v tej skupini omenja tudi iz slov. jezikov prevzeto besedje v balt. jeziki, prim. lit. *mislyti* (prim. stcsl. *mysliti*) in lit. *dūmoti*, let. *duomāt* (prim. rus. *dumat’*). Prav tako navaja morebitno etimološko povezavo slovanskega (stcsl.) *myslъ* z ir. *smoinim* (Buck, 1949, 1202–1203), žal pa gradiva etimološko natančneje ne opredeli. Na *myslъ*, *mysliti* se navezuje tudi del slovanskega besedja za **Namero, namen** (*Intention, purpose*), prim. stcsl. *pomyšlenje* (za gr. *διάνοια, διαλογισμός* itn.), kar je izpeljano iz *pomyšljati* ‘reflect, ponder’; podobno tudi češ. *úmysl*, polj. *zamysł* (Buck, 1949, 1240–1242).

36 Prim. tudi del slov. besedja za **Dvom** (*Doubt*): stcsl. *soṡmьnenje*, sbh. *sumnja*, rus. *somnenie*, kar je iz stcsl. *soṡmoněti se* ‘suspect, doubt’ (Supr) itn. (tudi *usṡmoněti se* ‘doubt’), vse pa je v zvezi z *moněti* ‘think’ (Buck, 1949, 1244–1245). Sbh. *sumnja* ima poleg pomena ‘doubt’ tudi ‘suspicion’ (prim. Buck, 1949, 1245–1246).

37 Besede za ‘know’ lahko pokrivajo tudi pomen ‘know how’ (to do something); slednji lahko postane dominanten, prim. angl. *can*, nem. *können*; v primeru gr. *ἐπίσταμαι* je razvoj obraten (Buck, 1949, 1209).

avtor prišteva stcsl. (tudi splslov.) *znati* (rus. oba pomena, sbh. samo **(a)**), v pomenu **(b)** *poznovati*; Buck, 1949, 1208–1210).³⁸

Podskupina **Spominjati se, spomniti se** (*Remember*) vsebuje lekseme, ki se povezujejo z ide. koreni za ‘mind’, ‘think’. V indoir. jezikih in lat. se podedovana skupina ‘remember’ ali ‘memory’ izmenjuje z ‘be anxious, care’ (gr., germ.), medtem ko je nekaj izrazov povezanih s poimenovanji za ‘srce’ ali z zvezami tipa *come to, bring to, call to mind*. Samostalniki za ‘memory’ so običajno vzporedni glagolom za ‘remember’ (vendar lat. *memoria* proti *meminisse* pripadata različnim podedovanim skupinam). *Slovansko gradivo* se nanaša na ide. koren **men-*: stcsl. *romъnĕti* (*mъnĕti* ‘think’), rus. *pomnit* (podobno lit. *atminti*); sbh. *pamtiti*, češ. *pamatovati*, polj. *pamiętać*, kar je izpeljano iz *pamięć* ‘memory’ (kontaminacija s *pomĕnĕti* v stcsl. *pomĕnĕti*); prim. tudi *mĕniti* ‘remember’ in ‘think, believe’ (sorodno stvnm. *meinen* ‘think, believe’). Ločeni so sbh. *sjetiti se*, pozno stcsl. *sĕtiti sę* (poleg *sĕtovanĕje*) z vprašljivo etimologijo (Buck, 1949, 1228–1230).³⁹

Povzemalno: S pomenom **umevanja**, ki ga lahko razumemo kot unijo navedenih pomenskih skupin, se pojavlja predvsem naslednje temeljno splošnoslovansko besedje (že K. Moszyński): *umъ* (ob njem *orzumъ*), *myslъ*, *mъnĕti* (ob njem *mĕniti*, *pomĕnĕti*, *pomĕnĕti*), *znati*, *vĕdĕti*.

2.4 Pomensko polje umevanja z etimološkega vidika

V podpoglavju je z etimološkega vidika komentirano omenjeno temeljno besedje *umevanja*, in sicer v smeri praslovansko → sodobno slovansko stanje. Namen poglavja je s pomočjo etimološke literature preveriti osnovni pomenski in oblikovni razvoj tega besedja v slovanskih jezikih, pri čemer je pogled usmerjen h glagolom; pri posameznih jezikih navajam podatke iz obstoječih etimoloških slovarjev.

38 Predvsem na *znati* in *myslъ* se navezuje tudi slovansko gradivo v pomenskem okviru **Pomen** (*Meaning*): sbh. *značenĕje*, polj. *znaczenie*, rus. *značenie* (prim. sbh., polj., rus. *znak* ‘sign’), češ. *význam*, kar je sorodno s stcsl. *znati* ‘know’; sbh. *smisao*, češ., rus. *smysl* (tudi polj. *zmysl*) pa se povezujejo s stcsl. *smъmyslъ* ‘thought’, prim. stcsl. *myslъ* ‘thought’, *mysliti* (Buck, 1949, 1231–1233).

39 Pomensko blizu ji je podskupina **Pozabiti** (*Forget*). Besede s pomenom ‘forget’ so pogosto tvorjene z negativno predpono in osnovami, ki se povezujejo s pomenom ‘remember’ (neslovn. angl. *disremember*). Ostali viri so lahko ‘lose’, ‘rub out’ ali v osebne oblike preoblikovane brez os. ‘escape notice, lie hidden, be left behind’ (celo v smeri ‘be merry with’ > ‘be careless, forget’). Slovansko gradivo: stcsl. *zabyti*, rus. *zabyt’* (sestavljeno iz *za-* ‘behind’ in *byti* ‘be’) s pomenskim razvojem ‘be left behind’ > ‘be forgotten’ > ‘forget’; sbh. *zaboraviti* je tvorjen iz *za-* in *boraviti* ‘stay, tarry’; češ. *zapomenouti*, polj. *zapomnieć* pa sta tvorjena iz *za-* (tu z zgolj neg. pomenom) in češ. *pomenouti*, polj. *pomnieć* ‘remember’ (Buck, 1949, 1230–1231).

2.4.1 Praslovansko *mýslь, rod. *mýsli

ÈSSJ (21, 47–49) poleg *myslь rekonstruira še **mysla*² (prim. bolg. *мýсла* ‘vest’, nar. ‘misel’, mak. *мýсла* ‘misel; mišljenje’ itn.), **mysl’a*² (prim. bolg. *мýсля* ‘misel, vest’, slovin. *məsla*, *-e* ‘misel, namera’ itn.) in *myslь (bolg. nar. *мýсль* m. ‘namera’, češ. *mysl*, *-u* ‘misel, mišljenje’ itn.), a so vsi – razen psl. *myslь – rezultati pretvorb ali pa so izglag. tvorjenke iz *mysliti. Psl. izsam. *myslěti (*se*) z nedol. osnovo na *-ě-ti* (sed. na *-i-*) kot vzporedna tvorba k *mysliti (*se*); A. Vaillant domneva, da je osnova na *-ě-* nadomestila starejšo na *-i-* (ÈSSJ, 21, 43–44, 45–46).

Ide. rekonstrukcija: ide. **mūd^hsl(i)-* ali **mūd^htl(i)-*, tvorba iz ide. baze *meud^h-* ‘paziti na, misliti na’ (Snoj, 2003, 404; ESJS, 508–509). ÈSSJ (21, 50) ima za najbolj verjetno etimologijo V. N. Toporova, po kateri je *myslь izglag. sam. iz **men-* v prevojni stopnji *o in pripone *-slь*, tj. *monsli; sorodno slov. *mōdrь, lit. *mąslus* ‘misleč, bister’.⁴⁰

Primerjalno ide. gradivo: lit. *maūsti* ‘hrepeneti’, got. *maudjan* ‘spomniti’, gr. *μῦθος* ‘zgodba, pripoved, povest’, ir. *smúainidh* ‘on misli’, nperz. *mōja* ‘tožba’ (Snoj, 2003, 404; ESJS, 509).

Slovansko gradivo:

STCSL.: *мýсльь, -и* ž. ‘mišljenje, misel, namen, mnenje’, izsam. tvorjenka *мýслити, мýшльж* ‘misliti, premišljati, nameravati’ itn. (ESJS, 508).

SLN.: *mísel*, rod. *mísl(i)* (15. st.) ž., *mísliti* (10. st.). M. Snój (2003, 404) navaja vrsto sln. glagolskih sestavljenk tipa *domísliti, domíšljati, izmísliti si, izmíšljati si* itn.

SRB./HRV.: *mísaο*, rod. *-sli* ž. (Vuk), *mísal* (ŽK), *mísalj* m. (Pavlinović); tudi splslov. faktitiv na *-iti mīsliti, -īm nedov.* (osnova na *-i-*), poleg *mīšljati, -im* (osnova na *-ě-*) s predporskimi tvorjenkami (*do- se, iz-, izu-, na-* itn.); iterativ na *-a- mīšljati, -mīšljām* (danes le predporsko), poleg iterativov na *-va-, -iva-, -eva-*, tj. *-mīšljávati, -mīšljāvām, -mīšljívati, -mīšljujēm* (samo s predponami; Skok, II, 431–432).⁴¹

ČEŠ.: naštevalno *mysl, myslēt, myslitel, myšlenka* itn. (ČES, 398).⁴²

40 ESJS (509) zavrača možnost razvoja psl. *myslь < **mon-* + *sli-* zaradi težko upravičljivega razvoja **ō(n)s* > *y* izven finalnega položaja, ki ga V. N. Toporov dopušča ob navezavi na etimološke raziskave nekaterih temnih besed tipa *ryba (ÈSSJ, 21, 50).

41 P. Skok (po T. Maretiću; prim. Skok, II, 431–432) domneva, da se je prvotni čutni pomen tipa ‘zaželeli kaj’ ohranil v *miskati se, -ā* ‘hoteti’ (nedov.; Riječka nahija, Crna Gora) proti dov. *misnuti se* (Boka); obe inkoaktivni izpeljanki iz ide. korena na *-sko*.

42 K isti osnovi sodita še tvorjenki *myslīvec* ‘lovec’, *prūmysl* ‘industrija’, prevzeto iz rus. *промысел* ‘obrt, drobni izdelek’ (ČES, 398, 510).

POLJ.: *myśl* ž. (14. st.) ‘dejavnost mišljenja, mišljenje, razum, zavest’, ‘izid razmišljanj, posledica mišljenja’, *myśleć*, *myśle* (14. st., nar. *myślić*, *myśle*) ‘umovati, misliti, presoјati’, ‘nameravati, hoteti kaj storiti’ (s predponami *domyślić się*, *namyślić się* itn.); iterativno *myślać* (nar. tudi ‘misliti’), s predponami *domyślać się*, *rozmyślać* itn. (SEP, 344–345). W. Borys (SEP, 344) domneva sekundarni razvoj *myśleć* (k prvotnemu *myślić*) preko analogije do glagolov tipa *widzieć* (s sed. oblikami na *-i*- tipa *myśli* : *widzi*), v nasprotju z ÈSSJ (21, 43–44), ki domneva psl. vzporedno tvorbo na *-ě-ti*.⁴³

RUS.: *мыслить*, *мыслию*, kar je izpeljano iz *мысль*, rod. *-и* (Va, III, 25).⁴⁴

Povzemanlo: Med domnevanimi psl. glagoli, ki se navezujejo na **myslb*, se nahajata izpeljanki **mysliti* in **myslěti* (obe z **umevanjskim** – **mišljenjskim** pomenom v psl. in sodobnih slov. jezikih). F. Kopečný (1981, 217) navaja samo izpeljanko na *-i-ti* (*mysliti*, *-šljō*).

2.4.2 Praslovansko **mьněti* (se), sed. **mьnjò* (se)

Psl. nedol. **mьniti* (se) z *-i-* iz sed. osnove. Prim. tudi psl. **poměŋqti*, **pomęŋqti* (**po-meŋqti*, sed. **-něšb* < balto-slov. **-min-ne/a-*; Be, III, 85) ‘spomniti se’ (**po-* s časovnim pomenom ‘potem, kasneje’), ki se rekonstruira na podlagi enoznačnih kontinuantov (stcsl., slš. *-pomenút*), sorodno **pomьněti se* (ostale povezave negotove); k **poměŋqti* ~ **pomęŋqti* V. Vondrák domneva, da je sekundaren prvi (denazalizacija in naslonitev na **měniti*), po J. Zubatem pa **pomęŋqti* nastane pod vplivom **pamęťb*. V. Machek domneva izhodiščni **pomęti*, **pomęŋq*, iz katerega se razvije sed. **pomęŋq* in iz tega nedol. **pomęŋqti* (na *-meŋq* opozarja stpolj. *upomionąc* z depalatalizacijo *e > o*). Oboje sta dovršnika na *-ŋqti* iz osnove v *romьněti* (ESJS, 680–681). Za psl. **sъmьnъ* (**sъmьn’а*) iz glagola **sъmьněti* ‘sumiti’ glej Be (III, 341) in Snoj (2003, 711).⁴⁵

Ide. rekonstrukcija: ide. koren **men-* ‘misliti, preišljevat’ (ÈSSJ, 21, 115; Snoj, 2003, 543).

43 Iz iste osnove W. Borys navaja še *umysl* ‘celota mišljenjskih, spoznavnih funkcij možganov, sposobnost mišljenja, razumevanja’, od 15. st. in danes nar. ‘namera’, stpolj. tudi ‘pomen, smisel’ itn. (izglag. izpeljanka iz *umysłić* ‘odrediti, odločiti se, nameravati’; SEP, 667) in *zamysl* ‘namera, načrt’, stpolj. tudi ‘misl, zamisl’, ‘čutna prevara, prevara’, nekoč (danes nar.) ‘globoko razmišljanje’, kar je refleks psl. **zamyslb* ‘namera, sklep’ (iz psl. **za-mysliti* ‘skleniti, odločiti se’). Pomen *zamysl* ‘globoko razmišljanje’ ob naslonitvi na *zamyślić się* ‘poglobiti se v misli, globoko razmišljati’ (SEP, 728).

44 Pogosto v strus. osebnih imenih *Перемысль*, *Осмомысль*, *Добромысль* (Va, III, 25). Iz iste osnove še *мышление* (Va, III, 27) in *промышленность, промышленные заводы* k *промыслить* itn. (Va, III, 375).

45 Sorodno tudi **pāmęťb*, *-i* ž. ‘spomin’ (splsllov.), sestavljenka iz predpone **pa-* ‘kasnejši’ in **męťb* ‘misl’ (iz ide. abstrakta **mēn-ti-s*, rod. **mъ-těj-s*, kar je izpeljanka iz korena **men-* ‘misliti’; Snoj, 2003, 488; ESJS, 624); po V. Machku izglag. sam. iz *romьněti* s podaljšavo v predponi (ESJS, 624).

Primerjalno ide. gradivo: lit. *minėti* ‘spominjati se’, *paminėti* ‘zapomniti si, omeniti’, let. *minėti*, *-u* ‘omenjati’, sti. *mányate* ‘on misli’, *mánati* ‘on omeni’, av. *mainyete* ‘misli, domneva’, stir. *domoiniur* ‘menim, verjemem’, het. *mēmai* ‘govori’, gr. *μέμολα* ‘stremim, imam v mislih’, lat. *meminī* ‘spominjam se, omenjam’, got. *man* ‘domnevam’, *munan* ‘misliti, spominjati se’ (ĖSSJ, 21, 115; Snoj, 2003, 543).

Slovansko gradivo:

STCSL.: *мѣнѣти*, *-итѣ* ‘meniti, misliti, domnevati’ (brezos. *мѣнѣти сѣ* ‘zdi se’), sestavljenka iter. *поминати*, *-иетѣ* ‘spominjati se’ (podaljšava *ь > i*, prim. *помѣнѣти*; ESJS, 517, 681). Prim. ESJS (517–518, 680–681) za odraze **poměŋoti*, **pomęŋoti* in **sъmьněti* v stcsl.

SLN.: *mněti*, *mním* (nedov., 16. st. in samo pri starejših avtorjih) iz **mьn-* (verjetno napačna razlaga F. Bezlaja kot redukcijska stopnja k **měn-*; M. Snoj drugače, glej zgoraj); tvorjenke (sestavljenske) *pómniiti*, *pómnim*, iz slednjega *opómniiti* itn. (Be, II, 189). Prim. Be (III, 84, 341) in Snoj (2003, 543, 711) za odraze **poměŋoti*, **pomęŋoti* in **sъmьněti* v sln.

SRB./HRV.: *mnīiti*, *mnīm* (nedov.), tudi z razvojem *mn > ml*, prim. *mīiti* (Radičević); po P. Skoku pesniško k nevtralnemu *misliti*; iter. *mnivati* (Vuk), *mnjivati*, *mnjāiti* (zamenja *ě > ja*), iter. *mnjavati* (ljud. pesem); pripono *-ě-* naj bi nadomestila *-i-* po *suditi*. P. Skok obravnava pripadajoče glag. tvorjenke pod koreni *mn-* (tipa stcsl. *мѣнѣти*), prim. *pomniti*. Osnova *min-* predstavlja iterative, prim. *naspominati* = *pòmijnjati*, *-njem* (*se*) (*pri-*, *na-*, *nas-*) itn. (Skok, II, 445). Prim. Skok (II, 445, 699–700) za odraze **poměŋoti*, **pomęŋoti* in **sъmьněti* v srb./hrv.

ČEŠ.: naštevalno *mnīiti* zastar. ‘meniti, misliti’ in sestavljenke *pomnīt*, *domnīvat se* itn. (ČES, 140, 384). Prim. ČES (402, 486–487, 733), tudi Va (III, 324) za odraze **poměŋoti*, **pomęŋoti* v češ.

POLJ.: *mniemać* (od 15. st.) ‘misliti, soditi, domnevati, biti mnenja’, stpolj. *mniemać*, *mnimać* ‘ceniti, spoštovati’, kar naj bi nastalo iz sed. trp. deležnika **mniemy* < **mьněтъ* (prim. rus. *мнѣмый* ‘lažen, varljiv’) stpolj. glagola *mnieć*, *mni* ‘meniti, domnevati, soditi, ocenjevati’ (psl. **mьněti*; SEP, 333).⁴⁶ Oblika *mnieć*, *mni* je ohranjena samo v sestavljenkah *pomnieć*, *pomnę* (od 14. st.) ‘imeti, ohranjati v spominu, ne pozabljati, spominjati se’, ‘tehtati, ozirati se na kaj’, stpolj. *pomnieć* izjemoma ‘pozabiti’, ‘spominjati se’; s predponami *na-*,

46 J. Otrębski vidi v *mniemać*, starejše *mnimać* ‘existimare, reputare, aestimare’ kontaminacijo oblik *mnisz*, *mni* in *wnimasz*, *wnima* (*się*); stpolj. *wnimać się* pomensko ‘susplicari’, prim. rus. *внимать* ‘zaznavati, biti pozoren’ < **ьn-imati*; oblika *mniemać* (nam. *mnimać*) po navezavi na *mnieć* (Otrębski, 1948, 109).

przy-, *u-*, *ws-*, *wypomnieć*, iter. *-pominać* itn. (SEP, 461). Prim. SEP (586–587) za odraze **sъtьnĕti* v polj.

RUS.: *мнить*, *мню*, tudi *мнится мне*, *пóмнить*, strus. *мьнѣти*, *мьнить*, ki se jih povezuje s stcsl. *мьнѣти*, *мьнѣж*; *-i-ti* namesto *-e-ti* po sed. osnovi (prim. tudi *мнение*; glej tvorjenke *помѣнки* mn., *поминать* k **по-мьнѣти*; Va, II, 633; III, 323).⁴⁷ Prim. Va (III, 324, 716) za odraze **romĕnŏti*, **romĕnŏti* in **sъtьnĕti* v rus.

Povzemalno: psl. **tьnĕti* (*se*) ima splošnoslovanske odraze; pomen, ki ga glagol izkazuje v psl. in v sodobnih slovanskih jezikih, se lahko opredeli kot **umevanjski** – **mišljenjski**.

2.4.3 Praslovansko **mĕnĭti*, sed. **mĕnjŏ*

M. Snoj (2003, 392–393) domneva izpeljavo iz nepotrjenega psl. **mĕnŏ*.

Ide. rekonstrukcija: ide. **mejno-* ali **mojno-* ‘mnenje, namen’ (Snoj, 2003, 392–393).⁴⁸ Podobno izhodišče, tj. **mei-no-* ‘mnenje’, ima tudi ESJS (467–468), ki zaradi glasovnih razlogov zavrača razlago z naslonitvijo na koren **men-* ‘premišljati, spominjati se’ (sprejemajo P. Skok, F. Bezlaj, V. V. Ivanov itn.), ne zavrača pa možnosti razvoja *ě* < *oi* kot drugotnega prevoja *m^on-* > *min-* ~ *moin-* (po V. Machku).⁴⁹ Podobno tudi ËSSJ (18, 175).

Primerjalno ide. gradivo: stir. *mían* ‘želja’, stvnem. *meina* ‘misel, namen’, *meinen*, nem. *meinen* ‘misliti, meniti’, stangl. *mānan* ‘meniti, naznačiti’, *mān* ‘mnenje, spominjanje’ (ESJS, 467; ËSSJ, 18, 175). K pomenskemu razvoju ‘misliti’ > ‘govoriti’ (po B. Čopu), prim. het. *memahŭi* ‘govorim’, luv. *tamanna-*, *manā-* ‘govoriti’, kar temelji na ide. korenu **men-* ‘misliti’ (Snoj, 2003, 392–393).

Slovansko gradivo:

STCSL.: *мѣнѣти*, *-итѣ* ‘domnevati, misliti, meniti, imeti za kaj’ (ESJS, 467–468).

SLN.: *menĭti*, *mĕnim* (nedov., 16. st.) itn. M. Snoj (2003, 392–393) navaja še vrsto tvorjenk tipa *domenĭti se*, *namenĭti*, *namĕnjati* itn.

47 M. Vasmer etimološko loči od stcsl. *мѣнѣти*, *мѣнѣж* (Va, II, 633).

48 F. Bezlaj – verjetno zmotno – obravnava psl. *mĕnĭti* kot redukcijsko stopnjo *mĕniti* (Be, II, 177). M. Snoj (Be, III, 85) pri psl. **mĕnĭti*, sed. **mĕnišŭ* zagovarja (kot večina avtorjev) ključitev sinonimne diftongialne baze **meĭ-n-*, **moĭ-n-* v slov. prevojni sistem osnove **men-*, tako je psl. **mĕnĭti* izsam. iz **moĭ-nŏ-* ‘misel, mnenje’ (ograjuje se od možnosti intenzivne podaljšave).

49 ESJS (468) navaja še razlago I. Nĕmca, po kateri bi šlo lahko za koren iz glag. premikanja *minŏti* (prim. stčeš. glagolske zveze *mieniti kam* ‘nameravati kaj’, *mieniti k bohu* ‘usmerjati se k Bogu’).

SRB./HRV.: koren *měn-* se neutemeljeno povezuje z *men-* po prevoju *e – ě* (glej *тънѣти*).⁵⁰ P. Skok sicer navaja izpeljanke iz korena *měn-*, in sicer z refleksom *-ije-* tipa **mijeniti**, *mijenim (se)*, kar je sicer Maretićeva rekonstrukcija kajk. *meniti se* (Belostenec) in *miniti* (Hektorović). Štok. pozna samo sestavljenke *namijèniti* (16. st., Vuk) = *namijenuti*, *primijeniti* (iter. na *-ivati*, prim. *namjenjivati* itn.), medtem ko zahod in vzhod izkazujeta ekavski refleks, prim. *namenùiti*, *-em* (Riječka nahija, Črna gora), *pomeniti*, *-nuti*, *-nem* itn. (Skok, II, 444–445). Pri tvorjenkah tipa *pomeniti*, *-nuti* se pojavlja problem izhodiščnega **pomęnŏti*, **pomęnŏti*.

ČEŠ.: **míniti**, tudi *míněni*, *zmíniti (se)* itn. se povezujejo s psl. **męniti* (enaki zadržki do povezav z ide. korenem **men-* kot zgoraj, prim. ČES, 379).

POLJ.: **mienić**, *mienieć* (od 15. st.) ‘dajati ime, imenovati; obravnavati, imeti za koga, kaj’, stolj. tudi ‘misliti o čem, imeti kaj na misli, hoteti’, nekoč še ‘govoriti, izpovedovati’ (prim. predposko *nadmienić* od 16. st. ‘omeniti’, *wymienić* itn.; SEP, 324).⁵¹

RUS.: Vasmerjev slovar (Va, II, 597, 600) navaja samo *měna*, *измѣна*, *менять*, ki se navezujejo na pomen ‘spreminjati se’ (prim. psl. **męnǎ* ‘sprememba’), čeprav ostali etimološki slovarji navajajo (vsaj za star. obdobja) tudi strus. **мѣнити** ‘misliti o čem, imeti v mislih’ (Obih. Cerк. 13. st.), ‘razumeti kaj s čim’, *мѣнитися* ‘šteti za kaj’ (Usp. zb. 12.–13. st.), npr. ukr. nar. *м’їнути* ‘obljublјati’ (bukovinsko; ÈSSJ, 18, 174, podobno ESJS, 467).

Povzemalno: **męniti* sodi med glagole, ki se povezujejo z **umevanjskim – mišljenjskim** pomenom v psl. in sodobnih slov. jezikih (čeprav ga npr. sodobna rus. ne izpričuje). Navaja ga tudi F. Kopečný (1981, 204).

2.4.4 Praslovansko **umъ*, rod. **umǎ*

Psl. izsam. **umęti*, **umęjo* ‘umeti, biti sposoben (česa)’ (Snoj, 2003, 798; SEP, 666–667; Va, IV, 162). Prim. psl. **orzumъ*, sestavljeno iz **orz-* ‘raz-’ (poudarjanje razlikovalne sposobnosti mišljenja) in **umъ* (Snoj, 2003, 607, enako ČES, 550); drugače SEP (523), ki v psl. **orzumъ* ‘razumevanje, pojmovanje’ > ‘razum, um’ vidi izglag. sam. (prvotno ime dejanja, kasneje konkretizirano) iz psl. **orzumęti* ‘razumeti, spoznati’, slednje iz **orz-* in **umęti* (kot izglag. razlaga Skok, III, 544).

50 Na drugem mestu P. Skok (II, 700) domneva, da je *ě* v npr. stesl. *мѣнѣти*, *мѣнѣж* nastal iz diftonga *oi* v korenu **moin-*, ki je ohranjen v nem. *meinen*.

51 J. Otrębski (1948, 57) domneva vpliv polj. *mienić* (*nad-*, *wy-*), prim. češ. *míniti*, stesl. *мѣнѣти* itn., na obliko *mianowác* < **mienenowác* (v času, ko je imel glagolski koren še podobo **męn-*). W. Boryś povezuje *miano* z zahslav. **męno* ‘ime’ iz psl. **męniti* ‘imenovati’ (prim. *mienić*) in domneva vpliv kontinuantov pomensko sorodnega psl. **jъmę* (prim. *imię*), s čimer razlaga sr. sp. ali drugotni korenski **e* (polj. star. *miono*, kašub. *miono*; SEP, 320–321).

Ide. rekonstrukcija: *(H)au-mó- (besedotvorno podobno *dhu(H)-mó- > psl. *dʹumъ) ‘(čutno) dojetanje’ iz korena *(H)au- ‘čutno dojetati’.

Primerjalno ide. gradivo: het. *uḥḥi* ‘vidim’, *autti* ‘vidiš’, *uua-* ‘pojavit se’, sti. *pra-*, *ud-avati* ‘opaziti, dojeti’; nazalna osnova v lit. *aumiō* ‘razum’ (oboje Be, IV, 263).

Slovansko gradivo:

STCSL.: оумъ ‘mens; razum, misel’, оумѣти, -ѣж ‘intellegere; razumeti’ (Be, IV, 263; SEP, 666). Prim. SEP (523) za odraze *ōrzumъ v stesl.

SLN.: **úm**, rod. *úma* ‘intellectus, mens’, nar. tudi ‘pomen, načrt, spomin’ (tudi *ûm*, rod. *úma*; tu so omenjeni še prid. *úmen* ‘pameten, razumen’ itn.; glag. **uměti**, -ějem, -ěm (nedov.) ‘razumeti, znati’, preh. **úmiti**, -im ‘spametovati’ (Be, IV, 263). Prim. Snój (2003, 607) za odraze *ōrzumъ v sln.

SRB./HRV.: **ûm**, rod. *úma*; P. Skok omenja še prid. na -ъn > -an *ûman* (*bez-*, *na-*, *ne-*), sam. na -je *ûmlje*, *bèzumlje* itn.; glag. (izsam.) na -ěti, prim. **ûmjeti**, *ûmijēm* dov. (*raz-*), na -iti *razúmiti*, *ràzūmīm koga (u-)*, iterativni *razumljívati*, -*umljujem* (s predponami *o-*, *u-*) proti *razumijěvati*, -*ām* (*ne-*), itn. (Skok, III, 544). Prim. Skok (III, 544) za odraze *ōrzumъ v srb./hrv.

ČEŠ.: naštevalno **um**, **umět**, *uměni*, *umělec* itn. (ČES, 690). Prim. ČES (550) za odraze *ōrzumъ v češ.

POLJ.: stpolj. **um** (15. st.) ‘razum, sposobnost razuma, sposobnost mišljenja’, ‘namera, načrt, odredba, sklep’; tudi glag. **umieć**, *umiem* (nar. tudi *umię*; od 14. st.) ‘imeti praktično znanje česa, biti spreten v čem; biti sposoben kaj narediti, biti spreten’, stpolj. od 15. st. tudi ‘misliti, soditi, vedeti, znati’ (SEP, 666–667). Prim. SEP (523) za odraze *ōrzumъ v polj.⁵²

RUS.: ум, *умá*; glag. **умѣть**, *умѣю* (Va, IV, 161).⁵³ Prim. Va (III, 435) za odraze *ōrzumъ v rus.

Povzermalno: Med domnevanimi psl. glagoli, ki se navezujejo na *umъ, sta *uměti in sestavljenka *orzuměti; oba glagola kažeta na **umevanjski** – **védenjski** pomen v psl. in sodobnih slov. jezikih. F. Kopečný (1981, 393) navaja samo prvi glagol.⁵⁴

52 Iz izhodiščnega *jъz-uměti ‘izgubiti sposobnost, spretnost za kaj’ (*jъz- ‘iz’ in *uměti) > zumieć > zdumieć prek drugotnega zблиžanja z družino glagola *dumać* (lahko pa tudi z vstavitvijo -d-, kot v *zdjác*) razlaga *zdumieć* od 16. st. ‘biti presenečen, začuditi se’, zastar. ‘zelo se čuditi’, stpolj. *zumieć sie* ‘onemeti od vtisa, osupniti, začuditi se’, ‘užalostiti se, od strahu odreveneti’ itn. (SEP, 736).

53 Prim. *полуумный* (tudi *полуумный*), najbrž iz *пóльнъ* ‘prazen’ ум (Va, III, 317, 319); *изумлѣние* iz *изумитъся*, nar. ‘izgubiti razum’ (Va, II, 123).

54 V raziskavi je upoštevan samo nesestavljeni *uměti.

2.4.5 Praslovansko *vĕděti, sed. *vě(d)mĕ

Psl. *vĕděti, sed. **vě(d)mĕ* ‘vem’ je prilagojeno iz *vĕdě ‘vem’, ki je potrjen v stesl. *вѣдѣти* ‘vem’ in je dal rus. *ведѣ* ‘vendar, pač, saj’, prekm. sln. *věj* ‘saj’ (Snoj, 2003, 810). Prim. tudi psl. *povĕděti (podobno nedov. *povĕdati), ki je sestavljenka iz **po-* ‘kasneje’ in izpeljanke iz psl. *vĕdě ‘vem’; izhodiščni pomen *‘govoriti o tistem, kar je kdo videl; kar kdo ve’ ali *‘povzročiti, da ve’. Od besedotvornega izhodišča se je tako oddaljila, da ima svoje tvorjenke, tudi z drugačnimi predponami. Ohranjena samo v srb./hrv., sln. in zahslov. (ESJS, 691; Snoj, 2003, 554).

Ide. rekonstrukcija: psl. *vĕdě ‘vem’ izvorno nereduplicirani pf. *uóid-h₂a (medialno *uóid-h₂a-ĭ) iz ide. baze **ueid-* ‘gledati, videti’; psl. *vĕdě in sorodno je torej prvotno pomenilo *‘videl sem’. Iz iste ide. baze tudi *vīdēti (Snoj, 2003, 810, 819).

Primerjalno ide. gradivo: stprus. *waist* ‘vedeti’, *waissei* ‘ti veš’, lat. *vīdī* ‘videl sem’ in ‘vem’, sti. *vēda* ‘vem’, gr. *oída*, pgerm. *wait v got. *wait*, stvnem. *weiz*, nem. *weiß* v enakem pomenu (Snoj, 2003, 810).

Slovansko gradivo:

STCSL.: *вѣдѣти*, sed. *вѣдѣ* in *вѣмь*, *вѣси*, *вѣстѣ* in *вѣ* ‘vedeti’ (nedov.; Be, IV, 288). Prim. ESJS (691) za odraze *povĕděti, *povĕdati v stesl.

SLN.: *védeti*, *vém* (nedov., 10. st.) itn.; v sestavljenkah z različnimi predponami, prim. *do-*, *iz-* (tudi > *z-*), *o-*, *po-iz-*, *pre-* *se*, *iz-pre-* itn., nedov. *-vĕdati*, *-am* itn. (Snoj, 2003, 810). Prim. Be (IV, 288) in Snoj (2003, 554) za odraze *povĕděti, *povĕdati v sln.

SBH.: *vēm* (stsr., hrv.), *vim* (Baraković, Frankopan), *vijem* (M. Držić), ki je izginil iz srb./hrv. jezika. Živ v kajk. govorih, prim. *vīem*, *vīeš*, *vīe*, *viemā*, *viētā* poleg *viēstā*, *vedū*, nedol. **vĕdeti** (nadomestil ga je *znāti*, *znām*). Nedol. *vĕděti naj bi živel v iter. na *-ati* *-vĕdati*, ki je ohranjen v kajk. govorih, prim. *izvedati*, *dovedati se* (Belostenec, Habelić) k *doviditi se* (madž. Hrvati; Skok, III, 574–575).⁵⁵ Prim. Skok (III, 574–575) za odraze *povĕděti, *povĕdati v srb./hrv.

ČEŠ.: naštevalno **vĕdět**, *vĕdění*, *vĕda*, *dovĕdět se*, *zvĕdět* itn. (ČES, 702). Prim. ČES (493) za odraze *povĕděti, *povĕdati v češ.

55 V zvezi z razvojem oz. usodo *vĕděti na sbh. področju je pomembna tudi povezava z *vīdjeti*, *vīdīm*, na katero opozarjajo oblike, ki so lahko refleksi tako *vidjeti kot *vĕděti, in *umevanjski* pomeni *vidjeti* (za slednje prim. ARj, XX, 814–836; v zvezi z oblikovnim razvojem – s poudarkom na sestavljenki *ispovidjeti* < **jbz-* + **-povĕděti* prim. ARj, III, 942).

POLJ.: *wiedzieć*, *wiem* (od 14. st.) ‘zavedati se česa, biti si na jasnem, orientirati se v čem’, nekoč tudi ‘znati, vedeti’, stpolj. ‘umeti, zmoči’ (SEP, 692). Prim. SEP (472–473; deloma 729–730) za odraze **pověděti*, **povědati* v polj.

RUS.: *вѣдѣть*, *вѣдаю* (Va, I, 283); prim. tudi *невѣжа*, *невѣжда* (slednje prek prek csł. *невѣжда*) ‘neizobražen, neumen človek’ (Va, III, 54). Prim. Va (III, 376) za odraze **pověděti*, **povědati* v rus.

Povzemanlo: **vĕděti* sodi med glagole, ki se povezujejo z **umevanjskim** – **vědenjskim** pomenom v psl. in sodobnih slov. jezikih. Med psl. sestavljenkami ima posebno mesto **pověděti* (nedov. **povědati*) s pomensko (in besedotvorno) osamosvojitvijo *‘govoriti o tistem, kar je kdo videl; kar kdo ve’ ali *‘povzročiti, da ve’ in »premikom« med glagole sporočanja; vzhsl. sodobni jeziki ga ne poznajo. F. Kopečný (1981, 401) navaja samo **vĕděti*.⁵⁶

2.4.6 Praslovansko **znāti*, sed. **znājō*

Ide. rekonstrukcija: ide. baza **ǵnoh₃*- ‘vedeti, znati, spoznati’ (Snoj, 2003, 857; podobno Be, IV, 419–420).⁵⁷

Primerjalno ide. gradivo: sorodno z lit. *žinóti* ‘znati, vedeti’, let. *zināt* (enako), stprus. *posinna* ‘zna, ve’, sti. *jñāyate* ‘je znano, spoznano’, stvnem. *knāu* ‘spoznam’, ags. *cnāwan*, angl. *know* ‘vedeti, znati’, sti. *janāti* ‘ve, zna’, arm. *caneay* ‘spoznal sem’, stir. *itar-gnīnim* ‘sem pameten’, got. *kunnan*, stvnem. *kunnan* ‘vedeti, znati’, gr. *gignōskō* ‘spoznam’, lat. *nōscere* ‘spoznati, izvedeti, zaznati’, *cōgnōscere* ‘spoznati’, alb. *njoh* ‘vem, znam, poznam’ (Snoj, 2003, 857).

Slovansko gradivo:

STCSL.: *знати*, *знаѣхъ* ‘vedeti, znati’ (Snoj, 2003, 857).

SLN.: *znāti*, *znām* (nedov., 16. st.), drugotni nedov. *-znāvati* itn. (Be, IV, 419–420). M. Snoj (2003, 857) navaja vrsto glagolskih tvorjenk, npr. *poznāti*, *poznāvati*, *spoznāti* (16. st.), *spoznāvati*, *prepoznāti*, *prepoznāvati* itn.

SRB./HRV.: *znāti*, *znām* poleg *znādem* nedov. (Vuk) s predponami *do-*, *iza-*, *izi-* (čak.), *u-*, *upo-*, *za-* itn.; iterativ na *-va-* *-znāvati*, *-znāvam* poleg *-znajem* (Vuk, Kosmet), *naznavōvati* (Timok-Lužnik) itn. (Skok, III, 658–659).⁵⁸

⁵⁶ V raziskavi je upoštevan samo nesestavljeni **vĕděti*.

⁵⁷ O. N. Trubačev povezuje ide. **ǵen-* ‘znati’ z **ǵen-* ‘rojevati (se)’, ki naj bi iz slednjega tudi izhajal (Va, II, 101).

⁵⁸ Kljub Skokovemu mnenju, da naj psl. koren *zon(a)-* ne bi bil izpričan, čeprav ga balt. jeziki potrjujejo (npr. lit. *žinóti* ‘znati, vedeti’, let. *zināt* (enako), stprus. *posinna* ‘zna, ve’; prim. Skok, III, 658), navaja M. Snoj morebitni dokaz zanj, tj. štaj. sln. *ozīn* (Be, IV, 420).

ČEŠ.: naštevalno **znát**, *znalý, známý, doznat* itn. (ČES, 740).

POLJ.: **znać** (od 14. st.); predpanske tvorjenke *doznać, poznać (rozpoznać, zapoznać), przyznać* itn.; iter. *-znawać*, tudi s predponami, npr. *po-, przy-, ze-* (SEP, 742–743).

RUS.: **знать**, *знаю* (strus. znati, znaú; prim. Va, II, 100–101).

Povzermalno: **znati* sodi med glagole, ki se povezujejo z **umevanjskim – védenjskim** pomenom v psl. in sodobnih slov. jezikih. F. Kopečný (1981, 427) ga navaja.

2.5 Pregled gradiva

Na podlagi **zgodovinskokulturoloških, zgodovinskopomenoslovnih in etimoloških** opredelitev ter po pregledu obsežnega leksikografskega korpusa so bili določeni glagoli *umevanja*, katerih vezljivostne (vezavne) lastnosti so analizirane v razpravi. Na podlagi njihovih pomenskih značilnosti se jih lahko razdeli v dve pomenski podpolji (podskupini), **mišljenja** in **védenja**.⁵⁹

Med glagole **mišljenja** sodijo odrazi psl. **mysliti* (tudi **myslěti*), **mьněti* (tudi **mьniti*) in **měniti*; v to skupino se uvrščajo tudi modifikacijske izpeljanke z navedenimi glagoli v skladenjski podstavi. Pregled po slovanskih jezikih: **STCSL.** glagoli *мыслити; мьнѣти; мѣнити*; **SLN.** glagoli *mísliti; mněti; méniti* (tudi *meniti*); **SRB./HRV.** glagol *misliti* z izpeljankama *mišljati, mišljati*; glagol *mniti* (tudi *mněti, mnjěti*) z izpeljankami *mnijevati, mnivati, mnjivati, mnjati, mnjavati*; glagol *mijeniti*; **ČEŠ.** glagoli *myslet* (star. *myslit*) z izpeljanko *myslívati*; glagol *mnít* z izpeljanko *mnívati*; glagol *mínit* z izpeljanko *mínívati*; **POLJ.** glagol *myśleć* (star. in nar. *myślić*) z izpeljanko *myślać*; glagol *mniemać* (tudi *mnimać*) in sorodna stpolj. glagola *mnieć, mniemieć; mienić*; **RUS.** glagol *мыслить* z izpeljankama *мысливати, мышливати*; glagol *мнить*; glagol *мѣнити* z izpeljanko *мѣнати*.

Med glagole **védenja** sodijo odrazi psl. **uměti, *věděti, *znati* in modifikacijske izpeljanke z navedenimi glagoli v skladenjski podstavi. Pregled po slovanskih jezikih: **STCSL.** glagol *умѣти*; glagol *вѣдѣти* z izpeljanko *вѣдати*; *знати*; **SLN.** glagol *uměti* z izpeljanko *umévati*; glagol *vědeti*; *znāti*; **SRB./HRV.** glagoli *umjeti; vjedjeti*; glagol *znāti* z izpeljanko *znávati*; **ČEŠ.** glagol *umět* z izpeljanko *umívati*; glagol *vědět* z izpeljanko *vědivati*; glagol *znát* z izpeljanko *znávat*; **POLJ.** glagol *umieć* z izpeljanko *umiewać; wiedzieć; znać*;

⁵⁹ Glagolov na tem mestu pomensko natančneje ne opredeljujem; pomenske razlage posameznih glagolov, izhajajoče iz pomenskih razlag v leksikografski literaturi, so v jedrnem delu razprave (glej poglavje 4).

RUS. glagol **уметь**; glagol **вѣдѣти** z izpeljanko **ведать** (od 18. st. popolnoma nadomesti netvorjenko; k **ведать** tvorjen **ведывать**); glagol **знать** z izpeljanko **знавать**.

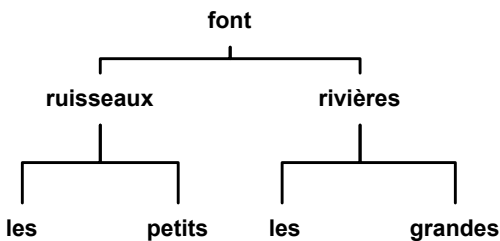
3 Izbor sodobnejših vezljivostnih pristopov

Vezljivostni model, uporabljen za diahrono analizo izbranih glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih, izhaja iz večinoma slovanskih vezljivostnih razprav (predvsem slovenske vezljivostne teorije, ki se navezuje na češko skladenjsko tradicijo; relevantne so bile tudi ugotovitve poljske vezljivostne teorije). Za objektivizacijo izbranega modela in njegovo umestitev v kontinuum vezljivostnega »razmišljanja« podajam pregled izbranih sodobnejših vezljivostnih pristopov in v slovanskem prostoru relevantnih nevezljivostnih skladenjskih del (od 80. let 20. stoletja do danes) ter krajšo kritično opombo o diahronih vezljivostnih oz. predvsem vezavnostnih raziskavah.

3.1 Sinhrona vezljivostne razprave

3.1.1 Vezljivost v povojih (Tesnière, 1959)

Kot »očeta« vezljivosti se v teoretični literaturi navaja L. Tesnière (prim. vsaj Ágel, 2000; Žele, 2001a), ki je s svojim delom *Éléments de syntaxe structurale* (1959) iz gole intuicije vezljivosti vzpostavil slovnično teorijo.⁶⁰ L. Tesnière izhaja v svoji teoriji iz stavka kot organizirane strukture s sestavnimi členi – besedami (*mots*). Med besedami obstajajo abstraktna razmerja (*connexions*), ki izhajajo iz t. i. **strukturalnega reda** (*ordre structural*) – osnovnega tvornega principa strukturalne skladnje (predstavlja ga *stemma* – drevesni model; prim. Tesnière, 1959, 19).⁶¹

Shema 1: Drevesni model pri L. Tesnièreu (1959)

Strukturalni red je seveda primaren, je namreč stavkotvoren. Med tremi osnovnimi skladenjskimi razmerji, ki naj bi zaznamovala skladenjski (odvisnostni) model L.

60 Avtor je svojo teorijo hotel vzpostaviti na jezikovnotipološko široki bazi, ne samo na francoščini ali ide. jezikih. Domet njegovega dela je torej splošnoteoretičen, kar se razlikuje od razprav njegovih naslednikov, ki so vezljivost dopolnjevali predvsem z aplikacijo na posamezne jezike.

61 Strukturalnemu redu L. Tesnière sopostavlja t. i. **linearni red** (*ordre linéaire*), ki predstavlja besedilni (nesistemiški) skladenjski red (prim. *Les petits ruisseaux font les grandes rivières*). Med obema obstaja *antinomie*, saj je strukturalni red večdimenzijski, linearni pa enodimenzijski (Tesnière, 1959, 19).

Tesnière (*connexion, jonction, translation*), sodi **vezljivost** (*valence*) torej v prvo (prim. Ágel, 2000, 34). V strukturalnem redu so besede v razmerjih podrednosti/nadrednosti, in sicer je ena beseda *nosilec odvisnosti* (*régissant*) – besednovrstno nujno glavna (polnopomenska) besedna vrsta (*mots pleins*, tj. glagol, samostalnik, pridevnik, prislov), od katere so druge odvisne oz. jo dopolnjujejo. Jedra (*nosilci*) tvorijo t. i. *nœuds* ‘voze’ (*nœud verbal, substantival, adjectival, adverbial*). Stavkotvorno vlogo imajo *nœuds verbales* (glagolski vozli), ki predstavljajo »dramo v malem« – z dogajanjem (glagolom), igralci (udeleženci – samostalniki in njihovi ustrezniki) in okoliščinami (vedno prislovi in ustrezniki prislovov; Tesnière, 1959, 102). Ko so sestavni deli stavkotvornih *nœuds verbales* na dlani, pa bi se – po V. Ágelu (2000, 39) – lahko vprašali: Kaj usmerja to strukturalno razmerje/strukturo? Vezljivost.⁶²

Glagolsko vezljivost zaznamujejo delovalniki, ki so vedno samo *udeleženci* (*actants*) in ne *okoliščine* (*circonstants*); okoliščine torej, čeprav so v vrsti primerov obvezne, ne sodijo v vezljivost.⁶³ Tradicionalne stavčnoočlenske opredelitve L. Tesnière nadomesti z vezljivostnimi – *sujet* postane zgolj *actant*, najpogosteje *prime actant*.⁶⁴ Številčno določeni udeleženci (1–3) so tudi pomensko opredeljeni: prvi je vršilec dejanja, drugi je prizadeti, tretji pa prejemnik dejanja (ki ima od dejanja korist ali ne, prim. Tesnière, 1959, 128).

Glagoli, kot nosilci vezljivosti, so opredeljeni glede na število udeležencev, ki jim odpirajo mesta: neudeleženski (*Il pleut*), enoudeleženski (*Alfred dort*), dvoudeleženski (*Alfred frappe Bernard*),⁶⁵ troudeleženski (*Alfred donne le livre à Charles*), med slednjimi pa so izpostavljeni glagoli rekanja in dajanja (Tesnière, 1959, 256). Zadnji podatek priča o tem, da L. Tesnière v vezljivost implicitno vnaša pomensko motivacijo, čeprav o tem ne razpravlja.

Avtor se dotakne tudi mehanizmov za spreminjanje vezljivosti oz. števila udeležencev. V primeru novega udeleženca govori o *kavzativni diatezi* ob analitičnem označevalcu nove vezljivosti (*Bernard fait tomber Alfred*), sintetičnem (npr. *métaphonie* ali *preglas*, prim. *fahren – führen*) ali ničtem označevalcu (*Caesar pontem fecit* ali s tožilnikom notranjega predmeta tipa *Dormez votre sommeil*).

62 Prim. »Le nombre de crochets que présente un verbe et par conséquent le nombre d’actants qu’il est susceptible de régir, constitue ce que nous appellerons la **valence** du verbe« (Tesnière, 1959, 238).

63 L. Tesnière (1959, 127–129) sicer ugotavlja, da je v nekaterih primerih meja med *actants* in *circonstants* zabrisana oz. da obstajajo izrazi, ki morajo biti prisotni, lahko pa sodijo v eno ali drugo skupino, prim. *Alfred change de veste*.

64 V primerih tipa frc. *il pleut, il neige* je *il* samo znak za 3. os. in ne predstavlja udeleženca; tudi drevesni model ustreza tej trditvi, prim. (*il pleut*) (Tesnière, 1959, 106).

65 V tem kontekstu L. Tesnière (1959, 242–254) spregovori tudi o štirih glagolskih pod-načinah (*sous-voix*) ali *diatezah*: **aktivni** (A → B), **pasivni** (A ← B), v kateri je prvi udeleženec prizadeti (prim. *Bernard est frappé par Albert*), **refleksivni** (A ↔) z vršilecem in prizadetim v isti osebi (*Albert se tue*) in **recipročni** (A ↔ B, prim. *Albert et Bernard s’entretiennent*).

Mehanizme za zmanjševanje vezljivosti pa predstavlja t. i. *diathèse récessive* z reflektivnim označevalcem (prim. *Alfred se lève, Si parla italiano*), s pasivnim (*Die Tür würde aufgemacht* ali *dormitur* 'se spi') ali ničtim označevalcem (prim. *Alfred a collé* namesto *Alfred a été collé*; Tesnière, 1959, 259–282). Z mehanizmi za zmanjševanje vezljivosti L. Tesnière uvaja v teoretično obravnavo vezljivosti med drugim tudi problematiko zloženega povedka, besedotvorja in prostih glagolskih morfemov.

Zasnova vezljivosti, kot jo predstavlja razprava *Éléments de syntaxe structurale*, je bila nato dopolnjena, njena spoznanja pa so vendarle kakovostna osnova. Dopolnitve so se nanašale na **(1)** nosilce vezljivosti – problem pomenskega izhodišča (usmerjenost), formalne lastnosti (blokiranje udeležencev); **(2)** udeležence – opredelitev glede na pomenske značilnosti nosilcev vezljivosti (tudi *prislovi* postanejo vezljivi), oblikovna določitev udeležencev, raziskovanje meja vezljivosti (določila/dopolnila); **(3)** ločevanje vezljivosti od njenih realizacij (prim. tudi Ágel, 2000, 46).

3.1.2 Vezljivost v slovenskem jezikoslovju

3.1.2.1 Priglagolska vezava v slovenskem jeziku (Dular, 1982)

J. Dular v svoji disertaciji **vezavo** obravnava v povezavi z naslednjimi skladenjskimi pojavi (pojmi): glagolska prehodnost,⁶⁶ (pomenska) usmerjenost, njej sorodna pomenska podstava z udeleženci (skladenjskopomenske vloge oz. Fillmorjevi »globinski skloni«), stavčni člen, sklon⁶⁷ in glagolska vezljivost, ki je vezavi neposredno nadrejen pojem.

V skladu s shematično predstavitevijo (Dular, 1982, 63) glag. vezljivost vsebuje pomensko in skladenjsko ravnino. *Pomenska ravnina* predstavlja udeležence glagolskega dejanja: intencijske (aktante), ki so pomensko nujni/nenujni, in neintencijske (okolščine), ki so pomensko nenujni. Na *skladenjski ravnini* so aktanti neopustljivi (obvezni) ali opustljivi (neobvezni), okolščine pa proste; prvi so (vezljivostna) **dopolnila**, drugi pa t. i. **dodatki**. Na koncu avtor tudi stavčnočlensko opredeli dopolnila in dodatke: gre za predmete in prislovna določila, vendar je del dopolnil prislovnodoločilni, tako kot so dodatki v manjši meri predmeti (brez zgleda). Formalizirano je vezljivost predstavljena s t. i. vezljivostnim poljem,

66 Glagolska prehodnost je – po mnenju J. Dularja (1982, 20–22) – lastnost glagola kot slovarske enote, ko ima poimenovano dejanje cilj zunaj vršilca dejanja in se izraža skladenjsko razčlenjeno (s posebno besedo); nima je za premo prehodnost (prehodnost v ožjem pomenu), tj. tožilniško vezavo pri glagolih (z možnostjo trpne pretvorbe). Ravno tako jo loči od predmetnosti, ki je lastnost povedka v besedilu.

67 Sklon je pojmovan skladenjsko: kot slovn. kategorija imenskih besed, ki se uporablja za slovnično organizacijo stavka, tako da zaznamuje skladenjske vloge besed (Lewandowski po Dular, 1982, 43).

prim. *sporočiti* ... (S₁) – S₄ – (S₃) – (S₅) ... (*O tem*) (*mi*) je že (*ona*) sporočila vse; *dovoliti* ... (S₁) – Odv/Ne/S₄ – (S₃) ... *Diktator je nasprotnikom dovolil, da so odšli/oditi/odhod*.

Pri pojmovanju (*glagolske*) vezave avtor izhaja iz t. i. strukturnih modelov; vezava je del vezljivosti, gre pa za vpliv skladenjsko odločilnih pomenskih (slovarskih) lastnosti glag. besedne podstave na izbiro oblikovnih (kategorialnih) lastnosti nekaterih vezljivostno predvidenih dopolnil v glag. besedni zvezi (poleg njih lahko v besedni zvezi stojijo prosto pridruženi, nevezljivostni dodatki). Pojma šibka in krepka vezava avtor zavrača – vezava je »krepka« ali pa je ni (takrat gre za primik; Dular, 1982, 245; 1983, 187); vezava je tako posebna stopnja v slovarskem prikazu vezljivosti (Dular, 1982, 79).⁶⁸ Možnosti vezave predstavljajo goli in predložni skloni,⁶⁹ odvisniki (*da-jevski*, ozir., vpr.), premi govor, nedoločnik, namenilnik. Kot merili za dokazovanje nesklonske vezave J. Dular navaja določljivost slovničnih, kategorialnih lastnosti dopolnila in napovedljivost le-teh iz glagolske podstave (Dular, 1982, 111, 114).⁷⁰

Več vezavnih dopolnil v okviru desne vezljivosti tvori združeno vezavo, prim. **dvojna vezava** tipa glagol₁ (X, Y) → T + D (*dati komu kaj*). Le-to avtor loči od **dvojnične**, ki je slogovna, prim. glagol₁ (X) → T/R (*pogrešati kaj/česa*), in **dvoje** tipa glagol₁ (X) → T proti glagol₂ (Y) → D (*streči, koga* proti *streči, komu*; Dular, 1982, 131).⁷¹ V zvezi z vezavo so obravnavane tudi pretvorbe (trpnik, nominalizacije itn.) ter vpliv besedotvorja (Dular, 1982, 133–152).

Formalna predstavitev vezave obsega geselno besedo (pomenke so označene z indeksi: *povedati_a*), sledijo ji udeleženci glagolskega dejanja (izraženi vezavno: *vseb./cilj/razm.*), tem pa simboli z vezavnimi oblikami (*vseb.* → T/Sk/Sda ali Sp;

68 Pri vezavi kot načinu za izražanje skladenjske odvisnosti se prepletajo načela, na katerih temeljita primik in ujemanje. **Primik** predstavlja napovedljivost individualnih (slovarskih) lastnosti podstave podr. člena iz individualnih lastnosti podstave nadrejenega, **ujemanje** pa popolno napovedljivost kategorialnih lastnosti oblike podr. člena iz kategorialnih lastnosti oblike nadrejenega, kar se izraža z oblikoslovnimi morfemi (Dular, 1982, 86).

69 V zvezi z vezavo avtor omenja predložne morfeme: lahko so deli (prosti morfemi) predložne vezavne oblike, prim. *čakati + na brat-a*, kjer sta *na* in *-a* submorfema ene slovnične oblike (po J. Kuryłowiczu); lahko pa so prosti morfemi glagolskega leksema, prim. *hoditi* za ('biti zaljubljen') + *sosedo*, kjer sta *hod-* in *za* sestavini ene slovarske podstave (Dular, 1982, 89–90); t. i. pripredložna vezava se verjetno pojavlja v primeru dodatkov (op. R. G.). S pridržkom je omenjena možnost, da bi se celo osebkov imenovalnik obravnaval kot vezavni sklon (prim. Dular, 1982, 108–109).

70 Po J. Dularju (1982, 115, 124) obstajajo celo vezavnostna prislovna določila cilja ob glagolih, ki terjajo sklone s smernimi predlogi (*vstopiti v letalo*), namena ob glagolih, ki zahtevajo namenilnik (*iti kositi*). O vezniških, vpr. odvisnikih in nedoločniku kot vezavnih oblikah govori, ko se na položajih »globinskih« sklonov pojavijo aktanti z *notranjo predikacijo* (dejstva).

71 Meja med dvojnično in dvoje vezavo naj bi bila zabrisana, saj sopomenskost slogovnih različic nikoli ni popolna, prim. *voz se bliža hiši – predavanje se bliža h koncu*. Predložnosklonska vezava kot različica sklonske je mogoča le v drugi zvezi, kar je eden izmed dokazov, da gre za drugo pomenko ('iztekati, končevati se'; Dular, 1983, 188).

cilj → D; *razm.* → Mo/Tza/Rgled; Sk/Sda/Sp = vprašalni, vezniški odvisnik, premi govor; Dular, 1982, 210).⁷²

3.1.2.2 Besedotvorje in vezljivost (Vidovič Muha, 1988; 1993)

A. Vidovič Muha je vezljivosti posvetila razpravo o glagolskih sestavljenkah (Vidovič Muha, 1993), čeprav povezavo z vezljivostjo išče že v teoriji *skladenjskega besedotvorja* (predvsem Vidovič Muha, 1988). Pojem besedotvorne skladnje temelji na spoznanju, da je tvorjenka pretvorba definirane besedne zveze, kar povezuje besedotvorne vrste s besednozvezno/stavčno skladnjo, besedotvorni pomen pa s skladnjo povedi (Vidovič Muha, 1988, 10; 1991, 105). Vezljivostno aktualni so **besedotvorni pomeni**, o katerih govorimo, ko so njihovo število in vrste vezani na pretvorbene povezave s sestavinami pomenske podstave povedi. Te povezave se vzpostavijo pri tvorjenkah s skladijsko podstavo x_1/x_2 ali x_2/x_1 . Jedrni zaimenski x_1 se s skladijskim razmerjem pretvarja v obrazilni morfem tvorjenke, predmetnopomenski x_2 (s strukturo prilastkovnega odvisnika) pa v besedotvorno podstavo; to zaznamuje navadne izpeljanke (*lov-ec*), medponsko-pripanske zloženke (*pesk-o-kop-ø*) in tvorjenke iz predložne zveze (*za-peč-ek*).⁷³

Delitev propozicije na povedje in udeležence (delovalnike in okoliščine) omogoča izločiti besedotvorne pomene: dejanje, lastnost, stanje (De, L, S) kot pretvorbe povedja; vršilec dejanja, nosilec lastnosti/povezave [+ž] ali predmet za opravljajanje dejanja [-ž] (Vd, Nd/l, Pd – D1) na mestu osebka; rezultat (Rd – D4) na mestu tož. predmeta; sredstvo (Sd – D6) na mestu or. predmeta; mesto dejanja (Md); čas dejanja (Čd). Avtorica tako poveže besedotvorni pomen in propozicijo (približevanje pomenski vezljivosti), s pretvorbo **skladenjskega razmerja** pa se približa strukturovezljivostnim razmerjem (funkcijska stavčna skladnja): prisojanje ([tisti, ki]), vezava ([to, kar]), primik ([tam, kjer]).⁷⁴ Zgledi: Pov → [to, da] → De: *lov-ø* (In); D1 → [tisti, ki] ž → Vd: *knjig-o-vez-ø* (Zm-p); D1 → [tisti, ki] –ž →

72 J. Dular vezavo opazuje tudi v spreminjanju (zaradi domačih, notranjejezikovnih vzvodov, deloma pa tudi tujejezikovnih vplivov), pri čemer lahko stara in nova vezava soobstajata dolgo časa (npr. *streči, soditi koga/komu*). Slovenski razvoj naj bi šel v prehodnost s tožilnikom (*učim se česa – kaj*), deloma analitičnost (*spomniti se česa – na kaj*). Slednje naj bi pospeševala želja po večji eksplicitnosti, tj. »sintetični« skloni postajajo premalo razločevalni in se nevtralizirajo, prim. tožilnik. Vezava se spreminja s *križanjem* med pomensko sorodnimi besedami v slovarju (so-, nad-, protipomenke), ko zaradi pomenske bližine pride do izenačenja vezave (t. i. skladijska analogija: *dvomiti* + Mo proti *verovati* + Tv → *dvomiti* + Tv); druga možnost so *vplivi tujih jezikov*, ki pa izginejo, če nasprotujejo splošni domači razvojni smeri (npr. *postati učiteljem*; Dular, 1983, 189–192).

73 Velja predvsem za samostalnike, relevantno pa je tudi za glagole.

74 Na strukturo vezljivost opozarja pri zloženkah: slovničnopomenska podstava obrazilnega morfema, ki se razvršča med pretvorbe predmetnopomenskih besed, je lahko tudi podredna (ob priredni), stavčna – prisojevalna (*glav-o-bol-ø* ← [to, da] *bolil-ø* / *glav'-a*), vezavna (*knjig-o-vez-ø* ← [tisti, ki] *veže[-ø]* / *knjig'-e*) ali primična (*hrib-o-laz-ec* ← [tisti, ki] *hodi[-ø]* / *po* / *hrib[-ih]*; Vidovič Muha, 1988, 14–16).

Pd: *nosi-lec* (In); D4 → [to, kar] → Rd: *čas-o-pis-ø* (Zm-p); D6 → [to, s čimer] → Sd: *bris-ača* (In); Ok → [tam, kjer] → Md: *za-peč-ek* (Tpz); Oč → [tedaj, ko] → Čd: *list-o-pad-ø* (Zm-p) (prim. Vidovič Muha, 1988, 11, 16–17; 1991, 106–107).

V svoji vezljivostni razpravi (Vidovič Muha, 1993) avtorica glagolske sestavljenke (GlagT) vezljivostno primerja z vzporednimi nepredponskimi glagoli (Glag) in glagoli iz skladenjske podstave (GlagP); členitev poteka glede na predponsko obrazila. Obravnava levo vezljivost sestavljenk, npr. D1 + GlagT = D1 + Glag: *Rože docvetijo* = *Rože cvetijo* (GlagT ← **GlagP do** konca + **Fk**), ter desno, npr. GlagT + T + D = GlagP (!) + T + D: *odbiti komu zob* = *biti komu zob* (GlagT ← **GlagP kaj od** koga stran + **Fk**). Na podlagi dokaj kompleksne analize ugotavlja, da predponsko obrazilo prek vpliva na pomen tvorjenega glagola povzroča večjo ali manjšo spremembo vezljivostnih lastnosti predponsko-obrazilnega glagola glede na podstavni. Lahko se spreminjajo udeleženske vloge (*obdirjati stadion* ← *dirjati ob* 'okrog' stadionu) ali njihovo število (*priklicati otroka* ← *klicati h* (komulčemu) otroka). Po A. Vidovič Muha je vezljivostno razmerje med sestavljenko in nesestavnim glagolom velikokrat prekrivno, opozarja pa na možnost dodatne (desne) vezljivosti pri tvorjenki (*izdeževati se* – *deževati*, *izbuljiti oči* – *buljiti*). Tvorjeni glagoli tudi sicer – kot pomensko drugačni – ustvarjajo svoja vezljivostna polja (Vidovič Muha, 1993, 184–188).

3.1.2.3 Vezljivost: iz pomena v izraz (Križaj-Ortar, 1989)

Prispevek M. Križaj-Ortar je zgoščen teoretično-praktični prikaz vezljivosti v sln., ki temelji na t. i. češki pomenoslovni skladnji (dvoravninska vezljivostna skladnja, op. R. G.), hkrati pa se – kritično – navezuje na druga teoretična izhodišča (L. Tesnière, G. Helbig, J. Toporišič, J. Dular).

Avtorica **vezljivost** opredeli kot lastnost določene besede (glag., prid., nekateri sam.),⁷⁵ da veže nase določeno/napovedljivo število mest (vezljivostnih položajev), v nasprotju z **družljivostjo**, ki predstavlja prosta skladenjska mesta. Napovedljiva skladenjska mesta so zasedena z izrazi v določeni slovnični (skladenjski, morfemski) obliki; ti izrazi so določila, na prostih skladenjskih mestih pa se nahajajo dopolnila.⁷⁶ Vezljivost izhaja iz pomena besede, odraža pa se v številu in skladenjsko-morfemski obliki določila (iz pomena v izraz; Križaj-Ortar, 1989, 134–135).

75 O vezljivosti lahko govorimo pri izrazih za 'dinamičnost' in 'statičnost' (pomenski lastnosti), tj. pri glag., prid. in izglagolskih ter izpridevniških sam. (Križaj-Ortar, 1989, 135).

76 Določila se členijo po položaju (L/D stran jedra – L/D vezljivost) in obliki (skladenjsko: sklonka ali prislovna narava določila; morfemsko: sam., prid., nedol., nam., stavek; Križaj-Ortar, 1989, 134).

M. Križaj-Ortar loči pomen besede kot »sprožilec« vezljivosti od same vezljivosti, ki ima – kot razmerje na slovnični ravni povedi – za rezultat slovnični stavčni vzorec. Avtorica tako vzpostavi **usmerjenost**, tj. lastnost glag. izrazov, da napovedujejo udeležence; gre za razmerje na pomenski ravni, katerega rezultat je pomenski stavčni vzorec (Križaj-Ortar, 1989, 129, 135–136). V pomenskem stavčnem vzorcu⁷⁷ so določeni število, vrsta (Agens, Adresat itn.) ter pomenske lastnosti udeležencev (npr. '+/- človeško/živo/abstraktno').

Ujemanje, vezava in primik se premestijo iz vezljivosti (po predhodni sln. literaturi) v realizacijo sistema (besedilo), in sicer kot načini za izražanje podrednih razmerij nasploh (Križaj-Ortar, 1989, 136); prim. tabelarno predstavitev (136):

Tabela 7: Prikaz vezljivosti pri M. Križaj-Ortar (1989)

	Jezik		
	Sistem		Besedilo
ravnine	pomenska	slovnična	izrazna
razmerje	usmerjenost	vezljivost	podrednost
rezultat	pomenski sv	skladenjski sv	poved

Z vezljivostnega in pomenoslovnega vidika je koristno ločevanje predlogov in morfema *se* na **morfeme sobesedila** (*vstopiti* /v sobo/ 'priti v prostor'; *spomniti* /se na mladost/) in **morfeme glagola**, ko ima glagol drugačen pomen, tj. glagol in predlog se leksikalizirata (*vstopiti* v 'priključiti se čemu'; *vrniti se* 'priti kam nazaj' proti *vrniti*; Križaj-Ortar, 1989, 137).⁷⁸

77 Avtorica pomenski stavčni vzorec enači s terminom *pomensko polje* (v kontekstu usmerjenosti), kar pa njegov siceršnji pomen iz leksikalnega pomenoslovja neustrezno oži (mogoče je ustrežnejše *intencijsko polje*, op. R. G.). Pri praktičnem opredeljevanju usmerjenosti pomena meni, da je treba najprej natančno pomenskosestavinsko določiti vse razločevalne pomene gesla, nato pa še njegovo pomensko polje (!) (število, vrsta in pomenske lastnosti udeležencev; po C. J. Fillmorju; Križaj-Ortar, 1989, 137–138).

78 Takšno pojmovanje vezljivosti predstavlja kakovostni premik v obravnavi glede na prvi prispevek avtorice (Križaj, 1982; prim. Križaj-Ortar, 1989, 133), v katerem je glagolska vezljivost obravnavana kot »/.../ vse, kar ima glagol na svoji levi in desni strani« (Križaj, 1982, 189). Skopa teoretična opredelitev vezljivosti vključuje položaj, izrazno razmerje in stavčnočlensko opredelitev (delovalnikov!): leva – ujemalna – osebkovna, desna – vezavna – predmetna ali prislovnodoločilna (ko glagol zahteva desno stran zasedeno – obvezno); ko glagol ne zahteva zasedene desne strani (neobveznost) govori o primiku, in sicer o primiku prisl. določila in ujemanju poved. pril. (Križaj, 1982, 190–191). Avtorica predstavi vezljivost glagolov (črka *b* po SSKJ) glede na levo/desno vezljivost, desno pa glede na število in sklon delovalnikov. Čeprav je (teoretična in praktična) predstavitev površinska, se avtorica opira na pomen glagolov: pri sklonu desnih delovalnikov ugotavlja, da je sprememba pomena pri glagolu povezana s spremembo sklona, prim. (*Ne bo se zgodilo*), kar *boguješ* 'prerokovati, vedeževati' proti *bogovati* 'vladati', ločuje predložno-morfemske (*brenkati na*) in »navadne« glagole (*brenkati*), glagoli z različnimi prostimi predl. morfemi imajo različen pomen (*bolehati na – za*) itn. (Križaj, 1982, 189–213).

3.1.2.4 Aktivne udeleženske vloge (Orešnik, 1992)

Cilj razprave J. Orešnika (Orešnik, 1992) je samodejno prepoznavanje slovenske skladnje, izhodišče zanjo pa predstavlja t. i. pomenski modul z udeleženskimi vlogami (UV), ki imajo v razlagi skladenjskih pojavov *aktivno* vlogo. Povezave UV in sklonov slovarskih enot, ki vstopajo v pomensko podstavo povedi ali besednih zvez, omogočajo pomensko interpretacijo skladenjskih struktur.

UV se izluščijo iz pomenov slovarske enote, pri čemer J. Orešnik vzpostavlja zgolj tri (vršilec, prejemnik, prizadeto), in se povezujejo s samostalniškimi zvezami (SZ), ki so obvezni del stavčnega vzorca (osebek, sestavine povedkove skupine). Po J. Orešniku lahko službo povedja opravljajo tudi predlogi, ki »izsilijo« UV celo takrat, ko bi jo SZ morala dobiti od glagola, prim. *Janez je udaril Micko po glavi* (*glavi* = prejemnik, *po* = prostorski pomen; Orešnik, 1992, 11–18). UV so v stalni linearni razvrstitvi, tj. **vršilec** – **prejemnik** – **prizadeto** (upadanje vršilskosti), s skloni pa se povezujejo v pomenskem modulu (zapis slovarske enote). Najprej pride do povezave z **enovlogovnimi** (predložni skloni, nepredložni daj.), nato z **večvlogovnimi skloni** (im. < tož. < rod. < »katerikoli sklon«). Prim. *Pismo je bilo poslano Micki od Janeza*: predložni sklon dobi UV, ki jo zahteva predlog – prva prosta UV z leve (*vršilec*), daj. dobi vsakič vlogo *prejemnik*, im. pa *prizadeto* (skloni pobirajo UV z leve!). »Katerikoli sklon« predstavlja *matematiko* v primeru *Janez poučuje Micko matematiko*; gre namreč za t. i. desni tož., ki kot zadnji dobi UV *prizadeto* (Orešnik, 1992, 32–39).⁷⁹

Dvoumne strukture, prim. *prosti prevod angleškega izraza od našega Janeza*, avtor interpretira s pomočjo t. i. **dosega** (navedeni primer kot 'prosti prevod angleškega izraza, ki je last našega Janeza'); doseg pomeni, da imajo nekatere pomenske enote eno ali več enot pod svojim vplivom in se vedejo v pomenski podstavi kot povedja (Orešnik, 1992, 58–60).⁸⁰ Z dosegom avtor do določene mere nadomešča dopolnila. Teoretično razpravljanje preverja v praktičnem vezljivostnem slovarju (prim. Orešnik, 1992, 161–182): najpogostejši so glagoli z eno- ali dvočlensko vezljivostjo (niččlenska pri vremenskih in faznih glagolih, tročlenska

79 V besednih zvezah (BZ) so **enovlogovni skloni** enaki kot v stavku, **večvlogovni** pa so levi rod. < desni rod. < »katerikoli sklon«. Prim. *Janezovo posedovanje knjige*: svojilni pridevnik *Janezovo* kot levi rod. → prva UV z leve (prejemnik); *knjige* kot desni rod. → preostala UV (prizadeto; Orešnik, 1992, 56–58, 61–62).

80 J. Orešnik opozori tudi na problem **tvorjenih slovarskih enot**, ki so posledica dvojnih pravil pomenskega modula: besedotvornih pravil, ki spreminjajo slovarsko enoto ali povezujejo dve enoti med seboj, in pravil, ki spreminjajo oznake v zapisu slovarske enote. Prim. **ODNAŠATI** (UV: vršilec, prizadeto; SKLONI: im., tož.) → **ODNAŠATI SE** = *Odnašalo se je strehe* (UV in SKLONI enako); im. = [-oseba, -spol, -število] (lahko *neubeseden*), [+človeško] → **ODNAŠATI** = *Odnašalo je strehe* (UV in SKLONI enako); im. = [+imenovalnik, -prizadeto] (im. nima UV prizadeto); [-oseba, -spol, -število] (lahko *neubeseden*), [-živo] (naravna sila) (Orešnik, 1992, 45–46).

pri glagolih rekanja, npr. JECLJATI); najpogostejša povezava je vršilec → im., prizadeto → tož. (verjetno najnaravnejši stavčni vzorec); prejemnik je označen kot najbolj zapletena UV.

Z opiranjem na pomenski modul J. Orešnik rešuje več skladenjskih vprašanj. Pri **navezovanju** povratnostnih prvin ugotavlja, da morajo biti prisotne v zgradbenem označevalcu z določeno slovarsko enoto. Njihova naveznica v stavku je **(a)** imenovalnik ali **(b)** sklon s prvo UV z leve ali z edino UV, prim. *Janez₁ laže sebi₁ in svojim₁*, ter *Janezu₁ se blede o sebi₁ in svojih₁*, v besednih zvezah pa (b), prim. *Janezovo₁ opazovanje sebe₁ in svojih₁* (Orešnik, 1992, 71–110). Avtor z UV povezuje tudi **nadzor** nad neubesedenim osebkom nedoločniškega/namenilniškega polstavka (NON): možni NON je UV, ki se povezuje z imenovalnikom, njegova možna naveznica pa je druga UV z leve – **neosebkov** nadzor (*Janez dovoli Micki oditi*), v ostalih primerih edina UV – **osebkov** nadzor (*Janez želi oditi*; Orešnik, 1992, 111–122).⁸¹ Tudi pri t. i. **prostih (povedkovih) prilastkih** (*Janez je ves žalosten ostal doma*) se vzpostavi slovarsko pravilo, ki prilastek neobvezno doda vsaki povezavi sklona in UV v zapisih slovarskih enot, npr. PRITI: vršilec-ime-
novalnik + n prostih prilastkov /n ≥ 0/. Prilastek predstavlja povedje z odnosniško UV (Orešnik, 1992, 139–149). **Odvisniki** naj bi se v nadredno strukturo umeščali s praznimi besednimi zvezami. Le-te bi v stavku poiskale leksikalno zasedena, nezasedena ali celo neobstoječa stavčnoočlenska mesta, ki bi začela delovati kot njihove odnosnice, prim. *Janez pripoveduje (to), da se bo pomirilo – (zato), da se bo pomirilo* (Orešnik, 1992, 157–160). Problem te domneve je, da povedje nadredne strukture ponekod že samo predvideva odvisniško določilo (vrsta in skladenjska podoba sta določeni).

J. Orešnik pokaže, da je sistematična povezava UV s skloni ne samo možna, temveč tudi uporabna pri reševanju različnih skladenjskih problemov (npr. nadzor in navezovanje). Z vidika obravnave vezljivosti predstavlja zožitev problematike na zgolj samostalniške zveze v stavčnem vzorcu pomanjkljivost, saj iz obravnave izpade vrsta določil (prislovna, stavčna, nedoločniška itn.), po drugi strani pa bi z njihovim upoštevanjem postala težavna vzpostavitev samo treh udeleženskih vlog itn.; navedeno torej nekoliko relativizira vezljivostna spoznanja razprave.⁸²

81 Poseben primer so slovarske enote tipa OBLJUBITI (ne v gotovostnem pomenu), ki imajo za možno naveznico NON-a vršilca (ne pričakovane UV prejemnik), prim. *Janez je Micki obljubil priti* (problem t. i. komisivnih govornih dejanj in stopnje vršilstva).

82 V tem pogledu bi bilo samodejno prepoznavanje slovenske skladnje ovirano; sicer pa problemsko zožena obravnava vezljivosti in preizkusna stopnja analize odpirata možnosti za nadgradnjo obstoječega predloga.

3.1.2.5 Celostno o slovenski (glagolski) vezljivosti (Žele, 2001a)

A. Žele (2001a; prim. tudi Žele, 2001b; 2006) v svoji analizi glagolske vezljivosti izhaja predvsem iz češke vezljivostne skladnje (VV); tako se navezuje na že vzpostavljeno razmerje do te skladenjske šole (posebej Križaj-Ortar, 1989). Avtorica ločuje vezljivost (določila) od družljivosti (dopolnila); znotraj prve loči levo in desno,⁸³ obe pa opredeljuje z vidika načinov izražanja. Vezljivost obravnava na pomenski (usmerjenost ali intenca), skladenjskofunkcijski in izrazni ravnini (vezava, ujemanje, primik; Žele, 2001a, 13–19).

Po (razvojnem) pregledu vezljivostnih teorij A. Žele predstavi določila v sodobnem knj. jeziku: ob **polnopomenskih glagolih** nastopajo sklonska (DI₁₋₄; im., tož., rod., daj.), predložnosklonska (DI₅₋₇; mest., or.; tož./rod./daj.)⁸⁴ in prislovna določila (DI₈), ob **nepolnopomenskih** pa sklonska/prislovna povedkovniška določila (DI₉) ter nedoločniška/namenilniška določila (DI₁₀; za nedoločniška določila se ugotavlja zabrisanost med predmetno in povedkovo rabo).⁸⁵ Določila opredeljuje oblikoskladenjsko, hkrati pa jih določa z vidika udeleženskih vlog, prim. T kot razmerni predmet (*Učitelj sprašuje učenca*), oblika in vsebina v okviru govornih procesov (*Janez piše pismo*, *Opisuje nesrečo*) itn. (Žele, 2001a, 69–109).⁸⁶

Po dopolnitvi teoretično-metodološkega aparata se avtorica posveti kompleksni, nivojski vezljivostni tipologiji glagolov.⁸⁷ Kot izhodišče vezljivostne tipologije se pojavijo glagolske skupine:⁸⁸ *glagolskim primitivom* (BITI, IMETI, DELATI)

83 V desni vezljivosti loči med udeležensko in neudeležensko (povedkovodoločilno). Izven tega so vsa vezljivostna razmerja udeleženska (Žele, 2001a, 18–19).

84 Pri **predložnomorfemskih glagolih** avtorica loči med (1) leksikaliziranimi in (2) neleksikaliziranimi (udeleženskimi) **predložnimi glagolskimi morfemi**. (1) so del glag. leksema kot slovarske enote (prim. *biti ob hišo* 'izgubiti hišo', *dati na njegovo besedo* 'upoštevati njegovo besedo'), (2) v okviru določenega glag. leksema pomensko izhajajo vsaj iz enega glag. pomena, sodijo v njegovo pomensko- in strukturoskladenjsko vezljivost in so del povedkove vezljivosti (stavčnočlensko prislovno določilo kraja ali predložni predmeti), prim. *vstopati v*, *osredotočati se na*, *hraniti se z* itn. Kot ločena skupina se pojavljajo še (3) t. i. obglagolski vezavnodružljivi predložni morfemi, ki se nahajajo zunaj vezljivosti, prim. *prodajati v mestu*. Dodatno sta za njihovo razmejitev upoštevana stavčnočlenski in sporočevalni vidik (Žele, 2001a, 82–95).

85 Treba bi bilo opozoriti tudi na stavčna določila in posebne besedilne tipe določil, npr. primeri govori; tudi sama avtorica v analizi namreč uporablja določilo S(tavek), ki pa ga pri določilih eksplicitno ne navede in problemsko ne predstavi.

86 Prim. vloge ob (a) glagolih stanja/procesa – razmerni/vsebinski T; (b) glagoli tvornih procesov/dejanj – (b₁) prizadeti/rezultatni/ciljni T, (b₂) prizadeti/razmerni T, (b₃) prizadeti/rezultatni/ciljni T, (b₄) vsebinski/pojavni/razmerni T, (b₅) ciljno mesto/čas (Žele, 2006, 52).

87 Tipologijo glagolov se lahko označi za kompleksno, saj avtorica primerjalno/vzporedno upošteva tudi vezljivost izglagolskih tvorjenk (Žele, 2001a, 149–234); ta vidik je tukaj izključen – njegovo upoštevanje bi namreč otežilo razpravo.

88 Med glagolskimi skupinami je vzpostavljena pomenskosestavinska (slovarska) hierarhija (predvsem stopenjskost UPS pri prehajanju po pomenski piramidi oz. najširšem pomenskem polju navzdol), upoštevan pa je tudi besedotvorni vidik (izhodišče so glagoli, ki se pojavljajo v skladenjski podstavi tvorjenk – izpeljanke in glag. primitivi; sestavljenke in modifikacijske tvorjenke z netvorjenimi glagoli v podstavi) itn. Obravnava vezljivosti sledi hierarhiji: primitivi → temeljni → specializirani → višji specializirani glagoli.

sledijo *temeljni glagoli* (nadpomenki stanja *biti*, *imeti*; nadpomenke tvornih/netvornih dejanj in procesov so *delati*, *dati* in *postati*, *dobiti*), ki predstavljajo osnovno delitveno merilo za vezljivostne skupine specializiranih (netvorjenih) ter *višjih specializiranih* glagolov (tvorjeni; Žele, 2001a, 113–119).⁸⁹ V skladu z navedeno hierarhičnostjo je stopenjsko predstavljena tudi vezljivost navedenih pomenskih skupin – v obliki **kompleksnih skladenjskih formul**. Le-te upoštevajo *udeležence* (npr. delovalniki ali lastnosti x , y , z , okoliščine v), *udeleženske vloge* (npr. vršilec Vd , nosilec $Nd/p/s$, prizadeto Pd , izid R), *pomenskost glagolov*, ki vključuje osnovna bivanjska razmerja (npr. eksistenca E , pripadnost P , razumevanje/mišljenje R/M) in vrste dejanj (npr. dejanje De , stanje St , proces Pro), *oblikoskladenjske podatke* (nosilca vezljivosti in določil), prim. glagol *Glag*, (prosti) morfem Mo , samostalnik v sklonu Sam_{1-6} (Žele, 2001a, 108–111).

Specializirani glagoli govorjenja, razumevanja in mišljenja se vezljivo prekrivajo s temeljnimi glagoli skupine (*govoriti*, *predstavljati* /*si*/, *misлити*; Žele, 2006, 47).⁹⁰ Njihovi tipični udeleženci so w (vsebina/sporočilo), x (lastnik/posrednik), y (prejemnik), y/z (cilj). Vsebina dejanja (Vsd) je lahko izražena s T/R (*oznanjati*, *bati se*), Mo (*govoriti o*), Oz/s (*poimenovati z/s*), nedoločnikom (*učiti risati*), S (*praviti*, *kaj so mu govorili*) itn. (Žele, 2001a, 204–205). Prim. formulaično predstavitev (Žele, 2008, 49):

*misлити*₂ kdo/kaj imeti kaj ‘povedano’ glede na svoje védenje, osebni odnos za resnično

$$Sam_1 - S - /_{kot} Sam_1 / Prid_{k/v/kol/p} / Sam_{2-6} / Prisl_{n/kol/vz} /$$

$$Sam_1 | xNd \check{c}^+ | + Glag | M | + S | yVs_d \check{z} \text{ abstr. } | / +_{kot} Sam_1 / Prid_{k/v/kol/p} \cap$$

$$Sam_{2-6} / Prisl_{n/kol/vz} | wN/L/Kol/Vz_d |$$

Primeri: *Mislila sta, da bosta kmalu na cilju, Misli, da bi ga morali bolje plačati*

Schema 2: *Formulaična predstavitev vezljivosti pri A. Žele (2008)*

89 Temeljni glagoli in glag. vezljivostne skupine: **(a)** telesno, duševno stanje (*bivati*, *čutiti*); **(b)** ravnanje/upravljanje/ustvarjanje (*delovati*, *dati*, *vzeti*, *igrati* /*se*/); **(c)** govorjenje, mišljenje, razumevanje (*govoriti*, *reči*, *misлити*, *gledati*, *hoteti*, *želeiti*); **(č)** sprememba (*spreminjati* /*se*/); **(d)** premikanje (*iti*, *hoditi*). Podskupina temeljnih glagolov so t. i. *elementarni glagoli* (osnovni življenjski procesi in dejavnosti, naravni pojavi), ki predstavljajo pomenskoskladenjsko oz. vezljivo sintezo naštetih skupin, prim. *veljati*, *videti*, *držati* itn. (Žele, 2001a, 116–118).

90 Natančnejša delitev na podskupine: **(1)** glagoli rekanja – poudarjena **(1a)** pomenska sestavina (PS) ‘/ne/ popolna in /ne/izražena informacija’ ali ‘zgoščena informacija’ (*reči/govoriti*, *vprašati*); **(1b)** PS ‘oddajanja informacije’ (*sporočiti/sporočati*; *kazati*, *pokazati*; *klicati*, *zapovedati*); **(2)** glagoli razumevanja – poudarjena **(2a)** PS ‘lastitev informacije’ (*dojemati*, *zapravniti si*); **(2b)** PS ‘sprejemanje informacije’ (*izvedeti*, *spoznati*); **(2c)** PS ‘zmožnost lastitve’ ali ‘sprejemanje in oddajanje informacije’ (*izbrati/izbirati*, *spomniti se*); **(2d)** PS ‘smiselno razumevanje in odzivanje na informacijo’ (*razumeti*, *slišati*); **(3)** glagoli mišljenja (*misлити*, *meniti*, *vedeti*, *zanimati se*; Žele, 2001a, 204–205).

Po kompleksni analizi vezljivosti A. Žele potrdi stabilnost pomenskohierarhične razvrstitve udeleženskih vlog v smeri vršilec/povzročitelj/izvor dejanja > prejemnik > prizadeto > okoliščine, pri čemer se udeleženske vloge podelijo najprej enovlogovnim sklonom (dajalnik!) in nato večvlogovnim (prim. Orešnik, 1992). Avtorica potrdi tudi pogostnostno sklonsko razvrstitev TRIMOD (v primeru glagolskih predložnih morfemov TMROD; Žele, 2001a, 72; 2006, 52).

Praktični rezultat vezljivostne analize je tipologija stavčnih vzorcev in podvzorcev (slovarska predstavitev Žele, 2008; predhodno Žele, 2003). Izhodišče ni čisto vezljivostno, temveč predstavlja kompromis med **(a)** tradicionalno skladnjo, izhajajočo iz delnosti stavčne strukture (osnova stavka je predikativna sintagma, glede na njeno realizacijo pa se stavki delijo na enodelne ali dvodelne) in **(b)** vezljivostno skladnjo, ki je obravnavana kot nadgradnja prvi. Ob tem sta upoštevani še merili **(c)** slovnične pravilnosti povedi (dvodelnost/enodelnost stavka) in **(č)** sporočilne popolnosti (Žele, 2001a, 241).⁹¹ **Enodelni stavki:** prvotno brezosebni nevezljivi Glag (*Dežuje, Noči se*), drugotno brezosebni eno-/dvovezljivi Glag (*Brni mu /v/ glavi, Zahotelo se mu je bogastva*). **Dvodelni stavki:** novezljivi (*Smučam se*), dvovezljivi (*Vozim avto, Veruje, da je lahko bolje*), trovezljivi (*Učitelj je otroke naučil pesem/pisati*), štirivezljivi (*Janez je pripovedoval prijatelju šale o turistih*) ter petvezljivi Glag (*Zdravnik je bolniku vbrizgnil zdravilo v žilo (z inekcijo)*; Žele, 2006, 53; prim. 2001a, 243–251).

3.1.3 Vezljivost v češkem jezikoslovju

3.1.3.1 Stavčni vzorci v češčini – vezljivostni prispevek F. Daneša in Z. Hlavse (VV)

Avtorja v razpravi *Větné vzorce v češtině* (eni osrednjih čeških skladenjskih monografij) določata stavčne vzorce v češčini, pri čemer stavčni vzorec predstavlja kompleksno strukturo, sestavljeno iz **slovnične in pomenske komponente** (*gramatický, semantický větný vzorec* – GVV, SVV). Konstitutivne prvine GVV so tiste, ki so odvisne od vezljivosti predikatorja in kažejo na distinktivne značilnosti določenega GVV v razmerju do drugih, tako da se ga lahko definira kot minimalno popolno strukturo, ki vsebuje vse, a hkrati samo tiste prvine, ki so nujne, da bi nastal slovnično pravilen stavek. Položaje v GVV zapolnjujejo skladenjsko

91 V zvezi z zadnjim kriterijem, prim. *Tone mora brati* (desno nevezljivo) ↔ *Tone mora brati romane* (obveznovezavno), *Tone mora brati jagode* (obveznovezavno). Ta kriterij verjetno dopolnjuje možnost nadpovedne oz. sobesedilne vezljivosti, pri kateri se neizraženo določilo pričakuje v predhodnem/sledečem sobesedilu ali pa je razumljivo iz sotvarja, prim. *Ti si zapr!!* (med obrtniki, gre za *delavnico*; Žele, 2001a, 241, 243).

relevantne oblikoslovne kategorije – besedne vrste (glagol, samostalnik itn.) in pregibalne značilnosti (predvsem sklon), prim. *Maminka navštívila přítelkyni* z GVV tipa $S_{\text{nom}} - VF - S_{\text{acc}}$.⁹²

Pojem SVV temelji na domnevi, da stavki naravnih jezikov predstavljajo situacije, kot jih doživlja in sporoča govorec (pri čemer sam izbere podatke, ki se mu zdijo relevantni). Tipe situacij predstavlja sistem semantičnih struktur ali propozicij. Skladenjskim pozicijam se v SVV pripisujejo stavčnosemantične (ali udeleženske) vloge:⁹³ pri glagolu *navštívít* je S_{nom} v vlogi tistega, ki obisk izvaja (agens), S_{acc} pa tistega, ki mu je obisk namenjen (patiens). SVV je konfiguracija udeleženskih vlog in tipičnih značilnosti predikata, ki se povezujejo s prvinami GVV (med SVV in GVV obstajajo določena razmerja ustreznosti; VV, 43–44).

Strukturo propozicije ustvarja t. i. **intenčno polje** (IP) predikata, podobno kot formalno strukturo stavka tvori predikatorjeva vezljivost.⁹⁴ Vse značilnosti predikata, ki so relevantne z vidika vzpostavljanja razmerij v stavku (potencialno tudi z vidika stavkotvorne funkcije), vsebuje semantična formula (SF).⁹⁵ Njene spremenljivke ustrezajo potencialnim udeležencem, razmerja med njimi pa se izražajo s t. i. relatorji, ki predstavljajo pomene predikatorjev: npr. $y K z$ (y ima lastnost z), $x L y$ (x se nahaja na kraju y) itn. SF pa so lahko tudi kompleksne – predstavljajo lahko namreč spremembe (prehode), npr. SF *spravovat*: $x A ((y \bar{K} z) T (y K z))$. Kompleksna relacija je sestavljena iz relacij $y K z$ s pomenom 'imeti lastnost' in njene negacije $y \bar{K} z$ (negacijo avtorja predstavljata z nadčrto), iz relatorja prehoda T med relacijama in relatorja A ('biti agens') med povzročiteljem dejanja in dejanjem samim (prim. *Náš šofér spravuje ústavního moskviče*). Spremenljivke SF običajno ustrezajo položajem GVV, lahko pa jih vsebuje že sam predikat, kot npr. semantično opredelitev spremenljivke z , saj pomen 'spravovat' predvideva prehod od [- funkcijski red] do [+ funkcijski red] (VV, 52–55).

SVV je dejansko modifikacija SF, kot se realizira skozi GVV. Ko SVV priredimo ustreznemu GVV, dobimo t. i. **kompleksni stavčni vzorec** (*větný vzorec komplexní – KVV*), prim. *Karel rozsvítil lampu*:

92 Skladenjsko nedistinktivne in nekonstitutivne kategorije stavčnega vzorca so spol samostalnika, spol in sklon pridevnika, glagolski čas itn. (VV, 41).

93 Avtorja imata tovrstno označevanje zgolj za informativno.

94 Avtorja razlikujeta termina *predikati* in *predikatorji*. Slednji naj bi bili znakovne prvine (jezikovni izrazi), katerih pričakovana funkcija je stavkotvornost, aktualizacijskost, medtem ko definicija predikata temelji na jezikovnem pomenu. Še jasnejše postane razlikovanje, če vezemo *predikator* na vzpostavljanje VP (GVV), *predikat* pa na vzpostavljanje IP (SVV; VV, 49–50).

95 Za SF sta avtorja uporabila sistem relacijske logike, prirejen potrebam naravnega jezika (VV, 52–55).

S_{nom}	-	VF	-	S_{acc}
agens	-	act. caus.	-	patiens

Praktična oblika zapisa istega vzorca: $(x\sim) S_{nom} \sim agens$; $(y\sim) S_{acc} \sim patiens$.

Shema 3: *Zapis kompleksnega stavčnega vzorca v VV*

Vsak KVV je skupen razredu stavkov, ki temeljijo na njem (lahko bi ga imenovali stavčni tip). Leksikalno zasedene položaje KVV bi lahko označili kot konstitutivne stavčne člene, ostale pa kot nekonstitutivne, fakultativne. Na ravni GVV torej govorita F. Daneš in Z. Hlavsa o funkcijskih pozicijah, na ravni SVV o udeležencih in semantičnih vlogah, šele na ravni stavka (tj. leksikalno napolnjenega KVV) pa o stavčnih členih (prvinah, komponentih; VV, 58–59).⁹⁶

Predikate, kot »intelektualne modele elementarnih tipov realnih situacij«, avtorja delita glede na njihove (razlikovalne) semantične značilnosti: ločujeta dinamične in statične predikate, znotraj dinamičnih procesualne (*Jan uči angličtino*) in mutacijske (*Vit ochočil kotě*). Nadaljnja sistematika predikatov zadeva njihovo **(a)** enostavnost (nečlenjenost) in **(b)** zloženost (členjenost). V razred **(a)** sodijo **(a.1)** statični (prim. *Vit sedí*) ter **(a.2)** procesualni predikati. Slednji se delijo – glede na levointenčnega udeleženca – na **(I)** neakcijske in **(II)** akcijske. Med **(I)** neakcijske sodijo: **(I.1)** procesi z enim participantom (SF = x N d; d ~ dejanje, N ~ relator med x in d), npr. *Lampa svítí*; **(I.2)** procesi z več participanti (praviloma SF = x N d (y)), npr. *Karel trpí nespavostí*; **(I.3)** nečlenjeni procesi, npr. *Mrzne*. Med **(II)** akcijske sodijo: **(II.1)** procesi z enim participantom (SF = x PROC d; izvajalec, procesor, izvaja proces sam s sabo), npr. *Karel skáče*; **(II.2)** procesi z več participanti (SF = x A d (y, *z); poleg izvajalca, agensa, je v IP še en participant), npr. *Karel zdraví Evu*. Členjeni predikati **(b)**, ki nastanejo s kombinacijo nečlenjenih, se delijo na **(b.1)** »priredne« (povezava predikatov s funkcijem/konektorjem – mutacijski *obnovit* in statični *Petr má klobouk na věšáku*) ter **(b.2)** »podredne« s predikatom na udeleženskem mestu drugega predikata (npr. glagol govorjenja *sdělit*; VV, 59–84).

Avtorja ponazoritev posameznih stavčnih vzorcev v razpravi »naplastita« na pomensko delitev glagolov. V prvo skupino uvrščata glagole premikanja (premikanje vršilec izvaja na sebi), pri čemer so nekateri predikati procesualni (npr. *jít*), drugi pa mutacijski (*dojít*); pri slednjih je vedno del pomena tudi cilj oz. izhodišče (nista pa vedno nujno eksplicitno izražena). Običajne udeleženske vloge njihovih SVV so procesor, vršilec, nosilec, pa tudi izhodišče, cilj, pot, mesto,

⁹⁶ Avtorja nadalje predstavlja pojme, kot so selekcijske semantične tendence, (ne-)konstitutivnost, (ne-)obveznost, fakultativnost udeležencev itn., s katerimi so vezljivostne lastnosti predikatov natančneje opredeljene in zamejene (VV, 59–69).

način premikanja itn. Ponazoritev: *jít* – proces, ki predstavlja aktualni enostavni enosmerni premik, prim. *Jan jde ze školy. Jde domů. Šel podchodem* itn. GVV: (S_{nom}) – VF – praepS/ ADV / S_{instr} / jako S_{nom} / A / jako by, kam, kudy, odkud SENT / S_{acc}; S_{nom} ~ procesor; praepS ~ izhodišče, cilj, pot itn.; realizacija vsaj enega desnointencnega udeleženca je obvezna (VV, 88–120).⁹⁷

Glagole ravnanja/upravljanja (*manipulování*) zaznamuje IP z dvema udeležencema, tj. vršilec in predmet ravnanja/upravljanja; znotraj navedene pomenske skupine avtorja ločita tri podskupine predikatov: **(a)** s sestavino premikanja, **(b)** s sestavino spremembe pripadnosti in so-nahajanja, **(c)** s sestavino spremembe lastnosti. Ponazoritev: **(a)** *nést* ‘držet něco a pohybovat se s tím’ – proces, prim. *Vít nese dopis. Kůň nese těžký náklad* itn. GVV: (S_{nom}) – VF – S_{acc}; x A / PROC (y N d); S_{nom} ~ x ~ agens/procesor [+ anim]; S_{acc} ~ y ~ nosilec dejanja [+ konkr]; **(b)** *pustit* ‘uvolnit něco držného, přestat držet’ (predikat konca razmerja so-nahajanja) – *Dítě pustilo hrneček. Pustil její ruku* itn. GVV: (S_{nom}) – VF – S_{acc}; x A (y LC x) T (y ~~LC~~ x); S_{nom} ~ x ~ agens [+ anim], S_{acc} ~ y ~ locatum [+ konkr] (okazionalna elipsa možna); **(c)** *otevřít* ‘uvolnit to, co zamezuje vchod do něčeho’ – *Marie otevřela okno* itn. GVV: (S_{nom}) – VF – S_{acc}; x A ((y N z) T (y N z)),⁹⁸ S_{nom} ~ agens [+ person], [+ natur], S_{acc} ~ patiens (VV, 120–146).

Glagoli govorjenja, mišljenja in dojanja predvidevajo v IP udeleženca informacijo, ki lahko pri posameznih predikatih te skupine vstopa v različna razmerja: posedovanje (*vědět*), prejetanje (*dozvědět se*), oddajanje (*oznamit*), dojanje (*slyšet*), čustvena reakcija (*litovat*) itn. Informacija je primarno označena s semantično oznako [+ propozicijskost], ki jo v GVV najpogosteje zaznamuje spremenljivka SENT (stavčna realizacija), je pa lahko realizirana tudi drugače (npr. kondenzirano). Informacijo avtorja delita glede na predstavitev vsebine na eksplisitno, ki je lahko popolna (*Sdělil mu, že se oženil s Věrou*) ali nepopolna (*Sdělil mu, s kým se oženil*), neeksplicitno (*Sdělil mu velkou novinu*) ter kondenzacijsko (*Slíbil mu hodinky*; VV, 149–223).

Sledi skupina glagolov s splošnim pomenom spremembe (so predvsem mutacijski tipa *zmizet*, *najít /se/*, sodi pa mednje tudi procesualni *hledat*). Ponazoritev: *měnit // změnit* ‘dělat // udělat jiným’ – *Letadlo změnilo směr (svého letu)* itn. GVV: (S_{nom}) – VF – S_{acc}; x A ((y K b) T (y K c)),⁹⁹ S_{nom} (ev. relSENT) ~ x ~ agens [± prop]; S_{acc} ~ y ~ patiens [± prop]. Omenjeni tip pozna tudi različico s S_{nom} [– anim], prim. *Výbuch sopky (z)mění často okolní krajinu k nepoznání* (VV, 224–235).

97 Obravnavani so tudi tipi premikanja: aktualni/neaktualni, raznosmerni/enosmerni itn.

98 Pomenska sestavina z ‘lastnost’ je implicirana v samem predikatu (VV, 146).

99 Spremenljivki b in c predstavljata dve različni lastnosti ali stanji (VV, 225).

Avtorja nazadnje vzameta v obravnavo vzorce z glagoli splošnih in elementarnih dejanj (dejavnosti), med katere sodijo akcijski *dělat, provádět* (splošni), *jíst, bojovat* (elementarni) ter neakcijski *dít se* (splošni), *hořet* (elementarni), *žít, spát* (eksistencialno življenjsko dogajanje). Glagole v omenjeni skupini, ki je določena zelo široko, pogosto spremlja (natančnejša) »vsebinska določitev dejanja«. Ponazoritev: *dělat* ‘vykonávat určitou specifickou činnost’ – proces (akcijski glagol), prim. *Otec dělal řemeslo... Kamil dělá vysokou školu* ‘studuje ji, zabývá se jí’ itn. GVV: (S_{nom}) – VF – S_{acc}; procesi z agensom; S_{nom} ~ x ~ agens, S_{acc} ~ y ~ vsebinska določitev (VV, 236–250).

3.1.3.1.1 Skupina glagolov govorjenja, mišljenja in dojemanja v češki vezljivostni skladnji

Ključna skupina v tej obravnavi so glagoli govorjenja, mišljenja in dojemanja. Le-ti, kot že rečeno, predvidevajo v IP udeleženca z vlogo **informacija** (vsebina), ki pri predikatih skupine vstopa v različna razmerja: posedovanje (*vědět*), prejetje (*dozvědět se*), oddajanje (*oznamit*), dojetje (*slyšet*), čustvena reakcija (*litovat*) itn.¹⁰⁰

Informacija, notranje členjena *mišljenjska* vsebina, ki predvideva tudi nekega lastnika (nosilca), je primarno označena s semantično oznako [+ propozicijskost], ki jo v GVV najpogosteje zaznamuje spremenljivka SENT (stavčna realizacija),¹⁰¹ je pa lahko realizirana tudi drugače (npr. kondenzirano). Informacija se deli, glede na predstavitev vsebine, na **eksplicitno**, ki je lahko popolna (*Sdělil mu, že se oženil s Věrou*) ali nepopolna (*Sdělil mu, s kým se oženil* ali *Přemýšlel o důvodu jejího smutku*); pri slednji neizraženi del informacije nadomešča t. i. *supplendum*, izraz kategorialnega pomena (najpogosteje zaimek). Poleg tega je informacija lahko **neeksplicitna** (*Sdělil mu velkou novinu*) ali **kondenzacijska** (*Slíbil mu hodinky*).¹⁰² Druga delitev temelji na razlikovanju (iz členitve po aktualnosti) med *temo* (*síže*, tj. o čem se govori) ter *remo* (*diktum*, tj. kaj se o nečem govori), npr. *Mluvil o Regíně* (*síže*) proti *Řekl, že se Regína bude vdávat* (*diktum*; VV, 149–163).

Največjo skupino predstavljajo predikati **oddajanja informacije**, med predikatorji predvsem *verba dicendi*.¹⁰³ Njihov levointenčni udeleženec je največkrat

100 Podobna razmerja so pri predikatorjih, v katerih VP so poimenovanja materialne kulture (VV, 149).

101 Slednjo spremljajo dodatne semantične oznake (asertivnost, voluntativnost itn.), ki natančneje opredeljujejo tip vezniške besede, ki uvaja odvisnik z oznako SENT (udeleženec informacija).

102 Pri *informaciji kodenzacijskega tipa* gre lahko za delno nominalizacijo stavka (oz. VF odvisnika, prim. *Prosil ho, aby mu půjčil 5000 Kčs* proti *Prosil ho o půjčku*) ali semantično kondenzacijo, ko celotno informacijo nadomešča desnointenčni udeleženec (glej zgornji primer; VV, 162).

103 Med ostale sodijo predikatorji, katerih osnovni pomen ni *govorno posredovanje vsebine* – način posredovanja informacije ni določen (*uvědomit*), opredeljen je način delovanja na prejemnika (*hrozit*), osnovni pomen je

izvajalec *govornega dejanja* (neterminološko); slednje je lahko »golo« (brez-predmetna raba *mluviti*) ali pa IP predikatorja predvideva udeleženca informacijo (*vyprávět pohádku*) in njen namen (tj. adresata, npr. pri *slibovat*). Avtorja delita *verba dicendi* (VD) – po pomensko (in skladijsko) najkompleksnejšem udeležencu, informaciji – na sižejske in diktalne VD (kar je tudi strukturno upravičeno, prim. *mluvit o něčem – říkat něco*); sicer pa je siže lahko izražen tudi pri primarno diktalnem VD, prim. *Říkal o něm (siže), že je nespolehlivý* (podobno tudi diktum pri sižejskem VD). Izrazna sredstva diktuma so predvsem odvisniki (vsebinski), njihove nominalizacije in nedoločnik (za diktalne VD je značilen premi govor), medtem ko je siže najpogosteje izražen s predložnimi skloni (prim. *Neřekl k tomu nic*).¹⁰⁴ Ponazoritev: *mluvit⁶ ‘govoriti’ – psevdosižejski (diktalni) VD*, prim. *Karel mluvil (s Vaškem) o tom, že pojede do Bulharska*. GVV: (S_{nom}) – VF – (se S_{instr}) – o tom, že SENT / o tom, rel SENT / o S_{loc}; S_{nom} ~ posrednik; se S_{instr} ~ prejemnik/partner; o tom, ... / o S_{loc} ~ diktum. Nekaj ostalih glagolov: *říci, mlčet, vykládat, vyjádřit (se), ptát se, odpovědět* itn. (VV, 164–195).

Predikati **lastitve informacije** so center glagolov mišljenja (*verba sentiendi, cogitandi* itn.), mišljenje samo pa predstavlja prisotnost določene vsebine, ki je lahko izražena (informacija), v intelektualni sferi človeka (lastnika/nosilca).¹⁰⁵ Ponazoritev: *(po)myslit (si) ‘soudit, představovat si’ – Vít (si) (po)mysli, že Jan lže. Vít si (po)mysli o Janovi nepřekné věci*. GVV: (S_{nom}) – VF – že SENT / S_{acc} (omejeno); SENT ~ informacija [- empir] [+ asert] [+ popolna]. Ostali glagoli so še *pamatovat (se), (si), předpokládat, rozumět, tušit, vědět, věřit* itn. (VV, 198–203).

Pri predikatih **sprejemanja (pridobivanja) informacije** se samo v redkih primerih pojavlja posrednik informacije (npr. *dozvědět se, slyšet, zjistit*). F. Daneš in Z. Hlavsa delita posamezne predikatorje glede na to, ali je v pridobivanju informacije prejemnik aktiven **(1)** ali manj aktiven **(2)** in ali je informacija iz zunanjega sveta **(a)** ali pa iz notranje sfere prejemnika **(b)**. Primeri: **(1a) poznat, pozorovat; (1b) představit si; (2a) dozvědět se, slyšet, vidět; (2b) napadnout, pomyslit si** itn. Ponazoritev: *do(z)vědět se – Vít se snad dozví, že / zda / kam se Eva přestěhovala. Snad se dozví o jejím přestěhování. Dozvěděl jsem se nová fakta*. GVV: (S_{nom}) – VF – že / zda / rel SENT / o S_{loc} / S_{acc} – (od S_{gen}); SENT ~

reakcija (*Smál se, že to bude snadné*) ali pa gre za t. i. namerne vzročnike (*finalitní kauzativa*), prim. *stanovit, téžit, přesvědčit* (VV, 195–198).

104 Stavčno izraženi siže (propozicijskega tipa) je možen s pomočjo zaimka *to* (sr. spol in ustrezni sklon), ki omogoča skladijsko substantivizacijo stavkov, tj. stavčno obliko udeleženca ob glagolih, ki sicer tega ne dovolijo, prim. *Mluvil o tom, jak se stal slavným sportovcem* (VV, 170).

105 Informacijo v tej skupini glagolov zaznamujejo semantične oznake *empiričnosti* (objektivni, dejanski obstoj stanja, ki ga izraža informacija), *asertivnosti* (o realnosti se nekaj zatrjuje) ter *popolnosti*. Poleg njih se lahko kot semantična oznaka pojavlja *voluntativnost* – vsebina informacije je stanje/dejanje, ki ga posrednik (celo prejemnik) skuša doseči.

informacija [$\pm$ asert] [$\pm$ popolna]; možna transformacija $\rightarrow$ *dozví se o Evě, kam se přestěhovala*; o $S_{loc} \sim$ explicitna informacija, $S_{acc} \sim$ neexplicitna informacija (včasih prekrivni *dozvědět se výsledek zkoušky – o výsledku zkoušky*), od $S_{gen} \sim$ posrednik (VV, 204–206).

Pri predikatih **lastitve, oddajanja in prejemanja sposobnosti** informacijo nadomesti (propozicijski) udeleženec *sposobnost*.¹⁰⁶ Le-ta vstopa v razmerja lastitve (*umí plavat*), oddajanja s strani posrednika (lastnika, prim. *učil ho plavat*) oz. prejemanja (*naučil se plavat*); njegovo formalno izrazno sredstvo je običajno nedoločnik. Ponazoritev: *umět – Vít umí dobře plavat; umí rusky; umí svou roli. Ve škole umí, ale je často nemocen*. GVV: (S_{nom}) – VF – INF / S_{acc} / ADV; $S_{nom} \sim$ lastnik, INF $\sim$ sposobnost; ADV $\sim$ nepopolna realizacija, $S_{acc} \sim$ leksikalno omejeno na navezovalna sredstva ali nekatere samostalnice s pomenom ‘naloga, ki jo sposobnost omogoča izpolnjevati’ (VV, 206–208).

Predikati **čutnega zaznavanja in odzivanja** imajo v svojem IP dva posebna udeleženca, doživljalca (blizu tudi nekdo, ki reagira) in povod (češ. *podnět*).¹⁰⁷ Povod oz. tisto, kar povzroča čutno zaznavanje, je običajno v desnovozljivem položaju (*Mám rád hory*), lahko pa je tudi v levovezljivem (*Hory se mi líbí*). Povod je redko izražen eksplicitno (impliciran je v samem pomenu glagola, prim. *slišati – zvok*), pa še takrat je natančneje opredeljen (*slišati krik, poseben zvok*), pogosteje najdemo njegovo izhodišče (*slišati ptico, vohati bencin*). Zaznamuje ga torej propozicijskost, ki pa je običajno realizirana nepopolno (pri tem je izhodiščno propozicijo objektivno težko rekonstruirati). Ob primerih stavčne in nedoločniške realizacije (*Slyšel jsem, jak otec otvírá dveře / otec otvírat dveře*) pa se propozicijskost ohranja tudi pri nestavčni realizaciji, prim. *Slyšel jsem skřipání dveří*. Predikati se nanašajo na tip, vonj (*cítit*), sluh (*slyšet*), vid (*vidět*) itn. Ponazoritev: *slyšet¹ – Vít slyšel křik; slyšel hodiny. Slyšel, jak / že / odkud sestra volá. Slyšel i v tom hluku*. GVV: (S_{nom}) – VF – (S_{acc} / *jak / že / rel SENT*); $S_{nom} \sim$ doživljalec, S_{acc} / SENT $\sim$ povod (? informacija). Predikati, ki pomenijo **odzivanje**, vključujejo v svojem IP udeležence z vlogami doživljalca in povoda, kot tudi lastnika in informacije (odziv lahko povzroči tako povod kot informacija).¹⁰⁸ Med glagole z doživljalcem in povodom bi sodila npr. *trpět, plakat*, med tiste z doživljalcem in povodom ter lastnikom in informacijo npr. *bát se, líbit se*, zgolj lastnik in informacija pa bi opredeljevala glagole *divít se, přát* itn. Ponazoritev: (1) *bát se¹ – Brigita se bojí*

106 Bližina z glagoli mišljenja se kaže tudi v možni prisotnosti udeleženca informacije v IP teh predikatov. Podobno kot informacijo pa tudi sposobnost zaznamuje semantična oznaka *popolnosti*.

107 Povod je treba razumeti kot *okolščino, ki povzroča zaznavanje, doživljanje*.

108 Avtorja ločujeta med reakcijo, ki jo povzroča povod, in informacijo: *Líbí se mi, jestliže (když) Brigita zpívá proti ..., že Brigita zpívá*; v drugih primerih predstavlja nestavčna oblika določila povod (brez primerov nominalizacije in kondenzacije = informacija).

psů. *Když jsem byl malý, v noci jsem se často bál.* GVV: (S_{nom}) – VF – (S_{acc}); SF: x RS y, x ~ doživljalec, y ~ povod. (2) *divit se – Bedřich se diví (tomu), že Brigita nepřišla. Divil se (tomu), co dokázala. Divil se Brigitě.* GVV: (S_{nom}) – VF – že / rel SENT / S_{dat}; SF: x RM Δ, x ~ S_{nom} ~ lastnik, Δ ~ SENT ~ informacija, S_{dat} ~ nestavčna realizacija informacije (VV, 208–218).

Zadnjo skupino sestavljajo predikati **razumske dejavnosti** (čutne ali mišljenjske), katere namen je informacijo potrditi ali dopolniti. Predikatorji se ločijo glede na sfero osebnosti, ki je vključena v dejavnost. Predikatorje **čutne dejavnosti** (tipa *vidět, sledovat, hledět, poslouchat*) poleg povoda/informacije običajno opredeljuje usmerjenost (kot predikatorje premikanja), prim. *Díval se z okna* (izhodišče) – *přes plot* (pot) – *dolů* (smer). V **mišljenjsko dejavnost** sodijo npr. predikatorji *myslit, přemýšlet, uvažovat, zajímat se*. Zanje, kot trdita avtorja, je značilna enotnost vezljivostnega potenciala (tudi ko gre za nestavčno realizacijo), prim. S_{nom} – VF – o S_{loc} (vsaj pri zadnjih treh). Ponazoritev: (1) *naslouchat¹ – Bedřich naslouchal dívce / jejím slovům / lichotkám; naslouchal, jak ptáci zpívají.* GVV: (S_{nom}) – VF – S_{dat}; S_{dat} ~ praviloma okvir ali vrednotenje informacije (lahko tudi samo povod). (2) *myslit¹ – Vít myslil jen na práci a na děti. Stále myslím na jeho slova.* GVV: (S_{nom}) – VF – na S_{acc}; na S_{acc} ~ siže informacije (mentalne dejavnosti) in razni tipi njene nestavčne realizacije (VV, 218–223).

3.1.3.2 Vezljivost v Mluvnicе češtiny 3 – Skladba (MČ 3)

Verjetno najbolj popoln opis češke skladnje prinaša skladenjski del češke akademske slovnice (izšel pod uredništvom F. Daneša leta 1987). Njen vezljivostni del predstavlja t. i. **dvoravninsko vezljivostno skladnjo** (*dvourovinná valenční syntax*), kar pomeni, da je zastavljen na istih izhodiščih kot VV. Zunajjezikovna realnost se ubeseduje na podlagi propozicij, ki so mišljenjski odrazi dela realnosti – konfiguracije njenih vsebinskih prvin. Jezikovno se te prvine udejanjajo v strukturi **predikata**: s semantičnimi udeleženci in predikatom (pomensko), ki »odpira« mesta zanje (**intenca** predikata ustvarja **intenčno polje**).¹⁰⁹ Jedro propozicije lahko razširjajo še druge, z vidika predikata neintencne prvine.

Pomenska vezljivost se ubeseduje na oblikovni ravnini (pri čemer ne gre za enoznačno prekrivanje pomenskih enot z oblikovnimi – t. i. asimetrični dualizem jezikovnega znaka). Udeleženci (ki imajo udeleženske vloge in lahko nosijo selektivne oznake, prim. živo, človeško itn.) dobijo določeno podobo – besednovrstno (stavčno), sklonsko itn., predikat dobi podobo predikatorja, prototipično osebne

109 Semantična ravnina se loči na ravnino mišljenjskih vsebin (univerzalna logično-semantična struktura) in ravnino pomenov znakovnih prvin določenega jezika (jezikovno oblikovanje mišljenjske ravnine; MČ 3, 11).

glagolske oblike (aktualizirana propozicija). Na podlagi vezljivosti nastajajo torej osnovne stavčne strukture, ki so pravzaprav realizacija intence predikata na ravni slovnice oblike (MČ 3, 9–10, 17–18).

Če so bile v VV predstavljene vezljivostne lastnosti predikatov po pomenskih skupinah (poljih), je obravnava vezljivosti v MČ 3 zanimiva predvsem zaradi **(a)** vezljivostne opredelitve stavčnih členov in **(b)** problematike osnovnih stavčnih struktur.

V MČ 3 se skuša s pomočjo vezljivostnih kriterijev (pomenske usmerjenosti in skladenjskih lastnosti predikata) doseči uravnoteženost definicijskih in klasifikacijskih kriterijev obravnave **stavčnih členov**. Na tej osnovi se izločijo naslednji stavčni členi: z vidika ZVS vezljiva osebek, določilo (*komplement*; slednje je lahko predmetno, prislovno ali povedkovo) in nevezljivo prislovno dopolnilo.¹¹⁰ Poleg njih se hierarhično nižje – vedno le kot sestavni del določenega stavčnega člena – obravnava prilastek (čeprav lahko tudi sam vezljiv), posebno poglavje pa so vezljivostna določila pridevnikov in prislovov.

Osebek je obravnavan po obliki¹¹¹ in UV: vršilec dejanja ob akcijskih predikatih – s podtipi, npr. iniciatorskim (*Tatínek mne poslal pro noviny*), sredstvenim, vzročnim (*Slunce vysušilo kaluže*); nosilec ob dinamičnih neakcijskih ali statičnih predikatih (prim. *Eva je nemocná*) itn. Hierarhično najvišje postavljenemu med vezljivostnimi položaji sledijo **komplementi (določila)**, ki predstavljajo ostale vezljive stavčne člene (t. i. desna vezljivost): **predmetna določila** imajo določeno (sklonsko/predložnosklonsko) obliko¹¹² in so obvezna ali potencialna; **prislovna določila** oblikovno opredeljuje semantični tip določila (kot vprašalnica nastopajo zaimenski prislovi) – zaradi tega so oblikovno tudi bolj svobodna, prim. *Potom zamířil domů / do školy / na hřbitov / k tetě*. **Povedkovo določilo** je definirano kot obvezna kvalifikacija osebkovega/predmetnega udeleženca, ki se pojavlja ob nekaterih nepolnopomenskih glagolih (semantičnih kategorialnih modifikacijah glagola *bití*). V češ. je najpogosteje izražen z imenovalnikom/orodnikom prid. ali sam., s predložnim sklonom (*Otce zvolili předsedou / za předsedu*), v nekaterih primerih pa celo prislovom (*Dům vyhlížel zpustle*). Najbolj tipična UV predmetnega določila je prizadeto (patiens), poleg nje pa se pojavljajo ob predikatih govorjenja in mišljenjskih dejavnosti še informacija (pomensko jo opredeljuje kompleksnost, izhodiščna propozicijskost),

110 Slovensko izrazje izhaja iz aktualnih slovenskih vezljivostnih del, prim. M. Križaj-Ortar (1989), A. Žele (2001a).

111 Imenovalniško obliko spremljajo njene »modifikacije« (zanikani, partitivni roditelj, nekateri prislovni izrazi, npr. *Doma se mě na to neptali*), ki imenovalnik dodatno opredeljujejo (količinsko, okoliščinsko itn.).

112 Lahko pa je tudi stavčna, nedoločniška, prim. *Bratr mi oznámil, že se zitra žení*. Eden izmed testov predmetnosti so sklonske vprašalnice.

doživljalec (*zebou mne nohy*), beneficent, interesent itn. **Prislovno določilo** udeležensko zaznamujejo krajevnost, namernost (*šel jsem se koupat*), mernost (*voda sahala vysoko*), časovnost, načinovnost, izhodiščnost (*Sroubili jsme přístřešek z prken*; MČ 3, 41–66, 75–125).¹¹³

Vežljivostno razviti so lahko tudi pridevniki in prislovi, njihova določila pa se stavčnočlensko večinoma uvrščajo k predmetnim.¹¹⁴ Pri pridevniški vežljivosti je pomembna njihova vloga v povedku (t. i. *predikativ*) z aktualizirano stavkotvornostjo; povedki tega tipa se obnašajo podobno kot glagoli s statičnim pomenom.¹¹⁵ Vežljivost izglagolskih in neizglagolskih pridevnikov je izražena z največ dvema udeležencema (sklonska, predložnosklonska, stavčna oblika), prim. *přinucený* ($S_i - k S_d / \text{Inf} / \text{aby Sent}$, prim. *p. okolnostmi smířit se s chudobou*) ali *lenivý* (*na S_{ak}*, prim. *l. na práci*). Vežljivostna določila prislovov so redka in večinoma posledica njihove izpridevniškosti (nima pa vežljivosti vsak izpridevniški prislov), prim. *rovnoběžně s přímkou*; podobno velja tudi za zveze tipa *zanedlouho* (*po jeho příchodu*) in za izraze v primerniških ali presežniških oblikah prislovov (*jezdí opatrněji než ty, neopatrněji z nás všech* (MČ 3, 66–75)).

Kot posledico vežljivosti je treba omeniti še vežljive prilastke,¹¹⁶ ki izražajo udeležence ob izglag. (dejavnostnih/stanjjskih) ali izprid. (lastnostnih) samostalnikih (pri tem se IP izhodiščnega predikata – pretvorbno povezanega s sam. – do določene mere ohranja). Vežljivi prilastki so večinoma neujemalni – oblikovno samostalniki, prislovi, nedoločniki in odvisniki.¹¹⁷ Pri dejavnostnih/stanjjskih sam. udeleženska mesta niso obvezna, saj je relacijski značaj sam. glede na glagol oslavljen. Samostalniki odpirajo od enega do treh udeleženskih mest, prim. *pokles teploty* (S_g), *vzpomínka dětí na prázdniny* ($S_g - naS_{ak}$), *odběr krve*

113 Na meji med določilom in dopolnilom (so *šibko* vežljivi) se nahajajo t. i. *určení prostředku činnosti* (dopolnila sredstva dejanja) s podtipi orodja (*řezat pilou*), materiala (*obléci dítě do kabátku*), posrednika (*poslat zboží po draze*), sredstva (ožje, prim. *Obuv se vyrábí strojově*). V isti skupini se nahaja tudi t. i. *určení prozivatele prospěchu*, prim. *Namaluj nám nějaký obrázek!* (zinteresirani) in *Ránu mu pečlivě ošetřila* (lastnik nekega predmeta, v katerega *korist* je izvajano dejanje).

114 Zanimivo je, da MČ 3 vprašanja stavčnočlenskosti teh določil natančneje ne problematizira.

115 Pri vežljivosti izglagolskih pridevnikov so izpostavljene pretvorbe VP glagola (motivirane besedotvorno): eden izmed udeležencev je lahko na mestu jedrnega samostalnika, ko je pridevniška BZ prilastek, oz. na mestu oseba, ko je pridevniška BZ predikativ, prim. *záviset* [N, na L] → *závislý na S_i*; spreminja se lahko tudi oblika udeležencev, prim. *odolávat korozi* → *odolní proti korozi*. Poleg tega pa je pomembno, ali izglagolski pridevnik opredeljuje »globinski« osebek (rezultat pretvorbe je tako tvorni stavek, prim. *soudce, který zná zákony* → *soudce znalý zákonů*) ali »globinsko« določilo (rezultat je trpni stavek, prim. *země, která byla zpusťořena válkou* → *válkou zpusťořená země*).

116 Na tem mestu se izogibam razpravljanju o prislovnih dopolnilih in nevezljivih prilastkih, pri slednjih pa tudi ne problematiziram njihovih različnih stavčnočlenskih vlog.

117 Prim. formalno razmerje z izhodiščnim stavkom: *matka navštívila tetu* → *matčina* ($S \rightarrow \text{Adj}$) *navštívěva* ($V \rightarrow S$) *tety* ($S_{ak} \rightarrow S_g$). Na tem mestu lahko samo opozorim na vežljivostno vrednost svojilnih pridevnikov in njihovo razmerje do roditeljskega prilastka (prim. *matčina navštívěva* proti *navštívěva matky*); njihova problematika namreč presega namen tega dela razpravljanja.

nemocnému sestrou ($S_g - S_d - S_i$). Po semantični strani so zveze z izprid. sam. pretvorbe kvalifikacijskih propozicij (s pridevnikom v položaju *predikativa*): *Jan Hus byl věrný pravdě* → *věrnost Jana Husa pravdě*; podobni so jim prilastki s t. i. razlagalnim pomenom, prim. *trest smrti* (*Smrt je trestem*). Vezljivostni prilastki (praviloma S_g) se nahajajo tudi ob t. i. relacijskih samostalnkih tipa *matka* (*Jana Krále*), *autorka Pohorské vesnice* itn. Te zveze se obravnavajo kot realizacije (dela) neaktualiziranih propozicij (identifikacijskih/kvalifikacijskih) s predikati tipa *být matkou* (MČ 3, 126–147).

V poglavju o **osnovnih stavčnih strukturah** se slovnični stavčni vzorci (GVV) ne delijo po pomenskih poljih predikatov (kot v VV), temveč glede na njihovo kompleksnost. Med vzorci brez osebka se nahajajo vzorci z nevezljivimi predikati ($Vf_{3sg n}$), prim. *Mrzlo. Venku sněží*, kot tudi z vezljivimi ($Vf_{3sg n} - S_{cas}$), prim. *Zebe ho; Daří se mi lépe; Nedalo mi, abych tam nezašel / tam nezajít*. Vzorci z osebkom se delijo glede na število desnih udeležencev, npr. *Strýc jakoby omládl* ($S_n - Vf$), *Jiří se zastal přítele* ($S_n - Vf - S_g$), *obléci dítě do kabátku* ($S_n - Vf - S_a - ADVLoc$).¹¹⁸ Posebno vlogo igrata predikata *být* in *mít*, ki sta sicer nosilca aktualizacijskih kategorij, nikoli pa nista intenčna centra v pravem pomenu besede; pomensko sta »izpraznjena«, ohranjata pa kategorialna pomena eksistence, obstajanja (*být*) oz. svojilnosti, lastitve (*mít*). Med zanimivejše stavčne vzorce sodijo tisti, ki imajo enega izmed udeležencev, določil izraženega izključno z nedoločnikom (pri slednjem lahko govorimo o propozicijski osnovi),¹¹⁹ npr. ob *umět, dokázat, nechat* (*téci vodu*) itn (MČ 3, 170–232).

3.1.3.3 Vezljivost in Skladba češtiny M. Grepla in P. Karlíka (SČ)

Vezljivostna skladnja v delu *Skladba češtiny* se navezuje na predhodna dela češke skladnje, vendar pa je v marsičem tudi inovativna. V poglavju *Struktura stavka* (*Struktura věty*) se – po kritiki t. i. klasične skladnje (prim. SČ, 23–26) – avtorja opredelita za odvisnostni skladenjski model (ne mogoče za sestavniškega), ki izhaja iz semantične (pomenske) strukture stavka. Izhodišče za jedro stavka je t. i. **mikrosituacija**, na podlagi katere so se izoblikovali modeli jezikovno obdelanih mikrosituacij. Njen temelj so predikatorji – izrazi, katerih leksikalnosemantični sestavni del predstavlja značilnosti »objektov«, odnose med njimi, stanja, dejanja,

118 Ločeno so obravnavani vzorci z morfološko omejenospremenljivimi določili. Oblika teh določil je svobodna v mejah določenega pomena, prim. *octnout se* z določili tipa *Adv, v / na + L, nad / pod + I, vedle + G* (morfološko omejenospremenljive kategorije).

119 Ko se lahko govori o pretvorbah *stavek* → *nedoločnik* (*Petr se chystal, že (Petr) přeplove jezero* → *Petr se chystal přeplovat jezero*) ob zagotovljenih določenih pogojih (npr. koreferenca osebkov obeh stavkov ali določila matičnega stavka in osebka odvisnika), ne gre za stavčne vzorce.

spremembe njihovih udeležencev, njihov slovnični del pa jih »aktualizira« in modalno opredeljuje.¹²⁰ Predikatorji s svojim pomenom (intencijska sposobnost predikatorjev) ustvarjajo polje funkcijskih položajev – aktantov, ki imajo določene semantične vloge (SČ, 27–30).

Semantična klasifikacija predikatov temelji na skladenjsko relevantnih značilnostih, s pomočjo katerih se tvorijo modeli jezikovno obdelanih mikrosituacij. Avtorja ločita mutacijske predikatorje od nemutacijskih. Slednji so semantično osnovni, ločijo pa se na stanjske (*sedět, vědět* – stanja, relacije) in dejavnostne (*pršet, spát* – enostavni procesi). Mutacijski predikatorji implicirajo spremembo; gre za semantično zložene (kompleksne) predikatorje tipa *sládnout, přemluvit* itn. Glede na tip spremembe, ki jo implicirajo, jih lahko ločimo na akcijske (z zunanjim povzročiteljem spremembe – *rozesmát*) in enostavne (brez informacije o zunanjem povzročitelju, prim. *oslepnout, posadit se*; SČ, 30–38).

Osnovna značilnost predikatorjev pa je tudi to, da v svoji semantični strukturi implicirajo udeležence (določajo njihovo število in udeleženske vloge). Avtorja, v nasprotju s prej navedenimi češkimi skladenjskimi deli, predstavi njihovo tipologijo: med **substancijskimi aktanti** ločita fizične objekte (češ. *agens, kauzátor, procesor, nositel, posezor, expirient, recipient, beneficent, patiens, stimul, instrument, vehikl*), mesta (češ. *locus, direktiv, origativ*) ter časovne točke/intervale (češ. *tempus*). Ob njih pa je treba upoštevati tudi **situacijske aktante** – dejansko mikrosituacije, ki so sestavni del osnovne mikrosituacije: češ. *informace, instrukce, podnět, účel* (primarno se izražajo z odvisniki, nedoločniki, lahko pa so podvrženi tudi različnim tipom nominalizacij, substitucij). Semantične značilnosti predikatorjev in aktantov tvorijo, v osnovi, stavčno semantično strukturo (semantični vzorec), ki je do določene mere izomorfná z mikrosituacijo. Leksikalna zasedenost predikatorjev in aktantov tvori jedro propozicije, ki lahko postane osnova stavka (lahko tudi nestavčnih struktur; SČ, 39–44).

Za skladenjsko obnašanje predikatorja v vlogi povedka je odločilno, da na podlagi svojih vezljivostnih zmožnosti tvori različne slovnične tipe stavkov. Vezljivostne pozicije (**komplementi**), ki jih implicira po številu, morfološki obliki, so pri tem lahko obvezne¹²¹ ali potencialne.¹²² Vezljivostno vezani skladenjski položaji, ki jih

120 Slednji so lahko polnomenški glagoli v določnih oblikah (VF) ali pa *skladenjske zveze* leksikalno-semantične (nacionalne) sestavine in sestavine z aktualizacijskim potencialom (SČ, 28).

121 Z njihovim izpustom nastaja slovnično nepravilen stavek. Obveznega izraza v vezljivostnem položaju ne moremo izpustiti, prim. **(Matka) navštívila*, niti ga ne moremo osamosvojiti (s t. i. parcelacijo), prim. **(Matka) navštívila. Babičku* (SČ, 46).

122 Potencialne pozicije so lahko stavčno neizražene, lahko pa jih dopolnimo s t. i. vprašalnim testom (Panevová 1980). Prim. osebek *(Petr) kouří*, predmet *(Petr) zhasl (světlo)*, prislovno določilo *(Petr) vstoupil (do sálu)* (SČ, 46–47).

predvidevata M. Grepl in P. Karlík, so določeni po številu, tj. od 1 (*Slunce svítí*) do 4 (*Matka vpletla dceři do vlasů mašli*). Vezljivostni položaji se ločijo tudi glede na njihovo obliko, ki je lahko določena (V_{gen} v primeru *Petr se bojí psů*) oz. nedoločena – značilna predvsem za prislovne položaje (*Petr přišel do školy / na nádraží / domu*). Za slovnični stavčni vzorec je pomembna tudi besedna vrsta, ki lahko zapolni vezljivostni položaj. Primarno se na položaju substancijskih aktantov nahajajo samostalniški izrazi (tudi zaimki) v določeni sklonski obliki, prim. S_{ak} (*Vidím Petru*), prislovi, prislovni izrazi (**ADV** tipa *Vstoupil sem*), na položaju situacijskih aktantov pa stavki z določenim veznikom (**konjSENT**, prim. *X.Y. ho nutil (k tomu), aby odešel*).¹²³ Sekundarno so lahko situacijski predikati izraženi nominalizacijsko, tj. z nedoločnikom (**INF**), z dejavnostnim samostalnikom, prim. $S_{\text{nom}} - \text{PRED}_{\text{vf}} - S_{\text{dat}} - \text{abySENT}_{\text{v lok}} // \text{INF}_{\text{v lok}} // \text{DS}_{\text{v lok}}$ (*X.Y. mu bránil (v tom), aby vydával levné knihy // vydávat levné knihy // ve vydávání levných knih*).¹²⁴ S pomočjo razvijalnih pravil se v stavčno strukturo uvrščajo nevezljivi (nekonstitutivni) stavčni členi (fakultativni), in sicer **adjunkti (suplementi)**, ki se delijo na **cirkumstante** (*Eva přišla pozdě*) in **kopredikate** (*Dědeček sedí u stolu shrbený // shrbeně*). Posebno mesto med stavčnimi členi ima gotovo prilastek (atribut) – kot člen stavčnega člena, izraženega s sam. (SČ, 45–56).

Inovativni del *Skladbe češtiny* je gotovo poglavje o tipologiji osnovnih stavčnih struktur (*Typologie elementárních větných struktur*), ki jih opredeljuje dominantna vloga predikatorjev (s slovničnim in semantičnim stavčnim vzorcem) oz. propozicijskih tipov, ki izhajajo iz semantično relevantnih značilnosti predikatorjev (**PRED**). Avtorja razlikujeta 9 osnovnih tipov: (1) identiteta, (2) obstajanje, (3) lastnost, (4) svojina/lastitev, (5) položaj, (6) lokalizacija/nahajanje, (7) količina, (8) korelacija, (9) proces.¹²⁵ Ta del skladnje se približuje, kljub temu da je zasnovan na sistemskih vezljivostnih lastnostih predikatorjev, komunikacijskemu jezikoslovju – vzpostavlja namreč sporočanje (mikro)situacije, ki predstavljajo osnovo določenega vzorca. Kot ilustracijo naj navedem propozicijski tip, ki temelji na *svojini/lastitvi*: med dvema objektoma (objektna lastitev) ali med objektom in informacijo (mentalna lastitev). Prvo predstavlja mikrosituacija tipa »**někdo/něco má/nemá někoho/něco**« in npr. vzorec $S_{\text{nom}} - \text{PRED}_{\text{vf}} - S_{\text{ak}}$, prim. *Můj bratr má peníze* (posesor – posesum).¹²⁶ Sam objekt je lahko fizične narave (*Bratr má auto; Bratr je vlastníkem chalupy*) ali abstraktne (*Ta dívka má kouzlo; Petr má příkaz,*

123 Če je stavek na sklonskem položaju (V_{dat}), mora biti sklon položaja signaliziran eksterno, tj. $\text{abySENT}_{\text{k dat}}$.

124 O omejitvah za substitucijo prim. SČ (54–55).

125 Avtorja skoraj pri vsakem tipu določata po tri podtipe, npr. *lastnost*, ki temeljijo na (3a) nemutacijskih (osnovnih) **PRED**, prim. *Prádlo je suché*; na (3b) enostavnih mutacijskih **PRED**, prim. *Prádlo schne*; na (3c) akcijskih mutacijskih **PRED**, prim. *Matka suší prádlo* (SČ, 57).

126 Prim. *Ty peníze patří mému bratrovi* – posesum v osebk (vzorec $S_{\text{nom}} - \text{PRED}_{\text{vf}} - S_{\text{dat}}$).

aby se vrátil v 7 hodin). Enostavni mutacijski predikatorji so vsebovani v mikrosituacijah tipa »**někdo/něco dostává/pozbývá něco**« (*Bratr dostal kolo; Pinochet se dostal k moci nedemokraticky*) s prevladujočim vzorcem $S_{nom} - PRED_{vf} - S_{ak}$ (na mestu slednjega tudi $S_{k\ dat}$, S_{gen}), akcijski mutacijski pa v »**někdo způsobuje, aby někdo měl/neměl něco**« s prevladujočim vzorcem $S_{nom} - PRED_{vf} - S_{dat} - S_{ak}$ (*Tomancovi nám půjčili na víkend jejich chatu*; SČ, 87–100).

Z vidika glagolov umevanja je zanimiv podtip **mentalne lastitve**, ki jo predstavlja mikrosituacija »**někdo ví/neví něco**«. Osnova teh stavčnih struktur so stanjski predikatorji s pomenom lastitve informacije tipa *vědět, věřit, soudit* itn., najbolj tipičen stavčni vzorec pa je $S_{nom} - PRED_{vf} - konjSENT_{ak}$ (udeleženec informacija je situacijski, primarno v podobi odvisnika), prim. *Petr ví, že se Eva rozvedla*. Ne-popolno informacijo signalizirajo vezniške besede **kdo, kde, kdy** (*Už včera jsem věděl, kdo nepřijde*); izpostavitev določene prvine stavčnega vzorca (kot prvine, ki jo informacija zadeva) s S_{lokal} (*O Aniče jsem se domníval, že je dobrá lyžařka*). Enostavna sprememba (mentalne) lastitve predstavlja strukturno osnovo mikrosituacije »**někdo se dovídá/nedovídá něco**« (*Včas si vzpomněl /na to/, že má být v osm na nádraží*), akcijska sprememba pa mikrosituacije »**někdo/něco způsobuje, aby někdo věděl/nevěděl něco**«, prim. *Učitel řekl žákům, že gramatice se musí rozumět* ($S_{nom} - PRED_{vf} - S_{dat} - že SENT_{ak}$) ali *Jezdec přemýšlel (o tom), zda udělal chybu* ($S_{nom} - PRED_{vf} - zda/kdy SENT_{ak}$; SČ, 100–110).

Tudi poglavje namenjeno *stavčnim členom* (*Větné členy*) izhaja iz vezljivostnih delitvenih kriterijev – skladenjski položaji se torej delijo na vezljive in nevezljive. Prve predstavljajo aktantski in neaktantski komplementi. Med prve sodi levovezljivi komplement (osebek)¹²⁷ z obliko V_{nom} , prim. *Petr spí* (substancijski); t. i. situacijski osebek se lahko pojavlja tudi v stavčni obliki (*Říká se, že elektrika bude od června dražší*), ki je – pod določenimi pogoji¹²⁸ – lahko nadomeščena z nedoločnikom (*Bylo by správné aspoň mu poděkovat*), z besedno zvezo, katere jedro je izglagolski samostalnik (*Těší me tvůj příchod*) ali pa gre za besedilno pogojeno substitucijo s samostalnikom konkretnega pomena, prim. *Rozčiluje mě, že Petr každému skáče do řeči // Petr mě rozčiluje*. Desnovezljivi komplementi so dvoji: tisti z določeno sklonsko obliko V_{cas} (položaj predmeta),¹²⁹ prim. *Petr rozbil vázu. Petr se rozhodl, že nebude kouřit // nekouřit*, in tisti z nedoločeno (prislovni položaji, $V_{non\ cas}$), prim. *Vstoupil dovnitř // tam // do domu // kam chtěl*. Pri predmetih so – za to razpravo – najbolj zanimivi situacijski, katerih primarna oblika

127 Njegovo specifičnost povzroča dejstvo, da gre za položaj, ki ga omogoča le aktualizacijska oblika predikatorja, tj. VF v funkciji povedka, medtem ko so desnovezljivi komplementi možni ob VF in V_{inf} (SČ, 224).

128 O konkretnih pogojih nominalizacije tu ne razpravljam.

129 Bolje bi bilo samo: z določeno obliko (op. R. G.).

je odvisniška (*Řekl mi, že dopis pošle doporučeně*); odvisnike lahko nadomeščajo nedoločniški polstavki (*Petr se snažil, aby Pavla konečně porazil // konečně Pavla porazil*), nominalizacijske besedne zveze ali pa izpostavljeni udeleženci.¹³⁰ Predmeti so lahko nadalje opredeljeni glede na obliko (sklon, predložna zveza)¹³¹ in obveznost (izraženost/neizraženost), pri čemer eksplicitno neizraženost predmeta omogoča semantika predikatorja; glavni motivi za neizraženost so lahko: poved je usmerjena na samo dejanje (*Čtu detektivku – Čtu*); kot aktant se razume prvina iz skupine objektov, ki jo sam predikator predvideva (*Zavři = dveře*) – leksikalna specifikacija aktanta je motivirana predvsem pragmatično (*Dveře zavři, ne okno*); kot aktant se razume katerakoli prvina, na katero se dejanje nanaša (*Petr čte*) – neizraženost lahko dodatno podpirajo pomenski odtenki (ne)zmožnosti uresničitve dejanja, (ne)ugodje pri uresničevanju dejanja; namen je izraziti predvsem lastnost (ne pa dejanje kot takšno), prim. *Petr kouří* (SČ, 225–252).

Med prislovnimi komplementi (z obliko $V_{\text{non cas}}$) so izpostavljeni krajevni (*Najednou se ocitl vedle mě*), časovni (*Olympiáda se koná každé čtyři roky*), sredstveni (prim. *psát štětcem*),¹³² namerni (*Běžel nakoupit*; SČ, 252–255).

Med neaktantskimi komplementi najdemo komplemente mere in načina, ki izražajo notranjo značilnost dejanja/stanja nekega aktanta (*Zní to jako pohádka* ali *To prase váží málo*), ter t. i. *kopredikátový komplement*, ki označuje dejanja/stanja, predciranana aktantu v semantični strukturi drugega predikata, prim. *Pokládám ho za odborníka* (semantično gre za klasifikacijo/kvalifikacijo aktanta; SČ, 255–257).

Med nevezljiva (vedno fakultativna) dopolnila predikatorjev sodijo **adjunkti** (pomensko blizu prislovnim in neaktantskim komplementom). Cirkumstanti predstavljajo okoliščine, ki dejanja/stanja dodatno označujejo, prim. *Poslanci kouřili v předsáli* (krajevno), *V noci jsem nemohl spát* (časovno), *Opálil se dohněda* (načinovno) itn. (SČ, 258–309), kopredikati pa izražajo dejanja/stanja, ki so predciranana aktantu, impliciranemu v semantični strukturi drugega predikatorja (*Dívka odcházela usměvavá*) – vendar gre za nevezljivi položaj (v njem sta združena t. i. **doplňek** po polnopomenskih glagolih ter **přísllovečné určení průvodních okolností**, ki ju MČ 3 obravnava kot **přísllovečné určení komitativní**; SČ, 309–317).

130 Nedoločniški polstavek je lahko v nekaterih primerih edina možna oblika komplementa, prim. *Umí člověka pěkně naštvat* (SČ, 240).

131 Pri enem predikatorju ima lahko vezljivostni položaj tudi različne oblike, prim. *učit se češtinu // češtině, dobýt město // města* (stilistična razlika, SČ, 249).

132 Pri sredstvenih prislovnih komplementih je lahko sredstvo besedotvorno vsebovano v samem predikatorju, prim. *hoblovat* (tj. **Hobloval hoblíkem*). Izraženost komplementa povzroča eksplicitna določenost sredstva/orožja, prim. *Hobloval vypůjčeným hoblíkem* (SČ, 254).

Čeprav **prilastek** ni nikoli konstitutivni komponent stavčne strukture, temveč je člen samostalniške besedne zveze (*nominální skupina*), je zanimiv tudi z vezljivostnega stališča. Med neujemalne prilastke sodijo namreč tudi vezljivi – slednji imajo lahko sklonsko določeno obliko (celo stavčno, prim. *Zakázal ti, abys kouřil*, v nekaterih pogojih lahko nadomeščeno z nedoločniško ali samostalniško zvezo, prim. *zákaz kouřit // kouření*).¹³³ Med vezljive prilastke pa sodijo tudi tisti s sklonsko nedoločeno obliko, prim. *cesta zpátky // sem // k babičce* itn. (SČ, 317–332).

3.1.3.4 P. Karlík in Hipoteza modificirane vezljivostne teorije (Karlík, 2000)

P. Karlík se v svojem programskem članku *Hypotéza modifikované valenční teorie* sprašuje o tem, ali je vezljivostna teorija v krizi. Teoretično sicer izhaja iz del F. Daneša (1987, 1988), vendar pa meni, da se pojem vezljivosti v modernem jezikoslovju nanaša na različne jezikovne pojave in na različne interpretacije obveznosti in fakultativnosti itn. V svojem članku tako skuša opredeliti prispevek vezljivosti (kot enega izmed slovnicih modulu) k strukturni organizaciji stavka.

Vezljivost deli najprej na **semantično** in **skladenjsko** (prim. Daneš, 1987 itn.),¹³⁴ obenem pa tudi skladenjsko **vezljivostno strukturo** deli na **makrovezljivostno** (aktanti so realizirani na skladenjskih vezljivostnih položajih) in **mikrovezljivostno** (aktanti realizirani morfemsko, prim. madž. *Latlák*).¹³⁵

Drugo delitev vzpostavlja s pomočjo razlikovanja med **interno** in **eksterno vezljivostjo**. O prvi govorimo, ko t. i. interne vezljivostne položaje izbira leksikalni pomen enote – nosilca vezljivosti (prim. *kontrolovat* v katerikoli tvorni morf. obliki z Ak /**kontrolující něčo**/, *připravit* ‘povzročiti, da nekdo nečesa ne bi imel’ z Ak in o + Ak /**připravím někoho o něčo**/, *vplížit se* s sklonsko nefiksirano obliko aktanta /**vplížit se někam**/). Eksterno vezljivost na drugi strani izbira fleksem, s katerim je »opremljena« leksikalna enota (nosilec vezljivosti). Omenjene leksikalne enote z glagolskim fleksemom, ki vsebuje t. i. gramem kategorije osebe, na osnovi vezljivosti fleksema izberejo eksterno vezljivost z

133 Najpogostejša oblika neujemalnega prilastka je roditelj, ki se ga pomensko lahko natančneje opredeli, prim. agentni (*zpěv ptáků*), nosilca lastnosti (*zbabelství lidí*), prizadetega (*vznik románu*) itn. (SČ, 327–329).

134 P. Karlík ločuje med »vezljivostjo na miru« (semantična vezljivost leksikalnih enot in skladenjske vezljivosti z leksikalnimi skloni) ter »vezljivostjo v akciji« (skladenjske manifestacije semantične vezljivosti, ki so odvisne od položaja nosilca vezljivosti v strukturi povedi; Karlík, 2000, 186).

135 V madžarski povedi *Latlák* (sln. *Vidim te*) je aktant prizadeto realiziran z morfemom. Čeprav je v češ. primeru *Vidím tě* (enako sln.) isti aktant realiziran makrostrukturno, P. Karlík meni, da lahko tudi v češ. govorimo o mikrostrukturni realizaciji pri t. i. kratkih/sibkih oblikah osebnih zaimkov (naslonk). Za razlago njihove morfemskosti (zgleđi tipa *Vidím tě* v razmerju do *Já vidím tebe*) glej Karlík, 2000, 173–175.

imenovalniško obliko (prim. *Já kontroluji něco/Ty připravíš někoho o něco/Petr se vplíží někam*). Eksterna vezljivost obsega eno sklonsko obliko (Nom), interna pa več sklonsko (ne)fixiranih oblik (Karlík, 2000, 174–175).¹³⁶

Avtor se v nadaljevanju dotakne treh problematičnih točk, povezanih z vezljivostjo. V primeru povedi tipa *Prší (Dežuje)* P. Karlík domneva, da vsebujejo gramem neosebe (izražen je z »nadomestnim« morfemom 3. os. /ed., sr. sp. v primeru ujemanja/). Vsak fleksem bi po avtorjevem mnenju na ravnini makrovezljivosti moral izbrati eksterno vezljivost z obliko Nom, kar pa v tem primeru ni mogoče, saj v semantični strukturi leksema ni (tega) aktanta.¹³⁷ Neoseba se lahko ustvari tudi skladijsko (povratna glag. oblika z morfemom 3. os. in *se-mobile*) – z deaktivizacijo aktanta, ki bi bil mikrostrukturno izražen z gramemom osebe, makrostrukturno pa v eksterne vezljivostnem položaju in Nom. Pri nedoločniku P. Karlík (domneval pa naj bi to že F. Kopečný) predvideva na makrovezljivostni ravnini eksterno vezljivost z obliko Nom, vendar je, čeprav jo leksikalna enota (pomensko) implicira, ta že na mikrovezljivostni ravnini blokirana.¹³⁸

P. Karlík s pomočjo svoje modificirane vezljivostne teorije loči med vezljivostjo **strukturnih in nestrukturnih sklonov**.¹³⁹ Strukturni sklon je tisti, katerega morfološka realizacija je odvisna od slovničnega okolja: Nom kot sklon eksterne vezljivosti, ki ga izbira glagolski fleksem, in Ak kot sklon interne vezljivosti, katerega morfološka oblika je občutljiva na glagolski način. Morfološka oblika nestrukturnega sklona je neobčutljiva na slovnično okolje (prim. *Učitel nadrzuje rok děvčatům* proti *Děvčatům je nadržováno rok*). Nestrukturni skloni se delijo na **leksikalne/idosinkratične** (izbira jih leksikalna enota in imajo z ozirom nanjo določeno semantično vlogo aktanta, prim. *děvčatům*) in **semantične**, ki jih motivira pomen izraza (ne nosilke vezljivosti, prim. *rok*).¹⁴⁰ Eksterna skladijska

136 Gramema 1. in 2. os. sta – zaradi enoznačnosti v sporočanskem položaju – realizirana mikrovezljivostno, medtem ko je v nezaznamovanih povedih gramem za 3. os. (kot neudeleženec pogovora) realiziran makrovezljivostno (Karlík, 2000, 175).

137 Po SČ predikat *pršet* vsebuje samo aktant z vlogo kraja, ki je realiziran v interni vezljivosti s sklonsko nefixirano obliko (prim. Karlík, 2000, 176).

138 O tem, da fleksem nedoločnika na makrovezljivostni ravnini izbira eksterno vezljivost z obliko Nom, pričajo zaznamovani zgledi, ko aktant vendarle mora biti izražen, prim. Nom v *Já odejít, nikdy!* Podobno velja tudi za t. i. nekoherentne strukture tipa 0, *Rozhodl se □, odejít* (v teoriji nadzora; Karlík, 2000, 177).

139 Tu puščam ob strani razlago zloženih glagolskih oblik, vezljivost pridevnikov in izglagolskih samostalnikov (Karlík, 2000, 178–179). Pri vezljivosti izglagolskih samostalnikov naj opozorim samo na primerjavo z razlago v Vidovič Muha, 1988.

140 Po P. Karlíku nominalne skupine s predložnimi skloni v primerih t. i. prislovne vezljivosti prejemajo morfološki sklon od predloga, prim. sln. *usesti se na* (predl. s pomenom *kam?* določa AK) proti *na* (predl. s pomenom *kje?* določa Lok) *stolu*. Predmetna vezljivost nominalne skupine pa zahteva, da je kot določevalec v *misliti na mater* opredeljen *misliti na*. Pri tem gre za primarne predloge, ki se desemantizirajo; ker so z leksikalno enoto inherentno povezani, so lahko z njo navedeni v slovarju. Avtor predvideva neki globinski predlog (ki je pred površinsko skladijsko ravnino izbrisan) tudi v primerih tipa *vážít metrák*. Prim. obravnavo predložnih morfemov pri A. Žele.

vezljivost ima torej vedno obliko Nom – strukturni sklon *par excellence*, ki ga nikoli ne izbira semantična struktura leksikalne enote; v interni skladenjski vezljivosti pa se pojavlja sklonska hierarhija: kot default-sklon se obravnava Ak, sledi mu npr. Dat (ostali skloni so leksikalni/idiosinkratični v različni meri).

Razlika med vezljivostjo s strukturnimi skloni in tisto z leksikalnimi skloni je po P. Karlíku vsaj v dveh značilnostih: **(a)** vezljivostni položaji s strukturnim sklonom so občutljivi na pretvorbe sklonskih oblik (prim. Nom v Ins/predl. sklon in Ak v Nom pri pasivizaciji, v substantivizacijskih /deaktualizacijskih/ transpozicijah Nom v Gen), medtem ko leksikalni skloni ostanejo nespremenjeni (prim. *Pavel je holen Petrem – holení Pavla Petrem*); **(b)** samo vezljivost z najbolj strukturnimi skloni (Nom, Ak) lahko nadomestijo drugi skloni, če obstajajo razlogi (semantični, pragmatični, zgodovinski), ki so močnejši od strukturne motivacije, prim. partitivni Gen (*V přehradě ubýlo vody*), nikalni Gen (*Nemám peněz*), pragmatično motivirani predl. sklon (*Dokoupilovi zabíjeli proti U Doukupilů zabíjeli*; Karlík, 2000, 179–181).

P. Karlík skuša v svojo modificirano vezljivostno teorijo vključiti tudi razlago glag. časov in naklonov v odvisnikih – propozicijskih aktantih; v njihovem primeru gre namreč lahko za fiksirano (*Petr slíbil, že nebude kouřit // *že nekouří // *že nekouřil*) ali za svobodno (*Petr řekl, že nebude kouřit // že nekouří // že nekouřil*) časovno perspektivo.¹⁴¹

Avtor se na koncu razprave loti še vprašanja vzpostavitve razmerja med skladenjsko in semantično vezljivostjo: za katere od semantičnih aktantov, ki jih implicira pomen leksikalne enote, so rezervirani vezljivostni položaji s prototipičnimi strukturnimi skloni (Nom, Ak)? Na to vprašanje odgovarja s pomočjo konceptov **(1) semantične prehodnosti** in **(2) semantične ergativnosti**. Pod **(1)** sta P. J. Hopper in S. A. Thompson opredelila semantične značilnosti visoke in nizke prehodnosti (dva, več aktantov – en aktant; dejanje – stanje; usmerjenost k cilju – neusmerjenost; puntualnost – nepuntualnost itn.). Avtor na podlagi te lestvice sklepa, da bolj kot je glagol prehodni, bolj je verjetno, da se bo na eksternem vezljivostnem položaju z obliko Nom nahajal prototipični vršilec, eden od internih vezljivostnih položajev pa bo predstavljal prototipičnega prizadetega v Ak.¹⁴² Semantična ergativnost **(2)** pomeni umestitev t. i. neakuzativne hipoteze¹⁴³

141 V tem primeru gre za t. i. *kategorie sémanticky závislé proměnné*, medtem ko gre v primeru glag. časov in naklonov v glavnih stavkih za predikacijske/aktualizacijske kategorije (*syntakticky nezávislé proměnné*; Karlík, 2000, 181).

142 Bolj kot je glagol prehodni, bolj je občutljiv za pasivizacijo s trpnim deležnikom in za prilastkovno rabo trpnega deležnika (Karlík, 2000, 184).

143 Avtor izhaja iz dela *Unaccusativity: At the Syntax-Lexical Semantics Interface* (1995) avtoric B. Levin in M. Rappaport-Hovav; njuno delo pa je nadgradnja članka D. M. Perlmutterja *Impersonal passives and the*

v Karlíkov vezljivostni model. Po tej naj bi obstajala skupina glagolov, katerih osebek ima podobne lastnosti kot predmet prehodnih glagolov (trpni deležniki prehodnih glagolov vzpostavljajo v prilastkovni rabi razmerje do predmeta – *přednesená báseň* ‘někdo přednesl báseň’, trpni deležnik ergativnih glagolov pa razmerje do osebkca – *podářená finta* ‘finta se podářila’). Med ergativne glagole bi sodili t. i. osebkovi glagoli (*šedivět, přijít*), predmetni glagoli, ki označujejo kognitivna in psihična občutja (skladenjsko neprehodni *podářit se, věřit* ter prehodni *napadnout, potřebovat* itn.). B. Levin in M. Rappaport-Hovav sta na tej podlagi označili (skladenjsko) ergativne glagole kot tiste, ki imajo na položaju z obliko Nom prizadeto (patiensa). To so – po njunem mnenju – telični neprehodni glagoli (*šedivět, rozpadat se*) in atelični neprehodni glagoli, ki označujejo eksterno povzročena dejanja (*kutálet se, rotovat*). Kaže se torej, da več kot ima nosilec vezljivosti značilnosti nizke prehodnosti, večja verjetnost je, da bo imel na eksterne vezljivostnem položaju udeleženca prizadeto (Karlík, 2000, 184–185).

3.1.4 Vezljivost v poljskem jezikoslovju

3.1.4.1 Poljska semantična skladnja

Po poljski akademski skladnji (prim. Karolak, 1984) je naloga skladnje opis pravil tvorjenja zloženih izrazov (iz več kot enega nezloženega izraza z ekstratekstualno funkcijo), ki omogočajo samostojno izpolnjevanje komunikativne funkcije. Mednje sodijo stavki (tu so pomembni semantično neizpeljani *elementarni s.*, ki imajo samo obvezne sestavnike). Semantični sestavniki, ki tvorijo stavke, so predikati in argumenti, pri čemer predikati (z askriptivno funkcijo) implicirajo argumente – skupaj tvorijo t. i. predikativno-argumentne strukture. **Semantična skladnja** (opis semantičnih sestavnikov) je tako na najvišjem mestu skladenjskega opisa (univerzalnost), podrejena ji je strukturalna skladnja (z idiomatskimi pravili).¹⁴⁴ V skladenjski formuli združene predikatne (*f, g, h*) in argumentne spremenljivke (*x, y, z*) tvorijo **modele osnovnih predikativno-argumentnih struktur** (*podstawowa struktura predykatowo-argumentowa, model PSPA*),¹⁴⁵ prim. triargumentni model *h (x, y, z): Janek przedstawił mnie Barbarze*. Tretja raven skladenjskega opisa je razporeditvena skladnja, ki se ukvarja s tematsko-rematsko strukturo stavka (funkcionalno perspektivo).

---

unaccusative hypothesis (1978).

144 Na izrazni (formalni) ravni S. Karolak govori o argumentnih in predikativnih izrazih.

145 Elementami stavek poleg modela PSPA vsebuje še sestavnik *asertorne modalnosti (asercija)* brez »površinskega« izraza (prim. *Janek śpi – Prawda jest, że Janek śpi*), *neasertorne modalnosti* (večja/manjša stopnja resničnosti), temporalni in lokativni sestavnik.

Na prehodu od modela PSPA k njegovi besedilni realizaciji se nahaja t. i. **eksplikacijski (izrazni) model**; v njem je razvidno, kateri predikativni izrazi zahtevajo obvezno ali fakultativno zapolnitev arg. položaja ali pa zapolnitev blokirajo. Nezaopolnjenost arg. položaja je lahko posledica konteksta (argument je bil že omenjen), njegove relativno preproste interpretacije (slovanski *pro-drop parameter*, *piti* v zunajčasovnem pomenu, tj. *pije* – ne mleko, čaj ...), situacijske razvidnosti (*X. Y. je rektor tukajšnje univerze* proti *X. Y. je rektor*), informacij posplošenega tipa ('velja za vsakega x/y'). Seleksijske značilnosti predikatov poleg števila argumentov določajo tudi njihove semantične lastnosti.¹⁴⁶

Model PSPA	Eksplikacijski model	Primer
$g(x_{\text{object}}, y_{\text{object}})$	$V(C_1_{\text{object}}, C_2_{\text{object}})$	<i>Brunate jego włosy okrywały skronie.</i>
$h(x_{\text{pers}}, y_{\text{pers}}, z_{\text{pers}})$	$V(C_1_{\text{pers}}, C_2_{\text{pers}}, C_3_{\text{pers}})$	<i>Janek przedstawił mnie Barbarze.</i>

Shema 4: Model PSPA in eksplikacijski model s predikati prvega reda pri S. Karolaku (1984)

Ob zgornjih primerih, ki predstavljajo modele PSPA s predikati prvega reda, pa obstajajo tudi modeli s predikati (višjega reda), ki odpirajo argumentni položaj za predikativno-argumentno strukturo (relevantna sta spet število in tip argumentov).¹⁴⁷ Pri tvorbi eksplikacijskih modelov v primeru PSPA s predikati višjega reda so za zapolnitev arg. položajev v nepredmetnem argumentu relevantne: implikacije jedrnega pred. izraza (sovpadanje argumentov), formalne zahteve jedrnega pred. izraza, formalne zahteve notranjega pred. izraza (nedoločnik blokira prvi argument) itn.

Model PSPA	Eksplikacijski model	Primer
$\varphi[x, f(x)]$	$W[C, V(C)]$	<i>Ojciec się zgodził, żeby K. zatańczyła.</i>
$\varphi[x, f(x)]$	$W[C, V(O)]$	<i>Ojciec zgodził się na odpoczynek</i> (jedrni predikat blokira)

Shema 5: Model PSPA in eksplikacijski model s predikati višjega reda pri S. Karolaku (1984)

¹⁴⁶ Semantične lastnosti predikatov so zelo abstrahirane: **1.** živo (anim) /osebno (pers), brezosebno (npers)/, **2.** neživo (inanim) /predmetno (object), materialno (mat)/, **3.** singularnost (sg), **4.** pluralnost/zbirnost (pl).

¹⁴⁷ Med drugimi semantičnimi lastnostmi, relevantnimi za tvorbo stavkov, je znotraj odnosa med jedrnim predikatom v glavnem stavku in tistim v nepredmetnem argumentu npr. (ne)sovpadanje predmetnih argumentov (koreferenca), prim. *Piotr zgodził się wziąć udział w zebraniu* proti ..., *żeby Maria wzięła udział w zebraniu*, tudi različni časovni odnosi (dejansko dobnostni odnosi).

Na formalnoskladenjski ravnini sta model PSPA in eksplikacijski model predstavljena s formalnimi (kategorialnomorfološki) lastnostmi sestavnikov (pred. in arg. izrazov). Kategorialnomorfološke razlike med predikatnimi izrazi določenega predikata se kažejo v različnem funkcioniranju v stavčnih vzorcih glede na položaj konstitutivnega sestavnika (glag./prid. izraza) v stavčnem vzorcu, število dopolnil, razvrščanje arg. izrazov v tematsko-rematski strukturi, formalizacijo arg. izrazov (Karolak, 1984, 92).¹⁴⁸

Med formalno realizirane predikatne izraze S. Karolak uvršča primarne oblike, pri katerih skladenjski operator (nabor končniških morfemov ob osnovi) postavlja pred. izraz na položaj konstitutivnega sestavnika stavčnega vzorca (glagol), in sekundarne oblike s pred. izrazom na drugih položajih (im. prid., im./or. sam., prisl.).

Po PSPA in eksplikacijskem modelu dobimo še **formalnoskladenjski model**, ki upošteva število in formalne lastnosti dopolnil (oboje je odvisno tudi od formalizacije predikata). K številu dopolnil sodi podatek o njihovi obveznosti (dopolnilo neodstranljivo) oz. fakultativnosti (odstranljivo). Formalne lastnosti dopolnil so odvisne od formalnoskladenjskih lastnosti pred. izrazov (enosmerna **akomodacija**).¹⁴⁹ Predikatni izraz izbira oblike dopolnil, ki so **(a)** fakultativne variante (oglati oklepaj): *dyskutować _Ni, zNi, [oN_vI // nadN_vi]*; **(b)** kontekstualne variante (odvisne od kategorialnega konteksta, prim. *obiecować _Nn, Nd, Na // N_va // Nin_f // żeVf* in *Ojciec obiecał córce rower. – Dyrektor obiecuje załodze podwyżkę płac. – Piotr obiecał wrócić przed wieczorem* itn.; odvisne od semantičnega konteksta, različnega pomena, npr. *pisać na maszynie / pisać piórem _naNI // Ni*); **(c)** pomensko različna dopolnila v isti poziciji – nepredm. arg., ki predstavljajo različne skondenzirane strukture, prim. *Ne verjamem zdraŋnikom. – Ne verjamem v duhove. – ?Ne verjamem v zdraŋnike.*

148 Pomembna informacija v zvezi s predikati je, da se lahko en predikat realizira v več predikatnih izrazih, ki se ločijo po formalnih lastnostih, prim. predikat *niecierpli-* 'izgubljeni potrpljenje, biti nepotrepljivi' s pred. izrazoma *niecierpliwí się* (osebna glag. oblika) in *niecierpliwý* (im. prid.). Pred. izraza se nahajata v različnih položajih formalno-skladenjske strukture in imata drugačne zahteve v zvezi z realizacijo arg. izrazov, prim. *P. się niecierpliwí, że M. się spóźnia* (kvečjemu fakultativna nezapolnjenost nepredm. arg. položaja) proti **P. jest niecierpliwý, że M. się spóźnia* (obvezna nezapolnjenost nepredm. arg. položaja). Razlika v t. i. skladenjskih operatorjih vpliva na formalnoskladenjsko strukturo – treba je torej ločevati impliciranost argumentov s strani predikatov od zahtev v zvezi z zapolnitvijo arg. položajev s strani pred. izrazov.

149 K *akomodaciji* (razl. tipi formalnih skladenjskih odvisnosti) sodijo že skladenjski operatorji na predikativnem izrazu (glagol dobi morfeme os./št. po ujemanju s sam. v položaju prvega arg.) in morfem imenovalnika na izrazu prvega arg. Različni tipi akomodacij: dvosmerna (ujemanje-prisojevanje, odnos med vezjo in povedkovim določilom), enosmerna (vezava, skupaj z nedoločniško in odvisniško obliko dopolnila), ni akomodacije (primik).

Primer modela z dvoarg. predikatom:

Popolni $g(x, y) \rightarrow V(C_p, C_2) \rightarrow Nn Vf Na$, prim. *czytać: Janek czyta gazetę.*

Nepopolni $g(x, y) \rightarrow V(C_p, O) \rightarrow Nn Vf$, prim. *Janek czyta.*

Primer modela z dvoarg. predikatom višjega reda:

Popolni $\varphi[x, f(x...n)] \rightarrow W[C, V(C_1...C_n)] \rightarrow Nn Vf \text{ że } Nn Vf$,
prim. *pamiętać: Andrzej nie pamiętał, że Krystyna wyjechała.*

Primer modela s troarg. predikatom višjega reda:

Nepopolni $\varphi[x, y, f(x...n)] \rightarrow W[C_p, C_2, V(\emptyset...C_n)] \rightarrow Nn Vf Na$
żeby Vf...,
prim. *prosić: Znajomi prosili nas, żeby ich odwiedzić.*

Shema 6: *Formalnoskladenjski model pri S. Karolaku (1984)*

3.1.4.2 Poljska formalna skladnja

»Konkurencó« semantični skladnji S. Karolaka idr. predstavlja **formalna skladnja** (Saloni-Świdziński, 1985; Grzegorzycykowa, 1996). Po mnenju R. Grzegorzycykové (1996, 46–49) teorija izhaja sicer iz predikativno-argumentne strukture, ki jo izkazujejo pomenskosccladenjske (konotacijske)¹⁵⁰ lastnosti glagola, poudarek pa je na formalni strukturi stavkov (stavčni vzorec, pravila razvijanja, akomodacija). Stavčni vzorec ima pri tem podobo abstrahirane reprezentacije empiričnega stavka (Saloni-Świdziński, 1985, 261), ki je rezultat redukcije stavka v besedilu do minimalnega stavka¹⁵¹ in nadomeščanja besedilnih (leksikalnih) sestavnikov stavka s simboli. Minimalni stavek ustreza torej t. i. konotacijskim značilnostim glagola.

150 Poljski pojem *konotacja* izhaja iz Bühlerjevega pojma *Konnotation (Conotatio)*, pri čemer eni jezikovni izrazi v besedilu odpirajo mesta za druge. Pri tem gre za odnos, ko podrejeni člen predvideva, tj. konotira, v besedilu prisotni nadrejeni člen (prislov $\rightarrow$ glagol, prim. Grzegorzycykowa, 1996, 51; Dębski, 1987, 709–710). Situacija se je obrnila, ko se je pojem *konotacje* začel uporabljati v smislu *vezljivosti* – T. Milewski (1954) je tako v središče postavil »die satzkonstituierenden Wörter« (glagoli in pridevniki!), ki odpirajo skladske položaje (ne ločuje obveznih od neobveznih) za druge izraze in tako tvorijo stavčne sheme; *Konnotationsfähigkeit* je ločil od vezave in ujemanja, ki delujeta na stavčnočlenski ravni (Dębski, 1987, 713). Z. Gołąb (1967) *konotacja* še dopolni na podlagi vezljivostnega koncepta L. Tesnière – obravnava jo na treh ravneh: leksikalni (število skladskih položajev), kategorialni (semantične vloge udeležencev), formalni (stavčni členi in sklonske oblike); morfološko od glagola neodvisni členi ne sodijo v vezljivost (Dębski, 1987, 714). R. Grzegorzycykowa (1996, 53) razume *konotacja* kot »wymagania semantyczno-skladniowe (morfologiczne) leksemów«, *vezljivost* kot »'otwieranie miejsc' dla pozycji semantycznych«; *kupić* bi imel »štiriaktantsko« vezljivost in »dvoaktantsko« konotacijo.

151 Minimalni stavek je struktura, iz katere se ne da izločiti nobene prvine, ne da bi pri tem poškili »sporočilno popolnost« izolirane povedi z njegovo strukturo (Grzegorzycykowa, 1996, 50).

Skladenjska **konotacija** je lastnost leksema, ki zahteva določeno prvino, ki pomensko dopolnjuje njegovo vsebino (Grzegorzcykowa, 1996, 51). Pri tem je treba ločiti pomenske lastnosti glagola od pomenskoskladenjskih (in obveznost/neobveznost skladenjskih položajev): po prvih je npr. *kupić* »štiriaktantski« (‘ktoś kupił coś od kogoś za coś /za ileś pieniędzy/’), skladenjsko pa sta relevantna samo vršilec (agens) in predmet (object), prim. *Jan kupił samochód*. R. Grzegorzcykowa (1996, 53) opozori še na t. i. alternativne konotacije, prim. *bać się czegoś // bać się, że coś się stanie*, ki včasih pričajo o različnih leksikalnih enotah.

Pri stavčnih vzorcih je torej poudarek na konotaciji glagola (ne samostalnika ali pridevnika), pri čemer so glagoli opredeljeni glede na število skladenjskih položajev, ki jih odpirajo (nič- do štirimestni), in njihovo obliko (besedna vrsta, sklon).¹⁵²

Primeri vzorcev (Grzegorzcykowa, 1996, 55–57):

Brez osebk

V: *Grzmi, Dnieje.*
V_{mod} – Inf: *Trzeba iść, Należy się uczyć.*

Z osebkom

N₁ – V: *Jan śpi, Jan tańczy.*
N₁ – V – N_{co}: *Jan boi się psa.*
N₁ – V – Sent: *Jan wie, że ojciec przyjechał.*

S t. i. leksikalnimi enotami

N₁ to N₁: *Jan to bohater.*
Inf to Inf: *Żyć to walczyć.*
Z N₂ V_{cop} N₁: *Z ciebie jest zuch.*

Shema 7: *Stavčni vzorci v poljski formalni skladnji (Grzegorzcykowa, 1996)*

Akomodacije kot načina signaliziranja skladenjskih odvisnosti (ujemanje, vezava, primik) R. Grzegorzcykowa (1996, 64–77) ne uvršča na eno od konotacijskih ravnin, ampak jo obravnava znotraj odvisnostnih razmerij kot kakršnokoli formalno podrejanje podrejenega člena nadrejenemu. Če konotacija predstavlja stavkotvorna razmerja, predstavlja akomodacija formalna razmerja znotraj besednih zvez (prim. tudi Saloni-Świdziński, 1985, 112–150).

Pojem konotacije pri Z. Saloniju in M. Świdzińskem (Saloni-Świdziński, 1985, 209–234) se od zgornjega loči po tem, da je kombinacija Bühlerjevega modela

¹⁵² Besedilna realizacija vzorcev podvrže pravilom razvijanja in pretvorbam (zložene besedne zveze, posamostaljanja, zanikanje, trpnost itn.).

(konotacija nadrzednika) in izključno formalnega dela vezljivosti (konotacija podrzednika), ki obravnava število zahtevanih sestavniških fraz, njihovo besednovrstno in sklonsko opredelitev (zadnja dva glede na obravnavo v knjigi). Sama avtorja pa menita, da sta akomodacija in konotacija dve strani istega pojava in konotacijo opredelita kot »/.../ zapowiadanie fizycznej obecności w obrębie danego wypowiedzenia określonej jednostki składniowej«, akomodacijo pa kot »/.../ wymaganie określonej charakterystyki gramatycznej, i to wcale niekoniecznie od jednostki konotowanej jako podrzednik« (Saloni-Świdziński, 1985, 235).¹⁵³

3.1.5 Vezljivost v ruskem jezikoslovju

3.1.5.1 Pojmovanje skladnje pri N. Ju. Švedovi (Русская грамматика II – синтаксис)

Ruska akademska skladnja (RS) ne izhaja iz predpostavk moderne vezljivostne teorije (kvečjemu besednozvezne, prim. Žele, 2001a): v opisu določenih skladenjskih pojavov se poslužuje bolj tradicionalističnega vezljivostnega pristopa, ki pa si vendarle zasluži obravnavo; v zvezi s tem so zanimiva poglavja o podredno zloženih besednih zvezah, nezloženih in zloženih stavkih (enostavčni, večstavčni povedi; poudarek je na formalni strani skladnje).

Prvo poglavje, *Подчинительные связи слов и словосочетания* (dob. *Podredne zveze besed in besedne zveze*), obravnava **besedne zveze** (BZ) – samo skladenjske zveze med dvema pomenonosnima besedama, ki nastanejo na osnovi podrednega razmerja (ne na osnovi določenega skladenjskega položaja)¹⁵⁴ ter kot takšne vstopajo v stavčno strukturo. Zmožnost besede, da se združuje (veže) z določenimi besedami, ki jo »razvijajo«, pa se opredeljuje kot *сочетаемость слова*, tj. *vezljivost besede* (RS, 13–14). Med specifične kategorije, ki definirajo vezljivost jedrne besede, sodijo: besedna vrsta, morfološke kategorije ali t. i. leksikalno-slovnici razredi (vid, način, prehodnost pri glag.; živost pri sam.), besedotvorna struktura (predpone, motiviranost v odnosu do drugih BZ), leksikalna semantika jedrne besede. *Vezljivostna (odnosniška) razmerja* so opredeljena večravninsko: **(I)** z abstraktnim vsebinskim razmerjem med besedama (predmetno,¹⁵⁵ *объективное отношение*, prim. *писать письмо, разговор о спектакле*; opredeljitveno razmerje, *определятельное*, prim. *отцовский дом, идти медленно*; vsebinsko

153 V sami obravnavi se torej mešata *akomodacija* in *konotacija*.

154 Zveze med osebkom in povedkom (tudi orodnikom in povedkom v trpniku), okoliščinskimi izrazi in nepovedkovnimi stavčnimi členi pa so opredeljene s *položajem v stavku*, zato ne predstavljajo BZ.

155 Pri predmetnem razmerju lahko govorimo še o tipih predmetov (objektov), npr. konkretnega dejanja, misli, govora (RS, 19).

nujna informativna dopolnitev); (2) s formalnim razmerjem med besedama (vezava, ujemanje, primik); (3) z variantnostjo (vsebinsko isto, formalno različno razmerje), močjo razmerja (močna/obvezna, šibka zveza) itn. Izhodišče opisa BZ je formalno razmerje – natančno so popisane vezavnostne, primične in ujemalne BZ (prim. RS, 25–81).¹⁵⁶ Pri primičnih naj omenim zveze z nedoločnikom (informativno nujna dopolnitev z osebkovim nedol. – *решиться действовать*; predmetno razmerje s predm. nedol. – *мечтать поехать*; opredelitveno razmerje s prislovnodol. namernim nedol. – *прийти обедать*; RS, 41–42).¹⁵⁷ BZ je torej skladijska struktura, ki nastane na osnovi določenega podrednega razmerja (definira se jo glede na besedno vrsto njenega jedra); šele kot takšna pa ima določeno skladijsko funkcijo (vstopa v stavek kot enota; RS, 79–81).

O tradicionalnem skladijskem pristopu lahko sklepamo na podlagi poglavja o zloženem stavku (*Сложное предложение*). Vsebinski odvisniki (RS, 471–472) se pridružujejo glavnemu stavku, ko ta vsebuje besedo s pomenom govorne, miselne, vrednotenjske itn. dejavnosti (prim. *верить, мыслить; слово, условие; странно, желательно*); le-ta namreč predstavlja njegovo oporno besedo (večinoma res odpira mesto nepredmetnemu udeležencu, ki ima stavčno strukturo, op. R. G.). Po kriterijih »besednozveznosti« bi lahko tudi tukaj govorili o *сочетаемости*, avtorji pa na podlagi formalnoskladijskih kriterijev vsebinske odvisnike uvrstijo v skladijno zloženega stavka (povedi).

S poglavjem o nezloženem (prostem) stavku (*Простое предложение*) se RS približuje tradicionalnim pristopom, ki obravnavajo stavek z vidika **eno-/dvodelnosti**.¹⁵⁸ Strukturo stavka predstavljata glavna ali centralna osebek in povedek, ne pa razvijalni (necentralni) stavčni členi. Glavna člena v t. i. slovnično neodvisnih položajih zaznamuje razmerje **koordinacije** (podobno ujemanju): osebek in povedek sta v vzajemnem razmerju; njuni obliki sta vnaprej določeni, dani; v ujemanju prihaja do pregibanja glede na jedrni člen, v koordinaciji pa glede na stavčno paradigmo (naklonsko-časovno razmerje v povedku, prim. *Дом новый – Дом был новый – Дом будет новый*); koordinacijo zaznamuje

156 Vezava: močna/šibka, nedpredložnost/predložnost, variantnost, enojnost/dvojnost; primik: močan/šibek, primik prislova, deležnika, nepregib. pridevnika, nedoločnika, sklonске oblike itn.

157 Zavajajoča je opredelitev nedoločnika ob npr. faznih, modalnih glagolih (pomensko nepopolnih, nujna informativna dopolnitev) kot osebkovnega. To pojmovanje osebka kot skladijske funkcije oz. stavčnega člena (in osebkovnosti) je v nasprotju s siceršnjim konceptom te skladijne: osebkovo-povedkovega razmerja namreč ne definira besednozvezno, temveč stavčno!

158 Definicija nezložene (enostavčne) povedi (terminološko se pojma stavek in poved ne ločita), ki je notranje povezana s stavkom: »Poved (nezložena) je sporočilo, oblikovano po zanj predvideni strukturi shemi, ki ima skladijski pomen predikativnosti in lastno semantično strukturo; svoje pomene razkriva v sistemu skladijskih oblik (paradigma stavka) in v regularnih realizacijah; ima določeno komunikacijsko nalogo, pri realizaciji katere vedno sodeluje intonacija.« (RS, 89–90.)

predikativnost (umeščena v določen časovni plan; RS, 94). Drugostopenjski členi vstopajo v strukturne sheme le izjemoma, in sicer kot »logični subjekti« (v primeru nedvodelnosti stavka lahko obvezni), prim. *Воды прибывает, Много народы* (sklonske oblike, nedoločnik). V primeru ostalih stavčnih členov pa N. Ju. Švedova (RS, 91) loči razvijalne člene (*распространители*): besednozvezne, prim. *Я пишу письмо, Темная ночь*, stavčne, prim. *Здесь сыро*, in takšne, ki se nanašajo na dva člena, prim. *Суворовцы в форме очень красивы* (ob možnosti tradicionalnega stavčnočlenskega pojmovanja; RS, 91). Avtorji RS ne izhajajo iz pomenske vezljivosti predikativne prvine, ki bi odpirala mesta za udeležence in okoliščine, med katere bi sodil tudi udeleženec z – na stavčnočlenski ravnini – osebkovo vlogo v imenovalniku (opredeljen pomensko in formalno), temveč gradijo koncept skladnje, ki temelji na dvodelnosti stavčne strukture in enakovrednosti glavnih členov, ki tvorita predikativno (tu *koordinacijsko*) sintagmo. Ostali členi (vezljivostno opredeljivi kot stranskosklonsko ali stavčno realizirani udeleženci) pa vstopajo v strukturo stavka na podlagi razvijalnih razmerij, med katere sodijo tudi *сочетаемость* (BZ) ali kompleksne zveze med stavki.

3.1.5.2 Skladnja v modelu pomen ↔ besedilo (смысл ↔ текст, ST) (Apresjan, 1974; 1995²)

Jezikoslovni model ST je nastal v 60. letih 20. stol. (zаметki že prej) z namenom, da bi se z njim opisal prehod od razumevanja besedila (besedilo → pomen) k njegovemu tvorjenju (pomen → besedilo). Model ST je bil predstavljen z jezikom t. i. *pomenskih množiteljev* (elementarnih pomenov), urejenih v skladenjsko strukturo (Apresjan, 1995, 36–41).

Prehod od pomenske predstavitve besede k njeni globinskoskladenjski predstavitvi poteka prek **vezavnostnega modela** (*модель управления*). V strukturi te predstavitve se nahajajo t. i. leksikalne funkcije (LF) – *leksikalne zamene* (delni/popolni sinonimi, izpeljanke; tudi antonimi, podpomenke), ki lahko pomensko nadomeščajo besedo, in *leksikalni parametri*, ki besedo umeščajo v sintagmatska pomenska razmerja (prim. *русые – волосы, лаять – собака*).¹⁵⁹ LF vstopajo v **model semantične sinteze** kot del *jezika Basic*, ki služi opisu stavčne oblike pomena na globinskoskladenjski ravnini (model sestavljajo še

159 Glagolski parametri umeščajo besedo v stanje »predikacije«: osnovni (nepolnopomenski uvajajo osnovne relacije obstoja, nahajanja itn., prim. Oper₁ /влиять/ = *оказывать влияние*), neudeleženski (kavzativi, likvidativi, permissivi, prim. CausOper₂ /контроль/ = *ставить что-л. под контроль*), udeleženski (fazni, aspektni itn., prim. IncepOper₁ /власть/ = *приходить к власти*); substantivni predstavljajo udeležence dejanj itn. (razvrščajo se h glagolom), prim. S₂ (учить) = *ученик* ali S_{инт} (думать) = *ум*; adjunktivni pa predstavljajo kvalitativne/kvantitativne opredelitve (pridevniki, prislovi; Apresjan, 1995, 45–50).

pravila perifraziranja, razlagalno-kombinatorični slovar). Osnovno globinskoskladenjsko strukturo Basica predstavljajo odvisnostna razmerja (udeleženska, opredelitvena, priredna itn.) in LF (v obliki skladenjskih dreves). S pretvorbami (*perifraziranjem*) nastanejo tiste globinskoskladenjske strukture, ki se lahko pretvorijo v površinske strukture, pri čemer so LF nadomeščene z leksikalnimi ustrezniki (sledita morfologizacija, linearizacija).¹⁶⁰ *Razlagalno-kombinatorični slovar* pa vsebuje stopenjski opis celotnega besednega pomena (Apresjan, 1995, 43–53).¹⁶¹

Shema osnovne globinskoskladenjske strukture ne vsebuje podatkov o realizacijah udeležencev (prim. v zvezi s *Слова Петра вызвали у меня глубокое возмущение* ne daje podatkov o Sgen obliki samostalnika *Петр* ali da imajo 1., 2. in 3. vezljivost glagola *вызвать* oblike Snom, Sak, uSgen). Le-ti se nahajajo v vezavnostnem modelu (posebni del slovarskega članka); v njem so navedeni podatki o udeležencih določene besede in njihovi morfološki realizaciji (Apresjan, 1995, 53–55).

Prvi del vezavnostnega modela se navezuje na *семантическое управление*. **Semantične vezljivosti besede** (dejansko udeleženci) izhajajo iz leksikalnega pomena besede, so njegovi vsebinski deli. Deloma so razvidne že iz pomenske predstavitve geselske besede v stavčni ali situacijski obliki (*сентенционная/ситуационная форма*; Pantel, 1993, 33). Vseh semantičnih tipov vezljivosti naj bi bilo 25, npr. Sub (osebek), Contrag (kontragent),¹⁶² Obj (predmet), Content (vsebina), Med (sredstvo), Caus (vzrok), Period (obdobje). Med vsemi Ju. D. Apresjan izpostavi 7 temeljnih udeleženskih skladenjskih razmerij: osebek, kontragent, predmet, vsebina, kraj, čas in količina (vprašljiv je način; Apresjan, 1995, 121–133).¹⁶³

160 Jezikovnoravninski opis modela ST vsebuje naslednje sestavne dele: semantični del ↔ globinskoskladenjski del ↔ površinskoskladenjski del ↔ globinskomorfološki del ↔ površinskomorfološki del ↔ fonološki del ↔ fonetični del (Pantel, 1993, 14).

161 Sestava geselskega članka: (1) geselska beseda; (2) morfološki podatki; (3) stilistične (zvrstne) oznake; (4) eksplicacija pomena; (5) vezavnostni model (nem. Reaktionsmodell); (6) omejitve k vezavnostnemu modelu; (7) zgledi k 4/5; (8) leksikalne funkcije; (9) zgledi k 7; (10) enciklopedične informacije; (11) frazemi ter idiomi (Pantel, 1993, 24). Za to raziskavo so pomembni eksplicacija pomena, vezavnostni model, omejitve in zgledi k slednjemu (prim. tudi Pantel, 1993, 31–32).

162 Kontragent aktivnega udeleženca je del situacije, v kateri se poleg njega nahaja tudi aktivni osebek, prim. *Иван спорит с Петром* (Apresjan, 1995, 127).

163 Pri vezljivostih izpostavi njihove tipične morfološke oblike: osebek – Snom, predmet – Sak, vsebina – oSlok itn. Zanimivo je mnenje, da se v besedotvorju vezljivostnih pomenov izražajo v obliki izglagolskih samostalnikov, prim. *читать – читатель, ходить – походка, приказывать – приказ* (Apresjan, 1995, 13–132; prim. Vidovič Muha, 1988). Primer stavčne oblike geselske besede *pribivat'* = 'U udarjaet Y-om po Z-u; v rezul'tate udarov Z pronikaet skvoz' W i uglubljaetsja vnutr' X-a; v rezul'tate proniknovenja i uglubljenja W načinaet deržat'sja na X-e'. Po dekompoziciji »aktivnih« semantičnih vezljivosti so jim pripisani naslednji tipi: 1=U (Sub), 2=W (Obj), 3=X (Obj/Loc), 4=Y (Instr), 5=Z (Med) (Pantel, 1993, 37).

V **vezavnostnem modelu** določitvi števila in vsebin/vlog udeležencev (pri glag., tudi sam. in prid., ki so formalno ali semantično izpeljani iz glagolov) sledi *синтаксическое управление* z razvrstitvijo udeležencev – glede na njihovo obveznost,¹⁶⁴ razporeditev pri pomensko sorodnih besedah in pomenskost.¹⁶⁵ Tudi tabela je sestavljena iz pomenskega in skladijskega dela (povezava besedotvorja, vezljivosti in vezave):

Tabela 8: *Vezavnostni model za glagol rus. лечить pri Ju. D. Apresjanu (1995)*

1=Sub	2=Obj	3=Obj'	4=Med, Mod
S _{им}	S _{вин}	от S _{род}	S _{тв}

Tabela 9: *Vezavnostni model za samostalnik rus. пациент pri Ju. D. Apresjanu (1995)*

1=Obj	2=Sub	3=Obj'	4=Med, Mod
	1. S _{род} 2. A _{прит}		

Kot je razvidno iz tabel, so v vezavnostnem modelu vse morfološke možnosti za izraženost posameznih vezljivosti. Včasih je pri posameznih variantah možna pomenska razlika: predmetna vezljivost pri *стрелять* se lahko izraža s *по* S_{дат} (*по вагонам*) ali *в* S_{вин} (*в стеньу*), pri čemer prva predvideva ne točno določeno območje dejanja, druga pa točno določeno. V zvezi s skladijsko obveznostjo/fakultativnostjo je omenjeno, da je določena vezljivost obvezna, ko njena odstranitev povzroči spremembo pomena. Sicer pa je stopnja obveznosti odvisna tudi od vsebine vezljivosti (preneseni pomeni so bolj obvezni) in morfološke realizacije. T. i. soredne fakultativne vezljivosti so lahko izražene istočasno, nesoredne pa ne, prim. osebkov/predmetni rodilnik, osebkov/predmetni/sredstveni orodnik (Apresjan, 1995, 143–153). Avtor opozarja tudi na t. i. **cepitev vezljivosti**, npr. *božati nekoga po glavi, česati nekomu lase*, in domneva, da gre za eno vezljivost, ki se cepi na izraz celote in njenega aktivnega dela, predmeta in lastnosti, ter za pretvorbo; v zvezi s slednjo določa omejitve: ugotavlja, da je *Я считаю его красивым* lahko pretvorba samo povedi tipa *Я считаю, что он красив* (aktualnost), ne pa tudi ... **что был/будет красив* (Apresjan, 1995, 153–156).

164 Model ST loči med obvezno, fakultativno in ničto vezavo; primer za slednjo so ničvezavne vzročna, krajevna in časovna vezljivost ob *прибывать* (Pantel, 1993, 53–54); prim. tudi *пациент*.

165 Oporozjeno je na sinkretizme pri izražanju vezljivosti, prim. o S_{вин} ima večinoma pomen predmeta (*удариться о камень*), pri glagolih namernega dejanja pa lahko sinkretistično izraža predmet in sredstvo: *вытирать руки о полотенце*. Prim. krajevni in ciljnostni pomen BZ *на водопой в идти на водопой* (Apresjan, 1995, 140–141).

E. Pantel natančneje členi omejitve pri vezavnostnem modelu. Pri *morfosintaktičnih* omejitvah zveznosti omenja primer *стрелять*¹ z $S_{\text{dat}} + vS_{\text{ak}}/\text{Adv}_{\text{ad}}$, pri čemer S_{dat} brez $vS_{\text{ak}}/\text{Adv}_{\text{ad}}$ ni možno (prim. *стрелять буйволу в морду/между рогов*). *Semantične* omejitve ilustrira s primerom *X описывает Y Z-у в W-е*, tretjo vezljivost predstavlja $Z (3=Z)$, oblikovno S_{dat} : 'ljudje' (prim. *Он описывает (нам) свое путешествие*). O *leksikalnih* omejitvah pa govori, ko je vezljivost predstavljena s seznamom potencialnih besed, prim. *ошибаться Y-ом* z drugo vezljivostjo $2 = Y$, oblikovno S_{ins} , leksemsko pa zgolj *адрес, дверь, окно, этаж, телефон, номер, дом* (Pantel, 1993, 56–60).

3.1.5.3 Dvakrat o udeležencih (Mel'čuk, 2004a; 2004b)

Namen razprav I. Mel'čuka (2004a; 2004b) je podati osnutek splošne teorije udeležencev v okvirih modela ST. Avtor izhaja iz **jezikovne situacije** (*linguistic situation*), ki predstavlja skozi jezik (leksikalno enoto L) realizirano zunajjezikovno situacijo, tj. **SIT(L)**. Predikat 'L' (pomen L) je vezni element, ki odvisnostno povezuje neki niz dejstev in entitet v strukturo; njen sestavni del so t. i. neopustljivi **obvezni udeleženci SIT(L)**, prim. [*to*] RENT: *person X rents commodity Y from person Z for money W for duration Z* (Mel'čuk, 2004a, 2–14).¹⁶⁶ Prototipično jim v pomenu 'L' (v smislu leksikalne dekompozicije) ustrezajo semantična udeleženska mesta (*SemA-slot*).¹⁶⁷ **SemA-mesta** oz. semantični udeleženci v pomenu 'L' morajo ustrezati udeležencu SIT(L) (semantična značilnost), hkrati pa se jih mora dati besedilno realizirati (leksikalno-skladenjska značilnost; Mel'čuk, 2004a, 16–23). Izven te definicije avtor pušča t. i. **možne udeležence**,¹⁶⁸ za katere pa predvideva t. i. možna SemA-mesta (*optional SemA-slot*), prim. *Pije iz kozarca, Umrl je od kapi* itn.¹⁶⁹ Vsa SemA(L)-mesta tvorijo **aktivno semantično vezljivost L**, zapolnjujejo pa jih Sem-udeleženci.¹⁷⁰ SemA(L)-mesta se na naslednji stopnji

166 Če so opuščeni, se situacije ne da izraziti z L ali pa sploh ne gre za situacijo (Mel'čuk, 2004a, 9–11).

167 SemA(L)-mestu lahko ustreza tudi več udeležencev SIT(L) (prim. Mel'čuk, 2004a, 15–16).

168 Možni udeleženelec SIT(L) je opredeljen kot »/.../ »actant-like« meaning 'X' which does not correspond to an obligatory participant of SIT(L), but whose lexicalization depends on L« (Mel'čuk, 2004a, 23).

169 Kriteriji vzpostavitve možnega SemA-mesta: (1) semantična vloga udeleženca se bliža delovalniški (npr. sredstvo/orodje sta bolj delovalniška od časa); (2) udeleženci so semantično homogeni (omejeno variiranje); (3) možno SemA-mesto naj ima čim manj leksikalnih omejitev; (4) udeleženec na možnem SemA-mestu naj bo pomensko zamejen; (5) med udeležencem in leksikalno funkcijo L naj bodo semantične zveze (Mel'čuk, 2004a, 30–38).

170 Leksikalna enota *P* je Sem-udeleženec L v izjavi *U* tedaj in samo tedaj, ko v semantični strukturi *U* pomen '*P*' zapolnjuje SemA-mesto v pomenu 'L' (Mel'čuk, 2004a, 38). I. Mel'čuk pri tem opozarja na tri problemsko zanimive točke: (1) SemA-mesta ne obstajajo po analogiji (pri skoraj sinonimih, antonimih, konverzivih itn.), prim. rus. *читать романы* proti **дочитаться романов* (tvorjenka podveduje vse obvezne udeležence 'L', ne pa SemA-mest, ki jih blokira npr. konstantni udeleženec – prazni 'kdor-/karkoli'); (2) enemu SemA-mestu lahko ustrezajo t. i. cepljene variable, prim. *česati Mariji (Y¹) lase (Y²)* (samo eno SemA-mesto = Y); (3) številčenje SemA-mest sledi pomenu predikata oz. mestu, ki ga ima SemA kot A_v v 'L' prim. *X udari Y – X = 1* (povzročitelj), *Y = 2* (Mel'čuk, 2004a, 40–43).

povežejo z globinskoskladenjskimi udeleženskimi mesti – t. i. DSyntA(L)-mesti (*deep-syntactic actant slots*), kar predstavlja t. i. **diatezo** leksikalne enote L. Njihova zapolnitev je lahko obvezna ali izbirna; o semantični izbirtosti I. Mel'čuk govori v primeru možnih udeležencev, o skladenjski pa npr. pri SemA-mestih za orodje, podlago in jezik predikata [to] WRITE (*Dick writes a letter with a fountain pen on a small piece of paper in Japanese* proti *Dick wrote me a letter*).¹⁷¹ Izbirtnost je lahko tudi sobesedilno pogojena (**Иван решается* proti *Иван колеблется: он все решается*), lahko je vezana na jezik, na tip udeleženca itn. (Mel'čuk, 2004a, 49–53).¹⁷² SemA-mesta so lahko tudi blokirana. Sistematično blokiranje se pojavi v primerih **(1)** t. i. inherentnih modifikatorjev (predvsem pridevniki), katerih udeležensko SemA-mesto postane njihovo skladenjsko jedro (prim. [**Sem-raven**] 'red' —1→ 'ball' ustreza [**DSynt-raven**] RED ←ATTR— BALL), **(2)** relacijskih imenskih kvazi-predikatov tipa FATHER (*X is the father of Y*), pri čemer je X inkorporiran v pomen predikata, **(3)** t. i. supresivov (s t. i. gramemi, ki zmanjšujejo skladenjsko vezljivost), prim. polj. *Zbudowa+no szkol+ę* (*szkolę* je premi predmet, manjka pa osebek – ni ujemanja, ni mogoče umestiti vršilca).¹⁷³ O individualnem blokiranju I. Mel'čuk govori v primerih angl. *widower*, rus. *эмигрант* (X [—], Y [1. iz N, 2. A], Z [—]; Mel'čuk, 2004a, 53–57). Ob diatezi leksikalne enote pa je opozorjeno tudi na **spreminjanje semantične vezljivosti** oz. števila SemA-mest. Semantična vezljivost se povečuje v primeru kavzativnosti ('X V (Y)' ⇒ 'Z povzroči, da X V (Y)'), aplikativnosti ('X V (Y)' ⇒ 'X V (Y) in s tem oskrbi Z'), posesivnosti ('X' ⇒ 'X pripada Z'), zmanjšuje pa v primerih dekvativnosti ('X povzroči, da Y V' ⇒ 'Y V-se'; Mel'čuk, 2004a, 57–59).

DSyntA predstavlja vmesno stopnjo med SemA ter SSyntA (površinskoskladenjskim udeležencem). Definira ga lahko DSyntA-mesto,¹⁷⁴ ki ga zaseda (prototipični primer), ali pa ustreza SSyntA(L), in sicer tako da udejanja prototipični DSyntA prototipičnega DSyntA(L) (prim. Mel'čuk, 2004b, 248). DSyntA nastopa v strukturi DSynt (DSyntS), ki mora biti medjezikovno čim bolj univerzalna (ne velja za SSyntS, prim. nem. *Er hat das Zimmer betreten* proti rus. *Он вошел в комнату*), primerna za opis omejenih leksikalnih sopojavitev (*restricted lexical cooccurrence*

171 Obveznost ne more biti merilo za status udeleženca, saj so lahko obvezna tudi nekatera prisl. določila, prim. *женщина редкозо ума*, hkrati pa je lahko obveznost posledica čisto sporočanjskih zahtev, prim. *John was born in France // on October 19th* proti **John was born* (Mel'čuk, 2004a, 51).

172 Avtor opozarja, da so lahko obvezna SemA-mesta tudi nujna ali nenujna, npr. *Петя уехал* je semantično in skladenjsko popolno. V primeru vprašanj (1) *Od kod je Peter (Petja) odšel?*, (2) *Kam je Peter odšel?*, (3) *S čim je Peter odšel?* lahko vprašani z *Ne vem* odgovori samo na vprašanji (2) in (3), ne more pa odgovoriti z *Ne vem* na vprašanje (1), ki predstavlja nenujno SemA-mesto (po Panevovi, 1994; Mel'čuk, 2004a, 53).

173 V primerih (1), (2) gre za leksikalno blokiranje, v primeru (3) za slovnico; v primerih (1), (3) gre za popolno blokiranje, v primeru (2) za relativno (Mel'čuk, 2004a, 53–54).

174 DSyntA-mesto je vključeno v *vezavnostni vzorec* (*government pattern*, GP) leksikalne enote, samo če ustreza SemA-mestu v definiciji L (Mel'čuk, 2004b, 248).

tipa *a HEAVY smoker, BE in despair*)¹⁷⁵ in za tvorbo pravil parafraziranja, prim. *X aids Y* $\equiv$ *X gives aid to Y*.¹⁷⁶ DSyntA(L)-mesta so oštevilčena (hierarhizirana) glede na odnos do površinskoskladenjskih ter semantičnih udeležencev. DSyntA se skladijsko razvrščajo glede na SSyntA (glede na upadajočo skladijsko odvisnost od L), npr. DSyntA_I ustreza osebk, DSyntA_{II} prememu ali neprememu predmetu (ko ni premege), DSyntA_{III} neprememu predmetu (ob premem) itn. Temu naj bi ustrežal tudi semantični kriterij, ki na najvišja mesta postavlja osrednje semantične udeležence (npr. vršilca; Mel'čuk, 2004b, 54–57). Zapolnjevanje DSyntA(L)-mest spremljajo omejitve: lahko so blokirana, DSyntA(L) so lahko nekompatibilni, neločljivi ali obvezno prisotni.¹⁷⁷ Ravno tako obstajajo mehanizmi za spreminjanje aktivne DSynt-vezljivosti, npr. povečevanje s t. i. *possessor raising* (dodajanje DSyntA, ki ne ustreza nobenemu SemA-mestu), prim. frc. *Je lui ai lavé la tête* proti **J'ai lavé sa tête* (rus. *Они разбили Пете очки* proti ... *Петины очки*; Mel'čuk, 2004b, 259–265).

Na naslednji skladijski stopnji se vzpostavi **besedilni stavek**, ki je posledica dveh skladijskih operacij – **komplementacije** in **modifikacije**. Posledica komplementacije (tudi predvideni v leksikografskem opisu L) so **SSyntA (udeleženci)**, medtem ko so SSynt-okoliščine/SSynt-modifikatorji posledica modifikacije (Mel'čuk, 2004b, 265–266).¹⁷⁸ SSyntA so določeni na podlagi skladijske odvisnosti od L ter števila skupnih skladijskih lastnosti s prototipičnimi SSyntA(L) (osebek, predmeti). Te lastnosti se delijo na semantično-skladijske (semantične, sporočanje, referencialne), čisto skladijske (obvezna prisotnost v stavku, besednoredna postavitev, nadzor povratnostnih prvin, deležnikov itn.) ter oblikoskladijske (podlegajo ujemanju, vezavi; Mel'čuk, 2004b, 268–270).

Idealno razmerje med udeleženskimi mesti je doseženo, ko mesto SemA(L) ustreza mestu DSyntA(L) ter mestu SSyntA(L), vendar pa so ta razmerja pogosto porušena.¹⁷⁹ Povezava treh tipov udeležencev z njihovo površinsko realizacijo je zapisana

175 Člen z vrednostjo leksikalne funkcije, osnovna beseda in njen DSyntA zapolnjujejo specifične globinskoskladijske vloge v medsebojnem odnosu, prim. Magn $\leftarrow$ ATTR — SMOKER [= *heavy smoker*] ali *This person* $\leftarrow$ I — is [=Oper_I] — II $\rightarrow$ in *despair* [=L] (Mel'čuk, 2004b, 250).

176 Glagolu V (*aids*) ustreza glagolsko-imenska zveza Oper_I(S₀(V)) — II $\rightarrow$ S₀(V), pri čemer je Oper_I(S₀(V)) podporni glagol, ki ga izbere izglagolski samostalnik S₀(V), tj. skupaj *gives aid* (Mel'čuk, 2004b, 251).

177 Primeri za zadnje tri omejitve (za prvo glej zgoraj): (1) nekompatibilnost (rus. *На нем лежат вина за катастрофу* — *На нем лежат вина перед коллективом* — *На нем лежат вина за катастрофу перед коллективом*); (2) neločljivost (angl. *The destruction of the city by the enemy was complete* — *The destruction was complete* — **The destruction by the enemy was complete*); (3) obveznost (angl. *This idea is WORTH pondering* — **This idea is worth*) (Mel'čuk, 2004b, 259–263).

178 Avtor skuša navedene površinskoskladijske elemente ločiti s pomočjo testov, med katerimi je najboljši (čeprav ne univerzalen) t. i. *DO SO test*, ki s svojo veljavnostjo potrjuje SSynt-okoliščine, prim. *I live in Manchester and Jock DOES SO *in Salford* (SSyntA) proti *John cuts a log with a saw on the veranda, and Mary DOES SO in the bedroom* (SSynt-okoliščina; Mel'čuk, 2004b, 266–267).

179 (1) SemA npr. ne ustreza DSyntA v primeru inherentnih modifikatorjev ('red' $\rightarrow$ 'ball' proti RED

v **vezavnostnem vzorcu**. V le-tem je predstavljeno **razmerje** med mesti SemA ter mesti DSyntA (diateza) tipa **(1)** $X \Leftrightarrow I, Y \Leftrightarrow III$, **(2)** $X+Y \Leftrightarrow I$, **(3)** $SemA_1(Y) \Leftrightarrow III$ (cepljeni udeleženeec), **število in tip SSyntA** (lahko prazno), njihova **glo-binskomorfološka realizacija**, navedene so tudi **omejitve**, ki se nanašajo na nekompatibilnost, neločljivost DSyntA; ob tem je poudarjeno, da imajo pomensko sorodni glagoli lahko različne vezavnostne vzorce (Mel'čuk, 2004b, 282–284).

Tabela 10: *Vezavnostni vzorec za glagol angl. [to] ACCUSE pri I. Mel'čuku (2004b)*

X = I	Y = II	Z = III
1. —subj.→ N	1. —dir-obj→ N	1. —obl-obj→ of N 2. —obl-obj→ of V _{ger}

John [= I] accused the minister [= II] of fraud [= III] // of not doing his duty [= III]

Tabela 11: *Vezavnostni vzorec za frazem angl. [IT DAWNS] pri I. Mel'čuku (2004b)*

	X = I	Y = II
IT	1. that CLAUSE	1. upon N

It dawned upon me that...

3.1.6 Vezljivost v hrvaškem in srbskem jezikoslovju

3.1.6.1 Vezljivost in Sintaksa hrvatskoga književnog jezika (Katičić, 1986)

Skladnja R. Katičića ni vezljivostna, čeprav vsebuje elemente, ki se nanašajo nanjo. Prvi sklop takšnih elementov se pojavi v poglavju o **vsebinski strukturi povedi**; v njen center je namreč postavljen t. i. *riječ* (dejanje, dogajanje, stanje), ob njem pa so elementi, ki jih predvideva, t. i. *odredbe* (te ga natančneje določajo; Katičić, 1986, 24–32).¹⁸⁰

←ATTR— BALL), **(2)** DSyntA ne ustreza SemA v primeru t. i. cepljenih DSyntA (angl. *Alan saw that Leo was sleeping* proti *Alan saw Leo sleep*), **(3)** DSyntA ne ustreza SSyntA, ko je izražen s prilastkom, prislovnim določilom itn. (INVASION —II→ CENTRAL AMERICA ⇔ *Central American* ←modif.— *invasion*, BEHAVE —II→ GOOD ⇔ *behave*—attrib.→ *well*), **(4)** SSyntA(L) ne ustreza mestu DSyntA(L) v primeru t. i. *dummy sentence elements* (vremenski, ekspletivni IT tipa *It seems that Alan is crazy*), prostih SSyntA (prosti dajalniki, prim. nem. *Liebe mir nur keinen Hippie*), notranjih udeležencev (*cognate actants* tipa *He laughed a hearty laugh*) itn. (Mel'čuk, 2004b, 271–281).

180 R. Katičić določa naslednje *odredbe*: vršilac/agens, sredstvo/instrument, družilac/socijativ, učinak/faktiv, pripadak/objektiv, mjesna odredba/lokal, vremenska odredba/temporal, načinska odredba/modal. Zadnje tri združuje pod imenom *priložje* ali *adverbijal* (Katičić, 1986, 25).

Vsebinski elementi niso povezani s strukturnimi, čeprav R. Katičić v **slovnič-ni strukturi povedi** vzpostavi razmerje, ki je vzporedno vsebinskemu *rijek – odredba*. V povedi obstaja *odnos uvrščavanja z izrazi*, ki *odpirajo mesta*, in s t. i. *uvrštenimi izrazi*, ki kažejo na izraz, ki zanje predvideva mesto. Kot temelj slovnične strukture povedi se pojavlja povedek; je nosilec strukture povedi, ki odpira mesta ostalim stavčnim členom: osebkku, prislovnemu določilu (*priložna oznaka*), predmetu (Katičić, 1986, 32–35).

Avtorjeva nadaljnja skladenjska obravnava je tradicionalno stavčnočlenska. Pri strukturi povedka obravnava tudi njegova obvezna določila: *imenski predikat – vez biti* in t. i. *predikatno ime, riječ*; ob ostalih nepolnopomenskih, npr. *postati, pokazati se, činiti se*, pa se pojavljajo t. i. *proširci* (*Glas se od toga ružan čini*). Pri osebkku so zanimivi brezosebni povedkovi glagoli: njihova vsebina (*rijek*) nima vršilca, slovnični osebek pa lahko imajo, čeprav je ta odvečen (**Kiša kiši*).¹⁸¹ Avtor vsa prislovna določila postavlja na isto raven – vezana so na obstoj povedka (ne glede na obliko, pomen),¹⁸² vendar pa kasneje ugotovi, da obstajajo tudi takšna, ki se ne morejo izpustiti, prim. *Stranac stanuje na osami, Pjesnik živi na selu* (Katičić, 1986, 500). Pri predmetih uvaja tradicionalno delitev na direktne/indirektne in jih obravnava po sklonih; vezljivosti se približa z uvedbo obveznosti (*Obliše ga suze – *Obliše suze*) oz. neobveznosti (*Putnici obilaze grad – Putnici obilaze*), ki jo spremlja pomenska sprememba, in obravnava, ki izhaja iz pomena glagolov (prim. *glagoli koji izriču službu ili pokoravanje uz objekt u dativu*). Ta implicitno vezljivostna obravnava pa je v nasprotju s teoretičnim konceptom R. Katičića, ki prislovno določilo in predmet razlikuje kot prvini slovnične strukture povedi. Temu pogledu naj bi nasprotovale teorije, »/.../ u kojima se to dvoje ne razlikuje, nego se opisuje kao jedno i naziva *dodatak* ili *dopuna* (komplement)« (prim. 1986, 125),¹⁸³ čeprav hkrati opozarja, da tudi nekateri samostalniki in pridevniki odpirajo mesta za samostalnike – *dopune* (prim. *pivnica puna janičara, bogataš stokom*; 1986, 125–126), ki jih celo ne obravnava z ostalimi prilastki. Pri vsebinskih odvisnikih (*izrične rečenice*) sicer poudarja, da so uvrščeni v glavni stavek kot dodatna vsebina neke besede (definijska lastnost, prim. *uz glagole osjećanja*), obravnavani pa so – po tradiciji – v sklopu zložene povedi.

Elementi, ki so sicer tudi jedro vezljivostnih obravnav, so v Katičićevi skladnji obravnavani tradicionalno: med stavčnimi členi, kot del zložene povedi. Kljub

181 »Bezlični glagoli nisu dakle obilježeni time što ne otvaraju mjesto subjektu, nego time što im je sadržaj pri bezličnoj uporabi takav da mu se kao rijeku ne može dodati vršilac.« (Katičić, 1986, 77.)

182 »Svaki predikat otvara u rečeničnom ustrojstvu mjesto za izraz kojim se поблиže označuju okolnosti pod kojima se zbiva predikatni sadržaj.« (Katičić, 1986, 77.)

183 R. Katičić (1986, 125) poudarja, da se lahko prisl. določilo in predmet določita tudi z vidika vsebinske strukture povedi (!) – predmet je agens, sociativ, faktitiv, objektiv; prislovno določilo je sredstvo, adverbial.

eksplicitno nevezljivostni skladnji pa je zanimivo, da avtor v obravnavi upošteva čisto vezljivostne značilnosti, ki mu pomagajo členiti in sploh analizirati gradivo.

3.1.6.2 Trikrat o vezljivosti (Samardžija, 1986, 1987, 1988)¹⁸⁴

S splošnoteoretičnega vidika se je M. Samardžija lotil predvsem treh vprašanj: tipologije vezljivostnih ravnin; odnosov vezljivost – distribucija, vezljivost – vezava; opredelitve vezljivostnih mest.¹⁸⁵ Vezljivost deli na **semantično, skladenjsko** (znotraj jezika) in **logično** (zunaj jezika).¹⁸⁶ Na ključno vlogo pomena nosilca vezljivosti opozarja z zgledi tipa *Mladić grune u plač* ter *Podmuklo grune grom iza gore*; v prvem je stavek **Mladić grune z opuščeni u plač* neslovničen (pomen glagola 'z nečim hitro začeti'), v drugem pa je stavek *Grom grune* slovničen, čeprav sta opuščena dva elementa, tj. *podmuklo* in *iza gore* (pomen 'proizvesti močan glas, zvok'; Samardžija, 1987, 88–94).

Distribucija in vezava sta vezljivosti podrejena pojma. Po H. Nikuli je lastnost besed, da zahtevajo določila, **potenca** (*vrednost*), lastnosti, ki določajo vrsto teh elementov, predstavljajo **distribucijo** (*selekcija*), potencia in distribucija pa skupaj tvorita **vezljivost** besede. Prav tako je **vezava** kot odvisnostni odnos, v katerem potencia nadrejene besede določa sklon skladenjsko podrejene besede, samo del vezljivosti (inkluzivnost), saj slednja vključuje tudi semantično komponento (Samardžija, 1987, 96–99).¹⁸⁷

T. i. prosta mesta predstavljajo položaje, ki jih zahteva glagol (nosilec vezljivosti); le-ti so obvezno ali fakultativno zasedeni in vključeni v strukturo, ki jo v povedi tvori glagol ali nosilec vezljivosti (vključeni so tudi v njegov pomen; Samardžija, 1987, 99). Elemente, ki se pojavljajo ob glagolu, M. Samardžija imenuje **komplementi** in jih deli na z glagolsko vezljivostjo pogojene (*dopune – določila*) in nepogojene (*dodaci – dopolnila*). Operativne teste,¹⁸⁸ s katerimi se preverja vezljivostna

184 Članki so nastali na osnovi avtorjeve disertacije *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku* (Zagreb 1986).

185 Četrti problemski sklop se nanaša na potencialne nosilce vezljivosti, pri čemer M. Samardžija samo navede možnosti (ne da bi se opredelil za kakšno): (1) samo glagoli (L. Tesnière, J. Erben, zgodnji G. Helbig); (2) glagoli, samostalniki, pridevniki (G. Helbig, H. Schumacher); (3) vse besede – vezljivost je skupek odnosov, ki obstajajo med jezikovnimi enotami in njihovimi skladenjskimi okolicami (S. D. Kačnel'son, V. G. Admoni, B. A. Abramov, H. Nikula); (4) vezljivost predstavlja odnose povezovanja vseh jezikovnih enot med seboj (fonemov, morfemov itn.; L. N. Zasorina, V. P. Berkov, M. D. Stepanova z zunanjo in notranjo vezljivostjo; Samardžija, 1987, 94–96).

186 Ker pa semantika po njegovem mnenju sega v jezikovno ter v zunajjezikovno, govori o skladenjsko-semantični in logično-semantični vezljivosti (Samardžija, 1987, 93).

187 M. Samardžija razliko med vezljivostjo in vezavo ponazori s pomočjo razvojnih sprememb vezljivosti: »Promjene u sintaktičko-semantičkoj valentnosti odrazit će se prvenstveno na semantičkoj, promjene u rekciji na morfološkoj razini.« (Samardžija, 1987, 99.)

188 Vezljivostna pogojenost se, po G. Helbigu, preverja s pomočjo t. i. izločitvenega testa (*Eliminierungstest*);

pogojenost, je t. i. manheimska šola (K. Brinker) skušala nadomestiti s semantično orientiranim postopkom eliminacije. Pri vezljivosti naj bi imel ključno vlogo »glagolski semantem« – stalna semantična vrednost, ki jo glagol signalizira skupaj s semantemno-konstitutivnimi deli/mesti v povedi, prim. razliko med *Vlatko je u Mirku vidio svog prijatelja* in *Vlatko je (u Zadru) vidio svog prijatelja*.¹⁸⁹ Teste žal relativizira U. Engel, ko pravi, da je kompetenca govorca maternega jezika edini kriterij, po katerem se lahko opredelijo določila in dopolnila (Samardžija, 1987, 104).

Vežljivost je M. Samardžija tudi apliciral na hrv. gradivo: določil je elemente, ki so posledica vežljivosti (Samardžija, 1986), in vežljivostno opredelil glagole (tipične nosilce vežljivosti; Samardžija, 1988). Pri opredeljevanju določil (*dopune*) je sledil Englovemu modelu, ki temelji na oblikoskladenjskih značilnostih (Samardžija, 1986, 3–5). Loči deset vrst **določil**: imenovalniška (D₀), tožilniška (D₁), roditeljska (D₂), dajalniška (D₃), orodniška (D₄), predložna (D₅), prislovna (D₆), samostalniška (D₇), pridevniška (D₈) in nedoločniška (D₉). Posebno obravnavo (tudi glede na sln.) si zaslužijo nekatera: **D₂** je zanimiv kot premi predmet ob zanikanih preh. glagolih, konkurira mu namreč tožilnik (slovnice ne navajajo različne distribucije);¹⁹⁰ **D₄** je določilo v primeru predmeta v orodniku (ob majhnem številu glagolov, prim. *Pričanje je obilovalo detajlima*), ki ga sln. ne pozna (več); v **D₅** ima predlog *kopulativno* vlogo (označuje samo zvezo med glagolom in samostalnikom), njegov pomen določa slovnična semantika, medtem ko predlogi v prislovnem določilu ohranjajo svoj leksikalni pomen;¹⁹¹ tudi **D₆** je pogojeno z glagolsko vežljivostjo, prim. *stanovati u hotelu – trajati dva sata*;¹⁹² pri **D₇** in **D₈** je upoštevana delitev U. Engla, ki ločuje samostalniške *predikative*, ki razvrščajo in vključujejo ene množice v druge (subsumirajo – *Subsumptivergänzung*), od pridevniških kvalifikativov, ki nekaj pripisujejo imenovalniškemu

Helbigovi postopki za ločevanje fakultativnih določil od dopolnil (ki so vedno fakultativna) pa naj bi se izkazali za nezadovoljive (Samardžija, 1987, 101–102).

189 Izločitev elementa u *Mirku* iz prve povedi povzroči spremembo semantične vrednosti celotne povedi (del je semantemnokonstitutiven), v drugi pa izločitev u *Zadru* ne povzroča takšne spremembe (sprememba tudi ni vezana na morfološke lastnosti izločenega elementa). Razlika med glagoloma *vidjeti* je torej pomenska, kaže pa se v tem, da so vsi tri komplementi ob prvem glagolu obvezni, ob drugem pa predložnosklonski ni obvezen niti konstitutiven (Samardžija, 1987, 103).

190 Pojavljajo se samo ohlapna stilistična opozorila, da naj bi bila raba slovenskega roditeljskega znaka dobrega stila itn. (Samardžija, 1986, 13).

191 Predložni predmet se lahko uvrsti med določila, saj določeni glagoli odpirajo mesto zanj (temeljni pogoj za uvrstitev med določila). Njihovo posebnost dokazuje: (1) nadomestljivost z osebnimi zaimki (*Oholo sam maštao o svojoj smrti ↔ o njoj* proti *Osječao se dignut u dostojanstvo ... maštajući na sjedalu ↔ dugo*); (2) odvisnost predloga od glagola (zapostavljen lastni pomen, prim. *Govorim → o političkoj slobodi* proti *Več deset dana govorimo na – kroz – u → prste*); (3) glagoli se vežejo samo z določenimi predlogi (*misliťi na/o, maštati o*), medtem ko jih ima določeno prisl. določilo tudi več (Samardžija, 1986, 18–20).

192 V skladdenjsko členitev vstopa semantična, saj bi bilo sicer nemogoče vežljivostno razlikovati *stanovati* in *trajati* – oba sta dvovežljiva, določilo je D₆; zaradi tega M. Samardžija sprejema dodatne semantične določitve tipa D_{6mj} ter D_{6vrem} (Samardžija, 1986, 22).

določili;¹⁹³ pri **D₀** je izpostavljeno dejstvo, da si na sbh. področju konkurirata **D₀** ter zveza *da + sedanjik* (stilistična, semantična razlika; M. Samardžija opozarja, da je na hrv. štok. področju **D₀** stabilnejši, medtem ko v čak. in kajk. ta konkurenca ni prisotna).¹⁹⁴ Delitev, ki skuša zajeti štiri tipe odnosov, ki jih obravnava že tradicionalna slovnica (osebek – povedek, povedek – predmet/prislovno določilo, glagolski – neglagolski del povedka), naj bi bila primerna za vezljivostno določitev glagolov, za opis modelov prostega stavka in leksikografsko obdelavo glagolske vezljivosti (Samardžija, 1986, 30).¹⁹⁵

M. Samardžija vezljivostno deli hrv. glagole na **nevezljive** (npr. *daniti se, grmjeti*), **enovezljive** (npr. *bolovati, cvjetati*), **dvovezljive** (npr. *analizirati, baštiniti*) in **trovezljive** (npr. *čestitati, darovati*). Za uspešnost tovrstne delitve so ključni štirje razlogi: **(1)** je splošnoveljavna; **(2)** upošteva vsa določila ne glede na oblikoskladenske značilnosti; **(3)** glagole razvršča v razrede ne glede na obveznost njihovih določil; **(4)** glagole razvršča v razrede glede na kvantitativne podatke o njihovi vezljivosti (Samardžija, 1988, 42).¹⁹⁶

Drugačna od tradicionalne je tudi vezljivostna delitev povratnih glagolov. Medtem ko se tradicionalno (sintaktosemantični in semantični kriterij) povratni glagoli delijo na prave, neprave in vzajemne,¹⁹⁷ je vezljivostna delitev prvih dveh tipov naslednja: pri *pravih* je *se* del predikata (*bojati se* – **D₀**, **D₂**), pri *nepravih* pa **D₁** (*počešati* – **D₀**, **D₁**, **D₆**).¹⁹⁸ Glagoli torej pripadajo različnim vezljivostnim razredom (Samardžija, 1988, 44).

M. Samardžija opozarja tudi na spremembe vezljivosti, ki so lahko posledica spremembe pomena (*mutiti_{0,1} bistru vodu* ‘kaliti’ proti *mutiti_{0,3} nekoj drugoj ženi* ‘dvoriti’) ali stilističnih teženj piscev (*prepatiti doručak, jaukati crne jabuke*); zajele pa naj bi samo posamezne glagole, nikoli celih razredov, kar potrjuje osnovno značilnost jezikovnih sprememb – postopnost (Samardžija, 1988, 44–46).

193 Posebno vlogo ima glagol *biti*, katerega določila imajo tudi poseben status (Samardžija, 1986, 24).

194 Omejitev pri **D₀** predstavljajo predvsem fazni glagoli, ki odpirajo mesto samo nedovršnim **D₀** (**Nastavio je promiješati...*). Ustreznost, slovničnost povedi je odvisna tudi od določil **D₀**, ne samo od zapolnitve mest osnovnega predikata (Samardžija, 1986, 26–28). O tipologiji glagolov, ki zahtevajo **D₀**, glej Samardžija, 1986, 26.

195 Nekoliko arbitrarno sledenje Englovi delitvi določil ima za posledico spregled stavčnih določil, s katerimi se sicer prestopajo meje prostega stavka, vendar je njihovo upoštevanje nujno za vezljivostno določitev glagolov in za leksikografsko obdelavo glagolske vezljivosti.

196 Delitev se ne ozira na to, da tradicionalna slovnica osebek ali tožilniški predmet obravnava kot pomembnejša – sestava desetih določil po oblikoskladenskih značilnostih tovrstne opredelitve namreč nevtralizira (Samardžija, 1988, 41).

197 Semantični kriterij izloči vzajemnopovratne glagole, pri katerih dejanje vzajemno in istodobno, tj. drug na drugem, vršita dva osebk (npr. *pozdravljati se, susretati se*). Po sintaktosemantičnem kriteriju se ločijo pravi povratni glagoli (zamenjava povratnozaimenske naslonke *se* z naglašenim *sebe* ni možna oz. predmet dejanja naj bi bil istočasno tudi osebek, prim. *bojim se*) od nepravih (zamenjava je možna, predmet in osebek sta lahko različna, prim. *počešati se*; Samardžija, 1988, 44).

198 Sem sodi le vprašanje, ali je **D₆** sploh določilo, prim. *ona se opet počeše po glavi...* proti *ona se opet počeše*.

3.1.6.3 Vežljivost v učbeniku hrvaškega jezika (Silić-Pranjković, 2005)

Gramatika hrvatskoga jezika J. Silića in I. Pranjkovića vsebuje tradicionalno zastavljeno stavčnočlensko skladnjo nezložene in zložene povedi. Na vežljivosti sorodne ideje¹⁹⁹ opozarja predvsem v poglavju o *slovničnih zvezah med sestavniki v besednih zvezah* (BZ): **ujemanje** (*sročnost*) kot zveza, v kateri gre za popolno ali delno ujemanje glavnega in odvisnega *tagmema* v slovničnih značilnostih (sp., št., sklon; izpuščena je os.), tip *mirno more* (t. i. *odredbeni sintagmem*);²⁰⁰ pri **vezavi** (*upravljanje*) glavni tagmem določa slovnične značilnosti odvisnega – pri **kreпки** je oblika odvisnega tagmema določena z leksikalno-slovničnimi značilnostmi glavnega (*graditi kuću, bavljenoje sportom, pravo na obranu*), pri **šibki** pa samo z leksikalnim pomenom (*šetati parkom, trema pred nastup*);²⁰¹ pri **primiku** (*pridruživanje*) odvisni tagmem nima oblik, ni pregiben, glavnemu se pridružuje po funkciji/pomenu (*govoriti glasno, sjedeći*; Silić-Pranjković, 2005, 262–266). Po *funkcionalnih značilnostih* se BZ delijo na **prilastkovne** (*odredbeni spoj*), v katerih odvisni del določa glavnega lastnostno (ujemalno – *mirno more*, vezavno – *čovjek srednjih godina*); **določilne** (*dopunski spoj*), v katerih je odvisni del v vlogi določila glavnega (predmet, prim. *graditi kuću, ogriješiti se o zakon*); **okolščinske** (*okolnostni spoj*) – odvisni tagmem funkcionira kot okoliščina, v kateri se odvija glagolsko dejanje (šibko vezavno – *ići korakom, voziti kroz maglu*, primično – *spustiti se niže*; Silić-Pranjković, 2005, 264–266).

Stavki kot jezikovnosistemska pojavnost (v nasprotju s povedmi, ki sodijo v sporočanje) vsebujejo **samostojne** in **nesamostojne** stavčne člene (slednji se pojavljajo samo kot deli drugih členov; Silić-Pranjković, 2005, 278–279). Najpomembnejša značilnost stavka je **predikativnost** – možnost, da se z njegovo pomočjo prenese neko sporočilo (pomembno vlogo v njej imajo čas, način, oseba, število), hkrati pa prisotnost **povedka** (ni nujen v povedi). Povedek naj bi si v stavku odpiral mesto sam, ostali členi pa se uvrščajo v stavek po njegovih lastnostih. Odvisnost **osebka** od povedka naj bi se kazala v ujemanju po osebi, številu in spolu (čeprav ta odnos kaže na obratno odvisnost, op. R. G.).²⁰² Kot **predmet** je obravnavano

199 Delo vsebuje dve vežljivostni opombi: glagol zavzema najpomembnejše mesto med avtosemantikami, saj ima tudi najbolj izrazite vežljivostne (pridruževalne) značilnosti ter tvori strukturne vozle (*čvorista*); v poglavju o funkcijskih vrsteh pa se omenjajo tudi spremembe vežljivosti, ki jih doživljajo glagoli po vrsteh, prim. *koristiti se čime* → *koristiti što, briniti se o djeci* → *brine se za djecu* itn. (Silić-Pranjković, 2005, 190, 389).

200 Primere nihanja zaradi trenja med slovničnim in leksikalnim pomenom enot v funkciji glavnega tagmema se rešuje z **ujemanjem po smislu** (pomensko u.) in **ujemanjem po obliki** (slovnično u.).

201 Tovrstno pojmovanje krepke in šibke vezave je novost – slednja bi pri drugih teoretičnih sodila že v primik; hkrati pa ni jasno, v kakšen tip vezave sodijo zveze *deset kuna, košulja bez rukava*.

202 Zanimiva je tudi razlaga enodelnih stavkov kot *brezosebkovnih* – povedek je v neujemalni obliki (3. os. ed. sr. spol). Avtorja *Gramatike* tako uporabljata izraze *rečenice bez subjekta, nerasčlanjene (jednočlane) jednostavne*

tisto določilo (*dopuna*), ki je v vezavnostnem odnosu zgolj do povedka;²⁰³ delijo se na **bližje** (tož. *Djeca beru jabuke* – preh. glagoli) in **daljne** (ne-tož., prim. *Zahvaljujemo svim dobročiniteljima*). Predmeti se razlikujejo tudi po obveznosti, ki je odvisna od glagola (širši glagolski pomen → informativnejši, in s tem nujnejši predmet), konteksta in situacije. **Prislovno določilo** (*priložna oznaka*) naj bi bilo neobvezni stavčni člen, ki predstavlja različne okoliščine dogajanja, ki se jih sporoča s pomočjo stavka. I. Pranjković skuša prislovna določila definirati razlikovalno glede na predmete, vendar prihaja površinskoskladenjsko do prekrievanj (vezljivostno odpravljava), tako da mora avtor velikokrat definicije zamejiti: obvezni naj bi bili samo predmeti → vendar tudi nekatera prisl. določila (ob *stanovati, boraviti*), določeno obliko naj bi imeli samo predmeti → vendar tudi nekatera prisl. določila (ob glagolih premikanja so predložnosklonska prislovna določila s predlogi *za, pred, nad* itn. v tož., prim. *Izišli smo pred školou*) itn. (Silić-Pranjković, 2005, 283–308); kot korektiv nejasnega razlikovalnega opisa mu služijo torej tudi vezljivostne opredelitve.²⁰⁴

Čeprav je tudi skladnja zložene povedi zastavljena tradicionalno stavčnočlensko, pa išče I. Pranjković izhodišče v pomenu in realizaciji v skladnji (zaznamuje vezljivost) pri opredelitvah npr. **osebkih** odvisnikov, predvsem indirektna vprašanja (*Poznato je **tko** ima problema*) in vsebinski odv. (*izrične subj. rečenice* tipa *Nekad se mislilo **da** je Zemlja ravna ploča*), z definicijo, da je oblika odvisna od (določenih oblik) glagolov ali povedkovih izrazov, ki označujejo spraševanje, mišljenje, govorjenje, čutenje, zaznavanje (podobno velja tudi za predmetne odv.; prim. Silić-Pranjković, 2005, 331–334).

3.1.6.4 Vezljivost in Srpska sintaksa (Simić-Jovanović, 2002)²⁰⁵

R. Simić in J. Jovanović gradita skladnjo opisno, s pomočjo različnih tradicionalnih strukturalno-funkcijskih teoretičnih prijemov (Žele, 2005, 601), problemske celote podrobno analizirata (bralec dobi vpogled v njuno jezikoslovno »delavnico«), kar omogoči včasih inovativen rezultat opisa, včasih pa žal nejasno razpravljanje ob gradivu.

rečenice (prim. Silić-Pranjković, 2005, 296, 316–318).

203 Določila so opredeljena glede na vezavnostni odnos do kakršnekoli oblike (ključna je vezava!), lahko pa so tudi obvezna prislovna določila, prim. *Susjed stanuje **na kraju grada*** (Silić-Pranjković, 2005, 299–300). Obe opredelitvi sta sicer vezljivostni, vendar je vodilni kriterij opisa dopolnilni.

204 Za opredelitev nesamostojnih stavčnih členov **prilastka** (*atribut*) in **pristavka** (*apozicija*), prim. Silić-Pranjković, 2005, 309–314.

205 Monumentalna *Српска синтакса I–IV* avtorjev R. Simića in J. Jovanović je že doživela kritični komentar v slovenskem prostoru (prim. Žele, 2005), zato se v svoji predstavitvi omejujem na pregled vezljivosti sorodnih opredelitev (poudarek na prvem delu skladnje oz. Simić, 1999), z upoštevanjem pripomb A. Žele.

V sklopu **tagmemike** (tagmem /besedna zveza, op. R. G./, enota s signifikacijsko funkcijo v okviru opisne konstrukcije, se deli na avtotagme /Ja; – *Здравол*/, sintagme /*Краљевић Марко*/, hipotagme /*На Дрини ћуприја*/, paratagme /*Пепа и Зоран играју лопте*/; Simić, 1999, 127) je relevantna opomba, da veččlenske opisne strukture urejajo skladijski odnosi *vzporednosti* (*напоредност*)²⁰⁶ in *odvisnosti* (*одвисности*). **Odvisnost** je definirana večravninsko: **(1)** zunanjo semantično bazo skladijske organizacije večdelnih struktur predstavlja struktura vsebine – besede se združujejo na osnovi signifikativne funkcije, ki ni jezikovno »preslikana«, temveč se prilagaja slovničnim pravilom; **(2)** notranje semantično je odvisnostna zveza sestavljena iz jedra oz. nominacije z aspektualizacijskim pomenom glede na drugo (odkriva neko njeno lastnost) in odvisne besede oz. nominacije s perspektivizacijskim pomenom, ki potiska vse razen aktualnega pomena v ozadje (jedro = hipertagmem, odvisna beseda = hipotagmem, Simić, 1999, 154, 170–171). R. Simiću bistvo skladijske odvisnosti pomeni pogojenost besede v konstrukciji zaradi neke druge besede.²⁰⁷ Pogojenost se deli na *nepopolnost* in *kompatibilnost* (integrativno in inkorporativno odvisnost; brez zglede, op. R. G.). Za glagolsko vezljivost je zanimiv zgled *узету нехар*, v katerem naj bi glagol *узету* svojo abstraktno vsebino dopolnil z besedo *нехар* (konkretizator jedrnega glagola, tudi t. i. *допуна*; Simić, 1999, 172–173).

Tudi v zgledu *поклонити девојци цвет* R. Simić ugotavlja, da sta *девојци* in *цвет* konkretizatorja glagola *поклонити*; le-ta je sistemsko aspektualiziran, vendar na različne načine: kot 'nepravi preh. glagol' zahteva oddaljeni/nepravi predmet v daj., kot 'pravi preh. glagol' pa bližnji/pravi predmet v tož. (!). Za sistemsko aspektualizacijo pravi, da jo nekateri opredeljujejo kot **vezljivost** (*валенца*), vendar sam tega pojma (niti tovrstne teorije) ne uporablja. Vezljivost loči od **vezave** (*реција*), ki je – po njegovem mnenju – lastnost fokalizirane besede, da semantično inkorporira in oblikovno določa drugo besedo (Simić, 1999, 180).²⁰⁸

206 *Vzporednost* obstaja med semantično diskretnimi členi strukture (*odvisnost* predstavlja semantično vzajemnost, identiteto denotativ), zaznamujeta jo sintagmatska mobilnost (podlega permutaciji, a z omejitvami) tipa *Вукашин и он ↔ он и Вукашин* in formalna dispariteta (R. Simić jo poimenuje celo enakost ali *kongruenca* – kasneje popravi), medtem ko *odvisnost* zaznamuje oblikovno prilagajanje (kot simptom strukture *inkorporacije, integracije*; Simić, 1999, 175).

207 Temu se približuje tudi pojmovanje sklona pri R. Simiću, ki izhaja iz predpostavk A. Belića. Sklonski morfem je **(1)** signifikator relacije ene imenske besede do drugih besed v strukturi (relator) ali **(2)** indikator signifikacijske funkcije besede (npr. *zvalnik*; Simić, 1999, 140). V pomenu **(1)** naj bi bila realizirana hipotagmatska, odvisnostna funkcija besede, pri čemer le-ta (s sklonskim morfemom) odkriva 'notranje momente jezikovnega potenciala' druge besede (Simić, 1999, 141, 158).

208 R. Simić (1999, 181) spregovori tudi o skladijskem posredništvu, ko šele s pravim predmetom postane zveza nepravlega predmeta z glagolom skladijsko zakonita (*синтаксички легалитет*): **поклонити девојци – поклонити девојци цвет* (vezljivostno o tem v Žele, 2005, 604).

Pri **odvisnosti** avtor loči med **dopolnjevanjem**, ko jedrna beseda s svojimi leksikalno-semantičnimi lastnostmi določa funkcijo odvisne (skrajni primer je vezava), in **dodajanjem** (adlokacija) – gre za dopustno sintagmatsko kombinacijo enot z ozirom na slovnična in leksikalna pravila jezika (Simić, 1999, 183). Vezljivosti se R. Simić približa z **vezavo**, pri čemer loči **(1)** glagolsko, samostalniško, pridevniško, prislovno (jedrni del) ter **(2)** krepko (pravi predmet) in šibko (nepravi predmet; vezavni del). Po pregledu historjata vezljivostne teorije (vzpostavlja razmerje med vezavo in vezljivostjo) jo z dvema ugovoroma zavrne: **(1)** osebek je po G. Helbigu obvezen in ni kriterij za členjenje stavkov, čeprav se ga lahko v srb. odstrani (*он станује у Берлину* → *Станује у Берлину*); **(2)** neupoštevanje (ne)posredne vezljivosti (Simić, 1999, 185–189). Simićevo pojmovanje skladnje je sicer (tudi) odvisnostno, nikakor pa ni vezljivostno.

Vezavno je predmet definiran izključno kot del sintagmatske enote z jedrnim glagolom in ne kot neposredni konstituent strukture (npr. stavka), v katero vstopa glagol;²⁰⁹ ob določenih pragmatično-semantičnih dejavnikih se lahko predmet tudi izpusti. Predmeti – kot že omenjeno – se ločijo na prave in neprave; slednji so določila (*допуне*), katerih vsebina je integrirana v vsebino jedrnega glagola s pomočjo nekega posrednika (lahko tudi abstraktnega; Simić, 1999, 190–195). Avtor znotraj glagolske rekcije²¹⁰ loči torej **prave predmete** (tož. ob pravih preh. glagolih – *писати писмо*) od **nepravih** v obliki rod. (*сетити се својих*), daj. (*поверовати плачу*), predložni tož. (*мислити на жене*), or. (*мрдати клобуком*), predložni mest. (*говорити о Русуји*; Simić, 1999, 195–199).

Vezljivosti sorodna pojmovanja bi lahko iskali tudi v sklopu **taksemike** (problematika stavka),²¹¹ vendar okvir obravnave sloni na tradicionalnem pojmovanju dvodelnosti stavčne strukture in **predikativnosti**; osnova slednje sta glagolska oseba in čas, ki omogočata identifikacijo »nosilca« (signifikacijska enota postane stavek, ko se ji pridruži t. i. osebni restriktor, tudi v obliki morfemov; Simić, 1999, 277, 280).

Monomne stavčne strukture obsegajo samo površinski povedek, po notranjem bistvu pa so različne: strukture z osebnim restriktorjem (*Гутала је, Осмехнуо се*), z brezosebnim restriktorjem (*Заболи, Свитало је*) in strukture tipa **На средини сам, Био је на распусти** z osebnim restriktorjem, vendar z mezosemno

209 Prim. »Регенс фокусираном аспектуалношћу интегрише у семантичко поље и значење ректума.« (Simić, 1999, 191.)

210 Ostalih tipov rekcije tu ne obravnavam.

211 Prim. »Реченица је језичка форма са реферативном функцијом, снабдена лингвистичким обележјима те функције.« (Simić, 1999, 272.)

denotacijo (Simić, 1999, 280–287).²¹² **Binomne** stavčne strukture zaznamuje prisotnost osebka in povedka, kazalec njune zveze pa naj bi bilo ujemanje (kongruenca) v osebi, spolu in številu.²¹³ Dejanski tipi se delijo na rekcijske (gre za logične osebke), in sicer v rod. (*Не забравите да је на имању било дуга, Сваком болеснику треба мира*), daj. (*Снава му се*), tož. (*Знам, боли ме*; Simić, 1999, 292–295) in ujemalne; obravnava slednjih je urejena po besedni vrsti v osebkovni vlogi (poglobljena analiza zakonitosti ujemanja; prim. Simić, 1999, 295–318).

Trinomne stavčne strukture (ki so teoretično najbolj problematične) R. Simić obravnava glede na (1) strukturo in (2) odvisnostni odnos med osebkom in povedkom. (1) Trinomne strukture predstavlja zveza osebek – povedek (*predikatna spona*) – *predikativ*²¹⁴ v dveh različicah. V prvi nastopata **spona in predikativ** (ožje), pri čemer je slednji lahko samostalnik (*Живот и ионако никад није био моја јабука*), pridevnik (*Само су ситне птице шарене*), zaimek (*Ја знам ишта си ти*), samostalnik v stranskem/predložnem sklonu (*И један и други су ... тамна постања, Шуме су све до Мораве биле*), prislov itn.²¹⁵ Problematično v tem oziru je razmišljanje, da se navedeni primeri ločijo od binomnih tipa *Није истина да неко може бити тако леп* (296), *Нађа је била сад веселија* (299), *Телад су на тим сликама шарена* (303) – členitev bi morala biti uravnotežena (op. R. G.).²¹⁶ Drugo različico trinomne strukture predstavljata **polspona in predikatoid**, ki je spet lahko samostalnik (*Постала си газдарица – trinomna?*), pridevnik (*Прсти осташе савијени*) ali neujemalni prislov (*... које су ми вечерас изгледале изнад његове снаге*; Simić, 1999, 324–327).²¹⁷ (2) Po odvisnostnem odnosu se strukture kažejo kot ujemalne (v npr. *Лице му је још румено и влажно од ветра и кише*) ter vezavne, in sicer v daj. (predikativ je lahko prislov – *Било му је лепо*, nedoločnik – *Коме је путовати, није му*

212 V primerih tipa *...под ледом је топло* naj bi bil *под ледом* posledica t. i. eksterne interleksemseke rekcije, saj jo pogojujejo globalne značilnosti izraza 'toplo je', ne pa leksem 'toplo' (Simić, 1999, 286).

213 R. Simić pripisuje osebku vlogo denotatorja, povedku kategorizatorja stavčne vsebine, semantično osnovo njune zveze pa naj bi zaznamovala izosignifikativnost (Simić, 1999, 317).

214 R. Simić opozarja, da je vloga spone dvojna: (1) posrednik med osebkom in predikativom, istočasno pa tudi aktualizator njihovih pomenov; (2) odnos med osebkom in povedkom prikazuje v perspektivi odnosa do govorca in situacije. Osebek in povedek sta v osnovi enakopravna člena strukture, do razlike prihaja v odvisnosti od vrste besede in odnosa do denotata – tema je 'imenovano', rema pa je tudi karakterizator (Simić, 1999, 321).

215 Osebek je lahko tudi nedoločniški, prim. *Јер, њој је страшно живети овако* (Simić, 1999, 324).

216 Na tem mestu bi želel opozoriti tudi na primer *Било је најпосле слободан*, ki bi – v skladu s pogledi R. Simića – moral pripadati binomni strukturi posebnega tipa, tj. *spona – predikativ*, saj je osebni restriktor morfološko vključen v spono.

217 Med polspona avtor uvršča glagole tipa *постаяти, остати, чинити се, изгледати* ter performativne refleksivne glagole tipa *именовати се, прогласити се, назвати се*; med primeri pa se presenetljivo najdejo tudi takšni s pravo spono, prim. *Сви су укућани здраво и добро*, in celo polnopomenski *поћи сам, умирати зрудоболан, вратити се чутљив* itn. s t. i. začasnimi prilastki (*привремени атрибут*). Ob tem avtor tudi nejasno opredeli pojem *predikatoid*, saj ni razvidno, ali se nanaša samo na začasne prilastke ali na vsa določila ob polsponah (prim. Simić, 1999, 325–326).

дријемати, pravi predikativ – *Жао му је Симке* itn.) ali tož./rod. (*Нити га је било жао што му брат одлази, Срам те било*; Simić, 1999, 330–333).²¹⁸

Polinomne stavčne strukture R. Simić (1999, 344–347) zavrača: v hibridnih strukturah (s slovničnim in logičnim osebkom) dominira ujemanje, vezavni osebek pa je potisnjen na nivo predmeta; veččlenske stavčne strukture avtor povezuje s sintagmatsko podstrukturom (prim. *Мојре Хесиод зове ‘ћеркама ноћи’, Девојка се звала именом Зорка*).

3.1.6.5 Vežljivost v učbeniku srbskega jezika (Stanojčić-Popović, 2005)

V učbeniku *Граматика српскога језика*, ki sodi med najbolj uveljavljene v srbskem prostoru (s skoraj normativno vlogo), je vežljivost sicer vpeta v skladenjsko obravnavo, vendar je že na prvi pogled jasno, da je podrejena dvodelnosti stavčne strukture. Tipična oblika stavka je t. i. *povedkovni stavek* (*предикатска реченица*) z osebno glag. obliko v funkciji **povedka**. Z glagolom se poimenuje dogodek/dogajanje, umesti se ga na določeno časovno-modalno ravnino in pripiše **osebkovnemu pojmu** (*субјекатски појам*). V skladu s tem se tudi stavčni členi (*реченични конституенти*) delijo na dva glavna (osebek in povedek)²¹⁹ in odvisne (glej dalje).

Vežljivost torej vstopi v obravnavo v primeru odvisnih stavčnih členov, ki se ločijo na določila (*допуне*) in dopolnila (*одредбе*). Vlogo organizatorja stavčne strukture ima glagol, ki okoli sebe zbira in povezuje stavčne člene, kar predstavlja njegovo **vežljivost** (*валенца глагола*). Zanimivo je, da avtorja na eni strani osebek izključujeta iz določil (zgoraj), po drugi strani pa ga skušata vendarle opredeliti tudi vežljivostno (kot levo vežljivost oz. kot vežljivostni člen/konstituent; prim. Stanojčić-Popović, 2005, 216–217).²²⁰ Med **določila**²²¹ avtorja

218 R. Simić opozarja na možnost, da sta tako osebek kot predikativ vezavna, npr. *Ником није било/стало до песме и свирке*, ali da je osebek ujemalen, predikativ pa vezaven, npr. *Не ваља кад зима није зимом, Једино су мале среће сматране за дело човеково, а и мале несреће су сматране само човековим малим погрешкама* (Simić, 1999, 333–334).

219 Povedki so lahko glagolski (*Неко је дошао*), imenskokopulativni (*Марко је ученик, Иван је вредан*) ter prislovnokopulativni (*Станица је далеко, Предавање је сутра*; Stanojčić-Popović, 2005, 221–230). V obravnavo breosebnihih stavkov in problema osebkov ne vstopajo vežljivostni pojmi; brezosebni stavki so preprosto enodelni – osebek ne obstaja (pojav, stanje, proces se realizirajo brez udeležbe nosilca situacije), glagol pa nastopa v nevtralnii (nekongruentni) obliki 3. os. sr. sp. (Stanojčić-Popović, 2005, 246–247).

220 V tem oziru je obravnavana osebkov nekoliko vprašljiva, prav tako pa tudi obravnavana vežljivosti.

221 Nekatera določila so obravnavana kot **obvezna**, druga kot **neobvezna**. Avtorja (ne)obveznosti natančneje ne predstavita, omejitaa se le na pripombo, da je ob preh. glagolih tipa *читати* predmet lahko, ni pa nujno izražen (*Јасна чита књигу – Јасна чита*; Stanojčić-Popović, 2005, 218).

uvrščata **(1) rekcijaska določila**²²² – prave (preh. glagoli, tož., prim. *Иван чита новине, Иван познаје Зорана*) in neprave predmete (nepreh. rekcijaski glagoli, ne-tožilniška oblika, prim. *Иван се бави спортом, Иван чита о зимовању*); **(2)** t. i. **povedkova določila** (*допунски предикатив*) – imenske (sam. ali prid.) enote, ki dopolnjujejo nepreh./preh. neprave kopulativne glagole (*звати се, постати, сматрати* itn.), s čimer se njihova vsebina posredno pripisuje osebkju oz. predmetu (*Марко је постао расејан, Другови сматрају Марка одличним кошаркашом*); **(3) prislovna določila** (*прилошке допуне*), ki okolišćinsko dopolnjujejo nekatere glagole (prim. *Рачун износи 10.000 динара, Никола се понашао чудно, Иван је убацио писмо у сандуче*) ter **(4)** t. i. **aktualne kvalifikative** (*актуелни квалификативи*, sln. poved. prilastki); slednji so najvećkrat dopolnila (neobvezna dodatna informacija), v primeru izražanja »битних делова информације« *па представљају дoločила (ob оставити – Николу смо оставили лоше расположеног/у лошем расположењу; Stanojćić-Popović, 2005, 230–240; 245).*

Med **dopolnila** sodijo **(1) prislovna dopolnila** (*прилошке одредбе*), ki predstavljajo dodatno informaciju o situaciji, ki jo oznaćujeta glavna stavćna ćlena z določili; hkrati gre za fakultativne ćlene, ki samo razvijajo osnovno skladenjsko strukturo (prim. *Јасна купује књиге → Јасна обично купује књиге у овој књижари; Иван је телефонирао Марку → Иван је јуче телефонирао Марку због утакмице*);²²³ **(2)** većina **aktualnih kvalifikativov** (*Марко је дошао у школу са савијеном руком; Stanojćić-Popović, 2005, 240–245).*

Ne med določili, па vendarle z njimi v zvezi so obravnavani tudi **izjavni (vsebinski) odvisniki** (*изричне реченице*), ki izrekajo vsebino neke situacije, kar jim daje poseben imenskoćlenski znaćaj (imajo določilno oz. objektno funkciju; prim. Stanojćić-Popović, 2005, 303–304), ter **nedoločnik** – predmetno določilo (*Деце је научило писати*), finalno določilo (*Отишао је вечерати*; Stanojćić-Popović, 2005, 335–336).²²⁴

Obravnava **stavćnih tipov** (*реченични типови*) укључује оз. упошћева ставćноćlensko ćlenitev. Osnovna delitev ставćnih tipov је на тип **(1)** z glagolskim in **(2)** s kopulativnim povedkom (imenski, prislovni podtip); тип **(1)** па се nato deli

222 Definicija rekcije: pojav, da neka beseda zahteva kot določilo imensko enoto v doloćenem odvisnem sklonu ali predložnosklonski obliki (Stanojćić-Popović, 2005, 230).

223 Prislovna dopolnila се лоćijo glede на posamezne pomenske podtipе.

224 V obeh navedenih primerih се в srb. jeziku pogosteje uporablja vsebinski odvisnik z veznikom *da* (govori се tudi о t. i. zgradbi *da* + sedanjik; Stanojćić-Popović, 2005, 335). Nedoločnik lahko nastopa tudi v vlogi **določilnega dela povedka** (*допунски део предиката*) об faznih in modalnih glagolih, prim. *Иван је почео писати писмо*; в теј влоги му konkurira zgradba *da* + sedanjik (tipa *Иван је хтео да купи карте за биоскоп*), ki је pomensko blizu vsebinskim odvisnikom (Stanojćić-Popović, 2005, 256–257).

na podtip: **(a)** brez določila; **(b)** s pravim predmetom; **(c)** z nepravim predmetom; **(č)** z dvema predmetoma; **(d)** s povedkovim določilom; **(e)** s predmetom in povedkovim določilom; **(f)** s prislovnim določilom; **(g)** s predmetom in prislovnim določilom (Stanojčić-Popović, 2005, 245).²²⁵

3.1.7 Vezljivost v sodobnem nemškem jezikoslovju

3.1.7.1 Povzemalno o vezljivosti v nemškem jezikoslovju (Dürscheid, 2007)

Ch. Dürscheid razpravlja o vezljivosti kot o teoriji, ki skorajda ni samostojni slovnični model, temveč se lahko njene postavke vključijo v različne modele. Njena značilnost pa je, da opisuje notranjo strukturo stavkov. Avtorica loči vezljivost od odvisnosti (odvisnostne slovnice; po Ágel, 1995), ki opisuje slovnično jezikovno organizacijo z različnimi odvisnostnimi razmerji, tj. tistimi tipi razmerij, katerih rezultat so konkretne realizacije, zveze; mednje sodijo tudi vezljivostna, vendar odvisnostna slovnica sama ne razlikuje tipov (Dürscheid, 2007, 109–112, 126). Vezljivost je po njenem mnenju ključno odvisniško razmerje za nastanek skladdenjskih struktur. Pomembna ugotovitev L. Tesnière (1959), ki je prispevala k njeni teoretični vzpostavitvi, je bila, da obstajajo besede, ki se »tesneje« vežejo na drugo besedo (udeleženci na nosilca vezljivosti, tj. glagol).

V tem oziru avtorica načenna dve problemski vprašanji: kako opredeliti obveznost udeležencev (**določil**), kako jih ločiti od okoliščin (**dopolnil**)? Obveznost se tradicionalno določa z izločitvenim testom (element, ki se ga ne da izločiti, je obvezen), vendar se postavlja vprašanje sobesedilne elipse, večpomenskosti ter razmerja slovničnosti do sprejemljivosti.²²⁶ J. Jacobs (1994) je namesto obveznosti skušal opredeliti *nujnost* (NOT /Notwendigkeit/-Relation) med elementoma X in Y, ki obstaja tedaj, ko je element X na osnovi leksikalne zapolnitve Y v stavku neopustljiv, saj bi sicer nastala struktura **pri isti interpretaciji** Y bila neslovnična. Obstajajo pa celo takšni glagoli v nem. (vremenski), ki semantično ne zahtevajo udeležencev, skladdenjsko pa jih predvidevajo (*Es regnet, stürmt*) – vzpostavijo se ravni vezljivosti. Helbigovi trihotomiji *logična, semantična, skladdenjska vezljivost* J. Jacobs (1994) sopostavi *argumentnost, formalno, vsebinsko*

225 Obravnava brezosebnihi stavkov ni vezljivostna, prav tako pa tudi ne obravnava stavkov z logičnim ali semantičnim osebkom, v katerih je osebek definiran zgolj kot nosilec situacije, ki stoji v odvisnem sklonu, tako da se glagol z njim ne ujema (prim. Stanojčić-Popović, 2005, 249–251).

226 Poleg tega se lahko izločijo tudi nevezljivi elementi (dopolnila), prim. *Paul geht am Sonntag in den Zoo – Paul geht in den Zoo*, kar dodatno bremeni izločitveni test. Na podlagi navedenega se domneva, da izločitveni test ne preverja obveznosti določila, temveč samo njegovo opustljivost (Dürscheid, 2007, 113).

določnost (in *nujnost*). *Argumentnost* nastopi, ko je *člen* kot udeleženec predikantologično včlenjen v predikacijo glagola. Ta vezljivostni kriterij dopolnjujeta *formalna določnost* z zahtevo, da oblika udeleženca izhaja iz določenih značilnosti glagola, in *vsebinska*, pri kateri so rezultat značilnosti glagola pomenske lastnosti udeležencev (*Peter Herrn Maier* NP_{AKK} // *Patiens*, [+belebt] *rasiert*).

Dopolnila so bila v obdobju L. Tesnière, ko je bil kriterij za njihovo določitev semantičen (okoliščine), izvzeta iz vezljivosti, čeprav obstajajo glagoli, ki odpirajo mesta zanje (npr. *liegen*, *dauern*). Čeprav so danes tudi nekatere okoliščine uvrščene med določila, so kriteriji za ločevanje določil in dopolnil nepopolni (kljub njihovi intuitivni razmejitvi).²²⁷

Spoznanja vezljivosti so bila vključena v zasnove **slovarjev** in **slovníc**. Vezljivostni slovarji imajo v nemškem jezikoslovju dolgo tradicijo (od 70. let, prim. *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben* G. Helbiga in W. Schenkla); navajajo podatke o številu zahtevanih udeležencev (*Valenz* ali *quantitative Valenz*) in o njihovih skladijsko-pomenskih značilnostih (poleg vlog navajajo pomenske oznake; *Distribution*, *qualitative Valenz*). V novejšem času se pojavljajo predlogi o umestitvi vezljivostnih podatkov v sporočanski okvir (situacija, glede na katero govorec izbere glagol; Storrer 1992). Slovnice z vezljivostjo določajo **stavčne vzorce** – osnovne skladijske vzorce v jeziku, npr. v nem. 4 osnovni vzorci (1–4 določila, prim. *Peter schläft ... Er schleudert ihm den Handschuch ins Gesicht*) ter 34 stavčnih vzorcev (po Duden 2005).

Eno sodobnih vezljivostnih spoznanj zadeva razlikovanje med **vezljivostno zmožnostjo** in **realizacijo** (doslej poudarek na prvi; Ágel, 1995; 2000). Slednja predstavlja oblike in tipe slovničnih realizacij, tj. prispevek vezljivosti k slovnični strukturi posameznih jezikov (je tipološko zanimiva); v zvezi z njo so obravnavani glagolski način, naklon ter predpanske tvorjenke. Vzpostavitev vezljivostne realizacije je upravičena, saj kaže npr. velelnik 2. ed., mn. (sln. tudi dv.) vedno vezljivost *n-1* glede na tvornik (*Spendier mir doch Eis!*), v nem. tvorniku je osebek izražen morfološko in skladijsko, v sln. samo morfološko (*Ich singe – Pojem*). V Ágel predvideva torej **model vezljivostnih realizacij**, ki bi vključeval morfološke ter skladijske udeležence (**mikroraven/makroraven**). Udeleženec bi bil lahko izražen na eni ali na obeh, pri čemer realizacije osebkna na mikroravni (prim. *Pojem*) ni treba obravnavati kot *redukcijo vezljivosti* (Dürscheid, 2007, 123–126).

227 Testi, ki naj bi omogočali razmejitev (izločitveni, prosto dodajanje, odvisniška pretvorba, t. i. *geschehen-Satz*), so nepopolni, v nekaterih primerih sami po sebi neslovnici (Dürscheid, 2007, 118–120). Ob tem pa se omenjajo tudi omejitve pri dodajanju dopolnil (t. i. *subklassenspezifische Beschränkungen*, prim. **Der Tisch ist gut aus Holz*; Dürscheid, 2007, 116–117).

3.1.7.2 Učbenik vezljivosti (Ágel, 2000)

Razprava V. Ágela ponuja problemsko predstavitev odprtih vprašanj o (predvsem glagolski) vezljivosti (na nem. gradivu): **(1)** glagolski nosilci vezljivosti; **(2)** udeleženska zmožnost nosilcev vezljivosti; **(3)** strukturna vezljivostna realizacija (v jezikovni strukturi); **(4)** kontekstualno-situacijska vezljivostna realizacija (v besedilu).²²⁸

V zvezi z *glagolskimi nosilci vezljivosti* (NV) V. Ágel vzpostavi sistem njihovih razredov glede na različne kriterije, ki so lahko podlaga za vezljivostno teorijo (prim. Ágel, 2000, 161).

Tabela 12: Razredi glagolskih nosilcev vezljivosti pri V. Ágelu (2000)

Kriterij	Razred
1. umeščenost udeležencev	ekscentrični (implicirajoči) NV, koncentrični (vključujoči) NV
2. funkcionalni status	sistemski NV (invarianta), normativni NV (varianta in konvencionalizirana alternanta), ad-hoc NV
3. kompleksnost	enostavni NV, tvorjeni NV, kompleksni NV
4. leksikalizacija	nesintagmatski NV, sintagmatski NV
5. udeleženske alternacije	statični NV, dinamični NV
6. smer alternacij	primarni NV, sekundarni NV, nevtralni NV
7. smer variacij	N osnovne vezljivosti, N spremenjene vezljivosti

(1) Implicirajoči NV je glagol, katerega osebne glag. oblike ne vključujejo zaimenske realizacije udeleženca (nem. osebkovo določilo v *Ich suche eine Wohnung*), medtem ko jih **vključujoči NV** vsebuje (it. *Cerco una casa*).²²⁹ V. Ágel med vključujoče NV uvršča tudi nem. *Präfix-/Partikelverben* tipa *anmontieren, auflegen, abtrennen*, ki vsebujejo udeležensko realizacijo (smer/kraj). Nem. vključeni udeleženec (pri *Partikelverben*) pa je lahko tudi ekspliciran, prim. *Sie legte eine Folie auf den Projektor – Sie legte eine Folie auf – Sie legte eine Folie auf den Projektor auf*; Ágel, 2000, 143–144).

(2) V. Ágel (2000, 124–125) razlikuje **sistemski NV**, ki predstavlja invarianto in je del jezikovnega sistema (npr. *brechen*), in **normativni NV**, ki predstavlja

²²⁸ Vprašanja (1) in (2) se nanašata na **vezljivostno zmožnost**, medtem ko se vprašanja (3) in (4) nanašata na **vezljivostno realizacijo** (Ágel, 2000, 105).

²²⁹ Italijanščina je sicer jezik z vključujoče-implicirajočimi NV. V. Ágel izpostavi, da je obnašanje NV različno tudi po posameznih kategorijah – ob nezaznamovanih tvorniku ali povednem naklonu se nahajata zaznamovana trpnik in velelni naklon. V nemščini realizacija prvega udeleženca v velelniku ni implicirajoča, temveč vključujoča, prim. *Such dir eine Wohnung!* (Ágel, 2000, 144).

varianto in je del jezikovne norme (npr. *brechen*₁ = *Der Ast bricht* in *brechen*₂ = *Christopher bricht den Ast*). Normativni NV lahko nastane po konvencionalizaciji **ad-hoc NV**, npr. *zuschmettern* (na mestu *zuwerfen*), prim. *Er will dem Kind den Ball zuschmettern* (Ágel, 2000, 139).

(3) S kriterijem kompleksnosti se zajamejo notranjejezikovne in tipološkojezikovne razlike v obnašanju **enostavnih NV** (npr. *werfen*), **tvorjenih NV**, h katerim V. Ágel uvršča t. i. *Partikelverben* tipa *zuwerfen* ter t. i. *Präfixverben* tipa *durchschwimmen* (oboje opredeljuje kot zloženske, *Komposita*), ter sintagmatsko **kompleksnih NV** (npr. *sich waschen*, *glücklich sein*, *beissen können*; Ágel, 2000, 139–156, 162).

(4) S kriterijem leksikalizacije skuša V. Ágel (2000, 163–164) zajeti vezljivost glagolskih frazemov (= iz glagolskih besednih zvez leksikalizirani *Basisleksemi*). Sem vključuje predvsem (strukturno) zunanjo vezljivost, torej dvovezljivost **sintagmatskega NV** *einen Denkartel verpassen* (prim. *Ich wollte ihm einen Denkartel verpassen*), medtem ko *einen Denkartel* sodi v notranjo vezljivost (čeprav je zadeva bolj problematična, prim. Ágel, 2000, 164).

(5) V primeru *essen*, ki dovoljuje udeleženske alternacije tipa *etw.* ali *von etw.* (tožilniški in predložnosklonski predmet), govori V. Ágel o **dinamičnem NV**, medtem ko **statični NV** *verzehren* ne dovoljuje predložnosklonske alternacije (prim. *Wir verzehren das Brot – *von dem Brot*; Ágel, 2000, 127).

(6) Razlikovanje med **primarnim/sekundarnim NV** zadeva kategorialne razsežnosti alternant: npr. *bruk* ‘zlomi-’ nepreh. (koren v jeziku *tok pisin*) predstavlja primarni NV glede na sekundarni NV *brukim* ‘zlomi-’ preh.; slednji je namreč označen z dodatnim fleksivom za prehodnost.²³⁰ Kot primer **nevtralnega NV** velja koren *mul* iz jezika *tolai*, ki je glede na prehodnost neoznačen (nima alternante), nevtralna pa sta tudi preh. *mule* ‘spet narediti’ in nepreh. *mulai* ‘spet narediti’ (prvi je označen z morfemom *-e*, drugi pa z *-ai*), saj se med njima ne da določiti smeri alternacij (Ágel, 2000, 121–122, 164).

(7) **N osnovne vezljivosti** realizira normalno, običajno ali najpogostejšo udeležensko zmožnost nekega glagola (npr. *geben* = *Der Mann gibt dem Mädchen ein Buch*). Sprememba osnovnega pomena N osnovne vezljivosti povzroči spremembe udeleženske zmožnosti (gre dejansko za nov normativni NV) – V. Ágel govori o **N spremenjene vezljivosti**, prim. *geben* ‘produzieren’ (redukcija daj. predmeta) = *Die Kuh gibt viel Milch* (Ágel, 2000, 131).

---

230 Poleg tega je *bruk* sistemski NV, *brukim* pa normativni NV (Ágel, 2000, 122).

V sklopu *udeleženske zmožnosti nosilcev vezljivosti* (tj. kakšnega tipa naj bi bila razmerja med NV in udeleženci) V. Ágel kritično komentira in zavrne (s teoretično in praktično utemeljitvijo!) uveljavljene kriterije za opredeljevanje/ločevanje določil in dopolni: obveznost (NOT), zapolnjevanje udeleženskega mesta v predikaciji (ARG), formalna in vsebinska določenost (FOSP/INSP), subkategorizacija (SUBKLASS; Ágel, 2000, 172–191). Nova opredelitev udeleženske zmožnosti izhaja iz kritike teoretičnih (preveč toga dihotomičnost) in metodoloških postavk (mešanje kriterijev za določitev razlik). Avtor se približa postopnemu prehodu določil v dopnila (in obratno) ob naslonitvi na vezljivostno pojmovanje H. J. Heringerja (blizu *praškemu pojmovanju center-periferija*). H. J. Heringer izhaja iz semantično centralne postavitve glagola, ki organizira t. i. semantične odvisnosti v obliki *Skripts und Szenen* (t. i. **skripti in scene**) – **scene** so strukturirani in konvencionalizirani obrazci dogodkov/dogajanj, **skripti** pa predstavljajo rutino organizacije scen (pri tem gre za *perspektivirano* centralnost določenega glagola). V posamezne scene so določene vloge močnejše vpete od drugih, tj. so predvidene; te vloge lahko zasedajo določila, medtem ko jih dopnila ne zasedajo.²³¹ Uvajanje pojmovanja *center-periferija* v vezljivost omogoča vzpostavitev vezljivostnega razmerja **predvidenosti** (*Präsupponiertheit* – PRÄSUPP). S pomočjo asociacijskega testa je lahko H. J. Heringer stopenjsko porazdelil udeležence v odvisnosti od glagola, hkrati pa ta način ugotavljanja večje/manjše »določilnosti« omogoča dihotomično postavitev (Ágel, 2000, 207–210).²³²

Pri *strukturni realizaciji vezljivosti* V. Ágel ugotavlja, da jeziki pripadajo različnim tipom vezljivostne realizacije; z vidika *jezikovne tipologije* (po T. Milewskem) jih ločuje na **koncentrične** in **ekscentrične** jezike – v prvih so udeleženci vključeni v povedek (kot t. i. pronominalni fleksivi, npr. *Govorim*), v drugih pa se nahajajo izven njega (nem. *Ich spreche*).²³³ J. Nichols je teorijo Milewskega dopnila in modificirala z vpeljavo pojmov **označevanje na jedru** (*head-marking*) in **označevanje na odvisnem delu** (*dependent-marking*), pri čemer poudarja, da kategoriji predstavljata dve skrajni točki (realizacija prvega udeleženca v nem. je njun presek). V strukturah z označevanjem na jedru je odvisni del običajno fakultativen in apozitiven, kar pomeni, da naj bi bil prisoten

231 Z jezikoslovnega vidika ima takšno pojmovanje vezljivosti močnejšo kognitivnopsihološko in sporočanjško vrednost.

232 V tem kontekstu so zanimive Ágelove ugotovitve, da obstajajo razlike v *predvidevanju udeležencev* po spolu (po Ifkó 1999); asociacijski test pa je med drugim tudi pokazal, da je določilo vzroka pri glagolih tipa *beschuldigen, anklagen* 'obtožiti' močno *predvideno*, medtem ko je rodilniško določilo šibko *predvideno*, kar nasprotuje določitvam s pomočjo kriterija ARG (Ágel, 2000, 210).

233 Zunaj- in znotrajpredikatno označevanje udeleženca (iste skladijske funkcije) se ne izločujeta, prim. lat. osebek v *Marcus necat leonem*, odnos med morfemsko (fleksiv) in leksemsko izraženim udeležencem pa je lahko apozitiven ali ne. V omenjenem lat. primeru je odnos med osebkom in povedkom koncentričen in apozitiven, odnos med predmetom in povedkom pa ekscentričen in neapozitiven (Ágel, 2000, 217).

samo na jedru (**unilateralna** skladenjska zveza, prim. prvi udeleženec v italijanščini), v strukturah z označevanjem na odvisnem delu pa sta jedro in odvisni del označena z **bilateralno** skladenjsko zvezo (prim. prvi udeleženec v nem.; Ágel, 2000, 219). Zasluga F. Pasierbskega je bila *vezljivostna aplikacija* teh jezikovnotipoloških spoznanj v obliki **mikrovezljivosti** in **makrovezljivosti** (mikrovezljivosti je priznana stavčnočlenskost).²³⁴ Dopolnitev predstavlja *empirična širitev raziskovanja* na **zaznamovane**, **eliptične** ali **emfatične** vezljivostne vzorce. V zaznamovanem vezljivostnem vzorcu, kot je npr. nem. *Such dir eine Wohnung!*, prihaja do koncentrične realizacije prvega udeleženca, tako da je zaznamovana velelniška oblika glagola mikrodeiktična (vsebuje zaimenski osebek), v nasprotju s povedno, ki je makrodeiktična. V primeru eliptičnega vezljivostnega vzorca je mikroosebeka deiktiziran šele prek nerealizacije (izpusta) strukturno normalnega makroosebeka (prim. *Suche eine Wohnung*). Pri emfatični realizaciji vezljivosti pa prihaja do ekspanzije (širitve) strukturno normalne vezljivostne strukture, prim. *JAZ говорим* (Ágel, 2000, 225–227). Druga, *teoretična* dopolnitev obravnava razmerji med vezljivostno realizacijo in besednim redom oz. klitizacijo. V kontekstu **besednega reda** se ekscentrični jeziki delijo na pozicijske ali flektivne (po T. Milewskem), kar vezljivostno pomeni, da je makrorealizacija lahko topološka/pozicijska (npr. angl., kit.) ali gramemska (flektivna ali adpozicijska, npr. nem., jap.). Pri **klitizaciji** se V. Ágel dejansko spoprime s problemom interpretacije prehodnih tipov med mikro- in makroravnino; določa namreč šest mogočih oblikovnih tipov realizacije vezljivosti: F1 = neklitična realizacija (nem. *Ich spreche*); F2 = fakultativna klitika (vse pronominalne vezljivostne realizacije v nem., prim. *Spreche*); F3 = prosta klitika (polj.); F4 = vezana klitika (port.); F5 = fiksirana klitika (frc. *Il mange*); F6 = fleksiv (popolna spojitev, prim. sln. *Govorim*; Ágel, 2000, 231–233).²³⁵

V sklopu *kontekstualno-situacijske vezljivostne realizacije* se avtorju odpirata vprašanji realizacijskosti udeležencev in pogojev realiziranosti (oz. *obveznosti/fakultativnosti*). V. Ágel ločuje med fakultativnostjo koncentričnih in ekscentričnih (makro)udeležencev. Pri prvih naj bi mikrorealizacija pomenila mikro-, makrorealizacija pa makroinformacijo, pri drugih pa nerealizacija in makrorealizacija predstavljata različne namene govorca. Fakultativnost je torej postavljena v okvir

234 Vezljivostna realizacija je lahko čisto zaimenska (morfemska), čisto leksemska ali mešana (morfemsko-leksemska; prim. Ágel, 2000, 221). V sln. *Govorim* (podobno it. *Parlo*) je osebek izražen mikrovezljivostno, v nem. *Ich spreche* pa makrovezljivostno.

235 Avtor navaja tudi načela/naloge za vezljivostno raziskovanje v prihodnosti: (a) strukturno normalna realizacija vezljivosti se loči od »ne-normalnih«; (b) ločiti se mora raziskovanje nezaznamovanih in zaznamovanih struktur, kategorij; (c) tipi vezljivostnih realizacij se morajo popisati in povezati med seboj; (č) raziskovanje vezljivosti mora omogočiti tipološko primerjavo *funkcioniranja posameznih oblikovnih tipov* (Ágel, 2000, 233).

(sporočanjse) maksime: *Govorec praviloma ne more izpustljivega ekscentrične-ga makroudeleženca svobodno realizirati ali ne* (pomembno je, kaj hoče/mora realizirati ali ne; Ágel, 2000, 242–244). O **fakultativnem določilu** govori, ko je njegova (ne)realizacija motivirana pragmatično, medtem ko (ne)realizacija **obveznega določila** ni motivirana pragmatično (v obeh primerih pa gre za obvezne udeležence!). Avtor razdeli z ozirom na **izpustljivost** udeležence na štiri podtipе (model po Pasch 1977): -NOT (izpustljiv pri aktualnem dogodku, prim. *Er isst*); +NOT_{-pot} (izpustljiv izjemoma pri potencialnem dogodku, prim. *Kann er verwöhnen?*); +NOT_{-kontr} (izpustljiv izjemoma pri kontrastiranju, prim. *Er wohnt nicht, sondern er haust*); +NOT_{-abs} (absolutno neizpustljiv, prim. *versehen*; Ágel, 2000, 248–250).²³⁶ Avtor v opustljivosti poveže vezljivost s pragmatičnimi/besedilnimi dejavniki, ki v vezljivost vstopajo in jo modificirajo.

V. Ágel poveže vezljivostno stilistiko (kreativnost) s spremembo vezljivosti, saj slednjo vidi kot posledico socializacije (= konvencionalizacije, eventualno tudi leksikalizacije/gramatikalizacije) delčka kreativnih vezljivostnih realizacij oz. inovacij ('neznanega' govorca).²³⁷ Čeprav je raziskovanje razvoja vezljivosti zapostavljeno (izključeno predvsem iz teoretičnih razmišljanj), vidi ravno v njegovem upoštevanju vezljivostno teorijo prihodnosti: včerašnja realizacija vezljivosti je namreč današnja vezljivostna zmožnost (Ágel, 2000, 274).

3.1.8 Povzemalno o sinhronih vezljivostnih razpravah

Vezljivost predstavlja kompleksen skladenjski model za proučevanje obnašanja t. i. nosilcev vezljivosti oz. nosilcev jezikovnih skladenjskih struktur (poudarek je na glagolu) in skladenjskih struktur samih. Njena kompleksnost se kaže v večravninskosti, ki upošteva: **(a)** zunajjezikovno realnost; **(b)** pomen; **(c)** površinsko strukturo.

236 Znotraj +NOT_{-var} obstajajo nadaljnji kriteriji izpustljivosti, npr. perspektiviranje aktualnosti (t. i. elipse govora ali absolutna raba glagola), nedoločenost – habitualnost (t. i. elipse norme), določenost (t. i. leksikalne elipse) itn., ki so pogosto odvisni od kulturnega okolja (Ágel, 2000, 254).

237 V. Ágel koncentrirano predstavi spremembo vezljivosti tipa *mir/mich träumt > ich träume*, pri kateri ergativno vezljivostno realizacijo nadomesti tožilniška (zajame skoraj celotno germansko in romansko področje). Velik del akuzativizacij je prehod prizadetega osebka v vršilskega – **(1) agentivizacija**, ki predstavlja **(2) povečanje tranzitivnosti**. Agentivizacijo (povečanje zavedanja »jaza«) avtor z zadržkom poveže z **(3) literarizacijo/deoralizacijo**, gotovo pa je v zvezi s **(4) subjektivizacijo** (odgovornost osebka za dejanja). K t. i. ekološkim pogojem sprememb sodita **(5) sklonski sinkretizem** (sovpad sklonov povzroči nov sklonski »občutek«) in na nem. področju gotovo **(6) opustitev srvn. opozicije *sz*** (sovpad osebnih zaimkov rod. *es* in im./tož. *ez*). Na preoblikovanje ergativne strukture tipa *mich verdriesst es* [rod.] > *es* [im.] *verdriesst mich* vpliva tudi **(7) izginjanje roditeljskega** (povezano z upadanjem roditeljskega predmeta), kar se povezuje z **(8) naraščanjem predloženih predmetov** in z **(9) gramatikalizacijo sklonskih pomenov** ('abstraknejši' odnos med glagolom in sklonsko obliko; Ágel, 2000, 271–273).

Pri **zunajjezikovni realnosti** je relevanten predvsem vidik, ki se nanaša na njeno realizacijo skozi pomenje nosilca vezljivosti (prim. pojem **mikrosituacije** v SČ, **skripti in scene** v Ágel, 2000). Zunajjezikovna realnost se torej *upomenja*, pri čemer je treba upoštevati tako leksikalni pomen nosilca vezljivosti kot sporočanj-ski vidik (govorčeva izbira jezikovnega sredstva za izražanje neke zunajjezikovne situacije – dejstva, dogodka, dejavnosti).

Pomen z vezljivostno vrednostjo predstavlja t. i. **pomensko usmerjenost** (prim. predvsem **intenco** in **pomenski stavčni vzorec** v VV, MČ 3; **model osnovne predikativno-argumentne strukture** v Karolak, 1984; deloma **konotacija** v Grzegorzcykova, 1996), ki kaže na oblikovanost pomenskoskladenjskega okolja nosilca vezljivosti, tj. udeležencev (tudi okoliščinskih) in razmerij med njimi. Obveznost udeležencev je posledica njihove umeščenosti v usmerjenosti nosilca vezljivosti, npr. njihove centralnosti/perifernosti v dogodku, ki ga ubeseduje glagol (npr. premikanje med *centrom* in *periferijo* v vezljivostnem razmišljanju V. Ágela).

Sama usmerjenost nosilca vezljivosti se ubeseduje v skladenjski strukturi – z obveznimi **določili** in neobveznimi **dopolnili** v določenih oblikah (na slednja lahko nosilec vezljivosti vpliva »restriktivno«, npr. ob glagolu se dopolnila določenega tipa lahko pojavljajo ali pa ne). Ta vezljivostna ravnina, ki jo upodablja **slovnični stavčni vzorec** (VV) oz. **formalnoskladenjski model** (Karolak, 1984), združuje v sebi vezljivostno dojetje stavčne strukture in pojme vezave,²³⁸ ujemanja in primika iz tradicionalne skladnje.

Večravninsko vezljivostno prepletenost lahko ponazarja t. i. **kompleksni stavčni vzorec** (VV) oz. **vezavnostni vzorec** (Apresjan, 1995; Mel'čuk, 2004a; 2004b), ki vzpostavlja razmerje med usmerjenostjo glagola in realizacijami usmerjenosti na strukturoskladenjski ravnini.

Večravninskost je značilna za vse vezljivostne skladenjske modele; le-ti se med seboj ločijo predvsem po formalizaciji posameznih ravnin (podravnin), opredelitvah določil in dopolnil, njihove obveznosti, po jezikovnotipoloških posebnostih itn. Verjetno pa ni treba poudarjati, da je vezljivost v sodobnih skladenjskih opisih močno uveljavljena, kar se kaže v njeni implicitni prisotnosti oz. prisotnosti vezljivostnih elementov tudi v skladenjskih delih, ki ne temeljijo na tem modelu (prim. RS; Katičić, 1986; Silić-Pranjkić, 2005; Stanojčić-Popović, 2005).

---

238 J. Dular v svoji disertaciji iz leta 1982 uporablja pojem **vezave** v smislu slovničnega (vezljivostnega) stavčnega vzorca, ki vsebuje formalno oblikovno predstavitev določil (tudi osebkovega, prim. Dular, 1982, 108–109).

3.2 Opomba o diahronih vezljivostnih raziskavah glagolov umevanja

Dosedanje raziskave slovanske glagolske vezljivosti v diahroni luči se osredotočajo na vezavo – obravnavajo torej oblikovno realizacijo udeležencev, lahko z vezljivostnega vidika, najpogosteje pa z oblikoskladenjskega. Tozadevno so bili obravnavani tudi glagoli *umevanja*, vendar analize njihovih vezavnostnih lastnosti omogočajo samo delni vpogled v problematiko.

3.2.1 Primerjalnoslovanska skladnja (Miklošič, 1868–1874)

Miklošičevo primerjalnoslovansko skladijsko delo obravnava predvsem oblikoskladenjska (skladnjo besednih vrst in njihovih oblik) ter besednoredna vprašanja. Pri vprašanih npr. sklonske oblikoskladenje avtor izhaja iz sklonske oblike in išče **motivacijo** njene uresničitve v besedni zvezi ali stavku (ta tradicija zaznamuje primerjalnoslovanska skladijska dela nasploh, prim. Vondrák, 1928; Vaillant, 1977).

T. i. adverbalne sklone lahko motivirajo tudi glagoli *umevanja* (ali sorodni); ob slednjih se ustavi, ko obravnava t. i. **dvojni tožilnik**, npr. stesl. *mněahq ję zlata plbny sašte* (dejansko zveza **tožilnika z deležnikom**; 388); zvezo **na + tožilnik**, npr. češ. *na to se často rozpomínáme* (419–420); **partitivni roditeljski**, npr. stesl. *pozna glasa* op. 2.2; polj. *pomni słowa twego* małg. 118.49 (492–495); **dajalnik razumevanja**, npr. srb. *zdrav bolesnu ne razumije* preg.; polj. *rozumiej modlitwie mojej* małg. 60 (590–592); zvezo **o + mestnik (predmet, na katerega se dejanje nanaša)**, npr. ukr. *stal dumat' ob tomu volovi* juž.-skaz. 1.211; rus. *slyšat', dumat', gadat' o čem* vost. 275 (671–672);²³⁹ zvezo **nad + orodnik (tip predmeta psihološkega razmerja)**, npr. polj. *myśli nad szachy, a gryzie paznokcie* koch. (751–752).²⁴⁰

F. Miklošič podobno upravičuje tudi že omenjeno zvezo **tožilnika z deležnikom** v stesl., npr. *věděahq gospodě samogo sašta* L 4.41 Z (824–825; sorodno 835, 839), tako pa razlaga tudi **vsebinski nedoločnik** tipa stesl. *mnju se dobro byti* 1 Kor 7.26 Šiš; češ. *a myslíme my bez viny býti* br. (852–855); t. i. **nedoločnik po relativih**, npr. stesl. *mysljaahq kako by vľěsti* sup. 27.2; sln. *misлил kako svojiga brata oteti* ravn. 1.54; polj. *nie wiedziata gdzie go posadzić* čit. 121 (868–870) in **tožilnik z**

239 Zanimiva je Miklošičeva opomba v zvezi s sln., ki da na mestu zveze **o + mestnik** izkazuje zvezo **ot + roditeljski** (671).

240 Podobne povezave išče tudi v primerih **dajalnika smeri in cilja** (578–579), **dajalnika želje, upanja, mnenja** (592–593), zveze **o + mestnik** kot **vzroka čustvene reakcije** (672–673), mogoče tudi **orodnika skrbi, zaupanja** (717–718).

nedoločnikom, npr. strus. *vêdiši me byti christianina tichonr. 2.165*; češ. *pomsty žádostivého ho býti znal hatt. 2.266 (871–872)*.²⁴¹

Z vidika vezljivosti oz. vezavnostnih značilnosti glagolov *umevanja* je Miklošičeva obravnava problematična zaradi svoje oblikoskladenjske narave; glagoli *umevanja* so pri tem običajno vključeni v širšo skupino sicer sorodnih glagolov (še *zaznavanja, sporočanja*), katerih pomenske značilnosti pogojujejo pojavitev določene besedne oblike (sklona, deležnika, nedoločnika itn.); zastopljena so vprašanja odvisniških določil (skladnja zložene povedi). Diahroni oz. razvojni vidik zamegljujeta gradivska panhronost in kontrastivna obravnava zgledov.

3.2.2 Vezava *uměti, *vêděti in *znati v slovanskih jezikih (H. Orzechowska)

H. Orzechowska se je v svojih študijah iz 70. let prejšnjega stoletja (Orzechowska-Rybicka, 1971; Orzechowska, 1972; 1974) posvetila vprašanju vezave sopomenske skupine glagolov, tj. psl. *uměti, *vêděti, *znati. Avtorica je domnevala, da se sopomenskost omenjenih glagolov razrešuje šele skozi njihove vezavnostne možnosti oz. da se pomenski razvoj in spreminjanje obsega rabe glagolov zrcalita v njihovi vezavnostni specializaciji. Odraze psl. sopomenskih *vêdenjskih* glagolov v slovanskih jezikih (s poudarkom na stosl., polj., slš. in sln.) je tako analizirala v odnosu do vezavnostnih možnosti **Sak**, **INF**, **SENT** in **predložnosklonska vezava**.

Za **stosl.** (potencialni kazalec psl. stanja) H. Orzechowska ugotavlja, da v sopomenski skupini postranski glagol *умѣти* izkazuje predvsem vezavo z **INF** (približevanje *naklonskosti*), medtem ko sta **Sak** in **SENT** izolirani. Pri glagolu *вѣдѣти* (najpogostejši) prevladuje **SENT**, manj je zgledov s **Sak**, določili **oSlok** in **INF** sta redki. Glagol *знати*, ki pokriva desetino rab omenjenih sopomenskih glagolov, ima izključno vezavo s **Sak** (Orzechowska, 1974, 130–134).

Za **sln.** navaja podobno pogostnostno razporeditev glagolov, tj. **vedeti** > **znati** > **umeti** (slednji naj bi v 20. st. izginil, tudi na račun sestavljenke *razumeti*). Glagol **umeti** izkazuje vezavo z **INF** (od 16. st. dalje njegov delež pri vezavi upada), medtem ko je primerov **Sak** manj (npr. *De bodo pak ty, kir ga bujle nevmejo ali nesnajo enu podvishanje inu navuk imeli* Predgovor zhes Stari Testament DB,1), prav tako pa **SENT** (zglede predvsem iz 19. st., npr. *videti je bilo, da so dobro umeli, kaj je hotel neznani pesnik ... v besede vložiti* F. Erjavec). Najpogostejši **vedeti** zaznamujejo vse vezavnostne možnosti: v primeru **predložnosklonske**

241 Podobno velja tudi za **tožilnik** z **nedoločnikom** ob pomensko sorodnih glagolih *zaznavanja* (858).

vezave²⁴² in **SENT** močno prevladuje (od 16. do 20. st.), medtem ko delež tega glagola pri **INF** sčasoma upade zaradi »prevzema«
vezave s strani **znati**, v primeru **Sak** pa ga od 17.–18. st. izpodriva sestavljenka *poznati*. Glagol **znati** se uveljavi kot dominanten v vezavi z **INF** (jslov. značilnost); pri **Sak** ga – enako kot **vedeti** – nadomesti *poznati*, vezava s **SENT** pa se pri njem šteje za narečni pojav (vpliv hrv. narečij; prim. Orzechowska, 1974).

Stanje v **srb./hrv.** H. Orzechowska obravnava površneje; med sopomenskimi glagoli prevladuje **znati**, **umjeti** naj bi bil njegova stilistično zaznamovana sopomenka, medtem ko je glagol **věděti* v **srb./hrv.** jeziku izgubil. Glagol **umjeti** izkazuje zgolj vezavo z **INF** ter v enaki funkciji **daSENT** (zgradba *da* + sedanjik),²⁴³ npr. *Laza je umeo biti i mnogo lud i mnogo mudar* I. Sekulić; *umem da plivam*; njegovo periferno postavitvev oz. celo atrofijo med *védenjskimi* glagoli naj bi povzročila sestavljenka *rozumjeti*. Glagol **znati** je torej prevzel pomenske in vezavnostne lastnosti cele skupine: **INF** od **uměti* (ob konkurenčnem **daSENT**, npr. *taj zna da živi*), **SENT** in **predložnosklonsko vezavo** od **věděti* (npr. **20. st.**... *nije znao kako izgleda mina* A. Isaković; *Evropa ... pokušava ... o sebi da zna više nego što je dosad znala* Konstantinović; *Znao je za dramu stvaranja* Z. Mišić), medtem ko še vedno izkazuje vezavo s **Sak** (npr. *znam jezik*; Orzechowska-Rybicka, 1971, 14, 20–25). V **češ.** je pogostnost glagolov enaka kot v **stsl.** in **sln.** Med vezavnostnimi možnostmi glagola **umět** prevladuje **INF**, medtem ko je kasnejši **Sak** v procesu izgube (leksikalne omejitve samostalnikov na položaju **Sak!**), prim. *umí píti; svou práci neumí*. Najpogostejši **vědět** zaznamujejo vse raziskovane vezavnostne možnosti: **INF**, **Sak**, **SENT** in **predložnosklonska vezava** (ob **oSlok** do 19. st. tudi **doSgen** in **kSdat**, npr. **stčeš.** *Druhét' jáz do neho vědě* Satyry; ... *což nejlepšího viem k vám* Satyry). Vezavnostne možnosti **Sak**, **SENT** in **predložnosklonska** so se pojavljale že v **psl.**, **INF** pa predstavlja inovacijo, ki je v 20. st. zastarela (**stčeš.** ... *kto sú tu byli, vědíet' praviti o hoři* Dal; **sodobneje** *vím praviti*). Glagol **znát** izkazuje že od **psl.** vezavnostno možnost **Sak** (**sod.** *znal dobře cestu*), inovaciji **INF** in **SENT** pa se obdržita do 20. st. (**sod.** *znáš se brániti* PSJČ; **stčeš.** *znaji to, že voliti muožete, ale zvoléc, vypuditi nemužete* Dal); **INF** je kot dejansko arhaična označena šele v 2. pol. 20. st. (Orzechowska-Rybicka, 1971, 20–25; Orzechowska 1972, 238–247).

Tudi v **polj.** je najredkejši med obravnavanimi sopomenskimi glagoli **umieć**. Glagol naj bi izgubil zgodovinsko osnovno določilo **INF** (stpolj.) in sporadično vezavo s **SENT** (**16. st.** *umiem, że nic nie umiem*), leksikalno pa je omejil vezavo

242 Pri **predložnosklonski** vezavi naj samo omenim možnosti, ki jih navaja H. Orzechowska (1974, 145): v 16. st. (DB) **odSgen** in **zaSak** (70 oz. 30 %), v 20. st. **zaSak** in **oSlok** (55 oz. 45 %).

243 Avtorica ne skuša zgradbe zamejiti geografsko – kot prevladujoče na **srb.** štok. področju.

s **Sak** (*umieć łacinę, języki, oracje, matematykę*, le narečno je nekoliko svobodnejša, npr. *nie umiem ziółka*).²⁴⁴ Za najpogostejši glagol **wiedzieć** je tipična vezava s **SENT** (že stpolj.), nekoliko manj **predložnosklonska** (*wiem o żrebnej klaczy*); glagol naj bi v razvoju polj. jezika izgubil vezavo s **Sak** (tipična v stpolj. in polj. narečjih, npr. *wiem gadkę; wiedzieć dróżkę, ptaszka w lesie*), medtem ko so zgledi **INF** posledica češ., slš. vpliva (*wie grać, powiedzieć*). Drugi najpogostejši glagol, **znać**, ohranja prehodnost oz. vezavo s **Sak** (starejši zgledi, npr. **16.–17. st.** *nie znając ochoty* P. Kochanowski, *każdego znał* Dambrowski), izolirano pa je izkazoval **predložnosklonsko vezavo** (za 16. st. pri A. Czahrowskem – mogoče pod ukr. vplivom, npr. *Myszy tam nie bywają, gdzie o zbożu nie znają*); vezavnostnih možnosti **INF** in **SENT** naj ne bi razvil (če pa se pojavljajo, imajo nar. značaj; Orzechowska-Rybicka, 1971, 25–29).

Stanje v vzhodnoslovanskih jezikih (tudi **rus.**) H. Orzechowska pregleda površno. Ugotavlja, da najšibkejši rus. *védenski* glagol **уметь** izkazuje samo vezavo z **INF** (*умел взять, умеи и отдать*). Glagol **ведать**, kot zastareli knjižni sinonim glagola **знать**, kaže zgolj na vezavo s **Sak** (npr. *И не знавали и не ведали мы такой напасти* Даль), ostali vezavnostni možnosti (**SENT**, **predložnosklonska**) pa naj bi bili vezani na strus. obdobje (a tudi mlajši zgledi, npr. **18.–19. st.** *Постояй-ка, Вол сказал: сперва мне ведать надо, каков пастух у стада?* Крылов). Dominantna vloga glagola **знать** se kaže v prevzemu vezav ostalih soromenskih glagolov: **INF** od **uměti* (npr. *он знал кричать, знал спорить* Даль; vezava narašča), **SENT** in **predložnosklonska vezava** od **věděti* (npr. *Я знаю, что он мне враг* Даль; *Я знаю уже о вашем решении*), medtem ko še vedno izkazuje vezavo s **Sak** (npr. *никто не знал урока*; Orzechowska-Rybicka, 1971, 16, 20–25).

3.2.3 Določila glagolov govorjenja in mišljenja v zgodovini hrv. jezika (Hudeček, 2001; 2003)

V zgodovinsko vezljivost glagolov *govorjenja, mišljenja* v hrv. jeziku je z dvema razpravama posegla L. Hudeček, in sicer s točno določenim ciljem – opredeliti tujejezične skladenjske vplive na realizacijo določil omenjenih glagolov.

Avtorica, če se upoštevajo le glagoli *mišljenja*, opozarja na to, da je v *čak. knj. jeziku do 17. st.* ob *misliti, razmišljati* (redko *znati*) prevladoval **Sak** (lat./it. vpliv, npr. *Misli čavle misli rane* Php 38), redkejši od njega je bil **odSgen** (it. vpliv, npr. *ot njih misliti* Žso), medtem ko so bila izjemna določila **oSlok, naSak** in **vrh**/

²⁴⁴ H. Orzechowska in H. Rybicka omenjata v zvezi z **umieć** tudi prislovna določila, vendar jim ne pripisujeta vloge prave vezavnostne možnosti (prim. Orzechowska-Rybicka, 1971, 25–29).

svrh/svrhu/zvrhuSgen (lat. **superSabl**; prim. *U grihu ki stoji, o dobru ne misli* Marulić; *Misli na smrt i na muke* Žso; *I misliti zvrh takovih grihov* So 35; Hudeček, 2001, 100–105). V hrv. knj. jeziku od 17. do srede 19. st. je ob glagolih *mišljenja* (predvsem *misлити, razmišljati*) prav tako prevladoval **Sak** (tudi *saznati*), manj pogost je bil **odSgen** (tudi *zaboraviti se, spomenuti se*), **oSlok, vrh/svrh/svrhu/zvrhu/višeSgen** pa so bili redki (na kajk. **odSgen, vrhSgen**... naj bi vplivala tudi nem., prim. **vonSgen, überSgen**; Hudeček, 2003, 113–117).

V obdobju standardizacije sbh. jezika (do srede 19. st.), ki je potekala v želji po oblikovanju knj. jezika na širši štokavski osnovi (ilirizem, vukovci), je bilo določilo **odSgen** izločeno (celo kot izključno kajkavska prvina!) – prevladalo je **oSlok** (skupno srb. in hrv. jeziku; Hudeček, 2003, 117, 125–126).

3.2.4 Glagolska vezava v »Vesti-Kuranty« (Maier, 2006)

I. Maier se v svoji razpravi *Verbalrektion in den »Vesti-Kuranty« (1600–1660). Teil 2: Die präpositionale Rektion* posveti konkurenčnim razmerjem med predložnosklonskimi določili glagolov, med katerimi obravnava tudi *umevanjske* (med glagole *mišljenja, razumevanja* uvršča npr. **мыслить, обмыслить, думать, разумѣть**, med glagole *védenja, doživljanja, zaznavanja* pa **знать, вѣдать**). Funkcijskozvrstno korpus omeji na publicistična (časopisna) besedila »Vesti-Kuranty« (VK) iz 17. st. (časovna zamejitev). Za ilustracijo njenih ugotovitev navajam osnovne vezljivostne značilnosti **мыслить, вѣдать** in **знать** v 17. st. (s poudarkom na besedilih VK).

Pri glagolu **мыслить** (tudi *помыслить, помышлять*) v rus. jeziku 17. st. I. Maier ugotavlja prevladovanje določila **Sak** (9 zgledov) proti **oSlok, proSak** in **naSak** (vsak z dvema zgledoma). **Sak** kot predmet *teme* (v strus. jeziku 11.–14. st. običajen) ni več običajen (Maier, 2006, 59–60), kar se kaže v njegovi prevladujoči zaimenski obliki (85). Vezljivost **мыслить** naj bi težila k **oSlok** v pomenu 'über etw. nachdenken, über etw. verhandeln' (**Sak** v pomenu 'etwas denken' se izloča), medtem ko je **proSak** (ni le »eine Art umgangssprachliche Variante des Musters *мыслить о чем*«) osamljeno, določilo **naSak** pa kaže na pomen 'nach etw. streben', če ni le posledica tujejezičnega vpliva (Maier, 2006, 60–63). Glagoli s korenem *мысл-* lahko pomenijo *sovražno dejavnost* ('etwas gegen jemanden im Sinn haben'), ki predvideva *prejemnika* dejanja; slednji je večinoma (pri **мыслить** izključno) izražen z **naSak** (npr. *смыслить, помышлять, замышлять, умыслить/умышлять (что) на кого/на что*), pri čemer prevladuje živi denotat (npr. *на князя, на нас, на вас*), ostali (tipa *на землю*) pa so izjemni (Maier, 2006, 279–280).

Med (predložno)sklonskimi določili **вѣдать** ‘wissen’ v 17. st. (VK) prevladuje določilo **Sak** (63 zgledov), sledita mu **proSak**, **oSlok** (24, 5 zgledov). Določilo **Sak** v pomenu *deliberativnega* predmeta izginja (prim. zaimenski *mo*), uveljavljata se **proSak** (človeški denotat) in **oSlok** (Maier, 2006, 52, 86, 90–97). Pri **вѣдать** ‘lenken, leiten’ močno prevladuje določilo **Sak** (14 zgledov), le enkrat se pojavi možnost **nadSins**. Določilo **Sins** se pojavi pozno (še le v času Petra I. Velikega, 17.–18. st.), npr. *Архиерея резанского также брата и прочих дому ево служителей прикажи ведать всякими делами в одном Манастырском приказе* Письма и бумаги 9, 341; njegovo uveljavitev verjetno zavira vpliv **Sak** pri **вѣдать** ‘wissen’ (Maier, 2006, 347–351).

Dominantni rus. glagol v pomenu ‘wissen’ je **знать**. V 17. st. se je vezal predvsem s **predmetnimi odvisniki**, med (predložno)sklonskimi določili pa se je skoraj izključno pojavljal **Sak** – z izjemo ene pojavitve določila **proSak**. Določilo **Sdat**, ki ga besedila VK ne izkazujejo, naj bi bilo ob *знать* izpričano od 17. st. naprej, prim. **17. st.** ... *они де [связанные] якуцкому языку не знают* dokument iz leta 1675; **18. st.** *тот коряка [...] ни одному имени не знал* (po Ferm, 2005, 259), in še to samo v zvezah tipa *знать грамоте*. Avtorica sporadično vezavnostno možnost **Sgen** v 18. st. (po Ferm, 2005, 258 f.) označi za neprepričljivo (Maier, 2006, 86–88).

3.2.5 Predmet in prehodnost v zgodovini ruskega jezika (Krys’ko, 2006)

Na poseben način vstopajo vezavnostne lastnosti glagolov *umevanja* v sodobna zgodovinskoskladenjska dela, kot je npr. razprava V. B. Krys’ka (2006), posvečena kategoriji prehodnosti in skladenjski funkciji predmeta v zgodovini rus. jezika.

Predmetno funkcijo ob glagolih *mišljenjske dejavnosti* naj bi med drugim zaznamovalo tudi konkurenčno razmerje med **Sak** in **Sgen**. Rodilnik vstopa v predmetno funkcijo s protogenitivnim pomenom ‘относящийся к’ oz. kot t. i. *Bestimmungskasus*, ki označuje razmerje dejanja do nekega razreda predmetov ali do enega predmeta v njegovi celosti (do vseh njegovih značilnosti; Krys’ko, 2006, 176–177). Medtem ko je **Sgen** ob glagolih *zaznavanja* pogost, pa se njegov drugotni značaj glede na **Sak** ob glagolih *mišljenjske dejavnosti* kaže v redkih strus. zgledih. V. B. Krys’ko navaja negotove zglede vezave s **Sgen** ob glagolih *помынѣти*, *поминати*, *помянути* in pomensko bolj motivirane zglede ob protipomenki *забыти*. Potencialni del strus. skladenjskega sistema je bil **Sgen** ob *разумѣти*, npr. *разоумѣвъ злокозньнаго оума диявола СбТр XIV/XV*, 170, sporadično pa se je pojavljal tudi ob drugih glagolih, npr. *Страшнаго соудища*

твоего **пумышля** Конд.; бояться имать прѣдъ мое лице прити. **мьня** не (от)нущена грѣха его УСб 247Г (Krys'ko, 2006, 196–199). Avtor vzpostavlja strus. določilo **Sgen** tudi pri *мыслити*, vendar kot *notranji predmet* (negativna vsebina dejanja), prim. *послалися одного на имя. Идикгия. до Аксакъ Темира. на мене ли(хо)го мысляче* ГрЮЗ № 58 (Krys'ko, 2006, 204).

V strus. obdobju je tožilniku kot predmetu lahko nediferencirano konkuriral tudi dajalnik; v srus. obdobju se je to konkurenčno razmerje ob vrsti glagolov (npr. *насилити* – *насиловати*, *одолѣти*, *поносити*, *похвалити*, *разумѣти*, *судити*) razrešilo v korist **Sak**, a je v istem času lahko zajelo tudi nove lekseme, za katere strus. spomeniki ne dajejo dovolj podatkov. S tega vidika je zanimiv glagol **уметь**, pri katerem naj bi se v besedilih od srednjoruskega obdobja do 20. st. ustalil **Sdat** (na škodo **Sak**), npr. *а которые грамотѣ не умѣют. и въ их мѣсто велят приложить кому иному* Котош., 135; *Вы книгам умеете* Е. Марков, Чернозем. поля, I, 24 (Krys'ko, 2006, 167).

3.2.6 Povzemalno o diahronih vezljivostnih razpravah v zvezi z glagoli umevanja

Z vidika celostne vezljivostne obravnave glagolov *umevanja* v diahroni luči omenjene razprave nudijo, kot že rečeno, samo delni vpogled v problematiko.

Razprave H. Orzechowske o vezavi sopomenskih **uměti*, **věděti*, **znati* (Orzechowska-Rybicka, 1971; Orzechowska, 1972; 1974) upoštevajo le del vezavnostnih možnosti – izpuščene (domnevam, da zaradi preglednosti) so možnosti z več desnimi določili, ki vendar predstavljajo sestavni del glagolske vezljivosti. Prav tako avtorica ni posegla prek vezavnostnih možnosti v *usmerjenost* in pomen glagolov, čeprav bi bila tovrstna osvetlitev vezave smiselna.

Tudi omejevanje vezljivostne raziskave glagolov *mišljenja* na tujejezični skladenjski vpliv in (predložno)sklonska določila (Hudeček, 2001; 2003) oži vezljivostno problematiko, povezano z glagoli *mišljenja* (*umevanja*). Vpogled v vezljivostne značilnosti določene skupine glagolov mora upoštevati vsa določila, saj se šele na ta način lahko izločijo tista, ki so posledica tujejezičnega vpliva, in se vzpostavi razmerje med njimi in »domačimi« določili.

I. Maier (2006) s svojo obravnavo predložnosklonskih določil glagolov *umevanja* (in ostalih) v rus. jeziku 17. st. (VK) ponuja poglobljeno vezljivostno študijo, ki pa se omejuje na določen korpus besedil in obdobje, poleg tega pa analizira samo predložnosklonska določila, tj. le del določilnih realizacij.

Razprava V. B. Krys'ka (2006) prinaša pomembne ugotovitve v zvezi s strus. predmetnimi določili ob glagolih *umevanja*, prim. konkurenčno razmerje med **Sak** in **Sgen/Sdat**. Problemsko jedro razprave pa je vendarle kategorija predmeta v povezavi s prehodnostjo, kar pomeni, da ne gre za vezljivostno študijo pomensko zamejenega glagolskega gradiva in da razprava ne zajame vseh določilnih možnosti, temveč predvsem **Sak** ter konkurenčna sklonska določila.

Za celostno obravnavo vezljivosti (z vezavo) slovanskih glagolov *umevanja* je smiselna pritegnitev širšega nabora glagolov *umevanja* iz vseh slovanskih makrodialektov. Vezavnostni razvoj glagolov (podobnosti, razlike) bi bilo primerno raziskati z naslonitvijo na glagolsko vezljivost, ki upošteva pomenje glagolov (**pomenska usmerjenost**) in vse določilne realizacije (**vezava**); analiza lahko temelji na sinhronih vezljivostnih pristopih, ki so uveljavljeni predvsem v slovan-skem prostoru, niso pa bili še aplicirani v diahroni skladnji.

4 Razvoj vezave glagolov umevanja v slovanskih jezikih

Vezava ali strukturoskladenjska vezljivost je posledica (izrazna realizacija) pomenske usmerjenosti nosilca vezljivosti, pri čemer so udeleženci realizirani kot določila v opredeljenih slovničnih oblikah.

V namen razvojne predstavitve vezave glagolov *umevanja* je najprej **(1)** predstavljeno **pomenje** glagolov (razkrije se njihova večpomenskost); **(2)** predstavljene in obrazložene so **določilne možnosti** (glede na levo in desno vezljivost) – z njihovo pomensko motivacijo in udeleženskimi vlogami (ob njih so navedeni osnovni podatki iz strokovne literature, nanašajoči se na oblikoskladenjske značilnosti določil); **(3)** po posameznih pomenih glagolov so določeni **pomenski in vezavnostni vzorci**, določena je stabilnost vezave in njene razvojne značilnosti; **(4)** na koncu sledi **primerjava vezave** glagolov po posameznih jezikih; primerjane so vezljivostne in vezavnostne značilnosti glagolov *mišljenja* in glagolov *védenja*.

Poglavje zaključuje predstavitev določilne možnosti **ADV (prislovno določilo)**, ki izkazuje posebne vezljivostne značilnosti.

4.1 Vezava glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini

4.1.1 Pomeni glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini

4.1.1.1 Glagol мѣслити

Stcsl. мѣслити, мѣслижъ, мѣслиши nedov. izkazuje dva pomena: **(1)** ‘misliti, pre-mišljati, razmišljati’ ter **(2)** ‘imeti namen, nameravati’ (SJS, II, 247–248; prim. SS, 337);²⁴⁵ ob navedenih pomenih je treba vzpostaviti še **(3)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’, ki ga slovarji ne omenjajo, ga pa izkazuje gradivo.

4.1.1.2 Glagol мѣнѣти

Stcsl. мѣнѣти, мѣнѣжъ, мѣнѣши nedov. izkazuje predvsem dva pomena: **(1)** ‘meniti, misliti, domnevati’ in **(2)** ‘obravnavati koga kot kaj, imeti koga za kaj’, ki ga spremlja pojasnilo, da se pojavlja samo z dvojnim tožilnikom (prim. SJS, II, 255).²⁴⁶

245 Prim. **(1)** ‘mysliti, přemýšletí, uvažovati; мыслить, размышлять, думать; denken, nachdenken’; **(2)** ‘míti v úmyslu, zamýšletí; иметь намерение, замышлять; beabsichtigen’ (SJS, II, 247–248). Podobne pomene navaja tudi SS (337).

246 Prim. **(1)** ‘míniti, mysliti, domnívatí se; считать, думать, полагать, мнить; meinen, glauben’; **(2)** ‘pokládati, považovati někoho za něco; считать кого кем-н.; jmdn für etwas halten’ (SJS, II, 255).

4.1.1.3 Glagol мѣнити

Stcsl. мѣнити, мѣникъ, мѣниши nedov. izkazuje dva pomena: **(1)** ‘domnevati, meniti, misliti, smatrati za kaj’ ter **(2)** ‘spominjati, omenjati’ (geslo je označeno z *exh.*; SJS, II, 259).²⁴⁷

4.1.1.4 Glagol оумѣти

Stcsl. оумѣти, оумѣкъ, оумѣши nedov. izkazuje tri pomene: **(1)** ‘vedeti, znati, poznati’, **(2)** ‘obvladati, biti zmožen’ in **(3)** ‘razumeti, dojemati’ (pomen **(3)** ima v SJS oznako *exh.*; SJS, IV, 658).²⁴⁸

4.1.1.5 Glagol вѣдѣти

Stcsl. вѣдѣти, вѣдѣкъ/вѣдѣ, вѣси, вѣстѣъ nedov. pomeni ‘vedeti, znati, poznati’.

Poleg omenjenega glagola je v stcsl. izpričan tudi drugotni nedov. вѣдати, вѣдакъ, вѣдаши (geslo je v SJS označeno z *exh.*) s pomenom ‘vedeti, znati, poznati’ (SJS, I, 374).²⁴⁹

4.1.1.6 Glagol знати

V stcsl. je glagol знати, знакъ, знаши nedov. izpričan s pomenoma **(1)** ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’ ter **(2)** ‘vedeti, razumeti, priznavati’ (SJS, I, 680; enako SS, 238–239).²⁵⁰

247 Prim. **(1)** ‘domnirati se, míniti, pokládati za něco; полагать, считать; glauben, meinen, für etwas halten’; **(2)** ‘pripominati, zmiňovati se; упомина́ть; erwähnen’ (SJS, II, 259). Enaka pomena navaja tudi SS (340).

248 SJS (IV, 658) pomensko opredeljuje оумѣти na naslednji način: **(1)** ‘vědět, znát; знать; wissen, kennen’ (pomen spremljajo vezavnostni podatki, prim. чѣто, dvakrat чѣтомоу, enkrat чѣмъ); podpomen ‘umět, dovět; уметь, мочь; wissen, können’ (pogosto z INF); **(2)** ‘rozumět, chápat; понимать, разуметь; verstehen, begreifen, erkennen, (er)fassen’ (s чѣто; SJS, IV, 658). Pomeni iz SJS so torej prerazporejeni, prim. SJS **(1)** → **(1)**, SJS podpomen → **(2)**, SJS **(2)** → **(3)**. Njihovo prerazporeditev upravičuje tudi stanje v SS (740), ki ločuje pomena **(1)** ‘vedeti, znati, poznati’, **(2)** ‘obvladati, biti zmožen’, le navaja ju v obratnem vrstnem redu.

249 Glagol je drugotni nedov. k вѣдѣти (sodi med balto-slov. iterative) na -aje-, -ati (prim. Vaillant, 1966, 475–476), kaže pa na enake pomene kot sam вѣдѣти ‘znáti, věděti; знать, ведать; kennen, wissen’ (SJS, I, 374); SS ga ne navaja, saj je zastopan le v mlajših csl. besedilih.

250 Prim. **(1)** ‘znáti, poznávati; знать, узнавать; kennen, kennenlernen’; **(2)** ‘věděti, chápati, uznávati; знать, понимать, сознать; wissen, begreifen, anerkennen’ (SJS, I, 680).

4.1.2 Določilne možnosti glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini

4.1.2.1 Leva vezljivost

Glagole umevanja zaznamuje v okviru leve vezljivosti določilo **Snom** z udeležensko vlogo *nosilca* mišljenjskih, védenjskih procesov; določilo načeloma spremlja oznaka *človeško*, saj glagoli (kot nosilci vezljivosti) izkazujejo pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju.

4.1.2.2 Desna vezljivost

4.1.2.2.1 Sklonsko desno določilo

[1] Tožilnik (Sak)

Sak določilno pokriva vlogo nepropozicijskega *vsebinskega* udeleženca (diktalnega tipa – *kaj kdo misli, govori* itn.). Redko ima dodatne pomenske nianse, ki pomenijo približevanje drugim udeleženskim vlogam, npr. naraščanje *predmetne* vrednosti pomeni postopno približevanje vlogi *prizadeto* (ob pomenih tipa ‘poznati’), prim. predvsem **вѣдѣти, знати (1)**, mogoče **оумѣти (1)**.

Sak ima tudi v stcsl. vlogo pravega »rekcijskega« sklona in izraža prizadetost z dejanjem na najbolj abstrakten, slovničen, jasen način – predstavlja t. i. prvi predmet ob prehodnih glagolih. Med glagole s prvim predmetom v tožilniku se uvrščajo tudi *verba intelligendi, cognoscendi* (Večerka, 1993, 248–249).

мѣслити: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) določilo zaznamuje vloga pravega *vsebinskega* udeleženca (**вѣскжжъ вѣ мѣслитѣ зѣло вѣ срдцихъ вашихъ** Mt 9.4 M),²⁵¹ medtem ko gre v pomenu (2) za *vsebino* namere (**ісouxристово оубитіе мѣслатѣ** Supr 388.30); na podlagi določilne realizacije (**Sak**) bi lahko sklepali, da se tudi v zadnjem primeru glagol približuje pomenu (1). V obeh pomenih je določilo redko.

мѣнити: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2) z vlogo *vsebine* mišljenja. Ob pomenu (1) je določilo s petimi primeri prevladujoče (**мѣнѣ же сѣвѣтаго епискоупа. странгы поганѣскыа** Supr 535.6, **апостольскоѣ мѣнитѣ теченье** Eug 16.14), ob (2) pa celo edino (**аште ли кто мѣнитѣ дѣвие малааго манаствѣра. еже при пѣти вѣстѣ** Supr 301.14, **цѣсарство, еже даниа мѣнитѣ вѣ икониѣ** Const 10, prim. *mentionem facit*).

251 **Sak** je lahko realiziran tudi kot **SENTrel**, prim. **ѣко не мѣслити ѣже сѣтѣ вѣжнѣ и чѣскаѣ** Mt 16.23 M.

оумѣти: Pojavlja se ob vseh treh pomenih. Ob pomenu (1) predstavlja **Sak** z udeležensko vlogo *vsebine* védenja, poznavanja prevladujočo določilno možnost (дѣлаѣхъ сѧ иудѣи глаголюхъште. како съ кѣнигы оумѣтѣтъ J 7.15 M, дадатъ сѧ рече кнѣгы печатѣлѣныѧ. мѧжюу оумѣжштоу кнѣгы Supr 247.1).²⁵² Ob pomenu (2) je določilo z vlogo *vsebine* znanja redko (konkurenčna možnost je **ADV**), vezano na predvidljiv pomen ‘znati **jezik**’, prim. ни аще языки всѧ оумѣтѣтъ. можеть сказати немощь сѧхъ Progl 76 Chil.²⁵³ Pomen (3) z *vsebino* razumevanja izpričujeta samo dva zgleda: не вѣсте ли притѣчѧ сѧѧ. ꙗ како всѧ притѣчѧ оумѣтѣте Mk 4.13 Z, кдѣ вѣ игда основѧхъ землю. повѣжъ же ми аще ѧмѣиши разоумѣ Job 38.4 Zach (SJS, IV, 658).²⁵⁴

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu ‘vedeti, znati, poznati’. Določilo je v vlogi *vsebine* poznavanja dobro izpričano (азъ же вѣмѣти и J 8.55 A, да вѣмѣтъ има господа нашего въси сынове чловѣчѣстни Supr 262.25–26).²⁵⁵

вѣдати: Pojavlja se ob pomenu ‘vedeti, znati, poznati’. Glede na to, da je glagol označen z *exh.*, ne preseneča osamljenost zgleda (подобно естъ вѣдати прѣже отѣчество и столѣ свѧтѧго мученика вѣчеслава VencProl); vse določilne možnosti so pri glagolu zabeležene s po enim zgledom.

знати: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) ima vlogo *vsebine* poznavanja (аште мѧ вистѣ знали и отѣца моего знали вистѣ оубо J 14.7 M, и овца по немѣ идѣтъ. ꙗко знаѣтъ гласѣ его J 10.4 A),²⁵⁶ ob pomenu (2), ki ga izkazujejo predvsem mlajši spomeniki, pa *vsebine* védenja, razumevanja (ꙗко безаконнѣе мое азъ знаѣ Ps 50.5 Sin Pog Bon Lob Par, искушениѣ же его знѧте Ph 2.22 Christ Šiš); v obeh pomenih je **Sak** prevladujoče določilo.²⁵⁷

252 Treba je poudariti, da v večini primerov v vlogi **Sak** nastopa sam. кѣнигы. Verjetno je tudi ta izhodiščno propozicijski (kondenzacijski), prim. ‘to, kar piše/je zapisano v spisih’.

253 V zgledu *инокже оумѣиши. издаждѣ Bes (quantum potes, exhibe)* ima *инокже* vlogo t. i. absolutnega relativna (prim. *vsi, kdor, kdorkoli* ali *vse, kar, karkoli*).

254 Čeprav zgleda kaže za vzorec **Snom – VF – Sak**, gre v drugem primeru za leksikalizirano *zvezo z notranjim predmetom*, tj. *оумѣти разоумѣ*, kar pomeni prehod k stalni besedni zvezi (leksemu) s pomenom ‘razumeti bistvo’ (lat. *intelligentiam habere, scientiam novisse, scire substantiam facti*).

255 V primerih tipa *рѣша же емоу кто тѣ естъ. гла не вѣмѣ J 9.12 A*, и рече слоугѧ не вѣдѣ ꙗ Supr 59.6, ki bi kazali na vezljivost **Snom – VF**, je *vsebinski* udeleženec prisoten sotvarno oz. sobesedilno (prim. prvi primer in sekvenca vprašanje–odgovor).

256 V primeru *да знаѣтъ тѧ единого истинного бѧ. и егоже посѣла исхѧ J 17.3 A (M)* bi lahko govorili o možnosti **Sak – Sak** (t. i. *dvojni tožilnik* ali *accusativus duplex* v smislu **Věmь те nagъ*, prim. Večerka, 1993, 232–238; 2002, 449) z drugim **Sak** v *predikativni* funkciji, vendar gre verjetno za pristavek, prim. ... *da spoznavajo tebe, edinega resničnega Boga, in njega, ki si ga poslal, Jezusa Kristusa* (SSP).

257 Enako H. Orzechowska (1974, 132); vzorec z odvisnikom je izpričan le v mlajših (csl.) spomenikih. Zgledi določila **Sak** tipa *и не знаѣше еѧ. дондѣже роди сѧхъ свои прѣвѣнѣцѣ Mt 1.25 Sav* pa potrjujejo glagol **знати** tudi v pomenu *poznavanja v smislu spolnega odnosa* (prim. tudi SS, 238).

[2] Dajalnik (Sdat)

оҧмґти: Pojavlja se ob pomenu (**1**), in sicer kot osamljena realizacija (dva zgleda!) *vsebinskega* udeleženca, prim. оҧмґти книгамъ Min 447 (Vajs 22, 4). To »redakcijsko« določilo (vzhosl. redakcija) predstavlja (skupaj s **Sins**) le ustreznico **Sak**.

Pri nekaterih glagolih *umevanjske* dejavnosti (med njimi tudi zaznavanja), prim. вґнати, (по-)разоҧмґти, (на-, по-)оҧчити сѧ, навґкнґти itn., se je v vlogi prvega predmeta in kot konkurenca **Sak** pojavljal tudi **Sdat** (Mrázek, 1963, 236; Večerka, 1993, 261).²⁵⁸

[3] Orodnik (Sins)

оҧмґти: Pojavlja se ob pomenu (**1**), kot osamljena realizacija (izpričana enkrat!) *vsebinskega* udeleženca, prim. оҧмґти книгами Min 447 (Vajs 22, 8). Določilo je zgolj osamljena redakcijska (vzhosl.) ustreznica **Sak** (v kolikor ne gre za napako).

Osamljenost določila ob glagolih *umevanja* potrjuje R. Večerka (1993, 260–263), saj med predmeti ne navaja **Sins**. Pomensko najbližji glagoli, ki ob sebi izkazujejo orodniški predmet, izražajo *pozitivna, negativna čustva* (npr. вґсчоҧдити сѧ, стґдити сѧ) oz. *skrb, upanje, interes* (npr. пишти сѧ, оҧпґвати); **Sins** ima vlogo njihove *vsebine* (ali vzroka; Večerka, 1993, 264–265, 268; prim. tudi Bauerová, 1963, 308–309).²⁵⁹

4.1.2.2.2 Predložnosklonsko desno določilo

[4] Mestnik + o (oSlok)

Določilo **oSlok** pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki bi bil označen kot siže (*o kom kdo govori oz. misli?*); izhodiščno ga verjetno zaznamuje pomen 'okoli' (Herodes, 1963, 345; Kopečný, 1973, 132).

O določilu **oSlok** ob glagolih *umevanja*, ki ga poleg slovnično-abstraktne in formalnoskladenjske vloge predmeta zaznamujejo tudi dodatne semantične lastnosti, razpravljata S. Herodes (1963, 345–346) in R. Večerka (1993, 262); določilo je v tej funkciji splošnoslovansko.

258 Odsotnost оҧмґти v tej skupini samo potrjuje izjemnost določilne možnosti **Sdat** ob glagolu. R. Večerka (1993, 262) navaja, da je pri **Sdat** v tem primeru razviden primarni pomen ciljnosti/smernosti; za domnevo, da bi bil оҧмґти pomensko reinterpreteriran kot 'razumeti', nimam dovolj podatkov.

259 Za domnevo, da bi **Sins** v tem primeru lahko imel udeležensko vlogo *orodja, sredstva* dejanja, imam premalo podatkov; R. Večerka (1993, 264) pa ga povezuje prav s pomenom *stvarnega, predmetnega sredstva*.

мислити: Pojavlja se ob pomenu **(1)** kot osamljena realizacija *vsebine* mišljenja; analizirano gradivo izpričuje en csl. zgled, prim. и то вѣсегда видитѣ. о немъже беспрестани мислитѣ Bes.

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu ‘vedeti, znati, poznati’ (*vsebina* védenja). Določilo je relativno redko, prim. а о дѣни томиѣ. и о годинѣ тои никтоже не вѣстѣ Mt 24.36 A, аште ли жеже о страсти тѣчѣж не вѣси. томоу тѣ наоучж Supr 476.4–5 itn.²⁶⁰

4.1.2.2.3 Deležniško, nedoločniško in odvisniško določilo

[5] Deležnik (Part)

вѣдѣти: Določilo **Part** se pojavlja ob pomenu **(1)** v vlogi *propozicijskega vsebinskega* udeleženca (predstavlja različico/ustreznico **SENT** na mestu predmetnega vsebinskega odvisnika; osebka **Part** in glavnega stavka sta enaka). Analizirano gradivo izkazuje dva določilna zgloda, npr. не вѣдаѣтъ во что твораште L 23.34 S; самѣ во вѣдѣше чѣто хотѣ сътворити J 6.6 M,²⁶¹ kar kaže na njuno redkost.

Stcsl. APPr in APPf I (imenska oblika) lahko stojita v povedkovi funkciji po ozir., vpr. zaimkih, zaimenskih prislovihih in nekaterih veznikih (npr. иже, чѣто, кѣто, какѣ, идеже, ѡдоуже, игда, како(же), акы); ko **deležniški polstavek** uvaja glagol *zaznavanja* ali *psihološke dejavnosti*, ima le-ta podobno funkcijo kot *vsebinski* odvisnik. Večinoma sta osebka dejanj, izraženih z deležnikom in z osebno glag. obliko, enaka.²⁶² **Deležniški polstavki** po relativnih, interogativih so v stcsl. sicer redki, vendar pa njihovo stabilno pojavljanje ter odmikanje od gr. prevodnih predlog priča o slovanskem skladijskem sredstvu (Večerka, 1961, 99–101).

[6] Nedoločnik (INF)

Določilo se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega *vsebinskega* ali *vsebinsko-namernega* udeleženca (slednji je pogostejši, in sicer ob glagolih, ki pomenijo *nameravanje*).²⁶³ Določilo **INF** pa kaže pri glagolih *umevanja* na dve strukturni različici: **(a)** glagol lahko ob sebi *zahteva* določilo **INF** (sem sodijo pomeni tipa ‘imeti sposobnost, znanje’, ‘moči’ ali ‘nameravati’); ta skupina glagolov se

260 Nekaj primerov govori tudi o možnosti, da lahko **ADV** besedilno nadomešča *vsebinskega* udeleženca oz. njegovo najbolj tipično obliko določila (**SENT**), prim. днѣ днѣ глѣ тебѣ. ꙗкоже вѣдѣтъ глѣтъ J 3.11 A itn.

261 Prvemu zgledu ustreza gr. οὐ γὰρ οἶδασιν, τί ποιῶσιν (aktivni ind. prezenta), drugemu pa gr. αὐτὸς γὰρ ἴδει, τί ἐμελλεν ποιῆν (aktivni imperfekt).

262 Redki so raznoosebkovni zglodi, prim. и облыгаеаѣ естѣ. кѣнижѣникы. и старѣци. емоуже пилатѣ днѣѣ сѣ зѣло Euch 49a 23–49b 1 (Večerka, 1961, 100). Zglodi ne sodijo k *imenovalniku z deležnikom (NcI)* – ne pojavljajo se namreč po pasivnih in povratnih glagolih, so jim pa podobni (Večerka, 1961, 99).

263 Prim. »Als mit dem abhängigen Inhaltssatz synonymes Ausdrucksmittel wird der Infinitiv in mit dem einleitenden Satz tautosubjektivischer/-agentivischer Wendung gebraucht« (Večerka, 2002, 440).

približuje pomožniški vlogi; **(b)** glagol lahko ob sebi *dopušča* določilo **INF**, pri čemer predstavlja nedoločniški polstavek le različico **SENT** ob pogoju enakosti osebka glavnega in odvisnega stavka (slednji se pretvori v nedoločniški polstavek) ter istodobnosti (čisti *umevanjski* pomeni).²⁶⁴

мъслити: Pojavlja se ob pomenih **(1)** in **(2)**. Ob pomenu **(1)** je določilo **INF** tipa **(b)** v vlogi *vsebine* mišljenja osamljeno (и пилатъ ни глаголати ни слышати можааше. съкоупьенаго ради млатежа. и жовница мъшляаше быти Supr 434.2–4); ob **(2)** je nekaj več zgledov (плачътъ сѧ. и толка добра винь'ника поговѣити мъслатъ Supr 386.22–24, мъслаштѣмъ въс'хватити правьдника мошти Supr 219.12); slednje za **INF** tipa **(a)** v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca ne preseneča.²⁶⁵

мьнѣти: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* mišljenja (и ꙗко въи мьните и мѣти в них животъ вѣчьнъи J 5.39 A, мьни стоати. блюди сѧ да не падѣтъ. и маши овою творимоуоуоу Supr 316.22–23); stabilnejša različica določila **INF** tipa **(b)** je **SENT**.

оумѣти: Kot **INF** tipa **(a)** se pojavlja ob pomenih **(1)** in **(2)**. Ob pomenu **(1)** je določilo **INF** tipa **(b)** z vlogo *vsebine* védenja redko (мариа же ч'то сътворити не оумѣаше. многы ризы на жтровѣх полагажшти Supr 239.29), medtem ko je ob **(2)** (*vsebina* zmožnosti) **INF** tipa **(a)** najpogostejša določilna možnost, prim. впокрити лице небоу и земли оумѣате искоушати. а врѣмене сего не искоушаате L 12.56 M, аште оубо въ зъли сжште. оумѣате дааниѣ блага даѣти чадомъ вашимъ L 11.13 M, казати не оумѣю. пооучати нѣсмь наоученъ Bes.²⁶⁶

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu 'vedeti, znati, poznati'. Določilo **INF** tipa **(b)** (*vsebina* védenja) je v primerjavi z drugimi (predvsem **Sak**, **SENT**) redkejše, prim. вѣдѣ хранити тинное Supr 240.30–241.1, ни вѣдѣти вѣстѣ Supr 279.21.

[7] Vsebinski odvisnik (SENT)

Določilo **SENT** se pojavlja v vlogi propozicijskega *vsebinskega* udeleženca, in sicer gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki razkrivajo/konkretizirajo kompleksno podobo *umevanjske vsebine* (prim. tudi Večerka, 2002, 389).

Po kriteriju t. i. *ilokutivne modalnosti* zgledi **SENT** ob glagolih *umevanja* ustrezajo izjavnim (vezniškim) ter indirektno vprašalnim odvisnikom. Med izjavnimi vezniki prevladuje *яко* (redkej je *якоже*), medtem ko sta *акъ*, *иже* osamljena;

264 Primerov raznoosebkovnih struktur (Večerka, 2002, 442) med zgledi ni. Strukture **tožilnik/dajalnik z nedoločnikom** so obravnavane posebej.

265 Kot je bilo že omenjeno, pomen **(2)** spremlja modalno-fazni odtенок in glagol se približuje pomožniški vlogi.

266 Določilo **INF** je lahko tudi posledica pomenskega praznjenja (prim. sopomenki *мошти*, *възмошти*).

indirektno vprašalne odvisnike uvajajo vprašalni zaimki in prislovi (dopolnjevalna vprašanja; npr. **кѣто, чѣто; чии, кѣии; како, колико, кольми**) ali vprašalni členki tipa **ли, аште, еда** (odločevalna vprašanja; Večerka, 2002, 393 itn.).

Po stavčnočlenskem kriteriju se **SENT** ob *verba cognoscendi* (tvorno) uvrščajo med predmetne vsebinske odvisnike (Večerka, 2002, 410).²⁶⁷

мѣслити: Pojavlja se ob pomenu **(1)**; določilo v vlogi *vsebine* mišljenja je stabilno (**чѣто мѣслитѣ въ себѣ маловѣри. ꙗко хлѣбъ не възвастѣ** Mt 16.8 M, **мѣшлааахъ како бы вѣлѣсти къ свѣа)тоуоуоуоу Supr 37.3**).²⁶⁸

мѣнѣти: Pojavlja se ob pomenu **(1)** in predstavlja stabilno določilno možnost (*vsebina* mišljenja), npr. **не мѣните ли ꙗко азъ на вѣи рѣкъ къ оцѣю J 5.45 A, и видѣвъ ѿ въ оръжнѣи мѣнѣашѣ яко съ пѣти съ пришѣли почти Supr 38.11–12**.²⁶⁹

оуѣмѣти: Pojavlja se ob pomenu **(1)**. Določilo v vlogi *vsebine* védenja, znanja ni pogosto, je pa stabilno, npr. **и не оуѣмѣхъ чѣто вѣ отъвѣштали емоу Mk 14.40 M, не оуѣмѣхъ ни съвѣмъ что тѣи гѣши Mk 14.68 M**.

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu ‘vedeti, znati, poznati’. Določilo je dobro izpričano v vlogi *vsebine* védenja (prim. **не вонта съ вѣи. вѣдѣ во ꙗко иса распѣааго иштѣта Mt 28.5 A, добрѣ да вѣси воевода. якоже николиже жръти иманѣ богомѣ твоимѣ Supr 148.9–11, и вѣсте отъ кждоу есмѣ J 7.28 M**); sklepam, da gre za najbolj stabilno določilo glagola (ob **Sak**).

вѣдати: Pojavlja se ob pomenu ‘vedeti, znati, poznati’; osamljenost določila v vlogi *vsebine* védenja ne preseneča (glagol je označen z *exh.*), prim. **нѣ въпрашашѣ да вѣи вѣдалѣ. аще тѣже съ(ы)нѣ в(о)жии. пришѣдѣи на свѣтѣ. иде ли собою. самѣ. на заклепѣ адоветѣ Bes**.

знати: Pojavlja se ob pomenih **(1)** in **(2)**. Pomen **(1)** izkazuje zgolj en določilni zgled (*vsebina* znanja); zgled je težaven, saj **знати** nastopa v obliki PPPr (vendar pa potrjuje vezljivost), prim. **не во нѣ игда въ горѣ пристѣпѣашѣта иго раздрѣзи и протѣже рѣчѣ. не знаемѣ яко хс̄ истѣ нѣ словестѣ тѣми оустрѣли того отъ кротости . възв отъ кротости повѣдѣ Supr 381.12–14**.²⁷⁰ Podobno velja za

267 T. i. pozivnih vsebinskih odvisnikov, ki jih zaznamuje železni členek/veznik да ali večbesedni vezniki да негѣли, яко да itn. (Večerka, 2002, 393–394), med njimi ni.

268 Zgled Supr 37.3 predstavlja prehod k **INF** (nedoločniški polstavek). Po vprašalnicah se nedoločnik v funkciji povedka vsebinskega odvisnika pojavlja le redko. Pričujočo strukturo s pogojniškim **ви/вѣи** (*infinitivus conditionalis?*) zaznamuje odtenek nujnosti/možnosti (Večerka, 2002, 433).

269 Posebna besedilna preureditev vezavnostnega vzorca so primeri tipa и вѣи вѣдѣте готовѣ. ꙗко въ нѣже час не мѣните. сѣнъ чѣчѣ придѣтѣ L 12.40 A (tudi ꙗко въ нѣже не мѣните часѣ. сн чѣскѣ придѣтѣ Mt 24.44 M).

270 Prim. gr. Καὶ γὰρ ὅτε ἐν τῷ ὄρει προσβάλλοντα αὐτὸν κατέραζε καὶ ἐξέτεινε, οὐχὶ γνωρίζόμενος ὅτι Χριστὸς ἦν, ἀλλ’ ἀπὸ τῶν ῥημάτων αὐτὸν ἐσογγήευσε τοῦτον, ἀπὸ ἐπιεικείας εἶλεν, ἀπὸ πραότητος ἐτροπώσατο.

osamljeno določilo (*vsebina* razumevanja) v pomenu (2), prim. или не знаете себе, тако христо съ к соу съ въ васъ естъ 2С 13.5 Christ Slepč Šiš.²⁷¹

[8] Premi govori (PG)

Določilo **PG** ima vlogo *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa. V tej vlogi se verjetno pojavlja prek možnosti »notranjega« govora (v smislu 'misliti si'); določilo je bolj značilno za *sporočanjске* pomene. **PG** kot stilistično zaznamovana besedilna možnost določilnega izražanja *vsebinskega* udeleženca je pretvorljiva v **SENT**.

мыслити: Pojavlja se ob pomenu (1), predstavlja stilistično zaznamovano realizacijo *vsebinskega* udeleženca (и мыслѣхаше въ себѣ гл҃ъ. что сътвориѣхъ L 12.17 M, и мыслѣхѣхъ въ себѣ гл҃ѣхше. аште речемъ сн҃все. речетъ по что оубо не вѣрвасте емоу Mk 11.31 M). Nastanek z »notranjim« govorom potrjujejo uvajalne deležniške zveze tipa въ себѣ глаголюхъ.

R. Večerka (2002, 383–384) med glagoli v spremnih stavkih premege govora, ki nastopajo v vlogi parentetičnega komentarja (oziralni odvisniki z *tako/же/, тако*),²⁷² navaja tudi **мыслити**: такоже во мынѣх то рабѣх иси богынѣх артеמידы Supr 226.28–29; и тоу напрасно на вѣтрѣх вѣвѣх вожьствѣхъмынѣх присѣхштениннѣх. акты пророкъ такоже мынѣх амбакоумѣх. обрѣте сѣ въ свои пештрѣх Supr 289.20–24.

4.1.2.2.4 Dve desni določili

[9] Določilna možnost **Sak** – **Sak**

Določilna možnost **Sak** – **Sak** predstavlja strukturo t. i. *dvojnega tožilnika*, pri čemer je prvi *vsebinski* udeleženec (tip *prizadeto*), ki mu je v umevanjskem procesu pripisana *vsebina*, *lastnost* preko *predikativnega Sak* («prädikatives Supplement»; Večerka, 1993, 235).

T. i. *accusativus duplex* po *verba intelligendi, cogitandi, percipiendi, loquendi* naj bi (tako kot *accusativus cum participio, AcP*) izražal enako vsebino kot vsebinski

271 SJS, SS, MikIP ne navajajo morebitnega prostomorfemskega glagola **знати себе** (mogoče сѣ?), ki bi se pomensko približeval **вѣдѣти сѣ** 'zavedati se'. V zgledu bi sebe morebiti predstavljal izpostavitve *udeleženca* iz propozicijskega **SENT** (vzpostavljena koreferenca **се** – **въ васъ**) s poudarjalno vrednostjo.

272 Prim. »Das Satzgefüge mit derartigen epistemischen Parenthesen, die die Form eines abhängigen respektiven Satzes mit *tako(же)* 'wie, sofern, inwieweit' oder tako 'so zu + Inf.' vor einem *verbum loquendi* oder *cogitandi, putandi* usw. haben, stellen konstruktionsmäßig ein inversives Gegenstück (mit demselben propositionalen Sachverhalt) zum Satzgefüge mit abhängigem Inhaltssatz dar, der sich nach den angeführten Verben als Objekt- oder Subjektsatz erweist.« (Večerka, 2002, 382.)

predmetni odvisniki, le da jo izraža semipredikativno.²⁷³ Njegovo prevodno izhodišče naj bi bil praviloma gr. *accusativus cum infinitivo* (*AcI*; Večerka, 1996, 195), čeprav med zgledi prevladuje dvojni tožilnik.

мѣнѣти: Pojavlja se ob pomenu (2), npr. и аште сиротѣх мѣнѣши то и того отъпадае Supr 241.9–10, ничесоже скврътъна. ли нечиста. мѣнѣти Euch 20.23. Glede na gradivo je možnost stabilna (prevladujejo pa zgledi iz mlajših spomenikov).²⁷⁴

мѣнѣти: Pojavlja se ob pomenu (1), pri čemer gradivo izpričuje le en zgled, npr. ажє мѣнѣтиє во҃гы Supr 260.30.²⁷⁵ Treba je poudariti, da je glagol v SJS označen z *exh.*

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu 'vedeti, znati, poznati'. Določilna možnost je obrobna (zasledil sem en zgled), npr. цодѣ во вѣкаше сѧ иона. вѣдѣти и мѣжа праведѣна и сѣта Mk 6.20 M.²⁷⁶

вѣдати: Pojavlja se ob pomenu 'vedeti, znati, poznati', izkazana pa je z osamljenim zgledom, tj. вѣдаемѣхъ вѣбичи єго такѣхъ VencNik 19.7.²⁷⁷

[10] Določilna možnost **Sak – Part**

V določilni možnosti **Sak – Part**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum participio* (**tožilnik z deležnikom**, *AcP*), **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska vsebina v obliki deležnika (**Part**; s *predikativno* vlogo).

Kot je bilo že omenjeno, je stcsl. *AcP* sinonimen dvojnemu tožilniku in vsebinskemu predmetnemu odvisniku. Prevodno izhodišče te (načeloma splošnoslovenske) strukture sta gr. *AcP* in *AcI* (Večerka, 1961, 57–60; 1993, 235), pojavlja pa se ob glagolih *zaznavanja in duševne dejavnosti*, npr. чочѣти, глаголати, мѣнѣти, казати, мѣнѣти, мѣнѣти, нарицати, слышати, вѣдѣти itn. (Večerka, 1961, 57–58).²⁷⁸

273 Sinonimičnosti struktur *vsebinski predmetni odvisnik* (zveza z **вѣти**) – *tožilnik z deležnikom* – *dvojni tožilnik* ustreza naslednji pretvorbni »antiklimaks«: *вѣмѣ, како (тѣм) нагѣхъ неси – *вѣмѣ тѣм нагѣхъ слышѣти – *вѣмѣ тѣм нагѣхъ (Večerka, 2002, 449). Prehod k *dvojnemu tožilniku* predstavljajo polstavčne strukture (tip **Sak – Part // INF**), v katerih je udeležencu v **Sak** pripisana lastnost (zveze tipa *byti* + poved. določilo).

274 Prim. prvi primer gr. Εὶ δὲ καὶ ὀρφανὸν νοήσεις ..., drugi gr. ... μηδὲν ἠγέσθαι κοινόν (*accusativus duplex*).

275 Prim. gr. ... οὐχ λέγετε εἷνα θεοῦς (*AcI*).

276 Prim. gr. εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δικαῖον καὶ ἄγιον (*accusativus duplex*).

277 Razloga za osamljenost zгледа sta redkost glagola v stcsl. (označen je z *exh.* in tri določilne možnosti so izkazane s po enim zgledom) ter verjetno stilistično zaznamovana skladijenjska struktura. Ves zgled iz lat. prevodne predloge mi ni bil dosegljiv.

278 Prim. točko [11] za razlago gr. in stcsl. *AcI* (namesto nedoločnika se v *AcP* pojavlja deležnik); deležnik naj bi imel v stavku vlogo povedkovnega prilastka (Babič, 2000, 221).

МЪНЪТИ: Pojavlja se ob pomenu (1), npr. **МЪНЪВЪТЪША ЖЕ И ВЪ ДРОУЖИНЪ СЪШТЪ ...** L 2.44 M, **МОЛТАШЕ ЖЕ СЪ АКЪТЪ МЪЖОУ ДРХАГ'ГЪЛОУ. МНА СЕГО ЧЛОВЪКА СЪШТА** Supr 25.7–8, **АЗЪ ТЪВЕ СТАРА СЪШТА И ТАЦЪКНИ СЪДИНАМИ ОУКРАШЕНА СЪШТА МЪНЪ** Supr 48.6–7.²⁷⁹ Možnost je v stsl. dokaj stabilna in pogosta.²⁸⁰

МЪКНИТИ: Pojavlja se ob pomenu (1), pri čemer gradivo izpričuje le primer strukture, tj. **К'ДЕ ВСТЪ СЕСТРА ТВОГА ЪЖЕ ТЪКЪ МЪКНИШИ ДЪВЪЖ СЪШТЪЖ** Supr 4.15–16.²⁸¹ Glagol je v SJS označen z *exh*.

ВЪДЪТИ: Pojavlja se ob pomenu 'vedeti, znati, poznati'. Določilna možnost je relativno redka, a se kaže kot stabilna (**ЪКО ВЪДЪКАХЪ ХЪ САМОГО СЪШТА** L 4.41 M, **ИЪЪ ЖЕ ВЪДЪТЪ ВЪСЪ ГРАДЪЖИЛА НА НЪ** J 18.4 A, **ЪЖЕ ВЪСТЕ ВЪ ГРАДЪ СЪДЕ ИЛИ ВЪ ИИЪХЪ ГРАДЪХЪ СЪШТЕ ... ПОВЪДИТЕ** Supr 45.23–25);²⁸² v odnosu do možnosti **Sak** ter **SENT** je nedvomno obrobna.

[11] Določilna možnost **Sak** – **INF**

V določilni možnosti **Sak** – **INF**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum infinitivo* (**tožilnik z nedoločnikom**, *AcI*), določilo **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki **INF** (s *predikativno* vlogo).

Struktura *AcI* ima obrobno vlogo v stsl. (Večerka, 2002, 446); v nasprotju s stsl. *AcP* je njeno prevodno izhodišče izključno gr. *AcI* (Večerka, 1993, 235), zato se jo pogosto obravnava kot mehanični kalk po gr. vzoru.²⁸³

МЪНЪТИ: Pojavlja se ob pomenu (1) kot redka določilna možnost, prim. **ДА НЕ КЪТО МЪНИТЪ МЪ ВЕЗОУМНА ВЪТИ** 2 Kor 11.16 Christ Slepč Šiš.²⁸⁴

279 Prim. prvi primer gr. **νομίσαντες δὲ αὐτὸν εἶναι ἐν τῇ συνοδίᾳ (AcI)**, drugi primer gr. **νομίσας αὐτὸν ἄνθρωπον εἶναι (AcI)**, tretji primer gr. **ἐγὼ μὲν σε πρεσβύτερον ὄντα καὶ τοιαύτην πολιᾶν κεκοσμημένον ... νομίζω (AcP)**. *AcP* naj bi bil najpogostejša predloga za istovrstno stsl. strukturo, vendar v primeru glagolov **МЪНЪТИ**, **МЪКНИТИ** to ne velja.

280 Primere, ko je v **INF** // **Part** udeležencu v **Sak** pripisana določena lastnost (z veznim **ВЪТИ**, prim. **МНА СЕГО ЧЛОВЪКА СЪШТА** Supr 25.8), lahko obravnavamo kot prehodne k pomenu (2) in tam prisotnim vzorcem.

281 Zanimivo je, da SJS (II, 259) ne navaja zgleда eksplicitno, čeprav gre za zanimivo stsl. prevodno ustreznico gr. *AcI*, prim. **Ποῦ ἐστὶν ... ἡ ἀδελφὴ σου, ἣν λέγεις εἶναι ... παρθένον.**

282 Prim. prvi primer gr. **ἤδεισαν τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν εἶναι (AcI)**, drugi primer gr. **Ἰησοῦς οὖν εἶδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν (AcP)**, tretji primer gr. **εἰ τίνας οἴδατε ἐν τῇ πόλει ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ὄντας (AcP)**.

283 **Nastanek gr. tožilnika z nedoločnikom (accusativus cum infinitivo):** Ob glagolih izjavljanja, izrazih nujnosti (tipa *hoteti, ukazati, dovoliti*), glagolih s pomenom *narediti, doseči, da ...* ter brezosebni glagolih se gr. vsebinski odvisniki lahko pretvarjajo v *AcI*. Pogoj za nastanek strukture je različnost osebk nedoločnika in nadrednega stavka; osebek odvisnika se pri tem pretvarja v **Sak**, povedek odvisnika pa v **INF**. Prim. **Ὁ σοφιστὴς νομίζει — Ὁ ἄκουοντες (Snom) ὁμολογοῦσι (Pr)** 'Sofist meni: poslušalci se strinjajo' ⇒ **Ὁ σοφιστὴς νομίζει — τοὺς ἀκουοντας (Sak) ὁμολογεῖν (INF)** '*Sofist meni poslušalce strinjati se' (prirejeno po Babič, 2000, 209).

284 Prim. gr. ... **με δόξῃ ἄφρονα εἶναι (AcI)**.

мѣнѣти: Pojavlja se ob pomenu (1), pri čemer gradivo izkazuje le primer strukture, prim. *сего дѣна. игоже мѣнѣши богоу быти* Supr 7.14.²⁸⁵ Treba je poudariti, da je glagol v SJS označen z *exh*.

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu 'vedeti, znati, poznati', pri čemer gradivo izkazuje osamljen primer strukture, prim. *вѣстѣ во писании законѣмъ нарицати мѡуѣсиѣ* Supr 351.27–28.²⁸⁶

[12] Določilna možnost Sak – SENT

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu 'vedeti, znati, poznati'; v redki možnosti **Sak – SENT** določilo **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *pri-zadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska vsebina v obliki **SENT** (v *predikativni* funkciji), npr. *вѣмѣтъ тѣ кто еси. стѣни бѣжи* L 4.34 A, *не вѣмѣтъ вѣстѣ отѣ кждоу естѣ* L 13.25 A.²⁸⁷

[13] Določilna možnost Sdat – INF

V določilni možnosti **Sdat – INF**, ki se tradicionalno imenuje *dativus cum infinitivo* (**dajalnik z nedoločnikom, Dcl**), ima **Sdat** vlogo izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prejemnik*); slednjemu se pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki določila **INF** (s *predikativno* vlogo).

Struktura *Dcl*, ki je sinonimna vsebinskim odvisnikom, je označena kot knjižno-jezikovna (prevodna ustreznica gr. *Acl*), vendar je zasidrana v slovanskem jezikovnem sistemu; njeno notranjejezikovno izhodišče je dajalnik kot t. i. *casus coniunctus*, ki ima dvojno vlogo: logičnega osebka brezosebnih struktur oz. drugega predmeta ter logičnega osebka nedoločniškega polstavka struktur tipa **ѣмоу достѡитѣ прити* ali **повелѣ ѣмоу прити* (Večerka, 2002, 444–445). V primeru *Dcl* predstavlja **Sdat** *casus non coniunctus*, tj. glagol (v našem primeru *umevanjski*) se z njim ne veže, temveč mu je (verjetno prek njegovega etimološkega pomena ciljnosti) pripisana vloga *prejemnika* propozicijske vsebine, izražene z določilom **INF**; **Sdat** je koreferenčen z neizraženim osebkom povedka.²⁸⁸

285 Prim. gr. ... ὃν λέγεις εἶναι θεόν (*Acl*).

286 Prim. gr. Οἶδε γὰρ ἡ Γραφή τὸν νόμον λέγειν Μωϋσεῖα (*Acl*). R. Večerka (prim. 2002, 446–447) določilne možnosti **Sak – INF** ob stsl. *вѣдѣти* ne navaja.

287 Prim. enako strukturo v gr. jeziku. Drugačen zglede je *не оу во вѣдѣвахъ книгѣ. ꙗко подоваеть ѣмоу ѡ мрътвѣннѣхъ вѣскрѣнѣнѣхъ* J 20.9 A, v katerem gre za površinski vzorec **Snom – VF – Sak – SENT**, vendar **Sak** povzemale (nominalizirano) predstavlja vsebinskega udeleženca, eksplicitno izraženega s **SENT**. Struktura pomeni prehod k tipu *кѣмъ мѣкѣхъ нанесѣ на зѣлосѣмрътѣннаго сего не вѣдѣ* Supr 111.28–29, v katerem se **Sgen** *сего* (zanimanje) anaforično nanaša na vsebinski odvisnik (navozovalna vloga) in ga hkrati zaimensko nadomešča v glavnem stavku.

288 Razmerje med *prejemnikom* in *vsebino* je vzpostavljeno prek glagola umevanja. Kot prevodna ustreznica gr. *Acl* je stsl. *Dcl* pogostejši od *Acl* ali *AcP*; v nasprotju s slednjimi pa ga zaznamuje še »zusätzliche modale Schattierung der Gehörigkeit und/oder Schicklichkeit« (Večerka, 1996, 196).

м҃гыслити: Pojavlja se ob pomenu **(1)**, pri čemer gradivo izpričuje le osamljen primer strukture, prg. м҃гыслимъ во, оправѣдити сѧ вѣроу чл(о)в(ѣ)коу везъ дѣлъ закона R 3.28 Christ Ochr.²⁸⁹

мьнѣти: Pojavlja se ob pomenu **(1)**, prg. ни самомоу мьнѣ въ семоу мироу вѣмѣстити. пишемъхъ кънигъ J 21.25 A, мьнѣлъ ли еси страхъ оуболати сѧ намъ Supr 176.15–16, нъ да не мьнѣтъ мьчѣтоу вѣти творимоуоумоу Supr 316.22–23, мьнѣ ѡвѣ вѣти глаголемоуоумоу Supr 407.28–29. Struktura ni pogosta, a je stabilna.²⁹⁰

мѣнѣти: Pojavlja se ob pomenu **(1)**; gradivo izpričuje le dva primera strukture: и сѣнъ дауидовъ ... кмоуже мѣнѣши вѣти везъ отѣца Supr 239.9–12, а ничоже не потаатъ. ни мѣнѣштѣмъ вѣти семоу оукорьноу Supr 409.18–19.²⁹¹ Glagol je v SJS označen z *exh.*

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu ‘vedeti, znati, poznati’. Gre za osamljen zgled, ki ga poleg strukture **Sdat – INF** zaznamuje tudi izjavni veznik *такѡ*, prim. не вѣсте ли такѡ огню неоугасаемоу вѣти. и чрѣви неоусъпажштоу. и вездѣнѣ и тинѣ. и прѣисподѣнни дѣври Supr 107.18–21.²⁹²

4.1.2.2.5 Prislovno določilo

Med določilnimi možnostmi vzpostavljam tudi **[14] ADV**, čeprav je njegov status določila problematičen. Razlaga **ADV** je v poglavju 4.7.

4.1.3 Vezljivost glagolov umevanja v stari cerkveni slovanščini

4.1.3.1 Glagol м҃гыслити

Stcsl. м҃гыслити, м҃гышлиж, м҃гыслиши nedov. izkazuje dva pomena: **(1)** ‘misliti, pre-mišljati, razmišljati’ ter **(2)** ‘imeti namen, nameravati’ (SJS, II, 247–248; prim. SS, 337).

289 Prim. gr. ... λογίζεσθαι γάρ δικαιοῦσθαι πῶσται ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου (*ActI*).

290 Prim. prvi primer gr. ... οὐδ’ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία (*ActI*), drugi primer gr. Νομίζεις φόβῳ δελεάσαι ἡμᾶς (*ActI*), tretji primer gr. ἀλλ’ ἵνα μὴ δόξῃσι φαντασῆσαι εἶναι τὸ γινόμενον (*ActI*), četrti primer gr. Δοκεῖ μὲν σαφὲς εἶναι τὸ λεγόμενον (*ActI*).

291 Prim. prvi primer gr. υἱὸς Δαυὶδ ... αὐτὸν λέγεις ἀπάτορα (*accusativus duplex*), drugi primer gr. ... οὐδὲ τὸν δοκοῦντων εἶναι ἐπονειδίστων (*ActI*). Čeprav gre za zanimivi strukturi, SJS (II, 259) zgledov ne navaja eksplcitno.

292 Prim. gr. οὐκ ἐμάθετε πῶρ ἄσβεστον εἶναι (*ActI*).

4.1.3.1.1 Desna vezljivost

4.1.3.1.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljajo možnosti: **(1)** sklonsko **[1] Sak**; **(2)** predložnosklonsko **[4] oSlok**; **(3)** nedoločniška in odvisniška določila **[6] INF**, **[7] SENT** in **[8] PG**. Z **dvema desnima določiloma** je izpričana samo možnost **[13] Sdat – INF**.

4.1.3.1.2 Od pomenov k določilom

4.1.3.1.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘misliti, premišljati, razmišljati’ so izpričane naslednje določilne možnosti: **[1] Sak**, **[4] oSlok**, **[6] INF**, **[7] SENT**, **[8] PG**, **[13] Sdat – INF**.

Komentar: V primeru pomena **(1)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenjskega procesa – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak // SENT** (čeprav je določilo **Sak**²⁹³ glede na gradivo redko).

Ostale vezavnostne možnosti se kažejo kot manj stabilne: **Snom – VF – INF // PG** (obe desni določili sta zgolj različici **SENT** ob izpolnjenih slovničnih ali sporočanjско-stilističnih pogojih) in osamljen zglede vzorca **Snom – VF – oSlok**.

V različici zgornjega vezljivostnega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebino*, *lastnost* izpostavljenemu *vsebinskemu* udeležencu (tip *prejemnik*), kar oblikuje pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prejemnik – vsebina*; temu razmerju ustreza osamljen zglede **Snom – VF – Sdat – INF**.

4.1.3.1.2.2

Pri pomenu **(2)** ‘imeti namen, nameravati’ sta izpričani določilni možnosti: **[1] Sak** in **[6] INF**.

Komentar: V primeru pomena **(2)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina* namere. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da predstavlja stabilen vezavnostni vzorec le **Snom – VF – INF**, medtem ko je možnost **Snom –**

293 Določilo **Sak** je lahko realizirano tudi kot **SENTrel**, prim. *ѣко не арысанши ѣже сѣтъ ѣжиѣ и чѣскаѣ Мт 16.23 М.*

VF – Sak nestabilna. Določilo **INF** v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca pozicijskega tipa ne preseneča, **Sak** pa je na tem položaju neobičajen.

4.1.3.1.2.3

V gradivu sem zasledil tudi dva osamljena zgleda, ki ustrezata pomenu **(3)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’.²⁹⁴ Pomen oblikuje vezljivostno razmerje z *vsebino* (*negativno*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*), prim. *ї постыдѣлътъ сѣѡ мѣслѣщїи мѣнѣ зълаа* Sin 34.4, *мы вѣдѣи тако проклѣти сѣвѣти мѣслѣхѡмъ с тѣвѣ* Nicod 15.

Zgledoma ustrezata vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sdat // съSgen**; *prejemnik* dejanja ima podobo določil **Sdat**, **съSgen** (slednji z verjetnim ločilniškim pomenom), *vsebinskemu* udeležencu pa ustreza **Sak**.²⁹⁵

4.1.3.2 Glagol мѣнѣти

Stcsl. *мѣнѣти*, *мѣнѣхъ*, *мѣнѣши* nedov. izkazuje pomena **(1)** ‘meniti, misliti, domnevati’ in **(2)** ‘obravnavati koga kot kaj, imeti koga za kaj’; zadnji pomen spremlja pojasnilo, da se pojavlja samo z dvojnimi tožilnikom (prim. SJS, II, 255).

4.1.3.2.1 Desna vezljivost

4.1.3.2.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljajo **(1)** nedoločniško in odvisniško določilo [6] **INF**, [7] **SENT**, [8] **PG**; z **dvema desnima določiloma** pa so izpričane naslednje določilne možnosti: [9] **Sak – Sak**, [10] **Sak – Part**, [11] **Sak – INF** ter [13] **Sdat – INF**. Poseben status ima določilo [14] **ADV**.

4.1.3.2.2 Od pomenov k določilom

4.1.3.2.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘meniti, misliti, domnevati’ so izpričane naslednje določilne možnosti: [6] **INF**, [7] **SENT**, [8] **PG**, [10] **Sak – Part**, [11] **Sak – INF**, [13] **Sdat – INF** ter [14] **ADV**.

²⁹⁴ Stcsl. slovarji ga ne obravnavajo kot ločen pomen.

²⁹⁵ Glede na stanje v ostalih slovanskih jezikih bi lahko domneval, da se je na tem položaju pojavljal tudi **ADV** z *vsebinsko* vrednostjo (šlo bi torej za določilo **Sak***), prim. *зѣмѣ.

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da predstavlja stabilen vezavnostni vzorec predvsem **Snom – VF – SENT**, medtem ko sta **Snom – VF – INF // PG** manj stabilna (obe desni določili sta zgolj različici **SENT** ob izpolnjenih slovničnih ali sporočanjško-stilističnih pogojih). Redko je tudi t. i. nadomestno določilo **ADV**.

V različici zgornjega pomenskega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše določeno *vsebino*, *lastnost* izpostavljenemu *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto* ali *prejemnik*), kar oblikuje pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto/prejemnik* – *vsebina*; razmerju ustrezajo vzorci **Snom – VF – Sak – Part // INF** in **Snom – VF – Sdat – INF**. Vzorca z desnimi določilnimi možnostmi **Sak – Part** ter **Sdat – INF** sta dokaj stabilna, medtem ko je različica **Sak – INF** redka.²⁹⁶

V primeru omenjenih vezavnostnih vzorcev predstavljajo polstavčne strukture tipa *byti* (deležnik ali nedoločnik) + poved. določilo (pripisana *vsebina*, *lastnost*) prehod k pomenu (2) in določilni možnosti *dvojnega tožilnika* (**Sak – Sak**).

4.1.3.2.2

Pri pomenu (2) ‘obravnavati koga kot kaj, imeti koga za kaj’ je izpričana določilna možnost [9] **Sak – Sak**.

Komentar: V primeru pomena (2) *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) *lastnost* prek *predikativnega Sak*. Pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sak** (t. i. *dvojni tožilnik*), ki je relativno stabilen (strukturnoskladenjska vezljivost naj bi v tem primeru opredeljevala sam pomen).²⁹⁷

4.1.3.3 Glagol мѣнити

Stcsl. мѣнити, мѣнѣж, мѣнѣши nedov. izkazuje pomena (1) ‘domnevati, meniti, misliti, smatrati za kaj’ ter (2) ‘spominjati, omenjati’ (geslo je označeno z *exh.*; SJS, II, 259).

²⁹⁶ Na tem mestu se ne spuščam v razpravljanje o sistemskosti struktur ali o njihovi pripadnosti stcsl. knjižnojezikovni normi, ki bi bila pogojena z gr. prevodnimi predlogami (in tam prisotnimi strukturami), temveč obravnavam zgolj njihove vezljivostne lastnosti, kot jih izkazujejo stcsl. besedila.

²⁹⁷ Za povezavo s pomenom (1) in s pripadajočimi vezavnostnimi možnostmi glej zgoraj.

4.1.3.3.1 Desna vezljivost

4.1.3.3.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavlja sklonsko [1] **Sak**; z **dvema desnima določiloma** pa so izpričane naslednje določilne možnosti: [9] **Sak – Sak**, [10] **Sak – Part**, [11] **Sak – INF** ter [13] **Sdat – INF**.

4.1.3.3.2 Od pomenov k določilom

4.1.3.3.2.1

Pri pomenu (1) ‘domnevati, meniti, misliti, smatrati za kaj’ so izpričane naslednje določilne možnosti: [1] **Sak**, [9] **Sak – Sak**, [10] **Sak – Part**, [11] **Sak – INF** ter [13] **Sdat – INF**.

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljeno razmerje med *nosilec* mišljenja in *vsebino*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (prevladujoči vzorec je izpričan s petimi zgledi).

V različici zgornjega pomenskega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše določeno *vsebino* ali *lastnost* izpostavljenemu *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto/prejemnik*). Pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto/prejemnik* – *vsebina* ustrezajo vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – Sak // Part // INF** ter **Snom – VF – Sdat – INF**. Vsi so izkazani večinoma z enim zgledom (zadnji z dvema), kar pomeni, da so nestabilni (tudi glagol je v SJS označen z *exh.*!), vendar pa potrjujejo pomensko (vezljivostno) možnost glagola, ki se realizira na različne načine.²⁹⁸

4.1.3.3.2.2

Pri pomenu (2) ‘spominjati, omenjati’ je izpričana določilna možnost [1] **Sak**.

Komentar: Pomen (2) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* spominjanja, omenjanja – *vsebina*, ki mu ustreza samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, izkazan z izoliranimi zgledi (glagol v SJS nosi oznako *exh.*!).

---

²⁹⁸ Večinoma je njihovo prevodno izhodišče gr. *tožilnik z nedoločnikom (accusativus cum infinitivo)*, le za en zgled **Sdat – INF** je izhodišče gr. *dvojni tožilnik (accusativus duplex)*. Zdi se, da je bilo prevajanje teh gr. konstrukcij za avtorje stesl. besedil precej velik izziv, saj kažejo njihove stesl. prevodne ustreznice raznoliko podobo.

4.1.3.4 Glagol оумѣти

Stesl. оумѣти, оумѣкъ, оумѣши nedov. izkazuje tri pomene: (1) ‘vedeti, znati, poznati’, (2) ‘obvladati, biti zmožen’ in (3) ‘razumeti, dojemati’ (zadnji pomen ima v SJS oznako *exh.*; SJS, IV, 658).

4.1.3.4.1 Desna vezljivost

4.1.3.4.1.1 Pregled desnih določil

Vse določilne možnosti so z **enim desnim določilom**: (1) sklonska določila [1] **Sak**, [2] **Sdat**, [3] **Sins**; (2) med nedoločniška, odvisniška določila sodita [6] **INF**, [7] **SENT**. Med določilnimi možnostmi najdemo tudi [14] **ADV**.

4.1.3.4.2 Od pomenov k določilom

4.1.3.4.2.1

Pri pomenu (1) ‘vedeti, znati, poznati’ so izpričane naslednje določilne možnosti: [1] **Sak**, [2] **Sdat**, [3] **Sins**, [6] **INF** in [7] **SENT**.

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* védenja in *vsebino*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak // SENT** (prevladuje **Sak**, leksikalno predvsem kot кѣнигы). Pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – vsebina* ustrezajo tudi nestabilni, izolirani vzorci **Snom – VF – Sdat // Sins** (desni določili konkurirata **Sak**)²⁹⁹ ter **Snom – VF – INF**, v katerem je **INF** zgolj različica **SENT** (ob izpolnjenem slovničnem pogoju enakosti osebkov).

4.1.3.4.2.2

Pri pomenu (2) ‘obvladati, biti zmožen’ so izpričane določilne možnosti [1] **Sak**, [6] **INF** ter [14] **ADV**.

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* sposobnosti, zmožnosti in *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec sposobnosti itn. – vsebina*). Na podlagi gradiva lahko sklepam, da je stabilen vezavnostni vzorec

²⁹⁹ Določilo **Sdat** je za stesl. izkazano z dvema zgledoma, **Sins** pa le z enim. Prvo določilo bi lahko udeležensko predstavljalo prehod k *prejemniku* dejanja, drugo k *orodju*, *sredstvu* dejanja, a imam za tovrstno sklepanje premalo podatkov.

predvsem **Snom – VF – INF** (določilo **INF** je v tem pomenu pogosto).³⁰⁰ Redko vezavnostno možnost, ki je večinoma vezana na predvidljiv pomen ‘znati **jezik**’, predstavljata **Snom – VF – Sak // ADV**.³⁰¹

4.1.3.4.2.3

Pri pomenu **(3)** ‘razumeti, dojemati’ (označen z *exh.*; SJS, IV, 658) je izpričana samo določilna možnost **[1] Sak**. Vezljivostnemu razmerju med *nosilec* razumevanja in *vsebino* ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je v *stcsl.* izpričan samo z dvema zgledoma; stanje je v skladu z izoliranim pomenom.

4.1.3.5 Glagol вѣдѣти

Stcsl. вѣдѣти, вѣдѣнь/вѣдѣѣ, вѣдси, вѣстѣъ *nedov.* pomeni ‘vedeti, znati, poznati’ (SJS, I, 375).

4.1.3.5.1 Desna vezljivost

4.1.3.5.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljajo možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[1] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[4] oSlok**; **(3)** deležniško, nedoločniško in odvisniško določilo **[5] Part**, **[6] INF**, **[7] SENT**; z **dvema desnima določiloma** pa so izpričane naslednje možnosti: **[9] Sak – Sak**, **[10] Sak – Part**, **[11] Sak – INF**, **[12] Sak – SENT** ter **[13] Sdat – INF**. Posebna določilna možnost je **[14] ADV**.

4.1.3.5.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘vedeti, znati, poznati’ je vzpostavljeno razmerje med *nosilec* védenja in *vsebino*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – vsebina* ustrezata predvsem stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT**. Nekoliko manj stabilni (vsaj redkejši) vezavnostni možnosti predstavljata **Snom – VF – oSlok** ter **Snom – VF – INF** (različica vzorca s **SENT** ob pogoju enakosti osebkov),³⁰² medtem ko je vzorec **Snom – VF – Part** redek, saj

300 Določilo **INF** je tudi posledica pomenskega praznjenja, prim. *naklonski* pomen in sopomenska *мощи, вѣзмощи*.

301 Drugačno vlogo – t. i. absolutnega relativa (prim. *vsi, kdor, kdorkoli* ali *vse, kar, karkoli*) ima *ѣанкоже* v zgledu *ѣанкоже оудѣиши. издаждѣ Bes (quantum potes, exhibe)*. **ADV** ima v pomenu **(2)** vlogo *vsebinskega* (skoraj *predmetnega*) udeleženca, sama vezavnostna možnost z **ADV** pa je verjetno nastala po ustavitvi eliptične strukture (prim. *znati govoriti jezik* → *znati govoriti kako* → *znati kako*); potrjujejo jo sodobni slov. jeziki.

302 Mogoče se samo en primer pomensko približuje ‘obvladati, biti zmožen, znati’, prim. вѣдѣ хранити таниое *Supr* 240.30–241.1.

je izpričan samo z dvema zgledoma. Redka je tudi posebna vezavnostna možnost **Snom – VF – ADV**, v kateri ima **ADV** status t. i. nadomestnega določila.

V različici zgornjega pomenskega razmerja *nosilec védenja*, poznavanja vzpostavlja razmerje med *vsebinskim* udeležencem (tip *prizadeto, prejemnik*) in *vsebino, lastnostjo* (ju pripisuje). Pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – prizadeto/prejemnik – vsebina* ustrezajo manj stabilni vzorci (nekateri so celo izolirani) **Snom – VF – Sak – Sak // Part // INF // SENT** ter **Snom – VF – Sdat – INF** (slednjega zaznamuje tudi vsebinski veznik **так**).³⁰³ Vzorci – redkosti navkljub – potrjujejo pomensko zmožnost glagola, ki se realizira na različne načine.

4.1.3.6 Glagol **вѣдати**

V stsl. je poleg **вѣдати** izpričan tudi drugotni nedov. **вѣдаѣти, вѣдаѣжъ, вѣдаѣшии** (geslo je označeno z *exh.*) s pomenom ‘vedeti, znati, poznati’ (SJS, I, 374).

4.1.3.6.1 Desna vezljivost

4.1.3.6.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljata (1) sklonsko določilo [1] **Sak** in (2) odvisniško določilo [7] **SENT**; z **dvema desnima določiloma** pa je izpričana možnost [9] **Sak – Sak**.

4.1.3.6.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘vedeti, znati, poznati’ je vzpostavljeno razmerje med *nosilecem* védenja, poznavanja in *vsebino*, čemur ustrezata vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT**; oba sta v stsl. izpričana s po enim zgledom (izoliranost).

V različici zgornjega pomenskega razmerja *nosilec védenja*, poznavanja pripiše določeno *vsebino, lastnost* izpostavljenemu *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*). Pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – prizadeto – vsebina* ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**, ki je v stsl. izpričan z izoliranim zgledom. Glede na pomen so vezavnostne možnosti pričakovane, prav tako pa ne preseneča izoliranost zgledov, saj se kot takšen kaže tudi glagol.

303 Določilne možnosti [9] **Sak – Sak** (gr. predloga *dvojni tožilnik*), [11] **Sak – INF** (gr. predloga *AcI*) in [13] **Sdat – INF** (gr. predloga *AcI*) so redke, medtem ko je zgledov za [10] **Sak – Part** (gr. predloga *AcI* ter *AcP*) in [12] **Sak – SENT** nekaj več.

4.1.3.7 Glagol **ЗНАТИ**

V stcsl. je glagol **ЗНАТИ**, **ЗНАЮ**, **ЗНАЮШИ** nedov. izpričan s pomenoma **(1)** ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’ ter **(2)** ‘vedeti, razumeti, priznavati’ (SJS, I, 680; enako SS, 238–239).

4.1.3.7.1 Desna vezljivost

4.1.3.7.1.1 Pregled desnih določil

Vse določilne možnosti vključujejo **eno desno določilo**: sklonsko določilo [1] **Sak** in odvisniško določilo [7] **SENT**.

4.1.3.7.2 Od pomenov k določilom

4.1.3.7.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’ sta izpričani določilni možnosti [1] **Sak** in [7] **SENT**. Pomenskemu vzorcu *nosilec* znanja, poznavanja – *vsebina* ustreza zgolj en stabilen vezavnostni vzorec: **Snom – VF – Sak**;³⁰⁴ vzorec **Snom – VF – SENT** je predstavljen le z izoliranim zgledom.

4.1.3.7.2.2

Pri pomenu **(2)** ‘vedeti, razumeti, priznavati’ sta izpričani določilni možnosti [1] **Sak** in [7] **SENT**. Pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja, razumevanja – *vsebina* gradivsko ustreza zgolj en stabilen vezavnostni vzorec: **Snom – VF – Sak** (predvsem mlajši spomeniki); vzorec **Snom – VF – SENT** je predstavljen le z izoliranim zgledom.

4.1.4 Povzetek

Glagol **МЫСЛИТИ** v pomenu **(1)** ‘misliti, razmišljati’ odpira dve vezljivostni razmerji: **(a)** pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* je ustaljen, zaznamujeta ga stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT** (vzorci z desnimi določili **INF**, **PG** in **oSlok** so redki); **(b)** negotovost pomenskega vzorca *nosilec* mišljenja – *prejemnik* – *vsebina* se kaže v vprašljivosti vezave **Snom – VF – Sdat** –

304 Tudi v pomenu *poznavanja* v smislu *spolnega odnosa* (prim. SS, 238), prim. **И НЕ ЗНАЮШЕ ЕВ. ДОНЪДЕЖЕ РОДИ СЪН СВОИ ПРЪВЪКНЪЦЪ** Mt 1.25 Sav.

INF. V pomenu (2) ‘imeti namen, nameravati’ je pomensko razmerje *nosilec* namere – *vsebina* stabilno realizirano v tipičnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF** (vzorec s **Sak** je nestabilen). Ob navedenih pomenih je bil na novo vzpostavljen še (3) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ s pomenskim vzorcem *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*. Izjemnost zgledov se odraža v nestabilnosti vezavnostnih vzorcev **Snom – VF – Sak – Sdat // sŕSgen**.

Glagol **мѣнѣти** v pomenu (1) ‘meniti, misliti, domnevati’ odpira dve vezljivostni razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (vzorci z desnimi določili **INF**, **PG**, **oSlok** ter **ADV** so redki); (b) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto/prejemnik* – *vsebina* ustrežata dokaj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Part** in **Snom – VF – Sdat – INF** (**INF** na mestu **Part** je osamljen). V pomenu (2) ‘obravnnavati koga kot kaj, imeti koga za kaj’ je vzpostavljen samo pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* s prekrivnim in relativno stabilnim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – Sak – Sak**.

Glagol **мѣнѣти** (*exh.*) kaže v pomenu (1) ‘domnevati, meniti, misliti, smatrati za kaj’ na dve vezljivostni razmerji: prvemu ustreza pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* in stabilna vezava **Snom – VF – Sak**; drugo vezljivostno razmerje se lahko opredeli kot *nosilec* mišljenja – *prizadeto/prejemnik* – *vsebina* z izključno nestabilnimi vezavnostnimi vzorci **VF – Sak – Sak // Part // INF** in **Snom – VF – Sdat – INF**. Pomen (2) ‘spominjati, omenjati’ zastopa samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (pomenski vzorec *nosilec* spominjanja, omenjanja – *vsebina*), izpričan z osamljenimi zgledi.

Pri **мѣнѣти** se lahko ugotovitve H. Orzechowske (prim. 3.2.2) dopolnijo: prevladujoča vezava je **Snom – VF – INF**, vendar ne pokriva vseh pomenov glagola, temveč zgolj *naklonskega* (2) ‘obvladati, biti zmožen’ (v predvidljivi pomenski različici ‘znati, obvladati **jezik**’ se pojavljata tudi **Sak**, **ADV**). Ostali vezavnostni vzorci, tj. predvsem s stabilnima določiloma **Sak** in **SENT**,³⁰⁵ ne konkurirajo **INF**, saj so vezani na drugačna pomena: (1) ‘vedeti, znati, poznati’ ali (3) ‘razumeti, dojemati’ (slednji izoliran). Distribucija vezavnostnih vzorcev ob **умѣти** je torej že v stesl. posledica različnih pomenskih zmožnosti glagola.

305 Konkurirajo jima tudi izolirani **Sdat**, **Sins** in *nenaklonski* **INF** tipa (b).

Raziskava potrjuje ugotovitve H. Orzechowske v zvezi z **вѣдѣти** (prim. 3.2.2),³⁰⁶ dopolnijo se lahko predvsem v zvezi s t. i. *dvojnimi vezavami*.³⁰⁷ Vzorci tipa **Snom – VF – Sak – Sak // Part // INF // SENT** ter **Snom – VF – Sdat – INF** (z veznikom **такѡ**) so resda knjižni (nekateri celo izolirani), vendar njihovo skupno število ni zanemarljivo in potrjuje poseben pomenski vzorec: *nosilec védenja, poznavanja – prizadeto/prejemnik – vsebina*. Ob **вѣдѣти** se pojavlja še slabo izpričan glagol **вѣдати** ‘vedeti, znati, poznati’, ki izkazuje osamljena vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT** (*nosilec védenja – vsebina*).

V zvezi z glagolom **знати** lahko v dopolnitev H. Orzechowski (prim. 3.2.2) navedemo, da glagol razlikuje dva (sicer sorodna) pomena, temu pa lahko dodamo še dva zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF – SENT**, ki sta mogoče prvi signal širitve vezljivostnih možnosti glagola že v stesl. obdobju.³⁰⁸

4.1.5 Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v stari cerkveni slovanščini

4.1.5.1 Pomeni glagolov mišljenja

V skupino glagolov *mišljenja* sodijo **мѣслити, мѣнѣти, мѣнити**. Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:³⁰⁹

Tabela 13: Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v stari cerkveni slovanščini

		мѣслити	мѣнѣти	мѣнити
a.	‘misлити, meniti’	(1)	(1)	(1)
b.	‘imeti za’		(2)	
c.	‘imeti namen, nameravati’	(2)		
d.	‘spominjati, omenjati’			(2)
e.	‘misлити, snovati v škodo/korist’	(3)		

306 Ugotovitve je treba dopolniti predvsem v zvezi z določilom **INF**, ki je konkurenca **SENT** le v primeru tipa **(b)**; tip **(a)** pa verjetno kaže na drugačen pomen (prim. Supr 240.30–241.1). Naj opozorim med drugim tudi na avtoričino opazko, da posploševalni zaimek **Sak** na položaju določila ustreza možnosti **SENT** (Orzechowska, 1974, 131).

307 Avtorica se ne spušča v problematiko dvojne vezave, čeprav jo opazi (prepoznava samo tip **Snom – VF – Sak – SENT**; Orzechowska, 1974, 133).

308 Na tovrstne zglede v mlajših csl. spomenikih H. Orzechowska sicer opozori (prim. 1974, 132), vendar ne navaja **SENT** kot potencialne določilne možnosti že v stesl. (čeprav bi jo omenjeni zglede lahko potrjevali). Stavčna vezava glagola *znati je po njenem mnenju v jsl. (brez sln.) in vzhsl. jezikih mlajša od psl. in od obdobja nastajanja temeljnih stesl. besedil.

309 Za opredelitev primerljivega pomena glej 1.3.1 in 1.3.2.

4.1.5.2 Stabilnost pomenov glagolov mišljenja in njihove vezavnostne možnosti

4.1.5.2.1 Pomena a. 'misliti, meniti' in b. 'imeti za'

Pomena a. in b. se pri nekaterih glagolih navajata znotraj enega pomenskega opisa (kot podpomena), kar omogoča skupno obravnavo. Pomena 'misliti, meniti' in 'imeti za' izkazujejo torej glagoli **мѣслити (1)**, **мѣнѣти (1, 2)** in **мѣнѣти (1)**.

Glagol **мѣслити** ne izkazuje pomena 'imeti za', pri **мѣнѣти** sta oba pomena navedena ločeno, medtem ko se pri **мѣнѣти** navajata znotraj ene pomenske razlage (glagol spremlja oznaka *exh.*, ki opozarja na njegovo izjemnost). Navedeno vpliva na vezljivostne lastnosti glagolov.

4.1.5.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomenov a. 'misliti, meniti' in b. 'imeti za'

Tabela 14: *Vezavnostne možnosti pomenov a. 'misliti, meniti' in b. 'imeti za' v stari cerkveni slovanščini*

	мѣслити	мѣнѣти	мѣнѣти
Snom – VF – Sak			
Snom – VF – oSlok			
Snom – VF – INF			
Snom – VF – SENT			
Snom – VF – PG			
Snom – VF – Sak – Sak			
Snom – VF – Sak – Part			
Snom – VF – Sak – INF			
Snom – VF – Sdat – INF			
Snom – VF – ADV			

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci le dva izkazujeta dva glagola: **Snom – VF – Sak** (мѣслити, мѣнѣти) in **Snom – VF – SENT** (мѣслити, мѣнѣти; oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina*). Ostali stabilni vzorci zaznamujejo glagol мѣнѣти, prim. **Snom – VF – Sak – Sak // Part** in **Snom – VF – Sdat – INF** (*nosilec mišljenja – prizadeto/prejemnik – vsebina*).³¹⁰

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci štiri izkazujeta dva glagola: glagola мѣслити in мѣнѣти izkazujeta **Snom – VF – INF // PG** (*nosilec mišljenja – vsebina*), мѣнѣти in мѣнѣти vzorec **Snom – VF – Sak – INF**, мѣслити in мѣнѣти pa **Snom – VF – Sdat – INF** (*nosilec mišljenja – prizadeto oz. prejemnik – vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenih ‘misliti, meniti’ in ‘imeti za’ je najstabilnejše konkurenčno razmerje med мѣслити in мѣнѣти, medtem ko je мѣнѣти izjemen (prim. oznako *exh.*). Glagol мѣслити pričakovano ne izkazuje pomena ‘imeti za’, kar se kaže v odsotnosti pomenskega vzorca *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina* (pomen bi potrejeval kvečjemu dokaj negotov, neprepričljiv zglede vezavnostne možnosti **Snom – VF – Sdat – INF**); slednjega izpričujeta мѣнѣти in мѣнѣти.

Kot je bilo že omenjeno, ne preseneča nestabilnost vzorcev (z izjemo **Snom – VF – Sak**) pri glagolu мѣнѣти, ki je v stesl. izjemen, zanimiva pa je odsotnost vzorca **Snom – VF – Sak** pri мѣнѣти, kar kaže na to, da je bil *vsebinski* udeleženec ob njem vedno propozicijski, kompleksen.

4.1.5.2.2 Ostali pomeni

Pomene *c–e* izkazujejo le posamezni glagoli, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezavnostne možnosti pomenov so podane v jedrnem delu razprave: glej мѣслити 4.1.3.1.2.2 in 4.1.3.1.2.3 za **c.** ‘imeti namen, nameravati’ in **e.** ‘misliti, snovati v škodo/korist’; glej мѣнѣти 4.1.3.3.2.2 za **d.** ‘spominjati, omenjati’.

4.1.5.3 Pomeni glagolov védenja

V skupino glagolov *védenja* sodijo оѣмѣти, вѣдѣти, знати (poleg njih se v tej skupini nahaja še izpeljanka вѣдати). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

³¹⁰ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezavnostnega vzorca.

Tabela 15: Primerljivi pomeni glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini

	оуѣѣти	вѣдѣти	вѣдати	знати
a. 'vedeti, znati, poznati'	(1)	(1)	(1)	(1)
b. 'obvladati, biti zmožen'	(2)			
c. 'razumeti, dojemati'	(3)			(2)

4.1.5.4 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

Pomeni glagolov védenja so medsebojno prekrivni, kar otežuje ločeno obravnavo. V tem oziru je najbolj problematičen знати (2), tj. 'vedeti, razumeti, priznavati', ki bi ga lahko obravnavali tako v sklopu pomena a. kot v sklopu c. (uvrstitev k pomenu c. je torej do določene mere arbitrarna). Problematičen je tudi оуѣѣти (2), ki ga SJS opredeljuje kot podpomen pomena a; ločeno obravnavo v primeru slednjega upravičujejo predvsem posebne vezljivostne značilnosti (prim. »saepissime c. inf.«; SJS, IV, 658).

4.1.5.4.1 Pomen a. 'vedeti, znati, poznati'

Pomen 'vedeti, znati, poznati' izkazujejo glagoli оуѣѣти (1), вѣдѣти (1), вѣдати (1) in знати (1); glagol вѣдати spremlja oznaka *exh.*, ki opozarja na njegovo izjemnost. Glagol знати ne izkazuje podpomena 'vedeti' (pomeni pa tudi 'spoznavati, seznanjati se'), kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.1.5.4.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. 'vedeti, znati, poznati'

Tabela 16: Vezavnostne možnosti pomena a. 'vedeti, znati, poznati' v stari cerkveni slovanščini

	оуѣѣти	вѣдѣти	вѣдати	знати
Snom – VF – Sak				
Snom – VF – Sdat				
Snom – VF – Sins				
Snom – VF – oSlok				
Snom – VF – Part				
Snom – VF – INF				

	оуиѣти	вѣдѣти	вѣдати	знати
Snom – VF – SENT				
Snom – VF – Sak – Sak				
Snom – VF – Sak – Part				
Snom – VF – Sak – INF				
Snom – VF – Sak – SENT				
Snom – VF – Sdat – INF				
Snom – VF – ADV				

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilna (ali bolj stabilna) vzorca sta dva: **Snom – VF – Sak** (оуиѣти, вѣдѣти, знати) in **Snom – VF – SENT** (оуиѣти, вѣдѣти; oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec védenja, poznavanja – vsebina*).³¹¹

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci tri izkazujeta dva glagola: glagola оуиѣти in вѣдѣти izkazujeta vzorec **Snom – VF – INF**, вѣдати in знати vzorec **Snom – VF – SENT** (oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec védenja itn. – vsebina*), вѣдѣти in вѣдати pa **Snom – VF – Sak – Sak** (*nosilec védenja – prizadeto – vsebina*). Ostali vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenu ‘vedeti, znati, poznati’ imajo osrednjo vlogo glagoli оуиѣти, вѣдѣти in знати, pri čemer sta prva dva vezljivostno bolj raznovrstna. Dominantna vzorca v pomenu ‘vedeti, znati, poznati’ sta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**; ostali vzorci so redki, kar velja tudi za kompleksnejše vezljivostno razmerje *nosilec védenja – prizadeto – vsebina* (izkazujeta ga le glagola вѣдѣти in вѣдати). Med ostalimi vezljivostnimi značilnostmi ne preseneča nestabilnost vzorcev pri glagolu вѣдати, ki je v stesl. nasploh izjemen.

4.1.5.4.2 Pomen c. ‘razumeti, dojemati’

Pomen ‘razumeti, dojemati’ izkazujeta glagola оуиѣти (3) in знати (2). Pomen оуиѣти (3) spremlja oznaka *exh.*, ki opozarja na njegovo redkost. Na problematiko

³¹¹ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

pomena **знати (2)** je bilo sicer že opozorjeno (prim. 4.1.5.4), hkrati pa je treba omeniti, da glagol **знати** izkazuje še podpomena ‘vedeti, priznavati’, ki bi lahko vplivala na vezljivostne lastnosti.

4.1.5.4.2.1 Vezavnostne možnosti pomena c. ‘razumeti, dojemati’

Tabela 17: Vezavnostne možnosti pomena c. ‘razumeti, dojemati’ v stari cerkveni slovanščini

	оумѣти	знати
Snom – VF – Sak		
Snom – VF – SENT		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vzorec je le **Snom – VF – Sak** ob glagolu **знати** (ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec* razumevanja – *vsebina*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci se nahaja omenjeni vzorec ob **оумѣти** (kar ustreza izjemnosti pomena samega), prav tako pa tudi vzorec **Snom – VF – SENT** ob glagolu **знати** (pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *vsebina*).

Med konkurenčnima glagoloma v pomenu ‘razumeti, dojemati’ prevladuje **знати**, medtem ko ima **оумѣти** marginalno vlogo, ki se kaže v omejenem gradivu in vezljivosti (v pomenu ‘razumeti, dojemati’ ima v stesl. prevladujočo vlogo sestavljenka **разоумѣти**).

4.1.5.4.3 Ostali pomeni

Pomen b. ‘obvladati, biti zmožen’ izkazuje samo glagol **оумѣти**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomena so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **оумѣти 4.1.3.4.2.2**.

4.2 Vezava glagolov umevanja v slovenskem jeziku

4.2.1 Pomeni glagolov umevanja v slovenskem jeziku

4.2.1.1 Glagol MISLITI³¹²

Sln. **mísliti**, *míslim* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘misliti, razmišljati’, **(2)** ‘nameravati’ ter **(3)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (prim. Plet., I, 580; SSKJ, 557).³¹³

4.2.1.2 Glagol MNETI

Sln. **mnéti**, *mním* nedov. pomeni **(1)** ‘meniti’ (prim. Plet., I, 587). M. Merše (1995, 264–264) opozarja, da je nihanje med *meniti* in *mneti* zaznamovalo Trubarjev jezik, dvojnost pa je bila razrešena v korist *meniti* (verjetno že v 16. st.).³¹⁴

4.2.1.3 Glagol MENITI

Sln. **méniti** in *meníti*, *ménim* nedov. izkazuje pomene **(1)** ‘meniti, misliti, imeti za’, **(2)** ‘nameravati’ ter **(3)** ‘reči, dejati’ (prim. Plet., I, 566; SSKJ, 540).³¹⁵

4.2.1.4 Glagol UMETI

Sln. **uméti**, *úmem*, stil. *uméjem* dov./nedov. izkazuje pomena **(1)** ‘razumeti, dojeti’ in **(2)** ‘znati, biti sposoben, moči’; SSKJ ga označuje kot *starinskega* (velja predvsem za 20. st.; prim. Plet., II, 715; SSKJ, 1455).³¹⁶

312 Pomenski opisi v tem delu se ne prekrivajo s pomenskimi razlagami v dveh temeljnih slovarskih delih slovenskega knj. jezika (tj. Plet. in SSKJ), temveč predstavljajo takšno preureditev, da so bolj abstraktni in splošni (natančnejši opisi so lahko združeni), hkrati pa dovolj povedni in natančni, da odsevajo različne vezljivostne lastnosti. Pomenska preureditev je vedno komentirana v pomenskem komentarju v opombah.

313 **Pomenski komentar:** Plet. in SSKJ navajata naslednje pomene: **(a)** ‘misliti, razmišljati; meniti; nameravati’ (‘denken, sinnem; denken, meinen; beabsichtigen’; Plet., I, 580); **(b) 1.** *biti dejaven v zavesti*; **2.** *imeti povedano glede na svoje védenje, poznavanje za resnično*; **3.** *imeti pozitiven, negativen odnos do koga/česa*; **4.** *izraža a) namero, namen; b) opravičilo, pojasnilo; izraža možnost uresničitve česa*; **5.** *v zvezi z reči uvaja a) natančnejšo določitev, dopolnitev povedanega; b) povzetek bistvene vsebine povedanega*; **6.** *izraža točno, konkretno določitev povedanega*; **7.** *v medmetni rabi, navadno v zvezi z ali, kaj izraža a) začudenje, nejevoljo; b) podkrepitev trditve* (SSKJ, 557). Pomeni **(b) 1–3** in **5–7** ustrezajo zgornjemu **(1)**, pomen **4** ustreza zgornjemu **(2)**; preureditev pomenov **(a)** je razvidna. Zgornji pomen **(3)** ni zabeležen v nobenem izmed slovarjev, izhaja torej iz stanja v besedilih.

314 V svojem gradivu glagola po 16. st. nisem zasledil (M. Pleteršnik sicer navaja možnost *mni se mi* ‘zdi se mi’ iz Ljubljanskega zvona, ki pa zaradi povratnoosebnega *se* ni upoštevana).

315 **Pomenski komentar:** Plet. in SSKJ navajata te pomene: **(a)** ‘meniti, misliti, imeti za’ (‘meinen, glauben, dafür halten’; Plet., I, 566); **(b) 1.** *knjiž., z odvisnim stavkom imeti povedano glede na svoje védenje, poznavanje za resnično*; **2.** *knjiž., z nedoločnikom imeti namen, nameravati*; **3.** *knjiž., izraža točno, konkretno določitev predmeta; misliti*; **4.** *knjiž., v medmetni rabi, v zvezi z ali, kaj izraža začudenje, nejevoljo; misliti*; **5.** *knjiž., reči, dejati* (SSKJ, 540). Pomeni **(b) 1, 3–4** ustrezajo zgornjemu **(1)**, pomen **3** ustreza zgornjemu **(2)**, pomen **5** pa zgornjemu **(3)**; preureditev pomenov **(a)** je razvidna.

316 **Pomenski komentar:** Temeljni slovarski deli slovenskega knjižnega jezika navajata naslednje pomene: **(a)** samo

Od 2. pol. 19. st. naprej je izpričan tudi k *uméti* tvorjen drugotni nedov. **umévati**, *-am* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484) s pomenom **(1)** ‘razumevati, dojemati’ (SSKJ, 1456; tudi Plet., II, 715); starejše gradivo ga ne izpričuje.

4.2.1.5 Glagol VEDETI

Sln. **védeti**, *vém* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘vedeti’, **(2)** ‘znati’ in **(3)** ‘poznati’; za pomena **(2)** in **(3)** naj bi veljalo, da sta v 20. st. *arhaična oz. starinska* (prim. Plet., II, 744–745; SSKJ, 1496–1497).³¹⁷

4.2.1.6 Glagol ZNATI

Sln. **znáti**, *znám* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘znati, biti izveden v; utegniti, moči’, **(2)** ‘poznati’, **(3)** ‘vedeti’ ter **(4)** ‘biti videti’ (brezos.); pomeni **(2)**, **(3)** in **(4)** so v SSKJ (velja torej za 20. st.) označeni s časovnima kvalifikatorjema *star.* in *zastar.* (zadnji samo ob **(4)**); prim. Plet., II, 942; SSKJ, 1680).³¹⁸

---

nedov. ‘razumeti, dojeti’ (‘verstehen, begreifen’) ter ‘razumeti, biti sposoben, moči’ (‘verstehen, können’; Plet., II, 715), ki se z zgornjima prekrivata; **(b) 1.** *razumeti, dojeti* ter **2.** *z nedoločnikom znati, biti sposoben* (SSKJ, 1455).

317 **Pomenski komentar:** Plet. in SSKJ navajata naslednje pomene: **(a)** ‘vedeti’ (‘wissen’; Plet., II, 744–745); **(b) 1.** *imeti kaj v zavesti; 2.* *imeti v zavesti bistvene značilnosti česa na osnovi lastnih izkušenj; 3.* *navadno z nedoločnikom na osnovi podatkov v zavesti, spominu, moči, biti sposoben uresničiti kako dejanje; 4.* *star. znati; 5.* *star. poznati; 6.* *ekspr. navajati, vsebovati kak podatek; 7.* *ekspr., v prislovni rabi, z oslabljenim pomenom, v sedanjiku, v zvezi z zaimki ali prislovi, navadno v zvezah kaj vem, kaj se ve za izražanje a) nedoločnosti, neznanosti; b) precejšnje množine itn.; 8.* *ekspr., v prislovni rabi, v sedanjiku, v zvezi z da gotovo itn.; 9.* *v medmetni rabi, v prvi osebi izraža potrditev, zavedanje; 10.* *v medmetni rabi, v drugi osebi izraža obračanje na ogovorjenega* (SSKJ, 1496–1497). Pomena **(b) 1–2** ustrezata zgornjemu **(1)** (nanj se navezujejo tudi pomeni **6–10**), pomena **3–4** ustrezata zgornjemu **(2)**, pomen **5** zgornjemu **(3)**; iz zgornjega opisa je razvidno, da je pomen **(a)** dopolnjen.

318 **Pomenski komentar:** Plet. in SSKJ navajata naslednje pomene: **(a)** ‘znati, biti izveden’, ‘vedeti’ (vzh. Slovenija), ‘poznati’ (‘kundig sein, können’, ‘wissen’, ‘kennen’; Plet., II, 942); **(b) 1.** *imeti to, kar se uči, študira, vtisnjeno v zavest, spomin in biti sposoben povedati, uporabiti; 2.* *biti glede na izurjenost, usposobljenost sposoben (uspešno) opravljati kako dejavnost; 3.* *pog., z nedoločnikom utegniti, moči; 4.* *star. vedeti; 5.* *star. poznati; 6.* *zastar. opaziti, videti* (SSKJ, 1680).

Pomeni **(b) 1–3** ustrezajo zgornjemu **(1)**, pomen **4** ustreza zgornjemu **(3)**, pomen **5** ustreza zgornjemu **(2)**, pomen **6** pa ustreza zgornjemu **(4)**; preureditev pomenov **(a)** je razvidna. Zgledi ob pomenu **(4)** govorijo o brezosebni rabi glagola, ki je vezana na zvezo s pomožnim glagolom – vezjo, prim. *je znati*, in ki izkazuje poseben pomen; prav slednji upravičuje ločeno obravnavo. Pomen **3** (po SSKJ), ki ga v pričujoči analizi uvrščam pod **(1)**, sodi k t. i. *dvigovalnim glagolom* (v teoretičnem okviru *generativnega jezikoslovja*; gre za primere tipa *Zna deževati; Tam bi znala biti zaseda.*); glagol v tem primeru površinskemu osebku ne pripiše nobene udeleženske vloge (osebku pripiše udeležensko vlogo nedoločniška zveza v polstavku; prim. Bolta, 1986, 427).

4.2.2 Določilne možnosti glagolov umevanja v slovenskem jeziku

4.2.2.1 Leva vezljivost

Glagole umevanja zaznamuje v okviru leve vezljivosti **Snom** z oznako *človeško*, saj izkazujejo pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju; izjemo predstavlja brezos. **znati (4)**, ki pomensko ne predvideva »levega« udeleženca (npr. *vršilca* ali *nosilca*), kar ima za posledico neobstoj določila **Snom**.

4.2.2.2 Desna vezljivost glagolov umevanja

4.2.2.2.1 Brez desnih določil

[1] Kot zgledi vezljivosti brez desnih določil so obravnavani vsi tisti primeri, ki predstavljajo sistemsko nerealizacijo določil, ne pa mogoče njihovega kontekstualnega izpusta ali absolutne rabe glagola. Pri vezavnosti možnosti brez desnih določil se vzpostavlja razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* (izražanje *mišljenjske* sposobnosti).

Misliti: Možnost brez desnih določil se pojavlja ob pomenu **(1)**; je stabilna in dobro izpričana v celotnem obdobju med 16. in 21. st. (**16. st.** *Koku ste vy le taku spazheni? Raunu kakòr de bi Lonzarjeu yl miflil, inu bi enu dellu reklu k'fvojmu Mojftru: On me nej fturil. Inu enu dellu bi reklu od fvojga Lonzharija: on me nesná. Iz 29.16 DB; 18. st.* *Jeft fim po nozhi v' mojim fèrzi miflil, inu premifhlòval, inu sam febe isprafhòval. Ps 76.7 Jap; 20. st.* *Dolgo ni mogel misliti; Ne morem urejeno, zbrano misliti; Učenec je logično mislil. SSKJ).*

4.2.2.2.2 Sklonsko desno določilo

[2] Tožilnik (Sak)

Sak določilno pokriva vlogo nepropozicijskega *vsebinskega* udeleženca (diktalnega tipa – *kaj kdo misli* itn.). Redko ima dodatne pomenske nianse, ki pomenijo približevanje drugim udeleženskim vlogam, npr. naraščanje *predmetne* vrednosti pomeni mogoče postopno približevanje vlogi *prizadeto*, prim. **vedeti (3)**, **znati (2)** (tj. 'poznati'), predvsem pa **znati (4)**.³¹⁹ Velikokrat se na mestu določila pojavlja

319 **Sak** velja za najbolj tipično vezavno obliko in s svojimi oblikoslovnimi merili tudi za dovolj splošno, da ima lahko status sistemsko nezaznamovanega izraznega sredstva; posledica tega je tudi usmeritev slovenščine v tožilniško vezljivost (Dular, 1982, 162; Žele, 2001a, 78–79). **Opomba:** Kot **Sak** so obravnavani tudi vsi **Sgen**, ki so posledica zanikanja prehodnega glagola.

zaimenska oblika ali samostalnik kategorialnega, ekstenzivnega pomena (npr. *reč, stvar*), ki nadomešča kompleksnejšo (verjetno propozicijsko) vsebino, tj. **SENT**.

Podobno mnenje v zvezi z *vsebinskim Sak* izraža tudi J. Dular (vezano na gradivo s konca 19. st. in 20. st.): »Nekateri glagoli dopuščajo vezavo z golim T samo, če je vsebinski predmet izražen zaimensko (**to, nekaj** itn.), v nasprotnem primeru je pri njih nujen odvisnik, npr. **misлити, da je konec – misлити to – *misлити konec**.« (1982, 182.)

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* mišljenja; je stabilno izpričano od 16. do 21. st. (prevladuje zaim. podoba); je nekoliko redkejše npr. od **SENT** (16. st. *Sakaj GOSPVD eno rejzh mišli, inu bo tudi sturil, kar je on govoril supèr te, kateri v Babeli prebivajo*. Jer 51,12 DB; 18. st. *Nesaftópèn prasne rezhy mišli: nespametèn, inu smóten pak mišli norfke rezhy*. Sir 16.23 Jap; 20. st. *Očeta mislim, ne tebe*. SSKJ).

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* mišljenja; je stabilno izpričano v obdobju 16.–20. st. (16. st. *Od kateriga, ty toshniki, kir fo v'prizho stali, néfo obeniga tiga urfaha naprej pèrnešli, katere fim ješt mejnil*. Apd 25.18 DB; 18. st. *On je pak mejnil Judesha Ifhkarjóta Šimónoviga: Sakaj letà je imel njega isdati, inu je bil tih dvanajft edèn*. J 6.72 Jap; 20. st. *Očeta menim, ne tebe; Koga menite?* VSSG).

Umeti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* razumevanja stabilno; dobro je izkazano od 16. do 1. pol. 20. st. (16. st. *Inu ty, kir tu od nas govore, ty isti ne veido, kai ie prava vera, koku se ima Bogu prov služiti, ne umeio inu ne zastopio tiga catehizma, nim ie Bug Oča, Bug Syn, Bug S. Duh nov inu neznan, ...* TAr (III, 39); 19. st. *Bratje niso vedeli, da jih Jožef ume.*; 20. st. *Umeti besede, poglede koga*. SSKJ); ob pomenu (2) je določilo (*vseбина* sposobnosti, znanja) manj stabilno; izkazujejo ga osamljeni zgledi iz 16. in 1. pol. 20. st. (16. st. *Lety vfi imajo trofht na svoj Antverh, inu slehèrni fe fliffa de fvoje dellu vmeje, ...* Sir 39.8 DB; 20. st. *Dobro ume svoj posel*. SSKJ).³²⁰

Umevati: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* razumevanja; je manj stabilno v 19.–20. st. (19. st. *Božje besede umeva*. Ravn.-Valj. (Plet., II, 715); 20. st. *Težko umeva zapletene stvari. Mi umevamo svobodo drugače. Umevati reveže*. SSKJ), ko je izpričan tudi glagol. **Sak** je sicer pogostejši od konkurenčnega **SENT**.

320 Glagol *umeti* je bil v sln. jeziku vseskozi relativno redke (sploh v primerjavi s sorodnima *vedeti* in *znati*; prim. Orzechowska, 1974), tako da domnevam, da je bila za nihanje v izrabi pomenskih možnosti (in mešanje) odgovorna tudi njegova redkost. Menim, da je bil **Sak** v obeh udeleženskih vlogah (pomen 1 in 2) prisoten skozi vso zgodovino.

Vedeti: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) je določilo (največkrat zaimensko) v vlogi vsebine védenja stabilno od 16. do 21. st. (16. st. *Zakai le-tu veido, znaio inu veruio ty hudi ludi, ty neverniki inu zludii.* TAR (III, 105); 17. st. *Raunu letu veiditi je shelel en bogaboyezh zhloveki.* SJJsv; 20. st. *Ljudje marsikaj vedo; To vedo poklicni šoferji.* VSSG).³²¹ V pomenu (3) se določilo v vlogi vsebine poznavanja umika;³²² v 18. st. je dobro izpričano, v 19.–20. st. pa že zastarelo (16. st. *On je pak vejdil nyh misli, inu je rekàl h'țimu Zhlovėku s'țo fuho roko: ...* Lk 6.8 DB; 17. st. *... de bi vedli listnust, inu naturo vfijh stuarienijh rezhij...* SJJsv; 19. st. *Kdor se derŹi zapovedi, ne bo niĉ hudiga terpel; serce modriga vé ĉas in odgovor.* Prid 8.5 W).³²³ Najmanj stabilno je ob pomenu (2) v vlogi vsebine znanja; nekaj zgledov, oznaĉenih kot *starinski*, je izpriĉanih za 20. st. (20. st. *Ali še veŹ to pesem; Ve pismo na pamet; vedeti tuje jezike.* SSKJ); vĉasih se lahko zgled pripiŹe tudi drugemu pomenu glagola (20. st. *Vse ve.* VSSG).

Znati: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (4). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja stabilno v 16.–21. st. (16. st. *Inu se h taki svetini inu zacramentu oben ne dopusti, samuĉ on bo poprei vpraŹan, aku zna inu zastopi ta celi catehismus, ...* TAR (III, 130); 17. st. *... vfakateri Purgar je mogal en antverh, ali dellu fnati.* SJJsv; 20. st. *Zna poŹtevanko in abecedo.* VSSG). V pomenu (2) se določilo v vlogi vsebine poznavanja umika;³²⁴ v 18. st. je zgledov precej (v 16. st. prevladujejo!), v 19.–20. st. pa so redki in zastareli (16. st. *Sakai on ie tiga, kijr nei greha snal, k grehu sturil ...* (KO, 96); 18. st. *Od dnė do dnė mene jifhejo, inu hozhejo snati moje pōti: ...* Iz 58.2 Jap; 20. st. *Zna njegove skrivnosti.* SSKJ). Ob pomenu (4) je določilo v vlogi prizadetega z zaznavanjem; izkazano je z relativno redkimi zgledi iz 18.–20. st. (18. st. *..., inu potle ny nobeniga snāmina nje pōti snāti: ...* Mdr 5.11 Jap; 19. st. *Tvoji varhi so kakor kobilice, in tvoji mali so kakor roji kobilic, ki se v mrazu na plotove usedejo; solnce vzhaja, in onė zletijo, in ni ga znati njih mesta, kjer so bile.* Nah 3.17 W; 20. st. *Nikjer ni bilo znati ĉloveŹkih bivaliŹĉ.* SSKJ).

321 Na meji med **SENT** in **Sak** so zgledi *oziralnih odvisnikov* (**SENTrel**), prim. 17. st. *G. Bug vshe vei kar my poterbuĉemo* SJJsv. Osamljeni zgledi tega tipa združujejo kompleksno vsebino s predmetno, samostalniŹko vrednostjo.

322 V tem pomenu glagol *vedeti* od J. Japlja naprej vztrajno izpodriva *poznati* (prim. Orzechowska, 1974).

323 Ćprav verjetno določilo **Sak** v pomenu (3) zaznamuje veĉja *predmetna* vrednost (pribliŹevanje udeleŹenski vlogi *prizadeto*) kot pri (1), pa je vĉasih skoraj nemogoĉe loĉevati med pomenoma, prim. 18. st. *Vėndėr pak bōdo njemu flushili, de bōdo vejdili rāsłōzhik med moja flushbō, inu med flushbō posemelfkiga krajleftva.* 2 Krn 12.8 Jap (bodo vedeli, *kakŹna je razlika* – bodo poznali *razliko*). Zgledi pa vendarle priĉajo o postopni krepitevi pomena (1).

324 Upadanje se povezuje z umikanjem glagola *znati* v pomenu (2) v korist sestavljenke *poznati* vsaj od J. Japlja naprej (prim. Orzechowska, 1974). SSKJ (1680) oznaĉuje pomen **znati** v pomenu 'poznati' kot *starinski*.

4.2.2.2.3 Predložnosklonsko desno določilo

4.2.2.2.3.1 S tožilnikom

[3] Tožilnik + na (naSak)

Misliti: Določilo **naSak** pokriva vlogo *razmernega vsebinskega udeleženca*³²⁵ z (izhodiščnim) pomenskim odtenkom smernosti, namere (Kopečný, 1973, 117–118). Pojavlja se predvsem ob pomenu (1); določilo z vlogo *vsebine* mišljenja je stabilno od 16. st. do danes (**16. st.** *Left miřlim na te stare dny, pèrvih lejt.* Ps 77,6 DB; **19. st.** *Ker ne mislijo na smert, in njih nadloge (dolgo) ne terpé.* Ps 72.4 W; **20. st.** *Mislil je na bolečine.*). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebine* namere nestabilno; zabeleženo je le za 20. st. (*Ali že misliš na odhod, na upokojitev?*).³²⁶

I. Orel (1993, 242–243) predmet dejanja **naSak** povezuje s pomenskim prenosom krajevnega pomena; opaža, da določilo pri glagolih (*po*)*gledati, spomniti, čakati, na znanje dajati, imeti vero, merkati, ozreti se* (T, D), *gledati, čakati, spomniti* (Jap), *gledati, biti nejevoljen* (W) postopoma upada, kar povezuje z zgodovinsko-razvojno pogojenimi izmenjavami s sorodnimi predložnimi zvezami (tipa **na** → **nad, na** → **Sak**). Ob *misliti* je določilo **naSak** stabilno, kar bi bilo treba povezovali z glagolskimi pomeni tipa ‘naleteti’, ‘vplivati’, z glagoli, ki pomenijo usmerjanje pozornosti oz. dejavnosti (npr. *režati, čakati, vpiti*), umevanje (približevanje k slednjemu, npr. *spomniti (se), misliti, pozabiti*; Dular, 1982, 186–187) in s pomensko samostojnostjo določila (odtenek smernosti).³²⁷

[4] Tožilnik + v (vSak)

Misliti: Določilo pokriva vlogo *razmernega vsebinskega udeleženca* v pomenu (1). Redka oblika določila je gradivsko izpričana za 19. st. (*Na vsih svojih potih misli v njega, in on bo tvoje stopinje vodil.* Preg 3.6 W); pogostejša sopomenska možnost je najbrž **naSak**.³²⁸

V primeru določilne možnosti **vSak** bi šlo lahko za kontaminacijo/križanje s tipom **verjeti v koga**; na ta vezavnostni tip opozarjajo redkejši glagoli duševnega razmerja (do oseb), prim. *zaljubiti se, živeti se, verovati, zaupati* itn. (Dular, 1982, 187). Z zgodovinskorazvojnega vidika se *misliti* z določilom **vSak** približujejo glagoli (*po*)

325 J. Dular (1982, 187) šteje **tožilnik s predlogom na** ob glagolih miselne dejavnosti k **razmernim** predmetom.

326 Določilo ob pomenu (2) navaja le SSKJ (557), šlo pa naj bi za glagolski samostalnik. Čeprav naj bi bila razvidna (izhodiščna) namernost, lahko zglede uvrstimo k pomenu (1).

327 Predmetno vlogo potrjuje J. Toporišič (2004, 353).

328 Podoben zglede navaja Pleteršnikov slovar: *m. v druge reči* ‘an andere Dinge denken’ *Burg.* (Plet., I, 580); z ozirom na nem. prevod ustreza vezljivosti *m. na koga, kaj* ‘an jemanden, etwas denken’.

gledati (tudi ob živih denotatih; D), *verovati* (ustaljeno), *truditi se* (Jap), *zaupati* (Jap, W), *preklinjati* (W) (Orel, 1993, 289–290, 300–301).³²⁹

[5] Tožilnik + za (zaSak)

Določilo **zaSak** nastopa v vlogi *razmernega vsebinskega* udeleženca; izhodiščno ga zaznamuje smernost, ciljnost (prim. Kopečný, 1973, 283–284).

J. Dular (1982, 188) opozarja, da **zaSak** izraža *vsebinski* predmet izjemoma (*vedeti za skrivni izhod*); med glagoli (*umevanjskimi* ali sorodnimi), ki so se v zgodovini sln. jezika pojavljali s tem določilom, se navajajo: [**zaSak** – cilj, namen dejanja] *vprašati, prositi* (ustaljeno), *moliti* (T); [**zaSak** – prejemnik dejanja] (*ne*) *marati za koga* ‘zanimati se, meniti se’ (T, D) oz. besedna zveza *biti mar za koga/kaj* (Jap, W); [**zaSak** – vsebina dejanja] *vedeti* (Mk 7.24 Jap; T, W brez določila, D **Sgen** ob nedoločniku), *skrbeti* (Jap; Orel, 1993, 340–341, 350).

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* védenja; določilo je stabilno od 16. st. do danes (16. st. *Ti vejšh sa moje sashmaganje, sa moj šhpot inu framoto: Moji Supèrniki fo vfi pred tabo.* Ps 69.20 DB; 17. st. ... *kakor de bi sa letu nevedili.* SJSv; 20. st. *Za cigarete tak otrok še vedeti ne bi smel.* SSKJ).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (3). Določilo z vlogo *vsebine* védenja je redko (vezano na obroben pomen, ki ga SSKJ označuje s *starinsko*), zgledi pa ga potrjujejo za 17. st. in 20. st. (17. st. ... *fa kateri greh bi nebily nikuli vejdlu inu fnali.* SJSv; 20. st. *Za njegov dolg so znali vsi.* SSKJ).³³⁰

[6] Tožilnik + zoper (zoperSak)

Misliti: Določilo pokriva vlogo *prejemnika* dejanja (etimološko se sln. *zôper* razlaga kot poprisl. samostalniki psl. **sôpъr'ъ* s prvotnim pomenom *‘nasprotnik’; Snoj, 2003, 859) v pomenu (3). Izpričano je za 16. in 19. st.; kljub redkim zgledom pa zaradi stabilnosti »polnega« vzorca s **Sak** – **zoperSak** domnevam, da se je pojavljalo tudi v vmesnih obdobjih (16. st. *Potle on špet domou pojde, s' velikim blagom, inu njegovu ferce bo mislilu supèr to fvyeto Saveso, ondi bo on nekuliku*

329 Določilo **vSak** je stabilno (glede na podatke pri I. Orel in J. Dularju) ob glagolih *verovati, zaupati*; tu naj opozorim še na konkurenčne možnosti določila **vSak** ob preostalih glagolih: ob (*po*)*gledati* mu konkurira predvsem **Sak** (Jap, W); **Sak** ob *truditi se* je neregularen (ujema se z Lutrom in Vulgato), sicer pa prevladuje **sSins**; pri *preklinjati* se določilo ujema z Vulgato (T, D kažeta na mestu Mk 3.29 **Sak** ob *šentovati*, Jap **zoperSak**, SSP pa **Sak** ob *preklinjati*; prim. Orel, 1993, 290).

330 Na tem mestu naj opozorim na dve sorodni določilni možnosti v 16. st., ki kažeta prej na vpliv vezljivosti sosednjega glagola (iz dvojne formule) kot pa na poseben vzorec, prim. **vSak** (*De iest znam inu veryamem v tiga praviga Boga, kir ye Oča, Šyn inu Sveti Duh.* TA (I, 293) ter **odSgen** (*Inu kadar oni od tiga Božyega Šynu Jezusa ne veido, ne znaio, ga ne česte, ne zastopio, du ie on, zakai ie človik ratal, se pustil martrati, umoryti inu zakai ie vstal od smerti.* TO (III, 234)).

opravi, inu taku domou, v'vojo Deshelo fhàl, ... Dan 11.27 DB; 19. st. Napačna je ta vaša misel, kakor de bi bil zoper lončarja mislil, in delo svojimu delavcu reklo: ... Iz 29.16 W).

Zgleda s predmetom **zoperSak** ob glagolih nasprotovanja (tipa *pregrešiti se, glasovati, protestirati, odločiti se*) J. Dular označi kot *ciljne*; med konkurenčnimi določili omenja **čezSak** ter **protiSdat** (Dular, 1982, 188). Enako velja tudi za zgodovinsko perspektivo (nikoli pa se ne omenja določilo **zoperSak** ob *misлити*): predložna zveza se kot predmet nasprotovanja, nestrinjanja, negodovanja pojavlja ob glagolih *mrmrati, vojskovati* (sorodno *boriti se, bojevati se, govoriti, grešiti* itn. (od najstarejših obdobij do Lampeta); **zoperSak** vstopa v konkurenčno določilno razmerje s **protiSdat**, **čezSak** (prevladuje pri Jap), redkeje **sSins** ali **nadSins** (W, Lampe; Orel, 1993, 426–429).³³¹ Prim. tudi določilne možnosti [14], [15] in [16].

4.2.2.2.3.2 Z roditeljskim

[7] Rodilnik + od (odSgen)

Vedeti: Določilo **odSgen** ima vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca ob pomenu (1); izkazujejo ga redki zgledi 16. in 18. st. (**16. st.** *OD Malikoufskih offrou pak vejmo my: sakaj my vfi imamo tu vejdenje*. 1 Kor 8.1 DB; **18. st.** *Sakaj od letega vej Krajl, h' katerimu jest tudi stanovitnu govorym: ... Apd 26.26 Jap*), a se je verjetno pojavljalo vsaj v časovnem loku med 16. in 19. st.

Določilo **odSgen** je v sln. jeziku (na koncu 19. in v 20. st.) uveljavljeno predvsem ob glagolih oddaljevanja in ločevanja,³³² npr. [**odSgen** – zadeti predmet; redko, zastarelo] *jemati (od pridelka), jesti (od ostankov)*, [**odSgen** – ciljni predmet] *posloviti se, odtujiti se, odpočiti se, ozdraveti* itn. Neknjizno se **odSgen** pojavlja v vlogi *razmernega vsebinskega* predmeta, prim. *pripovedovati (od kralja Matjaža), misлити* itn. (Dular, 1982, 188–189; prim. tudi Toporišič, 2004, 356).³³³

331 J. Toporišič (2004) določila ne omenja kot predmetne možnosti (353–356), v (prislovnih) določilih pa naj bi imelo lastnostni pomen, prim. *delati zoper pravila* (422).

332 Ločilniški pomen zveze **otSgen** je osnoven/primaren tudi z zgodovinskojezikovnega oz. etimološkega vidika (prim. Kopečný, 1973, 150).

333 Zanimiv je komentar F. Kopečnega (1973, 154), ki opozarja, da predmetni **otSgen** 'o' v stčes. (*praveno jest ot dvú králí*), v dluz. (*groniš wot cogo; manj gluž.*), v sln. (*govoriti od koga*), v csl. (*rečeno ti budets ot vsěch, naučeni ot tebe Christ – πειρί σοῦ*) in v stsbh. (*svaku se noč meni od tebe čudno sni; gdi su sad vitezi, od kih pripivaste*, Dubr. 16. st.) govori v prid tezi, da gre za latinizem, ki je bil v prostorih germansko-slovanskega jezikovnega stika podprt z vplivom nemščine (torej ne gre za goli *germanizem*, kot je domneval J. Gebauer). V nekaterih primerih lahko prihaja tudi do vezavnostnega **križanja (kontaminacije)** sinonimnih določilnih možnosti: **otSgen** ↔ **oSlok** → **otSlok**, prim. *glagolach ot tebě* (Lob, hrvcsl.), stčes. *prorokováchu ot poslednieho věka lidech*, stsbh. *sami znate, od čem mislite* (Dubr., 17. st.; Kopečný, 1973, 154).

Zgodovinskorazvojno je treba določilo **odSgen** kot *vsebinski* predmet omeniti ob glagolih sporočanja in čutenja (vezljivostno sorodni *umevanjskim*), npr. *brati, govoriti, pisati, povedati, praviti, zvedeti* itn.; ustaljeno je od 16. (T, D) do 19. st. (W), **oSlok** ga nadomesti šele v 19. st., možnost **odSgen** pa se ohrani kot pogovorna (Orel, 1993, 183, 188–189, 199). Prim. določilno možnost [9].

4.2.2.2.3.3 Z dajalnikom

[8] Dajalnik + k (kSdat)

Misliti: Določilo **kSdat** (izhodiščno kraj, predmet oz. čas. točka, h kateri je usmerjeno dejanje; Kopečný, 1973, 101) pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca ob pomenu (1). Gre za izjemno realizacijsko možnost, izpričano z gradivskima zgledoma iz 10. in 16. st. (10. st. *Da c tomu dini, zinzi, muzlite, ide ne camo ze vcloniti, nu ge pred bosima osima stati i zio prio imeti, iuse gezim bovvedal*. BS II, 83–88; 16. st. *Satu nema Predavàz fpet k'fvojm predanimu blagu mi/fliti*: Ezk 7.13 DB).³³⁴ Osamljenost zgledov in ujemanje zgleđa v DB z Lutrovo predlogo opozarjata na morebitno kalkiranost.³³⁵

Določilo **kSdat** ob *misliti* je vendarle treba vsaj pomensko povezati s *ciljnim* predmetom ob glagolih tipa *nagibati se, priti k, prispevati, vzdihovati* (za sod. sln. jezik Dular, 1982, 189) oz. z *usmerjenostjo, ciljnostjo* nasploh (**kSdat** jo izkazuje ustaljeno; prim. Orel, 1993, 210–227).³³⁶

334 Prim. *Darum soll der Verkäufer zu seinem verkauften Gut nicht wieder trachten* (Luter).

Na tem mestu je treba opozoriti na zanimiv zgleđ določila **kSdat** v BS. Medtem ko je določilo **kSdat** v vlogi *razmernega vsebinskega* udeleženca razmeroma jasno (za stesl. prim. SJS, II, 87; za slov. jezike prim. Kopečný, 1973, 104–105), je nekoliko bolj problematičen odvisnik ob njem (tj. *ide ne camo ze vcloniti, ...*). Obravnava se bodisi kot časovni odvisnik z verjetno prilastkovno vlogo (pribl. *mislite na tisti dan, ko se ne bo kam skriti, ...*; Pogačnik, 1968, 217; podobno Patemu idr., 2004, 92), R. Kolarič (1968, 51) dopušča *ide* tudi kot krajevni prislov, bodisi kot namerni odvisnik (želja, da bi se izognili neželenemu dejanju, pribl. *mislite na tisti dan, da ne bi kam skrenili ...*; Dogramadžieva, 1989, 64). Kljub različnim interpretacijam (ob prevladi prve) pa ima odvisnik vlogo nevezljivega dopolnila – dopolnjuje bodisi vezljivo določilo bodisi celotno stavčno strukturo.

335 Ob določilu **kSdat** v DB, prav tako z izhodiščno smernostnim pomenom (Kopečný, 1973, 101), se ponuja razlaga s kalkiranostjo – o njej pričata redkost zgleđa in ujemanje DB z Lutrovo predlogo (prim. *zu* z daj.); v primeru **kSdat** v BS pa bi lahko šlo za kontaminacijo (prim. stesl. glagole *verovanja, upanja*; SJS, II, 87).

336 V zgodovinski luči je pomenljivo tudi pojavljanje določila **kSdat** ob glagolih *dicendi* oz. *sporočanja* (poudarjena usmerjenost govornega dejanja k *prejemniku* sporočila), npr. *praviti, govoriti, (po)reči, dejati*; določilo je dobro izkazano pri T, D (tudi v odvisnosti od Lutrove predloge), od Jap naprej upada (pri W izločitev določilne možnosti; Orel, 1993, 212–221). Zdi se, da predlog izhaja iz smernega tipa *volati ke komu* (*klicati h komu*); razvoj predložne zveze ob glagolih *dicendi* bi šel v smeri: *rci mñé-ka // rci-ka mñé-ka → rci ka mñé* (*k* se etim. navezuje na končniške členke tipa *-ka, -ko*, tudi po Bernekerju, Vasmerju). Opozarja se, da je bil *rci k* *mñé* izhodiščno pogost v razmerju do današnjega *reci mi* (oz. češ. *řekni mi*; Kopečný, 1973, 104–105; po njem tudi Orel, 1993, 213).

4.2.2.2.3.4 Z mestnikom

[9] Mestnik + o (oSlok)

Vedeti: Določilo **oSlok** pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki bi bil označen kot siže (*o kom kdo govori oz. misli?*); izhodiščno ga verjetno zaznamuje pomen ‘okoli’ (Kopečny, 1973, 132). Pojavlja se ob pomenu (1); zdi se, da je **oSlok** kot določilna možnost osamljen – v gradivu sem namreč zasledil le zgled za 20. st. (*O tem bodo vedeli neposredno vpleteni*. VSSG).³³⁷

V sod. sln. naj bi **oSlok** vezavno izražal samo *razmerni (vsebinski)* predmet ob glagolih tipa *dvomiti, glasovati, premišljevat* itn. (Dular, 1982, 191);³³⁸ zgodovinskorazvojno pa je pomenljivo dejstvo, da je I. Orel (1993, 265) v analizi predložnih zvez od 16. do 19. st. (na gradivu Mk, 2Mz) zasledila prve primere *vsebinskega oSlok* ob glagolih sporočanja in čutenja (*In Faraon poreče o Izraelovih sinovih ... 2Mz 14.3*) šele v Lampetovih *Zgodbah svetega pisma* (1895). Prim. določilno možnost [7].

[10] Mestnik + po (poSlok)

Misliti: Določilo **poSlok** pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca ob pomenu (1). Gre za redko določilno možnost, ki je gradivsko vezana predvsem na 16. st., vendar pa Pleteršnikov slovar (Plet., I, 580) navaja tudi Ravnikarjev zgled iz 19. st. (**16. st.** *Vy, kir mejnite, de ste delezh od hudiga dne, inu vfelej le po krivizhnim gospodovanju mi flite, ... Am 6.3 DB; 19. st. veliki točaj ne misli po Jožefu več Ravn.*). Redkost določila in ujemanje z Lutrovo predlogo (pri J. Dalmatinu) kažeta na verjetni kalk po nem. vzoru.³³⁹

Sorodno vlogo kot ob *misliti* izkazuje določilo **poSlok** v vlogi *ciljnega* predmeta ob glagolih miselne ali čutno-čustvene usmerjenosti (npr. sod. *hrepeneti, hlepeti, ozirati se po, poizvedovati*; Dular, 1982, 190). Preneseno izhodiščno krajevnost vidi v predmetni funkciji zveze **poSlok** (s pomenskim odtenkom ciljnosti in razmeščenosti) tudi I. Orel (1993, 271–272); določilo se pojavlja pri T ob *pogledati po*, pri D in Jap ob *ravnati se* (tudi Lampe), *vprašati, ozreti se* (tudi W).

337 Določilo **oSlok** je običajno le del določilne možnosti – nanj se nanaša oz. pripisuje se mu *lastnost, vsebina*.

338 J. Toporišič navaja med glagoli s predložnim prostim morfemom tudi zgled *govoriti o nesreči* (2004, 355).

339 Prim. *Ona mi flti po eni Nyvi, ... Prg 31.16 (DB)* kaže na precejšnje ujemanje z ... *denkt an einem Acher ...* (Luter). Na drugačno povezavo opozarja Pleteršnikov zgled iz DB (Plet., I, 580): *radi mita jemljo ino mislijo po dareh proti sie haben ein Verlangen nach Geschenken*; Ravnikarjev zgled pa spremlja prevod *der Mundschenk denkt Josefs nicht mehr*.

4.2.2.2.4 Nedoločniško in odvisniško določilo

[11] Nedoločnik (INF)

Določilo **INF** se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega vsebinskega ali vsebinsko-namernega udeleženca (slednji je pogostejši, in sicer ob glagolih, ki pomenijo nameravanje). Določilo **INF** pa kaže pri glagolih *umevanja* na dve strukturni različici: **(a)** glagol lahko ob sebi *zahteva* določilo **INF** (sem sodijo pomeni tipa 'imeti sposobnost, znanje', 'moči' ali 'nameravati'); ta skupina glagolov se približuje pomožniški vlogi; **(b)** glagol lahko ob sebi *dopušča* določilo **INF**, pri čemer je nedoločniški polstavek le različica **SENT** ob pogoju enakosti osebka glavnega in odvisnega stavka (slednji se pretvori v nedoločniški polstavek) ter istodobnosti (čisti *umevanjski* pomeni).

Predmetna vloga **INF** (tip **(b)**) naj bi se kazala v pretvorljivosti določila v sklonske oblike in **da-jevske** odvisnike, povedkovodoločilna ob naklonskih, faznih glagolih (tip **(a)**) pa v pretvorljivosti **INF** v *ciljne* predmete (tipa **Sak** ali **sSins**);³⁴⁰ **INF** kot »čisti«*vsebinski* predmet – ob glagolih brez izrazitejše hotenjske razsežnosti (*spomniti se, pozabiti*) – naj bi bil redkejši (Dular, 1982, 193; prim. tudi Žele, 2001a, 107–108).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu **(2)** v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca (**INF** tipa **(a)**).³⁴¹ V tej vlogi je **INF** najbolj ustaljen tip določila, pojavlja pa se stabilno od 16. st. do danes (**16. st.** *Inu jeft fim mišlil tebi zhaft iskasati, ali GOSPVD nej pèrpuftil tebi zhaft iskasati.* 4 Mz 24,11 DB; **18. st.** *Jeft fim mišlil sydati hišho, v' kateri bi pozhivala škrinja savęse Gospòdove, inu podnòshje nòg našhiga Bogá: inu fim k' sidánju vfe perprávil.* 1 Krn 28.2 Jap; **20. st.** *Misli kupiti to blago; Mislil je govoriti z njim.*).

Meniti: Pojavlja se ob pomenu **(2)** v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca; **INF** tipa **(a)** kot najbolj ustaljen tip določila v vlogi vsebine namere se pojavlja stabilno od 16. st. do danes (**16. st.** *Tu je en nedomiffeln Zhlovik, kateri mejni fvoj fvit škriti. Satu sposnam jeft, de fim jeft preproftu govuril, kateru je meni previffoku, inu nesaftopim.* Job 42.3 DB; **17. st.** ... *kadar meinimo shiveiti, shiveine od nas beishij, inu h'konzu fe perblishuje.* SJSV; **20. st.** *Nisem te menil prizadeti.* VSSG).

340 J. Dular tudi ustrezno opozarja na dejstvo, da je meja med predmetno in povedkovodoločilno rabo nedoločnika zabrisana, saj lahko poteka med pomenkami iste geselne besede (1982, 193).

341 Med zgledi iz 19. st. sem našel tudi primer, ki bi ustrezal **INF** tipa **(b)** v vlogi pravega vsebinskega udeleženca, prim. *Tako, kdor misli trdo stati, pade...* Prva ljubezen (P). Zgled – po moji presoji – zaznamuje nenamerna vsebina, kar ga približuje vsebinskim določilom ob *misliti* **(1)** (tip **(b)**). Osamljen zgled je poleg tega vpet v pensiško besedilo, kar verjetno vpliva na izrabo posebnih, nenavadnih stilističnih vzorcev.

Umeti: Pojavlja se ob pomenu (2) z vlogo vsebine sposobnosti (INF tipa (a)). Zgledi so izpričani za 16. st. in 1. pol. 20. st. (16. st. *De neflišhi fhtime tiga Zupèrnika, Tiga Panauza, kateri dobru vmeje panati*. Ps 58.6 DB; 20. st. *Ume brati in pisati; Še tega ne ume narediti; Ume se lepo vesti*. SSKJ), vendar pa domnevam njegov obstoj tudi v vmesnih obdobjih.³⁴²

Vedeti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (2) je določilo INF tipa (a) v vlogi vsebine znanja, sposobnosti stabilno v starejših obdobjih (16. st. *inu de en vřakoteri mej vami vej svojo pořsodo ohraniti vřvetuřti ...* 1 Tes 4.4 DB; 18. st. *Kateři tedaj vej tó dóbru řturiti, inu ne řtury, řtemu je greřh*. Jak 4.17 Jap; 19. st. ... *noben srca ozdravit' ne ve*. Zdravilo ljubezni P); od 19. st. naprej (posebej pa v 20. st.) řtevilu zgledov upade – pomen zaznamuje *arhaičnost* (v SSKJ kvalifikator *star.*). Ob pomenu (1) je sicer INF tipa (b) z vlogo vsebine védenja bolj stabilen, a je zgledov v starejših obdobjih manj (16. st. *Ali kadar ta dan tvoih Prerokou pride, kadar bořh imèl obyřkan biti, tedaj nebodo ony vejdili kam fe obèrniti*. Mih 7.4 DB; 17. st. *Arzati nej řo vejdli Kaj sazheti ...; ... nej řo vedli, inu snali Kej odgovoriti*. SJSV; 20. st. *Ni vedel kaj reči*. VSSG).³⁴³

Znati: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3). Ob pomenu (1) je določilo INF tipa (a) v vlogi vsebine znanja, sposobnosti stabilno, in sicer od 16. st. do danes (16. st. *Vy hinauci, tiga Neba řhtalt snate vy řoditi, nesnate li tudi te zajiřne letiga zřafřa řoditi?* Mt 16.3 DB; 17. st. *Ozha nej řnal dobru řvoie Kupzřje obèrniti* SJSV; 19. st. *In ko bi řnal prerokovati, in bi vedil vse skrivnosti, in imel vřo učenost; in ko bi imel vřo vero, takó de bi goré prestavljal, ljubezni pa bi ne imel, nič nisim*. 1 Kor 13.2 W).³⁴⁴ Ob pomenu (3) sem edini jasni zgled INF tipa (b) zasledil v SJSV (17. st. ... *řdaj řamy nevemo kej řmo, inu nefnamo koku sazheti ...* SJSV),³⁴⁵ kar priča o obrobnosti določila v tem pomenu.

342 Gradivo izkazuje tudi zgled, v katerem zaimenski **Sak** napoveduje vsebinski INF ob pomenu (2): *En oča umei obuie, tu ie, řerditi inu lubiti*. TO (III, 516); na ravni besedila ima INF vlogo pojasnila k **Sak** obuie.

343 Določilo INF v indirektnih vprařanjih tipa *Ne ve kaj reči* (podobno **znati** (3)) si zasluži posebno obravnavo, saj kaže na približevanje tipu (a); ob izpolnjenem pogoju enakosti osebká glavnega stavka in odvisnika ga zaznamujeta še zadobnost (ne istodobnost), pogojno(-želelna) modalnost (pretvorba *Ne ve, kaj bi rekel*), mogoče namernost. Ta tip vsebinskega določila INF so problematizirali npr. za čeř. V. Zikmund (1863, 405), F. Trávníček (1956, 177) ter J. Bauer (1960, 163); za rus. A. A. Potebnja (1874, 383–387, 397–398), RS (477–479).

344 Sem so uvrřeni tudi primeri ob t. i. *dvigovalnem* glagolu **znati** (tipa 20. st. *Zunaj bi řa řnal kdo videti; Tam bi řnala biti řaseda*. SSKJ; *Tam bi řnala biti řřkana řgradba; Ta jed bi řnala řkoditi*. VSSG), ki bi jih po spoznanjih *generativnega jezikoslovja* moral uvrřiti k tipu **VF – INF**, saj glagol v tem primeru povrřinskemu osebkú ne pripiše nobene udeleženke vloge (osebkú pripiše udeleženřo vlogo nedoločniřka zveza v polstavku; prim. Bolta, 1986, 427). Zgledu uvrřam k tipu **Snom – VF – INF**, ker řa – kljub omenjenim ugotovitvam – ob pomenu 'utegniti, moči' realizirani obe poziciji, tj. **Snom** in **INF** (čeprav realizacijo **Snom** omogoča »dvigovalnost« glagola, ne pa striktno vezljivostne lastnosti glagola **znati**).

345 SSKJ (1680) navaja za pomen 'vedeti' neustrezen zgled z **znati**, prim. *ne řnamo vam povedati, zakaj řo priřli*.

[12] Vsebinski odvisnik (SENT)

Določilo **SENT** pokriva vlogo pravega *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa; gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki najbolje razkrivajo kompleksno vsebino umevanjske dejavnosti.

Kot *vsebinsko* določilo **SENT** so obravnavani **da-jevski odvisniki (Sda)** in **indirektno vprašalni odvisniki (Sk)**,³⁴⁶ oboji so zelo pogosti kot *vsebinski* predmeti ob glagolih mišljenja, dojetanja in sporočanja (npr. *čutiti, slišati, videti, spoznati, spomniti se, domnevati, vedeti, premišljevat* itn.); v zvezi z glagoli, vezljivimi s **Sk**, se vendarle pojavljajo določene omejitve – **Sk** se ne pojavljajo ob *pomeniti, trditi, zanikati* itn. (Dular, 1982, 194–195). **Sda** zaznamuje *izjavni* veznik *da*, medtem ko **Sk** uvajajo vprašalni členek *ali* (pogovorno *če*), vprašalni zaimki različnih pomenskih tipov (*kdo, kaj, kako, kje, zakaj* itn.; prim. Toporišič, 2004, 637–640).

SENT ima lahko v glavnem stavku tudi navezovalni element (soodnosni izraz) tipa **naSak, Sak, vSak** (slednji je izjema, prim. *misliti* v W) ter **ADV (tako)**.

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je verjetno najbolj tipično določilo v vlogi *vsebine* mišljenja stabilno od 16. st. do danes (16. st. *Vy ste poprej sdaunaj po Davidu mislili, de bi on bil Krajl zhes vas: ...* 2 Sam 3.17 DB; 17. st. ... *na letu nemislio, de bi se sgreali, spokorili, inu pobulshali ...* SJSv; 19. st. ... *on le v to misli, kako bi podobne podobe napravil, in s pridnostjo svoje delo dokončá.* Sir 38.28 W (navezovalni **vSak**); *Takó mislite tudi vi, de ste namreč grehu odmerli, živite pa Bogu v Kristusu Jezusu, Gospodu našim.* Rim 6.11 (navezovalni **tako**)); vsaj gradivo iz 16. st. potrjuje možnost brezvezniških *vsebinskih* odvisnikov, ki se formalno približujejo **PG** (*Ieft mišlim pak, tu je moj marter, jeft ga moram tèrpéti.* Jer 10.19 DB; *De ty ludy mislio inu menio, ta človik bo pravičin inu izvelyčan za volo suih lastnih dell inu zasluži tu odpusčane tih grehov za volo suiga lastniga zaslužena, ...* TO (III, 249)). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca izkazano le z osamljenim zgledom iz 2. pol. 20. st. (*Mislil je, da pride.* VSSG); **SENT** je v tej vlogi gotovo obrozen (za ostala obdobja ni zgledov).³⁴⁷

Mneti: Pojavlja se ob pomenu 'meniti' v vlogi *vsebine* mišljenja; izkazano je z osamljenim zgledom iz 16. st. (*Vi ne imate mneti, de fem ieft prishal hposhilanu*

346 Za **Sda** se navaja, da so pretvorljivi v nedoločniške in samostalniške besedne zveze (tudi **Sak**) ter da so z njimi funkcijsko sinonimni, prim. *opozoriti jih, da je prišel – opozoriti jih na njegov prihod* (Dular, 1982, 194), vendar je treba pretvorbene zmožnosti vsakega izmed glagolov *mišljenja* itn. obravnavati posebej, saj marsikdaj niso prekrivne (prim. *mišlim, da je prišel ≠ mislim na njegov prihod ≠ mislim njegov prihod*).

347 J. Dular (1982, 194) uvršča možnost med *ciljne predmete*, ki nastopajo pri glagolih z izrazito hotenjsko sestavino; *vsebinski* oz. natančneje *da-jevski* odvisniki naj bi bili v tej vlogi redki.

ta myr na femli TT 1557, 28). **SENT** predstavlja eno od dveh določilnih možnosti glagola (vsaka je izkazana z osamljenim zgledom).

Meniti: Pojavlja se ob pomenih **(1)** in **(3)**. Določilo ima ob pomenu **(1)** vlogo vsebine mišljenja; je stabilno od 16. st. do danes (**16. st.** *Mejnifh li, de hozhefh satu Krajl biti, kir s'Čedrom prangaſh?* Jer 22.15 DB; **18. st.** *Mejnifh li, de fe ti praviz-hnu jesifh savolo bërſhlína?* Jon 4.9 Jap; **20. st.** *Menijo, da je bila stavba zgrajena v desetem stoletju.* SSKJ); vsaj gradivo iz 16. st. potrjuje možnost brezvezniških vsebinskih odvisnikov, ki se formalno približujejo **PG** (*IEft mejnim pak, Bug je nas Apostole, sa te nar manſhe naprej poſtavitil, kakòr te, kir ſo v'fmèrt isdani.* 1 Kor 4.9 DB; *Ieft mejnim pak letu: Kateri ſkopu ſeje, ta bo tudi ſkopu ſhèl, inu kateri v'ſhegnu ſeje, ta bo tudi v'ſhegni ſhèl.* 2 Kor 9.6 DB). Ob pomenu **(3)** je določilo z vlogo vsebine sporočanja izpričano z osamljenim zgledom iz 2. pol. 20. st. (*Oče meni, da to ni prav.* VSSG); na njegovo osamljenost vpliva redkost pomena (v Plet. ni potrjen; v SSKJ označen s *knjižno*).

Umeti: Pojavlja se ob pomenu **(1)** z vlogo vsebine razumevanja; je manj stabilno, saj je gradivsko izpričano samo za 19. in 1. pol. 20. st. (**19. st.** *Tedej so umeli učenci, de jim je od Janeza Kerstnika govoril.* Mt 17.13 W; **20. st.** *Mislim, da umeš, kaj hočem.* SSKJ).³⁴⁸

Umevati: Pojavlja se ob pomenu **(1)** z vlogo vsebine razumevanja; izkazano je z osamljenim zgledom iz 20. st. (*Počasi umevam, kaj to pomeni.* SSKJ). Ob glagolu (časovno izpričanem za 19.–20. st.) je pogostejša določilna možnost **Sak**.

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi vsebine védenja; je stabilno in dobro izpričano od predknj. obdobja do danes (**predknj. obd.** *Ti edin, Bose, vuez, caco mi ie iega potreba vuelica.* BS (I, 20–21); **18. st.** *Inu vy dveſ fameſ vejſte, de ſim is zeſe moje mozhy vajmu ozheſtu ſluſhil.* 1 Mz 31.6 Jap; **20. st.** *Ve, kaj govori; Vem, da pride tudi on nekega dne.* VSSG);³⁴⁹ gradivo iz 16.–18. st. potrjuje tudi brezvezniške vsebinske odvisnike (**16. st.** *Pole, Ieft ſi nezhem puſtiti moih úft ſatifniti, GOSPVD ti vejſh.* Ps 40.10 DB; **18. st.** *... poglavarji ſo poſtali, inu niſim vejðèl: is ſvojiga frebrá, inu ſlatá ſo ſi molike narèdili, sa tó bódo konzhani.* Oz 8.4 Jap).

348 V gradivu najdemo tudi zgled, v katerem se ob *umeti* **(1)** nahajata **Sak** in **SENT** (*Nista ſe namreč uméla piſma, de je imel od mertvih vſtati.* J 20.9 W), v katerem **SENT** verjetno predstavlja zgolj pristavčno pojasnilo (tip prilastka) k **Sak** *piſmo*; zaradi osamljenosti primera in sprejemljivosti razlage s površinskosladajskim preoblikovanjem izključujem možnost, da bi šlo za ločen vezavnostni vzorec tipa **Snom – VF – Sak – SENT**.

349 V nekaterih zgledih (iz 16. st., možni tudi danes) lahko **SENT** v glavnem stavku spremlja navezovalni element tipa **Sak** (prim. **enu, letu** itn.): *Aku je on en grejſhnik, tiga jeft nevém: Enu jeft dobru vej, de ſim flép bil, inu vſhe sdaj vidim.* J 9.25 DB; *Sakaj Krajl letu dobru vej, pruti katerimu jeft flabodnu govorim.* Apd 26.26 DB.

Znati: Pojavlja se ob pomenih (3) in (4). Ob pomenu (3) je določilo z vlogo vsebine védenja manj stabilno – izkazano je namreč s posameznimi zgledi od 16. do 1. pol. 20. st. (16. st. *Inu Bug zna, koku iz serca želimo za volo te čestii Jezuseve inu za volo izveljčane vseh zlaht ludi, de bi se le-ta kreg, nevola inu zdražba za volo te vere prov spoznala...* TAr (III, 126); 18. st. *Jeft ne snam, tudi ne vejim, kaj ti pravišh. Mr 14.68 Jap?*; 19. st. ... *kam nese me obup, ne znam. Kam? P*);³⁵⁰ na redkost zgledov vpliva relativna neustaljenost pomena glagola **znati** (v 20. st. *starinski*). Ob pomenu (4) je določilo z vlogo vsebine zaznavanja izkazano z osamljenim zgledom iz 1. pol. 20. st. (*Na obrazu mu je bilo znati, kaj čuti. SSKJ*).³⁵¹

[13] Premi govori (PG)

Določilo PG pokriva vlogo vsebinskega udeleženca propozicijskega tipa in se v tej vlogi verjetno pojavlja prek »notranjega« govora (v smislu 'misliti si'); ta stilistično zaznamovana besedilna določilna možnost je pretvorljiva v SENT (tudi znamenljiva je z njim).³⁵² Določilo PG je sicer bolj značilno za *sporočanjске* pomene (prim. *meniti*).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja; je stabilno med 16. in 19. st., čeprav se kot stilistično sredstvo pojavlja še danes (16. st. *Sakaj on je taku mišlil: Lahkaj bi on tudi kej mogèl vmrèti, kakòr njegovi bratje. Taku je Tamar šhla tjakaj, inu je prebivala v'nje Ozheta hišhi. 1 Mz 38.11 DB*; 19. st. *In je mislil sam per sebi, rekoč: Kaj bom storil, ker nimam, kamor bi svoje perdelke spravil? Lk 12.17 W*).³⁵³

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (3) v vlogi vsebine rekanja; sicer tipično določilo je nestabilno – potrjujejo ga namreč le redki zgledi iz 20. st., ko je izpričan tudi sam pomen glagola (prim. *To ni lepo in prav, meni oče; Lahko greste, meni zaničljivo, toda prej plačajte. SSKJ*).

350 Določilo SENT pa potrjujejo tudi primeri brezosebne rabe glagola **znati** (3), prim. za 18. st. *Nobeden med námi nima od nashiga rásvusdanja odlózhén biti: de se bó povjód snálu, kakú šmo bily vejéli: sakaj tó je nash dejlesh, inu odlózhèk. Mdr 2.9 Jap; Ali kakòr na odkásan kraj isšteléna púšhiza, ker rasdejélén srak kmálu vkúp šhine, je ne sná, kòd je letéla. Mdr 5.12 Jap; enako tudi W v 19. st.*

351 Navedeno se ujema s kvalifikatorjem *zast.* v SSKJ in z relativno nestabilnostjo pomena (4) pri glagolu *znati*.

352 Prim. »Dobesedni navedek premege govora je zmeraj vsebinski predmet povedka iz spremnega stavka.« (Dular, 1982, 196.)

353 V zvezi z določilom PG je treba omeniti dva zanimiva pojava: (a) v besedilih 16. st. PG v glavnem stavku pogosto spremlja navezovalni prislov **taku** (prim. zgoraj); (b) v Jap in W PG pogosto uvaja **deležnik glagola rekanja** (18. st. *Ony fo pak fany pèr jèbi mišlili rekòzh: De my níjmo kruhe vsèli. Mt 16.7 Jap*; 19. st. *Ko so pa kmetje tega zagledali, so mislili sami per sebi, rekoč: Ta je dedič, umorimo ga, de bo dédišina naša. Lk 20.14 W*).

4.2.2.2.5 Dve desni določili

[14] Določilna možnost Sak* – Sdat

Misliti: Določilna možnost **Sak*** – **Sdat** se pojavlja ob pomenu (3). **Sak*** predstavlja vsebino (pomensko največkrat *negativno*, leksikalno večinoma *hudo*),³⁵⁴ ki se snuje v škodo/korist *prejemniku* (določilo **Sdat**). Možnost je stabilna med 16. in 19. st., ko je gradivsko dokaj dobro izpričana (16. st. *Kadar je pak David vidil, de je Saul njemu hudu misflil, je on rekèl k'Farju Ablataru: Sesi po Ephod. 1 Sam 23.9 DB; 19. st. Vernejo naj se, in sram jih bodi, ki mi hudo mislijo. Ps 34.4 W*).

J. Dular (1982, 200) za sod. sln. navaja, da je **Sak** – **Sdat** »ena najpogostejših kombinacij v dvojni vezavi«, pri čemer **Sak** izraža vsebinski (ali *zadeti*) predmet, **Sdat** pa *ciljni* (redkeje *razmerni*) predmet. Za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. »nadomestno« določilo na mestu vsebinskega udeleženca, glej [26] (prim. [2] za **Sak**); prim. konkurenčni možnosti [15] in [16].

[15] Določilna možnost Sak* – čezSak

Misliti: Določilna možnost **Sak*** – **čezSak**³⁵⁵ se pojavlja ob pomenu (3); **Sak*** ima vlogo vsebine (pomensko opredeljena kot *negativno*, leksikalno večinoma *hudo*), ki se misli, snuje v škodo *prejemnika* (določilo **čezSak**). Relativno redki (a stabilni) zgledi možnosti so izkazani za 16. in 18. st. (16. st. *Vfi, kateri mene fovrashio, vkup fhapazheo supàr mene, inu hudu zhes me misflio. Ps 41.8 DB; 18. st. Kateri zhes mene hudú míflío, imajo nasaj bejšhati, inu k'framoti postati. Ps 34.4 Jap*).³⁵⁶

Predložna zveza **čezSak** v predmetni funkciji je v zgodovini sln. jezika (vsaj do W) dokaj stabilna – predvsem ob glagolih izražanja nezadovoljstva (*tožiti, mrmrati, svet držati D, jeziti se Jap*) in z namenom napadanja (*vzdigniti se, gori vstati Jap*; Orel, 1993, 416–417); navedenima skupinama se pomensko približuje **misлити** (3). Med konkurenčnimi sredstvi se omenjata **zoperSak**, **protiSdat**, medtem ko sta določili **naSak**, **nadSins** v pomenski možnosti manj pogosti (Orel, 1993, 417, 422).³⁵⁷ Podobne konkurenčne določilne možnosti izkazuje pričujoča analiza, prim. **Sak*** – **Sdat** // **čezSak** // **zoperSak** (pri **Sdat** je »protivnost« nevtralizirana; glej [14]

354 Izjemoma lahko **Sak** zaznamuje pozitivna vsebina: ... *iz serca nemu voisčimo inu mislimo dobro*. TC 1555 (I, 409). Prim. *dobro m. komu es mit jemandem gut meinen, Levst. (Rok.)* (Plet., I, 580).

355 Prim. psl. *čez(ъ) 'prek, čez' < ide. prislov *(s)kertsom 'prek' (Snoj, 2003, 86); med pomeni predloga se omenja tudi protivnostni, prim. stsl. *i ničto že čresъ volju ichъ tvoriti* – vzhscl. *črězъ volju gospodъnju* – sln. *čez čast komu kaj reči* itn. (Kopečný, 1973, 51).

356 Določilna možnost **Sak*** – **čezSak** kaže pri J. Dalmatinu na ujemanje z Lutrovo predlogo, prim. *čez – über*, kar napeljuje na možnost kalkiranosti.

357 Prim. tudi možnosti **Sak** – **zoperSak** in **Sak** – **protiSdat** ob glagolih sovražne ali obrambne dejavnosti v sod. sln. (Dular, 1982, 198, 201).

in [16]). Za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. »nadomestno« določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [26] (prim. [2] za **Sak**).

[16] Določilna možnost **Sak*** – **zoperSak**

Misliti: Določilna možnost **Sak*** – **zoperSak** se pojavlja ob pomenu (3); **Sak*** predstavlja *vsebino* (pomensko opredeljena kot *negativno*, leksikalno večinoma *hudo*), ki se misli, snuje v škodo *prejemnika* (določilo **zoperSak**). Možnost je stabilna med 16. in 19. st., ko je relativno dobro gradivsko izkazana (16. st. ... *de ti hočeš meni odpustiti vse muye grehe inu kar sem danas hudiga subper tuyo volo inu zapuvid mislil, govurill oli sturill*. TA (I, 307); 19. st. *Nič več ni vriskanja v Moabu; zoper Hesebon hudo mislijo*. Jer 48.2 W).³⁵⁸

Za konkurenčne možnosti glej opisa [6] (predvsem določilo **zoperSak**), [15]; za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [26] (prim. [2] za **Sak**).

[17] Določilna možnost **Sak*** – **odSgen**

Določilna možnost **Sak*** – **odSgen** vsebuje *vsebinskega* udeleženca **Sak*** (na njegovem mestu se lahko pojavlja tudi **ADV** z *vsebinsko* vrednostjo in ima pri tem skoraj predmetno vlogo), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu (določilo **odSgen**); prim. pomensko razmerje *misliti, meniti, vedeti – kaj, kako – o kom, čem*.

Več o določilni možnosti **odSgen** v opisu [7]; za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [26] (prim. [2] za **Sak**).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izkazana s posameznimi zgledi iz 18.–19. st. (18. st. *Al sa obóje bódo po saflushénju prejéli, sa tó, kęř fo od Bogá hudú miřlili, inu na malike derskali, inu sa tó, kęř fo krivú perřegali, inu řkusi golúřfo pravizo sanizhúváli*. Mdr 14.30 Jap; 19. st. *Mislite dobro od Gospoda, in išite ga s priprostim sercam; ...* Modr 1.1 W); glede na možnost **odSgen** – **SENT** domnevam, da se je pojavljala tudi prej. Določilo **Sak*** v vlogi *vsebinskega* udeleženca ima skoraj predmetno vlogo (prim. *hudo, dobro* ‘slabe, dobre stvari’).

358 Pri določilni možnosti **Sak*** – **zoperSak** se kaže vsaj pri J. Dalmatinu takšno ujemanje z Lutrovo predlogo, da bi lahko domnevali kalkiranost (*zoper – wider*). Zanimivost v tem kontekstu so zgledi z zastopanim predlogom **zoper** in daj., prim. *V tih Dessetih zapuvidah ie ta večna, prava, sveta vola Božya zapopadena, obtu kar se takim zapuvidom **zuber** misli, govori oli sturi, tu istu ie vselei Bogu zuber inu greh*. TO (III, 338); ... *inu si čestukrat Bogu inu nega bessedi **zuber** mislil, govuril inu sturil ...* TO (III, 506). Stičnost predloga (prislova) in glagola bi lahko pomenila približevanje glag. sestavljenkam s prislovno-predložno sestavino v vlogi predpone (glagolski kalk po nem. vzorcu) tipa **zoper misliti** (prim. *zoper stati*; Merše, 2003, 81–83, 92; Vidovič Muha, 1984).

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1); v gradivu jo potrjuje osamljen zgled iz 19. st. (... *tega pa nisim menil od kurbirjev tega svetá, ali od lakomnikov, ali od roparjev, ali od malikovavcov; sicer bi mogli iz tega svetá iti.* 1 Kor 5.10 W), a je bila mogoče bolj pogosta (prim. **misлити (1)** in možnost **odSgen – SENT**).

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu (1); kot stabilno jo potrjujejo zgledi iz 16.–19. st. (**16. st.** *Kadar tu veimo od Buga, imamo pravo vero.* TC 1550 (III, 48); **19. st.** *Lažnjivi možje nič ne vedo od nje; ...* Sir 15.8 W).³⁵⁹

[18] Določilna možnost Sak* – zastranSgen

Vedeti: Določilna možnost **Sak* – zastranSgen**³⁶⁰ se pojavlja ob pomenu (1). Določilo **zastranSgen** ima vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca, na katerega se nanaša *vsebina* v obliki določila **Sak*** (tudi kot **ADV** z *vsebinsko* vrednostjo in skoraj predmetno vlogo). Gradivo ponuja osamljen zgled možnosti iz 19. st. (... *zakaj tvoj hlapec ni nič vedil zastran té reči, ne maliga ne veliciga.* 1 Sam 22.15 W); verjetno gre za osamljeno določilno realizacijo, ki ustreza pomenskemu razmerju *vedeti – kaj, kako – o kom, čem*.

Določilno vrednost zveze upravičuje sodobna možnost **Sak – gledeSgen**, v kateri **Sak** zaznamuje *vsebinski* (ali *izidni*) predmet, **gledeSgen** pa *razmernega* (slednji je lahko izražen tudi z **oSlok!**) ob glagolih tipa *zvedeti, misлити, meniti* itn. (Dular, 1982, 199–200). Za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [26] (prim. [2] za **Sak**).

[19] Določilna možnost Sak* – oSlok

V določilni možnosti **Sak* – oSlok** ima **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca, medtem ko določilo **oSlok** predstavlja *razmernega vsebinskega* udeleženca; struktura ustreza pomenskemu razmerju *misлити, meniti, vedeti – kaj, kako – o kom, čem*. **Sak*** lahko nastopa tudi kot **ADV** (določilo **Sak** je pogosto zaimensko), ki verjetno nadomešča kompleksnejše določilo – je t. i. nadomestno določilo (s predmetno vlogo, prim. *nič, veliko*).³⁶¹

359 Pri **meniti (1)** in **vedeti (1)** zaimenska podoba določila **Sak** omogoča sklepanje, da gre za *kompleksnejšo* vsebino. Določilna možnost **Sak – odSgen** tako verjetno ustreza možnosti **odSgen – SENT**. Domnevam, da se na mestu **Sak** lahko pojavlja tudi **ADV** – količinski (*veliko*), pa tudi kakovostni (*dobro, lepo*).

360 Sln. *zastrán* z oziralnim pomenom (*zastran tega*; prim. Kopečný, 1973, 243) nastane iz predložne zveze, prim. **za + stórnъ*, pri čemer je treba pri psl. *stórnъ izhajati iz pomena *'nekaj ploskega, prostranega, širokega' (Snoj, 2003, 702), medtem ko *za* kaže na pomen smernosti, ciljnosti (Kopečný, 1973, 284, 286–287). Oziralni pomen izkazuje tudi *s strany/strany* 'glede na' ('vzhledem k') v stčš. *člověk s strany těla jest nečistá a smrdutá věc*, češ. (star.) *že snad se již strany těch rukaviček rozmyslila*, slš. (star.) *porobil poriadky strany dedičstva* (Kopečný, 1973, 242–243; žal brez razlage ali osvetlitve pomenskega razvoja).

361 Strukture tipa *misлити lažnivo o njem* kažejo na nadomestno vlogo **ADV**: slednji izhodiščno nastopa kot lastnostni modifikator verjetno propozicijskega **SENT**, prim. *Mislím o njem, [da je slab, da je zloben itn.] → [to je lažnivo] → Mislím o njem lažnivo*. V teh primerih nastopa *lažnivo* na mestu določila (še bolj razvidno

Tudi v sod. sln. pri glagolih *izražanja* in *spoznavanja* – med drugim pri *misлити*, *meniti*, *vedeti* – nastopa določilna možnost **Sak** – **oSlok** (**Sak** *zadeti* in *vsebinski*, **oSlok** *razmerni* predmet; Dular, 1982, 201). Njena zgodovinskorazvojna predhodnica (verjetno do polovice 19. st.) je **Sak*** – **odSgen**, ki se kot določilna možnost ob glagolih *umevanja* za sod. sln. ne navaja (prim. Dular, 1982, 199). Več o določilu **oSlok** v [9]; za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [26] (prim. [2] za **Sak**).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1); določilna možnost je stabilna v 2. pol. 19. in v 20. st. (19. st. *kako misliš o tej stvari?* Plet. (I, 580); 20. st. *Dobro, slabo misli o meni*. SSKJ; *Večina misli o tem drugače*. VSSG).

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1); izpričujejo jo posamezni, a stabilni zgledi iz 20. st. (*Kaj meniš o vsem skupaj?* VSSG).

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu (1); gradivo izkazuje posamezne, a stabilne zglede iz 20. st. (*Zgodovina ne ve nič o tem*. SSKJ; *O tem bodo več vedeli neposredno vpleteni*. VSSG).

[20] Določilna možnost **Sak*** – **sSins**

Pri **Sak*** – **sSins**³⁶² gre dejansko za dve različni določilni možnosti: določilo **Sak*** predstavlja *vsebinskega* udeleženca, **sSins** pa *prejemnika* (ob **misлити**) ali *razmerne*ga udeleženca (ob **meniti**). Določilna možnost je nekoliko negotova (glej dalje).

Zgledi določilne možnosti **Sak*** – **sSins** se za sodobni sln. jezik ob glagolih *umevanja* ne navajajo (prim. Dular, 1982, 201–202). Zgodovinskorazvojno se lahko **sSins** ob **misлити** poveže z *razmernim* predmetom (prim. *vše kar je Bug bil sturil s Moseffom, inu s svoim Israeljskim folkom* 2Mz 18.1 Jap),³⁶³ ob **meniti** pa z abstraktnim *sredstvom* dejanja³⁶⁴ (Orel, 1993, 369–370, 372). Za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo (*vsebinski* udeleženec), glej [26] (prim. [2] za **Sak**).

---

v strukturah *meniti tako* z zaimenskim prislovom), pri čemer slednjega na poseben način posamostalja (zato **ADV** tega tipa označujem kot **Sak***). V razmerju *misлити dobro, tekoče, resno* ↔ *misлити dobro, slabo* o njem postane razviden sinkretizem **ADV**, ki ima vlogo lastnostnega modifikatorja ali določila.

362 Osnovni (splslov.) pomen predložne zveze **st(n)Sins** naj bi bil **spremljevalni** (komitativni, asociativni), npr. sln. *potovati s kom*; z njim sta tesno povezana **vsebinski** (npr. češ., slš. *hrnec s vodou*, kvalifikacijsko češ. *děvče s modrýma očima*) ter **sredstveni** pomen (blizu načinovnemu, prim. sln. *konj se brani s krepko ного*; Kopečný, 1973, 244–248; Orel, 1993, 355–356).

363 Pomembna je tudi ugotovitev I. Orel (1993, 372): »/.../ v tem tipu gre za prenos pomena spremstva v sredstvo, saj je odnosnica v PgZ spuščena na raven sredstva, s katerim vršilec dejanja upravlja; /.../« Določitev vloge *prejemnika* dejanja (zgornja opredelitev) temelji na sopomenskih določilnih možnostih **Sak*** – **Sdat** // **čezSak** // **zoperSak**.

364 I. Orel ne navaja zglede podobnih tistim ob **meniti** (z določilom **sSins**); slednji se kljub temu lahko opredelijo kot *sredstveni* – gre namreč za predmetnost, s katero se opravlja, uresničuje dejanje (Orel, 1993, 379).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (3); **Sak*** ima vlogo vsebine (pomensko ‘negativno’; leksikalno večinoma *hudo*), ki se misli, snuje v škodo *prejemnika* (določilo **sSins**). Določilna možnost je izkazana z **osamljenim** zgledom iz 19. st. (*Vi ste z menoj hudo mislili; Bog pa je tisto obernal v dobro, ker me je povikšal, kakor zdaj vidite, de je otel veliko ljudstva*. Gen 50.20 W).³⁶⁵

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1); večinoma zaimenski **Sak*** (možnost »nadmestnega« **ADV**) predstavlja vsebinskega udeleženca, **sSins** pa razmernega udeleženca (prim. pomenski vzorec *misliti – kaj, kako – s čim*).³⁶⁶ Možnost izpričujejo **redki** zgledi iz 16. st. (*Inu vus folk fe je okuli k’njemu obèrnil, inu ga vprašhal, kaj bi on s šakovimi bešfedami mejnil? DanD 1.47 DB; Na tu ti imaš se vučiti inu veiditi, nekar le samuč de le-ta bolezan od Buga inu ž nega volo ie tebi naložena, temuč ti se tudi imaš vučiti inu veiditi, kai Bug s tako bolezanio meni inu zakai ie on no tebi nalužil*. TO (III, 513); *Oča serce k nom obernal, resničnu ye on s teim meinil, z nai žlahtnišim nas rešil*. TAr (III, 58)).

[21] Določilna možnost Sak – SENT

V določilni možnosti **Sak – SENT** ima **Sak** vlogo izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje – v različnih *umevanjskih* procesih – kompleksna propozicijska vsebina (določilo **SENT** z verjetno *predikativnim* pomenom).

Več o določilu **Sak**, ki se približuje vlogi *prizadeto*, prim. [2]; več o **SENT** v opisu [12].³⁶⁷

Mneti: Pojavlja se ob pomenu ‘meniti’; izpričana je z osamljenim zgledom iz 16. st. (*Gledajte tedai, koku ui poslushate. Sakai kateri ima timu bode danu, kateri pag nema od tiga bode tudi tu ufetu kar on mni de ima*. L 8.18, TT 1555-1577); je ena od dveh določilnih možnosti glagola (izkazanih s po enim zgledom).³⁶⁸

365 Vprašljiva določilna možnost se lahko razloži z elipso nedoločnika v polstavku (*misliti storiti*), kar bi govorilo v prid pomenu (2) in določilu **INF**. Misel podpirajo zgledi elipse iz 20. st. (ob pomenu (2)): *k njemu sem mislil* SSKJ (557); *V Nemčijo je mislil z letalom* VSSG (207); v tem primeru bi imel **sSins** v polstavku vlogo dopolnila ali *razmernega predmetnega* udeleženca.

366 V primeru vezavnostnega vzorca **Snom** (1) – **meniti** – **Sak** (2) – **sSins** (3) (npr. *S tem menim hišo*) je vzpostavljena zveza z *relacijskim pomeniti*, prim. **Snom** (3) – **pomeniti** – **Sak** (2) (npr. *To pomeni hišo*). Z določilno možnostjo **Snom – VF – Sak – sSins** »tekmuje« **Snom – VF – Sak**, v prid katere bi mogoče govorili dve točki: (a) redki zgledi iz 16. st.; (b) potencialna opustljivost **sSins** (tj. vloga dopolnila).

367 J. Dular za sod. sln. navaja tudi določilno možnost **Sak – SENT** (**Sda**) (*zadeti – vsebinski/ciljni predmet*), vendar se le-ta pojavlja ob glagolih govorne dejavnosti, in sicer spravljanja k spoznanju (*prepričati občane, da so zelenice potrebne*) ali spravljanja k dejavnosti (*siliti fanta, da naj pije*; Dular, 1982, 203).

368 Zgled se lahko obravnava tudi kot posebna besedilna realizacija vzorca **Snom – VF – SENT** z izpostavljenim členom iz *vsebinskega* odvisnika, vendar njegova osamljenost onemogoča zanesljivejšje zaključke.

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izpričana z redkimi zgledi v 16. ter 18.–19. st. (16. st. *Sakaj ony fo v Měfti shnym bily vidili, Trophima tiga Epheserja, tiga fo ony mejnili, de bi ga bil notèr v Tempel pèrpelal.* Apd 21.29 DB; 19. st. ... *in ude telésa, ki menimo, de so menj častitljivi, njé z obilniši častjo obdajamo; in kateri so nespodobni na nas, se z obilniši spodobnostjo pokrivajo.* 1 Kor 12.23 W).

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu (3) in je izpričana z redkimi zgledi iz 16. in 19. st. (16. st. *Sberi meni fedemdeffet Mosh is téh Israeljskih Starisjih, katere vejsh, de fo starisji tiga folka, inu njega Oblaftnike, inu vsami je pred Vtto tiga prizhovanja, inu je ondukaj pred se postavi: ...* 4 Mz 11.16 DB; 19. st. *Gospod vé misli človekove, de so nečimerne.* Ps 93.11 W).³⁶⁹

Znati: Pojavlja se ob pomenu (2) in je izpričana z redkimi zgledi iz 16. st. (*Ali jeft vas snam, de vy nemate Boshje lubesni v'jebi.* Jn 5.42 DB).

[22] Določilna možnost naSak – SENT

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1); določilo **naSak** ima vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki se mu pripisuje *vsebina* v obliki določila **SENT** (besedilni odlomek; pomensko razmerje *misлити – o kom, čem – kaj*). Osamljen zglede določilne možnosti je iz 16. st. (*On bo na svoje Iunake mislil: Ali vsaj bodo tifti padli, kamer kuli bodo hotéli pojti, inu bodo k'Sydu hitéli, inu h'ej brambi, ker bi shiher bily.* Nah 2.5 DB).³⁷⁰

Več o določilu **naSak** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [3], o **SENT** pa v [12].³⁷¹

[23] Določilna možnost zaSak – SENT

V določilni možnosti **zaSak – SENT** ima **zaSak** vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki se mu pripisuje kompleksnejša *vsebina* v obliki določila **SENT** (z verjetno *predikativno* funkcijo). Pomensko gre za razmerje *meniti, vedeti – za koga, kaj – kaj*.

Več o določilu **zaSak** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [5], o **SENT** pa v [12].³⁷² Prim. tudi običajnejšo sopomensko možnost [25] **oSlok – SENT** (tudi [22], [24]).

369 Nekoliko se razlikuje zglede iz 19. st. *Zakaj vem njih misli, kaj de bodo kmalo storili, prejden jih popeljem v deželo, ki sim jim jo obljudil.* Dt 31.21 W, v katerem predstavlja **Sak** bodisi povzetek določila **SENT** (**SENT** ima lahko tudi vlogo pristavka, pojasnila k **Sak**) bodisi je **SENT** vsebinski prilastkovni odvisnik k **Sak** (tj. *misli*).

370 Določilna »vrednost« te možnosti je negotova: natančnejša analiza besedila bi lahko potrdila, da gre dejansko za unijo dveh vezavnostnih vzorcev, tj. **Snom – VF – naSak** ter **Snom – VF – SENT**, pri čemer ima določilo **naSak** vlogo navidezno izpostavljenega udeleženca propozicije **SENT**.

371 J. Dular (1982) ne navaja tovrstne določilne možnosti.

372 Opis določilne možnosti **zaSak – SENT** ni vključen v pregled pri J. Dularju (1982).

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1); je manj stabilna – potrjena je z zgledi iz 20. st. (*Za ta problem so menili, da ni dobro rešen.* SSKJ).

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu (1) in je z redkimi zgledi izpričana za obdobje od 16. do 1. pol. 20. st. (16. st. ... *vsi le-ty ludi, kir v tih smertnik grehiv, kir so zubper to veist, prebivaio oli kir so prez te prave vere v Cristusa, ty isti imaiio za risnico veiditi, de so v nemilosti inu v serdu Božym.* TO (III, 271); 20. st. *Zanj vem, da bo zmogel.* SSKJ).³⁷³

[24] Določilna možnost odSgen – SENT

V določilni možnosti **odSgen – SENT** ima **SENT** vlogo propozicijskega vsebinskega udeleženca (z verjetno *predikativno* funkcijo), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki **odSgen** (pomensko razmerje *misлити, meniti, vedeti – kaj – o kom, čem*).

Več o določilu **odSgen** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [7], o **SENT** pa v [12].³⁷⁴ Prim. predvsem sopomensko določilno možnost [25].

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1) in je stabilno izpričana od 16. do 19. st. (16. st. *Kadar je pak ta Folk mejnil, inu fo vfi v'fvoim ferci mislili od Ioannefa, aku bi lahkaj on Criftus bil, ...* Lk 3.15 DB; 19. st. ... *prosim vas, de pričujoč ne bom permoran, s tisto serčnostjo derzen biti, s katero menijo, de sim derzen proti enim, kateri mislijo od nas, de kakor po mesu delamo.* 2 Kor 10.2 W).

Meniti: Pojavlja se ob pomenu (1); možnost je dokaj stabilna – izpričana je s posameznimi zgledi iz 16. in 19. st. (16. st. ... *ali nuja je bo gnala, de bodo morali tu Méftu isdati, od kateriga ménio, de bi fe nemoglu dobiti, ker v'Gorrah leshy.* Jdt 7.9 DB; 19. st. *Zakaj ako kdo od sebe méni, de je kaj, ker nič ni, sam sebe zapelje.* Gal 6.3 W).³⁷⁵

Vedeti: Pojavlja se ob pomenu (1) in je stabilno izpričana od 16. do 19. st. (16. st. *Ieft pak dobru vejm od vas, lubi Bratje, de ste famy polni dobrute, napolne-ni sovfem sposnanjem, de fe mej fabo morete opominati.* Rim 15.14 DB; 18. st.

373 Zgledi iz 16. st. tipa ... *imaio za risnico veiditi, de so v nemilosti inu v serdu Božym*, v katerih je **SENT** lahko vsebinski prilastkovni odvisnik k *resnica*, so na samem robu vezavnostne možnosti. Čeprav *vsebina* v **SENT** razmernega udeleženca *lastnostno* opredeljuje (*zmore – on*) ali *kompleksno* pojasnjuje (*so v nemilosti – to je resnica*) in gre za različne skladienske strukture, izkoriščajo vse enako vezavnostno možnost glagola **vedeti**, tj. **Snom – VF – zaSak – SENT**. Redkost in strukturna raznolikost zgledov verjetno potrjujeta njeno obrobno postavitve med vezavnostnimi možnostmi in posledično manjšo stabilnost, ustaljenost.

374 Med določilnimi možnostmi v sod. sln. se navaja tudi **odSgen – SENT (Sda)** (*vsebinski* ali *ciljni* predmet **Sda**, »zrcalno« *ciljni odSgen*), in sicer pri glagolih sprejemanja sporočil in terjanja (*izvedeti od otroka, da se doma pripravajo; terjati od dolžnikov, da naj takoj plačajo*; Dular, 1982, 205); ne ujema se z zgornjo določilno možnostjo.

375 Domnevam, da se je določilna možnost pojavljala tudi v vmesnem obdobju (17.–18. st.).

Njegóvi priátèl od njè vej, de je ona njegóva làftína, inu de njó dofezhi samóre. Job 36.33 Jap; 19. st. ... od kateriga so vedili, de je pervak na kraljevím dvoru in prav veliko premore; ... Est 9.4 W).

[25] Določilna možnost oSlok – SENT

Meniti: V določilni možnosti **oSlok – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu **(1)**, ima **SENT** vlogo propozicijskega vsebinskega udeleženca (z verjetno predikativno vlogo), ki se pripisuje razmernemu vsebinskemu udeležencu (določilo **oSlok**). Struktura ustreza vezljivostnemu razmerju *misliti, vedeti – kaj – o kom, čem* in je gradivsko izkazana za 20. st. (*O tem problemu so menili, da ni dobro rešen. SSKJ*).

Možnost **oSlok – SENT** (*razmerni – vsebinski* predmet) ob glagolih dojemanja in mišljenja se navaja za sodobni sln. jezik (npr. *slišati o Marjanu, da se je poročil*; enako ob *zvedeti, vedeti, domnevati* itn.; Dular, 1982, 205). Več o določilu **oSlok** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [9], o **SENT** pa v [12].

4.2.2.2.6 Prislovno določilo

Med določilnimi možnostmi vzpostavljam tudi [26] **ADV**, čeprav je njegov status določila problematičen. Razlaga **ADV** je v poglavju 4.7.

4.2.3 Vezljivost glagolov umevanja v slovenskem jeziku

4.2.3.1 Glagol MISLITI

Sln. **misliti**, *mîslim* nedov. izkazuje tri pomene: **(1)** ‘misliti, razmišljati’, **(2)** ‘nameravati’ ter **(3)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (prim. Plet., I, 580; SSKJ, 557).

4.2.3.1.1 Desna vezljivost

Sln. **misliti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 18: *Desne določilne možnosti sln. misliti*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[1] brez							1
[2] Sak							1
[3] naSak							1 2

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[4] vSak							1
[6] zoperSak							3
[8] kSdat							1
[10] poSlok							1
[11] INF							1 2
[12] SENT							1 2
[13] PG							1
[14] Sak* – Sdat							3
[15] Sak* – čezSak							3
[16] Sak* – zoperSak							3
[17] Sak* – odSgen							1
[19] Sak* – oSlok							1
[20] Sak* – sSins							3
[22] naSak – SENT							1
[24] odSgen – SENT							1
[26] ADV							1
	Ni izkazan.	T, D, K	SJJSv, I, 538–539	Jap	P, W, Plet.	SSKJ, 557; VSSG, 207	

4.2.3.1.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljajo naslednje možnosti: (1) sklonsko določilo [2] **Sak**; (2) predložnosklonska določila [3] **naSak**, [4] **vSak**, [6] **zoperSak**, [8] **kSdat**, [10] **poSlok**; (3) med nedoločniška in odvisniška določila sodijo [11] **INF**, [12] **SENT**, [13] **PG**. V primeru (4) **dveh desnih določil** pa se lahko govori o naslednjih možnostih: [14] **Sak* – Sdat**, [15] **Sak* – čezSak**, [16] **Sak* – zoperSak**, [17] **Sak* – odSgen**, [19] **Sak* – oSlok**, [20] **Sak* – sSins**, [22] **naSak – SENT**, [24] **odSgen – SENT**. Posebno mesto ima določilna možnost [26] **ADV**.

4.2.3.1.2 Od pomenov k določilom

4.2.3.1.2.1

Pri pomenu (1) 'misliti, razmišljati' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 19: *Desne določilne možnosti sln. misliti v pomenu (1) 'misliti, razmišljati'*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[1] brez						
[2] Sak						
[3] naSak						
[4] vSak						
[8] kSdat						
[10] poSlok						
[11] INF						
[12] SENT						
[13] PG						
[17] Sak* – odSgen						
[19] Sak* – oSlok						
[22] naSak – SENT						
[24] odSgen – SENT						
[26] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – naSak** ter **Snom – VF – SENT** (domnevam, da je stilistično zaznamovana možnost s **PG** prav tako stabilna). Stabilno (od 16. st. do danes) pa se je verjetno pojavljal tudi vzorec **Snom – VF – ADV**, s t. i. nadomestnim določilom **ADV** v vlogi *vsebinskega* udeleženca.

V različici zgornjega pomenskega razmerja je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* mišljenja in *procesom* samim (izražanje *mišljenjske* sposobnosti). Razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki ga analizirano gradivo potrjuje kot stabilnega od 16. st. naprej.

Kot nestabilni (ali manj stabilni) se kažejo naslednji vezavnostni vzorci: **Snom – VF – vSak // kSdat // poSlok**; navedeni vzorci so redki in vezani na posamezna obdobja (**vSak** na 19. st., **kSdat** na 10. in 16. st., **poSlok** na 16. in 19. st.).³⁷⁶ Izjemno desno določilno možnost bi lahko predstavljal tudi osamljeni **INF** v retorično, stilistično zaznamovanem besedilnem okolju (19. st.).

V različici zgornjega pomenskega razmerja lahko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebinsko* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženeec – *vsebinska*; prim. tudi *misliti – o kom, čem – kaj, kako*). Pri *razmernem vsebinskem* udeležencu se v 19. st. zamenjata določili, in sicer **odSgen** zamenja **oSlok** (zdi se, da se **oSlok** v tej udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja): vzorca **Snom – VF – odSgen – Sak* // SENT** zamenja torej **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (glej spodnjo **dopolnitev**). V obdobjih pojavljanja posameznih vzorcev domnevam njihovo stabilnost.

V primeru **Snom – VF – naSak – SENT** je bila že izpostavljena izjemnost vzorca (samo zgled iz 16. st., kompleksnejša besedilna struktura); struktura se lahko razloži kot unija dveh vzorcev, tj. **Snom – VF – naSak** ter **Snom – VF – SENT**, pri čemer ima določilo **naSak** vlogo navidezno izpostavljenega udeleženca propozicije **SENT**.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba vsaj za 20. st. upoštevati še **Snom – VF – oSlok** (*Mislijo o počitnicah v tujini*); razmerju *misliti – o kom, čem – kaj, kako* pa ustreza možnost **Snom – VF – oSlok – SENT**,³⁷⁷ prim. *Mislil sem o Mariji, da bo šele jutri prišla domov* (glagoli *dojemanja, mišljenja*; prim. Dular, 1982, 191, 205). Prim. [9] **oSlok**, [25] **oSlok – SENT**.

4.2.3.1.2.2

Pri pomenu (2) ‘nameravati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 20: *Desne določilne možnosti sln. misliti v pomenu (2) ‘nameravati’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[3] naSak						
[11] INF						
[12] SENT						

376 Ob tem bi lahko domnevali tudi kalkiranost posameznih določil (nem.), prim. **kSdat** proti *zu z daj.*, **poSlok** proti *an, nach z daj.*, ali pa lahko njihov nastanek povežemo s kontaminacijo/križanjem (z vplivom določilne možnosti pomensko sorodnega glagola) kot v primeru **vSak**, na nastanek katerega je lahko vplival *verjeti v koga*.

377 O obstoju vezavnostnega vzorca **Snom – VF – oSlok – SENT** ob **misliti** lahko sklepam tudi zaradi njegove prisotnosti ob sopomenskem **meniti** (1).

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, v katerem vlogo *vsebinsko-namernega udeleženca* pokriva tipično določilo **INF**. Ostali vzorci so nestabilni (celo vprašljivi, prim. **Snom – VF – naSak** ali **Snom – VF – SENT**); mogoče predstavljajo le stilistično izrabo vezavnostnih možnosti, značilnih za pomen (1).

4.2.3.1.2.3

Pri pomenu (3) 'misliti, snovati v škodo/korist' je izpričanih pet določilnih možnosti:

Tabela 21: *Desne določilne možnosti sln. misliti v pomenu (3) 'misliti, snovati v škodo/korist'*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[6] zoperSak						
[14] Sak* – Sdat						
[15] Sak* – čezSak						
[16] Sak* – zoperSak						
[20] Sak* – sSins						

Komentar: Pomen (3), ki ga lahko umestimo v čas 16.–19. st., vzpostavlja vezljivostno razmerje z *vsebino* (običajno *negativno*),³⁷⁸ ki jo *nosilec* misli proti *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina – prejemnik*). Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni naslednji vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak* – Sdat // čezSak // zoperSak** ter »reducirani« **Snom – VF – zoperSak** (samo s *prejemnikom*; vsebina se razume kot *negativna*).³⁷⁹

Z zadržkom sem k pomenu (3) vključil tudi vzorec **Snom – VF – Sak* – sSins** (osamljen zgled iz 19. st.); lahko se ga razloži tudi z elipso glagola v nedoločniškem polstavku (*misliti storiti*), kar bi pričalo o pomenu (2).

378 Ni pa nujno (vsaj v primeru vzorca **Snom – VF – Sak* – Sdat**), prim. *dobro m. komu es mit jemandem gut meinen, Levst. (Rok.)* (Plet., I, 580), medtem ko je pomen protivnosti pri določilih **čezSak, zoperSak** preveč plastičen, da bi dovoljeval »pozitivno« vsebino. Določilo **Sak*** v vlogi *vsebinskega udeleženca* ima skoraj *predmetno* vlogo (prim. *hudo, dobro* 'slabe, dobre stvari').

379 Vsaj v primeru določil **čezSak** in **zoperSak** bi lahko omenil tudi možnost kalkiranosti po nem. vzorcu (*čez – über, zoper – wider*).

4.2.3.2 Glagol MNETI

Sln. **mněti**, *mnim* nedov. pomeni **(1)** ‘meniti’ (prim. Plet., I, 587). M. Merše (1995, 264–264) opozarja, da je nihanje med *meniti* in *mneti* zaznamovalo Trubarjev jezik, dvojnost pa je bila razrešena v korist *meniti* (verjetno že v 16. st.).

4.2.3.2.1 Desna vezljivost

Sln. **mneti** izkazuje med določilnimi možnostmi odvisniško **[12] SENT** in možnost z **dvema desnima določiloma [21] Sak – SENT**.

4.2.3.2.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘meniti’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina*, ki ustreza osamljenemu zgledu vezavnostnega vzorca **Snom – VF – SENT**.

Pri pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec mišljenja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina*); razmerju ustreza vzorec **Snom – VF – Sak – SENT**, tudi izkazan z osamljenim zgledom. **SENT** se v tem kontekstu približuje *predikativni* vlogi.³⁸⁰

4.2.3.3 Glagol MENITI

Sln. **méniti** in *meníti*, *ménim* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘meniti, misliti, imeti za’, **(2)** ‘nameravati’ ter **(3)** ‘reči, dejati’ (prim. Plet., I, 566; SSKJ, 540).

---

380 Zadržek v zvezi z ločenim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – Sak – SENT** in domneva o zgolj posebni besedilni realizaciji vzorca **Snom – VF – SENT** sta bila že izrečena, hkrati pa je bilo poudarjeno, da izjemno nizko število besedilnih zgledov onemogoča zanesljivejše sklepanje.

4.2.3.3.1 Desna vezljivost

Sln. **meniti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 22: *Desne določilne možnosti sln. meniti*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1
[11] INF							2
[12] SENT							13
[13] PG							3
[17] Sak* – odSgen							1
[19] Sak* – oSlok							1
[20] Sak* – sSins							1
[21] Sak – SENT							1
[23] zaSak – SENT							1
[24] odSgen – SENT							1
[25] oSlok – SENT							1
[26] ADV							1
	Ni izkazan.	T, K, D	SJJSv, I, 524–525	Jap	P, W, Plet.	SSKJ, 540; VSSG, 202–203	

4.2.3.3.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; med **(2)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[11] INF**, **[12] SENT**, **[13] PG**. V primeru **(3)** **dveh desnih določil** pa se lahko govori o naslednjih možnostih: **[17] Sak* – odSgen**, **[19] Sak* – oSlok**, **[20] Sak* – sSins**, **[21] Sak – SENT**, **[23] zaSak – SENT**, **[24] odSgen – SENT**, **[25] oSlok – SENT**. Nekoliko težavna določilna možnost je **[26] ADV**.

4.2.3.3.2 Od pomenov k določilom

4.2.3.3.2.1

Pri pomenu (1) 'meniti, misliti, imeti za' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 23: *Desne določilne možnosti sln. meniti v pomenu (1) 'meniti, misliti, imeti za'*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[12] SENT						
[17] Sak* – odSgen						
[19] Sak* – oSlok						
[20] Sak* – sSins						
[21] Sak – SENT						
[23] zaSak – SENT						
[24] odSgen – SENT						
[25] oSlok – SENT						
[26] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – SENT**. Kot t. i. nadomestno določilo (v vlogi *vsebinskega* udeleženca) se na mestu **Sak**, **SENT** pojavlja tudi **ADV** (domnevam stabilno pojavljanje od 16. st. do danes).³⁸¹

V različici zgornjega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); temu razmerju ustreza dokaj stabilen vzorec **Snom – VF – Sak – SENT**, ki se – glede na gradivo – pojavlja od 16. do vključno 19. st.

Nosilec mišljenja lahko pripiše *vsebino* tudi *razmernemu vsebinskemu* udeležencu (prim. *meniti – o kom, čem – kaj*). Pri zadnjem v 19. st. nastopi zamenjava

³⁸¹ Sem uvrščam tudi potencialni vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – sSins**, ki je izpričan le za 16. st.; od ostalih ga ločuje domnevno pojasnjevalni pomen glagola **meniti** 'misliti kaj s čim'.

določila, in sicer **odSgen** zamenja **oSlok** (**oSlok** se v tej udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja): vzorca **Snom – VF – odSgen – Sak*** // **SENT** zamenja torej **Snom – VF – oSlok – Sak*** // **SENT**.³⁸² Razmerju ustreza tudi nestabilen vzorec **Snom – VF – zaSak – SENT** (osamljen zgled iz 20. st.).

Posebno vezljivostno razmerje se vzpostavlja v primeru vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak*** – **sSins**; *nosilec* mišljenja vzpostavlja pojasnjevalno pomensko razmerje med *vsebinskim* (**Sak***) in *razmernim* udeležencem (**sSins**); prim. pomenski vzorec *misliti – kaj, kako – s čim*. Nestabilni vzorec izpričujejo redki zgledi iz 16. st.

4.2.3.3.2.2

V primeru pomena (2) je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* namere in njeno *vsebino*. Razmerju gradivsko ustreza le stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, v katerem vlogo *vsebinsko-namernega* udeleženca propozicijskega tipa pokriva tipično določilo **INF**.

4.2.3.3.2.3

Pri pomenu (3) ‘reči, dejati’ sta izpričani naslednji določilni možnosti:

Tabela 24: *Desne določilne možnosti sln. meniti v pomenu (3) ‘reči, dejati’*

predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[12] SENT					
[13] PG					

Komentar: V primeru pomena (3), ki je izpričan samo za 20. st. (v SSKJ označen s *knjižno*), je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* sporočanja in sporočano *vsebino*. Pomenskemu razmerju ustreza nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT // PG** (osamljeni zgledi).³⁸³

382 **Povzemanlo:** Vezavnostni možnosti (a) **Snom – VF – odSgen – Sak*** // **SENT** se pojavljata od 16. do 19. st.; pri tem se možnost s **SENT** pojavlja v 16. in 19. st. (domnevam stabilno pojavljanje tudi v 17., 18. st.), **Sak*** pa le v 19. st. Pri **Sak*** bi tudi lahko – upoštevajoč možnost zaimenskega določila – sklepali na stabilno pojavljanje v zgodnejših obdobjih. Vezavnostni možnosti (b) **Snom – VF – oSlok – Sak*** // **SENT** se stabilno pojavljata od 2. pol. 19. st. naprej.

383 Na temelju jezikovnega občutka sodim, da je ‘reči, dejati’ najbolj obroben med pomeni glagola **meniti**.

4.2.3.4 Glagol UMETI

Sln. **uméti**, *úmem*, stil. *uméjem* dov./nedov. izkazuje pomena **(1)** ‘razumeti, dojeti’ in **(2)** ‘znati, biti sposoben, moči’; SSKJ ga označuje kot *starinskega* (predvsem za 20. st.; prim. Plet., II, 715; SSKJ, 1455).

4.2.3.4.1 Desna vezljivost

Sln. **umeti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 25: *Desne določilne možnosti sln. umeti*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)	pomen
[2] Sak							1 2
[11] INF							2
[12] SENT							1
[26] ADV							1
	Ni izkazan.	T, K, D	Ni izkazan.	Ni izkazan.	P, W, Plet.	SSKJ, 1455	

4.2.3.4.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; med **(2)** nedoločniška, odvisniška določila sodita **[11] INF**, **[12] SENT**. Posebna določilna možnost je **[26] ADV**.

4.2.3.4.2 Od pomenov k določilom

4.2.3.4.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘razumeti, dojeti’ so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 26: *Desne določilne možnosti sln. umeti v pomenu (1) ‘razumeti, dojeti’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)
[2] Sak						
[12] SENT						
[26] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* razumevanja in *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *vsebina*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – ADV**. Izpričana sta od 16. do 1. pol. 20. st., ko glagol v pomenu (1) nadomesti **razumeti**.³⁸⁴

Kot nestabilen se kaže vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, izpričan šele od 19. st.³⁸⁵

4.2.3.4.2.2

Pri pomenu (2) ‘znati, biti sposoben, moči’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 27: *Desne določilne možnosti sln. umeti v pomenu (2) ‘znati, biti sposoben, moči’*

predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak					
[11] INF					

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* znanja, sposobnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrežata vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – INF**. Oba sta izpričana za 16. st. in 1. pol. 20., medtem ko ju v analiziranem gradivu za 17.–19. st. ni. Gradivsko je pogostejša določilna možnost **INF**, medtem ko je **Sak** redek.³⁸⁶

4.2.3.5 Glagol UMEVATI

Od 2. pol. 19. st. dalje je izpričan k *uméti* tvorjeni drugotni nedov. **umévati**, *-am* s pomenom (1) ‘razumevati, dojemati’ (SSKJ, 1456; tudi Plet., II, 715).

4.2.3.5.1 Desna vezljivost

Sln. glagol **umevati** izkazuje med določilnimi možnostmi sklonsko in odvisniško določilo, tj. [2] **Sak** in [12] **SENT**.

³⁸⁴ Čeprav za 17. in 18. st. v gradivu ni zgljedov, lahko domnevam stabilno pojavljanje obeh vzorcev.

³⁸⁵ Mogoče je temu botrovalo dejstvo, da se je **umeti** (1) začel v 19. st. vedno bolj vezljivo približevati stabilnejši sestavljenki **razumeti** in se tako odmikal od starejšega stanja, ko je bila vezljivostna specializacija **umeti**, tj. predvsem določili **Sak // INF**, pogojena z razmerji v sopomenski skupini z **vedeti** in **znati**.

³⁸⁶ V primeru **Sak** obstajajo tudi prehodne cone med pomenoma (1) in (2), prim. 19. st. ... *močno bodo osramoteni, ker niso umeli večne sramote, ki ne bo nikoli zbrisana*. Jer 20.11 W, ki lahko ustreza **niso razumeli** in **niso poznali**.

4.2.3.5.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘razumevati, dojemati’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *vsebina*. Glagol izkazuje za ta pomen tipična vezavnostna vzorca: **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – SENT**. Vzorca sta nestabilna (redki zgledi, pomenska neustaljenost); določilo **Sak** je pogostejše od **SENT**.

4.2.3.6 Glagol VEDETI

Sln. **vedeti**, *vém* nedov. izkazuje naslednje pomene: (1) ‘vedeti’, (2) ‘znati’ in (3) ‘poznati’; za pomena (2) in (3) naj bi veljalo, da sta v 20. st. *starinska* (Plet., II, 744–745; SSKJ, 1496–1497).

4.2.3.6.1 Desna vezljivost

Sln. **vedeti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 28: *Desne določilne možnosti sln. vedeti*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2 3
[5] zaSak							1
[7] odSgen							1
[9] oSlok							1
[11] INF							1 2
[12] SENT							1
[17] Sak* – odSgen							1
[18] Sak* – zastranSgen							1
[19] Sak* – oSlok							1
[21] Sak – SENT							3
[23] zaSak – SENT							1
[24] odSgen – SENT							1
[25] oSlok – SENT							1
[26] ADV							1 2

SSKJ,
1496–1497;
VSSG, 446

BS   T, K, D   SJSsv, II,
545–546   Jap   P, W, Plet.

4.2.3.6.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljajo naslednje možnosti: (1) sklonsko določilo [2] **Sak**; (2) predložnosklonska določila [5] **zaSak**, [7] **odSgen**, [9] **oSlok**; med (3) nedoločniška in odvisniška določila sodita [11] **INF**, [12] **SENT**. V primeru (4) **dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: [17] **Sak* – odSgen**, [18] **Sak* – zastranSgen**, [19] **Sak* – oSlok**, [21] **Sak – SENT**, [23] **zaSak – SENT**, [24] **odSgen – SENT** in [25] **oSlok – SENT**. Posebna določilna možnost je [26] **ADV**.

4.2.3.6.2 Od pomenov k določilom

4.2.3.6.2.1

Pri pomenu (1) ‘vedeti’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 29: *Desne določilne možnosti sln. vedeti v pomenu (1) ‘vedeti’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[5] zaSak						
[7] odSgen						
[9] oSlok						
[11] INF						
[12] SENT						
[17] Sak* – odSgen						
[18] Sak* – zastranSgen						
[19] Sak* – oSlok						
[23] zaSak – SENT						
[24] odSgen – SENT						
[25] oSlok – SENT						
[26] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo naslednji stabilni vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak** ter prevladujoči **Snom – VF – INF // SENT** (INF je različica SENT pod določenimi pogoji).

Manj stabilna (predvsem redka) vzorca sta **Snom – VF – odSgen // oSlok** (drugi zamenja prvega v 19. st.); določili **odSgen, oSlok** sta pogostejši v kombinaciji s še enim določilom. Podobno velja tudi za t. i. nadomestno določilo **ADV** (v vlogi *vsebinskega* udeleženca), ki se pojavlja na mestu **Sak, SENT** (s posameznimi zgledi je izpričano od 16. st. do danes).

V različici zgornjega razmerja *nosilec* védenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (prim. *vedeti – o kom, čem – kaj*). Do 2. pol. 19. st. razmerju ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – odSgen – Sak* // SENT**, po 2. pol. 19. st. pa **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (za slednjega je zgled v **dopolnitvi**). Ob navedenih možnostih se od 16. do 21. st. pojavlja tudi vzorec **Snom – VF – zaSak – SENT**, ki je stabilen, a nekoliko redkejši.

Nestabilen je vezavnostni vzorec **Snom – VF – zastranSgen – Sak*** (osamljen zgled iz 19. st.).

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba vsaj za 20. st. upoštevati **Snom – VF – oSlok – SENT** (*O izpitu vem, da je težak.*; prim. Dular, 1982, 205).

4.2.3.6.2.2

Pri pomenu (2) ‘znati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 30: *Desne določilne možnosti sln. vedeti v pomenu (2) ‘znati’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)
[2] Sak						
[11] INF						
[26] ADV						

Komentar: Od 19. st. naprej (posebej v 20. st.) začenja *vedeti* v pomenu (2) izginjati, zaznamuje ga *arhaičnost* (v SSKJ kvalifikator *star.*), čeprav se navedeno – ironično! – na tabeli ne pozna.

Za njegove vezljivostne značilnosti pa velja naslednje: v primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* znanja, sposobnosti – *vsebina*; ustreza mu skozi zgodovino stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, medtem ko sta možnosti **Snom – VF – Sak** (redki in vprašljivi zgledi iz 20. st.) in **Snom – VF – ADV** (t. i. nadomestno določilo) nestabilni. V 20. st. je tovrstna vezljivost glagola *arhaična* (kot pomen).

4.2.3.6.2.3

Pri pomenu (3) ‘poznati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 31: *Desne določilne možnosti sln. vedeti v pomenu (3) ‘poznati’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)
[2] Sak						
[21] Sak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (3), pri katerem je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *vsebina* (tip *prizadeto*), je treba omeniti umikanje glagola **vedeti** ‘poznati’ vsaj od J. Japlja naprej v korist **poznati** (prim. Orzechowska, 1974); navedeno namreč vpliva na vezljivost glagola. Na podlagi gradiva tako sklepam, da je bil vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** stabilen le do 20. st. (v SSKJ označen kot *starinski*).

V različici razmerja *nosilec* poznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *prizadeto* – *vsebina*); ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT**, ki ga izkazujejo redki zgledi iz 16. in 19. st.; kljub kontinuiteti pojavljanja (v 19. st. je lahko posledica stilizacije) je vzorec izjema.

4.2.3.7 Glagol ZNATI

Sln. **znáti**, *znám* nedov. izkazuje naslednje pomene: (1) ‘znati, biti izveden (v čem); utegniti, moči’, (2) ‘poznati’, (3) ‘vedeti’ ter (4) ‘biti videti’ (brezos.); pomeni (2), (3) in (4) so v SSKJ (velja za 20. st.) označeni s časovnima kvalifikatorjema *star.* in *zastar.* (zadnji zaznamuje samo pomen (4); prim. Plet., II, 942; SSKJ, 1680).

4.2.3.7.1 Desna vezljivost

Sln. **znati** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 32: *Desne določilne možnosti sln. znati*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2 4
[5] zaSak							3

predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[11] INF						1 3
[12] SENT						3 4
[21] Sak – SENT						2
[26] ADV						1
Ni izkazan. T, K, D SJSV, II, 674–675 Jap P, W, Plet. SSKJ, 1680; VSSG, 498						

4.2.3.7.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[5] zaSak**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[11] INF**, **[12] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa se pojavlja **[21] Sak – SENT**. Posebna in nekoliko težavna možnost določila je **[26] ADV**.

4.2.3.7.2 Od pomenov k določilom

4.2.3.7.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘znati, biti izveden (v čem); moči’ so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 33: *Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (1) ‘znati, biti izveden (v čem); moči’*

predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak					
[11] INF					
[26] ADV					

Komentar: V primeru pomena **(1)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec znanja, sposobnosti – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – INF**; kot stabilno obravnavam tudi realizacijsko možnost **Snom – VF – ADV** (s predvidljivo leksikalno zapolnitvijo določila **ADV**).³⁸⁷

³⁸⁷ Opozarjam, da je določilna vrednost (vloga *vsebinskega* udeleženca) **ADV** mogoče posledica ustalitve

4.2.3.7.2.2

Pri pomenu (2) ‘poznati’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 34: *Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (2) ‘poznati’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)
[2] Sak						
[21] Sak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (2), pri katerem je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *vsebina* (tip *prizadeto*), je treba omeniti umikanje glagola **znati** ‘poznati’ v korist sestavljenke **poznati** vsaj od J. Japlja naprej (prim. Orzechowska, 1974); navedeno vpliva na vezljivost glagola. Sklepam, da je bil vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** stabilen od 16. do začetka 20. st. (v SSKJ označen kot *starinski*).

V različici razmerja *nosilec* poznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *pri-zadeto*) kompleksno *vsebino*, *lastnost* (prim. *nosilec* poznavanja – *prizadeto* – *vsebina*); razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT**, ki ga potrjujejo redki zgledi iz 16. st.

4.2.3.7.2.3

Pri pomenu (3) ‘vedeti’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 35: *Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (3) ‘vedeti’*

	predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)
[5] zaSak						
[11] INF						
[12] SENT						

Komentar: Pomen (3), v katerem je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* védenja – *vsebina*, se pri glagolu **znati** ohranja – kot neustaljen – do 1. pol. 20. st. (SSKJ ga označi kot *starinskega*).³⁸⁸ Najbolj stabilen vzorec, ki ustreza vezljivostnemu

izhodiščno eliptične besedne zveze. **Opomba:** Pri določilu **INF** so obravnavani tudi zgledi ob t. i. *dvigovalnem* glagolu **znati** ‘utegniti, moči’ (tipa **20. st.** *Zunaj bi ga znal kdo videti; Tam bi znala biti zaseda.* SSKJ; *Tam bi znala biti iskana zgradba; Ta jed bi znala škoditi.* VSSG); več o tem – glej **[11] znati**.

³⁸⁸ Navedeno velja samo za sln. knjižni jezik (zgodovinsko osrednjeslovenski), medtem ko stanje v narečjih ni obravnavano.

razmerju, je **Snom – VF – SENT**, čeprav je v obdobju 19.–20. st. izkazan z osamljenimi zgledi.

Razmerju ustrezata tudi nestabilna vzorca **Snom – VF – zaSak** (osamljeni zgledi iz 17. in 20. st.) ter **Snom – VF – INF** (en zgled v SJJSSv).

4.2.3.7.2.4

Pri pomenu (4) 'biti videti' (brezos.) sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 36: *Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (4) 'biti videti' (brezos.)*

predknj. obdobje	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st. (1. pol.)
[2] Sak					
[12] SENT					

Komentar: V primeru pomena (4) 'biti videti' (brezos.; v SSKJ *zastar.*) se vzpostavlja pomenski vzorec s *prizadetim* z zaznavanjem. Na podlagi gradiva sklepam, da je med vezavnostnima vzorcema bolj stabilen **VF – Sak**, ki ga gradivo izpričuje v obdobju od 18. do 20. st., medtem ko je **VF – SENT** izkazan z osamljenim zgledom iz 20. st.³⁸⁹

4.2.4 Povzetek

Glagol **misлити** v pomenu (1) 'misлити, razmišljati' kaže na tri pomenska razmerja: (a) pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* zaznamujejo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – naSak** ter **Snom – VF – SENT** (do 20. st.; mogoče tudi vzorec z desnim določilom **PG**); nekoliko redkejša je določilna možnost **ADV** (do 20. st.); manj stabilna so desna določila **kSdat** (10., 16. st.), **poSlok** (16., 19. st.), **vSak** in **INF** (19. st.), **oSlok** (20. st.); (b) pomenskemu razmerju med *nosilec* mišljenja in *procesom* samim ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF** (do 20. st.); (c) pomenskemu vzorcju *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženeec – *vsebina* ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – odSgen – Sak* // SENT** (do 2. pol. 19. st.) in **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (po 2. pol. 20. st.; v 19. st. se določila **odSgen** in **oSlok** zamenjata); nestabilna je določilna možnost **naSak – SENT** (16. st.). Pomen (2) 'nameravati' kaže na pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vezavnostnem vzorcju **Snom – VF – INF** (vzorca z določiloma **naSak**, **SENT** sta nestabilna; 20. st.). Pomen (3)

389 Na obrobno postavitev pomena (4) pri glagolu **znati** opozarjajo predvsem relativno redki zgledi.

‘misliti, snovati v škodo/korist’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik* (16.–19. st.), ki mu ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom** – **VF** – **Sak*** – **Sdat** // **čezSak** // **zoperSak**; desna določilna možnost **Sak*** – **sSins** je nestabilna (osamljen zgled iz 19. st.). »Reducirani« vzorec **Snom** – **VF** – **zoperSak** (*prejemnik*) je prav tako stabilen.

Glagol **mneti** (samo 16. st.) v edinem pomenu (1) ‘meniti’ kaže na dve možni pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustreza osamljen zgled vezavnostnega vzorca **Snom** – **VF** – **SENT**; (b) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza tudi osamljen zgled vzorca **Snom** – **VF** – **Sak** – **SENT**. Osamljena zgloda glagola **mneti** kažeta na njegovo marginalnost.

Glagol **meniti** v pomenu (1) ‘meniti, misliti, imeti za’ kaže na štiri pomenska razmerja: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom** – **VF** – **Sak** ter **Snom** – **VF** – **SENT** (do vključno 20. st.); stabilna, a redkejša je določilna možnost **ADV**; (b) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom** – **VF** – **Sak** – **SENT** (16.–19. st.); (c) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženeec* – *vsebina* ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom** – **VF** – **odSgen** – **Sak*** // **SENT** (do 2. pol. 19. st.) in **Snom** – **VF** – **oSlok** – **Sak*** // **SENT** (po 2. pol. 20. st.; v 19. st. se zamenjata določili **odSgen** in **oSlok**); nestabilna je določilna možnost **zaSak** – **SENT** (20. st.); (d) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni udeleženeec* (prim. *misliti* – *kaj*, *kako* – *s čim*) ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom** – **VF** – **Sak*** – **sSins** (16. st.). Pomen (2) ‘nameravati’ kaže na pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vzorcu **Snom** – **VF** – **INF**. Pomen (3) ‘reči, dejati’ (samo 20. st., *knjižno*) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* sporočanja – *vsebina* z nestabilnima vezavnostnima realizacijama **Snom** – **VF** – **SENT** // **PG**.

Glagol **umeti** (predvsem do 20. st.; po SSKJ *starinski*) v pomenu (1) ‘razumeti, dojeti’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *vsebina*, ki mu ustrezata stabilni vezavnostni realizaciji **Snom** – **VF** – **Sak** // **ADV**, medtem ko je določilna možnost **SENT** nestabilna (19.–20. st.). Pomen (2) ‘znati, biti sposoben, moči’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* znanja, sposobnosti – *vsebina* z manj stabilnima vezavnostnima možnostma **Snom** – **VF** – **Sak** // **INF** (redki zgledi iz 16. st. in 1. pol. 20. st.), pri čemer je določilo **INF** nekoliko pogostejše.

Redka modifikacijska izpeljanka **umevati** (izpričana od 2. pol. 19. st.) kaže v pomenu ‘razumevati, dojemati’ na pomenski vzorec *nosilec* razumevanja

vsebina, ki mu ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT** (osamljeni zgledi).

Glagol **vedeti** kaže v pomenu (1) ‘vedeti’ na dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – vsebina* ustrežajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak** ter prevladujoči **Snom – VF – INF // SENT**, medtem ko so desna določila **odSgen** (16.–18. st.), **oSlok** (20. st.) in **ADV** (16.–20. st.) manj stabilna; (b) pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženelec – vsebina* ustrežajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – odSgen – Sak* // SENT** (do polovice 19. st.) in **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (20. st.; v 19. st. se določili **odSgen** in **oSlok** zamenjata); stabilna, a manj pogosta je določilna možnost **zaSak – SENT** (16.–20. st.), medtem ko je vzorec **Snom – VF – zastranSgen – Sak*** nestabilen (19. st.). Pomen (2) ‘znati’ se pojavlja predvsem do 1. pol. 20. st. (v *SSKJ star.*; nadomešča ga **znati**) in vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec znanja, sposobnosti – vsebina*, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, medtem ko sta določili **Sak** (vprašljivo; 20. st.) in **ADV** (18.–19. st.) nestabilni. Pomen (3) ‘poznati’, pri katerem je treba omeniti umikanje glagola **vedeti** od J. Japlja naprej v korist **poznati** (20. st. *star.*), kaže na dve vezljivostni razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec poznavanja – vsebina* (tip *prizadeto*) ustreza do 20. st. stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**; (b) pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina* je manj ustaljen; ustreza mu nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak – SENT** (redki zgledi iz 16. in 19. st.).

Glagol **znati** kaže v pomenu (1) ‘znati, biti izveden (v čem); moči’ na pomenski vzorec *nosilec znanja itn. – vsebina*, s katerim se prekrivajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – INF**; stabilno je tudi desno določilo **ADV** (s predvidljivo leksikalno zapolnitvijo, tj. ‘znati **jezik**’). Pri pomenu (2) ‘poznati’ (do 1. pol. 20. st.) je treba omeniti umikanje glagola **znati** od 17.–18. st. v korist **poznati** (20. st. *star.*); pomen vzpostavlja dve vezljivostni razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec poznavanja – vsebina* (tip *prizadeto*) ustreza do 20. st. stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**; (b) pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina* je manj ustaljen, kar se kaže v nestabilni vezavnostni realizaciji **Snom – VF – Sak – SENT** (redki zgledi iz 16. st.). Pomen (3) ‘vedeti’ se pojavlja do 1. pol. 20. st. (v *SSKJ star.*; nadomešča ga **vedeti**) in vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*; ustreza mu stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (v 19.–20. st. redki zgledi), medtem ko sta desni določili **zaSak** (17., 20. st.) in **INF** (17. st.) nestabilni. V pomenu (4) ‘biti videti’ (brezoz.; od 18. do zač. 20. st.) se vzpostavlja pomenski vzorec *s prizadetim*

z zaznavanjem; ustreza mu bolj stabilen vezavnostni vzorec **VF – Sak**, medtem ko je desno določilo **SENT** nestabilno (20. st.).

4.2.5 Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v slovenskem jeziku

4.2.5.1 Pomeni glagolov mišljenja

V skupino glagolov *mišljenja* sodijo **misliti**, **mneti**, **meniti**. Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:³⁹⁰

Tabela 37: *Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v slovenščini*

		misliti	mneti	meniti
a.	'misliti, meniti'	(1)	(1)	(1)
b.	'nameravati'	(2)		(2)
c.	'misliti, snovati v škodo/korist'	(3)		
d.	'reči, dejati'			(3)

4.2.5.2 Stabilnost pomenov glagolov mišljenja in njihove vezavnostne lastnosti

4.2.5.2.1 Pomen a. 'misliti, meniti'

Pomen 'misliti, meniti' izkazujejo glagoli **misliti (1)**, **mneti (1)**, **meniti (1)**. Pri glagolih **misliti**, **meniti** je pomen potrjen za obdobje od 16. do 21. st., pri glagolu **mneti** pa so zgledi samo iz 16. st. (kar velja tudi za sam glagol).

Glagol **meniti** izkazuje še podpomen 'imeti za' (mogoče tudi **mneti**), kar bi lahko vplivalo na vezljivostne lastnosti.

³⁹⁰ Za opredelitev primerljivega pomena glej 1.3.1 in 1.3.2.

4.2.5.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti'

Tabela 38: Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti' v slovenščini

	misliti	mneti	meniti
Snom – VF	16.–20. st.		
Snom – VF – Sak	16.–20. st.		16.–20. st.
Snom – VF – naSak	16.–20. st.		
Snom – VF – vSak	19. st.		
Snom – VF – kSdat	10., 16. st.		
Snom – VF – oSlok	20. st.		
Snom – VF – poSlok	16.–19. st.		
Snom – VF – INF	19. st.		
Snom – VF – SENT	16.–20. st.	16. st.	16.–20. st.
Snom – VF – PG	16.–20. st.		
Snom – VF – Sak* – odSgen	18.–19. st.		19. st.
Snom – VF – Sak* – oSlok	19.–20. st.		20. st.
Snom – VF – Sak* – sSins			16. st.
Snom – VF – Sak – SENT		16. st.	16.–19. st.
Snom – VF – naSak – SENT	16. st.		
Snom – VF – zaSak – SENT			20. st.
Snom – VF – odSgen – SENT	16.–19. st.		16.–19. st.
Snom – VF – oSlok – SENT	20. st.		20. st.
Snom – VF – ADV	16.–20. st.		16.–20. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci jih sedem izkazuje glagola **misliti** in **meniti**: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – ADV** ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina* (16.–20. st.); vzorci **Snom – VF – odSgen // oSlok – Sak*** in **Snom – VF – odSgen //**

oSlok – SENT (v tabeli sta desni določili zaradi drugačnega razporeda zamenjani) pa ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženelec – vsebina*.

Zadnji štirje vzorci si zaslužijo posebno opombo – predvsem zaradi razmerja med določiloma **odSgen** in **oSlok**. Pri določilu na mestu *razmernege vsebinskega udeleženca* pride v 19. st. do zamenjave: **odSgen** zamenja **oSlok** (**oSlok** se v udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja).

Ostali stabilni vezavnostni vzorci zaznamujejo posamezne glagole: glagol **misliti** zaznamujejo **Snom – VF** (*nosilec* mišljenjskega procesa – *proces*), **Snom – VF – naSak** in **Snom – VF – PG** (*nosilec* mišljenja – *vsebina*); samo glagol **meniti** zaznamuje **Snom – VF – Sak – SENT** (*nosilec* mišljenja – *prizadeto – vsebina*).³⁹¹ Vsi se pojavljajo v 16.–20. st., le **Snom – VF – Sak – SENT** v 16.–19. st.

Nestabilni (ali manj stabilni) vzorci zaznamujejo posamezne glagole; izjema so tisti, ki so pri drugih glagolih stabilni (kar dodatno potrjuje vezavnostno možnost; glej tabelo).

V pomenu ‘misliti, meniti’ prevladuje **misliti**, konkurira mu **meniti**, medtem ko ima **mneti** med mišljenjskimi glagoli marginalno vlogo (samo 16. st.). Predvsem glagol **meniti** (tudi **mneti**) izkazuje pomensko možnost ‘imeti za’, ki se kaže v vezavnostni možnosti **Snom – VF – Sak – SENT**; slednja se pričakovano ne pojavlja pri glagolu **misliti** (pomena ‘imeti za’ ne izkazuje).

Prevladujoča vezavnostna vzorca sta gotovo **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, dobro zastopani pa so tudi vzorci, ki ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženec – vsebina* (konkretneje o stabilnih vezavnostnih vzorcih zgoraj).

4.2.5.2.2 Pomen b. ‘nameravati’

Pomen ‘nameravati’ izkazujeta glagola **misliti (2)** in **meniti (2)**. Pri obeh je pomen potrjen za obdobje od 16. do 21. st.

---

391 Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

4.2.5.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati'

Tabela 39: Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati' v slovenščini

	misliti	meniti
Snom – VF – naSak	20. st.	
Snom – VF – INF	16.–20. st.	16.–20. st.
Snom – VF – SENT	20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – INF**, ki ga izkazujeta oba glagola (16.–20. st.; pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*).

Nestabilna vzorca **Snom – VF – naSak** (20. st.) in **Snom – VF – SENT** (20. st.) zaznamujeta samo glagol **misliti** (pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*).

Prevladujoč vezavnostni vzorec v pomenu je **Snom – VF – INF**, medtem ko sta **Snom – VF – naSak**, **Snom – VF – SENT** redka; izpričana sta z osamljenima zgledoma iz 20. st., kažeta pa na nevtraliziran pomen namere. Sklepam, da je **INF** tipično določilo za izražanje *vsebinsko-namernega* udeleženca.

4.2.5.2.3 Ostali pomeni

Pomen c. izkazuje glagol **misliti**, pomen d. pa zgolj **meniti**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomena so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **misliti** 4.2.3.1.2.3 za c. 'misliti, snovati v škodo/korist'; glej **meniti** 4.2.3.3.2.3 za d. 'reči, dejati'.

4.2.5.3 Pomeni glagolov védenja

V skupino glagolov *védenja* sodijo **umeti**, **vedeti**, **znati** (poleg njih se v skupini nahaja še izpeljanka **umevati**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 40: Primerljivi pomeni glagolov védenja v slovenščini

	umeti	umevati	vedeti	znati
a. 'razumeti, dojeti'	(1)	(1)		
b. 'znati, biti sposoben, moči'	(2)		(2)	(1)
c. 'vedeti'			(1)	(3)
d. 'poznati'			(3)	(2)
e. 'biti videti'				(4)

4.2.5.4 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

4.2.5.4.1 Pomen a. 'razumeti, dojeti'

Pomen 'razumeti, dojeti' izkazujeta glagola **umeti (1)** in **umevati (1)**. V primeru **umeti** je pomen potrjen za obdobje od 16. st. do 1. pol. 20. st., pri glagolu **umevati** pa so zgledi iz 19. st. in 1. pol. 20. st. (v pomenu 'razumeti, dojeti' oba glagola nadomesti sestavljenka **razumeti**).

4.2.5.4.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. 'razumeti, dojeti'

Tabela 41: Vezavnostne možnosti pomena a. 'razumeti, dojeti' v slovenščini

	umeti	umevati
Snom – VF – Sak	16.–20. st.	19.–20. st.
Snom – VF – SENT	19.–20. st.	20. st.
Snom – VF – ADV	16.–20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Oba stabilna (ali bolj stabilna) vezavnostna vzorca zaznamujeta glagol **umeti**, prim. **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – ADV** (16.–20. st.; pomenski vzorec *nosilec razumevanja – vsebina*). Posebno pozornost si zasluži predvsem slednji, v katerem ima **ADV** vlogo *vsebinskega* določila (ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. 'razumeti **jezik**').

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le enega izkazujeta oba glagola: **Snom – VF – SENT** (19.–20. st.); nestabilen je tudi vzorec **Snom – VF – Sak** ob glagolu **umevati** (19.–20. st.).

Med konkurenčnima glagoloma v pomenu ‘razumeti, dojeti’ prevladuje **umeti**, medtem ko je izpeljanka **umevati** marginalna, kar se kaže v omejeni gradivski zastopanosti (tudi časovno).

4.2.5.4.2 Pomen b. ‘znati, biti sposoben, moči’

Pomen ‘znati, biti sposoben, moči’ izkazujejo glagoli **umeti (2)**, **vedeti (2)** in **znati (1)**. V primeru **vedeti**, **znati** je pomen potrjen za obdobje od 16. do 21. st., medtem ko glagol **umeti** izkazuje redke zglede iz 16. st. in 1. pol. 20. st.

Glagol **vedeti** ne izkazuje podpomena ‘moči’, kar pa ne vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.2.5.4.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. ‘znati, biti sposoben, moči’

Tabela 42: *Vezavnostne možnosti pomena b. ‘znati, biti sposoben, moči’ v slovenščini*

	umeti	vedeti	znati
Snom – VF – Sak	16., 20. st.	20. st.	16.–20. st.
Snom – VF – INF	16., 20. st.	16.–20. st.	16.–20. st.
Snom – VF – ADV		18.–19. st.	16.–20. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci le enega izkazujeta dva glagola: **Snom – VF – INF** je izpričan pri **vedeti** (do 1. pol. 20. st.) in **znati** (do 21. st.). Ostala stabilna vzorca, tj. **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – ADV** (16.–20. st.) zaznamujeta samo **znati**. Pozornost si zasluži določilo **ADV** z vlogo *vsebinskega* udeleženca ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi (prim. ‘znati jezik’). Vsi vezavnostni vzorci ustrezajo pomenskemu razmerju *nosilec* znanja, zmožnosti – *vsebina*.

Nestabilni (ali manj stabilni) vzorci so enaki stabilnim, le da se pojavljajo ob drugih dveh glagolih: **Snom – VF – Sak** ob **umeti** (16., 20. st.) in **vedeti** (20. st.); **Snom – VF – INF** samo ob **umeti** (16., 20. st.); **Snom – VF – ADV** (s t. i. nadomestnim določilom; 18.–19. st.) ob **vedeti**.

Med glagoli s pomenom ‘znati, biti sposoben, moči’ je dominanten **znati**, manj stabilen je **vedeti**, ki je že na koncu 19. st. v tem pomenu arhaičen; gradivsko najšibkejši je **umeti**.

Med tremi vezavnostnimi možnostmi je treba izpostaviti **Snom – VF – INF**, ki kaže na približevanje *naklonskemu* pomenu; vzorca **Snom – VF – Sak // ADV** sta manj izrazita.

4.2.5.4.3 Pomen c. ‘vedeti’

Pomen ‘vedeti’ izkazujeta glagola **vedeti (1)** in **znati (3)**. V primeru glagola **vedeti** je pomen potrjen od predknj. obdobja do 21. st., glagol **znati** pa ga izkazuje med 16. st. in 1. pol. 20. st.

4.2.5.4.3.1 Vezavnostne možnosti pomena c. ‘vedeti’

Tabela 43: *Vezavnostne možnosti pomena c. ‘vedeti’ v slovenščini*

	vedeti	znati
Snom – VF – Sak	16.–20. st.	
Snom – VF – zaSak	16.–20. st.	17., 20. st.
Snom – VF – odSgen	16.–18. st.	
Snom – VF – oSlok	20. st.	
Snom – VF – INF	16.–20. st.	17. st.
Snom – VF – SENT	10.–20. st.	16.–20. st.
Snom – VF – Sak* – odSgen	16.–19. st.	
Snom – VF – Sak* – zastranSgen	19. st.	
Snom – VF – Sak* – oSlok	20. st.	
Snom – VF – zaSak – SENT	16.–20. st.	
Snom – VF – odSgen – SENT	16.–19. st.	
Snom – VF – oSlok – SENT	20. st.	
Snom – VF – ADV	16.–20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci le enega izkazujeta oba glagola: **Snom – VF – SENT** (pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*; do vključno 20. st.).

Ostali stabilni vzorci zaznamujejo zgolj glagol **vedeti**. Pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – vsebina* ustrezajo vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak** in **Snom – VF – INF** (16.–20. st.); vezljivostnemu razmerju *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženec – vsebina* pa ustrezajo vzorci **Snom – VF – odSgen // oSlok – Sak*** (v tabeli sta desni določili zaradi drugačnega razporeda zamenjani), **Snom – VF – odSgen // oSlok – SENT** in **Snom – VF – zaSak – SENT** (16.–20. st.). Prvi štirje vzorci so zanimivi zaradi razmerja med določiloma **odSgen** in **oSlok** (*razmerni vsebinski udeleženec*); v 19. st. prvega zamenja **oSlok** (kaže, da se **oSlok** v tej udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja).

Nestabilni (ali manj stabilni) vzorci zaznamujejo enega izmed glagolov; izjema so tisti, ki so pri drugem glagolu stabilni (kar dodatno potrjuje vezavnostno možnost; glej tabelo).

V pomenu 'vedeti' prevladuje glagol **vedeti** – gradivsko je dobro potrjen in vezljivostno je najbolj »aktiven«. Osamljeni zgledi in zgolj tri vezavnostne možnosti opozarjajo, da je imel 'vedeti' v pomenju glagola **znati** marginalno postavitev.

Med vezavnostnimi možnostmi je treba izpostaviti **Snom – VF – SENT**, ki ustreza izhodiščno kompleksnemu, propozicijskemu značaju *vsebinskega* udeleženca. Ob ostalih vezavnostnih vzorcih, ki kažejo na razmerje *nosilec védenja – vsebina*, pa so ob **vedeti** zastopani tudi takšni, ki ustrezajo vezljivostnemu razmerju *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženec – vsebina* (glej stabilne vzorce).

4.2.5.4.4 Pomen d. 'poznati'

Pomen 'poznati' izkazujeta glagola **vedeti** (3) in **znati** (2). V primeru obeh je pomen potrjen od 16. do 1. pol. 20. st. (od 16. st. se začne v pomenu 'poznati' uveljavljati sestavljenka **poznati**).

4.2.5.4.4.1 Vezavnostne možnosti pomena d. 'poznati'

Tabela 44: Vezavnostne možnosti pomena d. 'poznati' v slovenščini

	vedeti	znati
Snom – VF – Sak	16.–20. st.	16.–20. st.
Snom – VF – Sak – SENT	16., 19. st.	16. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – Sak** (16.–20. st.), ki ga izkazuje oba glagola (pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *vsebina*).

Nestabilen (ali manj stabilen) vzorec je le **Snom – VF – Sak – SENT**, ki ga izkazuje **vedeti** (16., 19. st.) in **znati** (16. st.); ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* poznavanja – *prizadeto* – *vsebina* (**SENT** se približuje *predikativni* vlogi). Osamljeni zgledi pričajo o tem, da je bilo vezljivostno razmerje v okviru pomena 'poznati' redko.

V pomenu 'poznati' se glagola **vedeti**, **znati** vsaj od J. Japlja naprej umikata v korist sestavljenke **poznati**, kar vpliva na vezljivost glagola (prim. Orzechowska, 1974). Na podlagi tega se lahko sklepa, da je bil vzorec **Snom – VF – Sak** ob **vedeti**, **znati** 'poznati' stabilen le do 20. st. (v SSKJ označen kot *starinski*).

4.2.5.4.5 Ostali pomeni

Pomen e. izkazuje samo glagol **znati**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomena so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **znati** 4.2.3.7.2.4 za e. 'biti videti'.

4.3 Vezava glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku

4.3.1 Pomeni glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku

4.3.1.1 Glagol MISLITI

Srb./hrv. **misliti**, *mislīm* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o’ (tudi ‘čutiti’), **(2)** ‘nameravati; načrtovati, misliti na’, **(3)** ‘hoteti, želeti’, **(4)** ‘skrbeti, brigati se za; upoštevati’ in **(5)** ‘pričakovati’ (ARj, VI, 761–765; RSHJ, XII, 635–637; RSHKJ, III, 383–384; zadnji pomen samo v RHKKJ, II, 667–668).³⁹² Po ARj (VI, 761) so pomeni **(2)–(4)** v predhodnih slovarjih slabo izpričani; pomen **(5)** je ponazorjen z enim samim zgledom (prim. RHKKJ, II, 668).

Ob glagolu **misliti** sta v srb./hrv. izpričana tudi k njemu tvorjena drugotna nedov. **míšljati**, *míšljām* in **míšljati**, *míslīm* (prim. h glagolom na *-iti* tvorjeni nedov. tipa *-(j)ati*; Vaillant, 1966, 481–482; 494); oba sta redka – prvi naj bi se pojavljal zgolj v ljudskih pesmih, medtem ko se drugi v slovarju ARj navaja brez zgledov (gradivo je iz RSHJ, XII, 672). Oba pomenita **(1)** ‘misliti, razmišljati’ (ARj, VI, 773–774).³⁹³

4.3.1.2 Glagol MNITI

Srb./hrv. **mnīti**, *mnīm* nedov. (nar. pogosto *-l-*, *-lj-* namesto *-n-*, *-nj-*) naj bi izkazoval predvsem pomen **(1)** ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati’ oz. »isto što i misliti u značenju pod *a*«; glagol naj bi bil za srb./hrv. potrjen od 13. st. naprej (ARj, VI, 855; RSHJ, XII, 737). Ob pomenu **(1)** je treba vzpostaviti še naslednje: **(2)** ‘upati, nadejati se’, **(3)** ‘nameravati’ in **(4)** ‘zdeti se’ (brezos.); poseben status ima ustaljena glagolska zveza **(5)** *ne mniti prije* (glej **pomenski komentar**; prim. ARj, VI, 856–857).³⁹⁴ RSHJ ob **mniti** navaja še nar. (in zastar.) obliki **mnēti** ter

392 Prim. **(1)** ‘imati misao ili misli, biti u misli (u mislima); imati neko mišljenje o nečem’ (tudi ‘osjećati’), **(2)** ‘namjeravati, nakanjivati se; imati nešto u vidu, pomišljati na nešto’, **(3)** ‘htjeti, željeti’, **(4)** ‘brinuti se, starati se; voditi računa o nekom, o nečem, obračati pažnju, obzirati se na nekoga’ in **(5)** ‘očekivati (što) od koga’ (ARj, VI, 761–765; RSHJ, XII, 635–637; RSHKJ, III, 383–384; zadnji pomen v RHKKJ, II, 667–668). V analizi je upoštevano tudi gradivo iz naslednjih del: Daničić (II, 101); Judita (124); Osman (349); Njogoš (I, 441–442); RHJ (I, 688); Benešić (VI, 1339–1340); Šonje (598).

393 Prim. **(1)** ‘misliti, razmišljati’ (ARj, VI, 773–774; prim. tudi RHJ, I, 689; RSHJ, XII, 671–672; RSHKJ, III, 389).

394 **Pomenski komentar**: Gre za pomene: **(1)** glej zgoraj, **(2)** ‘nadati se, uzdati se’, **(3)** ‘nameravati’ in **(4)** verjetno ‘činiti se’ oz. *meni se čini* (prim. ARj, VI, 856–857; RSHJ, XII, 737). V analizi je upoštevano tudi gradivo iz

mnjèti, *mnîm* (izhodiščna glagolska pripona -ě-; prim. RSHJ, XII, 736, 764), ki ju spremljata po dva zgleđa; obravnavam ju z **mniti**.

Ob glagolu **mniti** je v srb./hrv. izpričanih še nekaj tipov drugotnih nedov. (večinoma pokrajinsko omejenih in zastar.): **I mnijevati**, *mnijevam* (prim. nedov. na -(j)evati; Vaillant, 1966, 478, 494) z opombo *nepouzđano* in brez zgledov (ARj, VI, 853); **II mnívati**, *mnívâm* (en zgled pri V. S. Karadžiću, prim. ARj, VI, 858; več gradiva v RSHJ, XII, 736) in **III mnjívati**, *mnjívâm* (ARj, VI, 875; RSHJ, XII, 764), ki predstavljata tip drugotnih nedov. na -(j)ívati; **IV mnjâti**, *mnjâm* kot primer nedov. na -(j)ati ter verjetno k njemu tvorjeni drugotni nedov. **V mnjávati**, *mnjávâm* (ARj, VI, 875; RSHJ, XII, 763); tip nedov. na -(a)vati naj bi bil vezan na sed. osnove na -ã- (prim. Vaillant, 1966, 494). Vsi navedeni glagoli pomenijo 'meniti, misliti'.

4.3.1.3 Glagol MIJENITI

Srb./hrv. **mijeniti**, *mijenim* nedov. pomeni **(1)** 'misliti, imeti za', **(2)** 'govoriti, omenjati' in **(3)** 'namenjati'.³⁹⁵ Na začetku 20. st. (zvezki ARj VI so se izdajali v letih 1904–1910) naj glagol ne bi več obstajal (gradivski zgledi segajo v 17. st., kasneje jih ni več) – v srb./hrv. so izkazane le sestavljenke z **mijeniti** v skladenjski podstavi, prim. *namijeniti*, *primijeniti* (ARj, VI, 656).

4.3.1.4 Glagol UMJETI

Srb./hrv. **umjeti**, *umijêm* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** 'imeti védenje, znanje, biti spreten, znati', **(2)** 'imeti moč, biti sposoben, moči', **(3)** 'imeti navado' in **(4)** 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost' (ARj, XIX, 595–601; zadnji pomen v RSHKJ, VI, 510).³⁹⁶

naslednjih del: Daničić (II, 100); Judita (125–126); Osman (356); RHKKJ (II, 681); Njegoš (I, 447); Karadžić (377); RHJ (I, 697, 698); Benešić (VI, 1363); RSHKJ (III, 402).

Zgledi ob pomenu **(4)** govoriyo o brezosebni rabi glagola, ki je vezana na zvezo s pomožnim glagolom – vezjo, tj. (*meni*) je *mniti* (ARj, VI, 857) in izkazuje poseben pomen; prav slednji upravičuje ločno obravnavo.

Stulíčov slovar navaja tudi ustaljeno glagolsko zvezo **(5)** *ne mnim prije* (tj. *ne mniti prije*) s pomenom 'zelo želeći, komaj čakati' (prim. *vrlo želím, jedva čekam*), izhodiščno *ne mnim ništa prije, nego ... (doći oz. da dođem)*; le-ta ustreza it. *non vedo l'ora, desidero grandemente*, lat. *summopere opto*, pojavlja pa se predvsem pri dubrovniskih avtorjih 17. in 18. st. (ARj, VI, 857). V pričujoči analizi ima status posebnega pomena glagola *mniti*.

395 V razmerju do glagola **mijeniti**, ki izkazuje umevanjske pomene (v ARj označen z **1**) s pomenom 'mutare, permutare' (prim. ARj, VI, 655–656). Prim. pomeni glagola **mijeniti**: **(1)** 'misliti, držati', **(2)** 'govoriti, spominjati' in **(3)** 'namjenjivati' (ARj, VI, 656).

V analizi je upoštevano tudi gradivo iz dela Daničić (II, 103). *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (II, 624) navaja tudi povratni *meniti se* nedov. 'razgovarati; raspravljati (o čemu); razmišljati (o čemu)', ki pa zaradi povratnosti v pričujočo analizo ni vključen.

396 **Pomenski komentar**: Gre za pomene: **(1)** 'imati umjenje, biti znalac čega, umješan, vješt u čemu na osnovi

4.3.1.5 Glagol VJEDJETI

Srb./hrv. **vjedjeti**, *věm* (stsrb., hrv.), *vim* (Baraković, Frankopan), *vijem* (M. Držić) pomeni 'vedeti, znati, poznati' (srb./hrv. 'znati'; ARj, XXI, 51–52; sed. oblike po Skok, III, 574–575); glagol je po P. Skoku (III, 574–575) izginil iz srb./hrv. jezika.³⁹⁷

4.3.1.6 Glagol ZNATI

Srb./hrv. **znàti**, *znâm* in *znâdêm* nedov. izkazuje predvsem naslednje pomene: **(1)** 'imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati', **(2)** 'poznati, poznavati; imeti za' (sem je uvrščen tudi 'polteno, telesno poznati'), **(3)** 'zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati', **(4)** 'izvedeti' (dov.), **(5)** 'morati, treba/potreba biti', **(6)** 'moči', **(7)** 'imeti navado; dogajati se' in **(8)** 'skrbeti, brigati se za, slišati za' (ARj, XXIII, 54–60).³⁹⁸

umnih sposobnosti, znanja, iskustva ili navike, znati raditi, poslovati, tvoriti, biti sposoben što učiniti ili uraditi što', **(2)** 'imati moć, snagu, biti u mogućnosti, biti kadru, moći (što izvršiti, odlučiti se i sl.)', **(3)** 'običavati, imati običaj' in **(4)** 'vešto podesiti, podešavati držanje ugadajući nekome, prilagoditi se, prilagodavati se nečijoj čudi; steći, sticati nečiju naklonost, pridobi(ja)ti nekoga' (ARj, XIX, 595–601; zadnji pomen samo v RSHKJ, VI, 510). V ARj (XIX, 600) najdemo tudi zanimiv komentar v zvezi s pomenom **(2)**, prim. »Značenje se lako moglo razviti iz prethodnoga (tj. pomena **(1)**), jer znanje i vještina često je isto što moć ili snaga«. V analizi je upoštevano gradivo iz naslednjih del: Daničić (III, 371); Judita (308); Osman (841–842); Njegoš (II, 437); Karadžić (807); RHJ (II, 645); Šonje (1306).

Ob **umjeti** sta v srb./hrv. izkazani še istokorenski (prim. *umъ) glagolski tvorjenki (brez oznake naglasa): **umljati**, *umljam* nedov. 'misliti' (prim. Stulićev slovar, brez gradivskih zgledov; ARj, XIX, 602) ter **umovati**, *umujem* nedov. 'razmišljati, modrovati' oz. 'razmišljati, mudrovati' (prim. Stulićev slovar) z zgledom *I dotle su tako umovali; a tu su se doumili živo*. Osvetn. 2, 109 (ARj, XIX, 612). Glagola kažeta na izsamostalniško tvorbo – v primeru **umljati** s pripono *-jati*, v primeru **umovati** pa *-ovati* (Babić, 1986, 448, 452–453). Prim. tudi pomensko razliko v odnosu **umjeti** – **umljati**, **umovati**. Glagola nista vključena v analizo zaradi **(a)** pomanjkanja zgledov (vsi zgledi so navedeni) in **(b)** besedotvorne samostojnosti (tj. besedotvorno se ne navezuje na **umjeti**).

397 **Pomenski komentar:** S. Pavešić (avtor slovarskega gesla VIDJETI v ARj) ugotavlja, da se oblike in pomeni glagola *věděti v sbh. pogosto mešajo z **vidjeti**, *vidim* (prim. »/.../ pa se ponekad u tekstovima ta značenja i oblici miješaju i teško ih je razlučiti«; ARj, XX, 814). Med *umevanjskimi* pomeni glagola **vidjeti** naj navedem vsaj dov. **(d)** 'uvidjeti, razabrati, shvatiti', **(f)** 'saznati, doznati, upoznati', **(g)** 'prosuditi, procijeniti, ispitati, istražiti, razgledati', nedov. **(e)** 'razabirati, shvaćati, uvidati', **(f)** 'znati' (verjetno še kakšen; ARj, XX, 814–836).

Oblikovni komentar: Med ugotovitvami v zvezi z oblikovnim razvojem *věděti (poudarek predvsem na predpinskih tvorjenkah), ki je lahko pripeljal do delnega/popolnega sovpadu z *věděti, se navajajo naslednje: **(a)** korenski *ě* ima v južnih govorih (?) refleks *i* pred *d*, *df*, prim. *ispòviden*, *ispòvideti*, *ispòvideh*, *ispòviděvši*, *ispòvidela* ter *ispòvidjeti*, *ispòvidjeh*, *ispòvidjěvši*, *ispòvidjela* itn.; **(b)** v drugih krajih (?) ima korenski *ě* refleks *je*, a ima takrat priponski *-ě-* refleks *-i-*, prim. *ispòvjediti*, *ispòvjedih*, *ispòvjedivši*, *ispòvjedila* itn.; **(c)** redki so primeri z refleksom *je* v primeru korenskega in priponskega *ě*, prim. *ispòvjedjeti* J. Matović, *ispòvjede* Nar. pjes. petr. 2; **(d)** pred *d* (z izjemo *df*) ima *ě* pri večini refleks *je*, prim. sed. *ispòvjedim*, velelnik *ispòvjedi*, APPf II *ispòvjedio*; v Dubrovniku je po analogiji do drugih oblik (nedol., aor. itn.) tudi v teh primerih *i* (že od 16. st.), prim. *ispòvidim*, *ispòvidio*; **(e)** v vzhodnih govorih ima korenski *ě* refleks *e*, priponski pa *e* ali *i*, prim. *ispòvedeti* in *ispòvediti*, *ispòvedim*; **(f)** v zahodnih govorih imata korenski in priponski *ě* refleks *i*, prim. *ispòviditi*, *ispòvidim* (ARj, III, 942). Zanimivo je tudi mnenje v zvezi s *povidjeti* in *povjediti* – obliki sta nastali iz *pověděti, za simpleks *věděti pa se trdi, da naj ne bi imel potrditev v srb./hrv. jeziku (ARj, XI, 258). Čeprav si razmerje *věděti – *viděti v srb. in hrv. zasluži natančnejšo analizo, pa se pričujoča raziskava odmika od takšnih zgodovinskooblikoslovnih, pomenoslovnih vprašanj.

V pričujočem delu ni upoštevano gradivo, ki ga srbski in hrvaški slovarji navajajo pod **vidjeti** 'videre' (pod *umevanjskimi* pomeni), temveč samo zgledi, v katerih so kontinuant **věděti* obravnavani ločeno od kontinuantov *vidjeti. V analizi je torej upoštevano gradivo iz naslednjih del: Daničić (I, 195); Judita (326); ARj (XXI, 51–52).

398 **Pomenski komentar:** Gre za pomene: **(1)** 'imati znanje o kome ili o čemu, biti poznavalec koga ili čega,

Kot redkejšje pomene ARj navaja še: **(9)** 'priznavati, priznati', **(10)** 'spominjati se' (tudi ko nekdo preti z maščevanjem), **(11)** 'prerokovati' ter **(12)** 'čutiti; trpeti' (ARj, XXIII, 59–60; za vse prim. tudi RSHJ, VII, 129–131; RSHKJ, II, 326). Vsi pomeni so obravnavani posebej.

Ob glagolu **znati** je v srb./hrv. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. **znávati**, *znâvâm* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485) s pomenom 'znati, vedeti, poznati' (ARj, XXIII, 60; RSHJ, VII, 117–118).³⁹⁹

4.3.2 Določilne možnosti glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku

4.3.2.1 Leva vezljivost

Glagole umevanja zaznamuje v okviru leve vezljivosti **Snom** z oznako *človeško*, saj izkazuje pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju; izjema je brezos. **mniti** **(4)**, ki pomensko ne predvideva »levega« udeleženca (npr. *vršilca* ali *nosilca*), kar ima za posledico neobstoj določila **Snom**.

4.3.2.2 Desna vezljivost

4.3.2.2.1 Brez desnih določil

[1] Kot zgledi vezljivosti brez desnih določil so obravnavani vsi tisti primeri, ki predstavljajo sistemsko nerealizacijo določil, ne pa mogoče njihovega kontekstualnega izpusta ali absolutne rabe glagola. Pri vezljivostni možnosti brez desnih določil se vzpostavlja razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* (izražanje *mišljenjske* sposobnosti).

---

vjedjeti, umjeti', **(2)** 'poznati, poznavati; smatrati, držati' (sem uvrščam tudi zveze *znati boga, za boga* 'vjerovati u nj i živjeti prema njegovim zapovjedima' ter pomen 'puteno znati'), **(3)** 'biti svijestan, imati na umu, shvatati; raspoznavati', **(4)** 'doznati, saznati', **(5)** 'imati, morati, trebati', **(6)** 'moći', **(7)** 'običavati; dešavati se, dogadati se' in **(8)** 'mariti, brinuti se, čuti' (ARj, XXIII, 54–60).

ARj obravnava pomen 'puteno znati' kot ločen (prim. g), tu pa ga navajam pod pomenom **(2)** zaradi skupne uvrščevalne pomenske sestavine, tj. 'poznati, poznavati' ter enakih vezljivostnih lastnosti. Zveze tipa **d. znati boga, za boga** 'vjerovati u nj i živjeti prema njegovim zapovjedima' (ARj, XXIII, 59) kažejo na uvrščevalne pomenske sestavine, ki so enake tistim pri pomenu **(2)** 'poznati' (*znati boga*) oz. pri pomenu **(1)** 'vedeti' (*znati za boga*); gradivsko tovrstnih zgledov ne obravnavam posebej, medtem ko so njihove vezljivostne lastnosti upoštevane.

Kot redkejšje pomene (»pojedinačna značenja«) ARj navaja še: **(9)** 'priznavati, priznati', **(10)** 'pamtiti', **(11)** 'proricati, gatati' in **(12)** 'čutjeti, osjećati; trpjeti' (ARj, XXIII, 59–60; za vse prim. tudi RSHJ, VII, 129–131; RSHKJ, II, 326). V analizi je upoštevano tudi gradivo iz naslednjih del: Daničić (I, 382); Judita (348–349); Osman (928–929); Njegoš (I, 263–264); Karadžić (221); RHJ (II, 850–851); Šonje (1432).

399 Prim. pomensko razlago: ZNAVATI ... »isto što znati« (ARj, XXIII, 60); podobno RSHJ (VII, 117–118); Njegoš (I, 262); Karadžić (221).

Misliti: Možnost brez desnih določil se pojavlja ob pomenu (1); je stabilna in dokaj dobro izpričana v obdobjih 16.–17. st. in 19.–20. st. (16. st. *Kada bjeh mlad, govorah kako mlad, mudrovah kako mlad i mišljah kako mlad*. N. Ranjina 36^b; 19. st. *Тко зна говорити, зна и мислити*. Кап. 1, 180; 20. st. *Мислио је споро, темељито*. Донч. II. 1, 22).⁴⁰⁰

Mišljati: Možnost brez desnih določil je gradivsko izpričana z osamljenim zgleodom iz 19. st. (*Stade soko mišljat i razmišljat*. Nar. pjes. vuk 1, 320).

Mišljati: Možnost brez desnih določil je gradivsko izpričana z osamljenim zgleodom iz 20. st. (*Стадох мишьет'у размишьат' II.*).

4.3.2.2.2 Sklonsko desno določilo

[2] Tožilnik (Sak)

Sak določilno pokriva vlogo nepropozicijskega vsebinskega udeleženca (diktalnega tipa – *kaj kdo misli* itn.). Redko ima dodatne pomenske nianse, ki pomenijo približevanje drugim udeleženskim vlogam, npr. *prizadeto* ob **znati** (2), tudi **znavati** ('poznati'); vsebinsko-namerni udeleženec ob **misliti** (2).⁴⁰¹ Na mestu določila je pogosto zaimenska oblika ali samostalnik kategorialnega, ekstenzivnega pomena (npr. *reč, stvar*), ki nadomešča kompleksnejšo (propozicijsko) vsebino, tj. **SENT**; zdi se, da takšna besednovrstna zasedenost določila pri *umevanjskih* pomenih prevladuje predvsem v sod. jeziku (postopoma narašča skozi zgodovino).

Sak je kot premi predmet (kot določilo prehodnih glagolov) stabilen (Sintaksa, 195; Silić-Pranjković, 2005, 223),⁴⁰² pričakovano se torej pojavlja tudi ob glagolih *umevanja*, prim. *Трећи мисли и бога и душу*. Нар. pjes. Вук 2, 21; *Добро знаду Тодор-поморавца*. Нар. pjes. Вук 2, 82; *Још дјевојка ситну књигу знаде*. Нар. pjes. Вук 1, 358; *Умије књигу*. В. С. Карацић речн. неборе (Даниčić, 1858, 381, 390, 395),⁴⁰³ oz. glagolih *opažanja, spoznanja, mišljenja* ter *spособnosti, spretnosti*, med katere gradivsko bogata hrv. skladnja R. Katičića (1986, 90–91) uvršča *znati, misliti* (slednji z nekoliko spremenjenim pomenom).⁴⁰⁴ Vsaj za starejša obdobja hrv. jezika (do polovice 19. st.) je zanimiva ugotovitev, da

400 V primeru vezljivostne možnosti **brez desnih določil** domnevam pojavljanje tudi v 18. st. (iz katerega ni zgleodov).

401 Kot **Sak** so obravnavani tudi vsi **Sgen**, ki so posledica zanikanja prehodnega glagola.

402 Osnovni pomen **Sak**, ki usmerja njegovo funkcijo premege predmeta, naj bi bila »granična direktivnost«, tj. odnos med dvema predmetoma, v katerem en predmet, njegov del ali prostor v njegovi bližini predstavljajo cilj gibanja ali dejavnosti drugega predmeta. **Sak** signalizira, da se cilj zares dosega, da je resnična meja gibanja (*ići u šumu*), medtem ko je za **Sdat** prvi predmet le orientir (*ići (k) šumi*) (Silić-Pranjković, 2005, 223).

403 Đ. Daničić obravnava omenjene glagole *umevanja* kot prehodne.

404 Dejansko gre za zvezo s predikativnim **Sins**.

določilo **Sak** ob glagolih *mišljenja* (*misлити, razmisлити, razmišljati, tudi saznati*) prevladuje – je pogostejše od konkurenčnega **odSgen**, sploh pa od **oSlok** in **naSak** (prim. [8] **odSgen**, [6] **naSak** in [13] **oSlok**); **Sak** naj bi predstavljal tudi skladenjski kalk po lat. in it. vzoru (Hudeček, 2001, 104–105; 2003, 113–114),⁴⁰⁵ kar pa verjetno ne velja za vse realizacije.

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* *mišljenja* stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 16. do 20. st. (16. st. *Kada ... misli (grješnik) Božje milosrdje i dobrotu*. Naručn. 54^b; 18. st. *To sam sprva još mislio, dok sve nisam promislio*. V. Došen 116^b; 20. st. *Ne zna se, je li htio da se prikaže dostojan ili je mislio svoje prijašnje misli*. (Kaleb) Benešić). Določilo z vlogo *vsebine* namere ob pomenu (2) je dokaj stabilno (manj kot ob (1)) – izkazano je namreč s posameznimi zgledi iz 16.–17. in 19. st. (16. st. *(Judita) puk slobodeći, spuni ča mišljaše* Judita 1372; 19. st. *Što sad misliš, Senkoviću Ivo? što sad misliš, čemu li se nadaš?* Nar. pjes. vuk 3, 398).⁴⁰⁶ Določilo z vlogo *vsebine* želje (hotenja) ob pomenu (3) je osamljeno, saj je v gradivu le en zgleđ iz 19. st. (*Кад Вељача не дажди, Марач добра не мисли*. НПОсл Вук).

Mniti: Določilo z vlogo *vsebine* *mišljenja* se pojavlja ob pomenu (1); je verjetno stabilno, čeprav je gradivsko izpričano z dokaj redkimi zgledi iz 16. in 18.–19. st. (16. st. *Stan' strane, da ne mni štogodi*. M. Držić 308; 18. st. *Što ne mnjaše podložnica usiljena*. J. Kavanjin 290^b; 19. st. *Бере цвеће, венац плеће Венац вије драгу мније ... Да ју љуби да је грли*. Златој. 1, 38).⁴⁰⁷

Mijeniti: Določilo z vlogo *vsebine* *mišljenja* se pojavlja ob pomenu (1); gradivsko je izpričano z osamljenima zgledoma iz 15.–16. st. (*Vtoraa že estъ i veštъša seje (jeres), nъ malějъsju mĕnim ju*. Starine 1, 34), kar potrjuje obrobnost glagola (ne samo pomena!) že v tem obdobju.

Umjeti: Določilo z vlogo *vsebine* *védenja, znanja* se pojavlja ob pomenu (1); je stabilno in gradivsko dobro izpričano od 15. do 19. st. (15. st. *Vsihъ narod' jaziki tako umijaše, jako rodil'se bi v njih*. (Poslanica o sv. Jeronimu); 17. st. *Ne umijahmo puta kraljevstvu nebeskomu*. Divković bes. 10^a; 19. st. *Oj junaci, bijesni biste, mjere ne umiste*. Osvetn. 4, 56).

405 Tezo o lat. in it. vplivu na določilo **Sak** ob glagolih *mišljenja* v hrv. jeziku L. Hudeček povzema po V. Vinji (1951, 563); utemeljuje jo na čak. gradivu do 17. st., npr. *misli Isusa ustarpļjen'je* Pj, ter na gradivu iz 17.–19. st., npr. čak. *Ako ne bi razmišļjal stvari prošastne*. Franjo Glavinić; štok. *Tvoje zakone sam sveđ mislio*. Ignjat Đurđević; kajk. *Lavrenciuša samoga ... ovde vezda premislemo i od njega govoremo!* Cithara octochorda (Hudeček, 2001; 2003).

406 Kljub posameznim zgledom domnevam, da se je določilo **Sak** ob pomenu (2) pojavljalo tudi v 18. st.

407 V primeru določila **Sak** ob *mniti* naj bi prevladovale zaimenske oblike (ARj, VI, 855). Pri **Sak** domnevam pojavljanje tudi v 17. st.

Vjedjeti: Določilo z vlogo vsebine védenja, znanja je verjetno stabilno, čeprav je gradivsko izpričano le s posameznimi zgledi od 13. do 18. st., kar potrjuje postopno marginalizacijo glagola (**13. st.** *Jedino bo bogъ vѣstъ, i človѣкотъ neутajeno, kolikъ podvigъ jeho bystъ.* Sava živ. sim. 3; **17. st.** *Gdi ga (grijeha) ni htio povjediti isповjеднику, послije će ga vjedjeti i znati na dan sudnji vas narod človičanski.* Komulović 6; **18. st.** *Otče moj, ja sam to dobro vim.* Oliva 53).

Znati: Pojavlja se ob pomenih (1)–(4), (6) in (10)–(12). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja, védenja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 13. do 20. st. (**13. st.** ... *то ви знате добръ.* (Stefan Uroš 1265, Mon. serb. 49) Даничић; **16. st.** *Provodi ljepotu, a konac ne znaје našemu životu.* Menčetić-Držić 514; **18. st.** *Četvrti brat kovačinu znade.* M. A. Reljković 136; **20. st.** *Тако фино знаду јахање, да сам се ... диво.* Крањч. Стј. 4, 573). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine poznavanja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 14. do 20. st. (**14. st.** ... *не зьна тату и гусара.* (Stefan 1349, Mon. serb. 147) Даничић; **16. st.** *Ki srdca znaš oda svijeh.* N. Ranjina 177^a; **18. st.** *Ako puta k moru ne znaš, rijeka ti provodič.* Poslov. Daničić 3; **20. st.** *Буга је јоу отпружи знала ту жену.* Цес. 2, 38). Ob pomenu (3) je določilo v vlogi vsebine razumevanja z osamljenim zgledom iz 20. st. (*Тaj Господин не зна шале.* Леск. 2, 95).⁴⁰⁸ Ob pomenu (4) je določilo v vlogi vsebine informacije (novice) nestabilno; gradivsko je namreč izpričano z osamljenimi zgledi iz 16. in 17. st. (**16. st.** *Ostavte hotiti znati misal moju.* Judita 993; **17. st.** *Posla mene, neka znate tač ljuveni glas na vrijeme.* G. Palmotić I, 346). Ob pomenu (6) je določilo v vlogi vsebine zmožnosti izpričano z osamljenima zgledoma iz 20. st. (*Нека се стрпе само недјељу дана, на послије нека раде шта знају!* Мат.). Ob pomenu (10) je določilo v vlogi vsebine spominjanja nestabilno – izpričano je namreč z osamljenimi zgledi iz 18. in 19. st. (**18. st.** *Što znaš, razumiš i pametiš ... тому је узрок наш Stvoritelj.* Banovac prip. 248; **19. st.** *A тебе ћу знати до вијека.* НП, БВ 1885, 171). Ob pomenu (11) je določilo v vlogi vsebine prerokbe (napovedi) potrjeno z osamljenima zgledoma iz 19. st. (*Ја жалосну вашу знадем судбу.* (ЈИМ I, 204) Његош). Ob pomenu (12) je določilo v vlogi vsebine občutenja nestabilno – v analiziranem gradivu so le osamljeni zgledi iz 19. in 20. st. (**19. st.** *Често смрти гледа 'сам у очи И никад пред њом не знах страха.* Зета 1885, 17; **20. st.** *У души само [је] он знао своје јаде.* Радић Д. 4, 9).

Znavati: Določilo z vlogo vsebine znanja, poznavanja je v analiziranem gradivu izpričano s posameznimi zgledi iz 19. in 20. st. (**19. st.** *Ја ćу иći Јуси i Авдји, е ја*

408 Osamljen zgled določila ob **znati** (3) je pomensko prekriven predvsem s tistimi ob (2) (verjetno šele širše sobesedilo oz. sotvarje omogoča ustrezno pomensko interpretacijo), zaradi česar bi ga lahko uvrstili tudi k slednjim.

njima dobru zgodu znavam. Nar. pjes. vuk 4, 46; **20. st.** *Разредник, коју је знавао моју немирну ћуд ... упитао [је] ...* Трипковић В., БК 1903, 360).

[3] Rodilnik (Sgen)

Znati: Določilo **Sgen** se pojavlja v vlogi nepropozicijskega vsebinskega udeleženca (verjetno diktalnega tipa – *kaj kdo misli* itn.) ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja, védenja nestabilno, saj ga v analiziranem gradivu potrjuje osamljen zgled iz 19. st. (*Znaš li, Marko, vode ja mehane? Teško me je osvojila žeđa.* Nar. pjes. vuk 2, 414). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine poznavanja izpričano prav tako z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Једна кауркиња, која вели да је добро знадеш, заклиње те да изађеш на двор.* Том.).

Ob glagolih *umevanja* (in sorodnih) tipa *чути, разумети* itn., ob katerih se v sod. srb./hrv. jeziku nahaja **Sak**, naj bi imel zgodovinsko izpričani **Sgen** partitivni pomen (ali pa se pojavlja, ko ob glagolih nastopa vzklik), prim. *Момци гледају дјевојака; Nekad sam znao latinskih riječi* Kranjčević 88 (Belić, 1962a, 218–219; Katičić, 1986, 95).⁴⁰⁹ Na partitivno interpretacijo **Sgen** v primeru prehodnih glagolov, ki označujejo čutno/duševno zaznavanje, opozarjata že Đ. Daničić (nekoliko zakrito), npr. *Зна ли која какога лијека?* Нар. pjes. Вук 2, 12 (Daničić, 1858, 83, 85–86), in F. Miklošič, npr. *znaš li, Marko ...; pozna konjic svoje gospodjice.* pjesn.-herc. 145 (Miklošič, 1868–1874, 492–495).⁴¹⁰ Določilo **Sgen** je v razmerju do **Sak** zaznamovano in posledično redkejše, prim. [2].

[4] Dajalnik (Sdat)

Znati: Določilo **Sdat** ima vlogo vsebinskega udeleženca, po obliki pa se približuje *prejemniškemu* pomenu. Določilo se v vlogi vsebine spominjanja pojavlja ob pomenu (10); je nestabilno, saj je v analiziranem gradivu potrjeno le z osamljenim zgledom iz 16. st. (*Pameti toj i znaj.* Hektorović 11).

Obliko določila je verjetno treba obravnavati v kontekstu glagolov *sjećati se, dosjetiti se*, tudi *domisliti se*, ki ob sebi izkazujejo dajalniški predmet, prim. *Том се свату*

409 Ko se v premem predmetu od množice samostalnikov (celota) upošteva le del, lahko namesto **Sak** nastopi partitivni **Sgen** (Katičić, 1986, 95).

410 Đ. Daničić navaja, da se **Sgen** pojavlja tudi ob glagolih *тражити, искати, хтети, желети, чекати, гледати, знати* itn. **Sgen** v tovrstnih zgledih stoji ».../ безъ и какве речи коя бы показивала коликий є део«, medtem ko glagol, ob katerem se pojavlja, lahko pomeni karkoli, mora pa biti prehodan (Daničić, 1858, 83). V zvezi s partitivnim **Sgen** so zanimive Miklošičeve opombe: »der partitive gen. stellt sich nämlich bei manchen verben nicht nur dann ein, wenn deren bedeutung nur einen theil des gegenstandes, sondern auch dann, wenn sie zwar den ganzen gegenstand, jedoch in irgendwie beschränktem masse, etwa auf eine bestimmte zeit trifft. .../ man denke dabei an Grimms treffende worte: der acc. zeigt die entschiedenste bewältigung des gegenstandes; geringere objectivierung liegt im genitiv. die thätige kraft wird gleichsam nur versucht und angehoben, nicht erschöpft.« (Miklošič, 1868–1874, 487.)

ништа не сјећају. Посл. 3, 25; *Svome se jadu dosjetio* Nar. pjes. 3, 460; *Al se i tom domisliše* Došen 69^b itn. (Daničić, 1858, 341–342; Katičić, 1986, 107; podobno Maretić, 1963, 577). Povezavo upravičuje pomenska motivacija (prim. med drugim za starejša obdobja *učiti*, *naučiti (se)* in z njimi povezano posledično stanje, tj. *znanje*, *védenje*; Daničić, 1858, 343–344; Veber, 1859, 24–25), osamljenost določilne možnosti pa je posledica marginalnosti samega pomena glagola **znati**.

[5] Orodnik (Sins)

Misliti: Določilo **Sins** pokriva udeležensko vlogo *vsebine* skrbi ob pomenu (4); je dokaj stabilno, saj je s posameznimi zgledi izkazano za obdobje 16. in 18.–19. st. (16. st. *Vjera ti bud' moja, mislit ću tobome*. F. Lukarević 20; 19. st. *Izgubi ga pa ne misli hranom, ti ne misli hranom ni gospostvom*. Pjev. crn. 6^b).⁴¹¹

Ob glagolih s pomenom 'skrbeti, brigati se za' je v zgodovini srb./hrv. jezika potrjen predmet **Sins** (prim. že stesl. *пштин са*; Bauerová, 1963, 308–309), npr. *bog se brine sirotama* (kot »dalji objekt«; Maretić, 1963, 595). M. Ivić obravnava tovrstni **Sins** kot t. i. psihološki orodnik; le-ta se pojavlja kot »medialni« predmet tudi ob glagolih, ki pomenijo razpoloženje, psihološko stanje, ki se kot takšno izkazuje na drugi osebi, prim. *они се њоме ругају* – *они* kot *vršilci* dejanja so v psihološkem stanju *posmehovanja*, ki vključuje, zaznamuje indirektni predmet *она*. »Psihološki« orodnik ob glagolih s pomenom 'skrbeti, brigati se za' (prim. *Svakom sirotom prividit hotiše*. Baraković; *Nu se on našijem djedim tad pobrinu*. Djordjić; *Pak poblize ... da se ničim ne postara*. Došen itn.) naj bi se pojavljal zgolj v starejših obdobjih srb./hrv. jezika, v sodobnem jeziku pa ga nadomeščata zvezi **oSlok** (*старами се о неком*) ter **zaSak** (*старами се за неког*; Ivić, 1954, 116–119). Tudi R. Katičić (1986, 113) obravnava predmet **Sins** ob glagolih tipa *brinuti se* kot starinsko, ljudsko skladijsko sredstvo v hrv. jeziku, npr. *Svaki veli: »Ne brini se time«* H. n. pjes. 4, 133.

4.3.2.2.3 Predložnosklonsko desno določilo

4.3.2.2.3.1 S tožilnikom

[6] Tožilnik + na (naSak)

Določilo **naSak** pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca z (izhodiščnim) pomenskim odtenkom smernosti, namere (Kopečny, 1973, 117–118).

411 Domnevam, da se je določilo **Sins** ob pomenu (4) – kljub redkim zgledom – pojavljalo tudi v 17. st.

V srb./hrv. jeziku je predložna zveza **naSak** v funkciji nepremega predmeta ob glagolih *mišljenja* (predvsem (*po*)*misлити*) stabilna (Daničić, 1858, 493–494; Silić-Pranjeković, 2005, 226; Sintaksa, 202–203). Ob glagolu *misлити* se kot njena skladenjska sinonima v sod. jeziku pojavljata **oSlok** (predpostavlja večjo angažiranost osebk, prim. *А Телемак је сву ноћ мислио о путу Маретић-Ившић Одисеја* 19) ter **zaSak** (prim. *Мишљаху ли у свијет за кога?* Горски вијенац 1502), ki velja za narečno (Stevanović, 1969, 395); v čak. knjižnem jeziku pa je redkemu določilo **naSak** (*Misli na smrt i na muke*. Žso) do 17. st. konkuriral predvsem **Sak** (Hudeček, 2001, 104–105, 109; zgledi določila **naSak** v hrv. jeziku 17.–19. st. v Hudeček, 2003, 113). Prim. sorodne določilne možnosti [2], [7] ter [10].

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (4). Ob pomenu (1) je določilo z vlogo *vsebine* *mišljenja* stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 16. do 20. st. (16. st. *I misleć na dila od tvojijeh ruk svetijeh*. N. Dimitrović 79; 18. st. *Na izpraznosti mislite i speći i bdeći*. A. d. Bella razgov. 151; 20. st. *За вас је ... прошлост на коју не мислите, онај историјски час кад је ваи хаћа ... дошао из Галиције*. Перп. В. 8, 82). Določilo z vlogo *vsebine* namere ob pomenu (2) je nestabilno – izkazano je namreč z redkimi zgledi iz 20. st. (*Гроф ... је онда почео озбиљно мислити на женидбу*. Том. Е. 4, 11). Podobno nestabilno je tudi določilo z vlogo *vsebine* skrbi ob pomenu (4); redki zgledi ga izpričujejo za 20. st. (*Ви сте обвезани да мислите и на ону младу дјевојку*. Крешић С. 2, 414).⁴¹²

Mniti: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo *vsebine* *mišljenja*; v gradivu je izpričano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Увек млидијасмо једно на друго*. Шапч., Даница 1863, 173).

[7] Tožilnik + za (zaSak)

Določilo **zaSak** nastopa v vlogi *razmernega vsebinskega udeleženca*; izhodiščno ga zaznamuje smernost, ciljnost (prim. Kopečný, 1973, 283–284).

V vlogi *vsebine* *mišljenja*, znanja je določilo **zaSak** v srb./hrv. jeziku stabilno, čeprav ni pogosto, prim. star. *Коју јунак за бога не знаде* Нар. пјес. Вук 3, 24; *Za to i Bog zna*. N. P. (Daničić, 1858, 445; Veber, 1859, 68); njegova določilna vrednost se potrjuje v sod. jeziku, prevladuje pa sopomenski **oSlok** (Stevanović, 1969, 415). Določilo z izglag. sam. ob glagolih *govorjenja*, *mišljenja* se v novi srbski skladnji obravnava kot t. i. *eksplikativni akuzativ*, prim. *Знао је за његов долазак. [→ Знао је ДА долази.]* (Sintaksa, 209–210). Redek sopomenski **zaSins** je najbrž treba povezovati s pomenom abstraktnega cilja, predmeta

412 Zgledi z določilom **naSak** ob **misлити** (2) in (4) se pomensko približujejo tistim ob (1) (nevtralni *mišljenjski*, *umevanjski* pomen); tako šele širše sobesedilo (sotvarje) omogoči njihovo ustrezno pomensko interpretacijo.

stremljenja, npr. *Душа жуди ... за оним што се мили* М. Комбол, превод Дантеова Чистилишта (Stevanović, 1969, 444–445). Prim. [13] in [15].

Podobno velja tudi za **zaSak** v vlogi vsebine skrbi, npr. star. *He брину се за моје ђевојке*. Нар. пјес. Вук 3, 5 (Daničić, 1858, 432); sod. *Мислила је за кућу, за Ахмета* Е. Мулабдић, Зелено бусење 121; *Brinem se za njega* (Stevanović, 1969, 414; Katičić, 1986, 125). Ob sorpomenskih [13] **oSlok**, [15] **zaSins** se kot konkurenčno skladiensko sredstvo (v star. obdobjih) pojavlja **Sins**, prim. [5].

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (4). Ob pomenu (1) je določilo z vlogo vsebine mišljenja stabilno – gradivsko je dobro izpričano od 16. do 19. st. (16. st. *Ne misli za tuj stvar*. N. Nalješković 1, 220; 18. st. *Već ne misli za poštenje, a još manje za spasenje*. V. Došen 82^b; 19. st. *Te ne sluša cara čestitoga, za vezire nikad i ne misli*. Нар. пјес. вук 2, 266). Tudi ob pomenu (4) je določilo z vlogo vsebine skrbi stabilno – vsaj med 17. in 19. st., ko ga s posameznimi zgledi izkazuje analizirano gradivo (17. st. ... *za bezbrižnijeh da se brinu i za izpraznijeh misle i trude*. Osman 349; 19. st. *Ako su zadrugari прџијом богати или за све сами мисле*. (sev. Dalmacija) V. Bogišić zborn. 104).

Znati: Pojavlja se ob pomenih (1), (4) in (8). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja, védenja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano z zgledi iz 15. in 17.–20. st. (15. st. *Vi dobro znate za taj posao i za toj srebro, koje samъ u vasъ postavio*. (Sutjeska, 1443) Mon. serb. 426; 18. st. *Za njegove pute znati ne mogaše*. Kačić kor. 342; 20. st. *Ескими не знају за друштво*. Перп. М.).⁴¹³ Ob pomenu (4) je določilo v vlogi vsebine informacije (novice) nestabilno, saj je gradivsko izpričano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*И нека ово све буде како ти пишеш, и немој да ко за ово зна*. (Писма, 56) Његош). Ob pomenu (8) je določilo v vlogi vsebine skrbi stabilno – gradivsko je dokaj dobro izpričano za 16.–17. st. in 19.–20. st. (16. st. *Ljudi nehari za čas ne znaju*. Dimitrović 15; 19. st. *Omer ti se drugom oženio ... sade Omer za te i ne znade*. Нар. пјес. вук 1, 258; 20. st. *Znam za njega*. Šonje).

Znavati: Določilo z vlogo vsebine znanja, védenja je gradivsko izpričano z osamljenim zgledom iz 20. st. (*За ову нашу „вјеридбу“ знаваху сви наши, па и комишје*. Вул. С. 2, 29).

---

413 Skleпам, da se je določilo pojavljalo tudi v 16. st.

4.3.2.2.3.2 Z rodilnikom

[8] Rodilnik + od (odSgen)

Določilo **odSgen** se pojavlja v vlogi *razmernega vsebinskega* udeleženca.⁴¹⁴ Kot prevladujoče določilo ob glagolih *umevanja* (skupaj s **Sak**) zaznamuje hrv. jezik (vseh treh nar. skupin) do polovice 19. st., ko ga nadomesti **oSlok** – skladijska prvina širše štok. osnove knjižnojezikovne norme (Hudeček, 2001; 2003). Prim. predvsem [13], tudi [2].

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo *vsebine* mišljenja; je stabilno v 17.–19. st., ko je dokaj dobro gradivsko izpričano (17. st. *Koji su od stvarih nebeskih brez pristanka mislili i one promišljali*. A. Georgiceo pril. 5; 19. st. *Mislila sam, od zla ne mislila!* Nar. pjes. vuk 3, 549).⁴¹⁵

Znati: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo *vsebine* znanja; je manj stabilno – analizirano gradivo ga z redkimi zgledi potrjuje za 16. in 18. st. (16. st. *Oni ne htihu od nijednoga idola znati*. Proroci 4; 18. st. *Od dneva (sudnjega) i časa ne zna iko*. Matović 69).⁴¹⁶

Znavati: Določilo z vlogo *vsebine* znanja, védenja je gradivsko izpričano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Od detinjstva je znâvào*. (Peć) Elezović rečn. kos.-met. dij. 1, 211^b).

[9] Rodilnik + oko (okoSgen)

Umjeti: Določilo **okoSgen** pokriva vlogo *razmernega* udeleženca ob pomenu (4); gradivsko je izpričano z osamljenim zgledom iz 20. st. (*He знаи како он уме око жена*. Бес.).

Zveza **okoSgen** se v zgledih zgornjega tipa približuje *eksplikativni* vlogi (prim. predvsem [14] **sSins**), njeno določilno vrednost (*dopuna*) pa potrjujejo primeri *Pomagao mu je oko uzgoja stoke*, *Nitko se ne brine oko školskog inventara* itn. (Silić-Pranjkić, 2005, 212; Stevanović, 1969, 331); podobne zglede navaja že Đ. Daničić, npr. *Трудно се око свога добра као и пређе*. Прип. 90; *Koji su c*

414 Zanimiv je komentar F. Kopečnega (1973, 154), ki opozarja, da predmetni **otSgen** 'o' v stčeš. (*praveno jest ot dvú králi*), v dluz. (*groniš wot cogo*; manj gluž.), v sln. (*govoriti od koga*), v csl. (*rečeno ti budety ot vsěchú, naučeni ot tebe* Christ – *περί σοῦ*) in v stsbh. (*svaku se noć meni od tebe čudno sni; gđi su sad vitezi, od kih pripivaste*, Dubr. 16. st.) govori v prid tezi, da gre za latinizem, ki je bil v prostorih germansko-slovanskega jezikovnega stika podprt z vplivom nemščine (torej ne gre za goli *germanizem*, kot je domneval J. Gebauer). V nekaterih primerih lahko prihaja tudi do vezavnostnega **križanja (kontaminacije)** sinonimnih določilnih možnosti: **otSgen** ↔ **oSlok** → **otSlok**, prim. *glagolach ot tebě* (Lob, hrvcsl.), stčeš. *prorokováchu ot poslednieho věka lidech*, stsbh. *sami znate, od čem mislite* (Dubr., 17. st.; Kopečný, 1973, 154). Zgodovinskojezikovno oz. etimološko pa je primaren ločilniški pomen zveze **otSgen** (prim. Kopečný, 1973, 150).

415 V ARj (VI, 763) s pripombo »običajne u starije vrijeme nego u naše«.

416 Kljub redkim zgledom domnevam, da se je določilo **odSgen** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17. st.

Асан-бегом око онога посла радили. В. С. Караџић, дан. 3, 149 (Daničić, 1858, 269; tudi Veber, 1859, 51).

[10] Rodilnik + vrh/svrh/svrhu ((s)vrh(u)Sgen oz. vrh/svrh/svrhuSgen)

Misliti: Določilo (s)vrh(u)Sgen⁴¹⁷ z vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca (*vsebina* mišljenja) ob pomenu (1) je manj stabilno, saj ga analizirano gradivo z redkimi zgledi potrjuje le za 16. in 18. st. (16. st. *Vsu onu noć sta misleći svrhu te stvari.* Transit 237; 18. st. *Poče misliti svrhu ona dva čovika.* P. Macukat 18).⁴¹⁸

Predložna zveza (s)vrh(u)Sgen (tudi **višeSgen**), ki se ob glagolih *mišljenja*, *govorjenja* navaja za hrv. jezik do polovice 19. st. (do 17. st. samo čak.),⁴¹⁹ naj bi predstavljala skladijski kalk po lat. **super** + **ablativ**, v kajk. knj. jeziku pa nanjo vpliva tudi nem. **über** + **Sgen**, prim. čak. *Razmišljaju serafini vrh njegove predobrote* Jerolim Kavanjin; štok. ... *kad se vrh njega ne misli?* Ardelio Della Bella; kajk. *I zaisto pri vlogih drugih narodih smejali bi se zverhu takovoga* Danica 1835, br. 17, 65 (Hudeček, 2001, 103; 2003, 117–118). Določilo se ni utrdilo; v omenjenem obdobju je z isto vlogo prevladovalo **odSgen**, v 19. st. pa je obe izpodrinila zveza **oSlok** (Hudeček, 2003, 125–126). Prim. [8] in [13].

4.3.2.2.3.3 Z dajalnikom

[11] Dajalnik + k (kSdat)

Misliti: Določilo **kSdat** (pomen kraja, predmeta oz. čas. točke, h kateri je usmerjeno dejanje; Kopečný, 1973, 101) pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca ob pomenu (1). Gre za izjemno realizacijsko možnost, saj je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 16. st. (*Ako te je strah od pustinje, spomeni se od raja; vazda kada budeš misliti k raju, ne ćeš biti u pustinju.* Starine 1, 229).

Smernostni (konkretno/abstraktno) pomen predložne zveze **kSdat** (podobno kot **premaSdat**) se v srb./hrv. jeziku dobro ohranja (prim. star. *И очима к земљи погледаше* Нар. pjes. Вук 1, 738; *Из љубави к нашем народном језику* В. С. Караџић, Писма 22; Daničić, 1858, 370; Stevanović, 1969, 356–361; Silić-Pranjković, 2005, 221–222); na slednjega se navezujejo tudi redki starejši zgledi **kSdat**

417 Predložna zveza (s)vrh(u)Sgen oziroma – natančneje – srb./hrv. predlogi **vrh/svrh/svrhu** se etimološko navezujejo na samostalnik *врхъ; predlog **vrh** naj bi nastal iz im./tož. ed. (npr. *sablja mu vrh glave visi*), **svrh/svrhu** (verjetno **svrh(u)**) pa iz predložnosklonske zveze **sv(n)* 'od zgoraj navzdol' (po Snoj, 2003, 841) + rod. ed. *врху (npr. star. *blagoslov tvoj budi svrhu nas; jedno svrh drugoga* 'jedno přes druge'). Izhodiščni pomen zveze je krajevni (verjetno 'nad, od zgoraj'), na katerega se poleg ostalih navezuje tudi predmetni, ki pa ga F. Kopečný (1973, 281–282) ne omenja (prim. med drugim polj. [12] **nadSins**).

418 Kljub redkim zgledom domnevam, da se je določilo (s)vrh(u)Sgen ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17. st.

419 Podobne štok. zgleda (Srbija, Črna Gora) iz 18.–19. st. navaja tudi Đ. Daničić (1858, 146).

(prevladuje **Sdat**) kot *prejemnika* govornega dejanja (domnevno prevodna ustreznica lat. **adSak**, prim. Hudeček, 2001; 2003). Vlogi *vsebinskega* udeleženca se določilo približa izjemoma – sorodni zgornjemu so direktivni zgledi, ki jih zaznamuje stremljenje k realizaciji (ob glagolih tipa *тежуми, стремуми*), prim. *Бюо је амбициозан и увек је тежио ка успеху у карујери* (Sintaksa, 186–187). Navedeno potrjuje izoliranost določila **kSdat** kot *razmernega vsebinskega* udeleženca.

[12] Dajalnik + suprot (suprotSdat)

Misliti: Določilo **suprotSdat** pokriva vlogo *prejemnika* dejanja ob pomenu (3);⁴²⁰ pomensko se namreč povezuje prej z zgledi tipa *želeti, misliti kaj negativnega komu* (plastično *proti komu*) kot s pomenom (1) (po ARj, VI, 763). Glede na analizirano gradivo je določilna možnost izjemna, saj je izkazana le z osamljenim zgledom iz 17. st. (*Kovati i misliti suprot iskrnjemu, doklem ti moliš Boga ... teži grijeh jest nego u drugo vrijeme*. S. Matijević 42).

Zgornjo vlogo je treba povezati s pomenom nasprotovanja, protivnosti (*супротивност, protivština*), ki ga v sod. srb./hrv. jeziku označuje predvsem zveza **protivSgen**, ob njej tudi **Sgen** z zastar. predlogi **nasuprot**, **proć(u)**, **sproću**, **suprot** itn. (tudi s **Sdat** – redko **protiv**, **suprot**, pogosto **nasuprot**; Stevanović, 1969, 337–338, 363–364; prim. tudi Maretić, 1963, 576; Silić-Pranjkić, 2005, 217, 222). Ob glagolih tipa *протестовати, побунити се, играти, гласати protivSgen* itn. nastopa kot *opozitivni genitiv* z določilno vrednostjo, npr. *Грађани су се побунили против одлуке владе; Али се још више успркосио и супрот села и супрот мајке* И. Брлић-Мажуранић, Приче из давнине 68 (Sintaksa, 175; Stevanović, 1969, 337); star. *Бранити соупротивъ свакога господина аили чловѣка* Спом. 96; a tudi **suprotSdat**, npr. *Da toga radi nesagrěši suprot zakonu* Maž. Hèr. (Daničić, 1858, 289–290, 373–374; Veber, 1859, 55).

4.3.2.2.3.4 Z mestnikom

[13] Mestnik + o (oSlok)

Določilo **oSlok** (izjemoma **obSlok** v 17. st.) pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki bi bil označen kot siže (*o kom kdo govori oz. misli?*); izhodiščno ga najbrž zaznamuje krajevni pomen ‘okoli’, na katerega se navezujejo t. i. predmetni tipi (Kopečný, 1973, 132–137).⁴²¹

420 Srb./hrv. predlog **suprot** (tudi **suproć**, redko star. **suproti**) ‘gegen, contra’ (‘nasproti, pred sabo’) se etimološko razlaga kot sestavljenka iz **sъ-/ *sъ-* ‘skupaj, z’ in **protъ < *proti* ‘proti’ (srb./hrv. star. *prot*); kljub daj. zgledu naj bi bil pogostejši rod. (prim. Kopečný, 1973, 222–227; Snoj, 2003, 587, 678, 689).

421 O razmerju med psl. **o < ide. *op(i)* ‘blizu, na, ob, za’ in **obъ / *obъ* ‘ob, pri, okoli’ < ide. **obʰi* ‘na, k’, o njunem oblikovnem in pomenskem sovpadanju glej Snoj, 2003, 454. Prim. tudi mnenje A. Belića: »Дакле, у

Zveza **oSlok** v sod. srb./hrv. jeziku nastopa kot predmetno določilo (t. i. *објекатски локатив*) ob glagolih *komunikacijskih, kognitivnih, intelektualnih, perceptivnih* dejavnosti (*сентенциално-прелазни глаголи*), prim. *Мислио је о протеклим догађајима; О томе иорђе не размишљам* (Sintaksa, 277; Silić-Pranjковић, 2005, 231).⁴²² V tej vlogi se je **oSlok** pojavljal že v star. obdobjih, npr. *О дану томе и о часу нико не зна* Mat. 24, 36; ... *о злу мисли пушка* Vuk. Rěč. 426 (Daničić, 1858, 622; Veber, 1859, 64), a mu je vsaj na hrv. jezikovnem področju konkuriral dominantnejši **odSgen** (ter **Sak**; oba pod it. vplivom).⁴²³ V hrv. čak. jeziku do 17. st. je bil **odSgen** običajen ob glagolih govorjenja, manj mišljenja (npr. *plakah vazda od njih misleći. Žso*); ob slednjih je prevladoval **Sak**. Določilo **oSlok** je bilo ob obeh tipih glagolov redko (npr. *Nače misliti o begu. Kozičić*), ob glagolih mišljenja pa sta se izjemoma pojavljali še **naSak** ter **(s)vrh(u)Sgen** (Hudeček, 2001, 99–104, 108–109). V hrv. jeziku 17.–19. st. sta ob glagolih mišljenja na vsem območju prevladovali določili **Sak** ter **odSgen** (čak. *Kad mišljaše od vječnosti. Jerolim Kavanjin*; štok. *Da ne misli od veličanstva i božanstva mesta svoga. Filip Lastrić*; kajk. *Kaj budu drugi od ... tebe velikaši sudili. Tituš Brezovački*), znatno redkejši sta bili **oSlok** (štok. *Žensko ne zna plesti a već misli o čoviku. Vid Došen*) in **(s)vrh(u)Sgen**. V predstandardnem obdobju hrv. jezika (polovica 19. st.) je bilo določilo **odSgen** stabilna skladenjska prvina v vseh treh nar. skupinah (tudi hrv. štok., kar zanemarija Zima, 1887, 211–212). Sbh. norma ga ni sprejela, ker ga je poznalo samo hrv. jezikovno področje (poleg tega je bilo napačno sprejeto za kajkavizem) – širša štok. osnova knjižnojezikovne norme je podprla **oSlok** (Hudeček, 2003, 113–117, 125–126). Prim. [2], [8], tudi [10].

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3). Ob pomenu (1) je določilo z vlogo *vsebine* mišljenja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 15. do 20. st. (15. st. *Dubrovnikъ је ваъъ ... вѣрни пријателъ ... о ваъетъ злу не мисли развѣ о vsakomъ добрѣ i počtenju.* (zač. 15. st.) Spom. sr. 1, 35; 17. st. *A već nemoj o gospođi tvoj misliti.* G. Palmotić 1, 368; 20. st. *Софка није волела да о тим својим прецима мисли.* Станк. Б. 3, 18). Določilo z vlogo *vsebine* želje (hotenja) ob pomenu (3) je osamljeno, saj je v gradivu le en zgled iz 19. st. (*Лажъ изъ уста довека им вири, А у срцу све мисле о злу.* Горј. 1, 30).⁴²⁴

овом локативу стајао је првобитно предмет о којем је што висило, затим зависило, којера се што тицало, поводом чега се што радило: **мислити о чему, говорити о чему** /.../« (Belić, 1962a, 195.)

422 Kot predmetni se obravnavajo tudi zgledi **oSlok** ob glagolih *brinuti (se), старати се*, npr. *Добро (се) брине о пацѣјетима. Стара се о сестриној деци* (Sintaksa, 277). Prim. [7] **zaSak** (*vsebina* skrbi).

423 Določilo **odSgen** poznajo danes čak. in štok. posavski govori (Hudeček, 2003, 108).

424 Osamljen zgled določila **oSlok** ob **misliti** (3) se pomensko približuje zgledom ob (1), tj. prehaja k nevtralnemu *mišljenjskemu, umevanjskemu* pomenu.

Mniti: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo vsebine mišljenja; gradivsko je izpričano z osamljenim zgledom iz 20. st. (*Ja хоћу вјечно да о теби мнџем.* ШАНТ. 8, 4).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo vsebine znanja; je manj stabilno, saj je gradivsko izpričano s posameznimi zgledi iz 15.–16. in 19. st. (15. st. *Bog zna o vsakoj našoj skrби.* (Dubrovnik, 1400) Mon. serb. 250; 19. st. *O danu tome i o času niko ne zna.* Vuk mat. 24.36).⁴²⁵

4.3.2.2.3.5 Z orodnikom

[14] Orodnik + s (sSins)

Umjeti: Določilo sSins pokriva vlogo razmernega udeleženca ob pomenu (4),⁴²⁶ gradivsko je izpričano z osamljenim zgledom iz 20. st. (*Милоу је умео са светом.* ЈОВ. С.).

Predložno zvezo sSins ob semikopulativnih glagolih tipa *оклеветати*, (*no*) *журити*, *рачунати*, *умети* nova srb. skladnja obravnava kot eksplikativni orodnik (določilo); sSins je kondenzator oz. eksponent t. i. dopunske klauze (daSENT), npr. *Уме С децом.* [→ *Уме ДА поступа с децом.*] (Sintaksa, 245).⁴²⁷

[15] Orodnik + za (zaSins)

Misliti: Določilo zaSins nastopa v vlogi razmernega vsebinskega udeleženca; zvezo predloga za in Sins zaznamuje izhodiščno nesmernostni krajevni pomen 'hinter/derrière' (Kopečný, 1973, 283–284);⁴²⁸ pojavlja se ob pomenih (1) in (4). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine mišljenja osamljeno, saj se v gradivu nahaja le zgled iz 18. st. (*Veće misli za dobiti vjekovitom neg' za kratkom i vremenitom.* B. Zuzeri 66). Tudi ob pomenu (4) je določilo z vlogo vsebine skrbi osamljeno – potrjeno z zgledom iz 19. st. (*Onaj najmlađi jednako mišljaše za svojim sestrama.* Nar. prip. vuk² 194).

425 Kljub posameznim zgledom domnevam, da se je določilo oSlok ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17. in 18. st.

426 Osnovni (splslov.) pomen predložne zveze **sb(n)Sins** naj bi bil **spremljevalni** (komitativni, asociativni), npr. sln. *potovati s kom*; z njim sta tesno povezana **vsebinski** (npr. češ., slš. *hrnec s vodou, s kúzly sě obchoditi*; kvalifikacijsko češ. *děvče s modrýma očima*) ter **sredstveni** pomen (blizu načinovnemu, prim. sln. *konj se brani s krepko ного*; Kopečný, 1973, 244–249).

427 »Dopunska klauza« (daSENT) ob semikopulativnih glagolih ustreza določilu INF (na delu srb./hrv. prostora). Določilna možnost z določilom sSins se povezuje tudi s pomenom (1) – ne samo (4).

428 V predmetni funkciji naj bi se pri zaSins najjasneje videlo krajevno izhodišče (prim. srb./hrv. *žaliti za kim, briga za dragim* 'starost o milého'), medtem ko ima zaSak čistejši predmetni (objektni) pomen (prim. srb./hrv. *ne brini se za njega; mišljahu za Jovana, da ...*; Kopečný, 1973, 290–291).

V obeh udeleženskih vlogah je določilo **zaSins** izolirano – pogostejša so konkurenčna določila **zaSak**, **oSlok**, v vlogi *vsebine* skrbi pa v star. obdobjih tudi **Sins**. Prim. [7], a tudi [5] in [13].

4.3.2.2.4 Nedoločniško in odvisniško določilo

[16] Nedoločnik (INF)

Določilo **INF** se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega *vsebinskega* ali *vsebinsko-namernega* udeleženca (slednji je pogostejši, in sicer ob glagolih, ki pomenijo *nameravanje*). Določilo kaže pri glagolih *umevanja* na dve strukturni različici: **(a)** glagol lahko ob sebi *zahteva* **INF** (sem sodijo pomeni tipa ‘imeti sposobnost, znanje’, ‘moči’ ali ‘nameravati’); ta skupina glagolov se približuje pomožniški vlogi; **(b)** glagol lahko ob sebi *dopušča* določilo **INF**, pri čemer je nedoločniški polstavek le različica **SENT** ob pogoju enakosti osebka glavnega in odvisnega stavka (slednji se pretvori v nedoločniški polstavek) ter istodobnosti (čisti *umevanjski* pomeni).

Določilo **INF** v vlogi *vsebinskega* udeleženca (različnih tipov) je slovnično sredstvo za kondenzacijo povedi; pojavlja se kot določilo predvsem t. i. *semikopulativnih* glagolov, pa tudi polnopomenskih (prim. seznam v Belić, 1962b, 183; Ivić, 1972, 121), v našem primeru ob pogoju enakih vršilcev dejanja v glavnem stavku in **INF**. Zgornje pomene ‘imeti sposobnost, znanje’, ‘moči’, ‘nameravati’ bi lahko uvrstili k *semikopulativnim* glagolom, ob katerih se – ob enakosti vršilcev – v vzh. delu srb./hrv. govornega področja pojavljata v dubletnem odnosu »zavisna rečenica« (**da-zgradba**, **da + prezent** oz. **daSENT**) in **INF** (s prevladovanjem prve, t. i. **dakavizem**), medtem ko je v zah. delu ustaljen **INF** (Ivić, 1972, 125–126),⁴²⁹ ki ga označujem kot **INF** tipa **(a)**; prim. razmerje *znam da radim* ‘zavedati se realnega dejstva, da delam’ (**SENT**)⁴³⁰ proti *3. da radim (daSENT)*: *3. radumu (INF)* ‘sposoben sem delati, imam sposobnost delanja’ (prirejeno po Stevanović, 1969, 790–791). Posebej o **da-zgradbi** v opisu [17].

429 Na vzh. področju se konkurenčno razmerje (s prevladovanjem **da-zgradbe**) pojavlja od zvez ob *želeti*, *moči*, *smeti*, *morati* (Ivić, 1972, 125–126) do *faznih* (*ночети*, *стату*, *престату* itn.), *mišljenjskih* glagolov »у нечему непотпуно значења« (*заборавити*, *заборављати*, *знати*, *мислити*, *намеравати*, *умети* itn.) in zvez s samostalniki, pridevniki tipa *имати/немати смисла*, *бити милина*, *бити итема* itn. (Stevanović, 1969, 737; prim. tudi Belić, 1962b, 183). Treba je poudariti, da obstajajo konteksti, v katerih je **INF** slovnično in stilistično ustrežnejši od **da-zgradbe** tudi na vzh. področju, npr. emfatična inverzija (*Uzeti reč pred Ivom Andrićem ... niti hoću, niti mogu*), uskladitev ujemanja v glavnem in odvisnem delu povedi (*Trebalo bi imali strpljenja i snage pa čitati recimo disertaciju ...* proti **Trebalo bi imati ... pa da se čita ...*); z **da-zgradbo** se lahko prekine tudi monotoni niz več **INF** itn. (Ivić, 1972, 126). Dokaj poglobljeno o distribuciji **da-zgradbe** in **INF** ter o njunem medsebojnem odnosu v sod. srb. knj. jeziku, prim. Sintaksa, 324–329; izčrпно o skladenjski problematiki **INF** v srb./hrv. jeziku v Ivić, 1972.

430 Določila **INF** tipa **(b)** obravnavam kot ustreznice zgolj takšnih **SENT** (v primeru enakosti vršilcev dejanja); tovrstni **INF** so pogostejši le v starejših obdobjih slov. jezikov.

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) se INF tipa (b) pojavlja v vlogi vsebine mišljenja; določilo je manj stabilno, saj je gradivsko izpričano z osamljenimi zgledi iz 16. in 18.–19. st. (16. st. *Ter mišljah prije doć na svrhu života*. N. Nalješković 2, 49; 19. st. *Како одох из слободних горах, мишљах у њих Српство оставити*. (Пј. 53, 1–2) Његош).⁴³¹ Ob pomenu (2) ima INF tipa (a) vlogo pravega vsebinsko-namernega udeleženca; določilo je stabilno in gradivsko dobro izpričano od 15. do 20. st. (15. st. *Dori jedanь насъ теče ... не мислимо умькнуць*. (zač. 15. st.) Spom. sr. 1, 39; 17. st. *Pak s izborom od junaka ... misli udit na Poljaka*. I. Gundulić 359; 20. st. *Они мисле своју кћер даму у учитељску школу*. Козарч. 2, 209). Ob pomenu (3) je določilo INF tipa (a) z vlogo vsebine želje, hotenja nestabilno – gradivsko je izkazano z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Al' lakomi i po smrti misli tuđe dobro drti*. V. Došen 73^a).

Mniti: Pojavlja se ob pomenih (1), (2), (3) in (5). Ob pomenu (1) se INF tipa (b) pojavlja v vlogi vsebine mišljenja; določilo je stabilno in gradivsko dokaj dobro izpričano od 15. do 19. st. (15. st. *I prvi mnjahu veće prijati*. Bernardin 19; 17. st. *Они тада сметени и пристрашени мнјаху дух видити*. I. Bandulavić 140^a; 19. st. *Где ја неват' мнијем, Ту ћу у плач насту*. Јакш. Ђ., 11, 12).⁴³² Ob pomenu (2) ima INF tipa (a) vlogo vsebine upanja ('česar se kdo nadeja'), kar je lahko podtip vsebinsko-namernega udeleženca; določilo je stabilno in gradivsko dokaj dobro izpričano v 16.–18. st. in v 20. st. (16. st. *Mnjahomo imit tih odgovor, a ne sržbu*. M. Marulić; 18. st. *Mnjah telesnijeh sred razbluda ... pokoj steći i raj iznać*. I. Đorđić uzd. 102; 20. st. *Лебдио ... пред тобом лик, у ком си све то наћу мнио*. Домј. 1, 11).⁴³³ Ob pomenu (3) ima INF tipa (a) vlogo vsebinsko-namernega udeleženca; določilo je z redkimi zgledi izpričano za 16. in 17. st. (16. st. *Jeda mniš ubiti sam sebe?* N. Ranjina 51^b; 17. st. *Jer molbam našima mnide ugoditi (car)*. I. T. Mrnavić osm. 137). Ob pomenu (5) je INF tipa (a) z vlogo vsebine želje, pričakovanja (prim. *ne mniti prije*) manj stabilen; gradivsko je izkazan s posameznimi zgledi iz 16.–18. st. (16. st. *Ovo se dogodi, slavni ures jednu noć da k meni dohodi pak ne mnje prije poč*. N. Nalješković 2, 54; 18. st. (*Osip*) *ne mliđaše pri se stati š njimi*. P. Vuletić 5).

Umjeti: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) se INF tipa (a) pojavlja v vlogi vsebine znanja; določilo je stabilno in gradivsko dobro izpričano od 14. do 20. st. (15. st. *A ino ništorь не находимо ни они намъ умѣју повидѣт*. (Dubrovčani čelniku Miljanu, 1407) Spom. srp. 1, 77; 18. st. *Daj mi, bože,*

431 Sklepam, da se je določilo pojavljalo tudi v 17. st.

432 Število zgledov določila INF ob pomenu (1) v 18. in 19. st. upade; poleg tega INF v teh zgledih zaznamuje predvsem zadobno (prihodnje) dejanje (prim. ARj, VI, 856).

433 Za določilo INF ob pomenu (2) domnevam pojavljanje tudi v 19. st., iz katerega v gradivu ni zgledov.

mudrost i znanje, da umim pravedno suditi. Kačić kor. 222; **20. st.** *Umije raditi postole, zaraditi, odgovoriti, snači se.* Šonje). Ob pomenu **(2) INF** tipa **(a)** nastopa v vlogi vsebine zmožnosti, sposobnosti; gradivo ga potrjuje od 15. do 20. st. – v tem obdobju je določilo stabilno **(15. st.** *A što je inijeh šteta i duga na gospodinu hercegu ... za sada ne umjesmo pisati.* (Dubrovčani hercegu Stjepanu Vukčiću, okoli 1450) Mon. serb. 443; **19. st.** *I ostale neke poglavice, no ih redom brojit' ne umijem.* (Npj. 5, 139) RHJ). Ob pomenu **(3) INF** tipa **(a)** nastopa v vlogi vsebine navade; je stabilen in dobro izpričan za 16.–19. st. (čeprav z manj zgledi kot ob prvih dveh pomenih; **16. st.** *Dubrovčani ih ne umiju neg' pečene jesti.* M. Držić 262; **19. st.** *Ви знате да се ми не уміјемо шалити, но назите добро што ћете радити.* (Писма, 164) Његош).

Vjedjeti: Pojavlja se v vlogi vsebinskega udeleženca; **INF** tipa **(b)** je s posameznimi zgledi izpričan za 15.–16. st. (**15. st.** *Ne vijaše (opatica), komu odkriti svoju otajnost.* (Ivančičev zbornik) Starine 23, 90; **16. st.** *Skriti se gdi ne vih.* S. Menčetić 33);⁴³⁴ nekaj zgledov potrjuje tudi **INF** tipa **(a)** – ob pomenu 'znati, imeti znanje oz. sposobnost' (približuje se pomožniški vlogi), prim. **16. st.** *Putu ne vi nač (putnik).* Dimitrović 62; *Drugo ti reć ne vim.* Zlatarić 10^a.

Znati: Pojavlja se ob pomenih **(1)**, **(5)**, **(6)** in **(7)**. Ob pomenu **(1)** se **INF** tipa **(a)** pojavlja v vlogi vsebine znanja; določilo je stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 16. do 20. st. (**16. st.** *Igrati ne umiju ni znaju.* Budinić sum. 39^a; **18. st.** *Razborito znade govoriti.* Kačić kor. 64; **20. st.** *Zna voditi istraživački postupak. Zna dobiti rat. Zna vidjeti, misliti, slikati.* Šonje).⁴³⁵ Ob pomenu **(5)** se **INF** tipa **(a)** pojavlja v vlogi vsebine potrebe, moranja; določilo je stabilno, saj je gradivsko dokaj dobro izpričano v 16.–17. st. in 19.–20. st. (**16. st.** *Nu jošter da ja znam s dušom se razdvojiti, trijebi je da jo dam togaj se (krvi i suza) napojiti.* Nalješković 2, 95; **19. st.** *Da bih znao i umrijeti s tobom, ne ću te se odreći.* Vuk mat. 26.35; **20. st.** *Вала, ја му не преноћух [у воденици] ... на макар знао туцати жито у стуну!* Глиш. 6, 64).⁴³⁶ Ob pomenu **(6)** se določilo **INF** tipa **(a)** pojavlja v vlogi vsebine zmožnosti; je stabilno – vsaj v obdobju 18.–20. st., ko je gradivsko dobro izpričano (**18. st.** *Po naravi znadu naći sisu (živine).* Banovac uboj. 26; **19. st.** *Čim dite zna držati glavu, nosaju ga na rukama.* (Otok u Slavoniji) Zborn. za nar.

434 Določilo **INF** v indirektnih vprašanih tipa *Ne ve kaj reči* si zasluži posebno obravnavo, saj kaže na približevanje tipu **(a)**. Ta tip vsebinskega določila **INF** so problematizirali npr. za češ. V. Zikmund (1863, 405), F. Trávníček (1956, 177), J. Bauer (1960, 163); za rus. A. A. Potebnja (1874, 383–387, 397–398), RS (477–479).

435 V redkih zgledih iz najstarejših obdobij (predvsem 16. st.) se ob pomenu **(1)** pojavlja tudi **INF** tipa **(b)**, prim. **16. st.** *Ni vimo ni znamo česa se držati.* (Na Velikoj, 1527) Mon. croat. 226; **18. st.** *Ne znadihu kud okrenuti.* Banovac pred. 30. V teh primerih se lahko udeležensko govori o pravi vsebini védenja in o **INF** kot dejanski različici **SENT** (indir. vprašanje). Prim. tudi predhodno opombo.

436 Sklepam, da se je določilo pojavljalo tudi v 17. st.

živ. 2, 342; **20. st.** *Чиста литература зна врло често и најбогатије духове ... одвратити од живота око нас.* Матош 8, 33;). Ob pomenu (7) se določilo **INF** tipa (**a**) pojavlja v vlogi vsebine navade (običajnega dogajanja); je stabilno – vsaj v 18.–20. st., ko je gradivsko dobro izpričano (**18. st.** *Riči pune psostiju priopaki(h), koje samo izustit znadijaše odmetnik pogani.* Lučić razg. 95; **19. st.** „*He očajavaj, оче!*“ *знала би га тјешити Зејна.* Том.; **20. st.** *Ујка је знао доћи с боџом у мепу.* Бар.).

[17] Da-zgradba (daSENT)

Določilo **daSENT** se pojavlja v vlogi propozicijskega vsebinskega udeleženca – kot sistemska ustreznica določila **INF** tipa (**a**) na vzh. delu srb./hrv. govornega področja (ob glagolih, ki se približujejo pomožniški vlogi, prim. pomene ‘imeti sposobnost, znanje’, ‘moči’ ali ‘nameravati’).

V analiziranem gradivu preseneča skromna zastopanost **da-zgradbe**, saj se regularno dubletno razmerje **daSENT** proti **INF** v vzh. delu nagiba k prvi (t. i. **daka-vizem**); vendarle pa je tudi tu v določenih primerih ustrežnejši **INF** (prim. Ivić, 1972; Sintaksa, 324–329).⁴³⁷ Več o določilu **daSENT** in njegovem razmerju do **INF** v opisu [16].

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (2) v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca; gradivo ga potrjuje le s posameznimi zgledi iz 16. st. in 18.–20. st., a domnevam, da je bilo stabilno (**16. st.** *(Ovi) misle da zgarnu sada nas s ovih stin* Judita 1037; **18. st.** *Na koliko sebi mili(h) misli blago da razdili.* V. Došen 73^a; **20. st.** *После тога рока мислимо да предузмемо велику акцију.* Доман. 6, 524).⁴³⁸

Umjeti: Pojavlja se ob pomenu (2) v vlogi vsebine moči, sposobnosti; analizirano gradivo ga potrjuje z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Svak se smuti ... ne umijuć mucu da odoli.* Osvetn. 4, 44). Gradivo je v tem primeru pomanjkljivo, saj je določilo **daSENT** ob **umjeti** nedvomno pogostejše (tudi ob pomenu (1) oz. ob »semikopulativnih« pomenih glagola), prim. *Уме да поступна с деџом* (Sintaksa, 245).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (1) kot vsebina znanja, védenja; potrjujejo ga osamljeni zgledi iz 19.–20. st. (**19. st.** *Ne zna da besjedi, a ne umije da ćuti.* (Posl. 198) RHJ; **20. st.** *Он зна да живи.* Бак. 1).

437 O prevladovanju **daSENT** na vzh. delu srb./hrv. govornega področja govori že T. Maretić, ki tudi omenja, da je določilo redko uporabljal Đ. Daničić, več od njega V. S. Karadžić, le-ta pa manj od srbskih piscev, »/.../ koji se u tome drže narodnoga srbijanskog govora« (Maretić, 1963, 653).

438 Kljub redkim zgledom domnevam, da se je določilo **INF** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17. st.

[18] Vsebinski odvisnik (SENT)

Določilo SENT pokriva vlogo pravega vsebinskega udeleženca propozicijskega tipa; gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki najboljše razkrivajo kompleksno vsebino *utevanjske* dejavnosti.

Vsebinski SENT se pojavljajo ob glagolih *govorjenja, mišljenja, znanja, zaznavanja*, npr. *Jaња je znala da on u шуми не ради ништа озбиљно* Б. Попић, Глуви барут 62; *Видим да је све добро*. Naslednika stcs. in csl. izjavnih veznikov *какo* (prevladujoč) in *ѡжѡ* (redek; zah. sl. besedila) sta v srb./hrv. *kako*, prim. star. *он ви к(а)ко не ухрадох' чаше*, Оскф. 21c, ki se pojavi pozno in je v funkciji izjavnosti netipičen (domnevno csl. prvina, z *načinovnim* in *deskriptivnim* odtinkom v sod. jeziku, prim. *Свакоме се тужи како нема среће* Љ. Ненадовић, Писма из Немачке 11)⁴³⁹ in *jere* < *ježe (npr. star. *znaše jere ću prit na jad* Menčetić-Držić), ki se v sod. jeziku ohrani narečno kot *e* (npr. *bi li rekae e sam ženska glava?* nar. pjes. 3, 35).⁴⁴⁰ Narečno izolirani so primeri izjavnega *што* < *čto (prizrenskotimoški govori), kajkavski *kaj* pa je pogost (prim. *znam, kaj mi nikar ne moreš*).⁴⁴¹ Največjo ekspanzivno moč med vezniki ima *da*, ki zaznamuje srb./hrv. in sln. jezikovni prostor (njegova ekspanzija gre domnevno od SZ proti JV jslov. prostora); na srb./hrv. področju je prvi primer iz Povaljske listine leta 1250 (prej BS na sln. področju; Grickat, 1975, 159–160).⁴⁴² Predvsem v star. obdobjih so bili pogosti *brezvezniški* vsebinski odvisniki, prim. *то ви знате добрѣ, мои коумѣрѣкѣ и Никонѡвъ нѣ сталь оу мои роуцѣ* Пов. Пис. 23, 1265 г.; sod. *Обећао сам ти – нећеш дуго чекати* (Grickat, 1975, 144–175; tudi Maretić, 1963, 545–546; Stevanović, 1969, 793–794; Silić-Pranjковић, 2005, 333–334).

Indirektno vprašalne vsebinske odvisnike uvajajo v sod. jeziku (velja pa tudi za star. obdobja) *odločevalni* vpr. členki *li, da li* (tudi v zvezi z vpr. zaimki *tko, čiji, što* itn.) ter *dopolnjevalni* vpr. zaimki in prislovi tipa *tko, čiji, kad, kako, koliko* (Stevanović, 1969, 807–808; Silić-Pranjковић, 2005, 333).⁴⁴³

439 Podobno funkcijo ima tudi veznik *gdje* v sod. srb./hrv. jeziku (odtenek krajevnosti; Stevanović, 1969, 795; Silić-Pranjковић, 2005, 333–334).

440 Veznik *jere* je prevladoval predvsem na JV srb./hrv. področja, in sicer v posvetnih besedilih, medtem ko na SZ ni postal del pogovornega jezika (ali pa je zgodaj izginil); na SZ je prisotna zgodnja vzpostavitev vzročnega *jer* in izjavnega *da* (Grickat, 1975, 152–153).

441 Vloga *izjavnosti* v primeru *ježe in *čto se je lahko razvila iz deiktično- oz. anaforično-eksplicitivnega pomena 'to, da ...', ki se kaže v zgledih tipa *то да знаишь ѡрѣ си наишь сѡбѣ съмрт(ѡ)* Роман о Троији 236' (Grickat, 1975, 156–158).

442 Izjavni *da* se kaže kot posledica širjenja namernega *da* v izjavne odvisnike; proces je v star. obdobjih zajel širši balkanski prostor (prim. deloma gr. *iva*, a tudi lat. *ut*), popolna ekspanzija na pozicije izjavnega veznika pa se je izvršila v sln. in srb./hrv. (vodilno vlogo so imela zah. narečja; Grickat, 1975, 173–174).

443 Primeri za *odločevalni* tip: *Znaš li tko je sad na redu; Казуј, баба, јеси ли вјештица* itn. Primeri za *dopolnjevalni* tip: *Ne znato odakle su; Непрестано је мислио како би Агапљу од тога одвратио* П. М. Ненадовић, Мемоари 62 itn. (Stevanović, 1969, 807–808; Silić-Pranjковић, 2005, 333).

Misliti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (4). Določilo ima ob pomenu (1) vlogo vsebine mišljenja; je stabilno in dobro izpričano od 16. do 20. st. (16. st. *Mišljaše, koje bi onoj pozdravljenje*. N. Ranjina 16^a; 18. st. *Zajer misliš, još si mlada?* V. Došen 126^a; 20. st. *И он поче мислити преко којег ће љекара отићи у болницу*. Калѐб 3, 38). Ob pomenu (4) je določilo z vlogo vsebine skrbi (tudi upoštevanja) nestabilno – v gradivu ga potrjuje osamljen zgleđ iz 19. st. (*Misli, da se uđomiš, dok si mlada i jača*. S. Ljubiša prip. 78).

Mišljati: Določilo z vlogo vsebine mišljenja, razmišljanja je gradivsko izpričano z osamljenimi zgledi iz 19. in 20. st. (19. st. *Mišlja paša, uz koju bi ruku, da se zduhne prvo puškaranje*. Osvetn. 5, 47; 20. st. *Пак ми јунак мишља и размишља што ће чинит од живота свога*. НП Вук).

Mišljети: Določilo z vlogo vsebine mišljenja je izpričano z osamljenima zgledoma iz 19.–20. st. (19. st. *Стаде мишљет' Сарајлија Мујо: Ал ће љубит булу удовицу, Али ону под прстен њевојку*. НП, Вук, Рј.; 20. st. *Сву сам драгу ноћ мишљела, кукавица без дома, како да оплачем своју напаст*. Љуб. 2, 57).

Mniti: Pojavlja se ob pomenih (1) in (5). Določilo ima ob pomenu (1) vlogo vsebine mišljenja; je stabilno in dobro izpričano od 15. do 20. st. (15. st. *Ne mnimo nikako, da je gospodiњ kralь toj hotěљ* (iz god. 1400). Spom. sr. 1, 33; 17. st. *Mnim, nijesu se vijek vidjela nemilosna toli djela*. G. Palmotić 1, 383; 20. st. ... *mnijah, da mi o njoj srebreno bajaše i nijemo čaraše trak mjesečine*. (Matoš Benešić). Ob pomenu (5) je določilo z vlogo vsebine želje, pričakovanja (prim. *ne mniti prije*) manj stabilno; gradivsko je namreč izpričano z redkimi zgledi iz 16.–17. st. (16. st. *Ne mnim prije da opet pođe (Radivoje) i ostavi da tuj mene*. A. Sasin 138; 17. st. *Ali oni ne mle prije s carem da se sastat budu*. J. Palmotić 298).

Mnivati: Določilo z vlogo vsebine mišljenja je gradivsko izpričano z osamljenima zgledoma iz 19. in 20. st. (19. st. *Ja sam mniva, e si čoek mudar*. Vuk (ljud. pesem); 20. st. *A y treћи сахат нагазише, Све мливаху да су пролазили, Па полако коње устављају*. НП Шаул 1, 474).

Mnjivati: Določilo z vlogo vsebine mišljenja gradivsko potrjuje osamljen zgleđ iz 19. st. (*Ja sam mnjiva, da si, care, mudar*. Nar. pjes. vuk 6, 31).

Mnjati: Določilo z vlogo vsebine mišljenja je gradivsko izpričano z osamljenima zgledoma iz 16. in 19. st. (16. st. *Mi smo mnjali, da je do se dobe povrnjena*. Mon. croat. 287; 19. st. *Ja sam mnjao, da si junak bolji*. Pjev. crn. 238^b).⁴⁴⁴

⁴⁴⁴ Čprav analizirano gradivo izkazuje zgolj osamljena zgleđa SENT iz 16. in 19. st., domnevam, da se je pojavljval tudi v vmesnem obdobju (tj. v celotnem časovnem loku med 16. in 19. st.).

Mnjavati: Določilo z vlogo *vsebine* mišljenja je izpričano s posameznimi zgledi iz 19. in 20. st. (**19. st.** *Svak mnjavaše, da Marko spavaše.* Pjev. crn. 221^a; **20. st.** *Ристо је млавâ да је Леко умро.* Миљ. 4, 42).

Vjedjeti: Določilo z vlogo *vsebine* znanja, védenja je verjetno stabilno, čeprav je gradivsko izpričano le s posameznimi zgledi od 14. do 17. st. (**14. st.** *Itto dobrě vějte, da sьmь prihodily přěd vašь gradь večь dvašь.* Mon. serb. 247; **16. st.** *Zač ne viste, kada sin človičanski pride.* Korizm. 39^b; **17. st.** *Ne znam ni vim, čto govoriš.* Alberti 467).

Znati: Pojavlja se ob pomenih (1), (3), (4), (9) in (10). Določilo ima ob pomenu (1) vlogo *vsebine* znanja, védenja; je stabilno in dobro izpričano od 14. do 19. st. (**14. st.** *Ako li ne dodeš (na sud), znaj, jerь ostaješ za kriva.* (Dubrovnik, 1396) Spom. srp. 1, 6; **16. st.** *Ti znaš, da inako biti ne može.* Lucić 281; **18. st.** *Petar znadiše, da mu je Isus oprostio njegovo zatajanje.* Lastrić ned. 80^b; **19. st.** *Ne znaš ti, majko, kako je teško dijete roditi!* Nar. posl. vuk 199). Ob pomenu (3) ima določilo vlogo *vsebine* zavedanja, razumevanja; je stabilno, saj je dokaj dobro izpričano v 15.–16. st. in 18.–20. st. (**15. st.** *Znaj, ča govoriš.* (Žiča otaca, oko 1400) Starine 40, 113; **18. st.** *Ne znadihu, što činjahu.* Banovac razg. 53; **20. st.** *E na, čoveče, vi ne znate šta govorute.* Vas. Д. 2, 5).⁴⁴⁵ Ob pomenu (4) ima določilo vlogo *vsebine* informacije (novice); je nestabilno – gradivsko je namreč izpričano z osamljenimi zgledi iz 16. in 19. st. (**16. st.** *Što s' u stan moj došal, od tebe znat želju.* D. Rašina 107^b; **19. st.** *Ви сте куриозни знати шта је међу нама и Турцима било на Грахову.* (Писма, 86) Његош).⁴⁴⁶ Ob pomenu (9) ima določilo vlogo *vsebine* priznanja; izkazano je z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Nijesu ni u snu htjele (starješine) da znadu, da je Kara-Đorđije njihov starješina.* Vuk prav. sov. 12). Ob pomenu (10) ima določilo vlogo *vsebine* spominjanja; je nestabilno, saj je izpričano z osamljenimi zgledi iz 19. in 20. st. (**19. st.** *Da nisam sirak i nejak, znao bi on, čiju je kćer silom vjenčao.* Pravdonoša (1852) 33; **20. st.** *Све ћу ја вас! Знаћете ко сам ја!* Вес.).

Znavati: Določilo z vlogo *vsebine* znanja, védenja je izpričano s posameznimi zgledi iz 18. in 19. st. (**18. st.** *Znavao sam istinito, da se ti pravo ne ispovijedaš.* Margitić ispr.; **19. st.** *У тебе су међер многа добра, ал' нијесам до сада знавао да си такви богослов дубоки.* (ШМ II, 513–515) Његош).

[19] Premi govor (PG)

Določilo PG pokriva vlogo *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa in se v tej vlogi pojavlja prek možnosti »notranjega« govora (v smislu 'misliti si') – izražanja

445 Sklepam, da se je določilo pojavljalo tudi v 18. st.

446 Kljub osamljenim zgledom domnevam, da se je določilo SENT ob pomenu (4) pojavljalo tudi v 17.–18. st.

misli, občutkov, duševnega stanja, volje (pogostejši je »pravi« govor; Katičić, 1986, 344). **PG** kot stilistično zaznamovana besedilna realizacija vsebinskega udeleženca je pretvorljiv v **SENT** (tudi zamenljiv z njim; prim. Katičić, 1986, 348).⁴⁴⁷

Misliti: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* mišljenja; izpričano je z osamljenim zgledom iz 20. st. (*Mislit ćemo: sami smo – samo da plovimo!* (Nikolić) Benešić); kljub osamljenosti določila (vpliv zaznamovanosti) domnevam, da se je v zgodovini srb./hrv. jezika pojavljalo nekoliko pogosteje.

Mniti: Pojavlja se ob pomenu **(1)**, izpričuje pa ga osamljen zgled iz 20. st. (*Pa – mnjaše Matija – i ja sam kao curica vodila oca po svijetu slijepa, ali kad smo bili sami, vidio je i sunce i mjesec ...* (Novak) Benešić); določilo je torej osamljeno (vpliv zaznamovanosti), a domnevam, da se je pojavljalo pogosteje.

4.3.2.2.5 Dve desni določili

[20] Določilna možnost **Sak** – **Sak**

Določilna možnost **Sak** – **Sak** predstavlja strukturo t. i. *dvojnega tožilnika*; prvi **Sak** označuje *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu (ali sorodnem, npr. *čutenje, doživljanje, priznavanje*) pripisuje *vsebina, lastnost* prek *predikativnega Sak*.

Med povedkovimi določili glagolov, ki izkazujejo tudi predmet v **Sak** (nanj se nanaša povedkovo določilo), se v sod. srb./hrv. jeziku pojavljajo predvsem **Sins**, **zaSak**, **kaoSak**,⁴⁴⁸ prim. hrv. *Znao je doktora Junaševića nepušačem* Kolar 116, *Pa makar nju samo zato smatrali kao vješticu, Vraza su držali za ljenčinu*; srb. *Сматрали су га за човека од поверења, Од малена ме је као готова Србина, ... држала С.* Селенић (Katičić, 1986, 96–97; Sintaksa, 198–199; tudi Stevanović, 1969, 377–378).⁴⁴⁹

447 Izjavni odvisniki se pogosto uporabljajo tudi brez veznikov, zato prihaja do izenačevanja premega in odvisnega govora, npr. *Кажем ја увек: нису ти Расислав него Расислав* И. Андрић, *Проклета авлија* б. **PG** se ne obravnava eksplicitno kot določilo glagolov *govorjenja*, a se opozarja na odvisnost: primeri »прошења туђих речи зависних од глагола говорења«, »садржина глагола говорења« itn. (prim. Stevanović, 1969, 805–806).

448 Tovrstna določila je mogoče še najbolje opredeliti kot oblike v funkciji semantičnih določil (komplementov) ob semikopulativnih glagolih »сложене реакције« (s t. i. svobodnim tožilnikom v funkciji prvega vezavnega določila), ki pomenijo 'subjektivno pripisovanje kakšnih značilnosti določeni predmetnosti' (*сматрати, држати* itn.; Sintaksa, 198–199, 241). Pomensko je sicer skupina glagolov bolj heterogena, prim. še 'postavitev predmetnosti v določeno stanje, na funkcijo, položaj' (npr. *прогласити, изабрати, поставити, учинити, створити*), 'pripisovanje imena' (npr. *називати, звати*; Sintaksa, 198, 241); več glagolov (brez pomenske opredelitve) v Katičić, 1986, 96–98.

449 V hrv. skladnjski literaturi se ugotavlja, da se *predikativni Sins* včasih obravnava kot specifična značilnost hrv. knj. jezika v odnosu do srbskega (Silić-Pranjković, 2005, 235); po novi srb. skladnji (prim. Sintaksa, 198) so tožilniške *predikativne* oblike pogostejše od **Sins**.

T. i. *predikativni Sak*, npr. *И нека му вирно харач даје и Турчина главара познаје* A. Рељковић, Сатир 16; *Но те бана држим најбољега* С. М. Сарајлија, Певанија 109, zaznamuje tovrstno določilno možnost v starejših obdobjih (Stevanović, 1969, 377–378; Katičić, 1986, 98); možnosti **Sak** – **Sak** novejša skladnja srb. jezika ne omenja (prim. Sintaksa).⁴⁵⁰ Več o določilu **Sak** v [2]; prim. podobne določilne možnosti [22], [23] in [26].

Mniti: Pojavlja se ob pomenu (1), gradivsko pa je izkazana s posameznimi zgledi iz 16.–18. st. (**16. st.** *Mnimo te svi rados k nebesom priličnu*. Š. Menčetić 75; **18. st.** *Prikaživam ti štogod više ovoga moga truda mnim prilično da znaš*. I. Đorđić salt. 1). Določilna možnost ni pogosta, je pa stabilna.⁴⁵¹

Mijeniti: Pojavlja se ob pomenu (2), izkazana pa je z osamljenim zgledom iz 17. st. (*Ter te putnik na daleče strašnu inijem kaže i mijeni*. I. Gundulić), kar potrjuje obrobnost glagola že v tem obdobju.

Znati: Pojavlja se ob pomenih (2) in (9). Ob pomenu (2) je določilna možnost stabilna, saj je gradivsko dokaj dobro izpričana od 15. do 20. st. (**15. st.** *Irud tada bojaše se Jivana, znajući njega muža pravedna*. Zadar. lekc. 64^a; **17. st.** *Da mi bog razlog, da one stvari, ke znam dobre, samo želim*. Gundulić 244; **20. st.** *Никад ме нисам овакву знао*. Фелдман М. 1, 164). Ob pomenu (9) je določilna možnost nestabilna – gradivsko je namreč izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Jer se zgnjevi Srbadija gnjevna, kad se sultan javi novobrani, da ga Milan znadne gospodara*. Osvetn. 5, 67).

[21] Določilna možnost **Sak*** – **Sdat**

V določilni možnosti **Sak*** – **Sdat** predstavlja **Sak*** vsebinskega udeleženca (pomensko največkrat ‘negativno’, leksikalno *zlo*),⁴⁵² ki se misli (snuje) v škodo/korist *prejemnika* (določilo **Sdat**; pomensko razmerje *misлити – kako, kaj – komu*).

Na *prejemniški* pomen določila **Sdat** opozarja že Đ. Daničić (1858, 336) ob primerih tipa *Око му оку добра не мисли*. Посл; *И ко му добро хоће*. 1, стр. 77; kasneje se podobni zgledi uvrščajo med dajalnike koristi/škode (Veber, 1859, 22; Maretić, 1963, 578) ali namena (ob *namijeniti, željeti, spremati* itn.; Katičić, 1986, 116). Odnosniško so vloge prekrivne, na kar opozarja aktualna srb. skladnja (prim. Sintaksa, 182–183), ki tovrstne **Sdat** umešča med druga vezavnostna določila (nepremi

450 O konkurenčnem razmerju med *predikativnim Sak* in *Sins* ter o predikativni vlogi *zaSak* že T. Maretić (1963, 584, 590, 597); prim. tudi gradivo pri Daničiću (1858, 409–410, 429–430, 581–581) in Vebru (1859, 19, 44, 68).

451 Določilna možnost **Sak** – **Sak** se v tem primeru obravnava kot latinizem (prim. ARJ, VI, 855).

452 Izjemoma lahko **Sak** zaznamuje tudi pozitivna vsebina: **17. st.** ... *svakomu dobro misli i želi kako sam sebi*. M. Divković nauk 17^a. Treba pa je poudariti, da je v primeru pozitivne vsebine le-ta večinoma zanikana, npr. **19. st.** *Jedna mu noga drugoj dobra ne misli*. Nar. posl. vuk 112.

predmet) ob glagolih »сложене реакције/прелазности« (*наменити, спремити* itn.) s premim predmetom v **Sak**, **SENT**; izraz v **Sdat** je predmet namena, koristi/škode itn., hkrati pa neposredni *prejemnik* predmeta v **Sak**. Več o **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [38] (prim. [2] za **Sak**).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (3); možnost je stabilna – dokaj dobro je izkazana od 16. do 20. st. (16. st. *Kako mogu Isukrstovim zaručnicam koje zlo misliti*. F. Vrančić živ. 58; 18. st. *Kad se ne bi duši zlo mislilo ni iskrijemu*. M. Dobretić 212; 20. st. *Нека се застиде и посраме који нам зло мисле*. Крањч. Стј. 5, 74).

Mijeniti: Pojavlja se ob pomenu (3); gradivsko je možnost izkazana z redkimi zgledi iz 17. st. (*Cesar te je uzvisio, koji t' toke časti mini*. M. Gazarović 141^b; *Zlu svrhu sam sebi i teško zlo mijeni, tko višnjijeh od nebi ne sluša i ne scijeni*. G. Palmotić 2, 93), s čimer se potrjuje obrobnost glagola že v tem obdobju.

[22] Določilna možnost **Sak** – **Sins**

V določilni možnosti **Sak** – **Sins** ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *pri-zadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu (ali sorodnem, npr. *čutenje, doživljanje, priznavanje*) pripisuje *vsebina, lastnost* prek *predikativnega Sins*.

Predikativni Sins (zgledi v opisu [20]) naj bi se etimološko povezoval z orodnikom »osnovne značilnosti« (npr. *Curom sam došla ..., uzeo sam je divojkom ...* Ivšić, Današnji posavski govor 121) – s to razliko, da se značilnost v *predikativnem Sins* ustvarja z glag. dejanjem in je obvezni del povedka (ob npr. *учинити, звати, сматрати, претворити*; Ivić, 1954, 147). V srb./hrv. jeziku (sploh glede na polj., rus., češ.) določilo ni zelo razvito in je v upadu (velja za 20. st.) – ob netožilniških glagolih ga nadomešča **Snom**, sicer pa **Sak** in predložnosklonske oblike (prim. *претворити воду у вино, сматрати некога за исправног човека*); obstojnejši je **Sins** ob glagolih napačnega/subjektivnega pripisovanja značilnosti subjektu (npr. *праве га лудим, сматрају га лоповом*; Ivić, 1954, 156–158). Prim. predvsem podobno določilno možnost [20]; več o določilu **Sak** v [2].

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1), gradivsko pa je izkazana z osamljenima zgledoma iz 20. st. (*He znam ni sam, zašto si tu djevojku tako crnom muslim*. Маж. Ф. 1, 12).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (2), je dokaj stabilna – vsaj v obdobju med 16. in 18. st., ko je izkazana s posameznimi zgledi (16. st. *A dida joj banom znamo, Majer Blaža*. Lucić 257; 18. st. *Napokon ga znauc čovikom baš koristnijem na vladanje*. Kavañin (1913) 127^a).

[23] Določilna možnost Sak – kakonoSak

Mniti: Določilna možnost **Sak** – **kakonoSak** se pojavlja ob pomenu (1); **Sak** ima vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu pripisuje določena *vsebina*, *lastnost* prek *predikativnega kakonoSak* (izhodiščno *primerjalna* struktura).⁴⁵³ V gradivu se nahaja le izoliran zgled iz 16. st. (*Mi ga mnjahomo kakono gubava*. Bernardin 80, N. Ranjina 101^a), ki se ujema z lat. prevodno predlogo (prim. *nos putavimus eum quasi leprosum*. is. 53, 4).

Prim. predvsem podobni določilni možnosti [20] in [22]; več o določilu **Sak** v [2].

[24] Določilna možnost Sak^(*) – naSak

Zgornja zveza določil predstavlja ločeni določilni možnosti: (a) ob **misliti** (3) ima določilo **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca, **naSak** pa predstavlja *prejemnika* dejanja (pomenski vzorec *misliti, želeti – kako, kaj – komu*); (b) ob **znati** (1) ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (približuje se *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **naSak** (pomenski vzorec *vedeti – kaj – o kom, čem*).

Določilo **naSak** v vlogi *prejemnika* dejanja je treba povezovati z odtenkom smeri, namere (prim. Kopečný, 1973, 117–118); *smernostni, namerni naSak* se v srb./hrv. jeziku ohranja, redkeje pa nastopa v čisti *prejemniški* vlogi: *nij' истина што на дете кажеш*. Нар. пјес. Вук 2, 30, drugače *oda na Boga, pismo na otca* (Daničić, 1858, 498; Veber, 1859, 62);⁴⁵⁴ slednja je najbolj razvidna ob glagolih, ki pomenijo *prenos realije* (*prevesti, prenesti, prepisati* itn.; s predmetom v **Sak**), npr. *Предео је станарско право НА жену, Преписао је имање НА сина* (Sintaksa, 207). Določilo **naSak** je kot *razmerni vsebinski* udeleženec pogosto (prim. [6]); o **Sak***, s t. i. nadomestnim določilom **ADV** na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [38] (prim. [2] za **Sak**).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (3) in je gradivsko izpričana z osamljenim zgledom iz 19. st. (kajk. *Vsigdar im takova zapovedajte da detca vaša iz zapovedih vašeh spoznati budu mogla da dobro na nje mislite*. (Krist blag II, 144) RHKKJ).

453 Etimološko se srb./hrv. (starejše, tudi češ. nar.) zaimenski prislov in veznik **kakono** kaže kot zveza prislova **kako** in deiktičnega (še vedno medmetnega) **ono** (prim. poglavje o členkih **n**-tipa v Kopečný, 1973, 322–323). Izhodiščni pomen **kakono** je oziralni prislovni 'wie' (prim. star. *Sve mu kaza kakono je bilo*), na katerega se navezujejo sekundarni vezniški pomeni – med njimi tudi primerjalni in »doplnkovy« (povedkovoprilastkovni), prim. star. *lipa kakono mīsec; srdašče mi ustinulo kono mramor studeni* itn. (Kopečný, 1980, 335–336).

454 Primeri za *smernostni, namerni naSak*: *Ohe jynak na nac ydapumu*. Нар. пјес. Вук 2, 69 (odtenek neprijateljskega dejanja; Daničić, 1858, 495; Veber, 1859, 62), *Predali su se na milost i nemilost* (Silić-Pranjkić, 2005, 226).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (1); izkazana je z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Kad jedan na drugoga znade skrovito pomanjkanje, i namisto što bi ga pokrio, odkriva ga.* Banovac razg. 116).

[25] Določilna možnost Sak* – poSak

Misliti: V določilni možnosti Sak* – poSak, ki se pojavlja ob pomenu (3), ima določilo Sak* vlogo vsebinskega udeleženca (verjetno z možnostjo t. i. nadomestnega določila ADV), poSak pa prejemnika dejanja (pomensko razmerje *misliti, želeti – kako, kaj – komu*). Izkazana je z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Vi ste mislili zlo po me, ali je Bog mislilo dobro.* Đ. Daničić 1 mojs. 50.20).

Določilo poSak je v vlogi prejemnika dejanja (navezuje se na pomen koristi)⁴⁵⁵ vsaj v srb./hrv. jeziku 19.–20. st. dobro potrjeno, npr. *Bitka kod Navare izpade zlo po Sardince; ... več kako je po nju bolje ...; Ja ne волим: по нас је опасно* С. Пандуровић, Стихови 111 (Veber, 1859, 64; Maretić, 1963, 588; Stevanović, 1969, 402).⁴⁵⁶ Čeprav se navaja, da je poSak določilo samostalnikov, pridevnikov in prislovov (Stevanović, 1969, 402; Sintaksa, 211), pa kaže možnost ob **misлити** (3), da se je lahko pojavljalo tudi v glagolski vezljivosti (prim. konkurenčne možnosti [24] Sak* – naSak, [21] Sak* – Sdat). Za Sak*, v katerem ADV predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu vsebinskega udeleženca, glej [38] (prim. [2] za Sak).

[26] Določilna možnost Sak* – zaSak

Zgornja zveza določil predstavlja ločeni določilni možnosti: (a) ob **misлити** (1), **znati** (1), **znavati** ima določilo Sak* vlogo vsebine mišljenja, znanja (z možnostjo t. i. nadomestnega določila ADV; približuje se predikativni funkciji), ki se pripisuje razmernemu vsebinskemu udeležencu v obliki zaSak (pomenski vzorec *misliti, vedeti – kaj, kako – o kom, čem*);⁴⁵⁷ (b) ob **mniti** (1), **znati** (2) ima Sak vlogo vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu pripisuje vsebina, lastnost prek predikativnega zaSak (pomensko razmerje *misliti, vedeti – koga, kaj – za koga, kakšnega*).⁴⁵⁸

455 T. i. prospěchové (oziralni tip) poSak, npr. *nije po te krivo, po mene je tako najbolje*, se navezuje na izhodiščni pomen *namena, cilja* dejanja, prim. stcsl. *poslati po koga*, srb./hrv. *otišao po djevojku, idemo po so*; slednji pa je gotovo v zvezi s krajevnim (tudi časovnim) pomenom 'za, po' (lat. *post*; Kopečný, 1973, 179–183).

456 V tej vlogi naj bi mu konkuriral zaSak (prim. Veber, 1859; Stevanović, 1969), ki je v sod. srb. jeziku pogostejši kot *beneficient*, poSak pa kot *inkomodent*, npr. *коруптан ЗА [/ ПО] здравље – штеман ПО / ЗА здравље* (Sintaksa, 211).

457 Za Sak*, v sklopu katerega ADV predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu vsebinskega udeleženca, glej [38] (prim. [2] za Sak); več o določilu zaSak kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [7].

458 Pri predložni zvezi zaSak se predikativni pomen povezuje z izhodiščnim pomenom zastopanja (češ. *zástupnost* '(an)statt, au lieu de'; Kopečný, 1973, 285–286); podrobneje predvsem v [20], [22]. Več o določilu Sak v [2].

Misliti: Možnost (a) se pojavlja ob pomenu (1); izkazana je z osamljenima zgledoma iz 19. st. (*Kakogod što se pre Gušanac nadao, da će biti u Beogradu vezir ... tako je sad mislio Reĝep za sebe.* Vuk dan. 5, 26; *A vidjećete i sad iz moje poslanice ... šta ja mislim za današnji zagrebački pravopis.* Vuk slav. bibl. 1, 91).

Mniti: Možnost (b) se pojavlja ob pomenu (1); izkazana je z osamljenima zgledoma iz 16. in 18. st. (**16. st.** *A inako znaj, gospoje, da će zlato potamniti takoj, da ga ne ć več mniti ni za zlato.* M. Pelegrinović 181; **18. st.** *Tvoje sve zlotvore mnim za moje.* I. Đorđić salt. 467).

Znati: Možnost (a) se pojavlja ob pomenu (1); je bolj stabilna, saj je v gradivu izpričana s posameznimi zgledi iz 18. in 19. st. (**18. st.** *Ništa ne znadijahu za one jaspere.* Banovac prip. 166; **19. st.** *Ne znam ja za to ništa.* Pravdonoša (1852) 33). Možnost (b) se pojavlja ob pomenu (2); kaže se kot manj stabilna, saj je v gradivu izpričana z redkimi zgledi iz 19. st. (*Сватко ју зна за поуштену дууу.* Шен. А. 20, 182; *A ja тебе знадем за јунака.* НП Петран. Б. 2, 188).

Znavati: Možnost (a) je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Za njih ništa ne znavahu Turci.* Nar. pjes. vuk 5, 112).

[27] Določilna možnost Sak^(*) – odSgen

Zgornja zveza določil predstavlja ločeni določilni možnosti: (a) ob **misliti** (5) ima določilo **Sak** vlogo vsebine pričakovanja, **odSgen** pa predstavlja njegov *vir*, *izhodišče* (pomensko razmerje *misliti*, *pričakovati* – *kaj* – *od koga*);⁴⁵⁹ (b) ob **znati** (1) ima **Sak*** vlogo vsebine znanja (na njegovem mestu se pojavlja tudi **ADV** z vsebinsko vrednostjo; blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **odSgen** (razmerje *vedeti* – *kaj*, *kako* – *o kom*, *čem*). Več o določilu **odSgen** z vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca v [8]; za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [38] (prim. [2] za **Sak**).

Misliti: Možnost se – kot edina možna! – pojavlja ob pomenu (5), gradivsko pa je izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (kajk. *Toga ja od njega misliti ne morem.* (Brez al 9) RHKKJ); navedeno bi kazalo na marginalnost pomena in njegovo vezanost na 18. st. (mogoče samo na kajk. območje).

459 O ločilniškem (ablativnem) pomenu zveze **otsSgen**, na katerega se navezuje tudi pomen *izhodišča*, *izvora*, glej Kopečný, 1973, 150–152. *Ablativni Sgen* se v srb./hrv. jeziku ohranja kot drugo vezavno določilo ob prehodnih glagolih s predmetom **Sak** (njegovo notranjo semantiko usmerja razmerje *izvora*, *izhodišča*), prim. star. *Искажу од њега знак с неба.* Мар. 8, 11; *Што то траже од мене Млечиху.* П. Петровић, Шпен. 116; sod. srb. *Захтевали су дисциплину од запослених;* sod. hrv. *Što možemo očekivati od Češke?* DW 02. 01. 2009 (prim. Sintaksa, 137–139; tudi Daničić, 1858, 217–218).

Znati: Možnost (**b**) se pojavlja ob pomenu (**1**), gradivsko pa je izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Mi od svega toga, što ti nas pitaš, ne znamo ništa.* M. A. Relković sabr. 44).

[28] Določilna možnost Sak* – oSlok

V določilni možnosti **Sak*** – **oSlok** ima **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca, ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **oSlok**. Pomensko gre za razmerje *misliti, meniti, vedeti – kaj, kako – o kom, čem* (prim. zglede v Daničić, 1858, 622). **Sak*** nastopa v besedilu tudi kot **ADV** (**Sak** je pogosto zaimenski), ki verjetno nadomešča kompleksnejše določilo – prevzame torej vlogo t. i. nadomestnega določila.⁴⁶⁰ Več o določilu **oSlok** v opisu [13]; za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [38] (prim. [2] za **Sak**).

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (**1**), gradivsko pa je izkazana z osamljenima zgledoma iz 19.–20. st. (**19. st.** *Ево како ја о њему мислим.* (ЛМ III, 157) Његош; **20. st.** *Ex, боље сам мислио о његовој памети но што она заслужује.* Ћос. Д. 2, 123).

Mnivati: Možnost je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Охола дјевојка о том тако мнива, Али не дијели њезина начела Нуро од онијех витешкијех дива.* Стан. Д. 2, 196).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (**1**); je dokaj stabilna – vsaj v obdobju 17.–20. st., ko je izkazana s posameznimi zgledi (**17. st.** *Kada ja zaspim ... o meni ne znam ničesa.* Andijašević put 203; **19. st.** *Ona mu stane pripovedati, da ona o njemu i njegovoj kući ništa nije znala.* Nar. prip. vuk² 135; **20. st.** *Znam o tome sve.* Šonje).

[29] Določilna možnost Sak – podSins

Misliti: V določilni možnosti **Sak – podSins**, ki se pojavlja ob pomenu (**1**), ima **Sak** vlogo *vsebinskega*, **podSins** pa *razmernega* udeleženca⁴⁶¹ (pojasnjevalno pomensko razmerje *misliti – kaj – s čim, pod čim*). Možnost je – domnevam –

460 Strukture tipa *misliti lažnivo o njem* kažejo na nadomestno vlogo **ADV**: slednji izhodiščno nastopa kot lastnostni modifikator verjetno propozicijskega **SENT**, prim. *Mislim o njem, [da je slab, da je zloben itn.] → [to je lažnivo] → Mislim o njem lažnivo.* V teh primerih nastopa *lažnivo* na mestu določila (še bolj razvidno v strukturah *meniti tako* z zaimenskim prislovom), pri čemer slednjega na poseben način posamostalja (zato **ADV** tega tipa označujem kot **Sak***). V razmerju *misliti dobro, tekoče, resno ↔ misliti dobro, slabo o njem* postane razviden sinkretizem **ADV**, ki ima vlogo lastnostnega modifikatorja ali določila.

461 Osnovni (splslv.) pomen predložne zveze **podSins** (in **podSak**) je *krajevni* 'sub/unter/beneath'; določilo **podSins** v vlogi *razmernega* udeleženca kaže na metaforični krajevni pomen, F. Kopečný pa tovrstne (splslv.) zglede uvršča med načinovne (prim. češ. *co rozumíte pod tím slovem*, rus. *что вы понимаете под этим словом*; Kopečný, 1973, 192–195).

nestabilna, saj je gradivsko izpričana s posameznimi zgledi iz 19. st. (*Pod Gra-ničavom po svoj prilici misli ... Braničevo*. Đ. Daničić istor. 23; *Нико нас не приморава, да мислимо под једним од оне двојице рашких велможа кнеза Лазара*. Рув. II. 2, 42).

Strokovna literatura potrjuje možnost **Sak** – **podSins** tudi za 20. st., npr. *Под босанском старом књижевношћу подразумејева се онај рад ... Босанска вила; Što se podrazumijeva pod pojmom krvnoga delikta*; ob t. i. *mentalnih* glagolih naj bi označevala odnos med ekvivalentnimi, prekrivnimi predmeti oz. pojmi (Stevanović, 1969, 461–462; Silić-Pranjković, 2005, 239).⁴⁶² Več o **Sak** v opisu [2].

[30] Določilna možnost **Sak*** – **sSins**

Misliti: V določilni možnosti **Sak*** – **sSins**, ki se pojavlja ob pomenu (3), ima **Sak*** (tudi t. i. nadomestno določilo **ADV**) vlogo *vsebinskega* udeleženca, **sSins** pa *prejemnika* (pomensko razmerje *misliti – kaj, kako – s kom*, slednje tipa *komu*). Možnost je izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (kajk. *Mene sram prijatelja moga, koji z menum dobro misli?* (Velikov 83) RHKKJ).

Določilo **sSins** v vlogi *prejemnika* dejanja je verjetno treba povezovati s *socijativom posrednog tipa* (ide. starosti), npr. *Аман, шта чиниш већерас са мном* Кочић 214; v odnosu *шта чиниш с њом* se kaže kot relevanten tudi psihološki moment *namere, namena* tipa *шта чиниш њој* (Ivić, 1954, 175–176; zgledi že v Daničić, 1858, 601), kar se razlikuje od stanja v [37]. Za **Sak***, v katerem **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [38] (prim. [2] za **Sak**). Prim. tudi stabilnejšo konkurenčno določilno možnost [21].

[31] Določilna možnost **Sak** – **Part**

V določilni možnosti **Sak** – **Part**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum participio* (**tožilnik z deležnikom, AcP**), predstavlja **Sak** izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska *vseбина* v obliki participija/deležnika (**Part**; s *predikativno* vlogo).

Določilni možnosti **Sak** – **Part** in **Sak** – **INF**⁴⁶³ sta se v starejših obdobjih slov. jezikov pojavljali ob glagolih *percipiendi, dicendi* in *putandi*, gradivsko najboga-tejši in najbolj obstojni pa sta bili ob prvih (vsaj v srb./hrv. jeziku). Obe možnosti naj bi izginili iz srb./hrv. knjižnega jezika, čeprav vsaj za *AcI* obstajajo sledi v sodobnem jeziku, prim. star. *не видѣ за Мен(е)лаоушь џ(а)рь оубум(и)* Ром. о Тр. 247; sod. *Vidio sam brata prolaziti; Čuo sam travu rasti* (Grickat, 1975, 176;

462 Enako vrednost naj bi imel veznik *kao* z ustrežno sklonsko obliko (Stevanović, 1969, 461).

463 Določilna možnost **Sak** – **Part** je v mnogočem prekrivna s **Sak** – **INF**, kar upravičuje skupno obravnavo.

Katičić, 1986, 472, 476; problematični so zgledi v Silić-Pranjković, 2005, 224); za strukturo *AcP* pa velja, da je bila že v starejših besedilih arhaizem ali celo imitacija, npr. *Mного бо видѣхъ њега љубеѣи те*. Alex. 302; *повѣдуе моуци ту лежееце* (Grickat, 1975, 176; prim. zglede v Zima, 1887, 318–319).⁴⁶⁴ Obe je nadomestilo določilo **SENT** ali sinonimna določilna možnost **Sak** – **SENT** (Zima, 1887, 309–312, 319; Grickat, 1975, 175–178).⁴⁶⁵ Prim. predvsem [32] in [33].

Mijeniti: Pojavlja se ob pomenu (2), gradivsko pa je izkazana z osamljenim zgledom iz 13. st. (*Пророкъ мѣнитъ благыѣ дѣлѣ наплѣнѣну сушту (ѣзѣну) јако бисѣра и камыкъ многочѣнныѣ*. Stefan 3).

Vjedjeti: Čeprav je določilna možnost izkazana z osamljenim zgledom iz 13. st. (*тебе вѣдѣ, госноду божѣ моу, и имоушта богатыство неустлѣжѣмо и скровиште животой* (Žit. sv. Simeona, 17) Šafařík), je moral biti *AcP* ob **vjedjeti** v starejši srb./hrv. knjižni tradiciji nekoliko pogostejši.

[32] Določilna možnost Sak – INF

V določilni možnosti **Sak** – **INF**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum infinitivo* (**tožilnik z nedoločnikom**, *AcI*), določilo **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje kompleksna vsebina v obliki **INF** (s *predikativno* vlogo).

Možnost je sinonimna strukturi *AcP* (prim. [31]), vendar je zgodovinsko bolj stabilna. Kot je bilo že omenjeno, *AcI* nadomesti določilo **SENT** ali določilna možnost **Sak** – **SENT** (prim. [33]).

Mniti: Pojavlja se ob pomenu (1); gradivsko je izkazana s posameznimi (oz. redkimi) zgledi iz 14. in 16.–17. st. (**14. st.** *Обрѣте срѣдѣсе своје всақыитѣ веселіѣтѣ и радостіѣ утішено и јако на небеси, не на землі мнѣти (namesto byti) се мнѣв*. Domentijan^b 63; **16. st.** *Ко сам ја небог гришник, да мнідете такове кріпости у мені бити?* F. Vrančić živ. 101).⁴⁶⁶

Znati: Pojavlja se ob pomenu (1); je nestabilna, saj je v analiziranem gradivu izkazana zgolj z osamljenim zgledom iz 16. st. (*Трпі овді доброволјно всаку неволју, јѣре знај то бити пут, ки пріводі душу ва оне радості, ке јесу през конца*. Transit 74).

464 Po L. Zimi (bogato gradivo!) naj bi bila določilna možnost **Sak** – **INF** pogosta v stari čakavščini in v starodubrovniskem govoru (ob različnih glagolih), redka v sod. čak. in kajk. narečju, izjemna v štok. narečju (Zima, 1887, 309–312); možnost **Sak** – **Part** pa je bila ob *vidjeti* in *čuti* značilna za staro čakavščino (Zima, 1887, 318–319).

465 Prim. zglede *Čula jesam, đe govore ljudi*. Petr. 2, 199; *Тебе кажу, да си јунак добар*. Petr. 2, 345; star. *науде ю да се на(а)кауе* Жр. 32 – ustreza lat. *invenit eam flentem* (Zima, 1887, 309–312, 319; Grickat, 1975, 175–178).

466 Določilna možnost **Sak** – **INF** velja za kalk po lat. vzoru, le v redkih primerih gre za grecizem (prim. ARj, VI, 855).

[33] Določilna možnost Sak – SENT

V določilni možnosti **Sak – SENT** ima **Sak** vlogo izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v različnih *umevanjskih* procesih pripisuje kompleksna propozicijska *vsebina* (**SENT** z verjetno *predikativnim* pomenom).

Določilna možnost (zglede v [31]) je v starejših obdobjih predstavljala sinonimno možnost k **Sak – Part** in **Sak – INF**, kasneje pa naj bi ju celo nadomestila (Zima, 1887, 309–312, 319; Grickat, 1975, 175–178). Na podlagi razmerja vezljivostne sinonimije in razvoja se sklepa, da **Sak – SENT** ne predstavlja t. i. *prolepse*, temveč je njeno določilo **SENT** dvojne narave: je izjavni odvisnik, pomensko pa tudi prilastek predmeta (Grickat, 1975, 177–178). Prim. [31] in [32] za sorodni določilni možnosti; več o določilih **Sak** in **SENT** v [2] in [18].

Misliti: Pojavlja se ob pomenu (1), gradivsko pa je izkazana z osamljenima zgledoma iz 18. in 19. st. (18. st. *Ubijahu kogagod susriću Poljaka ili kogagod misle, da je Poljak*. A. Tomiković živ. 15; 19. st. *Budala kad ćuti, misle ga da je mudar*. Nar. posl. vuk 30).

Mniti: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izkazana z osamljenima zgledoma iz 19. st. (*Ca оружјем славу тражи на нахију кучку храбру коју мјаше да ће онег обладати, покорити*. (Св. VII, 17–20) Њерош).

Znati: Pojavlja se ob pomenu (2), je stabilna – gradivsko je namreč dokaj dobro izkazana od 16. do 19. st. (16. st. *Posla po nekolicijeh, koji znaše, da su najvrlije-ga i najgorega jezika*. (Cvijet ot kriposti, 1520) Arkiv 9, 74; 18. st. *Koga (krvnika) znam, da je taki*. Lastrić test. 122^a; 19. st. *Ti znaš oca svojega i ljude njegove da su hrabri*. (Sam. II. 17.8) RHJ).

Znavati: Možnost je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Bojali se nijesu ... jer su ga znavali, da nije zla srca*. Zborn. za nar. živ. 15, 101).

[34] Določilna možnost Sdat – SENT

Mniti: V določilni možnosti **Sdat – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (4) (brezos. *mniti*), ima določilo **Sdat** vlogo *prejemnika* dejanja (v funkciji logičnega osebk), **SENT** vlogo pravega *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa; gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki najbolje razkrivajo kompleksno vsebino *umevanjske* dejavnosti. Gradivsko je izkazana z redkimi zglede (približujejo se *parentezi*) iz 16. st. (*Meni bo jest mniti: koja bi nerada Derenčinu biti ljubovca i lada, ta bi se odvrгла sve časti, sve slave*. H. Lucić 248; *Er ni živ duh, meni mniti, ovaj ki te ne nameće*. M. Pelegrinović 175), kar bi kazalo na marginalnost pomena in njegovo vezanost na 16. st.

Določilo **Sdat** v funkciji *prejemniškega* logičnega osebkob ob zvezah osebna glag. oblika **biti** + **INF** (*tip je mniti*) zaznamuje starejša obdobja srb./hrv. jezika (zglede v Daničić, 1858, 359–360; prim. Silić-Pranjčević, 2005, 220; Sintaksa, 181).⁴⁶⁷ Zglede tipa *Коме је путовати, није му друјемати* нар. пословица nekateri označujejo celo za **dajalnik z nedoločnikom** (Stevanović, 1969, 355; Silić-Pranjčević, 2005, 220), čeprav že A. Belić opozori na razliko med zgornjimi *respektivnimi Sdat* in *dativus cum infinitivo*, npr. *У оно време ласно је бити чудотворцу* (prim. Belić, 1962a, 216). Več o določilu **SENT** z vlogo vsebine *utevanjske* dejavnosti v opisu [18].

[35] Določilna možnost zaSak – SENT

Misliti: V določilni možnosti **zaSak – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (1), ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **zaSak** (pomensko razmerje *misliti – kaj – za koga, kaj*). Gradivsko je izkazana z osamljenima zgledoma iz 19. st. (*Ostane jedna sablja, za koju su gdekoji od njih mislili da вреди много новача*. (Npr. 171) RHJ).

Možnost **zaSak – SENT** lahko predstavlja porazdelitev predmetne *vsebine* med glavnim stavkom in *vsebinskim* odvisnikom, ki tako pojasnjuje, dopolnjuje predmet in povedkov glagol v glavnem stavku (prim. sorodno [36] **oSlok – SENT**). Redke zglede tega tipa navaja že Đ. Daničić (1858, 445), npr. *Мишљаху за Јована да зауста пророк бјеше*. Map. 11, 32. Več o **zaSak** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [7], o **SENT** pa v [18].

[36] Določilna možnost oSlok – SENT

Misliti: V določilni možnosti **oSlok – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (1), ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **oSlok** (pomenski vzorec *misliti – kaj – o kom, čem*). Izkazana je z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Ne misli sam o sebi da si mudar*. (Prič. 3, 7) RHJ).

Več o določilu **oSlok** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [13], o **SENT** v [18]. Prim. tudi konkurenčno določilno možnost [35] **zaSak – SENT**.

[37] Določilna možnost sSins – SENT

Misliti: V določilni možnosti **sSins – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (1), ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca, **sSins** pa nepropozicijskega

⁴⁶⁷ Osebkob **Sdat** se je v sod. srb. knj. jeziku ohranil v frazeologizirani zvezi *Божје плакату* (Sintaksa, 181).

razmernega udeleženca; možnost ustreza pojasnjevalnemu pomenskemu razmerju *misliti – kaj – s čim*. V gradivu je izpričana zgolj z osamljenim zgleodom iz 19. st. (*I s onijem riječima ... ja sam upravo mislio, da bi članovi društva najprije sami počeli učiti*. Vuk pisma 24).

Določila **sSins** (etim. razlaga v [30]) v vlogi *razmernega* udeleženca ob *misliti* itn. strokovna literatura ne omenja. Po mojem mnenju je treba domnevati razvoj prek abstraktnega sredstva dejanja, mogoče v povezavi s *socijativom posrednog tipa* (ide. starosti), npr. *Аман, ута чиниу већерас са мноу Кочић* 214 (Ivić, 1954, 175–178); prim. razmerje *kaj delati s čim* → *kaj misliti s čim* (ob upoštevanju pomena glagola, ki vpliva na abstraktnost razmerja). Več o določilu **SENT** kot propozicijskem *vsebinskem* udeležencu v [18].

4.3.2.2.6 Prislovno določilo

Med določilnimi možnostmi vzpostavljam tudi [38] **ADV**, čeprav je njegov status določila problematičen. Razlaga **ADV** je v poglavju 4.7.

4.3.3 Vezljivost glagolov umevanja v srbskem in hrvaškem jeziku

4.3.3.1 Glagol MISLITI

Sbh./hrv. **misliti**, *mislím* nedov. izkazuje naslednje pomene: (1) ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o’ (tudi ‘čutiti’), (2) ‘nameravati; načrtovati, misliti na’, (3) ‘hoteti, želeti’, (4) ‘skrbeti, brigati se za; upoštevati’ in (5) ‘pričakovati’ (ARj, VI, 761–765; RSHJ, XII, 635–637; RSHKJ, III, 383–384; zadnji pomen samo v RHKKJ, II, 667–668). Po ARj (VI, 761) naj bi bili pomeni (2)–(4) v predhodnih slovarjih slabo izpričani; pomen (5) je ponazorjen z enim samim zgleodom (prim. RHKKJ, II, 668).

4.3.3.1.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **misliti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 45: *Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[1] brez							1
[2] Sak							1 2 3
[5] Sins							4
[6] naSak							1 2 4
[7] zaSak							1 4
[8] odSgen							1
[10] (s)vrh(u)Sgen							1
[11] kSdat							1
[12] suprotSdat							3
[13] oSlok							1 3
[15] zaSins							1 4
[16] INF							1 2 3
[17] daSENT							2
[18] SENT							1 4
[19] PG							1
[21] Sak* – Sdat							3
[22] Sak – Sins							1
[24] Sak* – naSak							3
[25] Sak* – poSak							3
[26] Sak* – zaSak							1
[27] Sak – odSgen							5
[28] Sak* – oSlok							1
[29] Sak – podSins							1
[30] Sak* – sSins							3
[33] Sak – SENT							1

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[35] zaSak – SENT							1
[36] oSlok – SENT							1
[37] sSins – SENT							1
[38] ADV							1 2
	Daničić, II, 101	Judita, 124	Osman, 349		19. st. Njogoš, I, 441–442; RHJ, I, 688; 19.–20. st. Benešić, VI, 1339–1340; 20. st. Šonje, 598		
	ARj, VI, 761–765; RSHJ, XII, 635–637; RHKKJ, II, 667–668						

4.3.3.1.1 Pregled desnih določil

Med določilnimi možnostmi se nahajajo tiste **(1) brez desnih določil** in z njimi. Z **enim desnim določilom** se pojavljajo možnosti: **(2)** sklonski določili **[2] Sak** in **[5] Sins**; **(3)** predložnosklonska določila **[6] naSak**, **[7] zaSak**, **[8] odSgen**, **[10] (s)vrh(u)Sgen**, **[11] kSdat**, **[12] suprotSdat**, **[13] oSlok**, **[15] zaSins**; med **(4)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[16] INF**, **[17] daSENT**, **[18] SENT**, **[19] PG**. V primeru **(5) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[21] Sak* – Sdat**, **[22] Sak – Sins**, **[24] Sak* – naSak**, **[25] Sak* – poSak**, **[26] Sak* – zaSak**, **[27] Sak – odSgen**, **[28] Sak* – oSlok**, **[29] Sak – podSins**, **[30] Sak* – sSins**, **[33] Sak – SENT**, **[35] zaSak – SENT**, **[36] oSlok – SENT**, **[37] sSins – SENT**. Poseben status pa ima verjetno določilo **[38] ADV**.

4.3.3.1.2 Od pomenov k določilom

4.3.3.1.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o’ (tudi ‘čutiti’) so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 46: *Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (1) 'imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o'*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[1] brez						
[2] Sak						
[6] naSak						
[7] zaSak						
[8] odSgen						
[10] (s)vrh(u)Sgen						
[11] kSdat						
[13] oSlok						
[15] zaSins						
[16] INF						
[18] SENT						
[19] PG						
[22] Sak – Sins						
[26] Sak* – zaSak						
[28] Sak* – oSlok						
[29] Sak – podSins						
[33] Sak – SENT						
[35] zaSak – SENT						
[36] oSlok – SENT						
[37] sSins – SENT						
[38] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak, Snom – VF – oSlok // naSak // zaSak ter Snom – VF – SENT.**

V različici zgornjega pomenskega razmerja je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* samim (izražanje *mišljenjske* sposobnosti); ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki ga analizirano gradivo potrjuje kot stabilnega od 16. st. naprej.

Pomenskemu vzorcu *misliti – kako* (»nadomestni« **ADV** je izražen z zaimenskim prislovom) ustreza dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV**, izpričan s posameznimi zgledi od 18. do 20. st.

Kot manj stabilna (oz. stabilna v določenem obdobju) se kaže vezavnostna vzorca **Snom – VF – odSgen** (17.–19. st.) ter **Snom – VF – INF** (redki zgledi med 16. in 19. st.); v slednjem določilo **INF** nastopa kot različica **SENT** ob izpolnjenem pogoju enakosti osebkov.

Kot nestabilni (ali vsaj manj stabilni) se kažejo naslednji vezavnostni vzorci, potrjeni le v izoliranih časovnih obdobjih z osamljenimi zgledi: **Snom – VF – kSdat // (s)vrh(u)Sgen // zaSins** ter **Snom – VF – PG**. Določilo **PG** je samo različica **SENT** ob določenih sporočanjsko-stilističnih pogojih (izpričano je z enim zgledom, a je moralo biti pogostejše – vsaj v umetnostnih besedilih).

V različici zgornjega vezljivostnega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); po gradivu ustrezata razmerju nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sins // SENT** (slednji s kompleksnejšo propozicijsko *vsebino*), ki sta v posameznih obdobjih izkazana z osamljenimi zgledi.

Podobno prejšnjemu je razmerje, ko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženec – *vsebina*); ustrezajo mu nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – zaSak – Sak* // SENT** ter **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (določilo **SENT** kaže na kompleksnejšo *vsebino*). Čeprav so vzorci v posameznih obdobjih izkazani z redkimi zgledi, pa skupaj potrjujejo tip pomenskega razmerja.

Vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – podSins** ter **Snom – VF – SENT – sSins** (zamenjani določili) oblikuje posebno vezljivostno razmerje, tj. *nosilec* mišljenja vzpostavlja pojasnjevalno razmerje med *vsebinskim* (**Sak**, **SENT**) in *razmernim* udeležencem (**podSins**, **sSins**); prim. pomenski vzorec *misliti – kaj – s čim*, *pod čim*. Nestabilna vzorca sta izpričana s posameznimi oz. osamljenimi zgledi iz 19. st.

4.3.3.1.2.2

Pri pomenu **(2)** ‘nameravati; načrtovati, misliti na’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 47: *Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (2) 'nameravati; načrtovati, misliti na'*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[6] naSak						
[16] INF						
[17] daSENT						
[38] ADV						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustrezajo naslednji stabilni vezavnostni vzorci: prevladuje **Snom – VF – INF**, v katerem ima **INF** vlogo *vsebinsko-namernega* udeleženca propozicijskega tipa; njegova različica je **Snom – VF – daSENT** (**daSENT** kot sistemska ustreznica **INF** na delu srb./hrv. govornega področja), čeprav je gradivsko izpričan z manj zgledi. Stabilen je tudi vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (nepropozicijski *vsebinsko-namerni* udeleženec).

Ostali vzorci so izjemni oz. nestabilni (prim. **Snom – VF – naSak** ali **Snom – VF – ADV**); vzorec **Snom – VF – naSak** najbrž predstavlja stilistično izrabo možnosti, značilne za pomen (1).

4.3.3.1.2.3

Pri pomenu (3) 'hoteti, želeti' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 48: *Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (3) 'hoteti, želeti'*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[12] suprotSdat						
[13] oSlok						
[16] INF						
[21] Sak* – Sdat						
[24] Sak* – naSak						
[25] Sak* – poSak						
[30] Sak* – sSins						

Komentar: Pomen (3) oblikuje vezljivostno razmerje z vsebino (običajno *negativno*), ki jo *nosilec* usmerja, misli *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak* – Sdat**.

Razmerju ustrezajo tudi nestabilni **Snom – VF – Sak* – naSak // poSak // sSins**; o njihovi izoliranosti govori dejstvo, da so izpričani samo z osamljenimi zgledi (18. in 19. st.).

Gradivo izkazuje tudi »reducirane« vzorce, v katerih je prisotno eno od dveh desnih določil (toliko bi jih pričakovali po pomenskem razmerju). Vsi so nestabilni – vzorci z vsebinskim oz. razmernim vsebinskim udeležencem (**Snom – VF – Sak // oSlok // INF**) in vzorci s *prejemnikom* dejanja (**Snom – VF – suprotSdat**); izpričani so le z osamljenimi zgledi iz posameznih obdobj.⁴⁶⁸

4.3.3.1.2.4

Pri pomenu (4) ‘skrbeti, brigati se za; upoštevati’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 49: *Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (4) ‘skrbeti, brigati se za; upoštevati’*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[5] Sins						
[6] naSak						
[7] zaSak						
[15] zaSins						
[18] SENT						

Komentar: V primeru pomena (4) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* skrbi – *vsebina* skrbi. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata dva relativno stabilna vezavnostna vzorca: **Snom – VF – Sins // zaSak** (od 16. oz. 17. do 19. st.).

Ostali vezavnostni vzorci so izjemni oz. nestabilni: **Snom – VF – naSak // zaSins** ter **Snom – VF – SENT** (določilo **SENT** kaže na kompleksnejšo propozicijsko vsebino); vsi so izpričani z redkimi ali celo osamljenimi zgledi (prim. **zaSins**, **SENT**) iz posameznih obdobj.⁴⁶⁹

468 Osamljena zgleda določil **Sak** in **oSlok** ob **misliti** (3) se pomensko verjetno približujeta zgledom ob (1) – prehajata k nevtralnemu *mišljenjskemu*, *umevanjskemu* pomenu, medtem ko se zgled z določilom **INF** verjetno približuje pomenu (2), tj. vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca.

469 Domnevam, da vzorec **Snom – VF – naSak** predstavlja le izrabo vezavnostne možnosti, značilnejše za pomen (1).

4.3.3.1.2.5

V primeru pomena **(S)** ‘pričakovati’ je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilcem* pričakovanja, *vsebino* in *virom*, *izhodiščem* pričakovanega. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – odSgen**, ki ga potrjuje osamljen zgled iz 18. st. Navedeno verjetno kaže na marginalnost samega pomena in njegovo vezanost na 18. st. (mogoče celo samo na kajkavsko področje).

4.3.3.2 Glagol MIŠLJATI

Ob glagolu *misliti* je v srb./hrv. izpričan tudi drugotni nedov. **mišljati**, *mišljâm* (prim. h glagolom na *-iti* tvorjeni nedov. tipa *-(j)ati*; Vaillant, 1966, 481–482, 494); je redek in naj bi se pojavljal zgolj v ljudskih pesmih. Glagol pomeni ‘misliti, razmišljati’ (ARj, VI, 773–774; prim. tudi RHJ, I, 689; RSHJ, XII, 671–672; RSHKJ, III, 389).

4.3.3.2.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mišljati** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 50: *Desne določilne možnosti srb./hrv. mišljati*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[1] brez						
[18] SENT						

ARj, VI, 773–774; RHJ, I, 689; RSHJ, XII, 671–672; RSHKJ, III, 389

4.3.3.2.1.1 Pregled desnih določil

Srb./hrv. glagol **mišljati** izkazuje med določilnimi možnostmi le tisto **[1] brez desnega določila** in z odvisniškim določilom **[18] SENT**.

4.3.3.2.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘misliti, razmišljati’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, ki je gradivsko izpričan z osamljenimi zgledi iz 19. in 20. st.

Različica zgornjega pomenskega razmerja je tista, v kateri je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* samim (izražanje *mi-*

šljenske sposobnosti); ustreza ji vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki ga potrjuje izoliran zgled iz 19. st. Navedeno verjetno kaže na marginalnost glagola v srb./hrv. jeziku in njegovo vezanost na določeno časovno obdobje.

4.3.3.3 Glagol MIŠLJETI

Ob glagolu *misliti* je v srb./hrv. izpričan tudi drugotni nedov. **mišljjeti**, *mislím* (prim. h glagolom na *-iti* tvorjeni nedov. tipa *-(j)ati*; Vaillant, 1966, 481–482, 494); redke glagol se npr. v ARj navaja brez zgledov (gradivo je iz RSHJ, XII, 672). Glagol pomeni ‘misliti, razmišljati’ (ARj, VI, 773–774; prim. tudi RHJ, I, 689; RSHKJ, III, 389).

4.3.3.3.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mišljjeti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 51: *Desne določilne možnosti srb./hrv. mišljjeti*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[1] brez						
[18] SENT						

ARj, VI, 773–774; RHJ, I, 689; RSHJ, XII, 671–672; RSHKJ, III, 389

4.3.3.3.1.1 Pregled desnih določil

Srb./hrv. glagol **mišljjeti** izkazuje med določilnimi možnostmi le tisto **[1] brez desnega določila** in z odvisniškim določilom **[18] SENT**.

4.3.3.3.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘misliti, razmišljati’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, ki je gradivsko izpričan z osamljenima zgledoma iz 19. in 20. st.

V različici zgornjega pomenskega vzorca je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* samim (izražanje *mišljenjske* sposobnosti). Razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki je gradivsko potrjen z izoliranim zgledom iz 20. st. Navedeno kaže na marginalnost glagola in njegovo vezanost na določeno časovno obdobje.

4.3.3.4 Glagol MNITI

Srb./hrv. **mnīti**, *mnīm* nedov. (nar. pogosto *-l-*, *-lj-* namesto *-n-*, *-nj-*) naj bi izkazoval predvsem pomen **(1)** ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati’ oz. »isto što i misliti u značenju pod *a*«; glagol je za srb./hrv. potrjen od 13. st. naprej (ARj, VI, 855; RSHJ, XII, 737). Ob pomenu **(1)** pa je treba vzpostaviti še **(2)** ‘upati, nadejati se’, **(3)** ‘nameravati’ in **(4)** ‘zdeti se’ (brezos.); poseben status ima ustaljena glagolska zveza **(5)** *ne mniti prije* (prim. ARj, VI, 856–857). RSHJ ob **mniti** navaja še nar. (zastar.) obliki **mněti** ter **mnjěti**, *mnīm* (izhodiščna glagolska pripona *-ě-*; prim. RSHJ, XII, 736, 764), ki ju spremljata po dva zгледа; obravnavam ju z **mniti**.

4.3.3.4.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mniti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 52: *Desne določilne možnosti srb./hrv. mniti*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1
[6] naSak							1
[13] oSlok							1
[16] INF							1 2 3 5
[18] SENT							1 5
[19] PG							1
[20] Sak – Sak							1
[23] Sak – kakonoSak							1
[26] Sak – zaSak							1
[32] Sak – INF							1
[33] Sak – SENT							1
[34] Sdat – SENT							4
[38] ADV							1

Daničić, II, Judita, 125 Osman,
100 –126 356

19. st. Njegoš, I, 447;
Karadžić, 377; RHJ,
I, 697, 698; 19.–20.
st. Benešić, VI, 1363;
RSHKJ, III, 402

ARj, VI, 856–857; RSHJ, XII, 737; od 16. st. RHKKJ, II, 681

4.3.3.4.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonski določili **[6] naSak** in **[13] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[16] INF**, **[18] SENT**, **[19] PG**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o teh možnostih: **[20] Sak – Sak**, **[23] Sak – kakonoSak**, **[26] Sak – zaSak**, **[32] Sak – INF**, **[33] Sak – SENT** in **[34] Sdat – SENT**. Poseben status ima določilo **[38] ADV**.

4.3.3.4.2 Od pomenov k določilom

4.3.3.4.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 53: *Desne določilne možnosti srb./hrv. mniti v pomenu (1) ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati’*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak		■	■	■	■	
[6] naSak					■	
[13] oSlok						■
[16] INF	■	■	■	■	■	
[18] SENT	■	■	■	■	■	■
[19] PG						■
[20] Sak – Sak		■	■	■	■	
[23] Sak – kakonoSak		■	■			
[26] Sak – zaSak		■	■	■	■	
[32] Sak – INF	■	■	■			
[33] Sak – SENT					■	
[38] ADV		■	■	■	■	

Komentar: Pomen **(1)** vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom –**

VF – SENT // INF (določilo **INF** je različica **SENT** ob izpolnjenem pogoju enakosti osebkov; do 19. st.), nekoliko manj **Snom – VF – Sak** (med 16. in 19. st.).

Kot nestabilni (vezani na posamezna obdobja) se kažejo naslednji vzorci: **Snom – VF – naSak // oSlok** ter **Snom – VF – PG** (**PG** kot sporočanjško-stilistična različica **SENT**).

Razmerju *misliti – kako* (»nadomestni« **ADV** je izražen z zaimenskim prislovom) ustreza relativno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV** (izpričan s posameznimi zgledi).

V pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto – vsebina*); razmerju ustrežata bolj stabilna (čeprav sta izpričana le s posameznimi zgledi) vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak** (16.–18. st.) ter **Snom – VF – Sak – INF** (14.–16. st.); redkejši je vzorec **Snom – VF – Sak – zaSak** (16.–18. st.), medtem ko sta **Snom – VF – Sak – kakonoSak // SENT** (slednji s kompleksnejšo propozicijsko *vsebino*) izkazana z izoliranimi zgledi.

4.3.3.4.2.2

Pomen (2) 'upati, nadejati se' kaže na pomenski vzorec *nosilec* upanja – *vsebina* ('česar se kdo nadeja'). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza relativno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki ga gradivo izpričuje za obdobje med 16. in 20. st.

4.3.3.4.2.3

V primeru pomena (3) 'nameravati' je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilcem* namere in *vsebino*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki je z redkimi zgledi izpričan za obdobje 16. in 17. st. Navedeno kaže na obrobno omenjenega pomena pri glagolu **mniti**.

4.3.3.4.2.4

V primeru pomena (4) 'zdeti se' (brezos.) se vzpostavlja pomenski vzorec *prejemnik* dozvedanja (v funkciji logičnega osebka) – *vsebina*. Razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **VF – Sdat – SENT**, ki je z redkimi zgledi izpričan za

16. st. Navedeno kaže na marginalnost pomena in njegovo vezanost na določeno časovno obdobje.

4.3.3.4.2.5

Pomen (5) ‘zelo želeli, komaj čakati’, ki je vezan na ustaljeno glagolsko zvezo **ne mniti prije**, oblikuje pomenski vzorec *nosilec* želje itn. – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustrezata manj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – INF // SENT**, ki sta s posameznimi zgledi izpričana za 16.–18. st. (**SENT** od 16. do 17. st.). Navedeno kaže na dokaj izolirano besedno zvezo (in pomen).

4.3.3.5 Glagol MNIVATI

Ob glagolu *mniti* je v srb./hrv. izpričan tudi nedov. **mnívati**, *mnîvâm* (zgled pri V. S. Karadžiću, prim. ARj, VI, 858; več gradiva v RSHJ, XII, 736), ki predstavlja tip drugotnih nedov. na *-(j)ivati* (Vaillant, 1966, 494). Glagol pomeni ‘meniti, misliti’.

4.3.3.5.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mnivati** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 54: *Desne določilne možnosti srb./hrv. mnivati*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[18] SENT						
[28] Sak* – oSlok						
[38] ADV						

ARj, VI, 858; RSHJ, XII, 736

4.3.3.5.1.1 Pregled desnih določil

Med določilnimi možnostmi so izkazane naslednje: odvisniško določilo [18] **SENT**, možnost z **dvema določiloma** [28] **Sak* – oSlok**; poseben status ima verjetno določilo [38] **ADV**.

4.3.3.5.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘meniti, misliti’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna

vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – ADV**, ki sta z osamljenimi zgledi izpričana za 19. in 20. st. (**ADV** samo za 19. st.); **ADV** (zaimenski prislov) predstavlja »nadomestno« določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca.

V različici zgornjega pomenskega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženec – *vsebina*); ustreza mu osamljen zglede realizacije **Snom – VF – Sak* – oSlok** iz 19. st.; **Sak*** predstavlja »nadomestno« (prislovno) določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca. Glagol je bil verjetno v srb./hrv. jeziku marginalen in vezan na določeno časovno obdobje.

4.3.3.6 Glagol MNJIVATI

Ob glagolu *mniti* je v srb./hrv. izpričan tudi nedov. **mnjivati**, *mnjivâm* ‘meniti, misliti’ (ARj, VI, 875; RSHJ, XII, 764), ki predstavlja tip drugotnih nedov. na *-(j)ivati* (Vaillant, 1966, 494).

4.3.3.6.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mnjivati** izkazuje med določilnimi možnostmi zgolj odvisniško določilo [18] SENT.

4.3.3.6.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘meniti, misliti’ vzpostavlja vezljivostno razmerje med *nosilcem* mišljenja in *vsebino*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, ki je gradivsko izkazan z osamljenim zgledom iz 19. st. Navedeno kaže na marginalnost glagola v srb./hrv. jeziku.

4.3.3.7 Glagol MNJATI

Ob glagolu *mniti* je v srb./hrv. izpričan tudi drugotni nedov. **mnjâti**, *mnjâm* ‘meniti, misliti’ kot primer nedov. na *-(j)ati* (ARj, VI, 875; RSHJ, XII, 763; prim. tudi Vaillant, 1966, 494).

4.3.3.7.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mnjati** izkazuje med določilnimi možnostmi zgolj odvisniško določilo [18] SENT.

4.3.3.7.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘meniti, misliti’ je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilec* mišljenja in *vsebino*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza zgolj vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, ki je gradivsko izkazan z osamljenima zgledoma iz 16. in 19. st. Glagol se je verjetno pojavljal kontinuirano v 16.–19. st., čeprav je bil redek (osamljeni zgledi!).

4.3.3.8 Glagol MNJAVATI

H glagolu *mnjati* je v srb./hrv. verjetno tvorjen drugotni nedov. **mnjávati**, *mnjâvâm* ‘meniti, misliti’ (ARj, VI, 875; RSHJ, XII, 763); tip nedov. na *-(a)vati* naj bi bil vezan na sed. osnove *-ã-* (prim. Vaillant, 1966, 494).

4.3.3.8.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mnjávati** izkazuje med določilnimi možnostmi zgolj odvisniško določilo [18] **SENT** in [38] **ADV** z nekoliko posebnim statusom.

4.3.3.8.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘meniti, misliti’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrežata vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – ADV**; prvi je pogostejši, saj je gradivsko izkazan z redkimi zgledi iz 19. in 20. st., drugega pa izkazuje le osamljen zglede iz 19. st. (**ADV** predstavlja »nadomestno« določilo, ki se pojavlja na mestu *vsebinskega* udeleženca v obliki zaimenskega prislova). Navedeno kaže na marginalnost glagola v srb./hrv. jeziku in njegovo vezanost na določeno časovno obdobje.

4.3.3.9 Glagol MIJENITI

Srb./hrv. **mijeniti**, *mijenim* nedov. pomeni (1) ‘misliti, imeti za’, (2) ‘govoriti, omenjati’ in (3) ‘namenjati’. Na začetku 20. st. (zvezki ARj VI so se izdajali v letih 1904–1910) naj glagol ne bi več obstajal (zgledi segajo v 17. st., kasneje jih ni več) – v srb./hrv. so izkazane le sestavljenke z **mijeniti** v skladenjski podstavi, prim. *namijeniti*, *primijeniti* (ARj, VI, 656).

4.3.3.9.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **mijeniti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 55: *Desne določilne možnosti srb./hrv. mijeniti*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen	
[2] Sak							1	
[20] Sak – Sak							2	
[21] Sak – Sdat							3	
[31] Sak – Part							2	
	Daničić, II, 103							
	ARj, VI, 656							

4.3.3.9.1.1 Pregled desnih določil

Kot možnost z **enim desnim določilom** se pojavlja sklonsko določilo [2] **Sak**; v primeru **dveh desnih določil** pa lahko govorimo o možnostih [20] **Sak – Sak**, [21] **Sak* – Sdat** in [31] **Sak – Part**.

4.3.3.9.2 Od pomenov k določilom

4.3.3.9.2.1

V primeru pomena (1) ‘misliti, imeti za’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza le nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je gradivsko izkazan z osamljenima zgledeoma iz 15.–16. st.

4.3.3.9.2.2

V pomenu (2) ‘govoriti, omenjati’ je – glede na gradivo – vzpostavljeno le vezljivostno razmerje, v katerem *nosilec* sporočanja, mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *meniti – koga – kakšnega*); razmerju ustrežata vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Part**, ki sta izkazana z osamljenima zgledeoma iz 17. oz. 13. st.

4.3.3.9.2.3

V primeru pomena **(3)** ‘namenjati’ je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilcem* dejanja, *vsebino* namena in njenim *prejemnikom* (pomenski vzorec *nosilec – vsebina – prejemnik*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**, ki je izkazan z redkimi zgledi iz 17. st. Navedeno kaže na šibko zastopanost glagola v srb./hrv. jeziku in na njegovo postopno marginalizacijo (do konca 17. st.).

4.3.3.10 Glagol UMJETI

Srb./hrv. **umjeti**, *umijēm* nedov. izkazuje naslednje pomena: **(1)** ‘imeti védenje, znanje, biti spreten, znati’, **(2)** ‘imeti moč, biti sposoben, moči’, **(3)** ‘imeti navado’ in **(4)** ‘prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost’ (ARj, XIX, 595–601; zadnji pomen v RSHKJ, VI, 510).

4.3.3.10.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **umjeti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 56: *Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1
[9] okoSgen							4
[14] sSins							4
[16] INF							1 2 3
[17] daSENT							2
[38] ADV							1
						19. st. Njegoš, II, 437; Karadžić, 807; RHJ, II, 645; 20. st. Šonje, 1306	
	Daničić, III, 371	Judita, 308	Osman, 841–842				
	ARj, XIX, 595–601; RSHKJ, VI, 510						

4.3.3.10.1.1 Pregled desnih določil

Vse določilne možnosti so z **enim desnim določilom**, prim. **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonski določili **[9] okoSgen** in **[14] sSins**;

med (3) nedoločniška in odvisniška določila sodita [16] INF in [17] daSENT. Poseben status ima verjetno določilo [38] ADV.

4.3.3.10.2 Od pomenov k določilom

4.3.3.10.2.1

Pri pomenu (1) ‘imeti védenje, znanje, biti spreten, znati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 57: Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti v pomenu (1) ‘imeti védenje, znanje, biti spreten, znati’

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[16] INF						
[38] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* znanja itn. – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF**⁴⁷⁰ ter **Snom – VF – ADV**.

Prva dva vzorca sta bogato izpričana v celotnem obdobju od 15. do 20. st. (določilo **Sak** samo do 20. st.); zadnja možnost je redkejša (čeprav stabilna) – vezana je na predvidljivo leksikalno zapolnitev določila (‘znati **jezik**’) oz. »nadomestno« določilo **ADV**.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba vsaj za 15.–16. st. upoštevati še najbrž redek vzorec **Snom – VF – Sdat** (*umit’ veselju taščemu i tuzi razumit* luč. 26; Miklošič, 1868–1874, 591), pri čemer bi lahko domnevali tudi pomen **umjeti** ‘razumeti’.

4.3.3.10.2.2

Pri pomenu (2) ‘imeti moč, biti sposoben, moči’ sta izpričani dve določilni možnosti:

470 Slovarko gradivo ne izkazuje določilne možnosti **daSENT** (sistemske ustreznice **INF** na delu srb./hrv. govornega področja), kar je nekoliko zavajajoče, saj je le-ta verjetno regularen pojav.

Tabela 58: *Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti v pomenu (2) 'imeti moč, biti sposoben, moči'*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[16] INF						
[17] daSENT						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* zmožnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki je bogato izpričan od 15. do 20. st.

Določilo **daSENT**, ki je sistemska ustreznica **INF** na delu srb./hrv. govornega področja, je gradivsko izkazano zgolj za 19. st., a sta časovni (in količinski) razpon njegovega pojavljanja širša (prim. Sintaksa, 245).

4.3.3.10.2.3

V primeru pomena (3) 'imeti navado' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* navade – *vsebina* navade. Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki se v gradivu pojavlja kontinuirano od 16. do 19. st. (a je izkazan z manj zgledi kot pri pomenih (1) in (2)).

4.3.3.10.2.4

Pri pomenu (4) 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost' sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 59: *Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti v pomenu (4) 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost'*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[9] okoSgen						
[14] sSins						

Komentar: V primeru pomena (4) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* prilagajanja, pridobivanja naklonjenosti – *razmerni* udeleženelec (nanj se dejanje nanaša). Pomensko razmerje se pri **umjeti** navaja za 20. st. (samo v RSHKJ, VI, 510), ustrežata pa mu vezavnostna vzorca **Snom – VF – okoSgen // sSins**, izkazana z osamljenima zgleddoma. Navedeno verjetno govori v prid obrobnosti pomena (4) v primeru glagola **umjeti**.

4.3.3.11 Glagol VJEDJETI

Srb./hrv. **vjedjeti**, *vēm* (stsrb., hrv.), *vim* (Baraković, Frankopan), *vijem* (M. Držić) pomeni ‘vedeti, znati, poznati’ (srb./hrv. ‘znati’; ARj, XXI, 51–52; sed. oblike po Skok, III, 574–575); glagol je po P. Skoku (III, 574–575) izginil iz srb./hrv. jezika.

4.3.3.11.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **vjedjeti** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 60: *Desne določilne možnosti srb./hrv. vjedjeti*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak	■					
[16] INF	■					
[18] SENT	■					
[31] Sak – Part	■					
[38] ADV	■					
	Daničić, I, 195	Judita, 326				
	ARj, XXI, 51–52					

4.3.3.11.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo možnosti: (1) sklonsko določilo [2] **Sak**; med (2) nedoločniška in odvisniška določila sodita [16] **INF** in [18] **SENT**. V primeru (3) **dveh desnih določil** obstaja samo možnost [31] **Sak – Part**. Poseben status ima določilo [38] **ADV**.

4.3.3.11.2 Od pomena k določilom

V primeru srb./hrv. **vjedjeti** ‘vedeti, znati, poznati’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja, znanja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustrezajo relativno stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak** (do 18. st.), **Snom – VF – INF** (do 16. st.)⁴⁷¹ ter **Snom – VF – SENT** (do 17. st.). Posamezni zgledi vzorcev in njihova časovna vezavnost na starejša obdobja srh./hrv. jezika (tj. do 18.

471 Med zgledi prevladuje **INF** tipa (b), ki je različica **SENT** pod določenimi slovničnimi pogoji (enakost osebkov, istodobnost itn.); redkejši so primeri določilne realizacije **INF** tipa (a) ob **vjedjeti**, ki se pomensko približuje pomožniškemu ‘znati’.

st.) pričajo o postopnem izginjanju glagola.⁴⁷² Kot osamljen se kaže vzorec **Snom – VF – ADV** z »nadomestnim« določilom **ADV** na mestu *vsebinskega* udeleženca v obliki zaimenskega prislova.

Pomenski različici, v kateri *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) *vsebino*, *lastnost* (prek *predikativnega* stavčnega člena; pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*), ustreza osamljen zglede vzorca **Snom – VF – Sak – Part** (13. st.); čeprav gre za knj. skladijsko strukturo, je bila verjetno v najstarejših obdobjih srb./hrv. jezika pogostejša.

4.3.3.12 Glagol ZNATI

Srb./hrv. **znāti**, *znâm* in *znádêm* nedov. izkazuje predvsem naslednje pomene: **(1)** 'imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati', **(2)** 'poznati, poznavati; imeti za' (sem je uvrščen tudi 'polteno, telesno poznati'), **(3)** 'zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati', **(4)** 'izvedeti' (dov.), **(5)** 'morati, treba/potreba biti', **(6)** 'moči', **(7)** 'imeti navado; dogajati se' in **(8)** 'skrbeti, brigati se za, slišati za' (ARj, XXIII, 54–60).

Kot redkejšje pomene ARj navaja **(9)** 'priznavati, priznati', **(10)** 'spominjati se' (tudi ko nekdo preti z maščevanjem), **(11)** 'prerokovati' ter **(12)** 'čutiti; trpeti' (ARj, XXIII, 59–60; za vse prim. tudi RSHJ, VII, 129–131; RSHKJ, II, 326).

4.3.3.12.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **znati** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 61: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znati*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2 3 4 6 10 11 12
[3] Sgen							1 2
[4] Sdat							10
[7] zaSak							1 4 8
[8] odSgen							1
[13] oSlok							1

472 Zaradi izgube *věděti v sbh. jeziku (enako bolg., mak.) je H. Orzechowska analizirala vezavo glagolov *umjeti* in *znati*; starejšega gradiva, ki sicer izkazuje tudi *vjedjeti*, ni vključila v raziskavo (prim. Orzechowska-Rybicka, 1971, 14; Orzechowska, 1972, 236).

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[16] INF							1 5 6 7
[17] daSENT							1
[18] SENT							1 3 4 9 10
[20] Sak – Sak							2 9
[22] Sak – Sins							2
[24] Sak – naSak							1
[26] Sak(*) – zaSak							1 2
[27] Sak* – odSgen							1
[28] Sak* – oSlok							1
[32] Sak – INF							1
[33] Sak – SENT							2
[38] ADV							1
	Daničić, I, 382	Judita, 348–349	Osman, 928–929		19. st. Njegoš, I, 263–264; Karadžić, 221; RHJ, II, 850–851; 20. st. Šonje, 1432		
	ARj, XXIII, 54–60; RSHJ, VII, 129–131; RSHKJ, II, 326						

4.3.3.12.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonska določila **[2] Sak**, **[3] Sgen**, **[4] Sdat**; **(2)** predložnosklonska določila **[7] zaSak**, **[8] odSgen** in **[13] oSlok**; med **(3)** nedoločniška, odvisniška določila sodijo **[16] INF**, **[17] daSENT**, **[18] SENT**. V primeru **(4)** **dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[20] Sak – Sak**, **[22] Sak – Sins**, **[24] Sak – naSak**, **[26] Sak(*) – zaSak**, **[27] Sak* – odSgen**, **[28] Sak* – oSlok**, **[32] Sak – INF** in **[33] Sak – SENT**. Poseben status ima verjetno določilo **[38] ADV**.

4.3.3.12.2 Od pomenov k določilom

4.3.3.12.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 62: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (1) 'imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati'*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[3] Sgen						
[7] zaSak						
[8] odSgen						
[13] oSlok						
[16] INF						
[17] daSENT						
[18] SENT						
[24] Sak – naSak						
[26] Sak* – zaSak						
[27] Sak* – odSgen						
[28] Sak* – oSlok						
[32] Sak – INF						
[38] ADV						

Komentar: V pomenu (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* znanja, védenja – *vsebina* (tj. znanje, védenje samo). Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci predvsem **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak** ter **Snom – VF – INF // SENT** (določilo **INF** kot različica **SENT** ob izpolnjenem pogoju enakosti osebkov). Določilo **daSENT**, ki je sistemska ustreznica **INF** na delu srb./hrv. govornega področja, je gradivsko izkazano z osamljenimi zgledi za 19. in 20. st., a sta časovni (in količinski) razpon njegovega pojavljanja gotovo širša.

Razmerju *znati, vedeti – kako* ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV**, ki je dobro izpričan od 16. do 20. st. (vezan je na predvidljivo leksikalno zapolnitev določila, prim. 'znati **jezik**', oz. na t. i. nadomestni **ADV**).

Kot nestabilni (oz. vsaj manj stabilni) se kažejo vezavnostni vzorci, potrjeni v izoliranih čas. obdobjih ali z osamljenimi zgledi: **Snom – VF – Sgen** (19. st.), **Snom – VF – odSgen // oSlok** (do 18. oz. 19. st.).

V pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* védenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino, lastnost* (pomenski vzorec *nosilec*

védjenja – *prizadeto* – *vsebina*); glede na gradivo razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – INF** (s kompleksnejšo propozicijsko *vsebino*), izkazan z osamljenim zgledom iz 16. st.

Podoben je pomenski vzorec *nosilec védjenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženc* (razmerje *vedeti – kako, kaj – o kom*), ki mu ustrežata nekoliko bolj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – zaSak // oSlok** (prvi 18.–19. st., drugi 17.–19. st.) ter nestabilna **Snom – VF – Sak – naSak** ter **Snom – VF – Sak* – odSgen**, izpričana z osamljenima zgledoma iz 18. st.

4.3.3.12.2.2

Pri pomenu (2) ‘poznati, poznavati; imeti za’ (tudi pomen ‘polteno, telesno poznati’) so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 63: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (2) ‘poznati, poznavati; imeti za’*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[3] Sgen						
[20] Sak – Sak						
[22] Sak – Sins						
[26] Sak – zaSak						
[33] Sak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec poznavanja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da je stabilen samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

Razmerju ustreza tudi nestabilen **Snom – VF – Sgen**, ki je v analiziranem gradivu izpričan z osamljenim zgledom iz 19. st.

V različici zgornjega razmerja *nosilec poznavanja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina*); razmerju ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // SENT** (slednji s kompleksnejšo propozicijsko *vsebino*), manj stabilen je **Snom – VF – Sak – Sins** (med 16. in 18. st.), izoliran pa **Snom – VF – Sak – zaSak**, ki je gradivsko izpričan z redkimi zgledi iz 19. st.

4.3.3.12.2.3

Pri pomenu (3) ‘zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 64: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (3) ‘zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati’*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[18] SENT						

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* zavedanja itn. – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da je stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**.

Vežljivostnemu razmerju ustreza tudi nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je v gradivu izpričan z osamljenim zgledom iz 20. st.

4.3.3.12.2.4

Pri pomenu (4) ‘izvedeti’ (dov.) so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 65: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (4) ‘izvedeti’*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[7] zaSak						
[18] SENT						

Komentar: V primeru pomena (4) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* (približuje se *prejemniku*) – *vsebina* informacije. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo manj stabilen (mogoče nestabilen) vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (izpričan z osamljenimi zgledi iz 16. in 19. st.) ter nestabilna **Snom – VF – Sak // zaSak**, ki sta v gradivu izpričana z osamljenimi zgledi iz posameznih obdobj (prvi 16.–17. st., drugi le 19. st.). Navedeno potrjuje obstoj pomena pri glagolu **znati**, hkrati pa osamljenost zgledov kaže na njegovo obrobnost.

4.3.3.12.2.5

V primeru pomena (5) 'morati, treba/potreba biti' je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilcem* in *vsebinsko* potrebe, moranja. Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki je v analiziranem gradivu dokaj dobro izpričan v 16.–17. st. in 19.–20. st.

4.3.3.12.2.6

Pri pomenu (6) 'moči' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* zmožnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki je v analiziranem gradivu dobro izpričan v obdobju 18.–20. st. Razmerju ustreza tudi nestabilen **Snom – VF – Sak**, ki ga gradivo z osamljenima zgleddoma potrjuje za 20. st.

4.3.3.12.2.7

V primeru pomena (7) 'imeti navado; dogajati se' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec – vsebina* navade (običajno dogajanje). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki je v gradivu dobro izpričan v 18.–20. st.

4.3.3.12.2.8

Pomen (8) 'skrbeti, brigati se za, slišati za' vzpostavlja vezljivostno razmerje med *nosilcem* in *vsebinsko* skrbi itn. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – zaSak**, ki je gradivsko dokaj dobro izpričan v 16.–17. st. in 19.–20. st.

4.3.3.12.2.9

V primeru pomena (9) 'priznavati, priznati' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec – vsebinska* priznavanja; ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, ki je izpričan z osamljenim zgleddom iz 19. st.

V različici zgornjega razmerja *nosilec* priznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebinsko*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *priznati – koga – kakšnega*); razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**, ki je gradivsko izkazan z osamljenim zgleddom iz 19. st. Navedeno kaže na marginalnost pomena in njegovo vezanost na 19. st.

4.3.3.12.2.10

Pri pomenu (10) ‘spominjati se’ (tudi ko se preti z maščevanjem) so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 66: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (10) ‘spominjati se’*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[4] Sdat						
[18] SENT						

Komentar: Pomen (10) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec – vsebina* spominjanja. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak // Sdat** (slednji se približuje *prejemniškemu* pomenu) in **Snom – VF – SENT**. Vsi so izpričani z osamljenimi zgledi iz določenih obdobj: **Sak** 18.–19. st., **Sdat** 16. st., **SENT** 19.–20. st. Navedeno kaže na marginalnost pomena, čeprav se glede na gradivo pojavlja v daljšem časovnem loku, tj. od 16. do 20. st.

4.3.3.12.2.11

V primeru pomena (11) ‘prerokovati’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* prerokbe, napovedi – *vsebina*; ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki ga gradivo z osamljenima zgledoma potrjuje za 19. st. Navedeno kaže na neustaljenost pomena in njegovo vezanost na to časovno obdobje.

4.3.3.12.2.12

Pomen (12) ‘čutiti; trpeti’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* čutenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je gradivsko izpričan z osamljenimi zgledi iz 19. in 20. st. Navedeno kaže na marginalnost pomena in njegovo vezanost na to časovno obdobje.

4.3.3.13 Glagol ZNAVATI

Ob glagolu *znati* je v srb./hrv. izpričan tudi drugotni nedov. **znâvati**, *znâvâm* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485) s pomenom ‘znati, vedeti’ (ARj, XXIII, 60; RSHJ, VII, 117–118).

4.3.3.13.1 Desna vezljivost

Srb./hrv. **znavati** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 67: *Desne določilne možnosti srb./hrv. znavati*

	(do) 15. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak					■	■
[7] zaSak						■
[8] odSgen					■	
[18] SENT				■	■	
[26] Sak* – zaSak					■	
[33] Sak – SENT					■	
[38] ADV					■	
						Njegoš, I, 262; Karadžić, 221
ARj, XXIII, 60; RSHJ, VII, 117–118						

4.3.3.13.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonski določili **[7] zaSak** in **[8] odSgen**; **(3)** odvisniško določilo **[18] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** lahko govorimo o možnostih **[26] Sak* – zaSak** in **[33] Sak – SENT**. Poseben status ima verjetno določilo **[38] ADV**.

4.3.3.13.2 Od pomena k določilom

Pomen ‘znati, vedeti’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec znanja, védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrežata nekoliko bolj stabilna vezavnostna vzorca (glede na ostale!) **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** (zglede z določilom **Sak** se lahko v nekaterih primerih vežejo na pomen ‘poznati’).

Kot nestabilna se kažeta predvsem vzorca **Snom – VF – zaSak // odSgen**, ki sta gradivsko izkazana z osamljenima zgledoma (19.–20. st.).

Razmerju *znati – kako* (z »nadomestnim« **ADV**) ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV** (osamljena zgleda iz 19. st.).

V različici zgornjega razmerja *nosilec* védenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (prim. *poznati – koga – kakšnega*); glede na gradivo razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** (kompleksnejša propozicijska *vsebina*), izkazan z osamljenim zgledom iz 19. st.

Podobno prejšnjemu je razmerje, ko *nosilec* védenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženec – vsebina*); ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – zaSak – Sak*** (gradivsko izkazan z osamljenim zgledom iz 19. st.).

Čeprav je pri glagolu zastopano več vezljivostnih razmerij, kaže majhno število zgledov na marginalnost (obrobnost) glagola v srb./hrv. jeziku; pomenljiva je tudi časovna vezanost zgledov zgolj na obdobje od 18. do začetka 20. st.

4.3.4 Povzetek

Glagol **misлити** v pomenu **(1)** ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o’ (tudi ‘čutiti’) oblikuje več vezljivostnih razmerij: **(a)** pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina* je ustaljen, zaznamujejo pa ga stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok // naSak // zaSak** ter **Snom – VF – SENT** (vsaj od 16. do 20. st., le **zaSak** do 19. st.);⁴⁷³ manj stabilni sta desni določili **odSgen** (17.–19. st.), **INF** (16.–19. st.), redka pa **kSdat** (16. st.), **(s)vrh(u)Sgen** (16.–18. st.), **zaSins** (18. st.) in **PG** (20. st.); **(b)** pomenskemu razmerju med *nosilec* mišljenja in *procesom* ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, stabilen v 16.–20. st.; **(c)** pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – razmerni vsebinski udeleženec – vsebina* ustrezajo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – zaSak – Sak* // SENT** (19. st.) ter **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (19.–20. st.); **(d)** pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina* ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sins // SENT** (20. st./18.–19. st.); **(e)** pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina – razmerni udeleženec* (prim. *misлити – kaj – s čim*) ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – podSins** in **Snom – VF – SENT – sSins** (19. st.). Pomen **(2)** ‘nameravati, načrtovati, misliti na’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF** (enako velja za možnost z **daSENT**; do vključno 20. st.), podobno tudi **Snom – VF – Sak** (16.–19. st.); nestabilna sta vzorca z določiloma **naSak** (20. st.) in **ADV** (19. st.). Pomen **(3)** ‘hoteti, želeči’ (dejansko ‘misliti, snovati v škodo/korist’) kaže na pomenski

⁴⁷³ Sorodnemu pomenskemu vzorcu *misлити – kako* ustreza vsaj med 18. in 20. st. stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV**.

vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak*** – **Sdat**, medtem ko so ostale desne določilne možnosti nestabilne, prim. **Sak*** – **naSak** // **poSak** // **sSins** (18. in 19. st.); nestabilni so tudi »reducirani« vzorci, tj. s posameznimi desnimi določili **Sak**, **oSlok** (19. st.), **suprotSdat** (17. st.), **INF** (18. st.). V pomenu (4) ‘skrbeti, brigati se za; upoštevati’ se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* skrbi – *vsebina* skrbi s stabilnejšima vezavnostnima vzorcema **Snom – VF – Sins** // **zaSak** (od 16. oz. 17. do 19. st.), medtem ko so vzorci z desnimi določili **naSak** (20. st.), **zaSins** (18. st.), **SENT** (19. st.) nestabilni. Pomen (5) ‘pričakovati’ (samo 18. st.) oblikuje vezljivostno razmerje med *nosilcem* pričakovanja, *vsebino* in *virom*, *izhodiščem* pričakovane-ga; ustreza mu – pričakovano! – nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak – odSgen** (18. st.).

Obe modifikacijski izpeljanki z **misлити** v skladijski podstavi sta slabo izpričani (samo 19.–20. st.). Glagol **mišljati** v pomenu (1) ‘misliti, razmišljati’ vzpostavlja dve vezljivostni razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustreza nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – SENT** (19.–20. st.); (b) pomenskemu razmerju med *nosilcem* mišljenja in *procesom* ustreza izoliran zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF** (19. st.). Enako velja za **mišljati**, le da je vzorec **Snom – VF** potrjen v 20. st.

Glagol **mniti** v pomenu (1) ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o’ (tudi ‘čutiti’) kaže na dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – SENT** // **INF** (do 19. st.), **Snom – VF – Sak** (16.–19. st.), nestabilna so desna določila **naSak** (19. st.), **oSlok**, **PG** (20. st.);⁴⁷⁴ (b) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustrezata bolj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak** // **INF** (16.–18. st./14.–16. st.), medtem ko so desne določilne možnosti **Sak – zaSak** (16.–18. st.), **Sak – kakonoSak** (16. st.), **Sak – SENT** (19. st.) nestabilne. V pomenu (2) ‘upati, nadejati se’ (16.–20. st.) se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* upanja – *vsebina* z relativno stabilnim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – INF**. Pomen (3) ‘nameravati’ (samo 16.–17. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je realiziran v tipičnem, a nestabilnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF**. V pomenu (4) ‘zdeti se’ (brezosa; 16. st.) se vzpostavlja pomenski vzorec *prejemnik* dozdevanja – *vsebina*, ki mu ustreza samo nestabilna vezavnostna realizacija **VF – Sdat – SENT**. Pomen (5) ‘zelo želeti, komaj čakati’ (glagolska zveza **ne mniti prije**; 16.–18. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec*

474 Sorodnemu pomenskemu vzorcu *misлити* – *kako* ustreza med 16. in vključno 19. st. stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV**.

želje itn. – *vsebina*, ki mu ustrežata manj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – INF // SENT** (slednji do 17. st.).

Izpeljanke **mnivati** (19.–20. st.), **mnjivati** (19. st.), **mnjati** (16., 19. st.) in **mnjavati** (19.–20. st.) so gradivsko šibko potrjene, kar kaže na njihovo marginalno vlogo med glagoli *mišljenja*; vse izkazujejo pomen ‘meniti, misliti’. Pri glagolu **mnivati** sta vzpostavljeni dve pomenski razmerji: **(a)** možnosti *nosilec* *mišljenja* – *vsebina* ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – ADV** (19.–20. st.); **(b)** pomenskemu vzorcju *nosilec* *mišljenja* – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženec* pa ustreza osamljen zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak* – oSlok** (19. st.). Pri glagolu **mnjivati** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* *mišljenja* – *vsebina*, ki mu ustreza nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – SENT** (19. st.). Pri glagolu **mnjati** se oblikuje pomenski vzorec *nosilec* *mišljenja* – *vsebina*; ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (osamljeni zgledi iz 16. in 19. st.). Pri glagolu **mnjavati** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* *mišljenja* – *vsebina*, ki mu ustrežata nestabilni vezavnostni realizaciji **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – ADV** (19.–20. st.).

Glagol **mijeniti** (do konca 17. st.) kaže v pomenu **(1)** ‘misliti, imeti za’ na pomenski vzorec *nosilec* *mišljenja* – *vsebina*, ki mu ustreza nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak** (15.–16. st.). Pomen **(2)** ‘govoriti, omenjati’ oblikuje vezljivostno razmerje *meniti* – *koga* – *kakšnega* z nestabilnima vezavnostnima vzorcema **Snom – VF – Sak – Sak // Part** (17. oz. 13. st.). V pomenu **(3)** ‘namenjati’ se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* – *vsebina* – *prejemnik*; ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat** (17. st.).

Glagol **umjeti** v pomenu **(1)** ‘imeti védenje, znanje, biti spreten, znati’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* znanja itn. – *vsebina*, ki mu ustrezajo trije stabilni vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak** (do konca 19. st.), **Snom – VF – INF**⁴⁷⁵ in **Snom – VF – ADV** (do vključno 20. st.); določilo **ADV** kaže v večini primerov na predvidljivo leksikalno zapolnitev (‘znati **jezik**’); desno določilo **Sdat** je osamljeno (15.–16. st.). Pomen **(2)** ‘imeti moč, biti sposoben, moči’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec* zmožnosti – *vsebina*, ki ga stabilno realizira vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (predvidljiva sistemska ustreznica določila **INF** na delu srb./hrv. govornega področja, tj. **daSENT**, je izkazana z osamljenim zglede iz 19. st., čeprav je pogostejša). V pomenu **(3)** ‘imeti navado’ (16.–19. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* navade – *vsebina* navade, ki mu

475 Zanimiva je gradivska odsotnost določilne možnosti **daSENT**.

ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**. Pomen (4) ‘prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost’ (20. st.) vzpostavlja vezljivostno razmerje med *nosilec* prilagajanja, pridobivanja naklonjenosti in *razmernim* udeležencem; ustrezata mu nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – okoSgen // sSins** (osamljeni zgledi).

Glagol **vjedjeti** (13.–18. st.) izkazuje samo pomen ‘vedeti, znati, poznati’, ki kaže na dve možni pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja, znanja – *vsebina* ustrezajo relativno stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak** (do 18. st.), **Snom – VF – INF** (do 16. st.) ter **Snom – VF – SENT** (do 17. st.), medtem ko je desna določilna možnost **ADV** redka (13., 16. st.); (b) neustaljenemu pomenskemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza osamljen zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – Part** (13. st.).

Glagol **znati** kaže v pomenu (1) ‘imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati’ na tri pomenska razmerja: (a) pomenski vzorec *nosilec* znanja, védenja – *vsebina* zaznamujejo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak** ter **Snom – VF – INF // SENT** (do vključno 20. st.), stabilen pa je tudi **Snom – VF – ADV** (16.–20. st.), vezan na predvidljivo leksikalno zapolnitev določila **ADV** (prim. ‘znati **jezik**’); manj stabilna so določila **daSENT** (19.–20. st.; čeprav verjetno pogostejše), **Sgen** (19. st.), **odSgen** (do 18. st.), **oSlok** (do 19. st.); (b) neustaljenemu pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza samo nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – INF** (16. st.); (c) pomenski vzorec *nosilec* védenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženec zaznamujeta bolj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – zaSak // oSlok** (18.–19. st./17.–19. st.), medtem ko sta desni določilni možnosti **Sak – naSak** in **Sak* – odSgen** nestabilni (18. st.). Pomen (2) ‘poznati, poznavati; imeti za’ (tudi ‘polteno, telesno poznati’) kaže na dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* poznavanja – *vsebina* ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, medtem ko je desno določilo **Sgen** nestabilno (19. st.); (c) pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *prizadeto* – *vsebina* izkazuje stabilni vezavnostni realizaciji **Snom – VF – Sak – Sak // SENT**; določilni možnosti **Sak – Sins** (16.–18. st.) in **Sak – zaSak** (19. st.) sta nestabilni. Pomen (3) ‘zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati’ odpira pomenski vzorec *nosilec* zavedanja itn. – *vsebina*, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**; nestabilna je določilna možnost **Sak** (20. st.). Pomen (4) ‘izvedeti’ (dov.) (16.–19. st.) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* (*prejemnik*) – *vsebina* informacije, s katerim so prekrivni manj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (16. in 19. st.) ter nestabilna **Snom – VF – Sak // zaSak** (osamljeni zgledi iz 16.–17.

st. oz. 19. st.). Pomen **(5)** ‘morati, treba/potreba biti’ kaže na pomenski vzorec *nosilec – vsebina* potrebe, moranja; z njim se prekriva stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (16.–17. st. in 19.–20. st.). V pomenu **(6)** ‘moči’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* zmožnosti – *vsebina*, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (18.–20. st.), medtem ko je desno določilo **Sak** nestabilno (20. st.). Pomen **(7)** ‘imeti navado; dogajati se’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec – vsebina* navade, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (18.–20. st.). V pomenu **(8)** ‘skrbeti, brigati se za, slišati za’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec – vsebina* skrbi itn.; ustreza mu stabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – zaSak** (16.–17. st. in 19.–20. st.). Pomen **(9)** ‘priznavati, priznati’ (samo 19. st.) kaže na dve pomenski razmerji: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec* priznavanja – *vsebina* ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (zgled iz 19. st.); **(b)** pomenski vzorec *nosilec* priznavanja – *prizadeto – vsebina* izkazuje prav tako nestabilno vezavnostno realizacijo **Snom – VF – Sak – Sak** (zgled iz 19. st.). V pomenu **(10)** ‘spominjati se’ (tudi ko se preti z maščevanjem; 16.–20. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* spominjanja – *vsebina*, s katerim so prekrivni trije nestabilni vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak // Sdat** (18.–19. st./16. st.) in **Snom – VF – SENT** (19.–20. st.). Pomen **(11)** ‘prerokovati’ (19. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* prerokbe, napovedi – *vsebina*; ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**. V pomenu **(12)** ‘čutiti; trpeti’ (19.–20. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* čutenja – *vsebina*, s katerim se prekriva nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**. Neustaljenost/marginalnost predvsem zadnjih treh pomenov se pozna na njihovih vezljivostnih lastnostih (nestabilnost vzorcev!).

Modifikacijska izpeljanka **znavati** (18.–20. st.) izkazuje zgolj pomen ‘znati, vedeti’, ki vzpostavlja tri vezljivostna razmerja: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec* znanja, védenja – *vsebina* ustrežata nekoliko bolj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** (19.–20. st.) in **Snom – VF – SENT** (18.–19. st.), medtem ko so desna določila **zaSak** (20. st.), **odSgen** in **ADV** (19. st.) nestabilna; **(b)** pomenski vzorec *nosilec* védenja – *prizadeto – vsebina* je manj običajen, čemur ustreza nestabilnost vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – SENT** (19. st.); **(c)** podobno velja tudi za pomenski vzorec *nosilec* védenja – *razmerni vsebinski udeleženeec – vsebina* in nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – zaSak – Sak*** (19. st.).

4.3.5 Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v srbskem in hrvaškem jeziku

4.3.5.1 Pomeni glagolov mišljenja

V skupino glagolov *mišljenja* sodijo **misлити**, **mniti**, **mijeniti** (poleg njih se v skupini nahajajo izpeljanke **mišljati**, **mišljjeti**, **mnijevati**, **mnivati**, **mnjivati**, **mnjati**, **mnjavati**).⁴⁷⁶ Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:⁴⁷⁷

Tabela 68: *Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v srbsčini in hrvaščini*

		misлити	mniti	mijeniti			
a.	'misлити'	(1)	(1)	(1)			
b.	'nameravati'	(2)	(3)				
c.	'hoteti, želeti'	(3)					
d.	'skrbeti, upoštevati'	(4)					
e.	'pričakovati'	(5)					
f.	'upati'		(2)				
g.	'zdeti se'		(4)				
h.	<i>ne mniti prije</i>		(5)				
i.	'govoriti, omenjati'				(2)		
j.	'namenjati'				(3)		

		mišljati	mišljjeti	mnivati	mnjivati	mnjati	mnjavati
a.	'misлити'	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)

4.3.5.2 Stabilnost pomenov glagolov mišljenja in njihove vezavnostne možnosti

4.3.5.2.1 Pomen a. 'misлити'

Pomen 'misлити' izkazujejo glagoli **misлити (1)**, **mišljati (1)**, **mišljjeti (1)**, **mniti (1)**, **mnivati (1)**, **mnjivati (1)**, **mnjati (1)**, **mnjavati (1)** in **mijeniti (1)**. V primeru

⁴⁷⁶ Glagol **mnijevati** se v slovarjih srb. in hrv. jezika navaja brez zgledov, zato ga tu ne obravnavam.

⁴⁷⁷ Za opredelitev primerljivega pomena glej 1.3.1 in 1.3.2.

glagolov **mišljati**, **mišljati**, **mnivati** in **mnjavati** je pomen potrjen za obdobje 19.–20. st., pri glagolu **mnjivati** se pojavlja samo v 19. st., pri glagolu **mnjati** pa so zgledi iz 16. in 19. st. (podobno velja za same glagole). Pri glagolu **mijeniti** je pomen potrjen za 15.–16. st., pri **misлити**, **mniti** pa v obdobju od (vsaj) 15. st. do 20. st.

Glagol **misлити** izkazuje še podpomen ‘čutiti’, kar bi lahko vplivalo na vezljivostne lastnosti.

4.3.5.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. ‘misлити’

Tabela 69: Vezavnostne možnosti pomena a. ‘misлити’ v srbščini in hrvaščini

	misлити	mniti	mijeniti
Snom – VF	16.–20. st.		
Snom – VF – Sak	16.–20. st.	16.–19. st.	15.–16. st.
Snom – VF – naSak	16.–20. st.	19. st.	
Snom – VF – zaSak	16.–19. st.		
Snom – VF – kSdat	16. st.		
Snom – VF – odSgen	17.–19. st.		
Snom – VF – (s)vrh(u)Sgen	16.–18. st.		
Snom – VF – oSlok	(do) 15.–20. st.	20. st.	
Snom – VF – zaSins	18. st.		
Snom – VF – INF	16.–19. st.	(do) 15.–19. st.	
Snom – VF – SENT	16.–20. st.	(do) 15.–20. st.	
Snom – VF – PG	20. st.	20. st.	
Snom – VF – Sak – Sak		16.–18. st.	
Snom – VF – Sak – Sins	20. st.		
Snom – VF – Sak – kakonoSak		16. st.	
Snom – VF – Sak* – zaSak	19. st.	16.–18. st.	
Snom – VF – Sak* – oSlok	19.–20. st.		
Snom – VF – Sak – podSins	19. st.		
Snom – VF – Sak – INF		14.–16. st.	
Snom – VF – Sak – SENT	18.–19. st.	19. st.	

	misliti	mniti	mijeniti
Snom – VF – zaSak – SENT	19. st.		
Snom – VF – oSlok – SENT	19. st.		
Snom – VF – sSins – SENT	19. st.		
Snom – VF – ADV	18.–20. st.	16.–19. st.	

	mišljati	mišljati	mnivati	mnjivati	mnjati	mnjavati
Snom – VF	19. st.	20. st.				
Snom – VF – SENT	19.–20. st.	19.–20. st.	19.–20. st.	19. st.	16.–19. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sak* – oSlok			19. st.			
Snom – VF – ADV			19. st.			19. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci tri izkazuje **misliti** in **mniti**: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** (do 20. st.) in **Snom – VF – ADV** (18.–20./16.–19. st.); vsi ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* (zadnji vzorec vsebuje »nadomestni« **ADV**).

Ostali stabilni vezavnostni vzorci zaznamujejo posamezne glagole: glagol **misliti** zaznamujejo **Snom – VF** (16.–20. st.; *nosilec* mišljenjskega procesa – *proces*), **Snom – VF – naSak // zaSak // oSlok** (do vključno 20. st., **zaSak** do konca 19. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*); samo glagol **mniti** pa **Snom – VF – INF** (do 19. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*) ter **Snom – VF – Sak – Sak // INF** (16.–18. st./14.–16. st.; *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*).⁴⁷⁸

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le enega izkazuje šest glagolov: **Snom – VF – SENT** (predvsem 19.–20. st.; **mišljati**, **mišljati**, **mnivati**, **mnjivati**, **mnjati**, **mnjavati**). Pet nestabilnih vzorcev zaznamuje dva glagola: glagola **misliti** in **mniti** zaznamujejo vzorci **Snom – VF – PG** (20. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*), **Snom – VF – Sak* – zaSak** (19. st./16.–18. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženec*) ter **Snom – VF – Sak – SENT** (18.–19. st.; *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); glagola **mišljati** in **mišljati** zaznamuje vzorec

⁴⁷⁸ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

Snom – VF (19./20. st.; *nosilec* mišljenjskega procesa – *proces*), glagola **mnivati** in **mnjavati** pa **Snom – VF – ADV** (19. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

Iz tabele je razvidno, da je prevladujoči glagol s pomenom ‘misliti’ **misliti**, do 20. st. mu je konkuriral dobro zastopan **mniti** (ki pa ni izkazoval vezavnostne možnosti brez desnih določil), **mijeniti** pa je bil v tem pomenu nekonkurenčen (zgodaj sta ga nadomestila prva dva). Izpeljanke imajo v pomenu ‘misliti’ stransko vlogo, saj so gradivsko v odnosu do **misliti**, **mniti** slabo zastopane (po številu zgledov in vezljivostnih možnosti).

Med vezavnostnimi vzorci prevladujeta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**; ob njiju pa se stabilno pojavlja tudi možnost z »nadomestnim« **ADV**, tj. **Snom – VF – ADV**. V zvezi z vezavnostnimi možnostmi je treba opozoriti na razmerje **Sak : odSgen : oSlok** v hrv. knj. jeziku do srede 19. st.; ob glagolih *mišljenja* je namreč do srede 19. st. prevladovalo določilo **Sak**, sledilo mu je **odSgen** in šele nato **oSlok**. V drugi polovici 19. st. je bilo določilo **odSgen** izločeno, na njegovem mestu se je ustalilo (tudi z normo) skupno srb. in hrv. **oSlok** (Hudeček, 2001; 2003).

Kompleksnejši vezavnostni vzorci (z dvema desnima določiloma) so načeloma manj stabilni in zaznamujejo predvsem starejša obdobja (do 19. st.). Konkretnje o stabilnih vezavnostnih vzorcih glej zgoraj.

4.3.5.2.2 Pomen b. ‘nameravati’

Pomen ‘nameravati’ izkazuje glagola **misliti (2)** in **mniti (3)**. V primeru glagola **misliti** je pomen izpričan v vsem obdobju od (vsaj) 15. st. do 20. st., pri glagolu **mniti** pa se pojavlja samo v 16. in 17. st.

4.3.5.2.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. ‘nameravati’

Tabela 70: *Vezavnostne možnosti pomena b. ‘nameravati’ v srbsčini in hrvaščini*

	misliti	mniti
Snom – VF – Sak	16.–19. st.	
Snom – VF – naSak	20. st.	
Snom – VF – INF	(do) 15.–20. st.	16.–17. st.
Snom – VF – daSENT	16.–20. st.	
Snom – VF – ADV	19. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci vse izkazuje glagol **misliti**: prevladuje **Snom – VF – INF** (do vključno 20. st.; sopomenska vezavnostna možnost **Snom – VF – daSENT**) ter **Snom – VF – Sak** (16.–19. st.; pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci glagol **misliti** izkazuje **Snom – VF – naSak** (20. st.) in **Snom – VF – ADV** (19. st.), **mniti** pa **Snom – VF – INF** (16.–17. st.; *nosilec namere – vsebina*).

Prevladujoči glagol s pomenom ‘nameravati’ je **misliti**; med *mišljenjskimi* glagoli je pomen izkazoval še **mniti**, vendar v omejenem obsegu (gradivsko in časovno). Prevladujoč vezavnostni vzorec v tem pomenu je **Snom – VF – INF**, ki mu v srb. jezikovnem prostoru konkurira **Snom – VF – daSENT**. Določilo **INF** je tipično v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca.

4.3.5.2.3 Ostali pomeni

Pomene c–j izkazujejo posamezni glagoli, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomenov so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **misliti** 4.3.3.1.2.3, 4.3.3.1.2.4 in 4.3.3.1.2.5 za **c.** ‘hoteti, želeti’, **d.** ‘skrbeti, upoštevati’ in **e.** ‘pričakovati’; glej **mniti** 4.3.3.4.2.2, 4.3.3.4.2.4 in 4.3.3.4.2.5 za **f.** ‘upati’, **g.** ‘zdeti se’ in **h.** *ne mniti prije*; glej **mijeniti** 4.3.3.9.2.2 in 4.3.3.9.2.3 za **i.** ‘govoriti, omenjati’ in **j.** ‘namenjati’.

4.3.5.3 Pomeni glagolov védenja

V skupino glagolov *védenja* sodijo **umjeti**, **vjedjeti**, **znati** (poleg njih je v skupini še izpeljanka **znavati**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 71: Primerljivi pomeni glagolov védenja v srbščini in hrvaščini

	umjeti	vjedjeti	znati	znavati
a. 'vedeti, znati'	(1)	(1)	(1)	(1)
b. 'biti sposoben, moči'	(2)		(6)	
c. 'imeti navado'	(3)		(7)	
d. 'prilagajati obnašanje'	(4)			
e. 'poznati'		(1)	(2)	(1)
f. 'zavedati se; prepoznavati'			(3)	
g. 'izvedeti'			(4)	
h. 'morati, treba biti'			(5)	
i. 'skrbeti; slišati za'			(8)	
j. 'priznavati'			(9)	
k. 'spominjati se'			(10)	
l. 'prerokovati'			(11)	
m. 'čutiti; trpeti'			(12)	

4.3.5.4 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

4.3.5.4.1 Pomena a. 'vedeti, znati' in e. 'poznati'

Pomena a. in e. se pri nekaterih glagolih navajata znotraj ene pomenske razlage (kot podpomena, prim. **vjedjeti**, **znavati**), kažeta podobne vezljivostne lastnosti, kar omogoča skupno obravnavo. Pomena 'vedeti, znati' in 'poznati' izkazujejo torej glagoli **umjeti** (1), **vjedjeti** (1), **znati** (1, 2) in **znavati** (1). V primeru glagolov **umjeti**, **znati** sta pomena izpričana od (vsaj) 15. do 20. st., pri glagolu **vjedjeti** od (vsaj) 15. do 18. st., pri **znavati** pa od 18. do 20. st.

Glagol **umjeti** ne izkazuje pomena 'poznati', kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti; pri **znati** se pomena navajata v ločenih pomenskih opisih (pri **vjedjeti**, **znavati** pa – kot že rečeno – v skupni pomenski razlagi).

4.3.5.4.1.1 Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati' in e. 'poznati'

Tabela 72: Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati' in e. 'poznati' v srbsčini in hrvaščini

	umjeti	vjedjeti	znati	znavati
Snom – VF – Sak	(do) 15.–19. st.	(do) 15.–18. st.	(do) 15.–20. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sgen			19. st.	
Snom – VF – Sdat	15.–16. st.			
Snom – VF – zaSak			(do) 15.–20. st.	20. st.
Snom – VF – odSgen			16.–18. st.	19. st.
Snom – VF – oSlok			15.–19. st.	
Snom – VF – INF	(do) 15.–20. st.	(do) 15.–16. st.	16.–20. st.	18.–19. st.
Snom – VF – SENT		(do) 15.–17. st.	(do) 15.–20. st.	
Snom – VF – daSENT			19.–20. st.	
Snom – VF – Sak – Sak			(do) 15.–20. st.	
Snom – VF – Sak – Sins			16.–18. st.	
Snom – VF – Sak – naSak			18. st.	
Snom – VF – Sak* – zaSak			18.–19. st.	19. st.
Snom – VF – Sak* – odSgen			18. st.	
Snom – VF – Sak* – oSlok			17.–19. st.	
Snom – VF – Sak – Part		13. st.		
Snom – VF – Sak – INF			16. st.	
Snom – VF – Sak – SENT			16.–19. st.	19. st.
Snom – VF – ADV	16.–20. st.	(do) 15.–16. st.	16.–20. st.	19. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci dva izkazujejo vsi štirje glagoli: **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF** (za čas. umestitev glej tabelo). Po dva glagola izkazujeta vzorca **Snom – VF – SENT** (**vjedjeti**,

znati; do vključno 17./20. st.) in **Snom – VF – ADV (umjeti, znati; 16.–20. st.)**; vsi kažejo na pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*.

Preostali stabilni vzorci zaznamujejo glagol **znati: Snom – VF – zaSak** (do vključno 20. st.; *nosilec védenja – vsebina*), **Snom – VF – Sak – Sak // SENT** (do 20./19. st.; *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina*) ter **Snom – VF – Sak* – oSlok** (17.–19. st.; *nosilec védenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženeec*).⁴⁷⁹

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le dva izkazujeta po dva glagola: **znati** in **znavati** izkazujeta **Snom – VF – odSgen** (16.–18. st./samo 19. st.); **vjedjeti** in **znavati** pa **Snom – VF – ADV** (do 16. st./samo 19. st.; pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo). Pri glagolu **znati** se lahko opredelijo vezavnostni vzorci, ki zaznamujejo pomen ‘poznati’: razmerju *nosilec poznavanja – vsebina* ustrežata vzorca **Snom – VF – Sak // Sgen** (stabilen prvi); razmerju *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina* pa ustrežata stabilna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // SENT** (do vključno 20. st./19. st.) in nestabilna **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak** (16.–18. st./samo 19. st.).

Med glagoli s pomenoma ‘vedeti, znati’ in ‘poznati’ prevladuje **znati**, ki izkazuje največ vezavnostnih možnosti, ima največji časovni in gradivski obseg. Samo v delu pomenskega polja (brez ‘poznati’) in vezavnostnih možnosti mu konkurira **umjeti**, glagol **vjedjeti** pa sta nadomestila glagola **umjeti, znati** že do 18. st. Vežljivostno najbližje glagolu **znati** je izpeljanka **znavati**, ki pa ima vendarle ožji časovni (od 18. do 20. st.) in gradivski obseg, pričakovano pa je tudi manj vežljivostno produktivna.

Med vezavnostnimi vzorci prevladujeta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF**, dobro zastopan pa je vsaj pri **vjedjeti, znati** tudi **Snom – VF – SENT**. Zanimivost je vzorec **Snom – VF – ADV**; v vzorcu lahko **ADV** predstavlja »nadomestno« ali *vsebinsko* določilo (slednje ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. ‘znati **jezik**’, prim. **umjeti, znati**).

4.3.5.4.2 Pomen b. ‘biti sposoben, moči’

Pomen ‘biti sposoben, moči’ izkazujeta glagola **umjeti (2)** in **znati (6)**. V primeru glagola **umjeti** je pomen izpričan od 15. do 20. st., pri glagolu **znati** pa se pojavlja samo v 18.–20. st.

⁴⁷⁹ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vežljivostne možnosti.

4.3.5.4.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. 'biti sposoben, moči'

Tabela 73: Vezavnostne možnosti pomena b. 'biti sposoben, moči' v srbščini in hrvaščini

	umjeti	znati
Snom – VF – Sak		20. st.
Snom – VF – INF	15.–20. st.	18.–20. st.
Snom – VF – daSENT	19.–20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci le **Snom – VF – INF** izkazujeta **umjeti** in **znati** (15.–20. st./18.–20. st.; *nosilec* zmožnosti itn. – *vsebina*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci glagol **umjeti** izkazuje **Snom – VF – daSENT** (19.–20. st.), za katerega domnevam širši časovni in količinski razpon pojavljanja (sopomenska možnost k **Snom – VF – INF**), **znati** pa **Snom – VF – Sak** (20. st.; oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec* zmožnosti – *vsebina*).

Prevladujoči glagol s pomenom 'biti sposoben, moči' je **umjeti**, ki ima širši časovni in gradivski obseg. Dominantni vezavnostni vzorec v pomenu je **Snom – VF – INF**, ki mu predvsem v srb. jezikovnem prostoru gotovo konkurira **Snom – VF – daSENT**, čeprav analizirano gradivo tega ne potrjuje.

4.3.5.4.3 Pomen c. 'imeti navado'

Pomen 'imeti navado' izkazujeta glagola **umjeti** (3) in **znati** (7). V primeru glagola **umjeti** je pomen izpričan od 16. do 19. st., pri glagolu **znati** pa se pojavlja samo v obdobju od 18. do 20. st.

4.3.5.4.3.1 Vezavnostne možnosti pomena c. 'imeti navado'

Oba glagola, tj. **umjeti** in **znati**, izkazujeta samo stabilen vzorec **Snom – VF – INF**, ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* navade – *vsebina*. Časovno se

umjeti in **znati** v pomenu 'imeti navado' deloma prekrivata (pri **umjeti** se pojavi prej, dlje časa se obdrži pri **znati**, kar je verjetno posledica tudi sicer dominantne vloge slednjega med glagoli *védenja*), gradivsko pa je pomen močnejše zastopan pri **znati**.

4.3.5.4.4 Ostali pomeni

Pomene d, f–m izkazujejo zgolj posamezni glagoli, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomenov so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **umjeti 4.3.3.10.2.4 za d.** 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost'; glej **znati 4.3.3.12.2.3 za f.** 'zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati', **4.3.3.12.2.4 za g.** 'izvedeti', **4.3.3.12.2.5 za h.** 'morati, treba/potreba biti', **4.3.3.12.2.8 za i.** 'skrbeti, brigati se za, slišati za', **4.3.3.12.2.9 za j.** 'priznavati, priznati', **4.3.3.12.2.10 za k.** 'spominjati se', **4.3.3.12.2.11 za l.** 'prerokovati' in **4.3.3.12.2.12 za m.** 'čutiti; trpeti'.

4.4 Vezava glagolov umevanja v češkem jeziku

4.4.1 Pomeni glagolov umevanja v češkem jeziku

4.4.1.1 Glagol MYSLET

Češ. **myslet** (redkeje, starejše **myslit**), *-ím* nedov. (stčeš. **mysliti**, *-šlu*, 2. ed. *-sliš*) izkazuje pomena (1) 'premišljati, razmišljati; imeti mnenje, prepričanje o; soditi, meniti' in (2) 'imeti namen, nameravati, prizadevati si za' (Gebauer, II, 424–425; SČN, II, 524–525; Kott, I, 1093–1094; PSJČ, II, 1014–1015; SPP, 109–110; SSpoj, 140);⁴⁸⁰ za starejša obdobja češ. jezika je treba vzpostaviti tudi pomen (3) 'misliti, snovati v škodo/korist', ki ga slovarji ne omenjajo, ga pa izkazuje gradivo.

Ob glagolu **myslet** je v češ. jeziku izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **myslívati**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485; Šlosar, 1981, 32–33) z najbrž enakim pomenom; glagol se navaja brez zgledov (predvsem PSJČ, II, 1015; prim. tudi SČN, II, 524).⁴⁸¹

480 **Pomenski komentar:** Gre za pomena (1) 'přemýšlet, mít na mysli, zabývat se v mysli; mít názor, přesvědčení; mýnit, soudit' in (2) 'mít v úmyslu, pomýšlet, zamýšlet, usilovat o něco n. o někoho' (Gebauer, II, 424–425; SČN, II, 524–525; Kott, I, 1093–1094; PSJČ, II, 1014–1015; SPP, 109–110; SSpoj, 140). V analizi je upoštevan tudi Vokabulář (zadnji dostop 31. 03. 2009).

481 Pri tvorbi nedovršnikov in iterativov glagolov 4. nedoločniške (in sedanjske) vrste prihaja do alternacije osnove *i – ie* (*číniti – činievati*; Šlosar, 1981, 33). Prim. razlago: MYSLÍVATI *ned. opět. k mysliti* (predvsem PSJČ, II, 1015).

4.4.1.2 Glagol MNÍT

Češ. **mnít**, *-ím*, 3. mn. *mní* in *mnějí* nedov. (stčeš. **mnieti**, *mňu*, 2. ed. *-iš*) izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘meniti, misliti, domnevati’, **(2)** ‘smatrati, imeti za’ (Gebauer, II, 383–384; SČN, II, 471; Kott, I, 1047; PSJČ, II, 892; SSJČ, I, 1257);⁴⁸² za starejša obdobja češ. jezika je treba vzpostaviti tudi pomen **(3)** ‘pomeniti’, ki ga omenja zgolj J. Gebauer (pomen češ. ‘znamenati’ navaja med gradivskimi zgledi, prim. Gebauer, II, 383).

Ob glagolu **mnít** je izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **mnívat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484; Šlosar, 1981, 32) s pomenom ‘imeti mnenje, domnevati, misliti; spominjati se’ (predvsem PSJČ, VI, 509; prim. tudi SČN, II, 471; Kott, I, 1047; SSJČ, I, 1257).⁴⁸³ Slovarja sod. češ. jezika (PSJČ, SSJČ) obravnavata glagola *mníti*, predvsem pa *mnívati* kot knjižna in zastarela.

4.4.1.3 Glagol MÍNIT

Češ. **mínit**, *-ím* nedov. (stčeš. **mieniti**, *-ňu*, 2. ed. *-níš*) izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘misliti, imeti za, domnevati’, **(2)** ‘imeti namen, nameravati’, **(3)** ‘pomeniti’, **(4)** ‘pridržati, zagotoviti’ in **(5)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (Gebauer, II, 351–352; SČN, II, 446–447; Kott, I, 1023–1024; PSJČ, II, 846; SSpoj, 134); zadnji trije pomeni se navajajo samo za starejša obdobja češ. jezika (prim. Gebauer, SČN, Kott).⁴⁸⁴

Ob glagolu **mínit** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **mínívat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485; Šlosar, 1981, 32–33)⁴⁸⁵ z verjetno enakim pomenom; glagol se navaja brez zgledov (predvsem PSJČ, II, 846; prim. tudi Kott, I, 1023).

4.4.1.4 Glagol UMĚT

Češ. **umět**, *-ím*, 3. mn. *-ějí/-í* nedov. (stčeš. **uměti**, *-ěju*, 2. ed. *-ieš*) izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v’ in **(2)** ‘biti sposoben

482 **Pomenski komentar:** Pomena **(1)** ‘mínit, myslit, domnívat se’ in **(2)** ‘pokládat, považovat’ eksplicitno navajata samo PSJČ (II, 892) in SSJČ (I, 1257); ostali slovarji navajajo pomen **(1)**, vendar pa del obravnavanega gradiva ustreza pomenu **(2)** (prim. Gebauer, II, 383–384; SČN, II, 471; Kott, I, 1047).

483 Prim. ‘mívati mínění, mínívati, domnívati se; vzpomínávati’ (prim. predvsem PSJČ, VI, 509; SSJČ, I, 1257).

484 **Pomenski komentar:** Prva dva pomena navajajo vsi analizirani slovarji češ. jezika, prim. **(1)** ‘mysliti, za to míti, míti domněnku, domnívati se; na myslí míti, vyrozumívati’, **(2)** ‘míti v úmyslu, míti záměr, zamýšleti’ (Gebauer, II, 351–352; SČN, II, 446–447; Kott, I, 1023–1024; PSJČ, II, 846; SSpoj, 134); pomen **(3)** ‘znamenati’ se navaja za starejša obdobja češ. jezika (prim. Gebauer, SČN, Kott), prav tako tudi **(4)** ‘vymíniti’ (samo SČN) in **(5)** ‘obmýšlet’ (samo Kott). V analizi je upoštevan tudi Vokabulár (zadnji dostop 31. 03. 2009).

485 Pri tvorbi nedovršnikov in iterativov glagolov 4. nedoločniške (in sedanjiške) vrste prihaja do alternacije osnove *i – ie* (*číniti – činievati*; Šlosar, 1981, 33).

(za), biti v stanju, (z)moči' (MSS, 537; SČN, IV, 752–753; PSJČ, VI, 505–506; SPP, 257).⁴⁸⁶

Ob glagolu **umět** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **umívat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484; Šlosar, 1981, 31–32) s pomenom 'imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v' (predvsem PSJČ, VI, 509; tudi SČN, IV, 752; Kott, IV, 359).

4.4.1.5 Glagol VĚDĚT

Češ. **vědět**, *vím*, 3. mn. *vědí* nedov. (stčeš. **věděti**, *viem*, *vědě*, 2. ed. *viesť*) izkazuje pomena **(1)** 'imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z' in **(2)** 'biti sposoben; znati' (MSS, 560; SČN, V, 47–48; PSJČ, VI, 848–849; SPP, 269–270).⁴⁸⁷

Ob glagolu **vědět** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **vědivat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484; Šlosar, 1981, 32–34) s pomenom 'imeti védenje o, vedeti' (PSJČ, VI, 849).⁴⁸⁸

4.4.1.6 Glagol ZNÁT

Češ. **znát**, *znám*, 3. mn. *-ají* nedov. (stčeš. **znáti**, *-aju*, 2. ed. *-áš*) izkazuje predvsem naslednje pomene: **(1)** 'imeti znanje, védenje, vedeti', **(2)** 'imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati' (*nařediti kaj*), **(3)** 'poznati, biti seznanjen z', **(4)** 'opažati, spoznavati' (redko), **(5)** 'priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za' (zadnje predvsem do Boga – v smislu 'biti veren, verjeti v') in **(6)** 'biti jasno, očitno; biti videti' (brezos.; MSS, 665; SČN, V, 723–724; PSJČ, VIII, 651–652; SPP, 338).⁴⁸⁹

486 **Pomenski komentar:** Medtem ko MSS in Jungmann navajata tri oz. celo štiri pomene, prim. **MSS 1** 'umět, dovést', **2** 'být schopný k čemu' in **3** 'znát, vědět'; **SČN 1** 'rozuměti něčemu, povědomost něčého mítí', **2** 'věděti, znáti', **3** 'na čem se znáti' in **4** 'moci, v stávu býti, dokázati, znamenati' (MSS, 537; SČN, IV, 752–753), pa slovarja sod. češ. jezika pri **umět** navajata zgolj skupni pomenski opis 'mít dovednosti, znalosti, schopnosti, ovládat, znát, dovést, dokázat' (predvsem SPP, 257; podobno PSJČ, VI, 505–506), ki v sebi združuje vse pomene. Čeprav navedeno kaže na prekrivnost pomenov in vezljivostnih lastnosti za sodobni jezik, pa stanje v starejših obdobjih upravičuje vzpostavitev oz. ohranjanje vsaj pomenov **(1)** 'znát, vědět; na čem se znát' ter **(2)** 'umět, moci, mít schopnost, dokázat'. V analizi je upoštevano tudi gradivo iz naslednjih del: Vokabulár (zadnji dostop 31. 03. 2009); Kott (IV, 359–360) in SSpoj (408).

487 **Pomenski komentar:** Gre za pomena **(1)** 'být s něčím seznámen, mít o něčem vědomost, přesvědčení' in **(2)** 'mít schopnost, umět, zprav. něco vykonat; znát' (MSS, 560; SČN, V, 47–48; PSJČ, VI, 848–849; SPP, 269–270). Pomen **(2)** je na polovici 20. st. veljal za zastarelega (oz. ljudskega). V analizi je upoštevano tudi gradivo iz naslednjih del: Vokabulár (zadnji dostop 31. 03. 2009); Kott, IV, 588–590; SSpoj, 428.

488 Prim. razlago: VĚDÍVATI *ned. opět. k věděti* (PSJČ, VI, 849); čeprav slovarsko geslo ne ponuja ustrezne pomenske razlage, gradivski zgledi potrjujejo pomen 'mít o něčem vědomost, vědět'.

489 **Pomenski komentar:** Gre za pomene: **(1)** 'mít z vlastní zkušenosti náležitou představu, znalost', **(2)** 'vyznat se odborně v něj, obor, mít v něčem dovednost; umět, ovládat, být znalcem', **(3)** 'být obeznámen s někým z osobního styku, být s někým známý', **(4)** 'pozorovat, rozeznávat, rozpoznávat', **(5)** 'uznávat; hlásit se k někomu' (v smislu 'znát Boha (boha)' itn.) in **(6)** 'je patrné, je vidět' (MSS, 665; SČN, V, 723–724; PSJČ, VIII, 651–652; SPP, 338).

Samo slovar F. Š. Kotta navaja tudi pomen (7) ‘priznavati’ (*komu kaj*; češ. ‘vyznati’, prim. Kott, V, 584).

Ob glagolu **znát** je v češ. izpričan tudi drugotni nedov. iter. **znávat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485; Šlosar, 1981, 31, 33–34) s pomenoma (1) ‘imeti spretnost, obvladati, znati’ (*narediti kaj*) in (2) ‘poznati’ (SČN, V, 723; PSJČ, VIII, 653).⁴⁹⁰

4.4.2 Določilne možnosti glagolov umevanja v češkem jeziku

4.4.2.1 Leva vezljivost

Glagole umevanja zaznamuje v okviru leve vezljivosti **Snom** z oznako *človeško*, saj izkazujejo pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju.

Izjema sta **mnít** (3) in **mínit** (3), ob katerih ima določilo **Snom** vlogo *pomenskega izhodišča* (mogoče *nosilec pomenske vsebine*); določila v tem primeru ne spremlja pomenska oznaka *človeško*. Poseben je še brezos. **znát** (6), ki pomensko ne predvideva »levega« udeleženca (npr. *vršilca* ali *nosilca*), kar ima za posledico neobstoj določila **Snom**.

4.4.2.2 Desna vezljivost

4.4.2.2.1 Brez desnih določil

[1] Kot zgledi vezljivosti brez desnih določil so obravnavani vsi tisti primeri, ki predstavljajo sistemsko nerealizacijo določil, ne pa mogoče njihovega kontekstualnega izpusta ali absolutne rabe glagola. Pri vezljivostni možnosti brez desnih določil se vzpostavlja razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* (izražanje *mišljenjske* sposobnosti).

Myslet: Možnost brez desnih določil se pojavlja ob pomenu (1); je verjetno stabilna – gradivo jo dokaj dobro izpričuje v stčes. obdobju in 19.–20. st. (**do**

Zgledi ob pomenu (6) govorijo o brezosebni rabi glagola, ki je vezana na zvezo s pomožnim glagolom – vezjo, tj. *je znát* (prim. predvsem PSJČ in SPP) in izkazuje poseben pomen; prav slednji upravičuje ločeno obravnavo. Zgodovinsko stabilni so predvsem prvi trije pomeni; ostali pripadajo starejšim obdobjem, prim. zlasti pomena (5) in (4); čeprav pomen (6) navajajo zgolj slovarji sod. češ. knjižnega jezika, ga potrjujejo tudi stčes. zgledi. V analizi je upoštevano tudi gradivo iz naslednjih del: Vokabulár (zadnji dostop 31. 03. 2009); Kott, V, 582–585; SSpj, 559–560.

490 Prim. razlago: ZNÁVATI *ned. opét. k znáti* (predvsem PSJČ, VIII, 653); čeprav slovarsko geslo ne ponuja ustrezne pomenske razlage, gradivski zgledi potrjujejo pomena (1) ‘umět, ovládat, být znalcem’ in (2) ‘být obeznámen s někým z osobního styku, být s někým známý’.

16. st. *Lidé myfilyly sú cogitaverunt* ŽWittb. 2,1; 19. st. *Bůh řekl prachu: Chod' a myšli!* Puchm.; 20. st. *Karla nemyslela, už nebyla schopná.* SPP).⁴⁹¹

4.4.2.2.2 Sklonsko desno določilo

[2] Tožilnik (Sak)

Sak določilno pokriva vlogo nepropozicijskega vsebinskega udeleženca (diktalnega tipa – *kaj kdo misli* itn.). Redko ima dodatne pomenske nianse, ki pomenijo približevanje drugim udeleženskim vlogam, npr. naraščanje *predmetne* vrednosti pomeni mogoče postopno približevanje vlogi *prizadeto*, prim. **znát** (3), (4), (6) in **znávat** (2) (predvsem ob pomenih tipa ‘poznati’, ‘spoznavati’, ‘biti jasno, očitno; biti videti’); zanimiv je tudi **Sak** v vlogi *pomenske vsebine* ob »relacijskih« **mnít** (3) in **mínit** (3).⁴⁹² Velikokrat se na mestu določila pojavlja zaimenska oblika ali samostalnik kategorialnega, ekstenzivnega pomena (npr. *reč, stvar*), ki nadomešča kompleksnejšo (verjetno propozicijsko) vsebino, tj. **SENT**.

Sak velja za tipičen (pravi) sklon predmeta, pri katerem v ospredje stopa skladdenjska (funkcijska) in ne pomenska plat – obravnavan je predvsem kot formalno sredstvo za izražanje dominantnega odnosa (»dominanci vztah«) med povedkovim glagolom in določilom. V zvezi s pomenom pa je vendarle treba reči, da določilo **Sak** ob glagolih, ki pomenijo »mentálni vlastněni« (t. i. statične situacije tipa *Ví všechno; Zná pravdu; Umí hezkou písničku; Myslela si to*), predstavlja t. i. kondenzacijo oz. okvir vsebine/informacije (nedoločno, deiktično, vrednotenjsko itn.; MČ 3, 184; tudi SČ, 243). Določilo **Sak** kot premi predmet (»najbližji cilj in vsebina povedkove dejavnosti«) ob prehodnih glagolih *zaznavanja, umevanja* za star. obdobja navaja V. Zikmund, npr. **stčeš.** *Dobry sluha ví vůli svého hospodina.* Pass.; *Znám starost sestry vaší.* Ctib.; ... *co já nyní myslím.* Pass. (Zikmund, 1863, 57). V zvezi z narečnim **Sak** ob *vědět* (predvsem moravsko; mogoče tudi star. jezikovno stanje) pa J. Gebauer (1929, 319) opozarja, da mu v sod. knj. jeziku ustreza določilo **oSlok**, npr. 19. st. *vím ptaky (= o ptácích)* BartD 1, 179; *vím já lučinu, vím já jednu hospodu z kameňa bramoru.* Prim. predvsem določilno možnost [8], tudi [3].

Myslet: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* mišljenja dokaj stabilno – izkazano je s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. in 19.–20. st. (**stčeš.** *abych myšlil mluvy tvé ut meditarer eloquia*

491 V primeru možnosti **brez desnih določil** domnevam pojavljanje tudi v obdobju 16.–18. st. (iz katerega ni zgledov).

492 Kot **Sak** so obravnavani tudi vsi **Sgen**, ki so posledica zanikanja prehodnega glagola.

tua ŽWittb. 118, 148; **19. st.** *Jedno myslí, druhé mluví a třetí činí.* Č.; **20. st.** *Jaké staré řády a mravy to myslíte? zeptal se sedláka.* Herb.; *Promiň, myslel jsem to v legraci.* SSpoj).⁴⁹³ Določilo z vlogo vsebine namere ob pomenu (2) je nestabilno, saj gradivo izkazuje osamljene zglede iz 18.–19. st. (**18. st.** *Učinil hospodin, což myslil.* D.; **19. st.** *Něco giného mysliti.* Us. 841).

Mnít: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine mišljenja nestabilno – izkazano je namreč z osamljenim stčeš. zgleodom (*pověděv jim to (sv. Prokop Němcům) zahynu a Němci... nějaké přeludstvie mnyechu* Hrad. 26a). Določilo z vlogo pomenske vsebine ob relacijskem (3) ‘pomeniti’ je prav tako izkazano z osamljenimi zgledi do vključno 16. st. (**stčeš.** *Co mnye tato svědečstvie quid sibi volunt* Mus. Deut. 6, 20, Br. tamt.; **16. st.** *Ale hrob mni mého pána.* Wq. 22).

Mínit: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine mišljenja dokaj stabilno – izkazano je namreč s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. in 19.–20. st. (**stčeš.** *Tu čiešiu on (sv. Václav) myenyeffe, o niež syn boží mluvieše* DalC. 30; **19. st.** *Vlka míní a vlk za humny.* Prov.; **20. st.** *Přítel mínil svou nabídku doopravdy (vážně).* SSpoj).⁴⁹⁴ Določilo z vlogo vsebine namere ob pomenu (2) je nestabilno – gradivo izkazuje osamljene stčeš. zglede (*Ti (nepřející)... přezen mají na vezření, a srdce vždy zloby myeny* AlxV. 49). Določilo z vlogo pomenske vsebine ob relacijskem (3) ‘pomeniti’ je dokaj stabilno samo do vključno 16. st., ko je bilo gradivsko dokaj dobro izkazano (**stčeš.** *Co mieni ten sen, který s’vidal? quid sibi vult* Pr. Gen. 37, 10; **16. st.** *Čas mladostj mjnj ten čas.* Br. na Ger. 2,2).⁴⁹⁵

Umět: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja, védenja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od stčeš. obdobja do 20. st. (**stčeš.** *Nežádá, aby uměl rozličné vtipnosti.* J. Hus, Zrcadlo člověka hříšného, tzv. Větší; **17. st.** *Umjm maljřstwj.* Ros.; **20. st.** *Dnešní děti například neumějí ani jednu národní písničku.* SPP).⁴⁹⁶ Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine zmožnosti nestabilno, saj je gradivsko izpričano le z osamljenim zgleodom iz 18. st. (*Newěděla geště Ewa, co smrt umj.* L.).

Umívat: Določilo z vlogo vsebine znanja, védenja je dokaj stabilno v 19.–20. st., ko ga izkazujejo posamezni zgledi (**19. st.** *Gondolieři umívají celé zpěvy svých*

493 Določilo **Sak** ob pomenu (1) v 19.–20. st. lahko spremlja tudi obvezno neudeležensko prislovno dopolnilo (**ADV**), prim. [35]. Domnevam, da se je določilo **Sak** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17.–18. st.

494 Določilo **Sak** ob pomenu (1) v 19. in 20. st. spremlja tudi obvezno neudeležensko prislovno dopolnilo (**ADV**), prim. [35]. Domnevam, da se je določilo **Sak** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17.–18. st.

495 Nestabilnost vzorca je v tem primeru posledica neustaljenosti pomena oz. njegove vezanosti na najstarejša obdobja češ. knj. jezika.

496 Domnevam, da se je določilo **Sak** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 16. st.

nejslavnějších epiků nazpaměť. Ner.; 20. st. Tonička je dobrá tanečnice – po tatíkově – ten to umíval. Svob.).

Vědět: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine védenja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano v stčeš. obdobju in 18.–20. st. (stčeš. *Nebudu seděti vdovů a nebudu věděti bezděťstvie a vdovstvie*. Český překlad biblických knih proroků Izaiáše, Jeremiáše a Daniela; 19. st. [*Babička chtěla*] věděti všemu konec i začátek. Něm.; 20. st. *Kdo by nějakou překážku věděl, nechť ji ohlásí na farním úřadě*. Mrš.). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine znanja, sposobnosti dokaj stabilno – analizirano gradivo izkazuje posamezne zglede iz 17. in 19.–20. st. (17. st. *Wjm cestu k nabywánj gazyka*. Const. Lib.; 19. st. *Všecy řeči ví*. Us.; 20. st. *Nevíte jměna svému hoři*. R. Svob.).⁴⁹⁷

Znát: Pojavlja se ob pomenih (1)–(6). Ob pomenu (1) je določilo z vlogo vsebine védenja stabilno, saj je gradivsko dobro izkazano od stčeš. obdobja do 20. st. (stčeš. *Aby, kto chce múdrosti znáti, najprve od sebe počal*. Hus II. 22; 18. st. *Z štěstí své jest veliké štěstí*. Tč.; 20. st. *Získávání soli z mořské vody zná lidstvo řadu tisícelit*. SPP). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine sposobnosti, znanja dokaj stabilno, saj je gradivsko precej dobro izkazano v obdobju do vključno 16. st. in 19.–20. st. (stčeš. *Aby práva uměli a znali*. Arch. IV. 445; 19. st. *Matka má znala z rodného svého domu výborně pekařské řemeslo*. Jir.; 20. st. *Ukázalo se, že někteří maturanti neznají pravopis*. SPP). Ob pomenu (3) je določilo z vlogo vsebine poznavanja (tip *prizadeto* s poznavanjem) stabilno; gradivsko je dobro potrjeno od stčeš. obdobja do 20. st. (stčeš. *A ti Jozeffa neznagechu*. Bel.; 17. st. *On dobře vůli boží znal*. Dač. II. 2; 20. st. *Uvaděčky v kině už Milouška znaly*. SPP). Ob pomenu (4) je določilo z vlogo vsebine opažanja, spoznavanja dokaj stabilno – gradivsko je namreč izkazano s posameznimi zglede iz 17.–20. st. (17. st. *Po klobauku gest snadno ho znáti*. Har.; 19. st. *Já ho znám po hlase*. Us.; 20. st. *Ornithologem byl, znal kdejakého ptáka v lese po zpěvu i po hnízdě*. A. Mrš.).⁴⁹⁸ Ob pomenu (5) se določilo z vlogo vsebine priznavanja itn. kaže kot manj stabilno, saj je gradivsko izkazano z redkimi zglede iz 16. in 19.–20. st. (16. st. *Kterýž toho znáti neumj*. Wq. 275; 19. st. *Ó, znala boha a plnila jeho zákony, jen že pohanským svým spůsobem*. Svět.). Določilo se pojavlja tudi ob pomenu (6) v vlogi vsebine zaznavanja (tudi

497 Domnevam, da se je določilo **Sak** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v obdobju 16.–17. st., ob pomenu (2) pa v 18. st. (ter da je nasploh pogostejše); primerjalno (glede na meni dostopne gradivske podatke) je določilo **Sak** bolj stabilno ob pomenu (1).

Opomba: Vsaj v primeru določila **Sak** se pomena (1) in (2) močno prekrivata (*védenje* – *znanje*, manj *sposobnost*), kar onemogoča objektivno razvrstitev primerov v prvo oz. drugo skupino. Dokaz za pomensko prepletanje je tudi dejstvo, da enake zglede (predvsem iz 19.–20. st.) slovarji sodobnega češ. jezika uvrščajo k različnim pomenskim opisom: k 'uměti, znáti' (PSJČ) oz. k 'být s něčím seznámen, mít o něčem vědomost, přesvědčení' (SPP).

498 Določilo **Sak** ob pomenu (4) običajno spremlja neudeležensko prislovno dopolnilo (**ADV**), prim. [35].

védjenja); je dokaj stabilno – gradivsko je namreč izkazano s posameznimi zgledi iz stčeš. obdobja in 19.–20. st. (stčeš. *S té hory vstúpil Pán Kristus do nebe a znáti tu ješče v kameni šlépěje nohy jeho levé, jako by kto pečet’ u vosk měký vtiskl.* Cestopis tzv. Mandevilla v překladu Vavřince z Březové (15. st.); 20. st. *Na praporu je ještě znát spárané kolečko po hákovém kříži.* SPP).⁴⁹⁹

Znávat: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine védenja nestabilno – gradivsko je namreč izkazano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Věci z bible výborně však znával.* Rais.). Ob pomenu (2) je določilo z vlogo vsebine poznavanja (tip *prizadeto* s poznavanjem) bolj stabilno (sploh glede na pomen (1)), in sicer v 19.–20. st., ko je gradivsko dobro izkazano (19. st. *Muže jejího jsem taky znával.* Rais.; 20. st. *Nikdo mne nezná, kdo mne znával, všechny jsem ráda opustila.* R. Svob.).

[3] Rodilnik (Sgen)

Umět: Določilo Sgen se pojavlja ob pomenu (1) v vlogi nepropozicijskega vsebinskega udeleženca (verjetno diktalnega tipa – *kaj kdo zna*); določilo (z vlogo vsebine znanja, védenja) je nestabilno – gradivo izkazuje osamljene zglede iz 19.–20. st. (19.–20. st. *Písniček uměla jako nějaká stará ženská.* Jir.; *Ona uměla nejkrásnějších a nejrozmanitějších pohádek a písní.* Něm.).

Za sod. češ. jezik Sgen ob glagolih *umevanja* ni značilen – skladenjska literatura ga namreč ne omenja (prim. tudi opombo v zvezi z določilom ob glagolu *poslouchat* – star. *hudby*, sod. *hudbu*; ESC, 151), medtem ko se je v starejših fazah knj. jezika pojavljal. J. Gebauer tako opozarja na njegov partitivni pomen, npr. *toho města jména ne pomním* Mand. 185^a (Gebauer, 1929, 343–346),⁵⁰⁰ podobno interpretacijo določila Sgen ob glagolih (in zloženih povedkih) »poslouchání a povědomosti« ima tudi V. Zikmund, npr. *Pomni, hospodine, sluh svých i všech těch ježto stojí okolo mne.* Štít.; *Pamětliv budu jmena tvého.* Br. (Zikmund, 1863, 145). Sgen je v omenjenih primerih nadomestilo določilo Sak, konkurenčno že v stčeš. obdobju (prim. Gebauer, 1929, 344–345).⁵⁰¹

499 Domnevam, da se je določilo Sak ob pomenih (1) in (3) pojavljalo tudi v 16. st., ob pomenu (2) v 16. in 18. st., ob pomenu (5) v 17.–18. st. ter ob pomenu (6) v 16.–18. st.

500 Gebauerjeva razlaga je deloma motivirana besedotvorno (količinski pomen predpone *po-*!), vendar avtor na koncu povzame, da pomen »trochu« zaznamuje tako (glagolske) sestavljenke kot simplekse. Ključno je torej »pojeti významu«: »když se má rozuměti dění obmezené, jest genitiv, když se má rozuměti dění neobmezené, jest akkusativ«, pri čemer se lahko ob istem glagolu – odvisno od pomena – pojavljata oba skloni (Gebauer, 1929, 343).

501 Ob glagolih *zaznavanja* (pomensko blizu *umevanjskim*) naj bi Sgen že predzgodovinsko nadomestil Sak (stčeš. zgolj ostaline, npr. *slyš těchto nových řečí* Tkadl; viz *velikého diva* LegJiřB; *patří smělosti německé* HusPost).

4.4.2.2.3 Predložnosklonsko desno določilo

4.4.2.2.3.1 S tožilnikom

[4] Tožilnik + na (naSak)

Določilo **naSak** pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca z (izhodiščnim) pomenskim odtenkom smernosti, namere (Kopečný, 1973, 117–118).

V češ. jeziku je predložna zveza **naSak** v funkciji predmetnega določila ob glagolih *mišljenja* stabilna. Kot predmet, na katerega se dejavnost »hledění, pamatování, zapominání, rozpominání, myšlení« nanaša, **naSak** zaznamuje že najstarejša obdobja češ. jezika – ob glagolih *mišljenja* prim. **stčeš.** *pomyslte na to* AlxV. 1324; *na něšto budeš mieně* PiID. (Zikmund, 1863, 241–242; Gebauer, 1929, 450–451). Podobno velja tudi za sod. češ. jezik (npr. sorodno *Dědeček se ještě pamatoval na první válku*), pri čemer pomen predloga večinoma stopa v ozadje (MČ 3, 196).⁵⁰²

Myslet: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* *mišljenja* stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano v obdobju do vključno 17. st. in 19.–20. st. (**stčeš.** *Arnošt na pomstu myfleše* Baw. 90a; **17. st.** *Vždy na tebe myslím*. Kom.; **20. st.** *Když potom pustila kolovrat, trhala se jí nit' – neboť nemyslila na práci*. Herb.).⁵⁰³ Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebine* namere (tudi prizadevanja) manj stabilno – analizirano gradivo namreč izkazuje posamezne zglede iz 19.–20. st. (**19. st.** *Dalekoť bylo mé ctížádosti, mysliti kdy na takové postavení [býti ministrem]*. Pal.; **20. st.** *Jindrovi už je třicet, ale na ženění nemyslí*. SPP).

Mnívat: Pojavlja se v vlogi *vsebine* *mišljenja* (tudi spominjanja); je nestabilno – gradivsko je namreč izkazano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Tu [při klekání] mnívám na radosti ráje*. Čel.).

Mínit: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo *vsebine* *mišljenja*; je dokaj stabilno, saj je gradivsko izkazano s posameznimi zgledi iz obdobja do 16. st. in 19. st. (**stčeš.** *Zrádcové truce se tam na Patrona, mienyeczce na ň slova pro 'na, ještě ...* AlxBM. 4, 30; **19. st.** *Nač mjnil spasitel*. Proch. na bib. 1804).⁵⁰⁴

502 Večina glagolov z določilom **naSak** pomeni fizično, psihično, predvsem pa komunikacijsko dejavnost, ki jo zaznamujeta še reakcija ali čustveno vplivanje na prejemnika (MČ 3, 195).

503 Domnevam, da se je določilo **naSak** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 18. st.

504 Domnevam, da se je določilo **naSak** pojavljalo tudi v 17.–18. st.

[5] Tožilnik + o (oSak)

Myslet: Določilo **oSak** se pojavlja v vlogi *razmernega vsebinskega udeleženca*⁵⁰⁵ (*vsebina* namere, prizadevanja) ob pomenu **(2)**; je nestabilno, saj je gradivsko izpričano z osamljenimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. (**stčeš.** (*kněži*) *o pastvu svého břicha myfle* ChelčPař. 188b; **16. st.** *Zapomeň na se samého, a o obecné dobré mysl.* Gel. Petr. 96).

Pomen predložne zveze **oSak** kot *predmeta (tudi vsebinsko)*, za katerega si *nosilec prizadeva* se v češ. jeziku dobro ohranja. Primeri, ki jih V. Zikmund ter J. Gebauer navajata za starejša obdobja, npr. **stčeš.** *dbáti o něco*, **16. st.** *Zasazujte se horlivě o zákon* (Zikmund, 1863, 250–251; Gebauer, 1929, 464),⁵⁰⁶ se pojavljajo tudi v sod. jeziku (prim. *dbát, prosit, starat se, snažit se o jídlo*; MČ 3, 195–196).⁵⁰⁷

[6] Tožilnik + přes (přesSak)

Myslet: Določilo **přesSak** pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega udeleženca*, ki bi bil verjetno označen kot *siže (o kom kdo misli)*.⁵⁰⁸ Določilo v vlogi *vsebine* mišljenja naj bi se pojavljalo ob pomenu **(1)**, vendar F. Š. Kott (ki možnost omenja za 19. st., prim. Kott, I, 1094) ne navaja zgledov, ga pa označi kot *normativno slabega*.

Navedeno omogoča sklepanje, da je bilo določilo v češ. knj. jeziku tega obdobja izjemno, verjetno pa je zaznamovalo pogovorni jezik 19. st.; mnenje potrjuje pripomba V. Zikmunda: »Můžeme *mluviti přes zed'*t. j. z jedné strany na druhou, avšak chybné jest, což se někdy slyší, *mluviti přes ctnost'* místo *mluviti o ctnosti*« (Zikmund, 1863, 206). Predložna zveza **přesSak** je v vlogi določila zgornjega tipa češ. narečni germanizem, prim. nem. **überSak** (Kopečný, 1973, 176). Prim. predvsem sopomensko določilno možnost **[8]**.

505 Etimološko najbrž krajevno 'okoli' (izhodiščno), a tudi vzročno/oziralno (Kopečný, 1973, 132, 136–137).

506 Ob glagolih tipa *mysliti, starati se, pečovatí, dbáti, usilovati* itn. naj bi določilo **oSak** ustrezalo nem. *um, wegen, für* (Zikmund, 1863, 250).

507 Na položaju udeleženca *vsebine* namere, prizadevanja se lahko nahaja tudi *propozicijsko* določilo – večinoma možno (**16. st.** *Mysl o to, aby se libil.* Mudr.; **sod.** *staral se, aby ...*; prim. nepopolno vsebino/informacijo v sod. zgledu *Staral se (o to), kde budou spát*), lahko pa je tudi realizirano (**sod.** *Postaral se o to, že děti mají co jíst*; Zikmund, 1863, 251; MČ 3, 195–196).

508 Osnovni krajevni pomen predloga psl. ***perzъ (persъ)** je vezan na *premikanje na drugo stran*, tj. 'preko' (Kopečný, 1973, 175).

4.4.2.2.3.2 Z dajalnikom

[7] Dajalnik + k (kSdat)

Določilo **kSdat** (pomen kraja, predmeta oz. čas. točke, h kateri je usmerjeno dejanje; Kopečný, 1973, 101) pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca; VV (176) označi določilno možnost kot sižejsko.

V predmetnem določilu **kSdat** se ohranja izhodiščni smernostni pomen predložne zveze (*kam*), a preneseno, prim. **sod.** *Referent mluvil k otázce investic / k různým otázkám* (MČ 3, 194; VV, 177).⁵⁰⁹ Medtem ko se določilo v sod. češ. jeziku ob glagolih *umevanja* ne pojavlja, pa je v star. obdobjih pogostejše, npr. **stčeš.** (*Ježíš*) *mlád jsa uměl jest k silnému boji Štít. ř. 33^b*; sorodno *co učí člověka k spasení* (tudi ob **mieniti**, prim. LMar. 13; Gebauer, 1929, 440–441); zglede **kSdat** s prenesenim pomenom cilja, h kateremu je usmerjena telesna/duhovna dejavnost, navaja tudi V. Zikmund (žal brez *umevanjskih* glagolov, prim. 1863, 212–213). Glede na izhodiščni pomen je blizu določilo [4].

Mínit: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* mišljenja dokaj izjemno (nestabilno), saj je gradivsko izkazano z osamljenimi stčeš. zgledi (*Kterak mój pán ke mně myeny* Pís. Vyšbr. I; (*Jachim*) *tu vše své dobré děnie mlád sa činil k bohu myenye, v junoštvě bydle* LMar. 13). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebine* namere nestabilno – izkazano je z osamljenim stčeš. zgledom (*Sebralo se čtvernohé a ptačstvo proti nim mnohé, k boji mieniec velmi tvrdě* Baw. 99).

Umět: Pojavlja se ob pomenu (2) z vlogo *vsebine* sposobnosti, zmožnosti; je nestabilno – gradivo namreč izkazuje osamljene stčeš. zglede (**stčeš.** *Kteřjž kak nedospěli, nebo k wogně neuměli, tēm poruči města, hrady*. St. skl. II.176).

4.4.2.2.3.3 Z mestnikom

[8] Mestnik + o (oSlok)

Določilo **oSlok** pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki bi bil označen kot siže (*o kom kdo govori oz. misli?*); izhodiščno ga verjetno zaznamuje krajevni pomen 'okoli', na katerega se navezujejo t. i. predmetni tipi (Kopečný, 1973, 132–137).⁵¹⁰

509 Med glagoli, ki v sod. češ. knjižnem jeziku ohranjajo določilo **kSdat**, se nahaja tudi glagol govorjenja *mluvit* (ki je *umevanjskim* soroden); določilo naj bi bilo v tem primeru kategorialni izraz vsebinske, mišljenjske tvorbe, ki ga vsebinsko dopolnjuje razvijajoči izraz (VV, 177). Predlog **k** je v primeru določila **kSdat** pomensko izpraznjen, prim. izhodiščni krajevni pomen **o** v določilu **oSlok**.

510 O razmerju med psl. ***o** < ide. **op(i)* 'blizu, na, ob, za' in ***obь** /***obь** 'ob, pri, okoli' < ide. **ob'i* 'na, k' ter o njunem oblikovnem, pomenskem sovpadanju glej npr. Snoj, 2003, 454.

Predmetno določilo **oSlok** zaznamuje glagole *govorne, mišljenjske* dejavnosti (*mluvit, soudit, rozhodnout, přemýšlet, rozjímat* itn.); pojavlja se v vlogi t. i. sižeja oz. določilne realizacije *vsebinskega* udeleženca (MČ 3, 197). Za predložno zvezo **oSlok** je bila omenjena funkcija značilna že v stčeš. obdobju, prim. *abych vždy myslil ... o tobě* Modl. 12^b; *musil jíti nesa kopie, jenž lépe věděl o snopě ...* AlxV. 2246 (ob glagolih *umevanja* tipa *mysliti, věděti, znáti* itn. gre za prenesen krajevni pomen **oSlok** kot *predmeta, okoli katerega se kaj dogaja ali je*; Gebauer, 1929, 465–466) in tudi kasneje, npr. **16. st.** *O tom na své cestě přemýšloval.* Cap. (Zikmund, 1863, 252).⁵¹¹

Myslet: Pojavlja se ob pomenu **(1)** z vlogo *vsebine* mišljenja; je dokaj stabilno, saj je gradivsko izkazano s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 17. st. in 19. st. (**stčeš.** *Panku, myfl o sobě spieše!* (verš 8slab.) Hrad. 143a; **17. st.** *Vždy o tobě myslím.* Kom.; **19. st.** *Bylo nám tak milo po čas celý, když jsme svorně spolu v míru žili, nemyslíce o loučení žádném.* Pflug.)⁵¹²

Vědět: Pojavlja se ob pomenu **(1)** z vlogo *vsebine* védenja; je stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od stčeš. obdobja do vključno 20. st. (**stčeš.** *O tom nič nevědieše.* Kat. 241; **17. st.** *Kdyby kůň o své síle věděl, nikdo by na něm neoseděl.* Ros.; **20. st.** *Dítě ani neví o své vychovatelské moci a síle.* SPP).

Vědivat: Pojavlja se z vlogo *vsebine* védenja; je nestabilno, saj je gradivsko izpričano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Vědíval o všech tajnostech a spádech obchodního světa.* Staš.).

Znát: Pojavlja se ob pomenu **(1)** in **(6)**. Ob pomenu **(1)** je določilo z vlogo *vsebine* védenja nestabilno, saj je gradivsko izpričano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Tam oba spolu býwali, rodiče o nich neználi.* Čas. mus. VI. 394). Določilo se pojavlja tudi ob pomenu **(6)** v vlogi *vsebine* zaznavanja (tudi védenja); je prav tako nestabilno – gradivsko je namreč izkazano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Sotwa bylo o wčelnjku znáti.* Rozm. o wčel. 4).

511 Zikmundov opis pomena **oSlok** ob glagolih *umevanja* se ujema z Gebauerjevim: »V smyslu přeneseném klade se o věcech, kolem čeho činnost se děje, nač se táhne, s čím se obírá, zamnestknává /.../«; prim. nem. *über, von, wegen, in Ansehung, in Betreff* (Zikmund, 1863, 252).

512 Domnevam, da se je določilo **oSlok** pojavljalo tudi v 18. st.

4.4.2.2.3.4 Z orodnikom

[9] Orodnik + s (sSins)

Umět: Določilo **sSins**⁵¹³ pokriva vlogo *razmernega* udeleženca ob pomenu **(1)**; je manj stabilno, saj je gradivsko izpričano z redkimi zgledi iz 16. in 19. st. (**16. st.** *Spustili do moře ty, kteří s njm (= mořem) uměli.* Gel. Petr.; **19. st.** *On s ním umí (zacházeti).* Us. Dch.).⁵¹⁴

Novejša češ. skladnja obravnava predložno zvezo **sSins** kot obveznovezljivo določilo ob glagolih *zacházet (s granátem)*, *počítat (s rozhodnutím)*, *dělat se 'dávati si práci, pachtit se s něčím'* itn. (npr. **sod.** *Dělala jsem se s tím referátem přes dvě hodiny*); v zgledeh tega tipa naj bi **sSins** izražal *vsebinsko* določitev oz. vrsto dejavnosti (MČ 3, 199; VV, 240). Podobna vloga (navezujoča se na **sredstvenost**) zaznamuje tudi določilo ob **umět (1)**, pri katerem je torej treba domnevati pomen 'biti spreten z' (izhodiščno '(znati) ravnati z'), v kolikor ne gre za elipso **INF** glagola tipa *zacházet* (prim. določilo **[11] INF**).

4.4.2.2.4 Deležniško, nedoločniško in odvisniško določilo

[10] Deležnik (Part)

Določilo **Part** nastopa v vlogi propozicijskega *vsebinskega* udeleženca in predstavlja le različico oz. ustreznico **SENT** na mestu predmetnega vsebinskega odvisnika.

V zvezi s **Part** v vlogi *vsebinskega* udeleženca je treba omeniti vsaj dve prekrivni možnosti: **(a) Part** kot določilo nekaterih glagolov; **(b) Part** po zaimkih *kto, čso* in po vezniku *jak(ž)*.⁵¹⁵ V tipu **(a)** se je **Part** pojavljal ob glagolih *činiti se, mnieti (se), mysliti* itn.; zaznamoval ga je skupni osebek z nosilcem vezljivosti (**Snom**), funkcijsko je ustrežal *vsebinskemu* odvisniku z veznikom *že* (stčeš. *by*). Zglede tipa *mysléch ležě sám jediný* Alx; *ten zisk, jenžto mní maje, otloží* AlxBM. 5, 28

513 Osnovni (splsllov.) pomen predložne zveze **sl(n)Sins** naj bi bil **spremljevalni** (komitativni, asociativni), npr. sln. *potovati s kom*; z njim sta tesno povezana **vsebinski** (npr. češ., slš. *hrnec s vodou, s kúzly se obchoditi*; kvalifikacijsko češ. *děvče s modrýma očima*) ter **sredstveni** pomen (blizu načinovnemu, prim. sln. *konj se brani s krepko ного*; Kopečný, 1973, 244–249).

514 Slovar F. Š. Kotta razlaga zglede z elipso **INF zacházeti** 'ravnati, ukvarjati se z' (prim. Kott, IV, 359–360). Kljub redkim zglede domnevam, da se je določilo **sSins** ob pomenu **(1)** pojavljalo tudi v 18. st.

515 Poleg njiju se v stčeš. kontekstu omenjata še možnosti **(c)** deležijskih zvez tipa *bděli, stád svých střehúce* Štit. in **(d)** absolutnih deležniških zvez, ki so nastale pod vplivom latinščine, npr. *sediecih jich a jedúcih vece jim Ježíš* EvOl. Medtem ko je bila možnost **(c)** priljubljeno skladijsko sredstvo v knj. jeziku 16.–17. st., ki je bilo nato revitalizirano v novočeškem knj. jeziku (danes se kot stilistično zaznamovano sredstvo v tej možnosti pojavljajo predvsem deležniki sedanjega časa), pa je možnost **(d)** kot mehanični kalk po lat. vzoru do konca 14. st. izginila (HMČ, 365, 367–369).

so se v češ. jeziku obdržali do konca 16. st. (HMČ, 365; prim. Trávníček, 1956, 185–186).

Drugo možnost (tj. **Part** po zaimkih *kto, čso*) je s prvo družila vrednost *vsebinskega* odvisnika in določila glagola – v strukturah s *čso (co)* glagola *nevěděti*, prim. *nevíte co prosíte* Krist ‘nevíte, co máte prosit’, *nevěda co čině* Pass. (včasih je imel **Part** tudi funkcijo odvisnega deliberativnega vprašanja, npr. *nevědieše, co učiniti ani kam sebú vrha* OtcA ‘nevěděl, co má učiniti ani kam se poděti’). Strukturo je po stčeš. obdobju nadomestil **INF** (npr. *neviem co řeci sobě* Baw. ‘co si mám říci’) oz. **míti** + **INF** (Trávníček, 1956, 185; HMČ, 366–367; prim. tudi Gebauer, 1929, 596–598).⁵¹⁶

Mnít: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* mišljenja; v gradivu sem zasledil posamezne (istoosebkovne) stčeš. zglede (*Mnhiech ztepa všě kniežata* DalH. 40; *(liška) mnyese oklamajíc čbána, nalit sě oblúdi sama* Hrad. 130a); navedeno priča o tem, da določilo **Part** ni bilo redko ob glagolu **mnieti** v stčeš. obdobju.

Míit: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* mišljenja; v gradivu sem zasledil le osamljen (istoosebkovni) stčeš. zgled (*On (otec Pilatův, vida ve hvězdách, že by dnes mohl zploditi syna pověstného) mienil chtě z toho jmieti utěšenie, nalit túhu jmieti bude* Štít. uč. 9a). Osamljenost določila **Part**, ki je zgolj različica *vsebinskega SENT*, verjetno priča o njegovi izoliranosti.

[11] Nedoločnik (INF)

Določilo **INF** se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega *vsebinskega* ali *vsebinsko-namernega* udeleženca (slednji je pogostejši, in sicer ob glagolih, ki pomenijo *nameravanje*). Določilo kaže pri glagolih *umevanja* na dve strukturi različici: **(a)** glagol lahko ob sebi *zahteva INF* (sem sodijo pomeni tipa ‘imeti sposobnost, znanje’, ‘moči’ ali ‘nameravati’); ta skupina glagolov se približuje pomožniški vlogi; **(b)** glagol lahko ob sebi *dopušča* določilo **INF**, pri čemer predstavlja nedoločniški polstavek le različico **SENT** ob pogoju enakosti osebkva glavnega in odvisnega stavka, ki se pretvori v nedoločniški polstavek (sem sodijo čisti *védenjski* pomeni).

Ob glagolih *umevanja* ima **INF** (vloga *vsebinskega* udeleženca različnih tipov) predmetno funkcijo, z vezljivostnega vidika pa lahko nastopa kot »edino« določilo ali zgolj nominalizacijsko sredstvo (*sekundarna* zasedenost vezljivostnega

⁵¹⁶ Strukture s *kto* se pojavljajo po zanikanem *býti* (pomen ‘obstajati’), drugotno tudi po trdilnem (npr. *neby kto za právo sě postavě* Dal ‘nebylo [nikoho], kdo by se postavil za právo’). V nekaterih primerih so imeli **Part** s *kto*, *co* funkcijo ozir. odvisnikov, npr. *nad nimi což chtiec činichu* Baw, medtem ko so strukture **Part** po vezniku *jako* (*jakž, jakož*) nadomeščale primerjalne odvisnike, npr. *jakž chtě dary své dělš* LegMar (HMČ, 366–367).

položaja po P. Karlíku). Njegovo pojavljanje je pogojeno z enakostjo vršilcev/nosilcev dejanja v glavnem stavku in nedoločniškem polstavku (MČ 2, 148–149).

Kot »edino« določilo se razlaga **INF** ob glagolih *hledět, hodlat, mīnit, dovést, umět; dokázat* itn. (MČ 3, 231);⁵¹⁷ je tudi običajno oblikovno sredstvo za izražanje udeleženca *spůsobnost* (prim. VV, 207).⁵¹⁸ **INF** ob glagolih (t. i. *predikatorjih*) s pomenom *vědenja* (manjšega od 100 %), npr. *domnívat se, soudit, myslet*, predstavlja nominalizacijo **SENT** z veznikom *že*, npr. *Doufal, že tam najde nové přátele // tam najít nové přátele; Domnívala se mu to čísti na očích*. Tovrstna skladijska raba **INF** (domnevno latinizem) je v sod. češ. jeziku arhaična.⁵¹⁹ Po drugi strani pa je nominalizacijski **INF** ob glagolih s pomenom 'nabytí rozhodnutí realizovat nějaký děj' (tipa *předsevztí si, umínit si, rozhodnout se*) v sod. jeziku običajen, prim. *Bratr si usmyslil, že se ještě letos ožení // ještě letos se oženit* (SČ, 101, 104).⁵²⁰ Zgoraj opisano skladijsko »obnašanje« **INF** je značilno tudi za starejša obdobja češ. jezika, kar potrjujejo zgledi v Zikmund (1863, 639–640) in Gebauer (1929, 574–575; slednji brez natančnejše pomenske diferenciacije).

F. Trávníček navaja ob zanikanem *nevědět* možnost **INF** v funkciji indirektnega dopolnjevalnega (po J. Zubatem celo deliberativnega) vprašalnega odvisnika, prim. *nevědieše, co učiniti tomu* Hrad 9b (pogosteje ob *mít*, npr. **stčeš.** *nejmám t' co dátí* Hrad. 127^b); struktura zaznamuje vso historično dobo češ. jezika (Trávníček, 1956, 177; tudi Bauer, 1960, 163).⁵²¹ V. Zikmund (1863, 405) v zgledih tega tipa eksplicitno vzpostavi razmerje med **SENT** in drugotnima **INF**, **Part: 16. st.** *Nevěděli, coby jemu odpověděli*. Br – **16. st.** *Ját' vám nevím co seznávati*. Svěd. (drugače *Vím toho na kom posahati*. Svěd.) – **stčeš.** *Nevím, co čině*. Štít.

Myslet: Pojavlja se ob pomenu (2) z vlogo *vsebine* namere (**INF** tipa (a)); določilo je dokaj stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano v obdobju do vključno 16. st. in 19.–20. st. (**stčeš.** *Jehož (Krista, já) nyní myflym... přijímati* Modl. 27a; **19. st.** *Co*

517 Po MČ 3 (231) je **INF** del osnovne stavčne strukture (»základová větná struktura«) le tedaj, ko ne vstopa vanjo z izpeljavo (tj. s substitucijo ali transformacijo) oz. ko gre za edino oblikovno določilno možnost. Za izpeljane stavčne strukture veljajo tudi *muset odejít, smět běhat* itn. (povedki s t. i. *modálními specifikatorji*, prim. MČ 3, 280). Posebno pozornost si zasluži tudi opomba, da gre v zvezah tipa *umí rusky* za izpust (elipso) nedoločnika *mluvit* itn. (MČ 3, 231). Zgodovinska stabilnost zvez tega tipa pa vendarle omogoča sklep, da gre za uveljavljeno določilno možnost.

518 V pričujočem delu se ga obravnava kot *vsebinsko* sposobnosti.

519 V. Zikmund navaja več tovrstnih zgledov iz starejših obdobji češ. jezika, npr. **16. st.** *A myslíme my bez viny býti?* Br. (Zikmund, 1863, 414).

520 Po VV (157; tudi 155) se lahko infinitivizirajo naslednji **SENT** z vlogo *vsebinskega* udeleženca: večina **SENT** z *aby* (izjema so predikatorji tipa *prosit* ali *tísti*, ki oznako [+volunt] pridobijo sekundarno, npr. *volat*) in **SENT** z *že*, ki pomenijo še nerealizirano dejanje/stanje. O **nominalizaciji** z nedoločnikom (infinitivizaciji) glej tudi MČ 3 (230–232, 509).

521 F. Trávníček meni, da je imel **INF** izhodiščno prislovnodoločilno funkcijo oz. prislovni pomen; v skladu s tem razlaga tudi izhodiščni pomen strukture »*co dělat*« kot 'co (je) na práci, co (je) za účelem práce?' (*co* predstavlja **Snom**, medtem ko je **INF** *dělat* njegovo določilo ozira, namena; Trávníček, 1956, 177).

*myslíte s Václavem započítí? Ehrenb.; 20. st. Nic zlého jsem nemyslil propovědit. Svob.).*⁵²²

Mnít: Pojavlja se ob pomenu (1) z vloge vsebine mišljenja (INF tipa (b)); določilo je relativno stabilno, saj je gradivsko izpričano s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. in 19. st. (stčeš. *Ti j'ho (Tyrští Alexandra) protivně uzřěchu, poddati sě j'mu nechťiece a obrániti sě mniecez AlxH. 8, 8; 19. st. Tolik krásy, tolik lesku mní [žena] uzříti jen v nebesku!* Erb.).⁵²³

Mínit: Pojavlja se ob pomenu (2) z vloge vsebine namere (INF tipa (a)); je stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od stčeš. obdobja do 20. st. (stčeš. *Ten, jenž vsú mocú mieny potkati sě bojem silně...* AlxH. 4, 2; 18. st. *Míním to vykonati.* Toms.; 20. st. *Tak jako tak jsem mínil odejít do ciziny.* SSpoj).

Umět: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja, védenja (INF tipa (a)) stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od stčeš. obdobja do 20. st. (stčeš. *A Syn múdrost, aby uměl sě vystřieci od zlosti.* J. Hus, Dcerka nebo o poznání cesty pravé k spasení; 17. st. *Umj, to udělati, plawati, geziti, tomu barwu dáti* Ros.; 20. st. »Poslyšte, umíte zpívat?« otázal se jeden z nich Švejka. SPP). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine sposobnosti, zmožnosti (INF tipa (a)) stabilno, saj ga gradivo potrjuje od stčeš. obdobja do 20. st. (stčeš. *Úředníci neumějíc toho najíti i odložili to na markrabinu milost'.* Půh. I. 266; 17. st. *O toho (syna zemřelého) se neračte starati, který giž opatřen gest, a má se nepochybně lépe, než umjete na to mysliti.* Ms. Žer. Čas. mus. V. 399; 20. st. *Kočka se nikdy nepřezere, umí včas přestat.* SPP).⁵²⁴

Umívat: Določilo z vloge vsebine znanja, védenja je stabilno vsaj v 19.–20. st., ko je gradivsko izpričano s posameznimi zgledi (19. st. *Refunda umíval povídati nejpodivnější noviny.* Třeb.; 20. st. *Vesniční muži umívají kuchařit jako ženy.* Rais.).

Vědět: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine védenja (INF tipa (b)) dokaj stabilno, saj je gradivsko izkazano s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 17. st. in 19. st. (stčeš. *Giž newj kam koz hnáti.* Dal.; 17. st. *I newěděl gsem co dělati.* Com. lab.; 19. st. *Ruka se chvěje, neví patrně, po čem sáhnouti dříve.* Vrch.).⁵²⁵ Ob pomenu (2) je določilo v vlogi

522 Domnevam, da se je določilo INF pojavljalo tudi v 17.–18. st.

523 Domnevam, da se je določilo INF ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 17.–18. st.

524 Pri določilni možnosti z INF je težko ločevati med pomenoma (1) in (2) (prekrivnost znanja in sposobnosti, zmožnosti); vendarle pa se zdi, da prevladuje prvi. Domnevam, da se je določilo INF ob pomenu (2) pojavljalo tudi v 18. st.

525 Ob vědět (1) gre večinoma za določilo INF v indirektnih vprašanih tipa *Ne ve, kaj reči*; ob izpolnjenem pogoju enakosti osebka glavnega in odvisnega stavka ga zaznamujeta še zadobnost (ne istodobnost), pogojno(-želelna) modalnost (pretvorba *Ne ve, kaj bi rekel*), mogoče namernost; prim. V. Zikmund (1863, 405), F. Trávníček

vsebine sposobnosti, znanja (**INF** tipa (**a**)) tudi dokaj stabilno – gradivsko je izkazano s posameznimi zgledi iz stčeš. obdobja in 19.–20. st. (**stčeš. Vědjet' praviti o tom hoši. Dal. 148; 19. st. Věděli mnoho vypravovati o jeho laskavosti. Brs.; 20. st. Ale věděl na všechno znamenitě odpověděti. Olb.**).⁵²⁶

Znát: Pojavlja se ob pomenih (**1**) in (**2**). Ob pomenu (**1**) je določilo v vlogi vsebine védenja (**INF** tipa (**b**)) nestabilno, saj je gradivsko izkazano z osamljenimi zgledi iz stčeš. obdobja in 19. st. (**stčeš. Napřed vám velmi děkujeme a mnohým dobrým to oplatiti že jste se tuto sjeli nyní k našemu pilnému obeslání, neb sami znáte býti potřeba toho, že jest jich již velmi mnoho ... Hynek z Poděbrad, Neuberský sborník; 19. st. Božství býti pohané znali. Sš. II. 47.**).⁵²⁷ Ob pomenu (**2**) je določilo v vlogi vsebine sposobnosti, znanja (**INF** tipa (**a**)) stabilno, saj je dokaj dobro izkazano za 17.–20. st. (**17. st. Což ačkoli gsem znal poněkud tak býti. Har.; 19. st. Kdo nezná mlčeti, nezná i mluвити. Prov.; 20. st. Znal chytati ryby do ruky. M. Jahn.**).

Znávat: Ob pomenu (**1**) je določilo v vlogi vsebine sposobnosti, znanja (**INF** tipa (**a**)) nestabilno, saj je gradivsko izkazano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Rád se přítel k hezkým čepným mladícím a jak je znával bavit vypravováním. Tůma.*)

[12] Vsebinski odvisnik (SENT)

Določilo **SENT** pokriva vlogo pravega vsebinskega udeleženca propozicijskega tipa; gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki najboljše razkrivajo kompleksno vsebino umevanjske dejavnosti.⁵²⁸

Vsebinski odvisniki s pomenom odvisnih izjav, vprašanj, ukazov, želja se pojavljajo v vlogi določila ob glagolih (in samostalnikih) *sporočanja, zaznavanja, mišljenja, vrednotenja* itn.; imajo večinoma predmetno, osebkovo ali prilastkovno funkcijo (HMČ, 382; MČ 3, 510).⁵²⁹

Brezvezniški **SENT** so v češ. jeziku redkejši od vezniških, zaznamujejo pa večinoma besedila bližja pogovornemu jeziku ali prosto pripovedovanje, prim. **stčeš. králi, věz to cele, věš svět musí na tě zřieti** NRada 546 (Bauer, 1960, 117–119). Na razvoj **SENT** iz neodvisnih stavkov opozarjata stčeš. *izjavna veznika ano, nali(t')* s še jasno členkovno oz. medmetno funkcijo (**stčeš. uzřě, nalit' dievka pláče** 'uzřel: hle, dívka pláče'; **19. st. v tom se ohlédl a vídl, ana bída jde k němu**

(1956, 177), J. Bauer (1960, 163).

526 Domnevam, da se je določilo **INF** ob pomenu (**1**) pojavljalo tudi v 18. st., ob pomenu (**2**) pa v 16.–18. st. Čeprav v češ. knj. jeziku 19. in 20. st. prevladujejo zgledi določila **INF** ob pomenu (**2**), pa tovrstne določilne možnosti za **vědět** ne navajajo aktualni vezljivostni slovarji (prim. SPP, SSpój).

527 Domnevam, da se je določilo **INF** ob pomenu (**1**) pojavljalo tudi v obdobju 16.–18. st.

528 Primarna odvisniška realizacija vsebinskega udeleženca je posledica njegove **situacijskosti** (SČ, 100).

529 V glavnem stavku pogosto nastopa tudi navezovalni element odvisnika – največkrat zaimenski *to* (sklonsko kot **Sak, naSak, oSak, zaSak** in **oSlok**).

Erben).⁵³⁰ Tako staročeško kot sodobno v vlogi *izjavnega* veznika prevladuje *že* (z variantami *ž'*, *žež* do 15. st.; izhodiščno poudarjalni deiktični pomen 'glej'), npr. *zrado, vědě, ž'nic nemineš* LegJid, medtem ko sinonimni vezniki *ež, jež* (< zaimek *e, je* + členek *že*), *jenž* (< *ježe*, ujemalno po m. sp.) itn. po stčes. obdobju izginejo.⁵³¹ Odvisnike s pomenom domnevnih dejanj, zadržka itn. je še v 14. st. uvajal *by* v funkciji veznika (kasneje *aby, že* + pogojnik). V 16. st. se je po trdilnem glavnem stavku ustalil *že* in povedni naklon (npr. *vy mníte, že sou praví křest'ané* Blah), po zanikanem *aby*, deloma *by* (npr. *však nepamatuji se, abychom kdy na čem jistém zůstali* Blah); odvisniški tip se je poenotil v 19. st., ko sta prevladala veznik *že* in povedni naklon (HMČ, 382–384; natančneje Bauer, 1960, 119–153).⁵³²

Indirektno vprašalne odvisnike je *že* v stčes. obdobju najpogosteje uvajal *odločevalni* členek *li* (*l'*) (realno, konkretno vprašanje), tudi *zda*(*li*), *za*, *azda*, *zali* itn. (negotovost, deliberativnost), npr. *počě Smila tázati, umie-li zlato plavati* Dal; *chtě rád od něho zvěděti, zdali kdy jest ... učinil* OtcB 11b,⁵³³ v *dopolnjevalnem* podtipu pa vprašalni zaimki, prislovi. Med spremembami, ki se nanašajo nanje, naj omenim razvoja *kto* > *kdo*, *čso* > *co* ter izgubo vprašalnih *kaký, kakový, kak(o)*, ki jih v 17. st. nadomestijo *jaký, jak* itn. (v 15. st. tudi *kteraký, kterak* itn.), npr. **stčes.** *prorok ... nepraví, **kaková** by to zvěř byla* ŠtítMus; *pověz mi, **jaká** jest toho příčina* Hyn (Bauer, 1960, 153–166; HMČ, 384–385).

V sod. češ. skladenjski literaturi (prim. MČ 3, 508–518) se **SENT** ob glagolih *umevanja* delijo na *vezniške* in *oziralne*, delitvi na indirektno izjavne in vprašalne

530 Tako *nali(t)* kot *ano* sta se v stčes. obdobju še uporabljala kot medmeta; zaradi tega so z njimi uvedeni odvisniki pomenili »v živo« potekajoče dejanje (odvisnike sta zaznamovala povedni naklon in sedanji čas; HMČ, 382). J. Bauer navaja, da so se **SENT** z *nali(t)* pojavljali predvsem ob glagolih *zaznavanja* (do 15. st.); podobno velja tudi za *ano* (< *a + ono*) z izhodiščno deiktičnim pomenom 'glej'. Ujemalni *an, ana* itn. (sekundarno razvit iz *ano* pod vplivom ozir. zaimka *jenž*) se je pojavljal še v 19. st., ko ga je nadomestil *jak*. Pogost je bil v povedkovodoločilnih odvisnikih tipa **stčes.** *uzřě svatého Petra a Pavla, ana k němu jdeda* Pass. (**Sak** – **SENT**), ki so nadomeščali določilni možnosti **Sak** – **Part**, **Sak** – **INF** (prim. Trávníček, 1956, 50–55). Ob navedenih veznikih se pojavljajo še *andě* (poleg deiktičnega 'glej' še krajevni pomen tipa češ. *tamhle*), priredni veznik *a* v kombinaciji z osebnimi zaimki za 1. in 2. os., npr. *a já, a ty* (14.–15. st.) in osamljeno *až* (stčes., izhodiščno medmetni pomen; Bauer, 1960, 119–127).

531 Zgornjim konkurenčnim vezniki so v stčes. obdobju bili *jako* (redék), domnevno relikv starejšega izjavnega veznika, sorodnega stsl. *tako* (ni enak sod. *jako*), pogostejši *jak(o)* (*jakož*) s pogojnikom (kasneje *kterak by*), ki je izražal domnevo, neresnično izjavo itn.; v čustveno obarvanih, vzključnih stavkih (izhodiščno retorična vprašanja) pa so se pojavljali vezniki *kak(o), kterak, kaký*. Stčes. veznik *nebo* je kalk po lat. *quia, quoniam* (prek vzročnega pomena), redék izjavni *co* pa kaže na soroden razvoj kot vpr. zaimek **čto* v jslov. in vzhslv. jezikih (Bauer, 1960, 128–131).

532 Pogojnik se uporablja po zanikanem glavnem stavku (ob povednem naklonu), npr. *nevěřím, že by to udělal // že to udělá*, veznik *aby* pa po čustveno obarvanih zanikanih glavnih stavkih, npr. *není možné, aby to byla pravda* (HMČ, 384).

533 Redkejši so bili *ač* (prev. ustreznica lat. *si*), npr. *ač hříšník jest, nevědě* EvOl J 9.25, in *či, čili* v ločnih vprašanjih tipa *ale kto vie, bude-li tak či nebude* HusSvatokup 153a. **Etimološko** je li nejasen (razpoloženski členek?), za itn. naj bi se razvil iz *aza* < veznik *a* + členek *za* (ide. **gho*), pogojni *ač* ustreza psl. **atě, čí* pa zaimskemu vpr. korenu (prim. *co* < **čьso*; Bauer, 1960, 156–157).

pa se »izogibajo«. ⁵³⁴ Prvi se ločijo glede na to, ali se *vsebina* podaja kot enoznačno dejstvo (*že*) ali kot nekaj nedoločenege (*zda*, *zdali*, *-li*, *jestli*), npr. *Já si hned myslela, že sem chodíte kvůli tomu – Přemýšlím, mám-li to udělat* (prim. tudi *Petr ví, že – zda Karel přijede*). Vezniška beseda *jak* (med veznikom in relativom) se pojavlja po glagolih *čudenja*, lahko pa v odvisnik vnaša količinsko vrednote-nje (npr. *Už poznala, jak těžko se chudým lidem žije*). Oziralni nevprašalni **SENT** (tj. indirektno vprašalni dopolnjevalni) izražajo nepopolno eksplicitno *vsebino*, relativ pa predstavlja njen »zablokirani« del (*suplementum* po VV), npr. *Již věděl, co ho sem přilákalo* (MČ 3, 514–518). ⁵³⁵

V indirektno pozivnih odvisnikih se je že v stčeš. obdobju uporabljal veznik *aby* (in danes arhaični *by*), prim. *radil' bych, aby přestala* Mast, po velelnem in vprašal-nem glavnem stavku (s *chtieti*) pa tudi *at'* (< *a* + poudarjalni členek *tí*) s povednim naklonom, prim. *řci bratru mému, at' rozdělí se mnú dědictví* Hus Svatokup (za-znamuje še namerne odvisnike; Bauer, 1960, 166–180; HMC, 385). ⁵³⁶

Myslet: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) ima določilo vlogo *vsebina* mišljenja; je stabilno, saj je gradivsko dobro izkazano za obdobje do vključno 17. st. in 19.–20. st. (stčeš. *I mé srdce myslí, že se jest upevnila, neb tiho na mně její dobrota zaslúžila*. Hynek z Poděbrad, Neuberský sborník (konec 15. st.); 17. st. *Smutku polehčenj bude, mysliti, že se všechno všechněm přihoditi může*. Com. jan. 375; 20. st. *Alena už myslela jen na to, že má zítra odcestovat*. SPP). Ob pomenu (2) ima določilo vlogo *vsebina* namere, prizadevanja; je nestabilno, saj je izkazano s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. (stčeš. *Člověk... myfle, aby ve všech věcech v nižádný dluh neupadl* ChelčPost. 259b; 16. st. *Dnem i nocj o to myslil, aby Neklana z toho knížetstwj vypudil*. Hág. r. 867). ⁵³⁷

534 Za indirektno vprašalne odvisnike veljajo samo tisti po glagolih *spraševanja*, prim. predvsem VV, 152, 158.

535 P. Karlik loči ob glagolih *umevanja* čustveno obarvane **SENT**, z »odprto« resničnostno modalnostjo (*zda*, *-li*, pogojno *jestli*) in neobarvane, »resnične« (*že*), npr. *Petr ví, že Eva se rozvedla – zda se Eva rozvedla*. Z vezniškimi besedami tipa *kdo*, *kde*, *kdy* se signalizira t. i. nepopolna informacija (SČ, 101).

VV (150–164) obravnava **SENT** glede na tip *vsebina* (informacije). V **SENT**, ki predstavljajo **popolno eksplicitno vsebino**, se raba *že*, *aby*, *at'*, *zda* (*jestli*, *-li*) razlaga s pomen. oznakama [+assertivnost], [+voluntativnost]: [+assert] pomeni dano *vsebino* (*že*); [–assert] predstavlja zgolj poimenovano *vsebino* (situacijo), o kateri se nič ne sporoča (*zda*, *jestli*, *-li*); [+assert], [+volunt] predstavlja stanje/dejanje, ki ga skuša nosilec doseči (*aby*, *at'*; VV, 151–155). V primeru glagolov *umevanja* je najbolj relevantna [empiričnost]: samo [+empir] *vsebino* lahko izražajo odvisniki z vezniki *že*, *zda*, z ozir. zaimki in prislovi, npr. *Pamatuj si, zda / kdy jste žádal o dovolenou*; [–empir] *vsebina* je omejena na odvisnike z *že*, npr. **Domníval jsem se, zda / kdy jste žádal o dovolenou* (VV, 199). Za **nepopolno eksplicitno vsebino** velja enako kot zgoraj, prim. VV, 157–159.

536 Po glavnem stavku s *chtieti*, *prositi* se je v stčeš. dobi pojavljal tudi *at'* s pogojnikom. Redkejši so bili stčeš. pozivni odvisniki z *že* + pogojnik, *zda(li)*, *kak by* s pomenom negotove ali vljudne prošnje (v humanistični češčini tudi *že* + povedni naklon pod vplivom nem. *daß*). Po *prositi*, *raditi* je lahko nastopal brezvezniško uveden odvisnik z velelnikom (Bauer, 1960, 166–180). V sod. češ. jeziku naj bi »vlelnec« pozivne odvisnike uvajala veznika *aby* in pogojno *at'* (prvega lahko nadomesti *že*, ko se modalnost »*aby* + pogojnik« izrazi leksikalno); »optativne« pozivne odvisnike uvaja prav tako *aby* in le izjemoma *at'*, pri čemer prvi ni nadomestljiv z *že* (MČ 3, 512–514).

537 Domnevam, da se je določilo **SENT** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 18. st.; hkrati dopuščam, da se je **SENT** v

Mnít: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja; je stabilno, saj je dokaj dobro potrjeno za obdobje do vključno 16. st. in 18.–19. st. (stčeš. *král mníe za to, by se jeho těla házeli* OpMus. 16b; 18. st. *Mní, že mu samému slunce svítí*. D.; 19. st. *Já však mním, že bych za vás nedal trochu slin*. Havl.).

Mnívat: Določilo z vlogo vsebine mišljenja je nestabilno, saj je izkazano z osamljenim zgleđom iz 19. st. (*Tak družně s tebou snívám, ó Vltavo, a mnívám, žeť pravdou stará zvěst*. Krás.).

Mínit: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3). Ob pomenu (1) ima določilo vlogo vsebine mišljenja; je dokaj stabilno, saj je gradivsko izkazano s posameznimi zgleđi iz stčeš. obdobja in 19.–20. st. (stčeš. *Jáz to myeny..., že ...* Hrad. 32a; 19. st. *Manželka radova mínila, že nezbyvá leč poskytnouti jim almužny a napomenouti je k dobrému*. Prav.; 20. st. *Sestry mínily, že se o tom nemá v rodině mluvit*. SSpoj). Ob relacijskem pomenu (3) ima določilo vlogo pomenske vsebine; je nestabilno – v gradivu sem zasledil le osamljen stčeš. zgleđ (*To mnieni, že ktož chce bez škody ostati, nerod' u přátelskú svádu sě uvázati*. Dal.).⁵³⁸

Věděť: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo vsebine védenja; je stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od stčeš. obdobja do 20. st. (stčeš. *Mistře, víme, že si spravedlivý a cestě boží v pravdě učíš ...* Řád korunování krále českého a královny; 17. st. *Newjme, kde nás hodina naše čeká*. Com. lab.; 20. st. *Věděľ jsem, že tomu muži bych políček jistě nevrátil*. SPP).

Vědivat: Določilo z vlogo vsebine védenja je nestabilno, saj je gradivsko izpričano z osamljenim zgleđom iz 19. st. (*Ale Martin nevědival ani, proč se hněvala*. Sab.).

Znát: Določilo se pojavlja ob pomenih (1) in (6). Ob pomenu (1) je določilo z vlogo vsebine védenja stabilno – vsaj do vključno 19. st., ko je gradivsko dokaj dobro izpričano (stčeš. *Svobody nech tam, neb znáš, že jest velmi myslný člověk!* Hynek z Poděbrad, Neuberský sborník; 17. st. *A tu z. sluší, odkud sobě d'ábel k tomu příčinu vzal*. BR. II. 15; 19. st. *Vždyť to známe, jak to na panstvích chodí*. Rais.). Določilo se pojavlja tudi ob pomenu (6) v vlogi vsebine zaznavanja (tudi védenja); je dokaj stabilno – gradivsko je namreč izkazano s posameznimi zgleđi iz obdobja do vključno 16. st. in 19.–20. st. (stčeš. *K tomu zamysli věc druhú: káza vzvěsti žird přědlúhú, po niežto by bylo znáti, když by bylo vojščě vstáti...* Alexandreida. Zlomek budějovický (14. st.); 19. st. *Jak promluvila, bylo znáti, že*

---

vlogi vsebine namere, prizadevanja ob pomenu (2) v zgodovini češ. jezika pojavljalo pogosteje (tudi po 16. st.).
538 Domnevam, da se je določilo SENT ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 16.–18. st.; hkrati dopuščam možnost, da se je določilo SENT v vlogi pomenske vsebine ob pomenu (3) vsaj v stčeš. obdobju pogosteje pojavljalo.

je od *Vysokého Mýta*. Šim.; **20. st.** *V cirkusu už hráli druhý kousek. Ani to nebylo znát, že jim jedna křidlovka chybí.* Podr.)⁵³⁹

[13] Premi govor (PG)

Določilo **PG** pokriva vlogo *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa in se v tej vlogi verjetno pojavlja prek »notranjega« govora (v smislu 'misliti si'); ta stilistično zaznamovana besedilna določilna možnost je pretvorljiva v **SENT** (tudi zamenljiva je z njim), prim. odvisni govor (MČ 3, 56).

O **PG** kot določilo (udeležensko *vsebina* oz. t. i. *diktum*) predvsem ob glagolih *govorjenja* (a tudi *zaznavanja*, *mišljenja*, *védenja* itn.) razpravlja VV (172–173); funkcijsko naj bi bil **PG** v odnosu do spremnega stavka enakovreden vsebinskemu predmetnemu odvisniku (brezvezniška povezava; Bauer, 1960, 180).⁵⁴⁰ Med posebnosti **PG** v stč. obdobju se lahko uvrstijo deležniki tipa *a řka*, ki so se pogosto pojavljali po *verba dicendi* itn. ter tako uvajali **PG**, npr. *A všed do pelešě ten bratr, počě mysliti a řka: »Dobřě-li mi řekl stařec či zle?«* OtcB, ter t. i. **odvisni premi govor**; slednji v svojem bistvu predstavlja z veznikom *že* uvedeni premi govor (izjavne in želelne povedi), prim. *a on pravieše, že já jsem EvZim J 9.9*, ki se v sodobnem jeziku ni ohranil (Bauer, 1960, 180–187).⁵⁴¹

Mínit: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* mišljenja; gradivsko je izpričano z osamljenima zgledoma iz 19.–20. st. (**19. st.** *»To udělal za jisté ten náš luciper!«* *mínila babička*. Něm.; **20. st.** *»Tak jí nasekejte,«* *mínil dědeček*. SSpoj); čeprav je določilo osamljeno (vpliv stilistične zaznamovanosti), domnevam, da se je v zgodovini češ. jezika pojavljalo nekoliko pogosteje.

Vědět: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* védenja; čeprav je določilo izpričano z osamljenim stč. zgledom (*Také potom máš věděti: Vezma kuře černé, rozedřít je na chřbetě, vložít jemu na hlavu a na čelo, to' jemu velmi spomuož.* Lékařství neznámého františkána), na kar vpliva tudi stilistična zaznamovanost, domnevam, da se je v zgodovini češ. jezika pojavljalo pogosteje.

539 Domnevam, da se je določilo **SENT** ob pomenu (1) pojavljalo tudi v 18. st., ob pomenu (6) pa v 17. in 18. st.

540 **PG** kot brezvezniškega vsebinskega odvisnika ne obravnava MČ 3 (503); spremni stavek in **PG** naj ne bi tvorila strukturne celote, ker pripadata različnim izrekom (»promluva«).

541 V stč. obdobju ima *že* vezniško funkcijo, genetsko pa se vzpostavlja zveza s kazalnim zaimkom **ježe* 'to' (prim. tudi *ež*) oz. medmetom s pomenom 'glej' (Bauer, 1960, 187). O **odvisnem premem govoru** razpravlja že J. Gebauer (1929, 73–74).

4.4.2.2.5 Dve desni določili

[14] Določilna možnost Sak – Sak

Določilna možnost **Sak – Sak** predstavlja strukturo t. i. *dvojnega tožilnika*, pri čemer ima prvi vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki mu je v umevanjskem procesu pripisana *vsebina*, *lastnost* preko *predikativnega Sak*.

T. i. **drugi Sak** ima v zgornji možnosti *predikativno* vlogo (t. i. *doplněk*), na tem položaju pa mu v češ. jeziku konkurirajo predvsem **Sins**, **zaSak** in **jakoSak**. Med **pridevniškimi** povedkovimi določili⁵⁴² je v stčeš. obdobju prevladoval **drugi Sak** (ujemalni), prim. (*MMagdalena*) *toho otnesena mněla* Hrad. 28^b; *kteréhož vieš nerovného sobě aniž podobného* Vít. 71^a;⁵⁴³ *predikativni* pridevniški **Sins** je bil v tem obdobju dokaj redek (počasi se je njegova raba širila), npr. *jehož jest nepoznala, ale pracným mniec* Otc. Med **samostalniškimi** povedkovimi določili je bil **Sins** že v stčeš. obdobju najpogostejši, npr. *tu jej před sebou dět'átkem znali* Pulk.; *jehož pravým bohem mnieše* JiřBrn. 7, in tako izpodrinil ujemalni **Sak**, npr. *blúdiš, ač tak zahradníka jho mníš* Hrad. Dokaj pogosta realizacijska možnost določila (v obeh tipih) je bila zveza **zaSak**, npr. *viem to za věrné* EvOl.; *súdiš-li to město za hříšné* Ol. Ezech. 22,2, medtem ko je bilo danes najpogostejše samostalniško določilo **jakoSak** redko (v stčeš. močan primerjalni pomen), npr. *nebo jako proroka jej jmějiechu* EvZim. Razvojno se **Sak** kot povedkovo določilo umika, kar sledi tendenci po oblikovnem ločevanju povedkovega določila od predmeta (Trávníček, 1956, 123–135; HMČ, 358–359; prim. tudi Zikmund, 1863; Gebauer, 1929).

V sod. jeziku je **pridevniško** povedkovo določilo (ob preh. glagolih) pogosto ujemalno (**Sak**), konkurirata pa mu predvsem možnosti **zaSak** in **jakoSak**, prim. *Zastihl ho nepřipraveného; Jeho zvolení pokládáme za nežádoucí; ... hodnotili jeho jednání jako nevhodné*, medtem ko se **Sins** kaže kot redkejši, prim. *Ten film neshledávám závadným*. Kot **samostalniško** povedkovo določilo sod. jezik zaznamuje možnosti **Sins**, **zaSak**, **jakoSak**, npr. *Zvolili ho předsedou (za předsedu); Uznal Jiřího jako vladaře* (Mrázek, 1964, 243–244; MČ 3, 60, 113–114; SČ, 255–257). Več o določilu **Sak** (ki se približuje vlogi *prizadeto*) v [2]; prim. tudi sorodne določilne možnosti [16], [17] in [20].

Mnit: Pojavlja se ob pomenu (2); je relativno stabilna, saj je gradivsko izpričana s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. in 20. st. (**stčeš.** *jej (Soběslava*

542 Najpogosteje se je pridevniško povedkovo določilo pojavljalo v imenski obliki (HMČ, 358).

543 Ujemalno povedkovo določilo se je lahko tudi adverbializiralo ali pa ga je prislov nadomestil, prim. **stčeš.** *chovajž tvrdé moje slova Alx // dirž svú vieru k bohu tvirdě* LegKat (HMČ, 358).

Němci ne člověka, ale diábla mnyechu DalC. 64; *na tom blúdiš, ač tak zahradníka j'ho mmys a Ježúšě sě nedomníš* Hrad. 42b).⁵⁴⁴

Mínit: Določilna možnost ob pomenu (1) je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenim stčeš. zgledom (*Ten hrnec diábel ka'ich mienyeffe* Pass. 434).⁵⁴⁵

Znát: Pojavlja se ob pomenu (5); je manj stabilna, saj je gradivsko izkazana z osamljenimi zgledi iz stčeš. obdobja, 17. in 19. st. (**stčeš.** *Tot' pravím, milá panno, vpravdě tobě, že by to mohlo snadně býti, nechtěl bych po ní túžiti, poněvadž ji tak věrnú k sobě znám, povinen sem jí i sobě sám za víru věrně oplatiti, a to mám z práva učiniti.* Hynek z Poděbrad, Neuberský sborník; **19. st.** *či mě ony hříšnú znajú?* Sš. P. 4).⁵⁴⁶

[15] Določilna možnost Sak^(*) – Sdat

V določilni možnosti **Sak*** – **Sdat** predstavlja **Sak*** vsebinskega udeleženca (na njegovem mestu se lahko pojavlja **ADV** z vsebinsko vrednostjo), medtem ko ima **Sdat** vlogo *prejemnika* dejanja. Kot posebno velja izpostaviti določilno možnost ob **myslet** (3), **mínit** (5), v kateri določilo **Sak*** večinoma zaznamuje pomenska oznaka *negativno* (leksikalno *zlo*), kar govori o pomenskem razmerju *misliti, snovati – kaj, kako – (proti) komu*; v primeru **mínit** (4) in **znát** (7) pa določilna možnost izhaja iz drugačnih pomenov, tj. 'pridržati, zagotoviti' in 'priznavati'.

Prejemniški pomen določila **Sdat** ob glagolih tipa *vyznávatí (se), (u)číniti (celo dobře, zle číniti), škoditi, přáti*, npr. **stčeš.** *křivdu mi číníš* Hrad. 11^a; *učinil si jí hanbu* HusE. 2, 406; **19. st.** *vyznávatí se někomu* Us., se v starejši literaturi povezuje s ciljnostnim pomenom predložne zveze (prim. Zikmund, 1863, 105–107; Gebauer, 1929, 374–380); v sodobnejših skladdenjskih delih se mu vezljivostno pripisuje vloga *beneficienta* (prim. dajalnik koristi/škoda v zglelih tipa *právít příteli auto*) ter *recipienta, adresata* (ob glagolih govorjenja, npr. *řikát, vyznat co komu*; VV, 216; MČ 3, 202–206; SČ, 245–246). Strokovna literatura potrjuje, da je **Sdat** v vlogi *prejemnika* dejanja stabilen (v starejših obdobjih mu je ob pomenu tipa **myslet** (3), **mínit** (5) konkuriral **kSdat**, prim. [23]).⁵⁴⁷ Več o **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [35]

544 V to skupino (sicer s pridržkom) prištevam tudi zglede, ko *nosilec* mišljenjskega procesa pripisuje *vsebino, lastnost* (predikativni **Sak**) sebi – prek tožilniškega povratnega zaimka, prim. **16. st.** [*Čisté se mněli*. Ben. Iza. 66,17], **20. st.** [*Hysterický útok herečky, jež se mněla pronásledovánu celým divadlem*. Tilsch.]. Domnevam, da se je določilna možnost **Sak** – **Sak** ob pomenu (2) pojavljala tudi v 17.–19. st.

545 J. Gebauer navaja, da gre za kalk po lat. vzoru, prim. *mieniti čso čso* (Gebauer, II, 351–352).

546 Domnevam, da se je določilna možnost **Sak** – **Sak** ob pomenu (5) pojavljala tudi v 16. in 18. st.

547 Nestabilnost določila **Sdat** je torej lahko povezana z (ne)ustaljenostjo pomena pri posameznem glagolu.

(prim. [2] za **Sak**). Z isto udeležensko vlogo kot **Sak*** se pojavlja tudi propozicijsko določilo **SENT**,⁵⁴⁸ prim. določilno možnost [30].

Myslet: Pojavlja se ob pomenu (3), je nestabilna – v gradivu je izpričana z osamljenima stčes. zgledoma (*Již myfle mně zlé cogitantes* ŽWittb. 34, 4).

Mínit: Pojavlja se ob pomenih (4) in (5). Ob pomenu (4) je možnost (prim. *pridr-žati, zagotoviti – kaj – komu*) nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Proč sobě gsi nic nemjnil?* Us.). Ob pomenu (5) je vezljivost prav tako nestabilna – izpričana je z osamljenim stčes. zgledom (*Co jie (jí) zlá nevěsta míní?* Dal. 45).

Znát: Pojavlja se ob pomenu (7) (prim. pomenski vzorec *priznavati – kaj – komu*); je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenima zgledoma iz obdobja do vključno 16. st. (**stčes.** *Tu jsem na něm potřebovala, aby mi to znal a on nechtěl mi toho znáti*. Půh. II. 219; **16. st.** *Aby mu to vůči znal*. Zříz. F. I. W. IX).

[16] Določilna možnost **Sak – Sins**

Struktura **Sak – Sins** predstavlja ločeni določilni možnosti. V možnosti (a) ima določilo **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu (in sorodnem, npr. *čutenje, doživljanje, priznavanje*) pripisuje *vsebina, lastnost* prek *predikativnega Sins*. Sklonska oblika **Sins** se kot povedkovo določilo ob prehodnih glagolih pojavlja že v stčes. obdobju – stabilna je predvsem kot **samostalniško** določilo, širi pa se tudi kot **pridevniško** (predvsem na račun upada ujemalnega **Sak**; prim. HMČ, 358–359; MČ 3, 206). Pomensko in strukturno se torej določilna možnost **Sak – Sins** povezuje predvsem s **Sak – Sak** (za več podatkov o obeh možnostih in njunem medsebojnem razmerju glej opis [14]).

Za pomensko drugačno določilno možnost (b) gre v zgledih **myslet (1)**, deloma **mínit (1)**; določilo **Sak** ima vlogo *vsebinskega* udeleženca, medtem ko se **Sins** pojavlja kot *razmerni* udeleženec (pojasnjevalno pomensko razmerje *misliti – kaj, koga – s čim*). Obe desni določili naj bi imeli v tej možnosti kompleksen, propozicijski značaj (npr. **sod.** *Co jsi mínil svou poznámkou?*), kar pomeni, da sta lahko realizirani tudi stavčno (MČ 3, 204).⁵⁴⁹ Med sorodnimi določilnimi možnostmi se pojavljata [27] ter [31].

548 Položaj **Sak*** je v zgornji vezljivosti označen s [+komplex] – alternativno realizacijsko možnost predstavlja določilo **SENT** (praviloma vsebinski odvisnik), prim. *přát příteli auto / že má auto* (tudi *Přeji Bedřichovi, aby dostal hodnou ženu*). Podobno velja za glagole govorjenja (prim. **znát (7)**) – določilo **Sak** v vlogi t. i. *okvirnega diktuma* (»rámcové diktum«) konkurira kompleksen, propozicijski **SENT** (VV, 216; MČ 3, 204–206).

549 Domnevam, da določilo **Sins** v tej določilni možnosti kaže na izhodiščni (in sinhrono prenesen) *sredstveni* pomen, ki ga ima **Sins** v čes. jeziku še danes, prim. **stčes.** *aby poznali rozumem* HusE. 1, 42; **sod.** *Zastavil auto levou rukou* (Gebauer, 1929, 402; ESČ, 182). Razvojno je moral glagol *sredstveni Sins* pritegniti v svojo vezljivost, oblika je pridobila vrednost določila in skoraj metajezikovno (*pojasnjevalno pomensko* razmerje!) vlogo *razmernega* udeleženca.

Myslet: Določilna možnost **(b)** se pojavlja ob pomenu **(1)**; je nestabilna, saj jo potrjujejo (čeprav dobro!) samo zgledi iz 20. st. (*Myslela jsem tím jen léta války.* SPP; *Co přesně myslíte výrazem technologie?* SSpoj).

Mnít: Določilna možnost **(a)** se pojavlja ob pomenu **(2)**; je relativno stabilna – gradivsko je izpričana s posameznimi zgledi iz stčeš. obdobja in 20. st. (**stčeš.** *král pohanský diábla Apollona jmieše, jehož pravým bohem mnyefe* JiřBrn. 7; *bez falšě móż jeden druhého lepším mnyety, než jest sám* ŠtítVyš. 53a).⁵⁵⁰

Mínit: Določilna možnost **(a)** se pojavlja ob pomenu **(1)**, in sicer zgolj v najstarejših obdobjih češ. jezika, ko je gradivsko izpričana s posameznimi zgledi (**stčeš.** *A myenyt písmo svět tento Babylonem* ŠtítSáz. 125b; *Uslyšav to Pilat, že jej obec synem božím myeny* Vít. 52b). Možnost **(b)** se ravno tako pojavlja ob pomenu **(1)**; je stabilna, saj je gradivsko dobro izkazana v obdobju do vključno 17. st. in 19.–20. st. (**stčeš.** *A cnost' miením tiem jménem.* Št. O věc ob. 46; **17. st.** *Ohněm míni světlo pravdy.* Žalanský; **20. st.** *Senátor úředníkem mínil tehdejšího náměstka ministra obrany.* SSpoj).⁵⁵¹

Vědět: Določilna možnost ob pomenu **(1)** je nestabilna – izpričana je z osamljenim stčeš. zgledom (*Protož znajme v něm přirození své: neb byt' ho člověkem d'ábel nevěděl, tehdy by ho nepokúšel.* Hus. II. 93).⁵⁵²

Znát: Določilna možnost **(a)** se pojavlja ob pomenu **(5)**; je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenima zgledoma iz stčeš. obdobja in 19. st. (**stčeš.** *Jehož božím synem známy.* Kat. 2200; **19. st.** *Znáti někoho bludným.* Výb. II. 216).⁵⁵³

[17] Določilna možnost Sak – jakoSak

Znát: V določilni možnosti **Sak – jakoSak**, ki se pojavlja ob pomenu **(5)**, ima določilo **Sak** vlogo vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu itn. pripisuje vsebina, lastnost prek predikativnega **jakoSak**. Gradivsko se možnost kaže kot nestabilna, saj jo potrjuje osamljen zgled iz 19. st. (*Znají ho tu jako červeného psa.* Us.).

550 V to skupino (sicer s pridržkom) prištevam tudi zglede, ko *nosilec* mišljenjskega procesa pripisuje vsebino, lastnost (predikativni **Sins**) sebi – prek tožilniškega povratnega zaimka, prim. **20. st.** [*Kdo boha sama silnějším se mní, o svúj stará se původ?* Theer.]. Domnevam, da se je določilna možnost **Sak – Sins** ob pomenu **(2)** pojavljala tudi v 16.–19. st.

551 Domnevam, da se je določilna možnost **Sak – Sins** pojavljala tudi v 18. st.

552 Čeprav gradivo kaže na osamljenost določilne možnosti **Sak – Sins**, pa zgled **17. st.** *Vím tebe bez viny.* Kom. (namesto **Sins** se pojavi **predl. zveza bez viny**) priča o tem, da je bila določilna možnost **Sak – Sins** v širšem smislu diahrono vendarle stabilnejša.

553 Domnevam, da se je možnost **Sak – Sins** ob pomenu **(5)** pojavljala tudi v 16.–18. st.

Določilna možnost je prekrivna s **Sak – Sak**, prim. [14]; izhodiščno *primerjalna* zveza **jakoSak** se je v *predikativni* funkciji ustalila po stč. obdobju, in sicer najprej kot samostalniško povedkovo določilo tipa **stč. učinen sem jako sud ztraceny** ŽWittb. 30,13 (trpno); **sod. označil město jako své sídlo** (danes naj bi v tej funkciji prevladovala; prim. Gebauer, 1929, 29; HMC, 359; MČ 3, 206). Prim. tudi sorodno določilno možnost [20].

[18] Določilna možnost Sak* – naSak

V določilni možnosti **Sak* – naSak** ima **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca (na njegovem mestu se lahko pojavlja **ADV** z *vsebinsko* vrednostjo; približuje se *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **naSak**. Možnost ustreza pomenskemu razmerju *misliti, vedeti – kaj, kako – o kom, čem* (celo *proti komu, čemu*).⁵⁵⁴

Več o določilu **naSak** v opisu [4]; za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [35] (prim. [2] za **Sak**). Prim. sorodno določilno možnost [25].

Mínit: Pojavlja se ob pomenu (1), gradivsko pa je izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Chce se mu z toho zprawiti, co naň mjnj. L.*).

Vědět: Pojavlja se ob pomenu (1); je dokaj stabilna, saj je gradivsko izkazana s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. in v 19.–20. st. (**stč. At' poví, co na ni zlého ví. NB. Tč. 63; 19. st. Upřímo se ho zeptal, ví-li na mne jaké kacírství. Jir.; 20. st. Na bývalého ministra Skalického nikdo neví nic inkriminujícího. SSpoj**).⁵⁵⁵

Znát: Pojavlja se ob pomenu (1), gradivsko pa je izkazana z osamljenim stč. zgledom (*Však nejsem obluda, to na mě znáš!* Hynek z Poděbrad, Neuberský sborník (konec 15. st.)).

[19] Določilna možnost Sak – přesSak

Mínit: V določilni možnosti **Sak – přesSak** ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca, ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **přesSak** (pomensko razmerje *misliti – kaj – o kom, čem*).⁵⁵⁶ Možnost se pojavlja ob pomenu

554 Prim. *wěděti něco na koho* 'etwas auf jemanden oder wider jemanden wissen' (SČN, V, 47–48). Pomenski odtенок *versus* 'proti' je tesno povezan predvsem z *ad* 'k', a tudi z osnovnim krajevnim pomenom *supra, super* (Kopečný, 1973, 116–117). O *na* 'proti' (*sovražno*; nem. *gegen, wider*) v stč. obdobju, prim. *jíti, udeřiti, hnáti, mluvití, žehřati, žalovati ... na koho, razpravljata* V. Zikmund (1863, 242), J. Gebauer (1929, 450).

555 Domnevam, da se je določilna možnost **Sak* – naSak** ob pomenu (1) pojavljala tudi v 17. in 18. st.

556 F. Š. Kott obravnava določilo **přesSak** kot normativno *slabo*; primernejše sopomensko določilo bi bilo **oSlok** (prim. Kott, I, 1024).

(1), gradivsko pa je izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Co přes to míníš?* Kott).

Več o določilu **přesSak** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [6], o **Sak** v [2] (za **ADV** kot t. i. nadomestno določilo v vlogi *vsebinskega* udeleženca glej [35]). Prim. tudi sorodno določilno možnost [25].

[20] Določilna možnost **Sak – zaSak**

V določilni možnosti **Sak – zaSak** ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *pri-zadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu (ali sorodnem, npr. *čutenje, priznavanje* itn.) pripisuje *vsebina, lastnost* prek *predikativnega zaSak*.

Pomensko in strukturno se določilna možnost **Sak – zaSak** povezuje predvsem s [14] **Sak – Sak**; predložna zveza **zaSak** je kot povedkovo določilo (pridevniško in samostalniško) ob prehodnih glagolih stabilna od stčeš. obdobja naprej (prim. predvsem HMČ, 358–359; SČ, 255–257). Glej opis [14] za več podatkov o obeh določilnih možnostih in njunem medsebojnem razmerju.

Mnít: Pojavlja se ob pomenu (2); je nestabilna – gradivsko je izpričana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Mníti koho za co. Us.*).

Znát: Pojavlja se ob pomenu (5); je manj stabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenimi zgledi iz 16. in 19. st. (16. st. *Tebe samého za otce laskawého a wykupitele mocného i dobrotliwého známe, wyznáváme, wzywáme.* Br. na Iza. 63,16; 19. st. *Za pána ho znali.* Er. P. 40).

[21] Določilna možnost **Sak* – doSgen**

Vědět: V določilni možnosti **Sak* – doSgen**, ki se pojavlja ob pomenu (1), ima **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca (na njegovem mestu se lahko pojavlja **ADV** z *vsebinsko* vrednostjo; blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **doSgen** (pomenski vzorec *vedeti – kaj, kako – o kom, čem*).⁵⁵⁷ Določilna možnost je dokaj stabilna, saj je gradivsko izkazana s posameznimi zgledi od 16. do 19. st. (16. st. *Srdce, kteréž do sebe newj nic zlého.* Wq. 205; 17. st. *Jako bych nic zlého do něho věděl.* BR. II. 619; 19. st. *Nic do ní nevědí.* Us. Vk.).

Skladenjska literatura potrjuje določilo **doSgen** v vlogi *razmernega vsebinskega* udeleženca (v predmetni funkciji ob glagolih *umevanja, zaznavanja*)⁵⁵⁸ za starejša obdobja

557 Prim. *wěděti co do koho* 'znáti vlastnost jeho nějakou, eine Eigenschaft jemandes kennen', *wěděti co do sebe* 'sich wessen bewußt sein' (SČN, V, 47–48). Navedeno velja tudi za določilno možnost **doSgen – SENT** (prim. možnosti **doSgen – Sak* // SENT**).

558 F. Kopečný tovrstne zglede **doSgen** opredeljuje kot oziralne (podtip načinovnih), npr. *stčeš. nenalezl sem do něho nic zlého; což se jemu do mne líbí*, čeprav bi jih lahko uvrstil tudi med predmetne (posredno sicer opozarja

češ. jezika, prim. **stčeš.** *třetí jíz věděl do něho (do řezníka)* Hrad. 135^b; *nenalezl sem do něho nic zlého* Lit. 1 Reg. 29,3; **16. st.** *Co platno jest, že o tom žádný neví, když ty to sám do sebe víš* Mudr. (Zikmund, 1863, 225; Gebauer, 1929, 437); ob tem se explicitno opozarja na njegovo predmetno funkcijo in sinonimno skladiščno razmerje z določilom **oSlok** (Zikmund, 1863) ter na to, da je **doSgen** (kot *razmerni vsebinski udeleženec*) le del vezljivosti z dvema desnima določiloma (tj. *čso do koho*; Gebauer, 1929). Za sod. knj. jezik se tovrstne možnosti ob navedenih glagolih ne omenja (prim. MČ 3; SČ). Za **Sak***, v katerem **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [35] (prim. [2] za **Sak**). Prim. tudi sorodno določilno možnost [25].

[22] Določilna možnost Sak – zSgen

Mnít: V določilni možnosti **Sak – zSgen**, ki se pojavlja ob pomenu (1), ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca, ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **zSgen** (pomenski vzorec *misliti – kaj – o čem*; mogoče gre za *pojasnjevalno* pomensko razmerje tipa *misliti – kaj – s čim, pod čim*). Vezljivost je nestabilna; gradivsko je izpričana z osamljenim *stčeš.* zgledeom (*Vy z toho hříechu nemnyte* Hrad. 131a).⁵⁵⁹

V primeru predložne zveze **zSgen** (psl. **j_{bz}*) prevladuje osnovni krajevni pomen (tudi kot *izvor*), medtem ko je predmetna funkcija izjemna, prim. **stčeš.** *nemají z ničehož více upomínati*; **sod.** *udělat figuru z hlíny*; *Z jeho prohlášení nevyčtu jeho skutečné úmysly* (Kopečný, 1973, 77–80; MČ 3, 204–206). Določilo **zSgen** v vlogi *razmernega vsebinskega* udeleženca se lahko razlaga s prenesenim *izvorom* (**stčeš.** *z toho vědomo jest* HusPost. 45^a; **19. st.** *z toho vidíme, z toho vysvíta* Us.; **20. st.**; Gebauer, 1929, 506), zgornji primer pa je lahko tudi kalk po lat. modelu. Skladišnska literatura (npr. Zikmund, 1863; Gebauer, 1929; MČ 3) tovrstnih zgledeov ne omenja, kar priča o izjemnosti določilne možnosti ob glagolih *umevanja* in njeni verjetni kalkiranosti. Več o določilu **Sak** v opisu [2]; za **Sak***, v sklopu katerega je **ADV** t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [35]. Med sorodnimi določilnimi možnostmi je treba izpostaviti predvsem [16] in [25].

[23] Določilna možnost Sak – kSdat

Mínit: V določilni možnosti **Sak – kSdat**, ki se pojavlja ob pomenu (5), ima določilo **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (pomensko največkrat *negativno*), **kSdat** pa predstavlja *prejemnika* dejanja (pomensko razmerje *misliti, snovati –*

---

na zvezo med tipoma); predmetna funkcija predložne zveze **doSgen** je lahko nastala z oslabitvijo izhodiščnega smernostnega pomena (Kopečný, 1973, 63–64).

559 J. Gebauer navaja, da gre za kalk po lat. vzoru, prim. njegovo pomensko razlago: *míu hříech* (podle lat.), *že něco je hříech* (Gebauer, II, 383–384).

kaj – (proti) komu). Gradivsko je izkazana z osamljenim stčeš. zgledom (*Pakli bychom k nim a k jich zboží co mínili, tehdy jim máme 4 neděle napřed dáti věděti naším listem*. Arch. I. 195).

Določilo **kSdat** se odmika od že izpostavljene vloge *razmernega vsebinskega* udeleženca (glej [7]) – v tem primeru ima *prejemniško* vlogo (tudi ‘proti’, nem. *gegen*, *zu*), npr. **stčeš.** *pán řekl k bohatci Otc. 1^b; jedné viny k němu nejměli Hrad. 86^b; 16. st. K němu nechut’ měli. Háj.* (Zikmund, 1863, 213; Gebauer, 1929, 441–442), ki je bližje izhodiščnemu smernostnemu pomenu (prim. Kopečný, 1973, 101). Za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [35] (prim. [2] za **Sak**). Prim. sorodno določilno možnost [15].

[24] Določilna možnost Sak – naSlok

Znát: V določilni možnosti **Sak – naSlok**, ki se pojavlja ob pomenu **(1)**, ima določilo **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **naSlok**. Možnost ustreza pomenskemu razmerju *vedeti – kaj – o kom, čem*. Gradivsko se določilna možnost kaže kot nestabilna, saj jo potrjuje osamljen stčeš. zgled (*Včas svrchu na okolku co v tom uzří aneb co na tom znáti máme*. Sbirka spisů lékařských českých a latinských).

Predložna zveza **naSlok** je v predmetni funkciji redkejša od **naSak** (Kopečný, 1973, 121), kar velja tudi za star. obdobja češčine (**stčeš.** *páni na chlapě vzhvěděchu DaC 5; Gebauer, 1929, 457*). Kot *razmerni vsebinski* udeleženec ima določilo lahko izhodišče v *oziralnem* pomenu zveze, prim. **stčeš.** *Na tom zle mi činíš St. skl.; tudi slyšeti, chváliti, želěti, klamati ... koho na čem* (Zikmund, 1863, 249; Gebauer, 1929, 458). Omenjena vloga (tudi ob glagolih *umevanja, zaznavanja*) se za sod. knj. jezik ne navaja – **naSlok** se pojavlja zgolj kot *izhodišče* vsebine tipa *Vyzvědět novinky u koho / od koho / na kom* (MČ 3, 204). Več o določilu **Sak** v opisu [2]; za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [35]. Prim. tudi sorodno določilno možnost [25].

[25] Določilna možnost Sak* – oSlok

Zgornja možnost dejansko predstavlja ločeni določilni možnosti: **(a)** ob **myslet (1)**, **mínit, vědět** ima **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca, ki se pripisuje *razmerne- mu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **oSlok** (pomensko razmerje *misliti – kako, kaj – o kom, čem*); **(b)** ob **myslet (3)** pa določilo **Sak*** predstavlja *vsebinskega* udeleženca (pomensko največkrat *negativno*, leksikalno *zlo*) in **oSlok** *prejemnika* dejanja (pomensko razmerje *misliti – kako, kaj – komu*).

V določilni možnosti (**a**) je položaj **Sak** označen s [+komplex], čemur ustreza konkurenčno določilo **SENT**; drugo določilo – oblikovno večinoma **oSlok** (redkeje **naSak**, **protiSdat**) – pa ima vlogo izpostavljenega sižejja ob glagolih *zaznavanja*, *umevanja*, *govorjenja*, npr. *dozvěděl se o ní pravdu* (prim. tudi *Myslel si o Emilovi, že je hlupák*; MČ 3, 204).⁵⁶⁰ Starejše zglede tega tipa navaja V. Zikmund (1863, 252).⁵⁶¹ Več o določilu **oSlok** v opisu [8]; za **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej zlasti [35] (prim. [2] za **Sak**). Prim. določilno možnost [34].

Myslet: Možnost (**a**) se pojavlja ob pomenu (**1**); je nestabilna, saj je v gradivu izpričana s posameznimi zgledi iz 19. st. (*Ten něco o sobě myslí*. Us.; *Chcete-li vědět, co o ní myslím, povím Vám to, jest docela protivná*. Slád.). Možnost (**b**) se pojavlja ob pomenu (**3**); je prav tako nestabilna – v gradivu je izpričana z osamljenimi zgledi iz obdobja do vključno 16. st. (*stčeš. již miřle o mně zlost* ŽKlem. 34, 4; **16. st.** *Lstiwě o někom mysliti*. Wq. 504).

Minit: Možnost (**a**) se pojavlja ob pomenu (**1**), gradivsko pa je izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Co o tom mjnjš?* Us.).

Vědět: Možnost (**a**) se pojavlja ob pomenu (**1**); je dokaj stabilna, saj je gradivsko izkazana s posameznimi zgledi iz stčeš. obdobja in 19.–20. st. (*stčeš. Ješče o nich vědě mnoho a něco povědě toho, kak jedna chytrá svódniceř, činiec sě dobrá nunviceř, čsnú vdovičku přěhlúdila a ke zlému ji vzbudila*. Desatero kázanie božie (60. leta 14. st.); **19. st.** *Kdy se dočkáme cestovatelů do Ilirska, o kterém tak málo víme?* Havl.; **20. st.** *O té nové učitelce nevíme nic zajímavého*. SSpoj).⁵⁶²

[26] Določilna možnost Sak – vSlok

Znát: V določilni možnosti **Sak – vSlok**, ki se pojavlja ob pomenu (**3**), ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v umevanjskem procesu pripisuje določena *vsebina*, *lastnost* prek **vSlok** v *predikativni* funkciji. Vezljivost je nestabilna – gradivsko je namreč izpričana z osamljenima stčeš. zgledoma (*Znám tě dávno v tvé chytrosti!* Soud Astarotův proti lidskému pokolení (1443)).

560 Če siže ni izpostavljen, ima glagol dve določili, prim. *Myslel si, že Emil je hlupák* (MČ 3, 204). Določilo **oSlok** se torej interpretira kot prvina, na katero se *vsebina* nanaša, ali kot izraz, ki izpostavlja pomenski del propozicije v vlogi *vsebinskega* udeleženca, prim. *Já vím o Pavlovi, že se rozvádí* proti *Já vím, že se Pavel rozvádí – Já vím o tom, že se Pavel rozvádí* (SČ, 101–103).

561 Ob **myslet** (**3**) ima določilo **oSlok** *prejemniško* vlogo (*mysliti – kaj – komu*), ki se lahko navezuje na pomen ozira, namena (Kopečný, 1973, 136–137); hkrati pa je možno, da vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** v tem primeru predstavlja zgolj izrabo vzorca, ki je sicer značilen za drug pomen (*mysliti – kaj – o kom*).

562 Domnevam, da se je vezljivost **Sak* – oSlok** ob pomenu (**1**) pojavljala tudi v 16.–18. st.

Medtem ko se za sod. češ. jezik določila **vSlok** v zgornji vlogi ne omenja (zgolj **vSak** *proměnit princeznu v labut'*; MČ 3, 206), pa so zgledi tipa *znáti koho* (tudi *sě*) v čem potrjeni za stčeš. obdobje, npr. *ješto jej znachu ve všem ješitenství* Otc. 128^a (Gebauer, 1929, 500).⁵⁶³ Možnost *predikativne* funkcije predložne zveze **vSlok** (navezuje se na izhodiščni pomen 'notri') izpostavi F. Kopečný (1973, 273–274). Več o določilu **Sak** v opisu [2]. Prim. podobni določilni možnosti [14], [16].

[27] Določilna možnost Sak – podSins

Mnít: V določilni možnosti **Sak – podSins**, ki se pojavlja ob pomenu (1), **Sak** predstavlja *vsebinskega* udeleženca, **podSins** pa *razmernega* udeleženca⁵⁶⁴ (pojasnjevalno pomensko razmerje *misliti – kaj – s čim, pod čim*). Vezljivost je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Matou rozličná poněti dohromady mluvíce o vládě silné, a mníce pod tím jen vládu pohodlnou*. Pal.).

Skladenjska literatura potrjuje določilno možnost **Sak – podSins** vsaj za 19.–20. st., npr. **19. st.** *Bylina ta jest pod jmenem jitrocel známá*. Jungmann (trpno); **20. st.** *Pod těmito slovy rozuměl něco zcela jiného*. Čeprav sta obe določili realizirani nepropozicijsko, pa je njun značaj vendarle kompleksen, propozicijski (kar potrjuje možnost odvisniške realizacije; prim. predvsem MČ 3, 204; tudi Zikmund, 1863, 264). Določilu **podSins** konkurira predvsem brezpredložni **Sins** (prim. določilno možnost [16]). Več o določilu **Sak** v opisu [2].

[28] Določilna možnost Sak – INF

V določilni možnosti **Sak – INF**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum infinitivo* (**tožilnik z nedoločnikom, AcI**), **Sak** predstavlja izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki **INF** (s *predikativno* vlogo).

Določilna možnost **Sak – INF** zaznamuje češ. jezik predvsem po 16. st. (na njenem mestu sta se prej pojavljali možnosti **Sak – Part**, **Sak – SENT**), in sicer najbolj stabilno ob glagolih *zaznavanja*, manj *mišljenja*, *govorjenja*, prim. **stčeš.** *mním to dobré býti* EvOl; *jej boha býti vyznávaju* Kruml; **16. st.** *my jsme slyšeli*

563 Prim. tudi zglede tipa *býti, státi v smutném líci, býti v dobrotě, v sedmi let ..., seznati koho v dobrotě* (**stčeš.** *učinil si jí hanbu, ohlásiv ji v nemoci všemu zástupu* HusE. 2, 406 – *ohlásiv ji nemocnu ..., že je nemocna*), pri katerih J. Gebauer eksplicitno opozori na *predikativni* pomen (»stav, vlastnost«) zveze **vSlok** (Gebauer, 1929, 501; podobno tudi Trávníček, 1956, 127).

564 Osnovni (splslov.) pomen predložne zveze **podSins** (in **podSak**) je **krajevni** 'sub/unter/beneath'; določilo **podSins** v vlogi *razmernega predmetnega* udeleženca kaže na metaforični krajevni pomen, F. Kopečný pa tovrstne (splslov.) zglede uvršča med načinovne (prim. češ. *co rozumíte pod tím slovom*, rus. *что вы понимаете под этим словом*; Kopečný, 1973, 192–195).

mluviti slova rouhavá BiblKral; **17. st.** *Věděl jej nepřítel svého byti.* Kom. Struktura *AcI* naj bi nastala pod latinskim vplivom – prvotno v prevodnih besedilih (HMČ, 359–360, 370; prim. zglede v Zikmund, 1863, 656–660; Gebauer, 1929, 330–331). Stabilnost določilne možnosti **Sak – INF** ob glagolih *zaznavanja* potrjujejo sod. češ. zgledi, npr. *Slyším matku zpívat; Cítím vonět lípy* (MČ 3, 114). Prim. tudi sorodno določilno možnost [29] **Sak – SENT**.

Mnít: Pojavlja se ob pomenu (2) in je gradivsko izpričana s posameznimi zgledi iz obdobja do vključno 17. st. (**stčeš.** *Nemny mne, důstojný otče, těchto věcí mluvíti* JeronMus. 39a; **17. st.** *Zdaliž koho mníme tak oddaného byti rozkoši.* Har.);⁵⁶⁵ domnevam, da je bila določilna možnost v tem obdobju dokaj stabilna.

Znát: Določilna možnost ob pomenu (3) je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenima zgledoma iz 16. st. (*Znajíce ho k tomu hodného byti.* 1529. Mus. 1880, 493).

Opomba: Določilna možnost Sak – Part

Analizirano gradivo je nekoliko pomanjkljivo, saj ob glagolih *umevanja* ne izkazuje določilne možnosti *accusativus cum participio* (**tožilnik z deležnikom, AcP**), čeprav jo potrjuje skladijska literatura.⁵⁶⁶ Tovrstna možnost je v starejših obdobjih češ. jezika (stčeš.) zaznamovala predvsem glagole *zaznavanja*, npr. **stčeš.** *viz ů strážu svého na nosidlech ležiec* LegAl; *když tě slyši křičiec* Plankt, medtem ko je bila ob ostalih (tudi ob glagolih *umevanja*) redka, npr. **stčeš.** *viemy boha z mrtvých vstavše* HymnOpav; *nemni, mě mluvíti chtěce* ROIB. 68^b (ponekod celo priložnostna).⁵⁶⁷ To določilno možnost, ki vsaj po glagolih *zaznavanja* velja za slovansko skladijsko strukturo, po stčeš. obdobju postopoma nadomesti **Sak – INF** (HMČ, 359–360, 366; prim. tudi Gebauer, 1929, 331, 629; Trávníček, 1956, 135–136, 187). Dejstvo, da gradivo ob glagolih *umevanja* ne potrjuje možnosti **Sak – Part**, je lahko posledica njene izjemnosti.

[29] Vezljivost Sak – SENT

V določilni možnosti **Sak – SENT** ima **Sak** vlogo izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje – v različnih *umevanjskih*

565 V to skupino (sicer s pridržkom) prištevam tudi zglede, ko *nosilec* mišljenjskega procesa pripisuje *vsebino, lastnost* (**INF**) sebi – prek tožilniškega povratnega zaimka, prim. **16. st.** [*Čistj se býti mněli.* W.].

566 Določilo **Sak** predstavlja izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (mogoče celo *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska *vsebina* v obliki participa/deležnika (**Part**; s *predikativno* vlogo). Stavčno vrednost določila **Part** in šele sekundarno povedkovodoločilno vrednost izpostavlja F. Trávníček (1956, 187).

567 Predvsem aktivni participi so razvojno lahko okameneli, kar je deloma posledica adverbializacije (Trávníček, 1956, 135; HMČ, 366).

procesih – kompleksna propozicijska vsebina (določilo SENT z verjetno predikativnim pomenom).

Možnost je v starejših obdobjih predstavljala sinonimno strukturo k **Sak – Part**, po stčoš. obdobju tudi **Sak – INF**; na mestu stčoš. povedkovodoločilnih odvisnikov (»doplnkové věty«) z veznikom *an*, prim. *již slyší hlas smrti, ana volá Štít; uzřě svatého Petra a Pavla, ana k němu jdeta* Pass., se v sod. jeziku praviloma pojavljajo odvisniki z *jak*, npr. *Viděl jsem bratra, jak padá k zemi; Zaslechl jsem matku, jak si prozpěvuje*. Tako kot določilna možnost **Sak – INF** (prim. [28]) se je tudi **Sak – SENT** ohranila predvsem ob glagolih *zaznavanja* (Trávníček, 1956, 41, 50–51; HMČ, 359–360; MČ 3, 114).⁵⁶⁸ Več o določilih **Sak** in **SENT** v [2] in [12].

Mníť: Pojavlja se ob pomenu (2); je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenim stčoš. zgledom (*sú jeho (Jana) mnozí, by byl Jezukrist, mnyeli* Pass. 281).

Znát: Določilna možnost ob pomenu (3) je nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Naposledy se přihlásil nějaký mladík, nikdo ho neznal, kdo je a odkud*. Erb.); prim. tudi zgled iz 16. st. (op. 568).

[30] Določilna možnost Sdat – SENT

Znát: V določilni možnosti **Sdat – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (7), predstavlja **SENT** vsebinskega udeleženca (kompleksna propozicijska vsebina), medtem ko ima določilo **Sdat** vlogo *prejemnika* dejanja (pomensko razmerje *priznavati – kaj – komu*). Možnost se kaže kot nestabilna, saj je gradivsko izpričana z osamljenim stčoš. zgledom (*Znal mi, žes dal 14 zl.* NB. Tč. 4).

O določilu **Sdat** kot *prejemniku* dejanja v opisu [15] **Sak* – Sdat** z nepropozicijsko realiziranim vsebinskim udeležencem. Prim. tudi določilo [12] **SENT**.

[31] Določilna možnost Sins – SENT

Mínit: V določilni možnosti **Sins – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (1), predstavlja **SENT** vsebinskega udeleženca (kompleksna propozicijska vsebina), medtem ko ima določilo **Sins** vlogo *razmernega* udeleženca (pojasnjevalno pomensko razmerje *misлити – kaj – s čim*). Možnost se kaže kot nestabilna, saj je gradivsko

⁵⁶⁸ V. Zikmund razlaga tovrstne zglede (prim. še 16. st. *Známe ho, že člověk dobrý jest*. Svěd.) z atrakcijo, tj. s premikom osebka iz odvisnika v položaj **Sak** v glavnem stavku (Zikmund, 1863, 414); J. Hrbáček pa meni, da gre za posledico križanja propozicij, npr. *Viděl Věru, jak opouštěla školu = Viděl Věru + Věra opouštěla školu* (MČ 3, 507). Razlagi ne upoštevata zgodovinske stabilnosti določilne možnosti in konkurenčnih (sinonimnih) možnosti **Sak – INF** in **Sak – Part**, ki potrijeta posebno vezljivostno razmerje.

izpričana z osamljenimi zgledi iz 20. st. (*Barborka tím výrokem mínila, že má pro Tomáše pochopení.* SSpoj).

Več o določilu **Sins** kot *razmernem* udeležencu v opisu [16] **Sak – Sins** (določilna možnost **(b)** z nepropozicijsko realiziranim *vsebinskim* udeležencem). Prim. tudi določilo [12] **SENT**. Med sorodnimi določilnimi možnostmi je treba izpostaviti še [27].

[32] Določilna možnost **naSak – SENT**

V določilni možnosti **naSak – SENT** ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **naSak**. Možnost ustreza pomenskemu razmerju *misliti, vedeti – kaj – o kom, čem* (lahko celo *proti komu, čemu*).

Več o določilu **naSak** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [4], o **SENT** v [12]. Prim. tudi določilno možnost [18] **Sak* – naSak** (nepropozicijsko realiziran *vsebinski* udeleženec) in konkurenčno [34] **oSlok – SENT**.

Mínit: Pojavlja se ob pomenu **(1)**; je nestabilna, saj je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Byl Sw. Wáclaw w podezřenj u pohanů, kteřj naň mjnili, že Drahomjru dal potagemně zabiti.* L.).

Vědět: Pojavlja se ob pomenu **(1)**; je nestabilna, saj je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 20. st. (*Já na tebe vím, že jsi byl v uličce lásky.* SSpoj).

Znát: Pojavlja se ob pomenu **(5)**; je nestabilna, saj je gradivsko izkazana z osamljenima stčoš. zgledoma (*Znám to na vás, že nic vámi nescházj.* Solf. k. 39).

[33] Določilna možnost **doSgen – SENT**

Vědět: V določilni možnosti **doSgen – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu **(1)**, ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **doSgen** (razmerje *vedeti – kaj – o kom, čem*). Gradivsko se možnost kaže kot manj stabilna, saj jo potrjujejo posamezni zgledi iz stčoš. obdobja in 19. st. (**stčoš.** *Vědieše jistě do něho, že veliká moc ot něho vychodieše přěprostraně, uzdravujíc v každěj straně.* Pláč Marie Magdalény (60. leta 14. st.); **19. st.** *Každý to ví do ní, že je pořádná.* Us. Vk.).

Več o določilu **doSgen** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [21] **Sak* – doSgen** (nepropozicijsko realizirana *vsebina*). Konkurenčna je določilna možnost [34] **oSlok – SENT**.

[34] Določilna možnost oSlok – SENT

Vědět: V določilni možnosti **oSlok – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu **(1)**, ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (blizu *predikativni* funkciji), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki določila **oSlok** (pomensko razmerje *vedeti – kaj – o kom, čem*). Gradivsko se možnost kaže kot nestabilna, saj je izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Víme o tobě, žes přišel s nebe*. Sš. P. 178).

Več o določilu **oSlok** kot *razmernem vsebinskem* udeležencu v opisu [8], o **SENT** v [12]. Prim. sorodno določilno možnost [25] **Sak*** – **oSlok** z nepropozicijskim *vsebinskim* udeležencem.

4.4.2.2.6 Prislovno določilo

Med določilnimi možnostmi vzpostavljam tudi [35] **ADV**, čeprav je njegov status določila problematičen. Razlaga **ADV** je v poglavju 4.7.

4.4.3 Vezljivost glagolov umevanja v češkem jeziku

4.4.3.1 Glagol MYSLET

Češ. **myslet** (redkeje, starejše **myslit**), *-ím* nedov. (stčeš. **mysliti**, *-šlu*, 2. ed. *-sliš*) izkazuje pomena **(1)** ‘premišljati, razmišljati; imeti mnenje, prepričanje o; soditi, meniti’ in **(2)** ‘imeti namen, nameravati, prizadevati si za’ (Gebauer, II, 424–425; SČN, II, 524–525; Kott, I, 1093–1094; PSJČ, II, 1014–1015; SPP, 109–110; SSpój, 140); za starejša obdobja češ. jezika je treba vzpostaviti tudi pomen **(3)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’, ki ga slovarji ne omenjajo, ga pa izkazuje gradivo.⁵⁶⁹

---

569 Ob glagolu **myslet** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **myslivat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485; Šlosar, 1981, 32–33) z verjetno enakim pomenom; glagol se navaja brez zgledov (predvsem PSJČ, II, 1015; prim. tudi SČN, II, 524).

4.4.3.1.1 Desna vezljivost

Češ. **myslet** izkazuje naslednje določilne možnosti:⁵⁷⁰

Tabela 74: *Desne določilne možnosti češ. myslet*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[1] brez							1
[2] Sak							1 2
[4] naSak							1 2
[5] oSak							2
[6] přesSak							1
[8] oSlok							1
[11] INF							2
[12] SENT							1 2
[15] Sak* – Sdat							3
[16] Sak* – Sins							1
[25] Sak – oSlok							1 3
[35] ADV							1 2
	Geba- uer, II, 424–425; Vokabulář				19.–20. st. PSJČ, II, 1014–1015; 20. st. SPP, 109–110; SSpoj, 140		
	SČN, II, 524–525; Kott, I, 1093–1094						

4.4.3.1.1.1 Pregled desnih določil

Med določilnimi možnostmi so tako tiste **(1) brez desnega določila** kot z desnimi določili. Z **enim desnim določilom** se pojavljajo **(2)** sklonsko določilo **[2] Sak**;

⁵⁷⁰ Med določilnimi možnostmi ne obravnavam **Snom – VF – Sak – sSins – ADV** (določilo **Sak** je vedno realizirano kot kazalni zaimek *to*, zgodovinsko lahko tudi brez njega), ki jo slovarji sodobnega češ. knj. jezika (prim. PSJČ, SPP, SSpj) pomensko obravnavajo dokaj različno: **(a)** s pomenom 'imeti s kom določen namen' ('míti s někým jisté úmysly'; PSJČ, II, 1015); **(b)** s pomenom 'imeti mnenje, prepričanje, dojemati kaj kako, zavzeti določeno stališče' ('mit názor, přesvědčení, chápat něco nějak, zaujímat něj. stanovisko'; SPP, 109); **(c)** kot frazem, prim. **myslet to** (SSpoj, 140). Prim. gradivo: **18. st.** *Dobře s kým mysliti*. D.; **19. st.** *Až uvidí, že to myslím s ni [dívkou] doopravdy, zajisté obrátí*. Svět.; *Už nezarmucuj otce, myslí to s tebou dobře*. Prav.; **20. st.** *Myslíl prý to se mnou upřímně* V. Mrš.; *Otec to přece s tebou myslí dobře*. SPP; *Parta to se mnou přece taky nemyslí špatně*. SPP. Različna pomenska obravnava otežuje vezljivostno analizo, hkrati pa podpira domnevo, da gre za frazeološko enoto; vezljivost frazema **myslet to** (v skladu SSpj) stopa iz okvirjev vezljivosti glagolskega leksema **myslet**, zaradi česar jo iz pričujoče analize izključujem.

(3) predložnosklonska določila [4] **naSak**, [5] **oSak**, [6] **přesSak**, [8] **oSlok**; med (4) nedoločniška in odvisniška določila sodita [11] **INF** in [12] **SENT**. V primeru (5) **dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: [15] **Sak*** – **Sdat**, [16] **Sak – Sins**, [25] **Sak* – oSlok**. Poseben status pa ima verjetno določilo [35] **ADV**.

4.4.3.1.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.1.2.1

Pri pomenu (1) ‘premišljati, razmišljati; imeti mnenje, prepričanje o; soditi, meniti’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 75: *Desne določilne možnosti češ. myslet v pomenu (1) ‘premišljati, razmišljati; imeti mnenje, prepričanje o; soditi, meniti’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[1] brez						
[2] Sak						
[4] naSak						
[6] přesSak						
[8] oSlok						
[12] SENT						
[16] Sak – Sins						
[25] Sak* – oSlok						
[35] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – naSak // oSlok** ter **Snom – VF – SENT**. Kot nestabilen se kaže vzorec **Snom – VF – přesSak**, ki naj bi se pojavljal v 19. st. (F. Š. Kott normativno in stilistično »slabo« določilno možnost **přesSak** navaja brez zgledov).⁵⁷¹

V različici zgornjega pomenskega razmerja je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* samim (izražanje *mišljenjske* sposob-

⁵⁷¹ Verjetno gre za kalk po nem. vzoru, prim. **überSak**.

nosti). Razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki ga gradivo potrjuje kot dokaj stabilnega (potrjen je za stč.š. obdobje in 19.–20. st.).

Razmerju *misliti – kako* (zaimenski prislov kot »nadomestni« **ADV**) ustreza dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV**, izpričan s posameznimi zgledi iz 17. st. in 19.–20. st.

Pomenskemu razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni* udeleženelec (prim. *misliti – kaj, koga – s kom, čim*) ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins**, ki ga potrjujejo samo zgledi iz 20. st.

V različici pomenskega razmerja lahko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženelec); razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok**, ki ga posamezni zgledi potrjujejo za 19. st.; **Sak*** predstavlja »nadomestno« določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba vsaj za starejša obdobja češ. jezika upoštevati še najbrž redka vzorca **Snom – VF – Part** (stč.š. *myslých ležě sám jediný* Alx; HMČ, 365) in **Snom – VF – INF** (16. st. *A myslíme my bez viny býti?* Br.; Zikmund, 1863, 414).

4.4.3.1.2.2

Pri pomenu (2) 'imeti namen, nameravati, prizadevati si za' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 76: *Desne določilne možnosti češ. myslet v pomenu (2) 'imeti namen, nameravati, prizadevati si za'*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[4] naSak						
[5] oSak						
[11] INF						
[12] SENT						
[35] ADV						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* namere, prizadevanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustreza le en stabilen vezavnostni vzorec, tj. **Snom – VF – INF**.

Ostali vezavnostni vzorci so manj stabilni (oz. nestabilni) in vezani na posamezna obdobja češ. knj. jezika: v obdobju do vključno 16. st. sta z osamljenimi zgledi izpričana vzorca **Snom – VF – oSak** in **Snom – VF – SENT**, od 18. st. naprej pa sta s posameznimi zgledi izkazana vzorca **Snom – VF – Sak** (18.–19. st.) in **Snom – VF – naSak** (19.–20. st.).⁵⁷²

Nestabilen je tudi vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV** (potrjuje ga osamljen stčoš. zglede), ki ustreza razmerju *misliti – kako*.

4.4.3.1.2.3

Pomen (3) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ oblikuje vezljivostno razmerje z *vsebino* dejanja (pomensko največkrat *negativno*, leksikalno *zlo*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak*** – **Sdat** // **oSlok**, ki ju gradivo potrjuje z osamljenimi zgledi iz stčoš. obdobja in 16. st.

4.4.3.2 Glagol MNÍT

Češ. **mnít**, *-ím*, 3. mn. *mní* in *mnějí* nedov. (stčoš. **mnieti**, *mňu*, 2. ed. *-iš*) izkazuje naslednje pomene: (1) ‘meniti, misliti, domnevati’, (2) ‘smatrati, imeti za’ (Gebauer, II, 383–384; SČN, II, 471; Kott, I, 1047; PSJČ, II, 892; SSSJČ, I, 1257); za starejša obdobja češ. jezika je treba vzpostaviti tudi pomen (3) ‘pomeniti’, ki ga omenja zgolj J. Gebauer (pomen češ. ‘znamenati’ navaja med gradivskimi zgledi, prim. Gebauer, II, 383).

4.4.3.2.1 Desna vezljivost

Češ. **mnít** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 77: *Desne določilne možnosti češ. mnít*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 3
[10] Part							1
[11] INF							1
[12] SENT							1
[14] Sak – Sak							2

⁵⁷² Vsaj v primeru vezavnostnih vzorcev **Snom – VF – Sak** (mogoče tudi z določilom **naSak**) in **Snom – VF – SENT** bi lahko domneval stilistično izrabo vezavnostnih možnosti, značilnih za pomen (1).

[16] Sak – Sins							2
[20] Sak – zaSak							2
[22] Sak – zSgen							2
[27] Sak – podSins							1
[28] Sak – INF							2
[29] Sak – SENT							2
	Gebauer, II, 383–384					19.–20. st. PSJČ, II, 892; 20. st. SSJČ, I, 1257	
	SČN, II, 471; Kott, I, 1047						

4.4.3.2.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; med **(2)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[10] Part**, **[11] INF**, **[12] SENT**. V primeru **(3) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[14] Sak – Sak**, **[16] Sak – Sins**, **[20] Sak – zaSak**, **[22] Sak – zSgen**, **[27] Sak – podSins**, **[28] Sak – INF** in **[29] Sak – SENT**.

4.4.3.2.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.2.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘meniti, misliti, domnevati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 78: *Desne določilne možnosti češ. mnít v pomenu (1) ‘meniti, misliti, domnevati’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[10] Part						
[11] INF						
[12] SENT						
[22] Sak – zSgen						
[27] Sak – podSins						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata dva dokaj stabilna vezavnostna vzorca: **Snom – VF – SENT // INF** (določilo **INF** je različica **SENT** ob izpolnjenih določenih slovničnih in sporočanjško-stilističnih pogojih).

Kot nestabilen se kaže vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (z nepropozicijskim *vsebinskim* udeležencem). Nestabilen je tudi vzorec **Snom – VF – Part** (določilo **Part** kot različica **SENT** ob izpolnjenih določenih slovničnih in sporočanjško-stilističnih pogojih), vendar pa neredki zgledi iz stčes. obdobja pričajo, da takrat ni šlo za izjemno vezavnostno možnost.

V različici pomenskega razmerja lahko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (prim. *misliti – kaj – o kom, čem*); razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – zSgen** (osamljen stčes. zgled), ki ga J. Gebauer označi za kalk po lat. vzoru.

Pomenskemu (pojasnjevalnemu) razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni* udeleženec (prim. *misliti – kaj, koga – pod kom, čim*) ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – podSins**, ki ga potrjuje osamljen zgled iz 19. st.

4.4.3.2.2.2

Pri pomenu (2) ‘smatrati, imeti za’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 79: *Desne določilne možnosti češ. mnít v pomenu (2) ‘smatrati, imeti za’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[14] Sak – Sak						
[16] Sak – Sins						
[20] Sak – zaSak						
[28] Sak – INF						
[29] Sak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (2) se oblikuje vezljivostno razmerje, v katerem *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*). Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustrezata predvsem dva relativno stabilna vezavnostna vzorca: **Snom – VF – Sak – Sak // Sins**.⁵⁷³

⁵⁷³ Zgornji sklep velja z zadržkom, saj so v gradivo vključeni tudi zgledi, ko *nosilec* mišljenjskega procesa pripisuje *vsebino*, *lastnost* sebi – prek *tožilniškega povratnega* zaimka.

Kot nestabilna se kažeta vzorca **Snom – VF – Sak – zaSak // SENT**, ki sta z osamljenimi zgledi izpričana za 19. st. oz. stčeš. obdobje. Nekoliko bolj stabilen je v obdobju do vključno 17. st. vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – INF**, ki ga gradivo izpričuje s posameznimi zgledi.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (2) je treba vsaj za stčeš. obdobje upoštevati še najbrž osamljen vzorec **Snom – VF – Sak – Part** (prim. *nemni, mě mluviti chtíce* ROIB. 68^b; Gebauer, 1929, 331).

4.4.3.2.2.3

V primeru *relacijskega* pomena (3) ‘pomeniti’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina* (tj. *pomenska razlaga*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki ga gradivo z osamljenimi zgledi potrjuje le za najstarejša obdobja češ. knj. jezika (do vključno 16. st.). Navedeno kaže na obstoj pomena (3) pri glagolu **mnieti** le v zgodnjih obdobjih češ. knj. jezika.

4.4.3.3 Glagol MNÍVAT

Ob glagolu **mnít** je v češ. izpričan drugotni nedov. iter. **mnívat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484; Šlosar, 1981, 32) s pomenom (1) ‘imeti mnenje, domnevati, misliti; spominjati se’ (predvsem PSJČ, VI, 509; prim. tudi SČN, II, 471; Kott, I, 1047; SSSJČ, I, 1257). Slovarja sod. češ. jezika (PSJČ in SSSJČ) označujeta glagol **mnívati** (bolj kot **mníti**) za knjižen in zastarel.

4.4.3.3.1 Desna vezljivost

Češ. **mnívat** med določilnimi možnostmi izkazuje zgolj predložnosklonsko [4] **naSak** in odvisniško [12] **SENT**.

4.4.3.3.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘imeti mnenje, domnevati, misliti; spominjati se’ se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* mišljenja itn. – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – naSak** in **Snom – VF – SENT**, ki ju analizirano gradivo z osamljenimi zgledi potrjuje le za 19. st. (glagol je gotovo starejši). Navedeno morda kaže na marginalnost glagola v češ. jeziku 19. st. (iz drugih obdobj v analiziranem gradivu ni zgledov, kar dodatno potrjuje domnevo).

4.4.3.4 Glagol MÍNIT

Češ. **mínit**, *-ím* nedov. (stčeš. **mieniti**, *-ňu*, 2. ed. *-níš*) izkazuje naslednje pomene: (1) ‘misliti, imeti za, domnevati’, (2) ‘imeti namen, nameravati’, (3) ‘pomeniti’, (4) ‘pridržati, zagotoviti’ in (5) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (Gebauer, II, 351–352; SČN, II, 446–447; Kott, I, 1023–1024; PSJČ, II, 846; SSpoj, 134); zadnji trije pomeni se navajajo samo za starejša obdobja češ. jezika (prim. Gebauer, SČN, Kott).⁵⁷⁴

4.4.3.4.1 Desna vezljivost

Češ. **mínit** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 80: *Desne določilne možnosti češ. mínit*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2 3
[4] naSak							1
[7] kSdat							1 2
[10] Part							1
[11] INF							2
[12] SENT							1 3
[13] PG							1
[14] Sak – Sak							1
[15] Sak(*) – Sdat							4 5
[16] Sak – Sins							1
[18] Sak – naSak							1
[19] Sak – přesSak							1
[23] Sak – kSdat							5
[25] Sak – oSlok							1
[31] Sins – SENT							1
[32] naSak – SENT							1
[35] ADV							1 2

⁵⁷⁴ Ob glagolu **mínit** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **mínivat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485; Šlosar, 1981, 32–33) z verjetno enakim pomenom kot **mínit**; glagol se navaja brez zgledov (predvsem PSJČ, II, 846; prim. tudi Kott, I, 1023).

4.4.3.4.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonski določili **[4] naSak** in **[7] kSdat**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[10] Part**, **[11] INF**, **[12] SENT** in **[13] PG**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[14] Sak – Sak**, **[15] Sak^(*) – Sdat**, **[16] Sak – Sins**, **[18] Sak – naSak**, **[19] Sak – přesSak**, **[23] Sak – kSdat**, **[25] Sak – oSlok**, **[31] Sins – SENT** in **[32] naSak – SENT**. Poseben status pa ima verjetno določilo **[35] ADV**.

4.4.3.4.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.4.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘misliti, imeti za, domnevati’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 81: *Desne določilne možnosti češ. munit v pomenu (1) ‘misliti, imeti za, domnevati’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[4] naSak						
[7] kSdat						
[10] Part						
[12] SENT						
[13] PG						
[14] Sak – Sak						
[16] Sak – Sins						
[18] Sak – naSak						
[19] Sak – přesSak						

[25] Sak – oSlok			
[31] Sins – SENT			
[32] naSak – SENT			
[35] ADV			

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo predvsem trije dokaj stabilni vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** ter **Snom – VF – naSak** (slednji do konca 19. st.).

Kot manj stabilni se kažejo naslednji vzorci: **Snom – VF – kSdat** in **Snom – VF – Part // PG**; določili **Part** in **PG** sta zgolj različici **SENT** ob izpolnjenih določenih slovničnih ali sporočanjško-stilističnih pogojih. Čeprav je določilo **PG** izpričano le z osamljenima zgledom iz 19.–20. st., domnevam, da je bilo nekoliko pogostejše (vsaj v umetnostnih besedilih).

Razmerju *misliti – kako* ustrezajo osamljeni zgledi vzorca **Snom – VF – ADV** (do vključno 16. st.).

Pri pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomensko razmerje *misliti – koga, kaj – (za) kakšnega, koga*); razmerju ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Sins** (stčeš.).

V pomenu (1) se oblikuje tudi vezljivostno razmerje, ko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu določeno *vsebino* (prim. *misliti – kako, kaj – o kom*); razmerju ustrezajo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – naSak // přesSak // oSlok** (18.–19. st.) ter **Snom – VF – SENT – naSak** (18. st.).

Pomenskemu (pojasnjevalnemu) razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni* udeleženec (prim. *misliti – kaj, koga – s kom, čim*) ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (do konca 20. st.), medtem ko je vzorec **Snom – VF – SENT – Sins** (samo 20. st.) nestabilen.

4.4.3.4.2.2

Pri pomenu (2) ‘imeti namen, nameravati’ so izpričane štiri določilne možnosti:

Tabela 82: *Desne določilne možnosti češ. mínit v pomenu (2) 'imeti namen, nameravati'*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[7] kSdat						
[11] INF						
[35] ADV						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* namere–*vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

Ostale vezavnostne možnosti so izjemne (nestabilne) in vezane na najstarejša obdobja češ. knj. jezika (prim. **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – kSdat** ali **Snom – VF – ADV**); vzorec **Snom – VF – Sak** najbrž predstavlja le stilistično izrabo vezavnostne možnosti, značilne za pomen (1).

4.4.3.4.2.3

V primeru *relacijskega* pomena (3) 'pomeniti' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina* (tj. *pomenska razlaga*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, ki sta potrjena le za najstarejša obdobja češ. knj. jezika (prvi do konca 16. st., drugi samo stčes.); ob tem se zdi določilo **Sak** bolj stabilno od **SENT**.

4.4.3.4.2.4

V primeru pomena (4) 'pridržati, zagotoviti' se oblikuje pomenski vzorec *nosilec* dejanja – *vsebina* – *prejemnik*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**, izpričan z osamljenim zgledom iz 19. st. Navedeno morda kaže na marginalnost pomena in njegovo vezanost na določeno obdobje češ. knj. jezika.

4.4.3.4.2.5

Pomen (5) 'misliti, snovati v škodo/korist' oblikuje vezljivostno razmerje z *vsebino* dejanja (večinoma *negativno*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *preje-*

mniku (prim. *misliti, snovati – kaj – (proti) komu*). Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – Sdat // kSdat**, ki sta potrjena z osamljenima stčeš. zgleddoma.

4.4.3.5 Glagol UMĚT

Češ. **umět**, *-ím*, 3. mn. *-ějí/-í* nedov. (stčeš. **uměti**, *-ěju*, 2. ed. *-ieš*) izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v’ in **(2)** ‘biti sposoben (za), biti v stanju, (z)moči’ (MSS, 537; SČN, IV, 752–753; PSJČ, VI, 505–506; SPP, 257).

4.4.3.5.1 Desna vezljivost

Češ. **umět** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 83: *Desne določilne možnosti češ. umět*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2
[3] Sgen							1
[7] kSdat							2
[9] sSins							1
[11] INF							1 2
[35] ADV							1
	MSS, 537; Vo- kabalář				19.–20. st. PSJČ, VI, 505–506; 20. st. SPP, 257; SSpoj, 408		
	SČN, IV, 752–753; Kott, IV, 359–360						

4.4.3.5.1.1 Pregled desnih določil

Vse določilne možnosti izkazujejo le **eno desno določilo**, prim. **(1)** sklonski določili **[2] Sak** in **[3] Sgen**; **(2)** predložnosklonski določili **[7] kSdat**, **[9] sSins**; **(3)** nedoločniško določilo **[11] INF**. Poseben status pa ima verjetno določilo **[35] ADV**.

4.4.3.5.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.5.2.1

Pri pomenu (1) 'imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 84: *Desne določilne možnosti češ. umět v pomenu (1) 'imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v'*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[3] Sgen						
[9] sSins						
[11] INF						
[35] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja, znanja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** ter **Snom – VF – ADV**.

Prva dva vzorca sta gradivsko bogato izpričana od stč. obdobja do 20. st.; zadnja vezavnostna možnost je nekoliko redkejša (čeprav stabilna) – vezana je na predvidljivo leksikalno zapolnitev določila ('znati **jezik**') oz. »nadomestno« določilo **ADV**.

Kot manj stabilen se kaže vezavnostni vzorec **Snom – VF – sSins** (izkazan s posameznimi zgledi), ki ustreza razmerju med *nosilcem védenja, znanja in razmernim udeležencem* (védenje poteka v zvezi z nekom, se nanaša na nekoga).⁵⁷⁵ Nestabilen je vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sgen**, ki je izkazan z osamljenimi zgledi iz 19.–20. st.

4.4.3.5.2.2

Pri pomenu (2) 'biti sposoben (za), biti v stanju, (z)moči' so izpričane naslednje določilne možnosti:

⁵⁷⁵ Prim. tudi razlago z elipso **INF zacházeti** 'ravnati, ukvarjati se z' (Kott, IV, 359–360), ki bi zglede umestila k vezavnostni možnosti z določilom **INF**.

Tabela 85: Desne določilne možnosti češ. *umět* v pomenu (2) 'biti sposoben (za), biti v stanju, (z)moči'

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[7] kSdat						
[11] INF						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* sposobnosti, zmožnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza le en stabilen vezavnostni vzorec, tj. **Snom – VF – INF** (kompleksna *propozicijska vsebina*), ki je gradivsko dokaj dobro potrjen od stč. obdobja do 20. st.

Vezljivostnemu razmerju ustrezata tudi nestabilna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – kSdat**, ki sta v analiziranem gradivu izpričana z osamljenimi zgledi iz 18. st. oz. stč. obdobja.

4.4.3.6 Glagol UMÍVAT

Ob glagolu **umět** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **umívat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484; Šlosar, 1981, 31–32) s pomenom 'imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v' (predvsem PSJČ, VI, 509; prim. SČN, IV, 752; Kott, IV, 359).

4.4.3.6.1 Desna vezljivost

Češ. **umívat** izkazuje med določilnimi možnostmi sklonsko določilo [2] **Sak** in nedoločniško [11] **INF**.

4.4.3.6.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena 'imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* védenja, znanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF**, ki pa ju analizirano gradivo z zgledi potrjuje le za 19. in 20. st. (glagol je gotovo starejši).

4.4.3.7 Glagol VĚDĚT

Češ. **vědět**, *vim*, 3. mn. *vědí* nedov. (stčeš. **věděti**, *viem*, *vědě*, 2. ed. *vieš*) izkazuje pomena **(1)** ‘imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z’ in **(2)** ‘biti sposoben; znati’ (MSS, 560; SČN, V, 47–48; PSJČ, VI, 848–849; SPP, 269–270).

4.4.3.7.1 Desna vezljivost

Češ. **vědět** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 86: *Desne določilne možnosti češ. vědět*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2
[8] oSlok							1
[11] INF							1 2
[12] SENT							1
[13] PG							1
[16] Sak – Sins							1
[18] Sak* – naSak							1
[21] Sak* – doSgen							1
[25] Sak* – oSlok							1
[32] naSak – SENT							1
[33] doSgen – SENT							1
[34] oSlok – SENT							1
[35] ADV							1 2
	MSS, 560; Vo- kabalář				19.–20. st. PSJČ, VI, 848–849; 20. st. SPP, 269–270; SSpoj, 428		
	SČN, V, 47–48; Kott, IV, 588–590						

4.4.3.7.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje določilne možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[8] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[11] INF**, **[12] SENT** in **[13] PG**. V primeru **(3)**

dveh desnih določil pa lahko govorimo o možnostih [16] Sak – Sins, [18] Sak* – naSak, [21] Sak* – doSgen, [25] Sak* – oSlok, [32] naSak – SENT, [33] doSgen – SENT in [34] oSlok – SENT. Poseben status ima verjetno določilo [35] ADV.

4.4.3.7.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.7.2.1

Pri pomenu (1) 'imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 87: *Desne določilne možnosti češ. vědět v pomenu (1) 'imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z'*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak	■	■	■	■	■	■
[8] oSlok	■	■	■	■	■	■
[11] INF	■	■	■	■	■	
[12] SENT	■	■	■	■	■	■
[13] PG	■					
[16] Sak – Sins	■					
[18] Sak* – naSak	■	■	■	■	■	■
[21] Sak* – doSgen		■	■	■	■	
[25] Sak* – oSlok		■	■	■	■	■
[32] naSak – SENT						■
[33] doSgen – SENT		■	■	■	■	
[34] oSlok – SENT					■	
[35] ADV	■	■	■	■	■	

Komentar: V pomenu (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci predvsem **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – INF // SENT** (določilo **INF** kot različica **SENT** ob izpolnjenem pogoju enakosti osebkov je stabilno vsaj do 19. st.).

Razmerju *vedeti – kako* (z »nadomestnim« določilom **ADV**) ustreza manj stabilen vzorec **Snom – VF – ADV**, izpričan s posameznimi zgledi iz stčes. obdobja in 19. st.

Kot nestabilen se kaže vezavnostni vzorec **Snom – VF – PG** (določilo **PG** je zgolj različica **SENT** ob izpolnjenih določenih slovničnih ali sporočanjško-stilističnih pogojih); čeprav je izpričano le z osamljenim stčeš. zgleodom, domnevam, da je bilo pogostejše (vsaj v umetnostnih besedilih).

V različici zgornjega razmerja *nosilec* védenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec* védenja – *prizadeto* – *vsebina*); razmerju ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins**, izkazan z osamljenim stčeš. zgleodom.

Soroden zgornjemu je pomenski vzorec *nosilec* védenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženec (prim. *vedeti – kaj – o kom, čem*); temu razmerju ustrezajo dokaj stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak* – naSak // doSgen // oSlok**. Nestabilni so vzorci z določilom **SENT** (ki kaže na kompleksnejšo propozicijsko *vsebino*) na mestu **Sak***.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba za starejša obdobja češ. jezika upoštevati še naslednje verjetno redke vezavnostne vzorce: **Snom – VF – Part** ob zanikanem *nevěděti* (po zaimku *čso > co*), prim. **stčeš. nevíete co prosíec** Krist ‘nevíte, co máte prosit’, *nevěda co čině* Pass. (Trávníček, 1956, 185; HMČ, 366–367); **Snom – VF – Sak – Part**, prim. **stčeš. viemy boha z mrtvých vstavše** HymnOpav (HMČ, 366); **Snom – VF – Sak – INF**, prim. **17. st. Věděl jej nepřítel svého býti**. Kom. (Zikmund, 1863, 658).

4.4.3.7.2.2

Pri pomenu (2) ‘biti sposoben; znati’ so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 88: *Desne določilne možnosti češ. vědět v pomenu (2) ‘biti sposoben; znati’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[11] INF						
[35] ADV						

Komentar: V pomenu (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* sposobnosti, znanja – *vsebina* (tj. sposobnost, znanje). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**. Podobno velja tudi za vzorec **Snom – VF – Sak**, vendar pa objektivno razmejitev zgleodom vezavnostne možnosti ob pomenih (1), (2) onemogoča prekrivnost pomenov **vědět (1)** in

(2) (ali gre morda v primeru vzorca ob pomenu (2) celo za izrabo vezavnostne možnosti, značilne za pomen (1)?).

Razmerju *znati – kako* ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV**, ki je izpričan z osamljenim zgledom iz 19. st. (vezan je na predvidljivo leksikalno zapolnitev določila, prim. ‘znati **jezik**’).

4.4.3.8 Glagol VĚDÍVAT

Ob glagolu **věděť** je v češ. jeziku izpričan tudi drugotni nedov. iter. **vědívat, -ám** (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484; Šlosar, 1981, 32–34) s pomenom ‘imeti védenje o, vedeti’ (PSJČ, VI, 849).

4.4.3.8.1 Desna vezljivost

Češ. **vědívat** izkazuje med določilnimi možnostmi zgolj predložnosklonsko določilo [8] **oSlok** in odvisniško [12] **SENT**.

4.4.3.8.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘imeti védenje o, vedeti’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – SENT**, ki ju analizirano gradivo z osamljenimi zgledi potrjuje le za 19. st. (glagol je gotovo starejši). Navedeno kaže na marginalnost glagola v češ. jeziku 19. st. (iz drugih obdobj v analiziranem gradivu ni zgledov, kar dodatno potrjuje zgorjnjo domnevo).

4.4.3.9 Glagol ZNÁT

Češ. **znát, znám**, 3. mn. *-ají* nedov. (stčeš. **znáti, -aju**, 2. ed. *-áš*) izkazuje predvsem naslednje pomene: (1) ‘imeti znanje, védenje, vedeti’, (2) ‘imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati’ (*narediti kaj*), (3) ‘poznati, biti seznanjen z’, (4) ‘opažati, spoznavati’ (redko), (5) ‘priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za’ (zadnje predvsem do Boga – v smislu ‘biti veren, verjeti v’) in (6) ‘biti jasno, očitno; biti videti’ (brezos.; MSS, 665; SČN, V, 723–724; PSJČ, VIII, 651–652; SPP, 338). Samo slovar F. Š. Kotta navaja tudi pomen (7) ‘priznavati’ (*komu kaj*; češ. ‘vyznati’, prim. Kott, V, 584).

4.4.3.9.1 Desna vezljivost

Češ. **znát** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 89: *Desne določilne možnosti češ. znát*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen	
[2] Sak							1 2 3 4 5 6	
[8] oSlok							1 6	
[11] INF								1 2
[12] SENT								1 6
[14] Sak – Sak							5	
[15] Sak – Sdat								7
[16] Sak – Sins								5
[17] Sak – jakoSak							5	
[18] Sak – naSak								1
[20] Sak – zaSak							5	
[24] Sak – naSlok							1	
[26] Sak – vSlok							3	
[28] Sak – INF								3
[29] Sak – SENT							3	
[30] Sdat – SENT							7	
[32] naSak – SENT							1	
MSS, 665; Vokabulář					19.–20. st. PSJČ, VIII, 651–652; 20. st. SPP, 338; SSpoj, 559–560			
SČN, V, 723–724; Kott, V, 582–585								

4.4.3.9.1.1 Pregled desnih določil

Kot **edino desno določilo** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[8] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[11] INF** in **[12] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[14] Sak – Sak**, **[15] Sak – Sdat**, **[16]**

Sak – Sins, [17] **Sak** – jako**Sak**, [18] **Sak** – na**Sak**, [20] **Sak** – za**Sak**, [24] **Sak** – na**Slok**, [26] **Sak** – v**Slok**, [28] **Sak** – INF, [29] **Sak** – SENT, [30] **Sdat** – SENT ter [32] **naSak** – SENT.

4.4.3.9.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.9.2.1

Pri pomenu (1) ‘imeti znanje, védenje, vedeti’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 90: *Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (1) ‘imeti znanje, védenje, vedeti’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[8] oSlok						
[11] INF						
[12] SENT						
[18] Sak – naSak						
[24] Sak – naSlok						
[32] naSak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**.

Kot nestabilna se kažeta vzorca **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – INF** (določilo **INF** je zgolj različica **SENT** ob izpolnjenih določenih slovničnih pogojih – predvsem enakosti osebkov), ki ju potrjujejo osamljeni zgledi iz 19. st. (pri **INF** tudi stčeš. zgledi).

V pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec védenja* pripiše *razmernemu vsebinskemu udeležencu* določeno *vsebino* (prim. *misliti – o kom – kaj*); ustrezajo mu nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – naSlok – Sak** in **Snom – VF – naSak – Sak // SENT** (s kompleksnejšo propozicijsko *vsebino*), izkazani z osamljenimi stčeš. zgledi.

4.4.3.9.2.2

Pomen (2) 'imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati' (*narediti kaj*) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* spretnosti itn. – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (17.–20. st.); ob njem se pojavlja še dokaj stabilen vzorec **Snom – VF – Sak**, ki ga gradivo precej dobro potrjuje v obdobju do vključno 16. st. in v 19.–20. st.

4.4.3.9.2.3

Pri pomenu (3) 'poznati, biti seznanjen z' so izpričane štiri določilne možnosti:

Tabela 91: *Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (3) 'poznati, biti seznanjen z'*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[26] Sak – vSlok						
[28] Sak – INF						
[29] Sak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da je stabilen samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

V pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* poznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino* prek *predikativnega* stavčnega člena (razmerje *poznati – koga – kakšnega*); glede na gradivo razmerju ustrezajo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – INF // SENT** (s kompleksnejšo pozicijsko *vsebino*) in **Snom – VF – Sak – vSlok**, izpričani z osamljenimi zgledi iz posameznih obdobj (prim. tabelo).

4.4.3.9.2.4

Pomen (4) 'opazati, spoznavati' (redko) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* opažanja (tudi v smislu 'prepoznati') – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, izkazan s posameznimi zgledi iz 17.–20. st.⁵⁷⁶

⁵⁷⁶ Ob vezavnostni možnosti se običajno pojavlja tudi neudeležensko prislovno dopolnilo (**ADV**), prim. [35]

4.4.3.9.2.5

Pri pomenu (5) ‘priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za’ (zadnje predvsem do Boga – v smislu ‘biti veren, verjeti v’) so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 92: *Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (5) ‘priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za’*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[14] Sak – Sak						
[16] Sak – Sins						
[17] Sak – jakoSak						
[20] Sak – zaSak						

Komentar: V pomenu (5) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* priznavanja (opredeljevanja) – *vsebina*; ustreza mu samo manj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

V pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* priznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino* prek *predikativnega* stavčnega člena (prim. *priznavati, imeti – koga – (za) koga, kakšnega*); glede na gradivo razmerju ustrezajo manj stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – Sak // Sins // jakoSak // zaSak**; vsi so izpričani z osamljenimi zgledi iz posameznih obdobj.⁵⁷⁷

4.4.3.9.2.6

Pri pomenu (6) ‘biti jasno, očitno; biti videti’ (brezos.) so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 93: *Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (6) ‘biti jasno, očitno; biti videti’ (brezos.)*

	do 16. st.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[8] oSlok						
[12] SENT						

⁵⁷⁷ Čeprav tabela potrjuje *stabilnost* posameznih vezavnostnih možnosti, pa količina zgledov kaže na njihovo redkost. **Manjša stabilnost** vzorcev v tem primeru pomeni, da so bili – čeprav so se lahko pojavljali v daljšem časovnem loku – **izjemni, redki**; navedeno je lahko tudi posledica redkosti oz. marginalnosti vezljivostnega razmerja v sklopu **znát (5)** kot tudi samega pomena.

Komentar: V pomenu (6) se vzpostavlja pomensko razmerje do vsebine zaznavanja (tudi *prizadeto* z zaznavanjem). Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustrezata dokaj stabilna vezavnostna vzorca **VF – Sak** in **VF – SENT**; gradivo ju s posameznimi zgledi izpričuje v loku od stčeš. obdobja do vključno 20. st. (vmesna obdobja brez gradivskih zgledov). Kot nestabilen se kaže vzorec **VF – oSlok** (osamljen zgled iz 19. st.).

4.4.3.9.2.7

Pomen (7) ‘priznavati’ (*komu kaj*) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* priznavanja – *prejemnik – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sdat – Sak // SENT** (slednji s kompleksnejšo propozicijsko vsebino), izpričana z osamljenimi zgledi do vključno 16. st. Navedeno kaže na marginalnost pomena in njegovo vezanost na to časovno obdobje.

4.4.3.10 Glagol ZNÁVAT

Ob glagolu **znát** je v češ. izpričan tudi k njemu tvorjen drugotni nedov. iter. **znávat**, *-ám* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 485; Šlosar, 1981, 31, 33–34) s pomenoma (1) ‘imeti spretnost, obvladati, znati’ (*narediti kaj*) in (2) ‘poznati’ (SČN, V, 723; PSJČ, VIII, 653).

4.4.3.10.1 Desna vezljivost

Češ. **znávat** izkazuje med določilnimi možnostmi sklonsko določilo [2] **Sak** in nedoločniško [11] **INF**.

4.4.3.10.2 Od pomenov k določilom

4.4.3.10.2.1

Pomen (1) ‘imeti spretnost, obvladati, znati’ (*narediti kaj*) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* spretnosti, znanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF**, ki ju osamljeni zgledi potrjujejo samo za 19. st. Navedeno kaže na marginalnost glagola v češ. jeziku 19. st. ali celo nasploh (iz drugih obdobj v gradivu ni zgledov!).

4.4.3.10.2.2

Pomen (2) 'poznati' oblikuje pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *prizadeto*. Na podlagi gradiva skleпам, da mu ustreza samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**. Glede na pomen (1) se vzorec kaže kot bolj stabilen (vsaj v 19.–20. st.).

4.4.4 Povzetek

Glagol **myslet** v pomenu (1) 'premišljati, razmišljati; imeti mnenje, prepričanje o; soditi, meniti' kaže na štiri pomenska razmerja: (a) pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* je ustaljen, zaznamujejo pa ga stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – naSak** // **oSlok** ter **Snom – VF – SENT** (do 20. st.; določilo **oSlok** do vključno 19. st.); dokaj stabilna je tudi vezavnostna realizacija **Snom – VF – ADV** (17.–20. st.), ki ustreza razmerju *misliti – kako*, desna določila **presSak** (19. st.), **Part** (stčeš.), **INF** (16. st.) pa so nestabilna; (b) pomenskemu razmerju med *nosilec* mišljenjskega procesa in *procesom* ustreza dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF** (stčeš. obdobje in 19.–20. st.); (c) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni* udeleženec (prim. *misliti – kaj, koga – s kom, čim*) ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (20. st.); (d) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženec ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** (19. st.). Pomen (2) 'imeti namen, nameravati, prizadevati si za' kaže na ustaljen pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF**, medtem ko so desne določilne možnosti **Sak** (18.–19. st.), **naSak** (19.–20. st.), **oSak** in **SENT** (do vključno 16. st.) ter **ADV** (stčeš.) v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca nestabilne. Pomen (3) 'misliti, snovati v škodo/korist' (do vključno 16. st.) odpira pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – Sdat** // **oSlok**.

Glagol **mnít** kaže v pomenu (1) 'meniti, misliti, domnevati' na tri vezljivostna razmerja: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustrezata dokaj stabilna vezavnostna vzorca: **Snom – VF – SENT** // **INF** (do vključno 19. st.); desni določili **Sak**, **Part** (stčeš.) sta nestabilni; (b) s pomenskim vzorcem *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženec (prim. *misliti – kaj – o kom, čem*) je prekrivna nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak – zSgen** (stčeš.; domnevno kalk po lat.); (c) pojasnjevalnemu pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni* udeleženec (prim. *misliti – kaj, koga – pod kom, čim*) ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – podSins** (19. st.).

Pomen (2) ‘smatrati, imeti za’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*, ki mu ustrežata relativno stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Sins** (do 20. st.); nestabilne so desne določilne možnosti **Sak – zaSak** (19. st.), **Sak – Part // SENT** (stčeš.), **Sak – INF** (do vključno 17. st.). V primeru *relacijskega* pomena (3) ‘pomeniti’ (do vključno 16. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina*, s katerim se prekriva nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak**.

Šibko izpričana modifikacijska izpeljanka **mnívat** (samo 19. st.) oblikuje v pomenu ‘imeti mnenje, domnevati, misliti; spominjati se’ pomenski vzorec *nosilec* mišljenja itn. – *vsebina*, ki mu ustrežata nestabilni vezavnostni realizaciji **Snom – VF – naSak** in **Snom – VF – SENT**.

Glagol **mínit** kaže v pomenu (1) ‘misliti, imeti za, domnevati’ na štiri pomenska razmerja: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustrezajo dokaj stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** ter **Snom – VF – naSak** (slednji do konca 19. st.), medtem ko so ostale določilne možnosti nestabilne, prim. **kSdat**, **Part** (stčeš.), **PG** (19.–20. st.) in **ADV** (do vključno 16. st.); (b) pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* (samo stčeš.) je prekriven z nestabilnima vezavnostnima realizacijama **Snom – VF – Sak – Sak // Sins**; (c) s pomenskim vzorcem *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženec* (prim. *misliti – kaj – o kom, čem*) se prekrivajo nestabilne vezavnostne realizacije **Snom – VF – Sak – naSak // přesSak // oSlok** (18.–19. st.) ter **Snom – VF – SENT – naSak** (18. st.); (d) pojasnjevalnemu pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni udeleženec* (prim. *misliti – kaj, koga – s kom, čim*) ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (do konca 20. st.), medtem ko je desna določilna možnost **SENT – Sins** (samo 20. st.) nestabilna. Pomen (2) ‘imeti namen, nameravati’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF**, medtem ko so nestabilne desne določilne možnosti **Sak**, **kSdat** in **ADV** izpričane samo za stčeš. obdobje. V primeru *relacijskega* pomena (3) ‘pomeniti’ (do vključno 16. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina*, s katerim se prekrivata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**. Pomen (4) ‘pridržati, zagotoviti’ (samo 19. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* dejanja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**. Pomen (5) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (stčeš.) odpira pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – Sdat // kSdat**.

Glagol **umět** kaže v pomenu **(1)** ‘imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v’ na dve vezljivostni razmerji: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec védenja, znanja – vsebina* ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** ter **Snom – VF – ADV** (do konca 20. st.); nestabilen je vzorec z desnim določilom **Sgen** (19.–20. st.); **(b)** pomenski vzorec *nosilec védenja, znanja – razmerni udeleženelec* je prekriven z vezavnostno realizacijo **Snom – VF – sSins** (do vključno 19. st.).⁵⁷⁸ Pomen **(2)** ‘biti sposoben (za), biti v stanju, (z)moči’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec sposobnosti, zmožnosti – vsebina*, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**; nestabilna sta vzorca **Snom – VF – Sak** (18. st.) in **Snom – VF – kSdat** (stčeš.).

Modifikacijska izpeljanka **umívat** (19.–20. st.) oblikuje v pomenu ‘imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v’ pomenski vzorec *nosilec védenja, znanja – vsebina*; ustrezata mu stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – INF**.

Glagol **vědět** kaže v pomenu **(1)** ‘imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z’ na tri pomenska razmerja: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – vsebina* ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – INF // SENT** (do vključno 20. st., le določilo **INF** do 19. st.); manj stabilna je desna določilna možnost **ADV** (stčeš., 19. st.), medtem ko sta določili **PG** in **Part** osamljeni (stčeš.); **(b)** pomenski vzorec *nosilec védenja – prizadeto – vsebina* kaže na nestabilne vezavnostne realizacije **Snom – VF – Sak – Sins // Part** (stčeš.) in **Snom – VF – Sak – INF** (17. st.); **(c)** pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženelec* (prim. *vedeti – kaj – o kom, čem*) se prekriva z dokaj stabilnimi vezavnostnimi vzorci **Snom – VF – Sak* – naSak // doSgen // oSlok** (do 20. st., le vzorec z **doSgen** do konca 19. st.), medtem ko so vzorci z določilom **SENT** na mestu **Sak*** nestabilni (z **naSak** 20. st., z **doSgen** 16.–19. st., z **oSlok** 19. st.). Pomen **(2)** ‘biti sposoben; znati’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec sposobnosti, znanja – vsebina*, ki mu ustreza dokaj stabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – INF** (do vključno 20. st.), manj stabilna je desna določilna možnost **Sak** (17.–20. st.), medtem ko je **ADV** (19. st.); s predvidljivo leksikalno zapolnitvijo, tj. ‘znati **jezik**’) nestabilna.

Modifikacijska izpeljanka **vědivat** (gradivsko izpričana za 19. st.) oblikuje v pomenu ‘imeti védenje o, vedeti’ pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*, ki mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – SENT**.

⁵⁷⁸ Védenje poteka v zvezi z nekom, se nanaša na nekoga. Razlaga z elipso **INF** bi zglede umestila k vezavnostni možnosti z določilom **INF**.

Glagol **znát** kaže v pomenu (1) 'imeti znanje, védenje, vedeti' na dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – vsebina* ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** (do vključno 20. st.) in **Snom – VF – SENT** (do vključno 19. st.), medtem ko sta desni določilni možnosti **oSlok** (19. st.) in **INF** (stčeš., 19. st.) nestabilni; (b) pomenski vzorec *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženelec – vsebina* je manj običajen (samo stčeš.), kar se zrcali v nestabilnih vzorcih **Snom – VF – naSlok – Sak** in **Snom – VF – naSak – Sak // SENT**. Pomen (2) 'imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati' oblikuje pomenski vzorec *nosilec spretnosti* itn. – *vsebina*, ki mu ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – INF** (17.–20. st.) in **Snom – VF – Sak** (16.–20. st.). Pomen (3) 'poznati, biti seznanjen z' vzpostavlja dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec poznavanja – vsebina* ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (do konca 20. st.); (b) pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina* je manj ustaljen, kar ima za posledico nestabilnost vezavnostnih realizacij **Snom – VF – Sak – INF // SENT** (16. st.; 16. in 19. st.) in **Snom – VF – Sak – vSlok** (stčeš.). Pomen (4) 'opažati, spoznavati' (redko) oblikuje pomenski vzorec *nosilec opažanja* (tudi v smislu 'prepoznati') – *vsebina*, s katerim se prekriva dokaj stabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak** (17.–20. st.). Pomen (5) 'priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za' (zadnje predvsem do Boga – v smislu 'biti veren, verjeti v') oblikuje dve vezljivostni razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec priznavanja* (opredeljevanja) – *vsebina* ustreza manj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (16., 19.–20. st.); (b) pomenskemu vzorcu *nosilec priznavanja – prizadeto – vsebina* (prim. razmerje *priznavati, imeti – koga – (za) koga, kakšnega*) ustrezajo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – Sak // Sins** (od stčeš. do 19. st.), **Snom – VF – Sak – jakoSak** (19. st.) in **Snom – VF – Sak – zaSak** (16., 19. st.). V pomenu (6) 'biti jasno, očitno; biti videti' (brezos.) se vzpostavlja pomenski vzorec z *vsebino* zaznavanja (tudi *prizadeto* z zaznavanjem), ki mu ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **VF – SENT** in **VF – Sak** (do vključno 20. st.), medtem ko je določilo **oSlok** (19. st.) nestabilno. Pomen (7) 'priznavati' (do vključno 16. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec priznavanja – prejemnik – vsebina*, s katerim se prekrivata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sdat – Sak // SENT**.

Šibkeje izpričana modifikacijska izpeljanka **znávat** (19.–20. st.) oblikuje v pomenu (1) 'imeti spretnost, obvladati, znati' (*narediti kaj*) pomenski vzorec *nosilec spretnosti, znanja – vsebina*, ki mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // INF** (19. st.). Pomen (2) 'poznati' vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto* z bolj stabilno vezavnostno realizacijo **Snom – VF – Sak** (vsaj v 19.–20. st.).

4.4.5 Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v češkem jeziku

4.4.5.1 Pomeni glagolov mišljenja

V skupino glagolov *mišljenja* sodijo **myslet**, **mnít**, **mínit** (poleg njih se v tej skupini nahajajo še izpeljanke **myslívat**, **mnívat**, **mínívat**).⁵⁷⁹ Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:⁵⁸⁰

Tabela 94: *Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v češčini*

	myslet	mnít	mnívat	mínit
a. 'misliti, meniti'	(1)	(1)	(1)	(1)
b. 'nameravati'	(2)			(2)
c. 'misliti, snovati v škodo'	(3)			(5)
d. 'smatrati, imeti za'		(2)		(1)
e. 'pomeniti'		(3)		(3)
f. 'pridržati, zagotoviti'				(4)

4.4.5.2 Stabilnost pomenov glagolov mišljenja in njihove vezavnostne možnosti

4.4.5.2.1 Pomena a. 'misliti, meniti' in d. 'smatrati, imeti za'

Pomena a. in d. se pri glagolu **mínit** navajata znotraj ene pomenske razlage (kot podpomena), kažeta tudi sicer na vezljivostne zveze, kar omogoča skupno obravnavo. Pomena 'misliti, meniti' in 'smatrati, imeti za' izkazujejo glagoli **myslet** (1), **mnít** (1, 2), **mnívat** (1) in **mínit** (1). V primeru glagolov **myslet**, **mínit** sta pomena potrjena za obdobje od (vsaj) 16. do 20. st., pri glagolu **mnít** se pojavljata od (vsaj) 16. do 19. st., pri glagolu **mnívat** pa so zgledi samo iz 19. st. (podobno velja za sam glagol).

Glagola **myslet**, **mnívat** ne izkazujeta podpomena 'smatrati, imeti za', kar lahko vpliva na njune vezljivostne lastnosti; pri **mnít** se pomena navajata v ločenih pomenskih opisih (pri **mínit** pa – kot že rečeno – v skupni pomenski razlagi).

⁵⁷⁹ Glagola **myslívat** in **mínívat** se v slovarjih češ. jezika navajata brez zgledov, zato ju tu ne obravnavam.

⁵⁸⁰ Za opredelitev primerljivega pomena glej 1.3.1 in 1.3.2.

4.4.5.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomenov a. 'misliti, meniti' in d. 'smatrati, imeti za'

Tabela 95: Vezavnostne možnosti pomenov a. 'misliti, meniti' in d. 'smatrati, imeti za' v češčini

	myslet	mnít	mnívat	minít
Snom – VF	(do) 16.–20. st.			
Snom – VF – Sak	(do) 16.–20. st.	do 16. st.		(do) 16.–20. st.
Snom – VF – naSak	(do) 16.–20. st.		19. st.	(do) 16.–19. st.
Snom – VF – přesSak	19. st.			
Snom – VF – kSdat				do 16. st.
Snom – VF – oSlok	(do) 16.–19. st.			
Snom – VF – Part	do 16. st.	do 16. st.		do 16. st.
Snom – VF – INF	16. st.	(do) 16.–19. st.		
Snom – VF – SENT	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–19. st.	19. st.	(do) 16.–20. st.
Snom – VF – PG				19.–20. st.
Snom – VF – Sak – Sak		(do) 16.–20. st.		do 16. st.
Snom – VF – Sak – Sins	20. st.	(do) 16.–20. st.		(do) 16.–20. st.
Snom – VF – Sak – naSak				18. st.
Snom – VF – Sak – přesSak				19. st.
Snom – VF – Sak – zaSak		19. st.		
Snom – VF – Sak – zSgen		do 16. st.		
Snom – VF – Sak* – oSlok	19. st.			19. st.
Snom – VF – Sak – podSins		19. st.		
Snom – VF – Sak – Part		do 16. st.		
Snom – VF – Sak – INF		(do) 16.–17. st.		
Snom – VF – Sak – SENT		do 16. st.		
Snom – VF – Sins – SENT				20. st.
Snom – VF – naSak – SENT				18. st.
Snom – VF – ADV	17.–20. st.			do 16. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci enega izkazujejo trije glagoli: **Snom – VF – SENT** je izpričan pri **myslet**, **mnít**, **mínit** (do vključno 20. st., samo pri **mnít** do 19. st.); tri vzorce izkazujeta po dva glagola: glagola **myslet** in **mínit** izpričujeta **Snom – VF – Sak** (do vključno 20. st.), **Snom – VF – naSak** (do 20. st./do 19. st.; vsi ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina*) in **Snom – VF – Sak – Sins** ob **mnít** in **mínit** (do 20. st.).⁵⁸¹

Ostali stabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole: glagol **myslet** zaznamujejo **Snom – VF** (do 20. st.; *nosilec mišljenjskega procesa – proces*), **Snom – VF – oSlok** (do 19. st.) in **Snom – VF – ADV** (do 20. st.; *nosilec mišljenja – vsebina*); samo glagol **mnít** pa **Snom – VF – INF** (do 19. st.; *nosilec mišljenja – vsebina*) ter **Snom – VF – Sak – Sak // INF** (do 20. st./do 17. st.; *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina*).⁵⁸²

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le enega izkazujejo trije glagoli: vzorec **Snom – VF – Part** (*nosilec mišljenja – vsebina*) zaznamuje glagole **myslet**, **mnít**, **mínit** (stčeš.), **Snom – VF – Sak* – oSlok** pa glagola **myslet** in **mínit** (19. st.); slednji ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženec*. Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenih ‘misliti, meniti’ in ‘smatrati, imeti za’ prevladujejo **myslet**, **mnít** in **mínit** (izpeljanka **mnívat** ima marginalno vlogo), pri čemer je najstabilnejše konkurenčno razmerje med **myslet** in **mínit** (sega v 20. st., kar se kaže tudi v prekrivanju več vezavnostnih možnosti).

Med vezljivostnimi značilnostmi velja izpostaviti dejstvo, da **myslet** pričakovano ne izkazuje vzorcev, ki bi ustrezali vezljivostnemu razmerju *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina* (**myslet** ne izkazuje podpomena ‘smatrati, imeti za’); le-ti so »rezervirani« za glagola **mnít** in **mínit**. Med glagoli je **myslet** edini, ki izkazuje vezljivostno možnost brez desnih določil (pomen ‘razmišljati’). Konkretnije o stabilnih vezavnostnih vzorcih glej zgoraj.

⁵⁸¹ Ob glagolu **mnít** (2) in deloma **mínit** (1) gre za vezljivostno razmerje *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina*, ob drugih zgledih **mínit** (1) in **myslet** (1) pa za razmerje *nosilec mišljenja – vsebina – razmerni udeleženec* (pojasnjevalno pomensko razmerje). Samo ob slednjem je v primeru glagola **mínit** (1) vzorec stabilen.

⁵⁸² Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

4.4.5.2.2 Pomen b. 'nameravati'

Pomen 'nameravati' izkazuje glagola **myslet (2)** in **mínit (2)**. V primeru obeh je pomen izpričan v obdobju od (vsaj) 16. do 20. st. Glagol **myslet** izkazuje še podpomen 'prizadevati si za', kar vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.4.5.2.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati'

Tabela 96: *Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati' v češčini*

	myslet	mínit
Snom – VF – Sak	18.–19. st.	do 16. st.
Snom – VF – naSak	19.–20. st.	
Snom – VF – oSak	(do) 16. st.	
Snom – VF – kSdat		do 16. st.
Snom – VF – INF	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.
Snom – VF – SENT	(do) 16. st.	
Snom – VF – ADV	do 16. st.	do 16. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – INF**, ki ga izkazuje **myslet** in **mínit** (do vključno 20. st.; ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec namere – vsebina*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le dva izkazuje oba glagola: **Snom – VF – Sak** (ob **myslet** 18.–19. st.; ob **mínit** stčeš.) in **Snom – VF – ADV** (stčeš.; *nosilec namere – vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo le enega izmed glagolov (glej tabelo).

Prevladujoč vezavnostni vzorec v pomenu je **Snom – VF – INF**, pri čemer je **INF** tipično določilo za izražanje *vsebinsko-namernega* udeleženca. Ostale možnosti so bile konkurenčne le v starejših obdobjih češ. jezika (z izjemama **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – naSak**, pri katerih pa je pomen namere verjetno nevtraliziran). Posebno pozornost si zasluži še nestabilna vezavnostna možnost **Snom – VF – oSak**, ki zaznamuje podpomen 'prizadevati si za' pri glagolu **myslet**.

4.4.5.2.3 Pomen c. 'misliti, snovati v škodo/korist'

Pomen 'misliti, snovati v škodo/korist' izkazujeta glagola **myslet (3)** in **mínit (5)**. V primeru glagola **myslet** je pomen izpričan do konca 16. st., pri glagolu **mínit** pa le v stčeš. obdobju.

4.4.5.2.3.1 Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist'

Tabela 97: Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist' v češčini

	myslet	mínit
Snom – VF – Sak* – Sdat	(do) 16. st.	do 16. st.
Snom – VF – Sak* – kSdat		do 16. st.
Snom – VF – Sak* – oSlok	(do) 16. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Vsi vezavnostni vzorci so nestabilni (ali manj stabilni) in zaznamujejo le najstarejša obdobja češ. knj. jezika, kar govori o časovno in gradivsko izoliranem pomenu. Oba glagola (**myslet**, **mínit**) izkazujeta le vzorec **Snom – VF – Sak* – Sdat**, ki ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina – prejemnik* (slednja pomensko največkrat označena kot *negativno*). Preostala nestabilna vzorca zaznamujeta le enega izmed glagolov (glej tabelo), kar priča o njuni še večji izoliranosti.

4.4.5.2.4 Pomen e. 'pomeniti'

Pomen 'pomeniti' izkazujeta glagola **mnít (3)** in **mínit (3)**. V primeru obeh je pomen izpričan do konca 16. st.

4.4.5.2.4.1 Vezavnostne možnosti pomena e. 'pomeniti'

Tabela 98: Vezavnostne možnosti pomena e. 'pomeniti' v češčini

	mnít	mínit
Snom – VF – Sak	(do) 16. st.	(do) 16. st.
Snom – VF – SENT		do 16. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Oba vezavnostna vzorca sta nestabilna (ali manj stabilna) in zaznamujeta le najstarejša obdobja češ. knj. jezika, kar govori o časovno in gradivsko izoliranem pomenu. Oba glagola (**mnít**, **mínit**) izkazujeta le vzorec **Snom – VF – Sak**, ki ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina* (pomenska razlaga). Preostali vzorec (tj. **Snom – VF – SENT**) zaznamuje le glagol **mínit**, kar priča o njegovi še večji izoliranosti.

4.4.5.2.5 Ostali pomeni

Pomen f. izkazuje le glagol **mínit**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomena so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **mínit** 4.4.3.4.2.4 za f. ‘pridržati, zagotoviti’.

4.4.5.3 Pomeni glagolov védenja

V skupino glagolov *védenja* sodijo **umět**, **vědět**, **znát** (poleg njih so v skupini še izpeljanke **umívat**, **vědívat**, **znávat**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 99: *Primerljivi pomeni glagolov védenja v češčini*

	umět	umívat	vědět	vědívat	znát	znávat
a. ‘vedeti, znati’	(1)	(1)		(1)		
b. ‘biti sposoben, (z)moči’	(2)		(1) (2)		(1) (2)	(1)
c. ‘poznati’					(3)	(2)
d. ‘opažati, spoznavati’					(4)	
e. ‘priznavati (kot), imeti za’					(5)	
f. ‘biti jasno; biti videti’					(6)	
g. ‘priznavati’					(7)	

4.4.5.4 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

4.4.5.4.1 Pomena a. 'vedeti, znati' in b. 'biti sposoben, (z)moči'

Pomena a. in b. je pri nekaterih glagolih nemogoče razdeliti v eksplicitno ločeni pomenski razlagi (prim. **věděť, znát**), saj izkazujeta podobne vezljivostne lastnosti; dokaj prekrivni razlagi pa omogočata skupno obravnavo. Pomena 'vedeti, znati' in 'biti sposoben, (z)moči' izkazujejo torej glagoli **umět (1, 2)**, **umívat (1)**, **věděť (1, 2)**, **vědívat (1)**, **znát (1, 2)** in **znávat (1)**. V primeru glagolov **umět, věděť** in **znát** sta pomena izpričana od (vsaj) 16. do 20. st., pri glagolu **umívat** v obdobju 19. in 20. st., pri **vědívat** in **znávat** pa samo v 19. st.

Glagola **umívat** in **vědívat** ne izkazujeta pomena 'biti sposoben, (z)moči', glagol **znávat** pa pomena 'vedeti, znati', kar vpliva na njihove vezljivostne lastnosti. Pri glagolu **umět** se pomena navajata ločeno, medtem ko sta pri **věděť** in **znát** zajeta v dveh prekrivnih pomenskih razlagah.

4.4.5.4.1.1 Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati' in b. 'biti sposoben, (z)moči'

Tabela 100: *Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati' in b. 'biti sposoben, (z)moči' v češčini*

	umět	věděť	znát
Snom – VF – Sak	(do) 16.–20. st.*	(do) 16.–20. st.*	(do) 16.–20. st.*
Snom – VF – Sgen	19.–20. st.		
Snom – VF – kSdat	do 16. st.*		
Snom – VF – oSlok		(do) 16.–20. st.	19. st.
Snom – VF – sSins	(do) 16.–19. st.		
Snom – VF – Part		do 16. st.	
Snom – VF – INF	(do) 16.–20. st.*	(do) 16.–19. st.*	(do) 16.–20. st.*
Snom – VF – SENT		(do) 16.–20. st.	(do) 16.–19. st.
Snom – VF – PG		do 16. st.	
Snom – VF – Sak – Sins		do 16. st.	
Snom – VF – Sak* – naSak		(do) 16.–20. st.	do 16. st.

	umět	vědět	znát
Snom – VF – Sak* – doSgen		16.–19. st.	
Snom – VF – Sak – naSlok			do 16. st.
Snom – VF – Sak* – oSlok		16.–20. st.	
Snom – VF – Sak – Part		do 16. st.	
Snom – VF – Sak – INF		17. st.	
Snom – VF – naSak – SENT		20. st.	do 16. st.
Snom – VF – doSgen – SENT		16.–19. st.	
Snom – VF – oSlok – SENT		19. st.	
Snom – VF – ADV	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–19. st.*	

	umívat	vědívat	znávat
Snom – VF – Sak	19.–20. st.		19. st.
Snom – VF – oSlok		19. st.	
Snom – VF – INF	19.–20. st.		19. st.
Snom – VF – SENT		19. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci dva izkazujejo štiri je glagoli: **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF (umět, umívat, vědět, znát)**.⁵⁸³ Glagola **vědět** in **znát** izkazujeta še vzorec **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. oz. 19. st.), vsi pa ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec védenja, zmožnosti – vsebina*.

Preostali stabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole: glagol **umět** zaznamuje še **Snom – VF – ADV** (do 20. st.; *nosilec védenja – vsebina*), glagol **vědět** pa **Snom –**

583 **Vezavnostni vzorec Snom – VF – Sak:** Ob glagolu **umět** v pomenu **b.** je vzorec nestabilen (samo 18. st.); pri glagolu **vědět (2)** 'biti sposoben znati' se stabilni vzorec pojavlja v obdobju 17.–20. st., pri glagolu **znát (2)** 'imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati' pa od (vsaj) 16. do 20. st. **Vezavnostni vzorec Snom – VF – INF:** Ob glagolu **umět** v pomenu **b.** je vzorec prav tako stabilen (od /vsaj/ 16. do 20. st.), podobno pa velja tudi za **vědět (2)** 'biti sposoben znati' – stabilni vzorec se pojavlja v obdobju od (vsaj) 16. do 20. st. Pri glagolu **znát (1)** 'imeti znanje, védenje, vedeti' je vzorec od (vsaj) 16. do 19. st. nestabilen, medtem ko je pri (2) 'imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati' stabilen (17.–20. st.).

VF – oSlok (16.–20. st.; *nosilec védenja – vsebina*) in **Snom – VF – Sak*** – **naSak // doSgen // oSlok** (do 20. st., z **doSgen** do 19. st.; *nosilec védenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženec*).⁵⁸⁴

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le dva izkazujeta po dva glagola: **védivat** in **znát** izpričujeta **Snom – VF – oSlok** (19. st.; *nosilec védenja – vsebina*), glagola **védět** in **znát** pa **Snom – VF – naSak – SENT** (20. st./stčeš.; *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženec – vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).⁵⁸⁵

Med glagoli s pomenoma 'vedeti, znati' in 'biti sposoben, (z)moči' je vezljivo-stno najbolj »aktiven« **védět**, saj izkazuje največ vezavnostnih možnosti (med drugim ga zaznamuje tudi dominantna vloga pri možnostih z dvema desnima določiloma). Glagol **umět** se je specializiral in tudi utrdil na delu pomenskega polja, ki se približuje *naklonskemu* pomenu (prim. vzorce **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** ob odsotnosti **Snom – VF – SENT**). Glagolske izpeljanke imajo dokaj marginalno vlogo, saj so po številu zgledov in vezavnostnih možnosti v odnosu do simpleksov slabo zastopane (do določene mere je izjemen **umívat**).

Med vezavnostnimi vzorci prevladujeta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF**, pri **védět** in **znát** pa je dobro zastopan tudi **Snom – VF – SENT**. Zanimiv je vzorec **Snom – VF – ADV**; **ADV** nastopa v vlogi »nadomestnega« ali *vsebinskega* določila (slednje ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. 'znati **jezik**', prim. **umět**, izjemoma **védět**).

4.4.5.4.2 Pomen c. 'poznati'

Pomen 'poznati' izkazujeta glagola **znát (3)** in **znávat (2)**. V primeru glagola **znát** je pomen izpričan od (vsaj) 16. do 20. st., medtem ko je pri **znávat** izpričan v 19.–20. st. (kot glagol sam).

⁵⁸⁴ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

⁵⁸⁵ Med nestabilnimi vezavnostnimi vzorci si zasluži opombo **Snom – VF – ADV** ob **védět**. Ob pomenu (1) 'imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z' je »nadomestno« določilo **ADV** manj stabilno (posamezni zgledi iz stčeš. obdobja in 19. st.); podobno velja tudi za pomen (2) 'biti sposoben znati', ob katerem je določilo (vezano na predvidljivo leksikalno zapolnitev, prim. 'znati **jezik**') prav tako nestabilno in izkazano le za 19. st.

4.4.5.4.2.1 Vezavnostne možnosti pomena c. 'poznati'

Tabela 101: Vezavnostne možnosti pomena c. 'poznati' v češčini

	znát	znávat
Snom – VF – Sak	(do) 16.–20. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sak – vSlok	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – INF	16. st.	
Snom – VF – Sak – SENT	16., 19. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je samo **Snom – VF – Sak**; izkazujeta ga **znát** (do vključno 20. st.) in **znávat** (19.–20. st.; ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec* poznavanja – vsebina oz. *prizadeto* s poznavanjem).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci vse tri izkazuje le glagol **znát**: **Snom – VF – Sak – vSlok** in **Snom – VF – Sak – INF // SENT**. Vzorci so kompleksnejši, saj ustrezajo vezljivostnemu razmerju *nosilec* poznavanja – *prizadeto* – *vsebina*.

Prevladujoč vezavnostni vzorec v pomenu je **Snom – VF – Sak**; ostale, kompleksnejše možnosti zaznamujejo dominantni glagol **znát** v posameznih obdobjih, kar sicer potrjuje vezljivostno razmerje, vendar hkrati kaže na njegovo nestabilnost v okviru pomena 'poznati'.

4.4.5.4.3 Ostali pomeni

Pomene d–g izkazuje zgolj glagol **znát**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomenov so torej podane v jednem delu razprave: glej **znát** **4.4.3.9.2.4** za **d.** 'opažati, spoznavati', **4.4.3.9.2.5** za **e.** 'priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za', **4.4.3.9.2.6** za **f.** 'biti jasno, očitno; biti videti' in **4.4.3.9.2.7** za **g.** 'priznavati'.

4.5 Vezava glagolov umevanja v poljskem jeziku

4.5.1 Pomeni glagolov umevanja v poljskem jeziku

4.5.1.1 Glagol MYŚLEĆ

Polj. **myśleć** (**myślić**),⁵⁸⁶ -ę nedov. izkazuje pomene **(1)** 'misliti, razmišljati, soditi, meniti' (tudi 'spominjati se') in **(2)** 'misliti, snovati v škodo/korist', **(3)** 'nameravati, načrtovati, zamišljati si', **(4)** 'skrbeti, brigati se za' (SłStp, IV, 374–377; Sł16, XV, 282–291; Linde, III, 183–184; SłWarsz, II, 1087; SJP, IV, 938–940).⁵⁸⁷

V 16. st. je izpričan tudi k *myśleć* tvorjeni drugotni nedov. **myślać**, -am (iter., pripona -(j)a-) s pomenom 'misliti v škodo/korist'.⁵⁸⁸

4.5.1.2 Glagol MNIEMAĆ

Polj. **mniemać**, **mnimać**, -am pomeni predvsem **(1)** 'meniti, misliti, soditi, domnevati'; ostali pomeni niso stabilni oz. so vezani na posamezna obdobja: stpolj. **(2)** 'ceniti, spoštovati' ter **(3)** 'nameravati, hoteti'; 16. st. **(4)** 'biti samozavesten' (SłStp, IV, 299–301; Sł16, XIV, 385–391; Linde, III, 140–1; SJP, IV, 776).⁵⁸⁹

Ob tem slovarji navajajo še »konkurenčne« oblike, ki izkazujejo bolj ali manj enake pomene: **mnieć** (< *mbnĕti) s pomenom **(1)** 'meniti, misliti, soditi, domnevati' in 'podcenjevati, ne meniti se za'⁵⁹⁰ (SłStp, IV, 298–299; pomen **1** tudi Sł16); **mniemieć** s pomenoma **(1)** 'meniti, misliti, soditi, domnevati' in **(2)** 'nameravati, hoteti' (SłStp, IV, 301; pomen **1** tudi Sł16).

4.5.1.3 Glagol MIENIĆ

Pri polj. **mienić**, -ę nedov. začenja že od stpolj. naprej prevladovati pomen 'imenovati' in sorodni pomeni, povezani z govorno dejavnostjo (domneva se navezava

586 SłStp (IV, 374–377) navaja *myśleć* in *myślić* kot vzporedni možnosti, medtem ko SJP (IV, 939–940) označuje *myślić* kot arhaično.

587 Prim. **(1)** 'rozmyślać, rozważać, rozmować, sądzić, mniemać' (tudi 'przywozić sobie na myśl'), **(2)** 'sprzyjać' oz. 'chcieć czego dla kogo, życzyć komu czego', **(3)** 'zamyślać, zamierzać, mieć zamiar' ('chcieć coś zrobić') ter **(4)** 'dbać, starać się, troszczyć się o kogo' (SłStp, IV, 374–377; Sł16, XV, 282–291; Linde, III, 183–184; SłWarsz, II, 1087; SJP, IV, 938–940). SłWarsz (II, 1087) navaja, da je pomen **(2)** na koncu 19. st. bil že arhaičen (citirani avtorji so iz 16. st., kar je mogoče tudi situacija pri S. Lindeju).

588 Prim. 'wymyślać' (Sł16, XV, 279).

589 Prim. **(1)** 'mniemać, myśleć, sądzić, przypuszczać' (SłStp /IV, 300–301/ navaja podpomen 'sumiti, domnevati' oz. 'podejrzewać, przypuszczać'); stpolj. **(2)** 'cenić, szacować' in **(3)** 'chcieć, zamierzać'; 16. st. **(4)** 'być pewnym siebie' (SłStp, IV, 299–301; Sł16, XIV, 385–391; Linde, III, 140–1; SJP, IV, 776).

590 Prim. 'lekceważyc' (SłStp, IV, 299), vendar brez primernega zgleda.

na *mianować*, zahslov. *měno ‘ime’; prim. Otrębski, 1948, 57; SEP, 320–321), medtem ko so *umevanjski* pomeni potisnjeni v ozadje: **SlStp** (IV, 226–231) med umevanjskimi pomeni (ali z njimi povezanimi) **2. mienić**⁵⁹¹ navaja **(1)** ‘izražati svoje mnenje, govoriti, *misliti o, meniti*’, deloma **(2)** ‘imenovati, *imeti za, predlagati za*’, **(3)** ‘*misliti o, imeti na misli, hoteti*’ ter **(4)** ‘*tikati se, prisojati*’; **SH16** (XIV, 49–52) navaja zgolj **(2)** ter **(3)** ‘*nameravati*’; **Linde** (III, 96–97) navaja **(1)** in **(3)** skupaj kot tretjo pomensko možnost, izkazuje pa tudi zglede za **(2)**; **SJP** (IV, 644) navaja skupni pomen ‘dajati ime, imenovati koga ali kaj; dati naziv; oznanjevati kaj o čem/kom; *meniti, imeti za*’ (glagol v tem pomenu obravnava kot zastarel).⁵⁹²

4.5.1.4 Glagol UMIEĆ

Polj. **umieć**, *-iem* nedov. izkazuje pomena **(1)** ‘imeti znanje (česa), znati’ ter **(2)** ‘biti sposoben, zmoči’ (**SlStp**, IX, 385–386; **SlJChP**, II, 540–1; **Linde**, VI, 134; **SJP**, IX, 568–569).⁵⁹³

SJP (IX, 569) navaja tudi individualno iterativno obliko k *umieć*, tj. **umiewać**, *-am* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484).

4.5.1.5 Glagol WIEDZIEĆ

Polj. **wiedzieć**, *wiem* pomeni predvsem **(1)** ‘vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati’. Za stolj. obdobje naj bi glagol izkazoval tudi pomen **(2)** ‘znati, zmoči’ (**SlStp**, X, 136–142; **SlJChP**, II, 588–589; **Linde**, VI, 287–289; **SJP**, IX, 1019–1021).⁵⁹⁴

591 Homonimni **1. mienić** se povezuje s pomenom ‘spreminjati’ (v **SH16**, **SJP** je le-ta označen kot **2. mienić**).

592 **Pomenski komentar:** Pričujoča določitev pomenov je poizkus izločitve tistih pomenov (pri vezljivostni analizi pa zglede), ki kažejo na *umevanjsko* pomensko polje; polji *sporočanje* in *mišljenske dejavnosti* se pri glagolu **mienić** prepletata, kar ni osamljen primer (prim. tudi razvoj pomenskega kompleksa **(2)** ‘govoriti’, ‘čvekati’ iz kompleksa **(1)** ‘iskati odgovor (v mislih), ugibati’ > ‘prerokovati’ in ‘misliti’ itn. pri glagolu **gadati (se)*, *-ajetb (se)*, ki se ga tipološko utemeljuje s prehodom glagolov mišljenja v glagole govorjenja; Šivic-Dular, 1999, 152). Ugotovitve v zvezi z vezljivostnimi značilnostmi glagola **mienić** je treba sprejemati z zadržkom.

Pomeni: **(1)** ‘wypowiadać swoje zdanie, mówić, *coś myśleć o kimś/czymś, mniemać*’, **(2)** ‘nazywać kogoś kimś/czymś, uważać kogoś za kogoś/coś, podawać kogoś za kogoś/coś’, **(3)** ‘*myśleć o czymś, mieć coś na myśli, chcieć czegoś*’, tudi ‘*zamyslać, mieć zamiar*’ (slednji predvsem **SH16**), **(4)** ‘*odnosić (się) do czegoś*’ (**SlStp**, IV, 226–231; **SH16**, XIV, 49–52; **Linde**, III, 96–97; **SJP**, IV, 644).

Razvrstitev pomenov v slovarjih: **SlStp** (IV, 226–231) navaja pomene **(1)–(4)** kot pomene **(2)–(5)**, medtem ko je pomen **(1)** vezan na ‘imenovati’ oz. ‘nazywać’; **SH16** (XIV, 49–52) pomen **(2)** obravnava kot podpomen **(4b)**, tj. pri pomenu ‘trditi, zatrdjati’ oz. ‘twierdzić, utrzymywać że’, pomen **(3)** predstavlja v **SH16** pomen **(5)**.

593 Prim. **(1)** ‘posiadać wiedzę o czymś, znać się na czymś’ ter **(2)** ‘móc coś wykonać/zrobić, potrafić’ (**SlStp**, IX, 385–386; **SlJChP**, II, 540–1; **Linde**, VI, 134; **SJP**, IX, 568–569). **SlStp** (IX, 386) navaja tudi pomen ‘dvomiti’ oz. ‘wątpić’, vendar ga popravlja (rekonstruira) za glagol *zhumieć się*. **SH16** še ne vključuje zvezka za *umieć*.

594 Prim. **(1)** ‘posiadać wiedzę o kimś/czymś, zdawać sobie sprawę z czegoś, być czegoś świadomym; posiadać znajomość czegoś/kogoś, znać’ in **(2)** ‘potrafić, umieć, móc’ (**SlStp**, X, 136–142; **SlJChP**, II, 588–589; **Linde**, VI, 287–289; **SJP**, IX, 1019–1021). **Opomba:** Treba je poudariti, da slovar jezika J. Ch. Paska (**SlJChP**) in **SJP** W. Doroszewskiego pomen ‘poznati’ oz. ‘posiadać znajomość czegoś/kogoś, znać’ obravnavata kot ločen

4.5.1.6 Glagol ZNAĆ

Polj. **znać**, *znam* pomeni predvsem (1) 'znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati' (SłStp, XI, 442–6; SłJChP, II, 753; Linde, VI, 1115–1117; SJP, X, 1217–1218); ob tem bi lahko kot ločena pomena navedli še (2) 'priznavati, izpovedovati' in (3) 'poznati kot' (SłStp in Linde).⁵⁹⁵

4.5.2 Določilne možnosti glagolov umevanja v poljskem jeziku

4.5.2.1 Leva vezljivost

Glagole umevanja zaznamuje v okviru leve vezljivosti **Snom** z oznako *človeško*, saj izkazujejo pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju.

4.5.2.2 Desna vezljivost

4.5.2.2.1 Brez desnih določil

[1] Kot zgledi vezljivosti brez desnih določil so obravnavani vsi tisti primeri, ki predstavljajo sistemsko nerealizacijo določil, ne pa mogoče njihovega kontekstualnega izpusta ali absolutne rabe glagola. Pri vezljivostni možnosti brez desnih določil se vzpostavlja razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* (izražanje *mišljenjske* sposobnosti).

Myśleć: Možnost brez desnih določil se pojavlja ob pomenu (1); je stabilna in dokaj dobro izpričana v obdobjih do konca 16. st. in v 19.–20. st. (**stpolj.** *Mislil iesm v noczi z serczem mogim y scuszał iesm se Fl 76.6; 19. st. trzeba siedzieć w*

---

pomen (v SJP je 'poznati' označen kot zastarel); na tem mestu zaradi poenostavljene predstavitve vezljivosti pomen 'poznati' obravnavam v kontekstu (1). Izšli zvezki slovarja polj. jezika 16. st. (SH16) še ne vključujejo gesla *wiedzieć*; zgledi v SJP so izjemno nepovedni v zvezi z vezljivostnimi možnostmi.

595 **Pomenski komentar:** Pomen (1) nekateri slovarji segmentirajo na različne pomene, vendar se mi zdi ustrezno, da jih v kontekstu tega dela združujem; npr. SJP (X, 1217–1218) navaja naslednje pomene: 'imeti védenje, predstavo o kom, čem; moči potrditi istovetnost koga, česa' ('mieć pewien zasób wiadomości, mieć wyobrażenie, wyrobione w doświadczeniu pojęcie o kim; móc stwierdzać tożsamość kogo, czego'), 'znati, imeti v spominu' ('umiec co, mieć w pamięci') ter *star.* 'zavedati se, vedeti' ('zdawać sobie sprawę z czego, wiedzieć co').

Pomeni: (1) 'mieć znajomość kogoś/czegoś, mieć wiedzę o kimś/czymś, wiedzieć; rozróżniać, poznawać kogo/co', (2) 'przyznać się, wyznać' in (3) 'rozpoznać, uświadomić sobie, jaki ktoś jest, uznawać' (SłStp, XI, 442–6; SłJChP, II, 753; Linde, VI, 1115–1117; SJP, X, 1217–1218). Slovarji polj. jezika ob zgomilih navajajo še druge pomene: vsaj za stpolj. (4) 'izpovedovati, pričevati' ('zeznać, złożyć świadcstwo'); (5) 'potrjevati' ('potwierdzać'); (6) 'imeti telesno razmerje' ('mieć stosunek płciowy'); (7) 'spoznati za edino pravilno' ('uznawać coś za jedynie słuszne, prawdziwe'; prim. SłStp, XI, 442–6); več različnih pomenov navaja tudi S. Linde. Te pomene vezljivostno obravnavam posebej.

domu, myśleć, a nic nie wymyśla się dobrego. L₁ 56; **20. st.** *Gdzie obywatele (...)* *nie myślą, tam państwa upadek bliski.* KRAS. Podstoli 76).⁵⁹⁶

Mniemać: Možnost brez desnih določil se pojavlja ob pomenu **(4)**, izpričanem v 16. st. Gradivo kaže na to, da je bil pomen okazionalen, saj ga izpričuje le en zgleđ (*Abo mnimafz nyeboraczku choć tak buyno chodzisz / A w fercu fwym tę sprofną zlosć kędy możefz płodzisz ...* LubPs B6v).

4.5.2.2.2 Sklonsko desno določilo

[2] Tožilnik (Sak)

Sak določilno pokriva vlogo nepropozicijskega vsebinskega udeleženca (diktalnega tipa – *kaj kdo govori oz. misli*). Redko ima dodatne pomenske nianse, prim. **mniemieć** v pomenu **(3)**, ko naj bi imel vlogo vsebinsko-namernega udeleženca. Velikokrat je na mestu določila zaimenska oblika, ki nadomešča kompleksnejšo vsebino. V osamljenih primerih ima določilo lahko tudi vlogo *prizadeto*, prim. posebej **mniemać (2)**, **znać (6)**.

Sak je kot sklon prehodnih glagolov stabilen, pri *umevanjskih* glagolih pa njegova relativna redkost kaže na manjšo povednost določila; tako pogosto le nominalizira kompleksno propozicijsko vsebino, nekoliko pogostejši je v primerih, ko se vsebinski udeleženec približuje predmetnemu pomenu oz. vlogi *prizadeto* (v smislu ‘poznati’), prim. **wiedzieć (1)**, **znać (1)**, **(3)**.

Myśleć: Pojavlja se ob pomenih **(1)** in **(2)**. Pomensko ga pri **(2)** večinoma zaznamuje negativna vsebina (**16. st.** *Ktorzy mylili zlofci w serczu swoim* Wróǳołt 139.9), medtem ko je ob **(1)** velikokrat pozaimljen. V pomenu **(1)** je določilo v vlogi vsebine mišljenja stabilno od stolj. do 18. st. (**stpolj.** *Wszistek dzen mislil neprawdø iøzik twoy* Fl 51,2 (sim. Puł); **19. st.** *Nie była smutna [sic] ani wesola, Tyloko coś myśli głęboko.* Dud 67-8), medtem ko ga ob **(2)** izkazujejo posamezni zgledi iz 16. st. (glej zgoraj). V obeh vlogah se kaže kot redkejši v primerjavi z drugimi določilnimi možnostmi.

Mniemać: Pojavlja se ob pomenih **(1)** in **(2)**. Ob pomenu **(1)** je določilo v vlogi vsebine mišljenja (tudi podpomen ‘sumiti, domnevati’) izpričano v redkih zgledih iz zgodnejših obdobj polj. jezika (**stpolj.** *Vyelmy szye kochal v kraszye onego mylego dzyeczyatka, mnyemayacz nyeczø albo nyektory dar od boga (huic divinum aliquid inesse suspicatus)* Rozm 86; **16. st.** *Dziewki gdy to vftyfzwały / A poprawdzie to mniamáły: Ięły fie miedzy jobą wádzic* BierEz B3). Ob pomenu **(2)** je določilo v

⁵⁹⁶ V primeru vezljivostne možnosti **brez desnih določil** domnevam pojavljanje tudi v 17. in 18. st.

vlogi *prizadeto* (s spoštovanjem) izpričano z redkimi stolj. zgledi (*Takocz wasz nyechay mnyma wschelky czlowykek (sic vos existimet homo I Cor 4.1) XV med. SKJ I 52*).⁵⁹⁷

Mniemieć: Pojavlja se ob pomenu (3) kot domnevno vsebinsko-namerni udeleženec (zaimek); osamljen stolj. zgled (*Ya vyem, czo prorok bozy Moyzesch *nymyal przez tą kłatwą (quid per maledictionem istam intendebat propheta dei Moyses) Rozm 27*) kaže na izjemno določilno možnost.⁵⁹⁸

Mienić: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3), a je pri glagolu skoraj nemogoče ločiti med čisto *umevanjskim* pomenom ter pomenom *govorjenja*. Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* mišljenja izpričano z osamljenimi stolj. zgledi (*Yako ten obzalowany ma praw bycz, gdyby myenyl albo rzekl szwa nyewynoszcz? OrtMac 93*). Ob pomenu (3) je določilo v vlogi *vsebine* mišljenja, hotenja izpričano z redkimi zgledi iz stolj. ter 17. st. (**stpolj.** *Ludze ginako blogoszcz albo blogoslawnoszcz myenyą, nysze gest XV med. R XXII 233; 17. st. Ze zas osoba moia woczach WMMPana nie ma iako ... WMMPan mienisz powagi Coz tym czynic? JChP 137v*).

Umieć: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* znanja stabilno in dobro izpričano od stolj. do 20. st. (**stpolj.** *Blogoslawoni lud, iensze vme spewane (qui scit iubilationem) Fl 88,15; 20. st. Pies umie parę zabawnych sztuczek.*). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebine* sposobnosti redkejše (17.–18. st.); vezano je na zaimenske oblike, ki nadomeščajo kompleksnejše določilo (**17. st.** *Sila mowiemy, hałafsy robimy, a kiedy przyidzie do czego to nieumiemy nič. JChP 239v; 18. st. U Obertyna poznal Wołoszyn, co wolny Polak umie. Warg. Cez. Praef. C.*).

Wiedzieć: Pojavlja se v pomenu (1) v vlogi *vsebine* védenja; dobro je izpričano za obdobje od stolj. do 2. pol. 20. st. (**stpolj.** *Bosze, ti wesz *gluboszcz moiø (scis insipientiam meam) Fl 68,9; 20. st. Wie wszystkie ich tajemnice. SIEM. L. Dzieła I, 65; Andrzej wiedzial wszystko.*).

Znać: Pojavlja se ob pomenih (1)–(6). Samo ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* znanja itn. stabilno; dobro je izpričano od stolj. do 20. st. (**stpolj.** *Bo znaie (novit) gospodzin drogø prawich Fl 1,7; 17. st. Iuzgo tam w Stolicy y dzieci prawie znali. JChP 165r; 20. st. Stara Kowalicha znała wszystkich ludzi we wsi.*). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebine* priznavanja nestabilno – redki zgledi so

597 Pri **mniemać** v pomenu (2) 'ceniti, spoštovati' lahko **Sak** spremlja tudi obvezno neudeležensko prislovno dopolnilo (**ADV**), prim. [35].

598 Predložna zveza *przez tą kłatwą* ima vlogo dopolnila.

(kot sam pomen) iz 18. st. (*Postawił takie prawo Henryk VIII, by króla Angielskiego poddani znali i mieli za głowę kościoła w Anglii, i na jego wyroku w rzeczach duchownych przestawali*. Sk. Żyw. 2, 440). Ob pomenu (3) je določilo v vlogi vsebine poznavanja prav tako redko, saj je kot pomen vezano na stolj. obdobje (*Bo wysoky pan a smerna ogloda, a wysoka od daleka znage (cognoscit)* Fl 137,7 (sim. Puł)); zgled je negotov. Pomen (4) je vezan na stolj. obdobje, kar vpliva na osamljenost določila v vlogi vsebine izpovedovanja (*Yako byrzemi k naszey przisandze, yoszeszmy prziszogli pyrzwe snacz* 1420 Pyzdr nr 640). Podobno velja za določili v vlogi vsebine potrjevanja ob pomenu (5) (**stpolj.** *Czoszmy wam pyssaly, tho znamy OrtOssol* 95,4) in *prizadeto* s telesnim razmerjem ob pomenu (6) (**stpolj.** *Bocz mam dwye dzewce, gezesta gezce mōzow nye znale (quae necdum cognoverunt virum)* BZ Gen 19,8); **Sak** ob pomenu (6) je označen izključno s *človeško*.

[3] Dajalnik (Sdat)

Myśleć: Določilo **Sdat** pokriva vlogo *prejemnika* dejanja (blizu *razmernemu vsebinskemu udeležencu*) ob pomenu (4); izkazano je z osamljenim zgledom iz 16. st. (*Serce też nie iedno fobie fāmo myfli w potrzebach fwoich* RejPos 281).

Upoštevana strokovna literatura (prim. predvsem Klemensiewicz, 1965; Pisarkowa, 1984) določila **Sdat** ob glagolih *umevanja* ne omenja.

[4] Orodnik (Sins)

Myśleć: Določilo **Sins** pokriva v polj. vlogo pravega *vsebinskega udeleženca* (*vsebina* mišljenja) ob pomenu (1), vendar je osamljen stolj. zgled (*Lapaio ie w radach, gimisz mislō* Fl 9,22)⁵⁹⁹ verjetno kalk po lat. predlogi (*in consiliis quibus cogitant* Vulg.).

Upoštevana strokovna literatura (prim. predvsem Klemensiewicz, 1965; Pisarkowa, 1984) določila **Sins** ob glagolih *umevanja* ne omenja.

4.5.2.2.3 Predložnosklonsko desno določilo

4.5.2.2.3.1 S tožilnikom

[5] Tožilnik + na (naSak)

Myśleć: Določilo **naSak** pokriva vlogo razmernega vsebinskega udeleženca z (izhodiščnim) odtinkom smernosti, namere (prim. Kopečný, 1973, 117–118),

599 Prim. **Sins** kot dopolnilo v zgledu iz 16. st. o *skutkách iego [Królestwa Chrystusowego] duchownych fercem kámienifym myślić / á vfty nieobrzezánymi mowić?* CzechRozm 185.

pojavlja pa se ob pomenih **(1)** in **(4)**. Ob pomenu **(1)** je določilo v vlogi vsebine mišljenja nestabilno; vezano je na osamljene zglede iz 16. st. (*myšlitem ná to częstokroć / y było ná co* GórńDworz H5). Ob pomenu **(4)** je določilo v vlogi vsebine skrbi prav tako izpričano z osamljenimi zglede iz 16. st. (*⟨I będ⟩ziefz miał żywot sławny długi* *⟨Nie myyfl ná to doczefne zbieranie* RejRozpr K3v).

K. Pisarkowa (1984, 103) povezuje določilo **naSak** (kot konkurenčno **Sak**) z izgubo prehodnosti pri pomenski specializaciji določenih glagolov (tipa *zasłużyć, baczyć, uważać* – brez *myśleć*); na tem mestu je zanimiva opomba, da določilo **naSak** pri *umevanjskih* glagolih (tudi *spominjanja*, npr. *rozpamiętać, pamiętać, pomyśleć, pomnieć, zapomnieć*) konkurira **oSlok**, konkurenčno razmerje pa traja od srednjega veka do 20. st. (Pisarkowa, 1984, 109).

[6] Tožilnik + o (**oSak**)

Myśleć: Določilo pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca (etimološko lahko krajevno ‘okoli’ kot tudi vzročno/oziralno; Kopečný, 1973, 132, 136–137), natančneje – *vsebine* skrbi, ob pomenu **(4)**; izpričano je s posameznimi zglede iz 16. st. (*Ale o sławę swoię ani o Decrety ni czyie niemysłę bo mię dosiądz niemoga* ActReg 166).

Glagoli s pomenom ‘skrbeti’ (npr. *starać się, dbać*) izkazujejo še v 20. st. določilno možnost **oSak** (Zaron, 1980, 44–45, 53). V zvezah z glagoli tipa *mówić, przypominać* (glagola *govorjenja* in *umevanja*) pa določilo **oSak** zamenja **oSlok**; proces zamenjave naj bi nastopil v 18. st. in trajal do 2. pol. 19. st. (Pisarkowa, 1984, 110).

[7] Tožilnik + za (**zaSak**)

Myśleć: Določilo **zaSak** pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca z (izhodiščnim) smernostnim, ciljnostnim odtenkom (prim. Kopečný, 1973, 283–284) v pomenu **(1)** (*vsebina* mišljenja); v osamljenih zgledih se pojavlja do vključno 16. st. (**16. st.** *Abowiem niepráwość moię ia ogláffác będę: y będę myšlit zá grzech moy* Leop Ps 37.19).

Domnevo, da gre za kalk po lat. vzoru (*cogitabo pro peccato meo* Vulg.),⁶⁰⁰ podpira dejstvo, da v sod. polj. jeziku **myśleć** (čisti *mišljenjski* pomen) ne izkazuje te določilne možnosti (Zaron, 1980, 88, 96).

600 K. Pisarkowa (1984, 109) zvezo **zaSak** omenja zgolj v zvezi s povedkovim določilom (*dopelnienie orzekające*).

4.5.2.2.3.2 Z dajalnikom

[8] Dajalnik + przeciw(ko)/naprzeciwko (przeciw(ko)/naprzeciwkoSdat)

Myśleć: Obliki določila (etim. se povezuje s *perz ‘proti’; Kopečný, 1973, 177) pokrivata vlogo *prejemnika* dejanja ob pomenu **(2)**, torej gre za jasnejšo podobo usmerjenosti (mišljenega) dejanja ‘proti’ nekomu. Posamezni zgledi določila so iz stpolj. obdobja in 16. st. (**stpolj.** *Na lud twoy zglobili rado y mislili sō przeciw swōtim twogim* Fl 82,3; **16. st.** *Oto iakoć naprzeciw ludu twemu zlofciwą radę wzięli j myflili naprzeciwko fwiętim twoim [et cogitaverunt: adversus sanctos tuos]* WróbŻołt 82.4).

V razmerju **przeciwSdat** : **przeciwkoSdat** je mlajša druga možnost, ki nadomesti prvo v 1. pol. 16. st. V zvezi z določilom **przeciwkoSdat** se navaja tudi možnost nadomestitve z **naSak**, vendar le ob *gniewać się, pisać, nacierać, oburzyć się* (do 18. st.; Pisarkowa, 1984, 111).

4.5.2.2.3.3 Z mestnikom

[9] Mestnik + o (oSlok)

Določilo pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega udeleženca*, ki bi bil označen kot siže (*o kom kdo govori oz. misli?*); izhodiščno ga verjetno zaznamuje pomen ‘okoli’, čeprav ga lahko zaznamujejo tudi drugi pomenski odtenki, npr. *namernost* (Kopečný, 1973, 132, 136).

Določilo **oSlok** se kaže v polj. jeziku kot relativno stabilno. Nekateri glagoli (npr. *ogłaszać, wspominać, prorokować*) dovoljujejo prosto izbiro med **Sak** in **oSlok**, medtem ko so nekateri **oSlok** opustili (v 19. st. se je to zgodilo z *rozumieć, opisać*); izjemoma lahko **oSlok** nadomesti tudi **Sgen** (prim. *domyślać się* na koncu 18. st. in v 19. st.). Določilo **oSlok** naj bi bilo kot oblika »dopolnjenja bližjega« sorodno določilni možnosti **Sak** (Pisarkowa, 1984, 115; prim. tudi Zaron, 1980).

Myśleć: Pojavlja se ob pomenih **(1)**, **(3)** in **(4)**. Ob pomenu **(1)** je določilo v vlogi *vsebine* mišljenja stabilno, saj je gradivsko dobro izkazano od stpolj. do danes (**stpolj.** *Rospamyōtay syō na dawne dny, mysl o kaszdich narodzech* BZ Deut 32.7, **18. st.** *Myśleć co, abo o czym.* Boh. Kom. 1, 228; **20. st.** *Myślałam o twoim uśmiechu.* Zaron). Ob pomenu **(3)** je določilo z vlogo *vsebinsko-namernega udeleženca* nestabilno – izpričano je s posameznimi zgledi iz 19. st. (*Myślemy także o przyjęciu Lelewela* L₁ 149). Stabilno od stpolj. obdobja do vključno 20. st. je določilo v vlogi *vsebine* skrbi ob pomenu **(4)** (**16. st.** *A to wŹytko stŹt pochodŹi ze*

o przyŝłym żywocię niemyŝlemy MurzHist A4v, **20. st.** *Wzruszało go to, że ktoś tak bezinteresownie myślał o nim i o jego losie.* MEIS. Sześciu 78).

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* mišljenja; izpričano je s posameznimi zgledi v zgodovinsko ločenih obdobjih 16. st. ter 1. pol. 20. st. (**16. st.** *Są też drudzy o ktorzych tylko mniemać muŝę* CiekPotr A4; **20. st.** *Niewiele mniemam o własnych zdolnościach.* ORZESZ. Listy II/2, 14).⁶⁰¹

Mniemieć: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* mišljenja; v skladu z vezanostjo glagola na stolj. in 16. st. ne preseneča, da se osamljeni zgledi določila pojavljajo le v 16. st. (*iákoby Ian fwięty nie miał nigdy vmrzeć / iako y o Enochu y o Eliaŝzu też niektorzy mniemieli* RejAp 87v).

Mienić: Pojavlja se ob pomenu **(3)** v vlogi *vsebine* mišljenja, hotenja; določilo je izkazano z osamljenim stolj. zgleodom (*Myenyyszly o nyewyastach* BZ I Reg 21,5).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* védenja; določilo je stabilno in dobro izkazano v celotnem obdobju med stolj. do 20. st. (**stolj.** *On o mnye nye wye (ille me nescit) a ia gego nye znam* BZ Tob 5,2; **20. st.** *Z gazet wiedziałam o toczącej się rozprawie.*).

Znać: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi *vsebine* znanja (védenja). Določilo je redko – za 18. st. ga navaja Lindejev slovar (*Myszy tam nie bywają, gdzie o zbożu nie znają.* Czach. Tr. H 4).

[10] Mestnik + po (poSlok)

Myśleć: Določilo pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca (oslabitev izhodiščne prislovne funkcije zaporednosti, namena; Kopečný, 1973, 186) ob pomenu **(4)**. Določilo v vlogi *vsebine* skrbi potrjujejo redki zgledi iz 16. st. (*Wieizei teras po ŝpowiedzy Myŝlyć gdy czie ŝmierć nawiedzy.*), pri čemer se opozarja na sopomensko možnost **oSlok**.

Glede na podatke pri K. Pisarkowi (1984, 112–113) lahko določilo **poSlok** zamenja **oSgen** (pri glagolih *žądać, wymagać, chcieć, potrzebować*), pri čemer staro določilo zaznamuje polj. jezik do 15. st. (v govorih se pojavlja še danes, v knj. jeziku pa ob glagolu *spodziewać się*); ostale »zamenjavne« možnosti se bodisi približujejo prislovnodoločilnim funkcijam (prim. **zaSlok** v zvezah tipa *mieć kogoś po sobie*) bodisi so marginalne (prim. **oSak** v primeru *pytać*).⁶⁰² Razmerja oz. spremembe **poSlok** → **oSlok** avtorica ne omenja.

⁶⁰¹ Domnevam, da se je določilo **oSlok** ob pomenu **(1)** – kljub posameznim zgleodom – pojavljalo v vmesnih obdobjih.

⁶⁰² Zamenjavno možnost **poSlok** → **oSak** verjetno izkazujejo tudi glagoli s pomenom 'skrbeti'.

[11] Mestnik + w (wSlok)

Myśleć: Določilo pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca (izhodiščni krajevni pomen ‘notri’; Kopečný, 1973, 273–274) ob pomenu **(1)**. Določilo se v vlogi *vsebine* mišljenja pojavlja v osamljenem stolj. Zgledu (*W iutrzni bode mislicz w tobe* Fl 62,7) – najbrž kot kalk po lat. predlogi (*meditabor in te* Vulg.). SiStp opozarja na sopomensko določilo **oSlok** (*o tobye* Puł).

Določilo **wSlok** je imelo v zgodovini polj. jezika veliko frekvenco (s stavčnočlenskega vidika se je pojavljalo tako v predmetni kot prislovnodoločilni funkciji): kot predmet se je pojavljalo npr. po glagolu *wątpić* (v 16. st. ga je zamenjalo **oSlok**), od 16. st. po *opływać, ufać, dufać* (v 2. pol. 19. st. ga je zamenjalo **wSak**) itn.; v navedenih primerih je težko določiti sistematično tendenco k semantično motivirani zamenjavi (Pisarkowa, 1984, 113). Spremembe **wSlok** → **oSlok** razen ob glagolu *wątpić* niso omenjene, kar podpira domnevo o kalkiranosti določila v zgornjem zgledu.

4.5.2.2.3.4 Z orodnikom

[12] Orodnik + nad (nadSins)

Myśleć: Določilo pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca (izhodiščni pomen položaj, potek ‘nad’ čim; Kopečný, 1973, 124) ob pomenu **(1)**. Določilo se v vlogi *vsebine* mišljenja pojavlja v zgledih iz 16. st. (*Długom myślił nad tym słowem* Mącz 14c) ter 1. pol. 20. st. (*Im więcej myślał nad obecnym swym położeniem [...] KACZK. Olbracht. III, 167*), kar verjetno kaže na stabilno, čeprav redkejšo določilno možnost.

O določilu **nadSins**, ki bi se povezovalo z glagoli tipa *myśleć* (ali sploh *umevanja*), K. Pisarkowa za zgodovino polj. jezika ne razpravlja. Naj navedem le spremembe, ki jih avtorica povezuje s to določilno možnostjo: **naSak** → **nadSins** (18. st.) po glagolih tipa *plakać, ubolewać, pracować*; **nadSins** → **zSgen** (19.-20. st.) po *natrząsać się*; **nadSins** → **wobecSdat, przedSins** po npr. *śmiać się, zjednać* (*sobie coś przed kim*; Pisarkowa, 1984, 109, 112). Določilo **nadSins** se verjetno navezuje na pomen intenzivnejšega razmišljanja; še danes zaznamuje glagole tipa *rozmyślać, medytować, porozmyślać*, prim. *Piotr rozmyślał o książkach – nad książkami, o wyjeździe – nad wyjazdem ojca* (Zaron, 1980, 61).

4.5.2.2.4 Nedoločniško in odvisniško določilo

[13] Nedoločnik (INF)

Določilo **INF** se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega vsebinskega ali vsebinsko-namernega udeleženca (slednji je pogostejši, in sicer ob glagolih, ki pomenijo *nameravanje*). Določilo kaže torej pri glagolih *umevanja* na dve različici: **(a)** v primeru vsebinsko-namernega udeleženca se **INF** razlaga kot pozicijska različica **SENT**, ki ga na položaj propozicijskega udeleženca uvaja operator *žeby* (prim. *Piotr chciał pójść do kina* ↔ *Piotr chciał, żeby Anka poszła do kina*); propozicijska določila **INF** in stavki z operatorjem *žeby* izražajo možno dejanje (*coniunctivus potentialis*) in razmerje zadobnosti (Zaron, 1980, 16–17);⁶⁰³ **(b)** v primeru pravega vsebinskega udeleženca (ob čistih *umevanjskih* pomenih) ni mogoče vzpostaviti omenjenega razmerja med določilom **INF** in različico **SENT** z operatorjem *žeby*.⁶⁰⁴

Domnevo utemeljujejo primeri **myśleć (a) 20. st.** *Nie myślał czekać do końca wieczoru, ...* PAR. Niebo 215 in **(b) 19. st.** *On, nie znając świata, Myśli żyć w sercu żony, przyjaciela, brata:* Dumania 43-44. V primeru **(a)** je možna različica z operatorjem *žeby* (Zaron, 1980, 16) oz. polstavčno nedoločniško določilo z veznikom tipa *Myślę, żeby wyjechać z Warszawy* (Grzegorzczkova, 1996, 115), medtem ko v primeru **(b)** navedeno ni možno (ustrezal bi mu nenamerni vsebinski odvisnik *Myśli, że żyje w sercu...*).⁶⁰⁵

Pogoj za pretvorbo **SENT** v nedoločniški polstavek (**INF**) je v primeru glagolov *umevanja* tudi enakost *vršilcev* propozicijskega udeleženca in dejanja, ki ga izraža *nosilec vezljivosti* (Zaron, 1980, 19), oz. enakost *osebkov* glavnega in odvisnega stavka (Grzegorzczkova, 1996, 116).⁶⁰⁶

603 V to skupino uvrščam tudi primere, ko glagol ob sebi *zahteva* določilo **INF** (pomeni 'imeti sposobnost, znanje', 'moči'), prim. **umieć (1, 2)**, **wiedzieć (2)**, **znać (1)**; glagoli se v teh primerih približujejo pomožniški vlogi.

604 Delitev utemeljuje R. Grzegorzczkova (1996, 115–116), ki **INF** in **predl. zveze** omenja med *nominalizacijskimi* možnostmi vsebinskih odvisnikov (*zdanja intenzionalne*), prim. *Myślę, że wyjadę do Warszawy* → *Myślę wyjechać z Warszawy* → *Myślę o wyjeździe z Warszawy*. Avtorica poudarja, da nominalizacijske strukture niso sopomenske izhodiščnim odvisnikom: **(1)** drugačen pomen glagola (**myśleć** ob **INF** pomeni *nameravanje*); **(2) predl. zveze** so sporočilno manj informativne (oseba, čas, način se nevtralizirajo) – *wyjazd (odhod)* postane popolna abstrakcija itn.

605 Tako meni tudi R. Grzegorzczkova (1996, 116), ko vzpostavlja sopomensko razmerje med *Myślę, żeby wyjechać z Warszawy* in *Myślę wyjechać z Warszawy* (namernost), ne pa z *Myślę, że wyjadę do Warszawy* (nenamernost). V literaturi nisem našel razlikovalne obravnave razmerja **SENT** ↔ **INF** glede na **(1) namerni** in **(2) nenamerni** pomen glagolov; primerjava možnosti sopojavljanja določil **INF** in **SENT** ob **(1) myśleć** 'nameravati' in **(2) myśleć** 'misliti' bi pomagala odgovoriti vsaj na naslednja vprašanja: V katerem primeru je **INF** bolj stabilen? Do kdaj se v polj. jeziku pojavlja **INF** ob **(2)**? Ali **(1)** oz. **(2) zahtevata** ali *dopuszczata* določilo **INF** (kot različico **SENT**)?

606 Samo za vsebinsko-namerne udeležence se lahko navede mnenje S. Jodłowskega (1976, 189), ki kot pogoj za nedoločniško realizacijo *namernih* odvisnikov navaja prekrivnost osebkov z iniciatorjem namere (ustreza glagolom *umevanja*).

Myśleć: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3). Ob pomenu (1) je INF tipa (b) v vlogi vsebine mišljenja nestabilen; pojavlja se v posameznih zgledih iz 17. in 19. st. (19. st. *On, nie znając świata, Myśli żyć w sercu żony, przyjaciela, brata*: Dumania 43-44; z **veznikom** 17. st. *Myszę iako by z tamtego mieysca umknąc.*).⁶⁰⁷ Ob pomenu (3) je INF tipa (a) v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca stabilen, saj je dobro potrjen od stpolj. obdobja do vključno 20. st. (stpolj. *A mislyly gy zabycz* BZ Judith 5.26; 20. st. *Nie myślał czekać do końca wieczoru, ...* PAR. Niebo 215); konkurira mu SENT vsebinsko-namernega tipa.

Mniemać: Ob pomenu (3) so posamezni zgledi določila v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca iz stpolj. in 19. st. (stpolj. *Będzie mniamał (poprawione na mniamał) szluszbo podacz albo dacz bogw* ca 1420 R XXIV 84; 19. st. *Ruchem do mirmidońskich podobny zwierzątek Od których słusznie mniamał wyciągać początek*. Do Jlel 109–10).

Mienić: Ob pomenu (3) je INF tipa (a) v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca izpričan z redkimi zgledi iz najstarejših obdobj polj. jezika (stpolj. *Odplaczi gemv, iakosz on blisznemv swemv myenil vezinicz* BZ Deut 19,19; 16. st. *Thedy pánná Tárfa počelá Teofilá pokornie pytać coby to było á coby z nią mienił vczynić*. HistRzym 19v).

Umieć: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja stabilno (prevladujoče), saj je gradivsko dobro izpričano od stpolj. obdobja do danes (stpolj. *Ktho nye vmye niczsz pyszacz, then mnyma, aby mala by byla robotha* XV p. pr. JA XIV 506; 20. st. *Chłopiec umie już pisać i czytać.*). Tudi ob pomenu (2) je določilo INF tipa (a) v vlogi vsebine sposobnosti itn. stabilno; gradivsko je dobro potrjeno v vsej zgodovini polj. jezika (stpolj. *Szpowyadam szya, yszem czudze grz(e)ch(y)*opprawył, szwychem szya szpowyadacz nye wmyał Spow* 6; 20. st. *Ta kobieta umie się ubrać.*).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je INF tipa (b) v vlogi vsebine védenja nestabilen; potrjuje ga osamljen zgled iz 17. st. (*Nie wiem co czynić, nie mogę się rezolwować*. Cn. Th. 537). Ob pomenu (2) so posamezni zgledi INF tipa (a) v vlogi vsebine znanja, zmožnosti iz stpolj. obdobja (*Nye wyedza-ly albo nye moga-ly przyszasznyczy ktorego ortelv naydz* OrtOssol 70,4; *Vydzysch, myly synkv, yzesz yeszcze mlod, a ya yako *zemczysna nye vyem szye opyekacz* Rozm 145).

607 Domnevam, da se je določilo INF ob pomenu (1) – kljub posameznim zgledom – pojavljalo v vmesnih obdobjih (enako velja tudi za **mniemać** v 16.–18. st.).

Znač: Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine znanja nestabilno; izpričujejo ga redki zgledi iz stolj. obdobja (*Tegodla gdysch vy badacz zly znaczye davacz dobre dary (nostis bona data dare L 13.11) synom vasym Rozm 275*).

[14] Vsebinski odvisnik (SENT)

Določilo SENT pokriva vlogo pravega vsebinskega udeleženca propozicijskega tipa; gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki najboljše razkrivajo kompleksno vsebino umevanjske dejavnosti.

Tudi polj. skladnja obravnava SENT kot obvezno določilo, ki razkriva kompleksno vsebino povedka glavnega stavka (del osnovnega stavčnega vzorca), npr. *Jan wie (myśli), że Maria przyjechała*. Osnovo nosilcev vezljivosti, ki zahtevajo vsebinske odvisnike, predstavljajo t. i. *mentalni* glagoli (npr. *sądzić, przypuszczać, myśleć, pamiętać*; Grzegorzcykowa, 1996, 106–109).⁶⁰⁸

Zgodovinskorazvojno se vsebinski odvisniki v polj. jeziku razlikujejo po vezniških elementih (ob stabilnih *że, iż, by, aby, żeby, ażeby, jakoby*), pri čemer naj bi se njihova sodobna reparticija oblikovala v 18. st. Od 14. do konca 18. st. se pojavljata veznika *ize, eze*, v 15. st. še *aże*. V tem času sta prisotna tudi *aby, jakoby* (s pogojnim naklonom do 15. st.), in sicer za poročani govor ter za izražanje distance do tujega besedila (prim. *Nie wierzę, jakoby Helena zdradziła Parysa*); v 16. st. se jima pridruži *żeby* (*powiadają, żeby szablą potłuc ich niemato miał* *DzienBat* 193). Veznika s partikulo *-by* (*żeby, aby*) se uporabljata le v zanikanem SENT (zaznamuje ju domnevanje, tj. *nefaktivnost*), veznik *że* pa v izjavnem (trdilnem, *faktitivnem*) vsebinskem odvisniku (Pisarkowa, 1984, 207–208).⁶⁰⁹ SENT ima lahko v glavnem stavku tudi navezovalni (zaimkovni) element tipa **Sak, naSak, oSlok** itn., ki določilo postavlja v sklon in ga napoveduje.⁶¹⁰ Določila se razlikujejo po pomenu glagola, tj. po izjavnosti (*modalność rzeczywista*) ali namernosti, želelnosti (*modalność nierzeczywista*, ki zaznamuje *wydarzenia pożądane*; prim. Grzegorzcykowa, 1996, 109–112).

608 Poleg njih pa se s SENT vežejo še glagoli **volje** (*chcieć, pragnąć*), **odločitve** (*zdecydować, postanowić*), nekateri **vzročniki** ali **kavzativi** (*kazać, zmuszać*), **čustev** (*bać się, spodziewać się, cieszyć się*), **zaznavanja** (*widzieć, słyszeć*), **govorjenja** itn. (Grzegorzcykowa, 1996, 108–109).

609 V 16.–17. st. je obstajala tendenca k uveljavitvi prirednih veznikov *a, ano* v vsebinskih odvisnikih *obnovitvenega* tipa (*zдания dopelnieniowe odtwarzające*), prim. *Ktory choć się niemym rodził, jednakże gdy wiedział, a nieprzyjacieli się w potrzebie do ojca ma, ten który nigdy słowa nie przemówił, głosem wielkim zawołał* *PisM* 227 (Pisarkowa, 1984, 208). O vsebinskih odvisnikih v zgodovini polj. jezika glej Klemensiewicz, 1965, 452–457.

610 S116 (XV, 283, 287) navaja pri stavčnem določilu ob *myśleć* naslednje podatke: za pomen (1) **navezovalne elemente** (*o tym* (20), *to* (4), *na to* (3), *poty*), **vezniške besede** (vpr. zaimek (56), *iż* (15), ozir. zaimek (9), *że* (5), *aby* (4), *-li* (2), *jako, poki*); podobno za pomen (3) **navezovalni elementi** (*o tym* (94), *to* (7), *na to* (4), *o to*), **vezniške besede** (vpr. zaimek (144), *aby* (36), ozir. zaimek (27), *żeby* (11), *by* (8), *że* (4), *iż*(*by*) (3), *-li*).

Myśleć: Pojavlja se ob pomenih (1), (3) in (4). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine mišljenja stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od stpolj. obdobja do danes (**stpolj.** *(Maria) zasmączyla szyą yest w movye yego y myszlyla, yakye by tho bylo posdrovyenyne* EwZam 288; **20. st.** *Nie wracać, nie wracać do wspomnień, nie myśleć o tym, co minęło!* IWASZ. J. Wiersze 200). Ob pomenu (3) je določilo v vlogi vsebinsko-namernega udeleženca manj stabilno, saj ga izpričujejo posamezni zgledi iz 16. in 19. st. (**16. st.** *Mysłilifmy ná to komubychmy ie nałstufzniey offiarować mieli* BudBibKaw A2; **19. st.** *nie myślałem wcale, Abym przed tobą szedł wyléwać żale* Niepew 13–4).⁶¹¹ Ob pomenu (4) je določilo v vlogi vsebine skrbi stabilno v obdobju 17.–20. st. (**17. st.** *Nie myślę o tym że bym się miał tego nieszczęścia lekać ktoremię iuz wczoray minęło.* JChP 249v; **20. st.** *Myśleć koniecznie o tym należy, aby stan cywilny, aby wsie i miasta bliską mieć mogły sprawiedliwość, zasłonę od ucisku i łatwość dojścia krzywdy.* KOŁŁ. Małach. III, 189).

Mnimać: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja; določilo je stabilno in prevladuje skozi vso zgodovino (**stpolj.** *Ktho nye vmye niczsz pyszacz, then mnyma, aby mala by byla robotha* XV p. pr. JA XIV 506; **18. st.** *Wszelki, który was zabija, będzie mniemał, że bogu posługę czyni.* Bibl. Gd. Joan. 16, 2; **19. st.** *można mniemać, iż ta analiza była zrazu użyta do rozwiązywania zagadnień* O najlepszym 95–6).

Mniemieć: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja; določilo je nestabilno (a najmočnejše med vsemi), saj ga izpričujejo posamezni zgledi iz stpolj. obdobja in 16. st. (**stpolj.** *Vschelky, ktory zabyye ktorego z vass, bądzye mnymyecz, aby bogu v tem službą czynyl (arbitretur obsequium se praestare deo J 16.2)* Rozm 570; **16. st.** *thedyć y ia nie będą mniemał żeby on początek skłádu Apofstolskiego o iednym Bogu Oycu miał obdlić* GrzegRóżn E2v, G3); v tem obdobju je izpričan tudi sam glagol.

Mnieć: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja; določilo je nestabilno, saj ga – tako kot sam glagol – izpričujejo posamezni zgledi iz najstarejših obdobij polj. jezika (**stpolj.** *A gdisz vrzely ksyøszota wozowa lozophata, mnyeli (suspicati sunt), bi on krol israhelski* BZ III Reg 22,32; **16. st.** *Pytáli ták rozmawiając: Miły bráćie co ty mnifz / Náfzli ono ieft towárzyfz* BeirEz Bv).

Mienić: Pojavlja se ob prekrivnih pomenih (1) in (3). Ob obeh pomenih je določilo v vlogi vsebine mišljenja nestabilno – izpričujejo ga redki zgledi iz stpolj. obdobja in 18. st. (**stpolj.** *Wy mowyczye y menyczye, ysz nye mozeczye myecz szwadcztłhwa pospolnego poszła* OrtMac 132; *Nyektorzy mynyą, ysčby ta svaczba*

611 Domnevam, da se je določilo SENT ob pomenu (3) – kljub posameznim zgledom – pojavljalo v vmesnih obdobjih (enako velja tudi za mienić (1) in (3) v 16.–17. st., znać (2) v 16.–17. st.).

była *svyatego Yana evanyelysty* (autumant) Rozm 206; **18. st.** *Ci którym przesady pożytki przynoszą, każdą książkę, ukazującą szkodliwość ich, mienić będą, że jest przeciw religii.* Gaz. Nar. 1, 35).⁶¹²

Umieć: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* znanja, védenja; nestabilno določilo je izpričano z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Pan was rozprószyl między pogany, żebyście wysławiali cuda jego, i kazali im umieć, że nie inszy bóg krom niego.* 1 Leop. Tob. 13, 4).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* védenja; določilo je stabilno in dobro izpričano od stolj. obdobja do konca 20. st. (**stpolj.** *Jaco to wem, isz Andrey bil <w> mne vigiliø* 1388 Pozn nr 45; **17. st.** *Ieszczem niewiedzial co to iest ta billuga.* JChP 164r; **20. st.** *Wiedziałam, że przyjdiesz. Wiem, kto otrzyma nagrodę.*).

Znać: Pojavlja se ob pomenih (1), (2), (4) in (7). Ob pomenu (1) se določilo v vlogi *vsebine* znanja, védenja stabilno pojavlja v vsej zgodovini polj. jezika (**stpolj.** *Bo wy znacze (vos ... nostis), kakosmi przebiwali w zemi egipskey* BZ Deut 29.16; **18. st.** *... to sam znam dziś, com drugim pokazał.* Papr. Koł. R b; **20. st.** *Zna, że Książę młody namowom cudzym mało daje ucha.* MICK. Graż. 11). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi *vsebine* priznavanja manj stabilno, saj ga izpričujejo osamljeni zgledi iz stolj. obdobja in 18. st. (**stpolj.** *Ya sznam (fateor), yse ya nye myal szwych pyenadzy gedno kopą* OrtOssol 41,2; **18. st.** *A znasz ty to, że ja twoim mężem? R.*); kasnejši slovarji tega pomena ne navajajo. Ob pomenu (4) je **SENT** v vlogi *vsebine* izpovedovanja nestabilno; izpričujejo ga redki stolj. zgledi (*Ja snam, yzem vydzał, kyedy Mylesza dal przysąd na Pudliszcovicze, tedy Janusz ... v sząda bil* 1420 *Kościan* nr 784). Ob pomenu (7) določilo v vlogi *vsebine* spoznavanja potrjujejo osamljeni stolj. zgledi (*Gest przeto wara prawa, bychom werzely y znaly (ut ... confiteamur), ysz pan nasz Gezus Krystus bozy syn, bog y czlowek gest* Fl Ath 28). Nestabilnost določila **SENT** je v primeru **znać** (4) in (7) posledica redkosti pomenov in njune vezanosti na stolj. obdobje.

[15] Premi govor (PG)

Določilo **PG** pokriva vlogo *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa in se v tej vlogi verjetno pojavlja prek »notranjega« govora (v smislu 'misliti si'); ta stilistično zaznamovana besedilna določilna možnost je pretvorljiva v **SENT** (tudi zamenljiva je z njim).⁶¹³

612 Poudarjam, da v stolj. zgledih, ki večinoma sodijo k pomenu (1), ni razviden *umevanjski* oz. *sporočanjski* pomen glagol **mienić**, kar otežuje analizo. Pri primeru iz slovarja S. Lindeja pa sam avtor pomen **mienić** opredeljuje izjemno ohlapno (med 1 in 3), čeprav bi ga najbrž morali uvrstiti med (1).

613 Osnovne informacije v zvezi s *premi* govorom oz. citati navaja K. Pisarkowa (1984, 209–218).

Myśleć: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja; določilo je stabilno izkazano v vseh obdobjih polj. jezika (16. st. *Myśle: co będzie prze Bóg?* GosłCast 20; 19. st. *Skądże, myślał Kieystut, nagła w mej corce odmiana* KW IV 386; *Myślił: [...] I cóż stąd?* PT VIII 550-2; 20. st. *Wybiega Rymwid, a myśli po drodze: »Gdzie idę, po co? [...]*« MICK. Graż. 32). V razmerju do SENT je stilistično zaznamovano.

4.5.2.2.5 Dve desni določili

[16] Določilna možnost Sak – Sak

Določilna možnost Sak – Sak predstavlja strukturo t. i. *dvojnega tožilnika*, pri čemer je prvi vsebinski udeleženelec (tip *prizadeto*), ki mu je v miselnem procesu pripisana vsebina, lastnost preko predikativnega Sak.

Predikativnemu Sak, ki opredeljuje predmet glavnega stavka, konkurirajo predikativni Sins ter zvezi jak(o)Sak, zaSak (prim. *uznać kogo kimś → za kogoś, jako kogoś*). Konkurenčno razmerje med Sak in Sins traja od začetkov 17. st. do 20. st., prevladale pa naj bi zveze s Sak (Sins je danes živ v t. i. absolutnih oblikah – ob nedoločniku in deležju; Pisarkowa, 1984, 100, 105–106).⁶¹⁴ Prim. sorodno določilno možnost [18].

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu (1), in sicer le v najstarejših obdobjih polj. jezika (stpolj. *Vzryczye tego, ktoregosz vy mnymaczye prostego czlovyeka, syedzącz, na pravyczy y na lyevyczy mocy bozey* Rozm 745; 16. st. *Palinurze, dobrze trzymasz, Iże mie blogiego mnimasz* BierRozm 22, 5); možnost je nestabilna.

Mnieć: Pojavlja se ob pomenu (1), izkazana pa je z osamljenim stpolj. zgleodom (*A gestly proroczstwo swe mnysz praue (si prophetiam tuam veram existimas), nye zmyeny syø oblycze twe ...* BZ Judith 6,5), kar je posledica vezanosti glagola na stpolj. obdobje.

Mienić: Pojavlja se ob pomenu (2), pri čemer jo potrjujejo le osamljeni stpolj. zgledi (*Myly Iesus rzekł ym: A vy kogo mnye mynyczye?* (dicitis; Mt 16.15) Rozm 362; [...] *yze sobye boga oycza myenyl* (dicebat; J 5.18) Rozm 258). Zgledi kažejo na *sporočanjski* pomen (vsaj glede na prevodno izhodišče).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu (1); možnost izkazujejo osamljeni stpolj. zgledi (*Marya vyedzącz syna svego nyevynnego (suum filium sciens innocentem) ... ydzye do nyego* Rozm 125).

⁶¹⁴ Z. Klemensiewicz (1965, 419–420) pa zanimivo meni, da se Sak kot *dopełnienie orzekające* v strukturi dvojnega tožilnika (tipa 16. st. *czlowieka, co ji Mikołaj mienil złodzieja*, ki mu ustrezajo sod. strukture *czynić kogo jakimś, nazywać kogo jakimś, czymś*) pojavlja zgolj do polovice 16. st. V zglelih predstavlja Sins najstabilnejšo določilno možnost v tem pomenu.

[17] Določilna možnost Sak^(*) – Sdat

V določilni možnosti **Sak^(*) – Sdat** predstavlja **Sak** vsebino, medtem ko **Sdat** nastopa v vlogi *prejemnika* dejanja. V primeru **myśleć** (2) ima **Sak^{*}** vlogo načeloma *negativne vsebine* dejanja, ki se misli (snuje) v korist/škodo *prejemnika* (prim. predvsem [19] in [24]); v primeru **znać** (2) pa vezljivost izhaja iz drugačnega pomena, tj. 'priznavati, izpovedovati'. Za določilo **Sak^{*}**, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [32] (prim. [2] za **Sak**).

Myśleć: Pojavlja se ob pomenu (2); **Sak^{*}** se redko nahaja tudi v vlogi *pozitivne vsebine* dejanja, ki se misli v korist *prejemnika*. Določilna možnost je stabilna od stpolj. obdobja do 18. st., ko je gradivsko relativno dobro izkazana (**stpolj.** ... *y osromoczeni bōdzcze misłōcz mne zlaa* Fl 34,5; **16. st.** *I więźnietm będęc, ojczyźnie swej dobrze myśli*. Papr.; **18. st.** ... *nic wam nigdy złego myśleć nie chcę*. Sk. Żyw. I, 324); primeri iz 18. st. so mogoče povzeti po starejši literaturi.⁶¹⁵

Znać: Pojavlja se ob pomenu (2); v gradivu je izkazana z redkimi stpolj. zgledi (*Yako ten ogrod, czom y dal panu Abramowy, ten mu snayø, ale mu daley nye snayø* 1418 Kal nr 641; *Ja mu niczs nye snayø, bo bi myal na myø ktory list, tu bi s nim szalował* 1427 RtGn nr 296).

[18] Določilna možnost Sak – Sins

V določilni možnosti **Sak – Sins** ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *pri-zadeto*), ki se mu v mišljenjskem procesu (ali sorodnem, npr. *čutenje, doživljanje, priznavanje* itn.) pripisuje vsebina, lastnost prek *predikativnega Sins*.

Pomensko in strukturno se možnost **Sak – Sins** povezuje s [16] **Sak – Sak**; v opisu [16] več o obeh določilnih možnostih in njunem medsebojnem razmerju.

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu (1); izpričana je s posameznimi zgledi iz različnih obdobjih polj. jezika, kar omogoča sklepanje, da je bila v zgodovini polj. jezika vendarle stabilna (**stpolj.** *Tedi Thobyras zavalal k sobye angyola, gegosz czlowyke-m nymyal (quem quidem hominem existimabat) y rzecze k nyemu* BZ Tob 9,1; **20. st.** *Nie mam ci za złe, iż mniemasz mnie bajarzem*. KRAS. Lucjan 124).⁶¹⁶

615 Kot konkurenčna možnost **Sdat** v pomenu predmeta, glede na katerega se dejanje realizira, se navaja predvsem **dlaSgen** (konkurenčno razmerje naj bi bilo še vedno živo), prim. ob glagolih *otrzymać* (coś) komuś → dla kogoś (podobno pri *pragnąć, poświęcać*); v tem pomenu se ne omenja določila **naSak** (Pisarkowa, 1984, 105).

616 SJP (IV, 776) ta tip vezljivosti umešča v preteklost. Podobna določilna možnost se navaja tudi za **mniemać się** z enakim pomenom, vendar pa s to razliko, da prostomorfemski *się* »brisek«⁶¹⁶ določilo **Sak** (povratnoosebnost); lastnost, vsebina se povratnoosebno nanašata na **Snom**: *Pokorny mimo cnót swoich, ostatnim z ostatnich się mniemał*. KRASZ. Wilno II, 506 (vzorec **Snom – VF – Sins**). W. Doroszewski *mniemać się* označuje kot zastarel.

Mienić: Pojavlja se ob pomenu (2); je stabilna, saj jo posamezni zgledi potrjujejo za časovni lok od stolj. do 1. pol. 20. st. (**stpolj.** *Prze ktorø rzecz myenylessz yø sobye *syostrø* (dixisti) BZ Gen 12,19; **18. st.** *Ty szedlszy chłopu w dom, wszystko mienisz twoim*. Star. Vot. E 4; **20. st.** *Był stronnikiem i obrońcą króla, bronil go od potwarzy i pisal przeciw paszkwilom, które go rozwiązłym i tyranem mienily*. TYSZ. Amer. II, 157).⁶¹⁷

Znać: Pojavlja se ob pomenu (3); izpričana je z relativno redkimi zgledi iz 18.–19. st. (**18. st.** *Synu mój, znam cię teraz Spartaninem, I czuję z chluba, żeś ty moim synem*. Kniaż. Poez. 2, 39; **19. st.** *Od lat dwunastu znał mię wiernym sługą* G 565).

[19] Določilna možnost Sak – naSak

V določilni možnosti **Sak** – **naSak** ima določilo **Sak** vlogo vsebine (pomensko opredeljena kot *negativno*), ki se snuje proti *prejemniku* dejanja (določilo **naSak**). Verjetno je stanje pri **mienić** (3) drugačno, a osamljenost zgleda onemogoča podati objektivno sodbo (glej spodaj).

Določilo **naSak** je v pomenu *predmeta* (običajno živo), na katerega je usmerjeno dejanje, sorodno **Sdat** in **dlaSgen** (prim. [17]); zamenjava **naSak** → **dlaSgen** (načeloma do konca 17. st., čeprav je možno tudi določilo **naSak**) prizadane zveze tipa *wymyślać na nich winy*. V primeru *predmeta*, proti kateremu je usmerjeno dejanje (izrazita protivnost), **naSak** nadomešča **przeciw(ko)Sdat** (prim. glagole *wstać* ‘powstać’, *wymyślać*, *zbestwić* itn.); proces traja od srednjega veka do 20. st. (Pisarkowa, 1984, 109). Prim. predvsem sorodni določilni možnosti [17] in [24].⁶¹⁸

Myśleć: Pojavlja se ob pomenu (2); je nestabilna, saj jo izkazujejo redki zgledi do vključno 16. st. st. (**stpolj.** *Wydzø miszlyeny⟨a⟩, ktore⟨⟩ ia m⟨y⟩slyø na was* BZ Jer 29.11; **16. st.** *Co myślicie ná Iehowę? [Quid cogitabitis ad ... contra Dominum]* BudBib Nah 1.9).

Mienić: Pojavlja se ob pomenu (3), izkazuje pa jo osamljen zglede iz 18. st. (*Wojewoda Krakowski jechał do Mieczysława, chcąc mu się z tego sprawić, co nań mieni*. Biel. 112); v zgledu ima določilo **naSak** verjetno vlogo *razmernega vsebinskega udeleženca* (pomenski vzorec *misliti – kaj – o kom*).

[20] Določilna možnost Sak – zaSak

V določilni možnosti **Sak** – **zaSak** ima **Sak** vlogo vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v mišljenjskem procesu pripisuje vsebina, lastnost prek

⁶¹⁷ Kontinuiteto (kljub manjkajočim zgledom za 17. in 19. st.) je mogoče predvideti na podlagi ostalega gradiva.

⁶¹⁸ V tem primeru se **naSak** udeležensko oddaljuje od *razmernega vsebinskega udeleženca* tipa *misliti na kaj* (v obeh primerih pa se čuti izhodiščni ciljnostni pomen; prim. [5]).

predikativnega **zaSak**. Določilo **zaSak** (z **jakoSak**) konkurira obpredmetnemu predikativnemu **Sins** in ga večinoma tudi nadomešča (npr. *mieć kogo kimś* → *za kogoś*), čeprav se **Sins** kljub arhaičnosti v nekaterih primerih ohranja (prim. Pisarkowa, 1984, 105–106).

Vezljivostno se možnost **Sak** – **zaSak** povezuje s [16] **Sak** – **Sak** in [18] **Sak** – **Sins**; v opisu [16] več o določilnih možnostih in njihovem medsebojnem razmerju.

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu (1); posamezni zgledi jo izpričujejo za 16. in 18. st. (16. st. *Tego mniemay zá fzczeńnego / Kto ma przyaciela wiernego* BierEz GL; 18. st. *Mniemamy nowe mody za stare zwyczaje*. Teat. 48 b, 16).⁶¹⁹

Znać: Pojavlja se ob pomenu (3); je nestabilna – redki zgledi jo potrjujejo za 18. in 19. st. (18. st. *Nie zwierzyć się komu, jest-ci nie *dufać mu, nie znać go za przyaciela, społeczności z nim nie mieć, nie znać go za swego*. Wiśn. 302; 19. st. *Gdyby wszystkie pochwały i wszystkie oklaski Słyszeli, czuli, i za słuszne znali* D₃ II 73-4).

[21] Določilna možnost **Sak** – **okołoSgen**

Myśleć: V določilni možnosti **Sak** – **okołoSgen** ima **Sak** vlogo vsebinskega udeleženca, medtem ko **okołoSgen** predstavlja razmernega vsebinskega udeleženca (soroden [9] **oSlok**). Pomensko struktura ustreza razmerju *misłiti – kaj – o kom, čem*. V primeru določila **Sak** prevladuje zaimenska oblika, pri določilu **okołoSlok** pa se lahko omeni izhodiščna krajevnost ('okoli') in z njo povezan oziralni pomen.⁶²⁰ Določilna možnost se pojavlja ob pomenu (1) in je izkazana z osamljenim zgledom 16. st. (*coś Bofkiego około Mefyafzã / [...] czytał y myślił [...]* *Náthánáel* SkarŻyw 383). Prim. predvsem sorodno določilno možnost [25] **Sak** – **oSlok**.

[22] Določilna možnost **Sak** – **zSgen**

Myśleć: *Slovar poljskega jezika* 16. st. navaja kot ločeno določilno možnost ob pomenu (2) tudi **Sak** – **zSgen**. Določilo **Sak** bi imelo vlogo vsebine (pomensko opredeljena kot *negativno*), ki se snuje proti *prejemniku* dejanja (določilo **zSgen**).⁶²¹ Trije osamljeni zgledi možnosti so iz 16. st. (*nie iżebyfmy byli dofstáteczni fãmi z*

619 Domnevam, da se je določilna možnost **Sak** – **zaSak** pojavljala tudi v 17. st.

620 Strokovna literatura ne navaja povezave **okołoSgen** – **oSlok**; v zvezi z **okołoSgen** v pomenu 'glede na' se navaja le razvoj v **co doSgen** (Pisarkowa, 1984, 108).

621 Določilo **zSgen** bi lahko predstavljal tudi *razmernega vsebinskega* udeleženca (prim. pomenski vzorec *misłiti – kaj – o kom*), vendar slike ne razčistita ne pomenska (prislovna) interpretacija **zSgen** – izhodiščna točka ločitve ('od nekod stran'; prim. *sv, Kopečný, 1973, 249–250) ne podatek o kalkiranosti (lat. *cogitare aliquid a nobis*). SSP ponuja naslednjo možnost: 'misłiti sam od sebe' (prim. *Nismo sami po sebi zmożni, da bi – kakor sami od sebe – o čem sodili*. 2 Kor 3.5, SSP) bi lahko pomenilo 'misłiti brez pomoči drugega' ali pa 'misłiti, soditi o sebi' (sam se nagibam k prvi možnosti, kar pa postavlja pod vprašaj določilnost zveze **zSgen**).

*śiebie co myślić [cogitare aliquid a nobis] iáko fámí z siebie: ále doftáteczność nářzáz z Bogá ieřt. WujNT 2.Cor 3/5).*⁶²²

[23] Določilna možnost Sak – kuSdat

Mienić: Določilna možnost **Sak – kuSdat** se pojavlja ob pomenu **(4)**; **Sak** ima vlogo *vsebinskega* udeleženca, določilo **kuSdat** pa njenega *prejemnika*; je nestabilna, saj gradivo izkazuje redke stpolj. zglede (*Y to wschytko czyrpyal, czo lyvdzye myenyly kv pomsczye bozey* Rozm 108).

Določilo **kuSdat** predstavlja *predmet*, glede na katerega se dejanje (stanje) realizira; kot rahlo arhaično je prisotno tudi v sod. poljščini, vendar ga načeloma zamenjuje **doSgen** (ob glagolih tipa *przynać się, stosować się, zwracać się, dążyć* itn.; Pisarkowa, 1984, 111). Omenjene zamenjave gradivo ne potrjuje.

[24] Določilna možnost Sak – przeciw(ko)Sdat

Myśleć: V določilni možnosti **Sak – przeciw(ko)Sdat**, ki se pojavlja ob pomenu **(2)**, ima določilo **Sak** vlogo *vsebine* (pomensko opredeljena kot *negativno*), ki se snuje proti *prejemniku* dejanja (določilo **przeciw(ko)Sdat**). Čeprav je določilna možnost izkazana samo za 16. st., jo obravnavam kot stabilno, ker je zelo dobro gradivsko potrjena (*przećiwnik żydowski / myřlił przećiwko im złe rzczy / áby ie był pozábijał [cogitavit contra eos malum, ut occideret illos]* Leop Esth 9.24).

Natančnejši podatki o določilu **przeciwkoSdat** so v opisu **[8]**; prim. tudi sopomenski določilni možnosti **[17]**, **[19]**.

[25] Določilna možnost Sak* – oSlok

V določilni možnosti **Sak* – oSlok** ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (pogosto zaimensko), medtem ko določilo **oSlok** predstavlja *razmernega vsebinskega* udeleženca (izjemoma se lahko določilo **oSlok** interpretira kot *prejemnika*, prim. **mienić**). Struktura ustreza pomenskemu razmerju *misliti, meniti, vedeti – kaj, kako – o kom, čem*. Več o določilu **oSlok** v opisu **[9]**; za **Sak***, v sklopu katerega je **ADV** t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej **[32]** (**[2]** za **Sak**).

Myśleć: Pojavlja se ob pomenu **(1)**; je manj stabilna, saj jo izpričujejo redki zglede iz 16. in 19. st. (**16. st.** *A wieřzli ty co ia o tobie y o innych myřlę?* SkarŻyW 196; **19. st.** *badaj [...] co myřli o kobietach.* L₁ 139). Nekaj zglede iz 16. st. naj bi po-

⁶²² Določilne možnosti **zSgen** ob *myśleć* (in podobno) Z. Klemensiewicz in K. Pisarkowa ne navajata, kar priča o njeni verjetni izoliranosti. V drugačnih pomenih **zSgen** nadomeščata določilni možnosti **odSgen** in **zaSak** (prim. Pisarkowa, 1984, 108).

trjevalo možnost tudi ob pomenu (2) 'misliti, snovati v škodo/korist' (z določilom **oSlok** kot *prejemnikom*, prim. [...] *á nie zrozumieią coby myślił o nim Bog*), a je možna tudi interpretacija v smislu pomena (1).

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izkazana z redkimi zgledi iz 16. st. (*wkofzczyełe bozym myełkacz bądzye gđzye nycz zlego onyey ludzye mnymacz nyemogą* PatKaz III 105v; BielKom C4v).

Mienić: Pojavlja se ob pomenu (4); potrjena je z redkimi stpolj. zgledi ([...] *a ony to myenyły o zlomyenyv ych kosczyola kamyennego* Rozm 720).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu (1); je manj stabilna, saj jo potrjujejo redki zgledi iz 18. st. in 20. st. (18. st. *Wiedzieć się o tym nic pewnego nie może*. Sk. Żyw. 2, 113; 20. st. *Wiem o tobie wszystko.*)⁶²³

[26] Določilna možnost Sak – Part

Wiedzieć: V določilni možnosti **Sak – Part**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum participio* (**tožilnik z deležnikom**, *AcP*), predstavlja **Sak** izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna pozicijska vsebina v obliki deležnika (**Part**; *s predikativno* vlogo). Določilna možnost se pojavlja ob pomenu (1); je nestabilna – izkazujejo jo osamljeni stpolj. zgledi (**stpolj.** *O zalosczywa matko, pełna bolyesczy by yvz wyedzyala szyna tvego klakayacz!* Rozm 537–538 **APPr**; *Jacom tego czloweka nigdzie w zadnego pana ne wyedzal szesczy nedzel wyszedzawssy, yaco my zbyezal* 1424 Kościan nr 1028 **APPf I**).

Določilni možnosti ustreza sopomenska [27] **Sak – INF**, le da je na mestu **INF** določilo **Part**. Redki primeri možnosti **Sak – Part** pričajo o njeni relativni izoliranosti,⁶²⁴ vendar pa polj. jeziku ni bila neznana, prim. stpolj. *Y uszrzal proch gydęc wsgorø yako dym* BZ 22b (ob glagolu *zaznavanja*; Večerka, 1961, 66); Z. Klemensiewicz (1965, 436) navaja celo primere iz polj. narečij, npr. *widział go stojąc* (Pomorze).⁶²⁵ Prim. sorodni določilni možnosti [27] **Sak – INF**, [28] **Sak – SENT** za njihovo medsebojno razmerje.

[27] Določilna možnost Sak – INF

V določilni možnosti **Sak – INF**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum infinitivo* (**tožilnik z nedoločnikom**, *AcI*), **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega

623 Domnevam, da se je določilna možnost **Sak – oSlok** ob **wiedzieć** (1) pojavljala tudi v 19. st.

624 Strukture ne obravnava npr. K. Pisarkowa v svoji zgodovinski skladnji polj. jezika (1984).

625 Prim. zanimivo mnenje avtorja: »Jest to *accusativus cum infinitivo*, op. R. G./ zjawisko w gwarach nowe, a jego szerzeniu się dopomaga zanik konstrukcji imiesłowowych, które pełniły kiedyś tę samą funkcję, np. *widział go stojąc – widział go stać*. Gdzie, jak w części Pomorza, te konstrukcje żyją, tam nie istnieje *accusativus cum infinitivo*.« (Klemensiewicz, 1965, 436.)

udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki **INF** (s *predikativno* vlogo).

Določilna možnost **Sak**–**INF** se obravnava kot različica možnosti **Sak**–**Sak**//**Sins**//**zaSak**; razlikovalni element naj bi bil vezni *być* (z nekaj izjemami).⁶²⁶ Strukturo K. Pisarkowa (1984, 152–153) uvršča v starejša obdobja polj. jezika – začela naj bi se pojavljati v poznem 15. st. kot kalk istovrstne lat. strukture in se obdržala do polovice 19. st. (kot »kaprys lub ślepe naśladownictwo«). Z. Klemensiewicz (1965, 435–436) k temu dodaja, da določilna možnost **Sak** – **INF** ni postala del pogovornega jezika (v smislu žive skladenjske strukture).⁶²⁷ Treba pa je poudariti, da je zaradi predikativne »moči« polstavčnega določila **INF** struktura **Sak** – **INF** dejansko bližje določilnima možnostma **[26] Sak** – **Part** in **[28] Sak** – **SENT**.

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu (1); je nestabilna – potrjena je z redkimi zgledi do vključno 16. st. (**stpolj.** *Tako y wy przykladem Cristuszowym mnymaycze sze marthwe bycz grechv* Rom 6.11 XV *med. SKJ* I 101; **16. st.** *A kthorego mnię mniamaż być?* HistAl Bv; *vyrzał iq / mniamał być fwowolną niewiafte* Gen 38.15).⁶²⁸

Mniemieć: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izkazana z redkimi zgledi iz 16. st. (*tak też on sie barzo omyli ktori będzie mniamał złego być iż ieft rozooki* GlabGad Mv; *zostawił w wojsku powiązane Ostry Konie Muły Pfy zostawił też pifczki bębenniće [...] aby przes to: ták słyżzac nieprzyaciel mniamał wojsko leżeć w obronie á fam w nocy vftapil z ludem.* BielSpr 45v, SarnStat 461).

Mienić: Pojavlja se ob pomenu (2); je manj stabilna, saj je izkazana z redkimi zgledi od stpolj. obdobja do 20. st. (**stpolj.** *Yako ya Margorzathy ... s domv yego nye odwyothl anym s nya rzeczy domowych ... nye wzalem, anym lystow swyathczacznych, mynyacz ya bycz vmarla, nye przynyosl* 1473 SprTNW VIII 2,35; **16. st.** *A wy czym mie bytz mienicie.* OpecŻyw 56v; **20. st.** *Prócz ran w skórce, nie miałem innej nagrody; za to mi jeszcze prywatę zadają, ledwie nie zdrajcą być mieniaq.* SIENK. Pot. IV, 121); zgleđ iz začetka 20. st. (mogoče celo konca 19. st.) je osamljen.

626 Med izjemami se navajajo glagoli **zaznavanja** in **umevanja**, katerih določilo **INF** vsebuje tudi druge glagole (ne samo veznega *być*): **widziemy** *mrówki ziarna na zimę chować, widziemy pszczoły miód robić, za swoją matką latać, jej strzec, przy niej zawždy być* Petr 117; *Chłopi różne oprócz tych bożyszczu mieli, jako Pasczwila, którego mniemali mieszkac pod krzewiną brzozową* DuńK 1755 G; tovrstne možnosti naj bi se v polj. jeziku pojavljale od 16. st. do polovice 19. st. (prim. Pisarkowa, 1984, 153), vendar obstajajo tudi stpolj. primeri.

627 Kljub temu pa avtor navaja primere **Sak** – **INF** iz pomorjanskih, šlezjskih, veliko- in malopoljskih govorov (prim. *słyższalem go tak mówicz, ostawił jich tam siedzieć*), v katerih nekateri vidijo predvsem nem. vpliv (slš. na Podhalu). Možnost **Sak** – **INF** naj bi se uveljavila na račun izginotja sopomenske **Sak** – **Part** (Klemensiewicz, 1965, 436).

628 SJP (IV, 776) navaja podobno določilno možnost tudi za **mniemać się**, vendar se zaradi povratnoosebneosti briše določilo **Sak**; gre torej dejansko za vzorec **Snom** – **VF** – **INF** oz. t. i. *nominativus cum infinitivo* (*Mniemał się już być tak silnym, że może dyktować prawa swoim przeciwnikom.* FEL. E. Syb. I, 326).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izpričana z osamljenimi stolj. zgledi (*Wyedzyncz kogo myecz przywyley (sciens privilegium alterius) na ktorą rzecz Sul 14*).

Znać: Pojavlja se ob pomenu (3), izpričana pa je z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Chrystus obroną wiernych, gdy za owce się jego być znają, a rozkazania jego nie przestępują. Sk. Żyw. 1, 31*).

[28] Določilna možnost Sak – SENT

V določilni možnosti **Sak – SENT** ima **Sak** vlogo izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje – v različnih umevanjskih procesih – kompleksna propozicijska vsebina (določilo **SENT** z verjetno *predikativnim* pomenom). Prim. predvsem sorodni določilni možnosti [26] **Sak – Part** in [27] **Sak – INF**.

Mniemać: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izpričana z osamljenim stolj. zgledom (*Podadzø tobye myasto swe, gegosz mnymaiø (quam putant), bi nye mogło dobito bicz BZ Judith 7.9*).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu (1); je stabilna, saj je gradivsko dokaj dobro izpričana od stolj. obdobja do 19. st. (**stpolj.** *Jacom ne wedczala Iana, gdcze sedczal 1397 Kościan nr 92; 18. st. Ktoż cię wie, gdzie mieszkasz. Teat. 8, 56; 19. st. Bo wiem Witolda, że z wojskami stoi. G 244*).

Znać: Pojavlja se ob pomenu (1) in je izpričana z osamljenim zgledom iz 17. st. (*Pamiętaj ze Waszec ze w tey Wolskiego Relacyi połowy prawdy nie masz bo Ia Naturę Iego znam ze rad klimkiem Rzuci. JChP 91r*).⁶²⁹

[29] Določilna možnost Sdat – SENT

Znać: V določilni možnosti **Sdat – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (2), ima določilo **Sdat** vlogo *prejemnika*, medtem ko **SENT** predstavlja propozicijskega vsebinskega udeleženca (pomenski vzorec *priznavati – komu – kaj*). Možnost je nestabilna – izpričuje jo izoliran stolj. zgled (*Any mu snam, bich mu rączil za to pączdzyszand grzywen 1420 Pozn nr 1077*).

Prim. tudi sorodno določilno možnost [17] **Sak – Sdat**.

[30] Določilna možnost naSak – SENT

Mienić: V določilni možnosti **naSak – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu (3) (lahko tudi (1)), ima **SENT** vlogo vsebinskega udeleženca, določilo **naSak** pa

⁶²⁹ Določilna možnost **Sak – SENT** ob glagolu **znać** (1) se nekoliko loči od ostalih: **Sak** je nekakšen povzetek (nominalizacija) *vsebine*, predstavljene v obliki **SENT**.

predstavlja *razmernega vsebinskega* udeleženca (pomenski vzorec *misliti – o kom, čem – kaj*). Možnost je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz slovarja S. Lindeja (18. st. *Był ś. Waclaw w podejrzeniu u pogan, którzy nań mienili, że Drahomirę dał potajemnie zabić*. Biel. Św. 144 b); sklepam, da je bila v preteklosti izjemno omejena.

Prim. predvsem sorodno določilno možnost [19] **Sak – naSak** (ob glagolu **mienić**); za določilo **naSak** v vlogi *razmernega vsebinskega* udeleženca glej [5].

[31] Določilna možnost **oSlok – SENT**

V določilni možnosti **oSlok – SENT** ima določilo **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (z verjetno *predikativno* funkcijo), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki **oSlok** (pomensko razmerje *misliti, vedeti – kaj – o kom, čem*). Prim. opis sopomenske določilne možnosti [25] **Sak* – oSlok**; za določilo **oSlok** glej opis [9], za **SENT** pa [14].

Myśleć: Pojavlja se ob pomenih (1) in (3). Ob pomenu (1) je možnost izkazana z osamljenimi zgledi iz 16. st. (*ze per iusta media o sobie nie myslemy by nam nie miano tego dzierzec co Hetman obiecał* ActReg 89). Enako velja za določilno možnost ob pomenu (3) (*Ale Pan moy myślił o mnye tu cząśfu káždego / Iákoby myę wywodł z mego vpádku frogvego* LubPs L2).

Wiedzieć: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izkazana s posameznimi zgledi iz 20. st. (*Wiem o nim tylko tyle, że pracuje w hucie*).⁶³⁰

4.5.2.2.6 Prislavno določilo

Med določilnimi možnostmi vzpostavljam tudi [32] **ADV**, čeprav je njegov status določila problematičen. Razlaga **ADV** je v poglavju 4.7.

4.5.3 Vezljivost glagolov umevanja v poljskem jeziku

4.5.3.1 Glagol **MYŚLEĆ**

Polj. **myśleć (myślić)**, -ę nedov. izkazuje pomene (1) 'misliti, razmišljati, soditi, meniti' (tudi 'spominjati se') in (2) 'misliti, snovati v škodo/korist', (3) 'nameravati, načrtovati, zamišljati si', (4) 'skrbeti, brigati se za' (SłStp, IV, 374–377; Sł16, XV, 282–291; Linde, III, 183–184; SłWarsz, II, 1087; SJP, IV, 938–940).

630 Glede na tip določil in smiselnost vezljivostne možnosti preseneča dejstvo, da so njeni primeri tako redki.

4.5.3.1.1 Desna vezljivost

Polj. **myśleć** (**myślić**) izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 102: *Desne določilne možnosti polj. myśleć (myślić)*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[1] brez							1
[2] Sak							1 2
[3] Sdat							4
[4] Sins							1
[5] naSak							1 4
[6] oSak							4
[7] zaSak							1
[8] przeciwSdat							2
[9] oSlok							1 3 4
[10] poSlok							4
[11] wSlok							1
[12] nadSins							1
[13] INF							1 3
[14] SENT							1 3 4
[15] PG							1
[17] Sak* – Sdat							2
[19] Sak – naSak							2
[21] Sak – okołoSgen							1
[22] Sak – zSgen							2
[24] Sak – przeciwSdat							2
[25] Sak* – oSlok							1 2
[31] oSlok – SENT							1 3
[32] ADV							1
	ŚlStp, IV, 374–377	Śl16, XV, 282–291	ŚlJChP, I, 445–446	Linde, III, 183–184	Mick., IV, 497–504	SJP, IV, 938–940	

4.5.3.1.1 Pregled desnih določil

Z enim desnim določilom se pojavljajo naslednje možnosti: (1) sklonska določila [2] Sak, [3] Sdat, [4] Sins; (2) predložnosklonska določila [5] naSak, [6] oSak, [7] zaSak, [8] przeciw/naprzeciwkoSdat, [9] oSlok, [10] poSlok, [11] wSlok, [12] nadSins; med (3) nedoločniška in odvisniška določila sodijo [13] INF, [14] SENT, [15] PG. V primeru (4) dveh desnih določil pa lahko govorimo o možnostih: [17] Sak* – Sdat, [19] Sak – naSak, [21] Sak – okołoSgen, [22] Sak – zSgen, [24] Sak – przeciw(ko)Sdat, [25] Sak* – oSlok, [31] oSlok – SENT. Posebna določilna možnost je [32] ADV.

4.5.3.1.2 Od pomenov k določilom

4.5.3.1.2.1

Pri pomenu (1) ‘misliti, razmišljati, soditi, meniti’ (lahko tudi ‘spominjati se’) so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 103: *Desne določilne možnosti polj. myśleć (myślic) v pomenu (1) ‘misliti, razmišljati, soditi, meniti’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[1] brez						
[2] Sak						
[4] Sins						
[5] naSak						
[7] zaSak						
[9] oSlok						
[11] wSlok						
[12] nadSins						
[13] INF						
[14] SENT						
[15] PG						
[21] Sak – okołoSgen						
[25] Sak* – oSlok						

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[31] oSlok – SENT						
[32] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok // nadSins** (slednja v vlogi intenzivnejšega razmišljanja), **Snom – VF – SENT // PG** (pri čemer je določilo **PG** gotovo zaznamovano).

V različici zgornjega pomenskega razmerja je vzpostavljeno razmerje med *nosilec* mišljenja in *procesom* samim (izražanje *mišljenjske* sposobnosti). Razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki ga analizirano gradivo potrjuje kot stabilnega od stpolj. obdobja naprej.

V različici zgornjega pomenskega razmerja lahko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženec – *vsebina*); razmerju ustrezata samo nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (16.–19. st./ samo 16. st.), čeprav so posamezna določila (tj. **oSlok**, **Sak**, **SENT**) relativno pogosta.⁶³¹

Nestabilni vezavnostni vzorci v primeru pomena (1) so verjetno **Snom – VF – Sins // naSak // zaSak // wSlok**, **Snom – VF – Sak – okoloSgen**, saj so izjemno redki in vezani na določena obdobja. Vsaj v nekaterih primerih bi lahko njihovo redko pojavljanje utemeljili z možnostjo kalkiranja: stpolj. **Sins** *in consiliis quibus cogitant*; stpolj. **wSlok** *meditabor in te*; (do) 16. st. **zaSak** *cogitabo pro peccato meo* (Vulgata). Problematičen vzorec ob pomenu (1) je **Snom – VF – INF**; slednji ima namreč vlogo pravega *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa le v enem primeru iz 19. st. in še v njej je – kot se zdi – zaznamovan s pomenskim odtinkom *namere*.

Osamljeni zgledi zaznamujejo tudi vezljivostno razmerje *misliti – kako* in vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV** (med 17. in 19. st.).

⁶³¹ O možnosti [31] **oSlok – SENT** si ne upam sklepati, da bi se pojavljala pogosteje, pa čeprav je pri **wiedzić** (1) izpričana tudi za 2. pol. 20. st.

4.5.3.1.2.2

Pri pomenu (2) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 104: *Desne določilne možnosti polj. myśleć (myślić) v pomenu (2) ‘misliti, snovati v škodo/korist’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[8] przeciwiSdat						
[17] Sak* – Sdat						
[19] Sak – naSak						
[22] Sak – zSgen						
[24] Sak – przeciwiSdat						
[25] Sak* – oSlok						

Komentar: Pomen (2), ki časovno sodi v najstarejša obdobja polj. jezika,⁶³² oblikuje vezljivostno razmerje z vsebino (običajno *negativno*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo naslednji bolj stabilni vzorci: **Snom – VF – Sak* – Sdat // przeciwi(ko)Sdat** ter reduciran **Snom – VF – przeciwi/napr-zeciwi(ko)Sdat** (samo *prejemnik*).

Nestabilni vezavnostni vzorci so **Snom – VF – Sak – oSlok // naSak // zSgen**, pri čemer jih zaznamuje enako razmerje kot zgornje polne vzorce, ter reduciran **Snom – VF – Sak** (samo *vsebina*). Izjemnost vezavnostne realizacije **Sak – zSgen** (vprašljiva sta pomensko razmerje in določilnost zveze **zSgen**) potrjuje tudi njena kalkiranost (prim. *cogitare aliquid a nobis*).⁶³³

4.5.3.1.2.3

Pri pomenu (3) ‘nameravati, načrtovati, zamišljati si’ so izpričane te določilne možnosti:

632 Pomen je, kot se zdi, vezan na najzgodnejše faze polj. knj. jezika; tako npr. SIWarsz (II, 1087) navaja, da je bil pomen (2) na koncu 19. st. že arhaičen (citrani avtorji so iz 16. st., kar je mogoče tudi situacija pri S. Lindeju).

633 V zvezi z zadržki glej opis [22].

Tabela 105: *Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic) v pomenu (3) ‘nameravati, načrtovati, zamišljati si’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[9] oSlok						
[13] INF						
[14] SENT						
[31] oSlok – SENT						

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, medtem ko so možnosti **Snom – VF – oSlok**, **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – oSlok – SENT** nestabilne (nekoliko pogostejše je morda določilo **SENT**).⁶³⁴ Tipično določilo v vlogi *vsebinsko-namernega udeleženca* propozicijskega tipa je **INF**; možnosti z določilom **oSlok** se približujeta čistemu, nenamernemu mišljenjskemu pomenu.

4.5.3.1.2.4

Pri pomenu (4) ‘skrbeti, brigati se za’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 106: *Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic) v pomenu (4) ‘skrbeti, brigati se za’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[3] Sdat						
[5] naSak						
[6] oSak						
[9] oSlok						
[10] poSlok						
[14] SENT						

Komentar: V primeru pomena (4) je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilcem skrbi* in njeno *vsebino*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustrežata stabilna vzorca **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – SENT**. Obe možnosti se stabilno pojavljata od 16. do 20. st., kar omogoča domnevo, da sta se pojavljali tudi v obdobjih, za katera v gradivu ni zgledeov.

⁶³⁴ In sicer tudi zaradi obstoja prislovnega namernega odvisnika.

Nestabilni vezavnostni vzorci so **Snom – VF – Sdat // naSak // oSak // poSlok** (16. st.). Vsa desna določila vezljivostno predstavljajo *razmerna vsebinskega udeleženca*.

4.5.3.2 Glagol MYŚLAĆ

V 16. st. je izpričan tudi k *myśleć* tvorjeni drugotni nedov. **myślać**, *-am* (iter., pripona *-(j)a-*) s pomenom ‘misliti v škodo/korist’.

Edini ohranjeni zgled z **myślać** (celo APPr) je iz 16. st. (*[cesarz] kazał katu, aby mu [Tatarzynowi] dwa kawalca skory wydarł przez wszystkie plecy [...] a cały tydzień żyw był; myślając jemu co dzień ine męki Pamiętniki janczara ...*, wyd. K. Łoś, BPP 63, Kraków 1912, 99). Pomen predvideva *vsebinskega udeleženca* (negativno), ki jo *nosilec* usmerja proti *prejemniku*, kar ustreza vzorcu **Snom – VF – Sak – Sdat**.

4.5.3.3 Glagol MNIEMAĆ

Polj. **mniemać**, **mnimać**, *-am* pomeni **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’; ostali pomeni so vezani na posamezna obdobja: stpolj. **(2)** ‘ceniti, spoštovati’ ter **(3)** ‘nameravati, hoteti’; 16. st. **(4)** ‘biti samozavesten’ (SłStp, IV, 299–301; Sł16, XIV, 385–391; Linde, III, 140–1; SJP, IV, 776).

4.5.3.3.1 Desna vezljivost

Polj. **mniemać**, **mnimać** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 107: *Desne določilne možnosti polj. mniemać, mnimać*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[1] brez							4
[2] Sak							1 2
[9] oSlok							1
[13] INF							3
[14] SENT							1
[16] Sak – Sak							1
[18] Sak – Sins							1
[20] Sak – zaSak							1
[25] Sak* – oSlok							1
[27] Sak – INF							1

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[28] Sak – SENT							1
[32] ADV							1
	SiStp, IV, 299–301	Si16, XIV, 385–391	SiJChP, I, 429	Linde, III, 140–141	Mick., IV, 385–386	SJP, IV, 776	

4.5.3.3.1.1 Pregled desnih določil

Med določilnimi možnostmi se nahajajo tako tiste **(1) brez desnega določila** kot z desnimi določili. Z **enim desnim določilom** se pojavljajo možnosti: **(2)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(3)** predložnosklonsko določilo **[9] oSlok**; med **(4)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[13] INF**, **[14] SENT**. V primeru **(5) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o možnostih **[16] Sak – Sak**, **[18] Sak – Sins**, **[20] Sak – zaSak**, **[25] Sak* – oSlok**, **[27] Sak – INF**, **[28] Sak – SENT**. Posebna določilna možnost je **[32] ADV**.

4.5.3.3.2 Od pomenov k določilom

4.5.3.3.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 108: *Desne določilne možnosti polj. mniemač, mnimač v pomenu (1) ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[9] oSlok						
[14] SENT						
[16] Sak – Sak						
[18] Sak – Sins						
[20] Sak – zaSak						
[25] Sak* – oSlok						
[27] Sak – INF						
[28] Sak – SENT						
[32] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** ter **Snom – VF – oSlok**.

Pri pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); glede na gradivo je bolj stabilen vzorec **Snom – VF – Sak – Sins**, saj se pojavlja v stpolj. in 1. pol. 20. st. (spremlja ga oznaka *nekoč*); čeprav podatki iz znanstvene literature kažejo na to, da mu je vseskozi konkuriral vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**, se tega v našem primeru ne da potrditi (do vključno 16. st.).

Nestabilni vezavnostni vzorci (vezani na eno zgodovinsko obdobje ali vseskozi sporadični) so **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – Sak* – oSlok** (do vključno 16. st.; pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženelec*), v pomenski različici *pripisovanja vsebine*, *lastnosti* pa **Snom – VF – Sak – zaSak // INF // SENT** (do vključno 16. st., le **Sak – zaSak** do 18. st.). Podobno velja tudi za vezavnostni vzorec **Snom – VF – ADV** (med 16. in 18. st.), ki ustreza vezljivostnemu razmerju *misлити – kako*.

4.5.3.3.2.2

V primeru pomena (2) ‘ceniti, spoštovati’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* spoštovanja – *prizadeto*. Gradivo izkazuje nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – (ADV)**, pri čemer je **ADV** *obvezno neudeležensko lastnostno prislovno dopolnilo*. Pomen in posledično vezljivost sta vezana na stpolj. obdobje.

4.5.3.3.2.3

Pomen (3) ‘nameravati, hoteti’ (do vključno 19. st.) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza verjetno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

4.5.3.3.2.4

V pomenu (4) ‘biti samozavesten’ (z *nosilcem* lastnosti v pomenskem vzorcu) je izpričan samo nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF**; osamljeni zgledi kažejo na izjemnost pomena glagola **mniemać** (samo 16. st.).

4.5.3.4 Glagol MNIEĆ

Polj. **mnieć** izkazuje pomena **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’ in ‘podcenjevati, ne meniti se za kaj’ (brez primernege zgleada); zgledi z glagolom **mnieć** so vezani na najstarejša obdobja polj. jezika (SlStp, IV, 298–299; pomen **(1)** tudi Sl16).

4.5.3.4.1 Desna vezljivost

Polj. **mnieć** izkazuje v pomenu **(1)** dve določilni možnosti:

Tabela 109: *Desne določilne možnosti polj. mnieć*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[14] SENT		PG				
[16] Sak – Sak						
	SlStp, IV, 298–299	Sl16, XIV, 378				

4.5.3.4.1.1 Pregled desnih določil

Polj. **mnieć** izkazuje med določilnimi možnostmi odvisniško [14] **SENT** in možnost z **dvema desnima določiloma** [16] **Sak – Sak**.

4.5.3.4.2 Od pomena k določilom

Polj. **mnieć** s pomenom **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’ je vezan na najstarejša obdobja polj. knj. jezika. Pomenskemu vzorcu *nosilec mišljenja – vsebina* ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT (PG)**.

V različici razmerja *nosilec mišljenja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina*); ustreza mu nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**.⁶³⁵

Pomena ‘podcenjevati, ne meniti se za kaj’ (stpolj.) ne spremlja primeren zglead.

⁶³⁵ Pogostejša je določilna možnost **SENT**, ki jo izkazujejo zgledi iz stpolj. obdobja in 16. st.

4.5.3.5 Glagol MNIEMIEĆ

Polj. **mniemieć** izkazuje pomena **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’ in **(2)** ‘nameravati, hoteti’, gradivo pa ga potrjuje le za najstarejša obdobja polj. jezika (prim. SłStp, IV, 301; Sł16, XIV, 385–386).

4.5.3.5.1 Desna vezljivost

Polj. **mniemieć** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 110: *Desne določilne možnosti polj. mniemieć*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							2
[9] oSlok							1
[14] SENT							1
[27] Sak – INF							1
	SłStp, IV, 301	Sł16, XIV, 385–386					

4.5.3.5.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[9] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodi **[14] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** se pojavlja **[27] Sak – INF**.

4.5.3.5.2 Od pomenov k določilom

4.5.3.5.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’ so izpričane tri določilne možnosti:

Tabela 111: *Desne določilne možnosti polj. mniemieć v pomenu (1) ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[9] oSlok						
[14] SENT						
[27] Sak – INF						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – oSlok**.

Pri različici zgornjega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člana (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); ustreza mu nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak – INF**.

4.5.3.5.2.2

Pomen (2) ‘nameravati, hoteti’ (stpolj.) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

4.5.3.6 Glagol MIENIĆ

Pri polj. **mienić**, *-ę* nedov. začjenja že od stpolj. naprej prevladovati pomen ‘imenovati’ in sorodni pomeni, povezani z govorno dejavnostjo (domneva se navezava na *mianować*, zahslav. *měno ‘ime’; prim. Otrębski, 1948, 57; SEP, 320–321), medtem ko so *umevanjski* pomeni potisnjeni v ozadje: **SlStp** (IV, 226–231) med umevanjskimi pomeni (ali z njimi povezanimi) **2. mienić** navaja (1) ‘izražati svoje mnenje, govoriti, *misliti o, meniti*’, deloma (2) ‘imenovati, *imeti za, predlagati za*’, (3) ‘*misliti o, imeti na misli, hoteti*’ ter (4) ‘*tikati se, prisojati*’; **Sl16** (XIV, 49–52) navaja zgolj (2) ter (3) ‘*nameravati*’; **Linde** (III, 96–97) navaja (1) in (3) skupaj kot tretjo pomensko možnost, izkazuje pa tudi zglede za (2); **SJP** (IV, 644) navaja skupni pomen ‘dajati ime, imenovati koga ali kaj; dati naziv; oznanjevati kaj o čem/kom; *meniti, imeti za*’ (glagol v tem pomenu obravnava kot zastarel). Obravnavani so zglede z umevanjskim pomenom.

4.5.3.6.1 Desna vezljivost

Polj. **mienić** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 112: *Desne določilne možnosti polj. mienić*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 3
[9] oSlok							3
[13] INF							2 3

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[14] SENT							1 (3)
[16] Sak – Sak							2
[18] Sak – Sins							2
[19] Sak – naSak							3
[23] Sak – kSdat							4
[25] Sak – oSlok							4
[27] Sak – INF							2
[30] naSak – SENT							3
	SlStp, IV, 226–231	Sl16, XIV, 49–52	SlJChP, I, 418	Linde, III, 96–97	Mick., IV, 325	SJP, IV, 644	

4.5.3.6.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[9] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[13] INF**, **[14] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[16] Sak – Sak**, **[18] Sak – Sins**, **[19] Sak – naSak**, **[23] Sak – kSdat**, **[25] Sak – oSlok**, **[27] Sak – INF** in **[30] naSak – SENT**.

4.5.3.6.2 Od pomenov k določilom

4.5.3.6.2.1

Pri pomenu **(1)** 'izražati svoje mnenje, govoriti, *misliti o, meniti*' sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 113: *Desne določilne možnosti polj. mienič v pomenu (1) 'izražati svoje mnenje, govoriti, misliti o, meniti'*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[14] SENT						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko z zadržkom (pomen!) sklepam, da mu ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**.

V obeh možnostih predstavljata osamljeni desni določili *vsebinskega* udeleženca; poleg tega ni razvidno, ali gre za določili ob **mienić** v pomenu *govorjenja*. Lindejev zgled s **SENT** kaže na dva možna *umevanjska* pomena glagola (prepletajoča se 1 in 3).⁶³⁶

4.5.3.6.2.2

Pri pomenu (2) ‘imenovati, imeti za, predlagati za’ so izpričane štiri določilne možnosti:

Tabela 114: *Desne določilne možnosti polj. mienić v pomenu (2) ‘imenovati, imeti za, predlagati za’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[13] INF						
[16] Sak – Sak						
[18] Sak – Sins						
[27] Sak – INF						

Komentar: V primeru pomena (2) *nosilec mišljenja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino, lastnost* (pomenski vzorec *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina*); razmerju ustreza bolj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins**. Določilna možnost **Sak – Sins**, v kateri ima **Sins** vlogo *pripisovane vsebine, lastnosti* udeležencu v podobi **Sak**, je izpričana za časovni lok od stpolj. do 1. pol. 20. st.

Ostali vezavnostni vzorci (**Snom – VF – Sak – Sak // INF** ter **Snom – VF – INF**) se kažejo kot redki ob že tako pomensko in količinsko vprašljivem gradivu.

4.5.3.6.2.3

Pri pomenu (3) ‘misliti o, imeti na misli, hoteti’ je izpričanih pet določilnih možnosti:

⁶³⁶ Glede na soroden *umevanjski* pomen pri *mysleć, mniemać* in enake vezljivostne lastnosti bi sicer sklepali, da sta vzorca stabilna. Nestabilnost se v zgornjih zgledih navezuje na pomensko neustaljenost.

Tabela 115: *Desne določilne možnosti polj. mieniç v pomenu (3) 'misliti o, imeti na misli, hoteti'*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[9] oSlok						
[13] INF						
[19] Sak – naSak						
[30] naSak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (3), ki se tudi vezljivostno približuje (1), tj. gre za pomensko razmerje *nosilec* mišljenja – *vsebina* (verjetno se tu nahaja tudi 'name-ravati'), lahko na podlagi gradiva sklepam, da so vsi vezavnostni vzorci nestabilni, prim. **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok**, **Snom – VF – INF**, **Snom – VF – Sak – naSak** ter **Snom – VF – naSak – SENT**.

Med vzorci, ki jih je treba izpostaviti, je gotovo **Snom – VF – INF**, v katerem ima določilo **INF** vlogo *vsebinsko-namernega* udeleženca (redki zgledi iz najstarejših obdobj polj. jezika).

Vezavnostna vzorca **Snom – VF – naSak – Sak // SENT** pa kažeta na vezljivo-stno razmerje, ko *nosilec* mišljenja pripiše *vsebino* tudi *razmernemu vsebinskemu* udeležencu (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženec – *vsebina*).

4.5.3.6.2.4

Pri pomenu (4) 'tikati se, prisojati' sta izpričani naslednji določilni možnosti:

Tabela 116: *Desne določilne možnosti polj. mieniç v pomenu (4) 'tikati se, prisojati'*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[23] Sak – kSdat						
[25] Sak – oSlok						

Komentar: Kot sam pomen sta tudi vzorca **Snom – VF – Sak – kSdat // oSlok** vezana na stpolj. obdobje. Oba sta osamljena; določilo **Sak** (zaim.) predstavlja *vsebinskega* udeleženca, ki se prisoja določenemu *prejemniku* (določilo **kSdat**, **oSlok**).

4.5.3.7 Glagol UMIEĆ

Polj. **umieć**, *-iem* nedov. izkazuje pomena **(1)** ‘imeti znanje (česa), znati’ ter **(2)** ‘biti sposoben, zmoči’ (SlStp, IX, 385–386; SlJChP, II, 540–1; Linde, VI, 134; SJP, IX, 568–569).

4.5.3.7.1 Desna vezljivost

Polj. **umieć** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 117: *Desne določilne možnosti polj. umieć*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2
[13] INF							1 2
[14] SENT							1
[32] ADV							1

SJP, IX,
SlStp, IX, Ni   SlJChP, II, Linde, VI,   Mick., IX,   568–569;
385–386   izkazan.   540–1   134   358–361   SSG, IV,
470–471

4.5.3.7.1.1 Pregled desnih določil

Vse določilne možnosti so z **enim desnim določilom**, prim. **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; med **(2)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[13] INF**, **[14] SENT**. Poseben status pa ima verjetno določilo **[32] ADV**.

4.5.3.7.2 Od pomenov k določilom

4.5.3.7.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘imeti znanje (česa), znati’ so izpričane štiri določilne možnosti:

Tabela 118: *Desne določilne možnosti polj. umieć v pomenu (1) ‘imeti znanje (česa), znati’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[13] INF						

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[14] SENT						
[32] ADV						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja*, znanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo naslednji stabilni vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** in **Snom – VF – ADV**.

Možnost, v kateri je udeleženec *vsebina* predstavljen propozicijsko z **INF**, prevladuje nad vzorci z nepropozicijskim **Sak**; oboje je izpričano v vseh zgodovinskih obdobjih. Posebno opombo velja nameniti realizacijski možnosti **Snom – VF – ADV** (s predvidljivo leksikalno zapolnitvijo določila **ADV**, prim. ‘znati **jezik**’).⁶³⁷ Stabilni vezavnostni vzorci so izkazani od stpolj. do danes.

Nestabilen vezavnostni vzorec je **Snom – VF – SENT**, izpričan z enim zgledom iz 18. st. (S. Linde); pomensko se primer približuje drugim *védenjskim* glagolom (‘wiedzieć, znać, poznać’).

4.5.3.7.2.2

Pri pomenu (2) ‘biti sposoben, zmoči’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 119: *Desne določilne možnosti polj. umieć v pomenu (2) ‘biti sposoben, zmoči’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[13] INF						

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec sposobnosti – vsebina* (tj. sposobnost); na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

Nestabilen vzorec z določilom **Sak** zaznamujeta zaimenskost (nadomeščanje besedilno kompleksnejših določil) in osamljenost (v gradivu se nahajajo primeri iz 17. in 18. st.).

⁶³⁷ Opozarjam, da je določilna vrednost (vloga *vsebinskega* udeleženca) **ADV** (prim. *umieć po francusku*) mogoče posledica ustalitve izhodiščno eliptične besedne zveze (ob *mówić?*).

4.5.3.8 Glagol UMIEWAĆ

V 19. st. je izpričan tudi k *umieć* tvorjeni drugotni nedov. **umiewać**, *-am* s pomenom 'imeti znanje (česa), znati' (SJP, IX, 659).

Edini gradivski zgled z **umiewać** je iz 19. st. (*Umiał on po francusku tyle, ile to zwykle uczeńsi organiści umiewają po lacinie lub wiejski pleban.* KRASZ. Poeta 88); kaže na pomenski vzorec *nosilec* znanja – *vsebina* in vezavnostno realizacijsko možnost **Snom – VF – ADV**.

4.5.3.9 Glagol WIEDZIEĆ

Polj. **wiedzieć**, *wiem* pomeni predvsem **(1)** 'vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati'. Za stpolj. obdobje naj bi glagol izkazoval tudi pomen **(2)** 'znati, zmoči' (SłStp, X, 136–142; SłJChP, II, 588–589; Linde, VI, 287–289; SJP, IX, 1019–1021).

4.5.3.9.1 Desna vezljivost

Polj. **wiedzieć** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 120: *Desne določilne možnosti polj. wiedzieć*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1
[9] oSlok							1
[13] INF							1 2
[14] SENT							1
[16] Sak – Sak							1
[25] Sak* – oSlok							1
[26] Sak – Part							1
[27] Sak – INF							1
[28] Sak – SENT							1
[31] oSlok – SENT							1
	SłStp, X, 136–142	Ni izkazan.	SłJChP, II, 588–589	Linde, VI, 287–289	Mick., IX, 650–666	SJP, IX, 1019–1021; SSG, V, 30	

4.5.3.9.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[9] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[13] INF**, **[14] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[16] Sak – Sak**, **[25] Sak* – oSlok**, **[26] Sak – Part**, **[27] Sak – INF**, **[28] Sak – SENT** ter **[31] oSlok – SENT**.

4.5.3.9.2 Od pomena k določilom

4.5.3.9.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 121: *Desne določilne možnosti polj. wiedzieć v pomenu (1) ‘vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[9] oSlok						
[13] INF						
[14] SENT						
[16] Sak – Sak						
[25] Sak* – oSlok						
[26] Sak – Part						
[27] Sak – INF						
[28] Sak – SENT						
[31] oSlok – SENT						

Komentar: V primeru pomena **(1)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja, znanja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da so stabilni naslednji vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** ter **Snom – VF – SENT**.

V različici zgornjega razmerja *nosilec védenja* pripiše *razmernemu vsebinskemu udeležencu vsebino* (prim. *vedeti – o kom, čem – kaj*); to razmerje je predstavljeno z manj stabilnima vzorcema **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (18.–20. st./ samo 20. st.).

Dodatno vezljivostno razmerje, ki se lahko vzpostavi v pomenu (1), je tisto, v katerem *nosilec* védenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec védenja – prizadeto – vsebina*); v tem kontekstu se stabilneje pojavlja vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** (vsaj do 19. st.).

Nestabilni (izjemni) vezavnostni vzorci so **Snom – VF – INF** (18. st.; prvo razmerje) ter **Snom – VF – Sak – Sak // Part // INF** (stpolj.; tretje razmerje), vezani na starejša obdobja polj. knj. jezika.

4.5.3.9.2.2

Pri pomenu (2) ‘znati, zmoči’ je izpričan le vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec znanja, zmožnosti – vsebina*; vzorec je izpričan z redkimi zgledi za stpolj. obdobje, kar kaže na izjemnost pomena in – posledično – vezljivosti.

4.5.3.10 Glagol ZNAĆ

Polj. **znać**, *znam* pomeni predvsem (1) ‘znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati’ (SłStp, XI, 442–6; SłJChP, II, 753; Linde, VI, 1115–1117; SJP, X, 1217–1218); ob tem bi lahko kot ločena pomena navedli še (2) ‘priznavati, izpovedovati’ in (3) ‘poznati kot’ (SłStp in Linde).

Poleg naštetih glagol **znać** v stpolj. izkazuje več izoliranih pomenov, ki jih kasnejši slovarji ne navajajo: (4) ‘izpovedovati, pričevati’; (5) ‘potrjevati’; (6) ‘imeti telesno razmerje’; (7) ‘spoznati za edino pravilno’ (SłStp, XI, 442–6); več različnih pomenov navaja tudi S. Linde.

4.5.3.10.1 Desna vezljivost

Polj. **znać** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 122: *Desne določilne možnosti polj. znać*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[2] Sak							1 2 3 4 5 6
[9] oSlok							1
[13] INF							1
[14] SENT							1 2 4 7

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.	pomen
[17] Sak – Sdat							2
[18] Sak – Sins							3
[20] Sak – zaSak							3
[27] Sak – INF							3
[28] Sak – SENT							1
[29] Sdat – SENT							2
						SJP, X, 1217–1218; SSG, V, 403–404	
	SlStp, XI, 442–6	Ni izkazan.	SlJChP, II, 753	Linde, VI, 1115–1117	Mick., XI, 85–91		

4.5.3.10.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[9] oSlok**; med **(3)** nedoločniška in odvisniška določila sodita **[13] INF**, **[14] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[17] Sak – Sdat**, **[18] Sak – Sins**, **[20] Sak – zaSak**, **[27] Sak – INF**, **[28] Sak – SENT** ter **[29] Sdat – SENT**.

4.5.3.10.2 Od pomenov k določilom

4.5.3.10.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 123: *Desne določilne možnosti polj. znač v pomenu (1) ‘znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[9] oSlok						
[13] INF						
[14] SENT						
[28] Sak – SENT						

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec znanja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca le **Snom – VF – Sak // SENT**.

Nestabilna (izjemna) vzorca sta v primeru pomena (1) **Snom – VF – oSlok** (18. st.) ter **Snom – VF – INF** (stpolj.), ki sta vezana na izolirana obdobja ter izpričana z osamljenimi zgledi.

V različici zgornjega pomenskega razmerja *nosilec znanja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino, lastnost* (pomenski vzorec *nosilec znanja – prizadeto – vsebina*); ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** (samo 17. st.).

4.5.3.10.2.2

Pri pomenu (2) ‘priznavati, izpovedovati’ so izpričane štiri določilne možnosti:

Tabela 124: *Desne določilne možnosti polj. znač v pomenu (2) ‘priznavati, izpovedovati’*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[14] SENT						
[17] Sak – Sdat						
[29] Sdat – SENT						

Komentar: V primeru pomena (2) ‘priznavati, izpovedovati’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec priznavanja – prejemnik – vsebina*; na podlagi gradiva žal ne morem sklepati o stabilnosti vzorcev, saj pomen izkazuje le SłStp in Lindejev slovar. V zvezi z zgledi lahko rečem le to, da sta verjetno bolj stabilni možnosti **Snom – VF – Sdat – Sak // SENT**, ki izkazuje »polno« pomensko razmerje; med »reduciranima« vzorcema **Snom – VF – Sak // SENT** je bolj stabilen tisti z določilom **SENT** (osamljeni zgledi iz stpolj. obdobja in 18. st.).⁶³⁸

4.5.3.10.2.3

V pomenu (3) ‘poznati kot’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

⁶³⁸ Mogoče gre v »reduciranih« zgledih celo za pomensko razmerje s ‘priznavati’, ki ne predvideva *prejemnika*.

Tabela 125: *Desne določilne možnosti polj. znač v pomenu (3) 'poznati kot'*

	stpolj.	16. st.	17. st.	18. st.	19. st.	20. st.
[2] Sak						
[18] Sak – Sins						
[20] Sak – zaSak						
[27] Sak – INF						

Komentar: V primeru pomena (3) se vzpostavlja vezljivostno razmerje, ko *nosilec* poznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *poznati – koga – (kot, za) kakšnega*); na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezajo manj stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak // INF**, izpričani – tako kot sam pomen – le za 18. in 19. st. (vzorec z **INF** samo v 18. st.).

Z izoliranimi stpolj. zgledi je izkazan vzorec **Snom – VF – Sak**, ki kaže na pomen 'poznati'.

4.5.3.10.2.4

V pomenu (4) 'izpovedovati, pričevati' (stpolj.), ki kaže na pomensko razmerje *nosilec* izpovedovanja – *vsebina*, se pojavljata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT**, izpričana z osamljenimi zgledi (*Yako byerzemi k naszey przisandze, yoszeszmy prziszøgli pyrzwe snacz* 1420 Pyzdr nr 640 // *Ja snam, yzem vydzal, kyedy Mylesza dal przysąd na Pudliszcowicze, tedy Janusz ... v sząda bil* 1420 Kościan nr 784).

4.5.3.10.2.5

Pomen (5) 'potrjevati' (stpolj.) oblikuje vezljivostno razmerje med *nosilcem* potrjevanja in *vsebino*, ki ga zaznamuje nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (*Czoszmy wam pyssaly, tho znamy* OrtOssol 95,4).

4.5.3.10.2.6

V pomenu (6) 'imeti telesno razmerje' (stpolj.), ki kaže na *uvrščevalno pomensko sestavino* 'poznati', vezljivostno razmerje predvideva *nosilca* telesnega razmerja in *prizadeto* (označen izključno s *človeško*), kar ustreza nestabilnemu

vezavnostnemu vzorcu **Snom – VF – Sak** (*Bocz mam dwye dzewce, gezesta gezsze mōzow nye znale (quae necdum cognoverunt virum)* BZ Gen 19,8).

4.5.3.10.2.7

Pomen (7) ‘spoznati za edino pravilno’ (stpolj.) oblikuje pomensko razmerje med *nosilcem* spoznavanja in *vsebino*; z razmerjem se prekriva vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (*Gest przeto wara prawa, bychom werzely y znaly (ut ... confiteamur), ysz pan nasz Gezus Krystus bozy syn, bog y czlowek gest* Fl Ath 28).

4.5.4 Povzetek

Glagol **myśleć** (star. **myšlic**) v pomenu (1) ‘misliti, razmišljati, soditi, meniti’ (tudi ‘spominjati se’) oblikuje tri pomenska razmerja: (a) pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* je ustaljen, zaznamujejo pa ga stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak** (do vključno 19. st.), **Snom – VF – oSlok // nadSins, Snom – VF – SENT // PG** (do vključno 20. st.); manj stabilno je desno določilo **INF** (16.–19. st.), nestabilna pa **Sins** in **wSlok** (stpolj.), **naSak** (16. st.), **zaSak** (do vključno 16. st.), ki so lahko tudi posledica tujejezičnega vpliva; razmerju *misliti – kako* ustreza nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – ADV** (17.–19. st.); (b) pomenskemu razmerju med *nosilcem* mišljenja in *procesom* ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, stabilen od stpolj. obdobja dalje; (c) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženec – vsebina* ustrezajo samo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (16.–19. st./samo 16. st.) in **Snom – VF – okołoSgen – Sak** (16. st.). Pomen (2) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ odpira pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina – prejemnik* (do 18. st.), ki mu ustrezajo bolj stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak* – Sdat // przeciw(ko)Sdat** (do 18. st./do 16. st.) ter reduciran **Snom – VF – przeciw/naprzeciwkoSdat** (do vključno 16. st.; samo *prejemnik*); nestabilne so desne določilne možnosti **Sak** (16. st.) ter **Sak* – oSlok, Sak – zSgen** (16. st.) in **Sak – naSak** (do vključno 16. st.). Pomen (3) ‘nameravati, načrtovati, zamišljati si’ kaže na ustaljen pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF**; desne določilne možnosti **oSlok** (19. st.), **SENT** (16.–19. st.) in **oSlok – SENT** (19. st.) so nestabilne. V primeru pomena (4) ‘skrbeti, brigati se za’ se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* skrbi – *vsebina*, ki mu ustrezata stabilna vzorca **Snom – VF – oSlok, Snom – VF – SENT** (16.–20. st.), medtem ko so desna določila **Sdat, naSak, oSak** in **poSlok** (16. st.) nestabilna.

Modifikacijska izpeljanka **myslać**, ki je izkazana z osamljenim zgledom iz 16. st., oblikuje v pomenu 'misliti v škodo/korist' pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustreza osamljen zgled vzorca **Snom – VF – Sak – Sdat**.

Glagol **mniemać** (**mnimać**) kaže v pomenu (1) 'meniti, misliti, soditi, domnevati' na tri pomenska razmerja: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** ter **Snom – VF – oSlok**, medtem ko sta določili **Sak** (do vključno 16. st.) in **ADV** (16., 18. st.) nestabilni; (b) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza bolj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (do 1. pol. 20. st.); desne določilne možnosti **Sak – SENT** (stpolj.), **Sak – Sak**, **Sak – INF** (do vključno 16. st.) in **Sak – zaSak** (16.–18. st.) so nestabilne; (c) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženelec* ustreza samo nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** (do vključno 16. st.). Pomen (2) 'ceniti, spoštovati' (stpolj.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* spoštovanja – *prizadeto*; ustreza mu nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – (ADV)**, pri čemer je **ADV** *obvezno neudeležensko lastnostno prislovno dopolnilo*. V pomenu (3) 'nameravati, hoteti' (do vključno 19. st.) se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina* s prekrivnim stabilnim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – INF**. Pomen (4) 'biti samozavesten' (samo 16. st.) kaže na vezljivostno razmerje z *nosilcem* lastnosti, s katerim se prekriva samo nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF**.

Glagol **mnieć** je potrjen za polj. jezik do vključno 16. st. V pomenu (1) 'meniti, misliti, soditi, domnevati' se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*, ki mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT (PG)**; pomen oblikuje tudi razmerje *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* z nestabilnim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – Sak – Sak**. Pomena 'podcenjevati, ne meniti se za kaj' (stpolj.) ne spremlja za vezljivostno analizo primeren zgled.

Glagol **mniemieć** je izpričan samo do vključno 16. st. V pomenu (1) 'meniti, misliti, soditi, domnevati' kaže na dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* pričakovano ustrežata nestabilni vezavnostni realizaciji **Snom – VF – SENT**, **Snom – VF – oSlok**; (b) tudi vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza samo nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (16. st.). Pomen (2) 'nameravati, hoteti' (stpolj.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina* z nestabilno vezavo **Snom – VF – Sak**.

Pri glagolu **mienić** se *umevanjski* pomeni prepletajo s *sporočanjskimi* (*govorjenje, rekanje*; takšno stanje izkazujejo v pomenskih razlagah analizirana polj. leksikografska dela).⁶³⁹ V pomenu (1) 'izražati svoje mnenje, govoriti, *misliti o, meniti*' se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*, ki mu ustrežata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** (do vključno 17. oz. 18. st.). Pomen (2) 'imenovati, *imeti za, predlagati za*' oblikuje pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto – vsebina*; ustreza mu bolj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (od stolj. do vključno 20. st.); manj stabilen je vzorec **Snom – VF – Sak – INF** (od stolj. do vključno 20. st.), medtem ko sta desni določilni možnosti **INF** (20. st.) in **Sak – Sak** (stolj.) izjemni. V pomenu (3) 'misliti o, imeti na misli, hoteti'⁶⁴⁰ (do vključno 18. st.) sta vzpostavljeni dve pomenski razmerji: (a) razmerju *nosilec* mišljenja, hotenja – *vsebina* ustrežajo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak** (do vključno 17. st.), **Snom – VF – oSlok** (stolj.) in **Snom – VF – INF** (do vključno 16. st.); določilo **INF** kaže na vlogo *vsebinsko-namernega* udeleženca; (b) pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski* udeleženec – *vsebina* je manj ustaljen (samo 18. st.), čemur ustreza nestabilnost vezavnostnih vzorcev **Snom – VF – naSak – Sak // SENT**. Pomen (4) 'tikati se, prisojati' (stolj.) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* prisojanja – *vsebina – prejemnik*, ki mu ustrežata nestabilna (osamljenost zglede!) vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – kSdat // oSlok**.

Glagol **umieć** kaže v pomenu (1) 'imeti znanje (česa), znati' na pomensko razmerje *nosilec* znanja – *vsebina*, s katerim se prekrivata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF**; stabilno je tudi desno določilo **ADV** (s predvidljivo leksikalno zapolnitvijo, tj. 'znati **jezik**'); vsi do vključno 20. st.), medtem ko je **SENT** nestabilen (18. st.). V pomenu (2) 'biti sposoben, zmoči' se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* sposobnosti – *vsebina*; ustreza mu stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, določilo **Sak** pa je nestabilno (17.–18. st.).

Modifikacijska izpeljanka **umiewać**, ki je izkazana z zgledom iz 19. st., kaže v pomenu 'imeti znanje (česa), znati' na pomenski vzorec *nosilec* znanja – *vsebina*, ki mu ustreza osamljen zglede vzorca **Snom – VF – ADV** (predvidljiva leksikalna zapolnitev določila **ADV**, tj. 'znati **jezik**').

Glagol **wiedzieć** kaže v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati' na tri vezljivostna razmerja: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja – *vsebina* ustrežajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom –**

639 V delu skušam ločiti *umevanjske* pomene (in zglede) od *sporočanjskih*. Zaradi zahtevnosti tovrstne naloge so spoznanja v zvezi z glagolom **mienić** do ponovnega pretresa gradiva veljavna z zadržkom.

640 Prim. močno prekrivnost pomenov (1) in (3).

VF – oSlok ter **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. st.), medtem ko je določilna možnost **INF** (18. st.) nestabilna; **(b)** pomenskemu vzorcu *nosilec védenja – razmerni vsebinski udeleženelec – vsebina* ustrezata manj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – oSlok – Sak*** // **SENT** (18.–20. st./samo 20. st.); **(c)** pomenski vzorec *nosilec védenja – prizadeto – vsebina* se prekriva s stabilnim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – Sak – SENT** (vsaj do 19. st.), medtem ko so vzorci **Snom – VF – Sak – Sak** // **Part** // **INF** (stpolj.) nestabilni. V pomenu **(2)** ‘znati, zmoči’ (samo stpolj.) se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec znanja, zmožnosti – vsebina*; neustaljeni pomenski možnosti ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (redki stpolj. zgledi).

Glagol **znać** v pomenu **(1)** ‘znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati’ kaže na dve pomenski razmerji: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec znanja – vsebina* ustrezata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** // **SENT** (do vključno 20. st.), medtem ko sta desni določilni možnosti **oSlok** (18. st.), **INF** (stpolj.) nestabilni; **(b)** pomenski vzorec *nosilec znanja – prizadeto – vsebina* se kaže kot manj običajen, saj mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** (17. st.). Pomen **(2)** ‘priznavati, izpovedovati’ (do vključno 18. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec priznavanja – prejemnik – vsebina*, ki mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sdat – Sak** // **SENT** (stpolj.); gradivo izkazuje tudi »reducirani« (tj. brez *prejemnika*), prav tako nestabilni vezavnostni možnosti **Snom – VF – Sak** // **SENT** (18. st./stpolj. in 18. st.). Pomen **(3)** ‘poznati kot’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina*; ustrezajo mu manj stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – Sins** // **zaSak** // **INF** (18.–19. st.; **INF** samo v 18. st.); z izoliranimi stpolj. zgledi potrjen vzorec **Snom – VF – Sak** kaže na pomen ‘poznati’. Pomene od **(4)** do **(7)** potrjujejo osamljeni stpolj. zgledi, kar povzroča nestabilnost vezavnostnih možnosti. V pomenu **(4)** ‘izpovedovati, pričevati’ se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec izpovedovanja – vsebina* z nestabilnima vezavnostnima vzorcema **Snom – VF – Sak** // **SENT**. Pomen **(5)** ‘potrjevati’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec potrjevanja – vsebina*, ustreza pa mu nestabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak**. V pomenu **(6)** ‘imeti telesno razmerje’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec – prizadeto (človeško)*, ki mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**. Pomen **(7)** ‘spoznati za edino pravilno’ oblikuje pomenski vzorec *nosilec spoznavanja – vsebina*, s katerim se prekriva vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**.

4.5.5 Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v poljskem jeziku

4.5.5.1 Pomeni glagolov mišljenja

V skupino glagolov *mišljenja* sodijo **myśleć**, **mniemać** (tudi **mnieć**, **mniemieć**), **mienić** (ob njih se v skupini nahaja izpeljanka **myślać**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:⁶⁴¹

Tabela 126: *Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v poljščini*

		myśleć	myślać	mniemać	mnieć	mniemieć	mienić
a.	‘misliti, meniti’	(1)		(1)	(1)	(1)	(1) (2)
b.	‘misliti, snovati v škodo ...’	(2)	(1)				
c.	‘nameravati, hoteti’	(3)		(3)		(2)	(3)
d.	‘skrbeti, brigati se za’	(4)					
e.	‘ceniti, spoštovati’			(2)			
f.	‘biti samozavesten’			(4)			
g.	‘tikati se, prisojati’						(4)

4.5.5.2 Stabilnost pomenov glagolov mišljenja in njihove vezavnostne možnosti

4.5.5.2.1 Pomen a. ‘misliti, meniti’

Pomen ‘misliti, meniti’ izkazujejo glagoli **myśleć** (1), **mniemać** (1), **mnieć** (1), **mniemieć** (1) in **mienić** (1, 2). V primeru glagolov **myśleć**, **mniemać** in **mienić** je pomen izpričan od stpolj. obdobja do 20. st., pri glagolih **mnieć** in **mniemieć** pa v stpolj. obdobju in 16. st.

Pri glagolu **mienić** obravnavam skupaj pomena (1) ‘misliti o, meniti’ in (2) ‘imeti za’, ki kažeta na sorodne pomenske in posledično vezljivostne lastnosti.

⁶⁴¹ Za opredelitev primerljivega pomena glej 1.3.1 in 1.3.2.

4.5.5.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti'

Tabela 127: Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti' v poljščini

	myśleć	mniemać	mienić
Snom – VF	(do) 16.–20. st.		
Snom – VF – Sak	(do) 16.–19. st.	(do) 16. st.	do 16., 17. st.
Snom – VF – Sins	do 16. st.		
Snom – VF – naSak	16. st.		
Snom – VF – zaSak	(do) 16. st.		
Snom – VF – oSlok	(do) 16.–20. st.	16.–20. st.	
Snom – VF – wSlok	do 16. st.		
Snom – VF – nadSins	16.–20. st.		
Snom – VF – INF	16., 19. st.		20. st.
Snom – VF – SENT	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	do 16., 18. st.
Snom – VF – PG	(do) 16.–20. st.		
Snom – VF – Sak – Sak		(do) 16.	do 16. st.
Snom – VF – Sak – Sins		(do) 16.–20. st.*	(do) 16.–20. st.
Snom – VF – Sak – zaSak		16., 18. st.	
Snom – VF – Sak – okoloSgen	16. st.		
Snom – VF – Sak* – oSlok	16., 19. st.	16. st.	
Snom – VF – Sak – INF		(do) 16. st.	do 20. st.
Snom – VF – Sak – SENT		do 16. st.	
Snom – VF – oSlok – SENT	16. st.		
Snom – VF – ADV	17., 19. st.	16., 18. st.	

	mnieć	mniemieć
Snom – VF – oSlok		16. st.
Snom – VF – SENT	(do) 16. st.	(do) 16. st.*
Snom – VF – Sak – Sak	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – INF		16. st.*

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci tri izkazujeta po dva glagola: **myšleć** in **mniemać** zaznamujeta vezavnostna vzorca **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*), glagola **mniemać** in **mienić** pa **Snom – VF – Sak – Sins** (do vključno 20. st.; ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*).⁶⁴²

Preostali stabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole: glagol **myšleć** zaznamuje še **Snom – VF** (do vključno 20. st.; *nosilec* mišljenjskega procesa – *proces*), **Snom – VF – Sak** (do vključno 19. st.), **Snom – VF – nadSins** (16.–20. st.; intenzivnejše razmišljanje) in **Snom – VF – PG** (do vključno 20. st.; vsi ustrezajo razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina*).⁶⁴³

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci tri izkazujejo po trije glagoli: glagoli **mnieć**, **mniemieć**, **mienić** izkazujejo **Snom – VF – SENT** (do vključno 16. st.; le ob **mienić** še v 18. st.), glagoli **mniemać**, **mnieć**, **mienić** izkazujejo **Snom – VF – Sak – Sak** (stolp., le ob **mniemać** še v 16. st.) ter **mniemać**, **mniemieć**, **mienić** še **Snom – VF – Sak – INF** (večinoma do vključno 16. st., ob **mienić** do 20. st.);⁶⁴⁴ medtem ko prva dva ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina*, druga dva kažeta na razmerje *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*. Štiri vzorce izkazujeta po dva glagola: glagola **mniemać**, **mienić** izkazujeta vzorec **Snom – VF – Sak** (do vključno 16. oz. 17. st.), glagola **myšleć**, **mienić** zaznamuje **Snom – VF – INF** (16., 19. st./20. st.),⁶⁴⁵ glagola **myšleć**, **mniemać** pa **Snom – VF – ADV** (17. in 19. st./16. in 18. st.); trije vzorci ustrezajo pomenskemu razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina* ter **Snom – VF – Sak* – oSlok** (16. in 19. st./16. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženeec*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenu ‘misliti, meniti’ prevladujejo predvsem glagoli **myšleć**, **mniemać** in **mienić** (najbolj stabilno je konkurenčno razmerje med **myšleć** in **mniemać**),⁶⁴⁶

642 Stabilnost vzorca **Snom – VF – Sak – Sins** ob **mniemać** je vzpostavljena na osnovi podatkov iz znanstvene literature (prim. Pisarkowa, 1984). Pri glagolu **mienić** se isti vzorec pojavlja ob pomenu (2) ‘imeti za’.

643 Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezavnostne možnosti.

644 Pojavljanje vzorca **Snom – VF – Sak – INF** je pri glagolu **mienić** izpričano v časovnem loku od stolp. obdobja do 20. st., a so zgledi iz posameznih obdobj preveč izolirani, da bi ga lahko imel za stabilnega.

645 Čeprav se vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – Sak – INF** ob glagolu **mniemieć** pojavljata le do vključno 16. st., sta gradivsko dokaj dobro izkazana (torej sta bila vsaj v obdobju svojega pojavljanja stabilna). V tem primeru sta vzorca opredeljena kot nestabilna zaradi njune časovne omejenosti. Vzorci **Snom – VF – INF**, **Snom – VF – Sak – Sak // INF** ob glagolu **mienić** zaznamujejo pomen (2) ‘imeti za’.

646 Prim. tudi prepletanje, prekrivanje pomenov *govorjenja* in *mišljenja* ob glagolu **mienić**, kar vpliva na

medtem ko imata glagola **mnieć** in **mniemieć** v pomenu ‘misliti, meniti’ marginalno vlogo (pomen izkazuje do konca 16. st.).

Glagola **myśleć** pričakovano ne zaznamujejo vzorci, ki bi ustrezali vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* (**myśleć** ne izkazuje podpomena ‘imeti za’); tovrstno razmerje realizirata predvsem glagola **mniemać** in **mienić** (prim. **Snom – VF – Sak – Sak // Sins**). Med glagoli je **myśleć** edini z vezavno-stnim vzorcem brez desnih določil (pomen ‘razmišljati’). Natančneje so stabilni vzorci predstavljeni v zgornji tabeli.

4.5.5.2.2 Pomen b. ‘misliti, snovati v škodo/korist’

Pomen ‘misliti, snovati v škodo/korist’ izkazuje glagola **myśleć (2)** in **myślać (1)**. V primeru glagola **myśleć** je pomen izpričan od 16. do 18. st. (pri čemer S. Linde lahko citira avtorje iz 16. st.), medtem ko je pri **myślać** izpričan z osamljenim zgleodom iz 16. st. (edini zgleod glagola).

4.5.5.2.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. ‘misliti, snovati v škodo/korist’

Tabela 128: *Vezavnostne možnosti pomena b. ‘misliti, snovati v škodo/korist’ v poljščini*

	myśleć	myślać
Snom – VF – Sak	16. st.	
Snom – VF – (na)przeciw(ko)Sdat	(do) 16. st.	
Snom – VF – Sak* – Sdat	(do) 16.–18. st.	16. st.
Snom – VF – Sak – naSak	(do) 16. st.	
Snom – VF – Sak – przeciw(ko)Sdat	16. st.	
Snom – VF – Sak* – oSlok	16. st.	
Snom – VF – Sak – zSgen	16. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

manjšo pomensko in posledično tudi vezljivostno stabilnost. Omenjenega prepletanja ni uspelo razčleniti niti leksikografski praksi.

Komentar: Vsi stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci zaznamujejo glagol **myšleć**, in sicer zgolj v najstarejših obdobjih polj. jezika (skoraj izključno do konca 16. st.). Najbolj izrazita vezavnostna vzorca sta **Snom – VF – Sak* – Sdat // przeciw(ko)Sdat** (do vključno 18. st./samo 16. st.), ki ustrezata vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prejemnik* – *vsebina* (slednja je pomensko največkrat označena kot *negativno*). Nekoliko manj stabilen je »reduciran« vzorec **Snom – VF – (na)przeciw(ko)Sdat** (do vključno 16. st.; *vsebina* je del glagolskega pomena).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci se nahajajo **Snom – VF – Sak** (16. st.), **Snom – VF – Sak – oSlok // naSak // zSgen** (meja pojavljanja je konec 16. st.) ob glagolu **myšleć** ter **Snom – VF – Sak – Sdat** (16. st.) ob **myšlać** (vsi vzorci ustrezajo zgornjemu »polnemu« razmerju; le prvi kaže na pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *negativna vsebina*).

Pomen 'misliti, snovati v škodo/korist' sodi v najstarejša obdobja polj. jezika, oblikuje pa vezljivostno razmerje z *vsebino* (običajno *negativna*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *prejemniku* (prim. temeljna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – Sdat // przeciw(ko)Sdat**). Med mišljenjskimi glagoli je pomen najboljše zastopan ob **myšleć**.

4.5.5.2.3 Pomen c. 'nameravati, hoteti'

Pomen 'nameravati, hoteti' izkazujejo glagoli **myšleć (3)**, **mniemać (3)**, **mniemieć (2)** in **mienić (3)**. V primeru glagola **myšleć** je pomen izpričan od stpolj. obdobja do 20. st., pri **mniemać** in **mienić** od stpolj. obdobja do 19. oz. 18. st. Najmanj je pomen ustaljen ob **mniemieć** – izpričan je le z osamljenimi stpolj. zgledi.

Glagol **myšleć** ne izkazuje podpomena 'hoteti', **mienić** pa 'nameravati' (vsaj eksplicitno ni prisoten v pomenskih razlagah); slednji poleg tega izkazuje še podpomena 'misliti o, imeti na misli'. Navedeno – sploh pri **mienić** – vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.5.5.2.3.1 Vezavnostne možnosti pomena c. 'nameravati, hoteti'

Tabela 129: *Vezavnostne možnosti pomena c. 'nameravati, hoteti' v poljščini*

	myšleć	mniemać	mniemieć	mienić
Snom – VF – Sak			do 16. st.	do 16., 17. st.
Snom – VF – oSlok	19. st.			do 16. st.

Snom – VF – INF	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–19. st.	(do) 16. st.
Snom – VF – SENT	16., 19. st.		
Snom – VF – oSlok – SENT	16. st.		
Snom – VF – Sak – naSak			18. st.
Snom – VF – naSak – SENT			18. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – INF**, ki ga izkazujeta **myšleć** in **mniemać** (do vključno 20. oz. 19. st.; pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*).⁶⁴⁷

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci sta le dva izkazana pri dveh glagolih: ob **mniemieć** in **mienić** je izkazan **Snom – VF – Sak** (stpolj., le ob **mienić** še 17. st.), ob **myšleć**, **mienić** pa **Snom – VF – oSlok** (19. st./stpolj.; oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec namere – vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenu ‘nameravati, hoteti’ prevladuje glagol **myšleć**, manj **mniemać** (izkazuje tudi manj vezljivostnih možnosti), **mniemieć** in **mienić** pa imata stransko vlogo. Iz tabele je razvidno, da je prevladujoč vezavnostni vzorec v pomenu **Snom – VF – INF** (določilo **INF** je tipična realizacijska možnost za *vsebinsko-namernega udeleženca*), medtem ko so ostale možnosti sporadične, kažejo na nevtralizacijo pomena *namere, hotenja* oz. na približevanje nevtralnemu *mišljenjskemu* pomenu (prim. predvsem **mienić**).

4.5.5.2.4 Ostali pomeni

Pomene d–g izkazujejo zgolj posamezni glagoli, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomenov so torej podane v jednem delu razprave: glej **myšleć** 4.5.3.1.2.4 za **d.** ‘skrbeti, brigati se za’; glej **mniemać** 4.5.3.3.2.2, 4.5.3.3.2.4 za **e.** ‘ceniti, spoštovati’ in **f.** ‘biti samozavesten’; glej **mienić** 4.5.3.6.2.4 za **g.** ‘tikati se, prisojati’.

⁶⁴⁷ Prim. tudi nestabilnost vzorca **Snom – VF – INF** ob **mienić**, ki pa vendarle potrjuje vezavnostno možnost.

4.5.5.3 Pomeni glagolov védenja

V skupino glagolov *védenja* sodijo **umieć**, **wiedzieć**, **znać** (poleg njih se v skupini nahaja še izpeljanka **umiewać**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 130: *Primerljivi pomeni glagolov védenja v poljščini*

	umieć	umiewać	wiedzieć	znać
a. 'imeti znanje, znati'	(1)	(1)		
b. 'biti sposoben, zmoči'	(2)		(2)	
c. 'vedeti, poznati'			(1)	(1) (3)
d. 'priznavati, izpovedovati'				(2)
e. 'izpovedovati, pričevati'				(4)
f. 'potrjevati'				(5)
g. 'imeti telesno razmerje'				(6)
h. 'spoznati za edino pravilno'				(7)

4.5.5.4 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

4.5.5.4.1 Pomena a. 'imeti znanje, znati' in b. 'biti sposoben, zmoči'

Pomena a. in b. se pri glagolu **wiedzieć** navajata v eni pomenski razlagi (kot podpomena), kažeta na podobne vezljivostne lastnosti, kar omogoča skupno obravnavo. Pomena 'imeti znanje, znati' in 'biti sposoben, zmoči' izkazujejo glagoli **umieć (1, 2)**, **umiewać (1)** in **wiedzieć (2)**. V primeru glagola **umieć** sta pomena izpričana od (vsaj) 16. do 20. st., pri glagolu **umiewać** samo v 20. st., pri **wiedzieć** pa samo v stolj. obdobju.

Glagol **umiewać** ne izkazuje pomena 'biti sposoben, zmoči', kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti. Pri glagolu **umieć** se pomena navajata ločeno, medtem ko sta pri **wiedzieć** – kot že rečeno – zajeta v eni pomenski razlagi.

4.5.5.4.1.1 Vezavnostne možnosti pomenov a. 'imeti znanje, znati' in b. 'biti sposoben, zmoči'

Tabela 131: *Vezavnostne možnosti pomenov a. 'imeti znanje, znati' in b. 'biti sposoben, zmoči' v poljščini*

	umieć	umiewać	wiedzieć
Snom – VF – Sak	(do) 16.–20. st.*		
Snom – VF – INF	(do) 16.–20. st.*		do 16. st.
Snom – VF – SENT	18. st.		
Snom – VF – ADV	(do) 16.–20. st.	20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci se nahajajo trije, ki jih izkazuje glagol **umieć**, prim. **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** in **Snom – VF – ADV** (do vključno 20. st.; vsi ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec znanja, zmožnosti – vsebina*).⁶⁴⁸

Nestabilni (ali manj stabilni) vzorci zaznamujejo posamezne glagole, pri čemer sta dva enaka stabilnim, le da se pojavljata ob drugih dveh glagolih: **Snom – VF – INF** ob **wiedzieć** (stpolj.), **Snom – VF – ADV** ob **umiewać** (20. st.); ob **umieć** se pojavlja **Snom – VF – SENT** (18. st.; *nosilec znanja, zmožnosti – vsebina*).

Med glagoli s pomenoma 'imeti znanje, znati' in 'biti sposoben, zmoči' ima dominanten položaj **umieć**, saj je gradivsko najbolj zastopan in izkazuje največ vezljivostnih možnosti (ostala glagola imata marginalno vlogo). Med vezavnostnimi vzorci prevladuje **Snom – VF – INF** (zaznamuje oba pomena), medtem ko sta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – ADV** manj izrazita. Zadnja vezavnostna realizacija je zanimiva zaradi **ADV** kot *vsebinskega* določila (ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. 'znati **jęzik**', prim. **umieć**, redkeje **umiewać**).

⁶⁴⁸ **Vezavnostni vzorec Snom – VF – Sak:** Ob glagolu **umieć** v pomenu **b.** je vezavnostni vzorec nestabilen (samo 17. in 18. st.). **Vezavnostni vzorec Snom – VF – INF:** Ob glagolu **umieć** v pomenu **b.** je vezavnostni vzorec stabilen, in sicer od stpolj. obdobja do vključno 20. st.

4.5.5.4.2 Pomen c. 'vedeti, poznati'

Pomen 'vedeti, poznati' izkazujeta glagola **wiedzieć (1)** in **znać (1)**; zaradi sorodnih pomenskih in vezljivostnih lastnosti je sem treba priključiti **znać (3)** 'poznati kot'. V primeru obeh glagolov je pomen 'vedeti, poznati' izpričan od (vsaj) 16. do 20. st.; pomen 'poznati kot' je v primeru **znać** izpričan od stolj. obdobja do 19. st. (s poudarkom na 18. in 19. st.).

Glagol **wiedzieć** izkazuje še podpomena 'zavedati se, biti si na jasnem', **znać** pa 'razločevati, spoznavati', kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.5.5.4.2.1 Vezavnostne možnosti pomena c. 'vedeti, poznati'

Tabela 132: *Vezavnostne možnosti pomena c. 'vedeti, poznati' v poljščini*

	wiedzieć	znać
Snom – VF – Sak	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.
Snom – VF – oSlok	(do) 16.–20. st.	18. st.
Snom – VF – INF	18. st.	do 16. st.
Snom – VF – SENT	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.
Snom – VF – Sak – Sak	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – Sins		18.–19. st.
Snom – VF – Sak – zaSak		18.–19. st.
Snom – VF – Sak* – oSlok	18., 20. st.	
Snom – VF – Sak – Part	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – INF	do 16. st.	18. st.
Snom – VF – Sak – SENT	(do) 16.–19. st.	17. st.
Snom – VF – oSlok – SENT	20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci dva izkazujeta oba glagola, prim. **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** (od stolj. do vključno 20. st.), ki ustrezata pomenskemu razmerju *nosilec védenja*, poznavanja –

vsebina (tudi *prizadeto* s poznavanjem). Preostala stabilna vzorca izkazuje glagol **wiedzieć**: **Snom – VF – oSlok** (do vključno 20. st.; *nosilec védenja – vsebina*) in **Snom – VF – Sak – SENT** (do vključno 19. st.; *nosilec védenja, poznavanja – prizadeto – vsebina*).⁶⁴⁹

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le dva izkazujeta tako **wiedzieć** kot **znać**: gre za vzorca **Snom – VF – INF** (18. st./stpolj.; *nosilec védenja – vsebina*) in **Snom – VF – Sak – INF** (stpolj./18. st.; *nosilec védenja, poznavanja – prizadeto – vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

Med manj stabilne vzorce uvrščam tudi **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak // INF** ob glagolu **znać** (*nosilec védenja, poznavanja – prizadeto – vsebina*); realizacijske možnosti se sicer kažejo kot relativno stabilne, a so časovno vezane samo na 18. in 19. st.

V pomenu ‘vedeti, poznati’ je vezljivostno bolj »aktiven« **wiedzieć**, saj je gradivsko nekoliko bolje izkazan in kaže na več vezavnostnih možnosti (v delu možnosti mu močno konkurira **znać**; glej tabelo). Med vezavnostnimi vzorci prevladujejo tisti, ki ustrezajo razmerju med *nosilcem védenja, poznavanja in vsebino*, tj. **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, medtem ko so realizacije kompleksnejših vezljivostnih razmerij (tipa *nosilec védenja, poznavanja – prizadeto – vsebina* itn.) redkejša (izjema je **Snom – VF – Sak – SENT** ob **wiedzieć**).

4.5.5.4.3 Ostali pomeni

Pomene d–h izkazuje zgolj glagol **znać**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomenov so podane v jedrnem delu razprave: glej **znać** 4.5.3.10.2.2 za **d.** ‘priznavati, izpovedovati’, 4.5.3.10.2.4 za **e.** ‘izpovedovati, pričevati’, 4.5.3.10.2.5 za **f.** ‘potrjevati’, 4.5.3.10.2.6 za **g.** ‘imeti telesno razmerje’ in 4.5.3.10.2.7 za **h.** ‘spoznati za edino pravilno’.

4.6 Vezava glagolov umevanja v ruskem jeziku

4.6.1 Pomeni glagolov umevanja v ruskem jeziku

4.6.1.1 Glagol МЫСЛИТЬ

Rus. **мыслить** (star. *-и*), *-илю*, v 18. in 19. st. konkurenčno *-илю* in *-слию* (prim. SRja18, XIII, 96; Pušk., II, 648), v 20. st. samo *-слию*, *-им* (SSRja, VI, 1420–1421)

⁶⁴⁹ Prim. tudi njuno nestabilnost ob glagolu **znać**, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezavnostnih (in vezljivostnih) možnosti.

nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** 'misliti, razmišljati', **(2)** 'nameravati, načrtovati, zamišljati si', **(3)** 'misliti, snovati v škodo/korist' (prim. SRja11–17, IX, 332–333; SRja18, XIII, 96; Pušk., II, 648; SSRja, VI, 1420–1421).⁶⁵⁰

SRja11–17 (IX, 332, 339) navaja za rus. jezik 16.–17. st. k **мыслити** tvorjena drugotna nedov. (iter.) **мысливати** in **мышливати** (prim. tip izpeljank na *-ivati*; Vaillant, 1966, 485, 492). Glagola sta zelo redka: **мысливати** s pomenom **(1)** 'misliti, snovati v škodo/korist' je izpričan z enim zgledom, **мышливати** s pomenoma **(1)** 'nameravati, zamišljati si' in **(2)** 'misliti, snovati v škodo/korist' pa z dvema zgledoma. Glagoli so obravnavani ločeno.

4.6.1.2 Glagol МНИТЬ

Rus. **мнить**, *-ню, -нить* nedov.⁶⁵¹ izkazuje naslednje pomene: **(1)** 'misliti, domnevati; imeti za', **(2)** 'razumeti (prim. kaj s čim); pomeniti, predstavljati'; **(3)** 'upati, računati na; nameravati', **(4)** 'sumiti, imeti za krivega' in **(5)** 'pričakovati, predvidovati' (SDRja11–14, V, 93–94; SRja11–17, IX, 190–191; SRja18, XII, 221–222; Pušk., II, 600; SSRja, VI, 1080–1081).⁶⁵² Glagol je v 2. pol. 20. st. označen kot *zastarel* (Ožegov, 359).

4.6.1.3 Glagol МЪНИТИ

Rus. **мънити**, *-ню, -нить* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** 'misliti, domnevati; imeti za', **(2)** 'razumeti, misliti si' (*kaj s čim*), tudi kot 'pomeniti,

650 **Pomenski komentar:** Gre za pomene **(1)** 'думать, мыслить, размышлять', **(2)** 'иметь намерение, предполагать, собирать что-л сделать' in **(3)** 'замышлять недоброе' (prim. predvsem SRja11–17, IX, 332–333). Slovarji rus. jezika kasnejših obdobjih navajajo enake pomene, le da jih glede na leksikografska načela, ki so bila uporabljena pri izdelavi posameznega slovarja, bodisi natančneje členijo bodisi jih združujejo; pod pomen **(1)** sem na podlagi enakih splošnejših pomenskih sestavin in vezljivostnih lastnosti uvrstil naslednje pomene iz **SRja18** (XIII, 96): **1** 'размышлять, рассуждать в уме; предаваться раздумью', **2** 'думать о ком-л ..., держать в мыслях', **3** 'считать, полагать; иметь какое-л мнение о ком-л ...', **5** 'заботиться, беспокоиться о ком-л ...' (dodatna motivacija za uvrstitev pomenov **3** in **5** v pomen **(1)** je dejstvo, da ju ostali slovarji ne navajajo); iz **Pušk.** (II, 648) **1** 'рассуждать, размышлять', **2** 'думать о ком-л ..., иметь в мыслях'; iz **SSRja** (VI, 1420–1421) **1** 'строить умозаключения, сопоставляя мысли и делая из них выводы; рассуждать', **2** 'направлять мысли на кого-, что-л; думать о ком-л ...', **3** 'представлять что-либо в мыслях, мысленно; допускать'. **Дал'** (II, 365) je pomensko zelo posplošujoč, prim. 'думать, размышлять, судить умом, про себя; соображать или полагать; помышлять'. **SDRja11–14** (II, 81) ne navaja pomena **(3)**, čeprav so v slovar vključeni tudi tovrstni zgledi. Domneval sem, da se bodo različne vezljivostne lastnosti, čeprav sem posamezne pomene iz slovarjev združeval, izluščile iz gradiva in tako znotraj pomena ustvarile pomenska in posledično tudi vezljivostna podpolja.

651 Do konca 14. st. (po SDRja11–14, V, 93) se kot edina nedol. oblika glagola navaja **мънѣти**, v naslednjem obdobju (po SRja11–17, IX, 190) sta verjetno soobstajali konkurenčni obliki **мнѣти** (**мънѣти**) in **мнѣти** (**мънѣти**), od 18. st. naprej pa se navaja zgolj **мнѣти** (SRja18, XII, 221).

652 Prim. **(1)** 'думать, полагать; считать', **(2)** 'подразумевать, обозначать', **(3)** 'надеяться, рассчитывать', **(4)** 'подозревать, считать виновным', **(5)** 'ожидать, предвидеть' (SDRja11–14, V, 93–94; SRja11–17, IX, 190–191; SRja18, XII, 221–222; Pušk., II, 600; SSRja, VI, 1080–1081).

predstavljati'; (3) 'imenovati, omenjati' in (4) 'obljublјati' (SRja11–17, IX, 86; SDRja11–14, V, 104).⁶⁵³

K rus. **мѣнити** je tvorjen drugotni nedov. **мѣнати**, -аю, -ають (izhodiščno balto-slov. iterativ s pripono -a-je-, -a-ti; prim. Vaillant, 1966, 475–476) s pomenoma (1) 'imeti za' ter (2) 'razumeti, misliti si, predstavljati si' (SDRja11–14, V, 104).⁶⁵⁴ Glagola sta izpričana samo v obdobju med 11. in 17. st., **мѣнати** celo samo od 11. do 14. st.; slovarji rus. jezika 18. st. (npr. SRja18, XII, 132) navajajo že samo homonim **мѣнить**, ki se navezuje na pomen 'spreminjati'.⁶⁵⁵ V pričajučem delu so obravnavani samo glagoli z *umevanjskim* pomenom.

4.6.1.4 Glagol УМЕТЬ

Rus. **уметь**, *умею* nedov. izkazuje pomene (1) 'razumeti', (2) 'vedeti, poznati', (3) 'znati' ter (4) 'biti sposoben, moči' (Srezn., III, 1224; Dal', IV, 497; SSRja, XVI, 596).⁶⁵⁶

4.6.1.5 Glagola ВѣДѢТИ in ВЕДАТЬ

Rus. **вѣдѣти**, *вѣм(ь)*, *вѣст(ь)* nedov.⁶⁵⁷ izkazuje naslednje pomene: (1) 'vedeti, poznati' (tudi 'spoznavati, zavedati se, razumeti'; slednje predvsem v 18. st.), (2) 'znati, moči' in (3) 'voditi, upravljati' (SDRja11–14, II, 290–291; SRja11–17, II, 45–46; SRja18, II, 242–243).⁶⁵⁸

653 Prim. (1) 'думать, полагать, считать', (2) 'подразумевать, иметь в виду', (3) 'называть, упоминать' ter (4) 'обещать' (SRja11–17, IX, 86; SDRja11–14, V, 104). Pomena (1) in (2) kažeta na prekrivne pomenske in posledično tudi vezljivostne značilnosti.

654 Prim. (1) 'считать, полагать' in (2) 'подразумевать, иметь в виду' (SDRja11–14, V, 104).

655 V obdobju od 11. do 14. st. imata homonimna **мѣнити** in **мѣнати** pomen 'zamenjevati, menjavati' ('обменивать, обменивать'; prim. SDRja11–14, V, 104). Po 17. st. se v rus. knjižnem jeziku ohranita samo navedena, medtem ko se *umevanjskih* glagolov in analiziranih slovarskih delih ne zasledi več.

656 **Pomenski komentar:** Pomena (1) 'понимать' in (2) 'знать' navaja samo Srezn. (samo strus.). Pomen (3) 'уметь' predstavlja diahrono pomensko konstanto: navajajo ga Srezn., Dal' (kot 'знать, понимать, разуметь', prim. IV, 497, a se edini pomensko ustrezeni primer ujema z 'уметь' v Srezn.) ter SSRja (kot 'обладать умением делать что-либо; владеть каким-либо мастерством', prim. XVI, 596; primeri se ujemajo z 'уметь' v Srezn.). Pomen (4) 'быть способным; быть в состоянии, мочь' je tudi pomenska konstanta (slovarji ga lahko »разбijajo« na več zelo podobnih, prim. Srezn., SSRja, a enake vezljivostne lastnosti v tem primeru upravičujejo njihovo združevanje). V nekaterih primerih je težko ločevati pomena (3) in (4).

657 Glagol **вѣдѣти** se glede na analizirana slovarska dela pojavlja še v 18. st. (SRja18, II, 242–243), medtem ko ga kasneje popolnoma nadomesti k njemu tvorjen drugotni nedov. **ведать** oz. star. **вѣдати** (prim. nedov. na -aje-, -ati; Vaillant, 1966, 448–449, 476); glagola torej soobstajata od najstarejših obdobj rus. jezika (tj. od 11. st., ne od 12. st., kot navaja P. Ja. Černyh /1999, 137/) do 18. st. Za obdobje od 11. do 17. st. se navaja tudi oblika nedoločnika **вѣсти** (!), sed. *вѣмь* (SRja11–17, II, 45; navaja tudi Dal', I, 329).

658 **Pomenski komentar:** Gre za pomene (1) 'знать, ведать' (tudi 'сознать, понимать'), (2) 'уметь, мочь, быть в состоянии' in (3) 'ведать чем-л., распоряжаться, управлять чем-л.' (SDRja11–14, II, 290–291; SRja11–17, II, 45–46; SRja18, II, 242–243).

Pomen (3) 'управljati, voditi' (izkazuje ga tako **вѣдѣти** kot **вѣдати, ведать**), ki se pojavlja od 13. st. dalje (ne od 14. st., kot domneva P. Ja. Černyh /1999, 137/), kaže na zanimiv pomenski razvoj, ki ga nobeno

K rus. **вѣдѣти** je tvorjen drugotni nedov. **вѣдати**, *-аю, -ають*, kasneje **ведать**, *-аю, -ает* (prim. balto-slov. iterativ na *-aje-, -ati*; Vaillant, 1966, 448–449, 476), gradivsko izpričan od 11. st. Glagol izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti’, **(2)** ‘doživljati, imeti izkušnje, čutiti’, **(3)** ‘upravljati, voditi’, **(4)** ‘prištevati, šteti k’ (administrativno-ekonomsko) ter **(5)** ‘znati, moči’; zgledi pomena **(4)** so iz 16. st., zgledi pomena **(5)** pa iz 18. st. (SDRja11–14, II, 288; SRja11–17, II, 43–44; SRja18, II, 240–241; Pušk., I, 223; SSRja, II, 109–110).⁶⁵⁹ Glagol je v 2. pol. 20. st. označen kot *zastarel* – izvzet je le pomen **(3)** (Ožegov, 71).

Od 19. st. se pojavlja tudi k **ведать** tvorjen drugotni nedov. (iter.) **ведывать**, *-аю, -ает* (prim. tip izpeljank na *-yvati*, sed. *-vae-*; Vaillant, 1966, 492) s pomenom ‘vedeti, imeti védenje’ oz. ‘знать, иметь о чем сведение’ (Dal’, I, 329; SSRja, II, 110). Glagoli so obravnavani ločeno.

4.6.1.6 Glagol ЗНАТЬ

Rus. **знать**, *-аю, -ает* nedov. izkazuje pomene: **(1)** ‘vedeti, imeti védenje o’, **(2)** ‘priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati’, **(3)** ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’, **(4)** ‘imeti sposobnosti, imeti znanje, znati’ in **(5)** ‘biti vidno’ (SDRja11–14, III, 399–400; SRja18, VIII, 213–216; Pušk., II, 151–154; SSRja, IV, 1288–1296).⁶⁶⁰

K rus. **знать** je tvorjen drugotni nedov. **знавать**, *-аю, -ает* (prim. nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484–485), ki izkazuje dva pomena: **(1)** ‘preverjati na lastnih

od pregledanih etimoloških del (Preobraženskij, 1910–1914; Va, I; Černyh, 1999) ne problematizira (ne pojasnjuje). V tem oziru se kaže kot pomenljiv podatek, da glagol **вѣдѣти** med 11. in 17. st. izkazuje vzporedno nedol. obliko **вѣсти** (< *věditi, «с дописьменного периода»; podatek po Černyh, 1999, 137), kar bi kazalo na pomenski vpliv oblikovno podobnega **весті́**, *ведѹ́* s pomeni **(1)** ‘направлять, продвигать кого-л., что-л или помогать кому-л идти, указывая дорогу, путь’, ‘управлять, руководить движением’, ‘идти во главе’, ‘возглавлять движение’, **(2)** ‘насиленно тащить кого-л куда-н.’, ‘влекать за собой’, **(3)** ‘служить путем, средством передвижения’ (podatki po Černyh, 1999, 146). Ta raziskava se odmika od tovrstnih etimoloških in zgodovinskopomenoslovnih vprašanj, gotovo pa si pojav zasluži natančnejšo analizo na drugem mestu.

659 Prim. **(1)** ‘знать, иметь сведения; иметь понятие о чем-л., обладать знанием чего-л.; сознавать, понимать’, **(2)** ‘испытывать, ощущать, чувствовать’, **(3)** ‘ведать чем-л., распоряжаться, управлять чем-л.’ in **(4)** ‘относить куда-л., к чему-л. в административно-хозяйственном отношении’ (SDRja11–14, II, 288; SRja11–17, II, 43–44; SRja18, II, 240–241; Pušk., I, 223; SSRja, II, 109–110).

660 **Pomenski komentar:** Gre za pomene **(1)** ‘знать кого-л., что-л.; иметь сведения о ком-л.’, **(2)** ‘признавать; понимать; иметь понятие, представление о ком-л.; быть знакомым с кем-, чем-л.’, **(3)** ‘испытывать, переживать’, **(4)** ‘иметь знания, уметь’ in **(5)** ‘можно видеть’ (SDRja11–14, III, 399–400; SRja18, VIII, 213–216; Pušk., II, 151–154; SSRja, IV, 1288–1296). Zgledi ob pomenu **(5)** govorijo o brezosebni rabi glagola, ki je izhodiščno vezana na zvezo s pomožnim glagolom – *vezjo*, prim. *jestь znati oz. znati jestь (čeprav so zgledi pri I. I. Sreznevskem, kakor tudi tisti iz 18. st., brez vezi; Srezn., I, 992), in ki izkazuje poseben pomen; prav slednji upravičuje ločeno obravnavo.

izkušnjah, doživljati' in (2) 'biti seznanjen s kom, poznati'; gradivsko je izpričan od 19. st. dalje (Pušk., II, 145–146; SSRja, IV, 1272–1273).⁶⁶¹

4.6.2 Določilne možnosti glagolov umevanja v ruskem jeziku

4.6.2.1 Leva vezljivost

Glagole umevanja zaznamuje v okviru leve vezljivosti **Snom** z oznako *človeško*, saj izkazujejo pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju.

Izjema sta **мнить (2)** in **мънिति (2)**, ob katerih ima določilo **Snom** vlogo *pomenskega izhodišča* (mogoče *nosilec* pomenske vsebine); določila v tem pomenu ne spremlja pomenska oznaka *človeško*. Poseben je še brezos. **знать (5)**, ki pomensko ne predvideva »levega« udeleženca (npr. *vršilca* ali *nosilca*), kar ima za posledico neobstoj določila **Snom**.

4.6.2.2 Desna vezljivost

4.6.2.2.1 Brez desnih določil

[1] Kot zgledi vezljivosti brez desnih določil so obravnavani vsi tisti primeri, ki predstavljajo sistemsko nerealizacijo določil, ne pa mogoče njihovega kontekstualnega izpusta ali absolutne rabe glagola. Pri vezljivostni možnosti brez desnih določil se vzpostavlja razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* (izražanje *mišljenjske* sposobnosti).

Мыслить: Možnost brez desnih določil se pojavlja ob pomenu (1); glede na gradivo je stabilna od 18. st. naprej (18. st. *Ничего не может быть страннее как утверждать, что материя может мыслить*. Эйлер ПП II 2; 19.–20. st. *У него я научился почти всему ..., но самое главное – он научил меня мыслить*. Колес. Нов. Пути).

4.6.2.2.2 Sklonsko desno določilo

[2] Tožilnik (Sak)

Sak določilno pokriva vlogo nepropozicijskega *vsebinskega* udeleženca (diktalnega tipa – *kaj kdo govori oz. misli* itn.). Redko ima dodatne pomenske nianse: *pomenske vsebine* ob relacijskem 'pomeniti, predstavljati', prim. **мнить (2)**,

661 Прим. (1) 'испытывать, переживать' in (2) 'быть знакомым с кем-л.' (Pušk., II, 145–146; SSRja, IV, 1272–1273).

мѣнити (2); vsebinsko-namernega udeleženca ob **мыслить (2)**; v osamljenih primerih ima lahko vlogo *prizadeto* – predmet *upravljanja*, npr. **вѣдѣти (3)**, **ведать (3)**, ali predmet *zaznavanja*, npr. **знать (5)**. Na mestu določila (vsebinski udeleženec) je pogosto zaimenska oblika, ki nadomešča kompleksnejšo vsebino.

Sak je kot sklon prehodnih glagolov stabilen, pri *umevanjskih* glagolih pa njegova relativna redkost kaže na manjšo povednost določila (pogosto le nominalizira kompleksno propozicijsko vsebino), kar se potrjuje skozi zgodovino rus. jezika. Ob glagolih *umevanja* v strus. (od 11. do 17. st.) med (predložno)sklonskimi določili sicer prevladujeta **Sak** in **oSlok** (manj **proSak**), vendar je sploh od 15. st. jasna tendenca k prevladi **oSlok** (kot teme sporočanja, mišljenja), ki sčasoma izpodrine **Sak** (izraža obliko in temo sporočanja, mišljenja nečlenjeno; Popova, 1978, 349–350). Določilo **oSlok** je prevzelo vlogo t. i. deliberativnega predmeta,⁶⁶² medtem ko se je **Sak** ustalil v vlogi pravega premega prehodnega predmeta, ki zaznamuje glagole *umevanja* le v natančno določenih kontekstih (Preobraženskaja, 1968, 206–214; prim. [6] in [8]).

Мыслить: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi *vsebine* mišljenja stabilno, saj je izpričano od 11. do 20. st. (**11.–14. st.** *Срѣце мѣжѣ да мыслить правьдѣнаа*. Панд. Ант. 11в. (Амф.); **18. st.** *Вецаю то, что мыслю я*. Рдшв. Вольн. 1; **19.–20. st.** *Скажите, высокочтимый и дорогой товарищ, в таком ли виде вы себе мыслите социальную „катастрофу“, которая рано или поздно должна наступить... Плеханов, За что нам его благодарить?*). Določilo z vlogo *vsebine* namere ob pomenu (2) je osamljeno, saj se v gradivu nahaja le en zgled iz 14. st. (*Иже простирають роукоу на златоиманьѣ то аще не молвить но вбаче лоукавая мыслить*. Пч к. XIV, 44). Podobno osamljeno je ob pomenu (3) (verjetno »redukcija« vzorca s *prejetnikom*; **Sak** z večinoma negativno vsebino) – pojavlja se v dveh zgledih iz 11., 18. st. (**11.–14. st.** *Въскую мыслите вы зѣло въ срѣдцихъ вашихъ?* (Матф. IX, 4) Остр. Ев., 67. 1057г.; **18. st.** *Любы не завидит, не превозносится, не гордится, ... не раздражается, не мыслит зла*. Пркп. День Ек. 7). Možnost z golim **Sak** se približuje pomenu (1).

662 **Premi predmet** ima neposredno zvezo z osebkom; glagol namreč izraža dejanje osebk, ki ima za določilo in namen premi predmet (prek dejanja se torej vzpostavlja neposredna zveza med osebkom in predmetom). V primeru **deliberativnega predmeta** glagol ne vzpostavlja neposredne zveze z osebkom; glagol izraža dejanje osebk, katerega namen je vključiti predmet v interesno polje osebk, ne da bi se vzpostavila neposredna zveza med osebkom in predmetom (Lomtev, 1956, 257). **Sak** je v zgodnejših obdobjih strus. (11.–14. st.) lahko izražal tako enega kot drugega, ko pa je **oSlok** »prevzel« deliberativno funkcijo, se je začel **Sak** v tej vlogi umikati (prim. deliberativni **Sak**: *а ныне емь оувѣдать любовь ваша праваа с стѣм моимъ* Гр. полоц. епис. Иакова14. ст.; deliberativni **oSlok**: *И о томъ оувѣдѣвъ окаяными* Чт. Б. и Г.; primeri po Preobraženskaja, 1968, 209–210).

Мнить: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (5). Ob pomenu (1) je določilo **Sak** v vlogi vsebine mišljenja itn. stabilno, saj je izpričano od 11. st. do 19.–20. st. (11.–14. st. *Ратьныхъ оубиштьвѣ оци наши въ оубиштьвѣхъ не мнѣша*. KE XII, 185a; 18. st. *Автор здѣсь мнит нѣкотораго Аглинскаго Епископа, котороу ему противноу партіи*. Оказ. Миру 26; 19.–20. st. *Не то, что мните вы, природа – не слепок, не бездушный лик*. Тютч. Не то, что мните...). Ob pomenu (2) ima stabilno določilo vlogo *romenske vsebine* ob *relacijsket* ‘pomeniti’; zgledi so iz 11.–17. st. (11.–14. st. *Дѣло законноѣ мни чѣтениѣ книжсьноѣ*. Изб 1076, 68; 14.–17. st. *Оружие мни постъ, а стѣну мѣтву, воду же слезы*. Ис. И Варн., 5. XIV–XV вв.). Ob pomenu (5) je določilo (*vseбина* pričakovanja) izkazano z redkimi zgledi iz 18. st. (*Притворные Шведы ... будто к городу пробиваться стали; то Комендант Гори видя, выслал из Нарвы для провѣдыванія и провозжанія в город (мня приход своих войск) Подполковника Маркварта*. ЖПВ I 88).

Мѣнити: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) je določilo z vlogo vsebine mišljenja stabilno v 11.–14. st. (*житиѣмъ бо подражая. стѣаго и първааго начальника чърньчскоуоумоу вбразоу. великааго мѣню антонія*. ЖФП XII, 26в). Ob pomenu (2) je določilo z vlogo vsebine razumevanja (*predstavljati si, razumeti koga, kaj*) stabilno od 11. do 17. st. (11.–14. st. *и пастуси мнози погубиша виногра(д) мои. оскверниша часть желаную. цркъвѣ бѣю мѣню*. ГБ XIV, 186в; *Мѣню же прѣдобнааго Антонія, и блѣжнааго Феодосія ... (Ж. Феодос. Нест.) Усп. 36., 83, XII–XIII вв.); določilo ima lahko tudi vlogo romenske vsebine ob relacijsket ‘predstavljati’; zgledi so iz obdobja med 11. in 17. st. (11.–14. st. *хромецъ же кѣтъ тѣло члѣче а слѣпецъ дѣшо кѣго мѣнить*. СбЧуд XIV, 294б; 14–17. st. *Прѣмѣдрствѣ мѣнит сѣна бѣжиа, храмъ же стѣи прѣчстую ... бѣу Мрїю*. Палея Толк.², 26 об. 1477г.). Ob pomenu (3) je določilo (*vseбина* imenovanja) potrjeno samo med 14. in 17. st. (*В послании к римляном апѣль Павелъ мѣнить многи добрыи жены с похвалою*. Изм., 90 об. XVI в.).⁶⁶³*

Уметь: Pojavlja se ob pomenih (2) in (3). Določilo je ob pomenu (2) (*vseбина* védenja) vezano zgolj na čas 11.–14. st. (kot pomen sam; 11.–14. st. *Разумѣвъ же и (князя) Арменинь отинудъ невѣжу суца, гѣла къ своимъ: не умѣтъ сии ничто же*. Пат. Печ.), medtem ko se ob (3) (*vseбина* znanja) pojavlja od 11. do 20. st. (11.–14. st. *Лѣность ..., кѣго же не оумѣтъ, а тому сѣ не оучить*. Поуч. Влад. Мон. 80; 19.–20. st. *Удивительные вы, женщины, все умеете, все у вас спорится*. Сартак. Хребты Саянские).⁶⁶⁴

663 Obstoј določila **Sak** ob tem pomenu v obdobju do 14. st. pa potrjuje zgled s PPPr: *Псалѣмъ въшчу да будетъ въ устѣхъ твоихъ, бѣ бо мѣнимъ прогонитъ бѣсы*. Изб. Св. 1076г., 277.

664 V pomenu (3) ima **Sak** pogosto zaimensko podobo, ki verjetno nadomešča kompleksnejše določilo. Izjema je

Вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) ter (3). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine védenja stabilno od 11. do 18. st. (11.–14. st. *вѣси бо ты воинчкихи чинъ. на ратехъ вбычаи ти еть [вм. Есть] ЛП ок. 1425, 278 (1256); вѣдѣ брата моего* СкБГ XII, 106; 18. st. *Всяк вѣсть их имена они довольно громки Мы оных чтем труды и будут честь потомки.* ПЩ 52). Ob pomenu (2) ima določilo vlogo vsebine znanja, zmožnosti; izpričano je z osamljenim zgledom iz 14. st. (*Они же [Памфил и дружина] солдати не вѣдуце, крѣстьяне нарекошася.* Пролог (БАН²), 135 об. XIV в.). Ob pomenu (3) je določilo v vlogi prizadeto (predmet *upravljanja*) tudi osamljeno – potrjuje ga zgled iz 14. st. (*аже будеть князь добръ бѣбвинъ жалуютъ людши. правду любить. и собирають тиоуна. или кѣжего волостелѣ. мужа добра ... праведна, по заквну бѣю все творлица. и соудъ вѣдуца. и князь в раи. и тивунъ в раи* МПр XIV, 64).

Ведать: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine védenja stabilno, saj je dobro izpričano od 12. do 20. st. (11.–14. st. *аже кто своего холопа самъ досочитьсѣ ... а боудеть посадникъ не вѣдалъ его. то повѣдавшие ему. пояти оу него втрокъ.* РПр сп. 1280, 626–627; 14.–17. st. *И король, государь говорилъ: грамоты чести не надобе, вѣдаю я ихъ и такъ.* Ст. Сп. Рос. Послов., 59. 1564г.; 19.–20. st. *Ведал он все настоящее;...* Жук. Отр. Из Илиады). Določilo z vlogo izkušenske vsebine (tudi čutenja, doživljanja) ob pomenu (2) je stabilno in relativno dobro izpričano od 18. do 20. st. (18. st. *Фаон не знает страсти, Фаон не вѣдает любви, Ея над сердцем лютой власти, Огня, волнения в крови!* Крм. Соч. 1803 VII 114; 19.–20. st. *Но чувства в нем кипят, и вновь Мазена ведает любовь.* Пушк. Полтава)⁶⁶⁵ Tudi ob pomenu (3) je določilo (*prizadeto*) stabilno, saj je gradivsko dobro izpričano od 12. do 20. st. (11.–14. st. *... а волости имуть вѣдати, даютъ княгинѣ моеи прибытка половину.* Дух. Сим. 1353г.; 18. st. *Петру Васильеву сыну Кикину вѣдать рыбныя ловли и мельницы всегожь государства.* Зап. Ж. 211; 19.–20. st. *Не приказал ли тебе царь ведать какое-либо воеводство?* АП 24.23 Пушк.).

Ведывать: Gradivsko je določilo v vlogi vsebine védenja izpričano z redkimi zgledi za obdobje 19.–20. st. (*И не знавали и не ведывали мы такой напасти.* Даль; *На селе своем жил молодец, Ничего не знал, не ведывал.* Кольц. Дер. Беда); podobno velja za sam glagol.

грамота v pomenu 'branje in pisanje' (**Sak** *грамоту* konkurira pogostejši **Sdat** *грамоте*).

665 Ob navedenem je treba poudariti dvoje: v *izkušenskem* pomenu je glagol **ведать** pogosto zanikan, kar pomeni, da se **Sak** zaradi zanikanja pojavlja kot **Sgen**; zaradi bližine (prekrivnosti) pomenov (1) in (2) dopuščam možnost, da se je določilo **Sak** v pomenu (2) pojavljalo pogosteje.

Знать: Pojavlja se ob pomenih (1)–(5). Ob pomenu (1) je določilo v vlogi vsebine védenja stabilno in dobro izpričano od 11. do 20. st. (11.–14. st. *и приѣхаста близь к ворото(м) и начаша татарове молвити. знаете ли княжича вашего. Володимера ...* ЛЛ 1377, 160 (1237); 18. st. *Я не отец Миланѣ, и не знаю ее родителей.* Хрс. Друг. 20; 19.–20. st. *Весь дом знал охоту мою к чтению.* ИГ 132.37 Пушк.). Ob pomenu (2) določilo zaznamuje vloga vsebine priznavanja, razumevanja itn. (močna prekrivnost s pomenom (1)); določilo je stabilno in dobro izpričano od 11. do vključno 20. st. (11.–14. st. *Ты еси Бѣ нашъ, развѣ тебе иноѣ Ба не знаемъ.* Новг. I л. 6811г.; 18. st. *Дворяня, без меня, свой долг довольно знают.* Сум. Сат. 360; 19.–20. st. *Хоть он людей конечно знал, И вообще презирал...* ЕО II 14.10 Пушк.). Ob pomenu (3) je določilo v vlogi izkušenske vsebine stabilno in dobro izpričano v obdobju 11.–20. st. (11.–14. st. *въ блговѣщенъе же дивнаго юму рж(с)тва пр(с)тая дѣва ѡ(т)вѣща къ англу глѡущи како будет ми се. а мужа не знаю.* ЗЦ к. XIV, 51в; 18. st. *Звѣри работы не знают, Птицы живут без труда.* Крм. Соч. 1803 VII 96; 19.–20. st. *Я знал любовь, но не знавал надежды, Страдал один, в безмолви любил.* С₁ 96.43 Пушк.). Ob pomenu (4) je **Sak** v vlogi vsebine znanja stabilen in dobro izpričan od 11. do 20. st. (11.–14. st. *Тѣ такъ и знаютъ свою службу, въ которую кто уряженъ.* Дог. Гр. 1340г.; 18. st. *Царевна совершенно знала науку врачевания.* Крм. ПЦ 47; 19.–20. st. *Знаешь ли грамоту? Никто не знал урока.* Даль). Ob pomenu (5) se določilo z vlogo prizadetega pojavlja od 11. do 18. st. in je – v odnosu do ostalih – izkazano z manj zgledi (11.–14. st. *А на брезѣ Иордана камень, знати стопы Христовы на немъ.* Арс. Селун. 75; 18. st. *Были в городѣ и на столбѣ, с котораго весь Лондон знает.* ЖКФ 1698 11).

Знавать: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) (izkušenska vsebina) gradivo kaže na verjetno stabilnost v obdobju 19.–20. st. (*И всакие времена знавали.* Горбат. Суд над Ст. Грохотом). Ob pomenu (2) je določilo v vlogi vsebine raznavanja stabilno, saj je gradivsko relativno dobro izpričano v 19.–20. st. (*Сегодня, добрые мужья, Повесело вас новой сказкой. Знавали ль вы, мои друзья, Слепого мальчика с повязкой?* С₂ 8.3 Пушк.; *Я знавал других женщин.* Тург. Ася).

[3] Dajalnik (Sdat)

Določilo **Sdat** pokriva vlogo vsebinskega udeleženca ob glagolih **уметь** in **знать**, glede na obliko pa se približuje *prejemniškemu* pomenu.

Določilo **Sdat** z udeležensko vlogo vsebine zaznamuje samo *umevanjska* **уметь** in **знать**, pa še v tem primeru je leksikalna zapolnitev predvidljiva (*грамоте*

‘Schreibfertigkeit’, *книге*).⁶⁶⁶ Na pojavljanje določila ob *umevanjskih* glagolih naj bi vplivala predvsem vezljivost glagolov *docendi* tipa *учиться чему; обучать кого чему* (prejemniškost!); jezikoslovna literatura potrjuje zglede »vsebinskega« **Sdat** ob *знать* od 17. st. (Maier, 2006, 87), najzgodnejši primer ob *уметь* pa je spodnji (16. st., Srezn.).⁶⁶⁷ V. Krys’ko (2006, 167) pri *уметь* celo domneva, da je določilo **Sdat** izpodrinilo **Sak** in se ustalilo do 20. st. (drugače Lomtev, 1956, 270); analizirano gradivo vendarle potrjuje soobstoj določil.

Уметь: Pojavlja se ob pomenu (3). Zgledi potrjujejo dokaj stabilno določilo v vlogi *vsebine* znanja za obdobje do 16. st. ter 19.–20. st. (11.–16. st. *Федоръ Тутовъ печать свою приложилъ, а грамотъ не умѣтъ*. Разъѣзж. 1554г.; 19.–20. st. *Вы книгамъ умеете*. Е. Марков, Черноземн. Поля).

Знать: Pojavlja se ob pomenu (4). Gradivo potrjuje osamljen zglede določila (*vsebina* znanja) za 18. st. (*Другой тогда себя с Виргилием равняет, Когда еще почти он грамотъ не знает*. Майк. Ел. 17).

[4] Orodnik (Sins)

Določilo **Sins** pokriva udeležensko vlogo *prizadeto* (predmet *upravljanja*). Ob glagolih *vladanja, upravljanja* (osnovna glagola *иметь, владеть*) so se v zgodovini rus. jezika pojavljali **Sak, Sgen** in **Sins**. Določilo **Sins** naj bi vlogo predmeta *upravljanja* razvilo na osnovi metaforizacije pomena sredstva dejanja, treba pa je poudariti, da se je ob glagolih *владети, обладати, господствовать, царствовать* itn. pojavljalo že v najstarejših obdobjih rus. jezika (11. st.); po t. i. semantičnem sovpilvanju se je od 16. st. dalje začelo pojavljati ob *руководити, управлять, держати* (ni jasno, kam sodi *вѣдати*; op. R. G.). Določilu **Sins** je konkuriral predvsem **Sak**, »vezljivostna napetost« (prim. *ими же веси судьбами Аввакум – монастырь ... вѣдать* Письмо Селиверста) pa se je reševala v korist prvega ali drugega (Popova, 1978, 348–349; Kedajtene-Jatropolo, 1968, 250–251); po T. Lomtevu (1956, 260) v korist **Sins**.⁶⁶⁸

666 I. Maier (2006, 87) navaja po L. Dubrovini (2002, 76–78), da so v 1. pol. 19. st. (rus. pisma, spomini) prevladovala glagolske zveze *уметь, знать грамоте (Sdat)*, medtem ko je bil **Sak** izjemen (en registriran primer). V. Krys’ko (2006, 312) obravnava **Sdat грамоте** v teh zvezah kot okamenelo obliko, zveze tipa *уметь, знать грамоте* pa kot ustajljene.

667 Prim. dodatne zglede **Sdat** ob *знать*: 17. st. ... *они де [связанные] якуцкому языку не знают* (iz 1675, po meni nedostopnem zvezku SRja I1–17); 18. st. ... *который бы знать инженерской науке хотя мало; ... тот коряка ... ни одному имени не знал; Изобретатель сей машины не знал грамоте* (po Fern, 2005, 259; Maier, 2006, 87).

668 Konkurenčno razmerje **Sgen – Sak** (motivirajoča zveza z izhodiščno ločilniškim ali partitivnim **Sgen** naj bi bila izgubljena) s prevlado **Sak** (v 18. st.) zaznamuje glagole tipa *беречи, блюсти, стеречь*, deloma tudi *смотрити, вѣдати* (prg. *того запаса ключнику вѣдати* Домострой; Popova, 1978, 348). Določilo **Sgen** ob *вѣдѣти* oz. *ведать* ni izpričano v analiziranem gradivu.

Вѣдѣти: Določilo ob pomenu (3) je izpričano z osamljenim zgledom iz 13. st. (*бѣ не хотѣи смѣрти грѣшникомъ. нѣ пекыисѣ всѣхъ спсениемъ. ихъ же вѣдѣи соуздами* ПрЛ XIII, 25в).

Ведать: Določilo ob pomenu (3) izpričujejo posamezni zgledi iz 19.–20. st. (*Стряпчий с ключом ведал хозяйственной частью Двора. Ж₁ 122* Пушк.; *Декорационной частью театра ведал тогда художник А. А. Роллер...* Мич.-Самойл. Шестьд. Лет в иск.).

4.6.2.2.3 Predložnosklonsko desno določilo

4.6.2.2.3.1 S tožilnikom

[5] Tožilnik + на (naSak)

Мыслить: Določilo **naSak** ima vlogo *prejemnika* ob pomenu (3); gre za *prejemnika* večinoma negativne vsebine (le-ta se razume sama po sebi), ki se snuje proti (v škodo) komu. Določilo je v tej vlogi izpričano zgolj za 11.–14. st. (*Святополкъ нача мыслити на праведна(го). Нест. Бор. Гл. 12; нача [Игорь] мыслити на Деревляны. хотѣ примыслити большюю да(нь).* ЛЛ 1377, 14об. (945)).

Predložna zveza **naSak** je v zgodovini rus. jezika predstavljala med drugim slovnično sredstvo za označevanje osebe, proti kateri se izvaja agresivno dejanje (izhodiščna smernost, namera; Kopečný, 1973, 117–118; Černyh, 1999, 553–554), prim. *И поиде Ярославъ на Святополка. Лавр. 140, Мнози въстають на мя. Лавр. 130.* V sod. ruskem jeziku se zveza **naSak** v tem pomenu ni ohranila – nadomestile so jo druge, npr. *победа над врагом (nadSins)*, sod. *бороться против фашистов* in strus. *И изиде противу его Олег. Лавр. 73 (protivSgen; samo strus. protivSdat; Lomtev, 1956, 413–415).*

[6] Tožilnik + pro (proSak)

Ведать: Določilo **proSak** (verjetno z izhodiščnim pomenom ozira, smernosti, iz katerih naj bi se razvila predmetna funkcija; prim. Kopečný, 1973, 217) pokriva vlogo *razmernega vsebinskega udeleženca* ob pomenu (1); določilo je z osamljenim zgledom izpričano za 18. st. (*А про побѣѣ царевичев вѣдали ... четверо. Устр. 500).*

Ob glagolih *umevanja* (in *govorjenja*) se je v strus. določilo **proSak** (kot t. i. deliberativni predmet, glej [2] in [8]!) pojavljalo predvsem v besedilih pogovornega tipa (Popova, 1978, 349), konkuriral pa mu je **oSlok** (Preobraženskaja,

1968, 213; Lomtev, 1956, 416, 418).⁶⁶⁹ Sinonimnost določil (ob *знать*, *вѣдать*, *слышать*, *услышать*, *слыхать* itn.) potrjujejo zgledi vzporedne rabe, npr. ... *а бо(л)-ши тово не вѣдал про то дѣло какъ и о иных* VK III 28.565 (Maier, 2006, 97–103).⁶⁷⁰ Čeprav naj bi bila zveza **proSak** s tem pomenom v regresiji, pa jo danes ohranjajo ne samo rus. narečja in pogovorni rus. jezik (Lomtev, 1956, 418), temveč tudi knj. jezik, prim. *говорить про детей, думать про друга* (RS, 448) oz. *Гусинский ответил, что Путин знал и про майский наезд на офис „Медиа-Моста“; и о его аресте* (zgled iz leta 2000; po Maier, 2006, 90).

4.6.2.2.3.2 Z dajalnikom

[7] Dajalnik + k (kSdat)

Мыслить: Določilo pokriva vlogo *razmernega vsebinskega* udeleženca (izhodiščno smernostni pomen kraja, predmeta oz. čas. točke, h kateri je usmerjeno dejanje; Kopečný, 1973, 101) ob pomenu (3), tj. gre za negativno *vsebino*, ki se snuje proti (v škodo) komu. Določilo je v gradivu izkazano z osamljenim zgledom iz 17. st. (*Отворотилъ отъ города со многими казаки, которые къ воровству не пристали и не мыслили, внизъ по Волгѣ*. ДАИ X, 437. 1683г.).

Sam smernostni pomen predložne zveze **kSdat** se jasno ohranja v udeleženski vlogi *prejemnika* ob glagolih premikanja (vzročniško, npr. *И посла къ нему злато ...* Лавр. 69), govorenja (npr. *Нача (архимандрит) бесѣдовати ко народу повестьми*. Пск. I. л.), duhovne usmerjenosti (npr. *И иже къ нему вѣрують*. Лавр. 172) itn.,⁶⁷¹ medtem ko se vlogi *razmernega vsebinskega* predmeta približa v osamljenih zgledih tipa *Слышахомъ же и се, яко приходиша отъ Рима*

669 Določilo **proSak** ob *вѣдать*, *знать* se navaja tudi za rus. 17. st. (prim. Maier, 2006). Ob *вѣдать* naj bi **proSak** (24 zgledov v VK) celo prevladoval nad **oSlok** (5 zgledov v VK; obeh manj kot **Sak**, prim. 63 zgledov v VK) – mogoče pod vplivom zveze *pro to (ne) вѣдомо, про то будет вѣдомо* (Maier, 2006, 91, 95), prim. *он курфистръ ... к Нюренберху скоро поѣхалъ что(б) про тот ево приезд никто не вѣдал* (VK 34.78).

Za *вѣдать*, *знать* se navaja tudi določilna možnost **Sak** – **proSak** (**Sak** kot t. i. *Gegenstandsaktant* oz. *unmittelbares Objekt*, **proSak** pa kot *Objekt des Themas* oz. *entferntes, »deliberatives«* Objekt), prim. *бю челом ... что(б) резидентъ шъ про то ничего не вѣдал* (VK II 25.119); a *про того* močno zna(m) *правду* i *богобоязною промысль* *короля Великои Британие* (VK I 17.56) 'man kann erfahren, daß Großbritannienis König recht hat und daß er ein gottesfürchtiger Mensch ist' (Maier, 2006, 90). Primer iz SDRja (III, 399), ki bi kazal enako vezljivost, pa je treba razlagati drugače, prim. *а про землю и про «села». кто оу кого боудеть коупиль знатъ своего истъца* Гр 1304–1305 (2, новг.).

670 Kot razlika med določiloma se navaja prevladovanje **proSak** v primeru živega udeleženca (Maier, 2006, 97). Več o razmerju **Sak** : **proSak** : **oSlok** v predmetni vlogi ob *Verben der geistigen Tätigkeit* v Maier, 2006, 50–57.

671 Vloga *prejemnika dejanja* zaznamuje predložno zvezo **kSdat** tudi v zgledih tipa *Имѣши дръзновение къ властелем* Изб. 1076, 53; *долготерпелив же к согрешающим бысть* Александрия, 20 itn.; glagoli oz. zveze glagol + samostalnik/pridevnik v teh primerih označujejo *čustvene* odnose (*prejemnik* torej kot *usmerjenost odnosa*; Popova, 1978, 352–352).

поучить васъ къ **вѣрѣ** своєю (poudaril R. G.; Lomtev, 1956, 428–432).⁶⁷² Podatki iz strokovne literature kažejo na izoliranost določila **kSdat** kot *razmernega vsebinskega* udeleženca.

4.6.2.2.3.3 Z mestnikom

[8] Mestnik + o (oSlok)

Določilo **oSlok** pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki bi bil označen kot siže (*o kom kdo misli?*); izhodiščno ga verjetno zaznamuje pomen ‘okoli’ (Копечный, 1973, 132).⁶⁷³

Predložna zveza **oSlok** s funkcijo t. i. deliberativnega predmeta oz. *teme* sporočanja, mišljenja itn. (prim. [2] in [6]) se kaže v rus. jeziku kot stabilna. V strus. obdobju ji je ob glagolih *govorjenja, čustvovanja, umevanja* itn. konkuriral **Sak** (manj **proSak**); postopoma (od 15. st. dalje; Stecenko, 1977, 7) začne **oSlok** prevladovati⁶⁷⁴ in je danes najbolj pogosta oblika v funkciji deliberativnega predmeta, prim. *говорить о работе, знать о помете* (Lomtev, 1956, 415–418; RS, 453).

Мыслить: Pojavlja se ob pomenu (1) z vlogo *vsebine* mišljenja; je stabilno, saj ga gradivo dobro potrjuje od 11. do 20. st. (11.–14. st. *О немъ же паче мыслимъ*. Гр. Наз. 11в. 41; 18. st. *О погружении верхняго воздуха я уже мыслил и разговаривал за нѣсколько лѣтъ; ...* Лом. СС I 311; 19.–20. st. *М. о путешествии*. Ожегов).

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1); določilo je posebno, saj je vezano na frazem ‘imeti visoko mnenje o sebi’ (v smislu *visoko misliti – o sebi*). V gradivu sem zasledil redke zglede iz 18. st. in 2. pol. 20. st. (18. st. *А вы, что хвалитесь*

672 Zgleda s **kSdat** ob **промышлять** ‘nachdenken, verhanden’ za rus. 17. st. navaja I. Maier (2006, 73–74), prim. *надею(с) вша мил[ть] своему слугѣ ко всем[у] добр[о]му у вѣдамово в[ысокого] мѣста учнете промышлять] и на то подлинно надежеи* (VK II 75.500) ‘Ich hoffe und habe volles Vertrauen darauf, daß euer Gnaden sich an einem bekannten hohen Ort um alles Gute für Euren Diener kümmern wird’; glagolska zveza naj bi kazala na dejanski pomen ‘sich um etwas kümmern’.

673 V primeru glagola **мнить** je prisoten poseben pomen – gre namreč za frazem ‘imeti visoko mnenje o sebi’ (v smislu *visoko misliti – o sebi*); v opis določil ga uvrščam zaradi jasne vloge *razmernega vsebinskega* udeleženca pri določilu **oSlok** (*o sebe*).

674 Prim. za rus. od 11. do 17. st. tudi Preobraženskaja, 1968, 205–215; Popova, 1978, 349–350. I. Maier (2006) za rus. jezik 17. st. navaja določilo **oSlok** (ob rahlo prevladujočem **Sak**, manj mu konkurira **proSak**) ob **Verben der geistigen Tätigkeit – V. des Denkens und Verstehens** (*мыслить; помыслить/помышлять* ‘denken’; *пообмыслить; смыслять, умыслять* ‘planen, im Sinn haben’; *промышлять* ‘nachdenken, verhanden’; *думать, подумать; придумать, содумать; разумѣть, выразумѣть/выразумлять*); **V. des Wissen, Erfahrens und Vernehmens** (*вѣдать* ‘wissen, erfahren’; *слышать*); **V. des Auskundschaffens** (*провѣдать/провѣдывать, вывѣдать*); **V. des Mitteilens** (*вспоминать/вспоминать* ‘jemanden erinnern’, *спамятовать* ‘jemanden erinnern’) itn.

заслугами отцев, Отнюдь отеческих достоинств не имѣв, Не мните о себѣ, когда их похваляю. Лом. ПВ 13; **19.–20. st.** М. о себе. Ожегов **fraz.**) – domnevam pa prisotnost določila tudi v vmesnem obdobju.

Мѣнити: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi vsebine mišljenja. Gradivo izpričuje osamljen zgled iz obdobja med 14. in 17. st. (*Святый же: иже бога вѣды истиннаго и нань имущему надежду, и не мѣнить о смерти, аще и в тысящу злыхъ впадетъ.* ВМЧ, Окт. 19–31, 2047).

Вѣдѣти: Določilo (vsebinsa védenja) je ob pomenu **(1)** izkazano z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Твоего мужества и храбрствования в бранех, нетокмо аз извѣстен есм, но и сам царь о том добрѣ вѣсть.* Кн. Жит. 1705, 709).

Ведать: Pojavlja se ob pomenu **(1)** v vlogi vsebine védenja; izkazano je z redkimi zgledi iz 18. st. (*Всѣм хочется вѣдать о дѣйствіяхъ нашей армии.* Смесь 34).

Знать: Določilo (vsebinsa védenja) je ob pomenu **(1)** stabilno in relativno dobro izkazano za obdobje 18.–20. st. (**18. st.** *Чудно это, что о ево лихоимствѣ по сие время при Дворѣ не знают.* Сум. Лих. 64; **19.–20. st.** *Никто в доме не знал о предположенном побеге.* М 81.38 Пушки.).

[9] Mestnik + v (vSlok)

Знать: Določilo **vSlok** pokriva vlogo *razmernega vsebinskega udeleženca* (vsebinsa sposobnosti, znanja) ob pomenu **(4)**; zaznamuje ga izhodiščna krajevnost (prim. ‘notri’; Кореčný, 1973, 273). Gradivo potrjuje težaven zgled iz 18. st. (*Мы оба в дѣлахъ приказныхъ были не знающіи.* Маркиз I 126).⁶⁷⁵

Med predmeti (verjetno v deliberativni funkciji, op. R. G.) ob glagolih »мысли и речи« se za starejša obdobja rus. jezika navaja predložna zveza **vSlok** (ob njej **poSlok**), prim. *размышляли въ повелѣннихъ гнахъ и въ заповѣдѣхъ же оучи сѧ присно* Изб. 1076, 140. Nekateri avtorji jo uvrščajo v 11.–12. st. (Popova, 1978, 349; kot »объект просьбы и сообщения«, brez natančnejše čas. umestitve tudi Lomtev, 1956, 420), a jo izpričujejo tudi mlajša besedila (17. st.), npr. *галанскоу адмирал просит что(б) Гсда Статы в том помыслили ...* VK II 30.209, *а что он в том думает про то ещо невѣдомо* VK V 8.18 (Maier, 2006, 63, 76).⁶⁷⁶ Sodobni rus. jezik določila **vSlok** v tem pomenu načeloma ne pozna (Lomtev, 1956, 420), vidne pa so njegove sledi, npr. *знаток в женицинах* (Dost.; RS, 452).

⁶⁷⁵ Zgled je problematičen zaradi deležniške oblike glagola, saj bi šlo lahko tudi za posamostaljeno obliko v smislu ‘poznavalec’; kljub temu domnevam, da določilo **vSlok** izkazuje glagolsko vezljivost.

⁶⁷⁶ I. Maier z zadržkom sprejema možnost, da bi šlo v primeru **vSlok** za določilno možnost – v njej vidi prej okazionalizem ali celo napako (prim. Maier, 2006, 63, 76).

4.6.2.2.3.4 Z orodnikom

[10] Orodnik + nad (nadSins)

Ведать: Določilo **nadSins** ima vlogo *prizadeto* (*predmet* upravljanja) ob pomenu (3) (motivacija pomena je krajevnostna – *nahajanje nad nečim*, prim. Кореčný, 1973, 124); določilo je izkazano z osamljenim zgledom iz 17. st. (*А снѣ боярской Ларион ... приставлен въ Ядрине у гдрва кабака, а велѣно ему вѣдатъ над кабацкими цѣловальники, чтобы они въ питъе ... порухи и хитрости не учинили*. Астрах. А., №10. 1614г.).

Določilo **nadSins** je kot *predmet* upravljanja⁶⁷⁷ izkazano od najstar. obdobj, npr. *И разгнѣвася Господь на Израиля, и постави надъ нимъ царя Саула* Лавр. 95, do sodobnosti, npr. *власть над людьми* (Lomtev, 1956, 419; RS, 450); konkurirala sta mu **Sak** in **Sins**, prim. [4].

4.6.2.2.4 Deležniško, nedoločniško in odvisniško določilo

[11] Deležnik (Part)

Določilo **Part** nastopa v vlogi propozicijskega *vsebinskega* udeleženca in predstavlja le različico/ustreznico **SENT** na mestu predmetnega vsebinskega odvisnika.

Določilna možnost **Part** zavzema samostojno mesto med deležniškimi: od določilne možnosti [26] **Sak** – **Part** jo loči nekoreferenčnost med potencialnim **Sak** v glavnem stavku in osebkom deležniškega polstavka (Večerka, 1961, 62), prav tako pa zgledi izstopajo iz definicijskega območja **imenovalnika z deležnikom** (*NcP*), saj se ne pojavljajo »po pasivních a zvratných slovesích smyslového vnímání a duševní činnosti« (ob pogoju enakih osebkov; Večerka, 1961, 65–66); »mejna« določila **Part** problematizira relativno redka jezikoslovna literatura (posamezno v Potebnja, 1874; Lomtev, 1956; Večerka, 1961).

Največ informacij se nanaša na zglede tipa [11] **вѣдѣти** z *enakima* osebkom in vprašalnim zaimkom. R. Večerka (1961, 99–101) jih uvršča med »přísudková participia po relativech, interrogativech a spojkách« s pomenom predmetnih *vsebinskih* odvisnikov (vendar se sklicuje na *NcI* (?); prim. stcsl. **НЕ ВѢДАТЬ ВО ЧТО ТВОРАШТЕ** L 23.34 S, tudi J 6.6 M). Podobno jih opredeljuje tudi A. A. Potebnja (1874, 100–134),⁶⁷⁸ ki med drugim poudari, da samostojnost deležniškega polstavka narašča

677 Izhodiščni krajevnostni pomen (položaj, nahajanje predmeta nad drugim) T. P. Lomtev ponazori z zgledi tipa *И приде Ярополкъ, надъ немъ плакася*. Лавр., 73; *(И) аще кто умряше, творяху тризну надъ нимъ* Лавр., 13 (Lomtev, 1956, 419).

678 Zgledi: (a) *Самъ бо вѣдѣаше, что хотѣ сътворити* J 6.6 Остр. (prim. tudi češ. *Nevím co o ni řka, Nevím*

s približevanjem vezniške besede *izjavnosti* (*izjavnetu* vezniku; Potebnja, 1874, 112).⁶⁷⁹ Ob ugotovljeni predmetnosti, vsebinskosti itn. preseneča uvrstitev zgledov *мнѣхъ духъ видѣще* L 27.37 Остр., *Литва ... мяще мирни суще, придоша къ Берестью* Ип. 168 v »второй именительный съ причастіемъ аппозитивнымъ (составное приложение)« (Potebnja, 1874, 80–81);⁶⁸⁰ **мнить** namreč odpira mesto *vsebinskemu* udeležencu, ki je največkrat izražen z določilom (**Sak**, **SENT**) v funkciji predmeta, kar izključuje *apozitivnost* oz. razlago z *zloženim povedkom*, hkrati pa *istoosebkovnost* in *imenovalniška* oblika **Part** nista zadosten razlog za uvrstitev v *NcP* (odsotnost **Snom** kot eksplicitne sestavine, ki jo **Part** natančneje opredeljuje). V obeh primerih je torej **Part** določilo z vlogo *predmetnega vsebinskega* udeleženca, ki ga zaznamuje »nižja stopnja« predikativnosti; razlika med zgledoma ... *не вѣдѣдоху бо камо бѣжаще* ЛИ in *мнѣхъ духъ видѣще* Остр. je v prisotnosti veznika v prvem, kar predvideva razvoj iz zgledov drugega tipa (prim. Potebnja, 1874, 132; Harpaleva, 1979, 113).

Druga dva zgleda *vsebinskega Part*, tj. [11] **мнить** in **ведать**, se od [11] **вѣдѣти** ločita po *raznoosebkovnosti* in odsotnosti vezniške besede, zaradi česar sta vsaj nenavadna.⁶⁸¹ Tovrstne lit./let. zglede ob glagolih *sentiendi*, *cognoscendi*, *deklarandi* A. A. Potebnja strukturno povezuje s pretvarjanjem premege govora v odvisni,⁶⁸² v *raznoosebkovnosti* pa vidi kasnejšo stopnjo razvoja (glede na *istoosebkovne Part*), ki naj bi zaznamovala samo balt. jezike (Potebnja, 1874, 132);⁶⁸³ tu navedeni zgledi verjetno potrjujejo obstoj tovrstnih struktur tudi v rus. jeziku starejših obdobj.

со чинѣ); (b) *Невѣдѣху бо, камо бѣжаще* Ип. 156 (480); (c) *Мьстиславъ ... мнѣхъ, яко уже побѣдиль Олга, ...* Ип. 147; vezniške besede so (a) vpr. zaimек, (b) vpr. prislov, (c) izjavni veznik (Potebnja, 1874, 100–115).

679 A. A. Potebnja vzpostavi razmerje med osebno glag. obliko kot prvostopenjskim in deležnikom kot drugostopenjskim povedkom (kategoriji se zblížata v primerih z vezniškimi besedami). Avtor domneva – v zgodovinski perspektivi – vključitev deležniških polstavkov (*aktivnih participov*), ki so funkcijsko bolj oddaljeni od povedkovega glagola v glavni stavku, v strukturo nezloženega stavka, medtem ko se deležniški polstavki, funkcijsko bližji povedku, razvijajo v odvisnike; sprememba izhaja iz tendence jezika, ki »/.../ стремится уничтожить образования, средня между предложениемъ и членомъ предложения, и увеличить такимъ образомъ противоположность этихъ категорій« (Potebnja, 1874, 116–117).

680 T. P. Lomtev (1956, 188–189) vključuje tovrstne zglede med raznorodne tvorne deležnike, ki so se pojavljali tudi pri glagolih drugih kategorij (ne samo *byti*) in so sodelovali v tvorbi imenskih stavkov/povedi.

681 Pogojno bi lahko zgled [11] **ведать** ob interpretaciji *твоя* kot **Sak** uvrstili k [26] **Sak – Part**. R. Večerka (1961, 100) med stsl. *raznoosebkovnimi* zgledi **Part** (z vezniško besedo) ne navaja *vsebinskih*. Prim. »Мы видѣли, что въ славянскомъ совпаденіе подлежащаго причастнаго сказуемаго съ подлежащимъ глагольнаго, если послѣднее не безлично, составляетъ правило« (Potebnja, 1874, 118).

682 Zgledi: (a) *Jis nežinojo, kur jis ęsąs* Schl. Les. 199 (*онъ не зналъ, гдѣ находится* – lit. *къдѣ сы*); (b) *Suprato, kad tas princas pas ję buwęs ir tas žolės ęmęs* Schl. Les. 143 (*узнала, что тотъ царевиць у нея былъ* – lit. *бывъ* – и зелья (*лѣкарство*) взялъ – lit. *въземъ*); (c) *sako, jis jo dukterį nū to smako išzwadųsęs*, Schl. Les. 118 (*говорить, онъ его дочь отъ змѣя избавитъ* – lit. *deležnik prih. časa*); vezniške besede so v posameznih primerih (a) vpr. prislov, (b) vsebinski veznik, (c) brez veznika (Potebnja, 1874, 122–124).

683 A. A. Potebnja (1874, 131) navaja samo en strus. primer (brezos. glavni stavek), ki bi lahko ustrezal lit./let., prim. *самъ сѧ прѣдавъ ꙗсано жьстъ* Будил. Изсл. XIII сл. Грн. XI 10, 8, a ga šteje za napako.

Strukturno torej zglede [11] **Part** povezuje vloga *predmetnega vsebinskega* udeleženca, ki ga zaznamuje »nižja stopnja« predikativnosti glede na osebno glag. obliko; pri tem so *istoosebkovni Part* starejši od *raznoosebkovnih* (slednji naj se sploh ne bi razvili v slov. jezikih), **Part** brez vezniških besed pa starejši od tistih z vezniškimi.⁶⁸⁴

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* mišljenja; izpričan je z osamljenim zgledom (*razl. osebka*) iz 14. st. (*ко(е)да видиши тѣло погребено в земли не мни ту (су)ща и дѣша*. СбЧуд XIV, 292в).

Вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* védenja; izpričan je z osamljenim zgledom (*enaka osebka*) iz 13. st. (*изыде дырею градною не вѣдѣлоу бо камо бѣжаще*. ЛИ ок. 1425, 245 об. (1202)).

Ведать: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi *vsebine* védenja; v gradivu sem zasledil le osamljen zgled (*razl. osebka*) iz 14. st. (*не вѣдая твоя соущая оукрадо(х)* Пч XIV–XV, 65). Osamljenost določila **Part** priča o verjetni izoliranosti določilne možnosti v vseh treh primerih.

[12] Nedoločnik (INF)

Določilo **INF** se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega *vsebinskega* ali *vsebinsko-namernega* udeleženca (slednji je pogostejši, in sicer ob glagolih, ki pomenijo *nameravanje*). Določilo kaže pri glagolih *umevanja* na dve strukturni različici: (a) glagol lahko ob sebi *zahteva INF* (sem sodijo pomeni tipa 'imeti sposobnost, znanje', 'moči' ali 'nameravati'); ta skupina glagolov se približuje pomožniški vlogi; (b) glagol lahko ob sebi *dopušča* določilo **INF**, pri čemer predstavlja nedoločniški polstavek le različico **SENT** ob pogoju enakosti osebka glavnega in odvisnega stavka (slednji se pretvori v nedoločniški polstavek) ter istodobnosti (čisti *umevanjski* pomeni).

T. P. Lomtev uvršča **INF** ob glagolih *umevanja* (izražajo »внутреннее движение в субъекте«) med osebke nedoločnike,⁶⁸⁵ ki so lahko dov. ali nedov. Nedoločniki dov. glagolov označujejo zadobno dejanje glede na tisto v glavnem stavku (npr. sod. rus. *думали получить* 'думали, что получают') in izražajo »желание, намерение, стремление«; tovrstni **INF** so se ohranili v sod. rus. jeziku. Nedoločniki nedov.

684 T. P. Lomtev (1956, 191–192) izgubo **APPr** v vlogi povedka postavlja v obdobje po 14. st. (do danes v narečjih, predvsem kot povedki odvisnih stavkov), medtem ko naj bi se **APPFI** izgubili že prej (nedov. pred dov.; slednji se v nekaterih rus. narečjih še pojavljajo).

685 Delitev vezljivih (vezanih) **nedoločniških polstavkov** na osebke in predmetne je utemeljil A. A. Potebnja (1874, 283–285); prve zaznamuje enakost osebkov glavnega stavka in polstavka (*хочу знать*), pri drugih sta osebka različna, prihaja pa do koreference med tož./daj. predmetom v glavnem stavku in neizraženim osebkom polstavka (*просить его прийти*).

vida so lahko označevali zadobna ali istodobna dejanja: v primeru zadobnosti so se ohranili do danes (strus. *He въдяшетъ бо Божия промысла, но творяшеться тамо и долго быти* Ип. Л., 133 ‘полагал, ожидал, что там долго будет’; sod. rus. *сговорились идти вместе* ‘сговорились, что пойдут /будут идти/ вместе’), medtem ko so istodobne **INF** (in konkurenčne **Part**) v zgodovini rus. jezika nadomestili odvisniki z osebno glag. obliko (prim. strus. *Сдѣ бо мнѣть жилище имѣти*. Лавр. Л., 50 ‘думают, что имеют жилище’; Lomtev, 1956, 67–70).⁶⁸⁶

Mlajši od zgornjih so **INF** z vezniškimi besedami – z vpr. zaimki/prislovi (strus. *Како ваю похвалити, несвѣмъ, и что реци, недоумѣю* XII в. Срезн.) in *izjavni* vezniki (strus. *И сдумаша яко изгонити князя своего Всеволода* Новг. I, 7; *съсѣдоста въ короля въ шатрѣ и начаша думати якоже заутра рано поѣхати биться к рѣци к Санови, и тако угадаша* Ип. 67, 345; Potebnja, 1874, 383–387, 398); najmlajši med vsemi so **INF**, ki jih uvajajo vezniške besede s členkom *бы*, ki ima pogojno-želelni in – kasneje – namerni pomen: *поча думати, како-бы съ ними умиритися* Ип. 149; *Довѣмонтъ мысляшетъ, абы како убити Миндовга* Ип. 201 (Potebnja, 1874, 397–398).⁶⁸⁷ Med tovrstnimi **nedoločniškimi polstavki** so v rus. jeziku obstojni predvsem *neizjavni* **INF**, ki kažejo na zadobnost in namernost (RS, 477–479; o razmerju obstojnega *чтобы* do neobstojnih *абы, дабы*, prim. Stecenko, 1977, 310–311).

Мыслить: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo **INF** tipa (b) v vlogi *vsebine* mišljenja stabilno (tudi dobro izpričano) v obdobju 11.–18. st. (11.–14. st. *ѿтоудоу же придоша ниже Коучелемина мыслѣще коудѣ преити рѣкоу Днѣстрѣ*. ЛИ ок. 1425, 250 (1213); 18. st. *Иль бывъ соперник мой он равен мнѣ быть мыслит?* Княж. Хваст. 81); kasneje ni potrjeno. Ob pomenu (2) je **INF** tipa (a) v vlogi *vsebine* namere stabilen v celotnem obdobju med 11. in 20. st. (11.–14. st. *нѣ не вѣмъ что мыслить мѣсрдыи бѣ сътворити*. Чудн XII, 756; 18. st. *Глубокая ночь наступила. Никто не мыслил успокоиться в Великом Градѣ*. Крм. МП 382; 19.–20. st. *Он и не мыслил возражать*. Ожегов).

Мышливати: Ob pomenu (1) je izkazan izoliran zgled (17. st.) z verjetno elipso **INF** v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca (*И он в распросе нам сказал, что он с кондинцы не мышливал*. Гр. Сиб. Милл. II, 193. 1606г.).

686 Podobno že A. A. Potebnja (1874, 330–332). Obstojnost nedoločniških polstavkov sicer ustreza delitvi na neobstoje *vsebinske* in obstojne *vsebinsko-namerne* **INF**, vendar pa A. A. Potebnja in T. P. Lomtev nekoliko zanemarjata dejstvo, da obstajajo splošnejši pomožniški pomeni tipa ‘imeti sposobnost, znanje’, ‘moči’ ali ‘nameravati’, ki ob sebi zahtevajo **INF** (se pa izogibajo jasni delitvi na *vsebinske* in *vsebinsko-namerne*).

687 V zvezi s tem je zanimivo razmerje med *незнаю, что дѣлать* in *незнаю, что-бы сдѣлать, чего-бы поѣсть, чему-бы поучиться*; poleg večje enostavnosti prve strukture se domneva, da so prve zveze postale bolj *izjavne* šele, ko so se pojavile druge – z jasnim pogojno-želelnim pomenom (Potebnja, 1874, 384, 397).

Мнить: Pojavlja se ob pomenih (1), (2) in (3). Ob pomenu (1) se nahaja določilo INF tipa (b) v vlogi vsebine mišljenja; stabilno je vsaj v obdobjih 11.–14. st. ter v 18. st. (11.–14. st. *Яко абиѣ не подобаѣтъ никомоу же мнѣти. яко имѣти добру дѣтель.* СбТр XII/XIII, 180–181 об.; 18. st. *Не могу сего терпѣть, кто, еще не к стати в Рифму строки приводя мнит Стихи слагати.* Трд. СРС 89); domnevam prisotnost v vmesnem obdobju. Ob pomenu (2) ima INF vlogo pomenske vsebine ob relaciji *sket* ‘pomeniti’; določilo izpričuje osamljen zglede iz 13. st. (*Имамъ ключа смрти и аду ... [толкование:] Ключа мнить умрѣтити, сирѣчь и оживити.* Апокал., 12 об. XIII в.). Ob pomenu (3) je INF tipa (a) v vlogi vsebine upanja (namere) stabilen in dobro izpričan v 11.–14. st. ter 18.–20. st. (11.–14. st. *по томъ пакы къ николѣ преходить, мьяя жео слабѣиша предѣнихъ ради ранѣ вбрести ЖФСт XII, 134; 19.–20. st. В семье моей я мнил найти отраду, Я дочь мою мнил осчастливить браком.* БГ VII 36,37); domnevam prisotnost v vmesnem obdobju.

Уметь: Pojavlja se v pomenih (2), (3) in (4). Ob pomenu (2) (samo 11.–14. st.) se pojavlja INF tipa (b) v vlogi vsebine védenja; določilo je izkazano z osamljenimi zgledi (*Не оумѣаше, что отвѣщати.* Панд. Ант. XI в. Л. 276; *Азъ же бѣдою одержимъ, не оумѣю, что створити.* Жит. Нифонт. 1219г.). Ob pomenu (3) se pojavlja določilo tipa (a) v vlogi vsebine znanja; je stabilno in dobro izpričano od 11. do 20. st. (11.–14. st. *Оумѣть праведникъ сждити оубогымъ.* Панд. Ант. 11в. Л.158; 19.–20. st. *Умела муть и гладить, шить и плестъ.* ДК 122 Пушки; *У. писать; У. работать.* Ожегов). Ob pomenu (4) se pojavlja INF tipa (a) v vlogi vsebine sposobnosti, zmožnosti; je stabilno in dobro izpričano v 11.–20. st. (11.–14. st. *Не бѣ лѣзъ никако поити великого князя силѣ, ни Пскову въ Нѣмецкую землю: ни себѣ, ни конемъ не умѣти корму проводитьи никако.* Псков. I л. 6982г.; 19.–20. st. *Кабы вновь на свет народиться, умел бы я прожить! Даль; ... старики не умели понять, что в Москве нужно только побольше денег.* С. Акс. Наташа).

Вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) je določilo INF tipa (b) v vlogi vsebine védenja izpričano z redkimi zgledi iz 14.–18. st. (14.–17. st. *Сама же веси, чимъ насъ дарѣствовати.* Патерик Печ., 6. XV в.; 18. st. *Се младенец – не вѣм, что ми с ним створити.* Кир (Р) 219).⁶⁸⁸ Ob pomenu (2) ima INF tipa (a) vlogo vsebine znanja, zmožnosti; je stabilno (in dobro izpričano) od 11. do 18. st. (11.–14. st. *Вѣсть Гѣдь блѣгочъстивья отъ напасти избавлати.* Изб. 1073г.; 14.–17. st. *Ритор – речеточец, ведыи добре и писати и глаголати.* Алф.¹, 196

688 V navedenih zgledih bi lahko pogojno videli tudi izhodiščne zveze *jestь + nedoločnik (z opuščeno vezjo), ki so pomenile nujno dejanje oz. »неизбежность наступления признака« (Lomtev, 1956, 75). V tem primeru bi jih bilo treba uvrstiti k SENT.

об. XVII в.; **18. st.** *Явственно и извѣстно ..., яко вѣсть Гсѣдь бл̃гочестивыя от напасти избавляти.* Буж. Нотенб. 7).

Ведать: Pojavlja se ob pomenih **(1)** in **(5)**. Ob **(1)** je določilo **INF** tipa **(b)** v vlogi *vsebine* védenja izpričano z osamljenim zgledom iz 17.–18. st. (*Самъ знаю и вѣдаю, что не класти скарлату без мастера, не утѣшити дѣтяти без матерши.* Горе Зл, 45. XVII/XVIII в.). Prav tako osamljen (18. st.) je zgled določila **INF** tipa **(a)** z vlogo *vsebine* znanja, zmožnosti ob pomenu **(5)** (*Однако надобно вѣдать врачевание сие искусно в великих крайностях употреблять.* Филл. Восп. Дев. 44).

Знать: Ob pomenu **(4)** se pojavlja določilo **INF** tipa **(a)**, ki pokriva vlogo *vsebine* sposobnosti, znanja. Določilo je najbrž stabilno, čeprav ga izkazuje nekaj manj zgledov iz 18.–20. st. (**18. st.** *Они «китайцы» во первых порох дѣлатъ знали.* Прим. Вед. 1728 58; **19.–20. st.** *Он только знает без трудов Внимать волнам, глядеть на звезды.* Т 151 Пушк.).

[13] Vsebinski odvisnik (SENT)

Določilo **SENT** pokriva vlogo pravega *vsebinskega* udeleženca propozicijskega tipa; gre za t. i. vsebinske odvisnike, ki najbolj razkrivajo kompleksno vsebino umevanjske dejavnosti.

Ob glagolih *govorjenja, zaznavanja, mišljenja, čutenja* se vsebinski (večinoma predmetni) **SENT** pojavijo na začetku zgodovinske dobe rus. jezika (11. st.).⁶⁸⁹ Besedila knj. jezika najstarejših obdobij zaznamujejo izvorno stcsl. *izjavni* vezniki *уже, яже, еже* (knjižni, v 15.–17. st. osamljeni) in najpogostejši *яко* (med 11. in 14. st., ohrani se nekje do 18. st.); v 14. st. se začne uveljavljati *что* (izhodiščno vezan na uradovalna besedila, predvsem pod vplivom pogovornega jezika), ki postopoma izpodrine ostale in se uveljavi kot osnovni *vsebinski* veznik.⁶⁹⁰ V tipu t. i. *izjavno-namernih* odvisnikov (željena, možna, domnevna dejanja) se uporabljajo izvorno stcsl. vezniki *да, дабы* ter *абы* (< a, da + oblika aorista *бы*; knjižni, predvsem 11.–14. st.); le-ti se začnejo od 15. st. umikati vezniku *чтобы*, ki v omenjeni funkciji prevlada.⁶⁹¹

689 Zanimivo je mnenje T. P. Lomteva, da naj bi kot predmet glagolov *govorjenja, zaznavanja, mišljenja* itn. prvotno nastopale zveze s t. i. *dvojnim tožilnikom*, npr. *Печенизъ же мѣшиа князѣ пришедиа* Лет. Ипат., 26 (prim. [15] **Sak – Sak**), predikativni značaj zveze pa je podpiral **Part** ob **Sak** (prim. strukturo [26]; Lomtev, 1956, 540–542), tudi **INF** (glej [27]). Prehod med *dvojnim tožilnikom* in **SENT** je lahko zaznamoval veznik pred dvojnim tožilnikom (*видѣхъ, яко князя идуща съ сѣней доловъ* Лет. Моск., 102) ali zamena **Part** z osebno glag. obliko (*brevezniški odv.*). Na širitev *vsebinskih SENT* naj bi vplivala tudi izguba struktur z **INF** (sploh **Sdat – INF**, prim. *и мним быти тому* Лет. 1619–1661, 706) ter razrešitev *premega* govora v t. i. *odvisni* govor (Harpaleva, 1979, 112–115).

690 Redke vezniške besede: *аште* (bolj pogojni), *да, оже, аже, ако(же), акы, кое, как* (Harpaleva, 1979, 120–123).

691 *Izjavni* in *izjavno-namerni* odvisniki se razlikujejo po modalni enoravninskosti in t. i. svobodni paradigmi

Indirektno vprašalne vsebinske odvisnike uvaja najpogosteje *odločevalni* ли, redkeje (in samo v najstarejših obdobjih rus. jezika) *аиште, естли, еда, некли* itn., med *dopolnjevalnimi* pa se pojavljajo vprašalno-oziralni zaimki, prislovi (*кто, что, чей, который; где, куда, как* itn.). Kot izraz neresničnosti, domnevnosti se do sodobnosti uveljavi *будто* (do 19. st. tudi *что будто*).⁶⁹²

V glavnem stavku (predvsem ob *izjavnih* veznikih) lahko nastopa tudi zaimkovni navezovalni element *то* (manj *се*) kot **Sak**, **oSlok** (tudi *тако*, op. R. G.), ki skladenjsko zvezo med glavnim stavkom in odvisnikom intenzivira ter tako poudarja njuno pomensko razmerje (Stecenko, 1977, 302–313; Harpaleva, 1979, 111–172; prim. Lomtev, 1956, 540–548).

Мыслить: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja – je stabilno in gradivsko dobro izpričano od 11. do 20. st. (11.–14. st. *Тако же и сему тому (Святополку) подобно явися юму, мышлащю оубо юму, како и кымъ образомъ погубить бра^m своего Бориса*. Нест. Бор. Гл. 16; 18. st. *И тако мыслить себѣ должно, что и под нами живут люди, которыя ногами в верх обращаются*. Георг. 1719 3; 19.–20. st. *Я мыслил, будет ли счастлива моя приятельница Марья Петровна*. Гог. Письмо М. П. Балабиной).⁶⁹³

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja – je stabilno in gradivsko dobro izpričano v 11.–14. st. ter 18.–20. st. (11.–14. st. *Не мните, яко придохъ разорить закона или прѣкъ*. МѠ. 5.17 Остр.; 19.–20. st. *Я наслаждением весь полон был, я мнил, что нет грядущего, что грозный день разлуки Не придет никогда ...* С₂ 261.16 Пушки.). Izjemoma se pojavlja ob pomenu (3) kot vsebina uranja (približuje se mišljenjski vsebini – preteklo dejanje), in sicer v osamljenem (brezvezniškem) zgledu iz 14.–15. st. (*вни мнхуть ны гладомъ оумориша*. СбПаис XIV/XV, 151).

Уметь: Osamljeni zgledi določila so vezani na 11.–14. st., pojavljajo pa se ob pomenu (1) kot vsebina razumevanja (... *не оумѣю, ни съвѣмъ, что ты глещи*).

(raba vseh, predvsem *indikativnih* oblik v *izjavnih*) oz. modalni raznorodnostim in »nesvobodni paradigmatiki« (raba nedoločnika in preteklega časa v *izjavno-namernih*; Harpaleva, 1979, 149–153). Med redkejšimi *izjavno-namernimi* vezniki (tudi med 11. in 17. st.), ki se v rus. jeziku niso ustalili, naj omenim *еже бы, иже бы, аже бы, ать, еда како (бы)* (Harpaleva, 1979, 130–132).

692 Sinonimni *vezniškim* so *brezvezniški vsebinski* odvisniki – redki do 14. st., prim. *се яко оуже вѣмъ врѣмѣ житию моему коньчавать са* Жит. Феод. Печ., 62, nekoliko pogostejši pa kasneje (od 15. st.), ko začnejo v knj. jezik prodirati elementi pogovornega jezika (prisotni so tudi v sod. rus. jeziku); podreduje z *brezvezniškim SENT* zaznamuje ustaljena postpozicija odvisnika in prevladujoča stava povedka glavnega stavka na koncu, tj. na meji z odvisnikom. Umestitvi med *brezvezniške SENT* se približujejo premi govor ter strukture z dvojnimi tožilnikom (Harpaleva, 1979, 163–170).

693 Pušk. (II, 648) navaja ob pomenu 'предполагать что-н., рассчитывать на что-н.' (torej gre predvsem za pomen (2)) tudi zgled z določilom **SENT**, prim. *Так басней правду заменя, Он мыслит, что судьбе поможет*. С₂ 4.41 Пушки. Domnevam, da določilna možnost omogoča uvrstitev zgleда k pomenu (1).

Мр. 14.68 Остр.) in (2) kot vsebina védenja (*He оумяхоу, что бышия ѿвѣщали жмоу.* Мр. 14.40 Ев. 12в.).

Вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine védenja – je stabilno in dobro izpričano od 11. do 18. st. (11.–14. st. *ѿъ ѿдинъ вѣсть кто соуть. и w(t)колѣ изидоша.* ЛН XIII–XIV, 96 (1224); 14.–17. st. *Подобаетъ вѣдѣти, яко на три дни чины лежатъ праздницы: на великия и средния и малыя.* Г. Фирсов, 118. XVII в.; 18. st. *Вѣси, николи неутруждал тебя Отецъ всещедрый, бесполезною молитвою.* Рдшв. Пут. 193).

Ведать: Pojavlja se ob pomenu (1) v vlogi vsebine védenja – je stabilno in dobro izpričano od 11. do 20. st. (11.–14. st. *не рвььноуи славѣ грѣшника. не вѣси бо како будетъ раздроушеникъ жго.* Изб 1076, 175 об.; 18. st. *Вѣдать безмѣрно хочу, какъ выѣхал ты из-Египта.* Трд. Тилем I 37; 19.–20. st. *Хозяин не ведал, что гость не обедал.* Даль).

Знать: Pojavlja se ob pomenu (1) in (2) (močna prekrivnost). Določilo ima ob pomenu (1) vlogo vsebine védenja; je stabilno in dobro izpričano od 11. do 20. st. (11.–14. st. *на тѣмъ бѣ вси знахуть. яко ѿретичьскія слуги суть.* МПр XIV, 345; 18. st. *Осажденные знали, с которой стороны будетъ приступ.* Крм. ППП I 120; 19.–20. st. *Знаетъ кошка, чье мясо съела.* Послов.). Ob pomenu (2) določilo nastopa v vlogi vsebine priznavanja, razumevanja; izkazano je z redkimi zgledi iz 18. st. (*Но знай, что слезъ своихъ напрасно я не трачу: И слезы наградитъ сии злодѣя кровь!* Княж. Дид. 16).⁶⁹⁴

[14] Premi govor (PG)

Določilo PG pokriva vlogo vsebinskega udeleženca propozicijskega tipa in se v tej vlogi verjetno pojavlja prek »notranjega« govora (v smislu 'mislimi si'); ta stilistično zaznamovana besedilna določilna možnost je pretvorljiva v SENT (tudi zamenljiva je z njim).⁶⁹⁵

Мыслить: Izpričano je ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja, in sicer z osamljenim zgledom iz 19. st. (19. st. *Неугомонная забота Его тревожит; мыслитъ онъ: „Неужто вправду я влюблен? ...“* ГН 220 Пушк.); določilo je torej osamljeno (vpliv stilistične zaznamovanosti), kljub temu pa domnevam, da se je v zgodovini rus. jezika lahko pojavljalo nekoliko pogosteje.

⁶⁹⁴ Relativno redki zgledi ob pomenu (2) bi se lahko uvrstili tudi k pomenu (1): navedeno podpirata tako pomenska bližina (1) in (2) kot tudi dejstvo, da zglede določila SENT ob pomenu (2) navaja zgolj SRja18.

⁶⁹⁵ Osnovne informacije v zvezi s premim govorom ob glagolih govorjenja – tudi v zvezi s pretvarjanjem v odvisni govor in prehodnimi conami (*яко, что* »recitativum«) navaja T. P. Lomtev (1956, 544–548).

Мнить: Izpričano je ob pomenu (1) v vlogi vsebine mišljenja, in sicer z osamljenima zgledoma iz 19.–20. st. (19.–20. st. *Он мнил: Теперь уж у вельмож Не стану нянчить ребятишек; Я сам вельможа буду тож;* С₃ 251.25 Пушк.); domnevam, da je bilo določilo v rus. jeziku nekoliko bolj pogosto.

4.6.2.2.5 Dve desni določili

[15] Določilna možnost Sak – Sak

Določilna možnost **Sak – Sak** predstavlja strukturo t. i. *dvojnega tožilnika*, pri čemer je prvi **Sak** vsebinski udeleženec (tip *prizadeto*), ki mu je v miselnem procesu pripisana vsebina, lastnost prek *predikativnega Sak*.

Določilna možnost sodi med t. i. *обороты с двойными косвенными падежи* (predvsem z **drugim Sak**, tj. **Sak – Sak**, tudi **Sgen** in **Sdat**; nadomešča jih **Sins**);⁶⁹⁶ med njimi je bila v strus. ob glagolih določitve (*поставити, посадити, положить* itn.), imenovanja (*нарицати, именовати, звати* itn.), vladanja (*имати, имѣти, поѣати* itn.)⁶⁹⁷ najpogostejša **Sak – Sak** (npr. *Изъславѣ постави митрополита Клина. калугера Русина ...* Лавр. Л., 105).

Na mestu **samostalniškega drugega Sak** se je lahko že zgodaj (11.–14. st.) pojavljal *predikativni Sins* (*Володимеръ же великимъ мужемъ створи того и отца его* Пов. Вр. Лет, 85); slednji postane v 16.–17. st. norma (npr. *И людьми их не зову* Аввакум Письма, 276), zgledi **Sak** pa so pogojeni s knjižnostjo besedil, prim. *Нарицают его патриарха ...* Сказ. Авр. Пал (v 18. st. skladenjski arhaizem). Od 17. st. lahko **drugi Sak** zamenjujejo tudi **predložnosklonske** oblike (**zaSak**, **vSak**, **vSlok**, prim. [21]).

696 **Prvi sklon** je neposredno odvisen od povedkovega glagola, **drugi sklon** pa vstopa v dvostransko skladijsko zvezo: z oblikovno soodnosnim **prvim sklonom/predmetom** (atributivno-predikativno, apozitivno razmerje) in povedkovim glagolom (predmetno-predikativno razmerje; Glinkina, 1968, 96).

Pomembno vlogo v razvoju *dvojnih sklonov* je imela morfološka oblika *d drugega sklona*, tj. **drugi Sak** je bil lahko **samostalnik** ali **pridevnik**, **deležnik**. Čeprav sta pridevnik in deležnik pogosto analizirana skupaj zaradi skupnih morfoloških značilnosti (pregibnost, določenost), pa ju zaradi različne predikativnosti obravnavam posebej (prim. [26] **Sak – Part**).

697 Ob **samostalniškem drugem Sak** so ostali pomenski tipi glagolov, npr. zaznavanja, poznavanja, mišljenja (*видѣти, познати* itn.), redki. Razvojno zanimiva je izguba **Sak – Sak** ob glagolih vladanja v obdobju 15.–17. st. (Glinkina, 1968, 102, 105). O leksikalni zapolnitvi **samostalniškega drugega Sak** glej Glinkina, 1968, 105–106; Čagiševa, 1978, 122–123. Ob **pridevniškem drugem Sak** so pogosti glagoli premikanja, stanja, dejanja nad prizadetim predmetom tipa *привести, держати, пустити, дати, налѣзти, соблюсти*, medtem ko so glagoli govorenja, zaznavanja, mišljenja redki. Med 15. in 17. st. se celo poveča število glagolov, ki izkazujejo določilno možnost **Sak – Sak** (Glinkina, 1968, 113–114).

Glagoli *utevanja* tipa *мнити* (*мнети*), *познати*, *знати*, *вѣдати* redko izkazujejo možnost **Sak – Sak**, pa še tedaj predvsem v besedilih knj. tradicije (prim. Čagiševa, 1978, 128, 134); pogostejši so v stblr. in stuktur. (Glinkina, 1968).

Na mestu **pridevniškega drugega Sak**, npr. *На заутрьє же налєзоша Тугоркана мєртва* Пов. Вр. Лет, 76, je bil do 16. st. **Sins** prava redkost, število zgledov se poveča v 17. st. (npr. *Тєх бранят и непотрєбными называюют* Ист. Ал. Рос., 171); v sod. jeziku sta prisotna pridevniški **drugi Sak** in **Sins**, ki se med seboj funkcionalno razlikujeta (**Sins** ima predikativno funkcijo ter opisuje, **Sak** predstavlja določitev, opredeljuje; Glinkina, 1968, 96–137; Stecenko, 1977, 111–113; Čagiševa, 1978, 119–137; prim. tudi Lomtev, 1956, 212–226).⁶⁹⁸

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1) med 11. in 18. st. (**11.–14. st.** *змюю же жеце ядовиту мнать*. СбХл XIV, 109; **18. st.** *Себя же самого мнѣти прочих чєловѣк разумнѣйша приносит чєловѣку превышюю сладость*. Псш. Зерк. 10). Določilna možnost ni pogosta, je pa stabilna.

Мѣнити: Kot stabilna se pojavlja ob pomenu (1) med 11. in 17. st. (**11.–14. st.** *По чьто ли тѣло се зьлодѣльно мѣните*. Златостр., 23. XII в.; **14.–17. st.** *Живья мєнит прѣвдники, а грѣшныя мєртвыми наречеть*. Изм., 212. XVI в.). Ob pomenu (2) (*razumeti koga – kot koga*) je določilna možnost izpričana z osamljenim zgledom iz 15. st. (*Но той единь, иже оть всѣхъ обрете истину ... заповѣди непорочно съхранивь ... Сєго мєню Иоанна прєподобнаго*. Патерик Печ., 99. XV в.).

Вѣдѣти: Ob pomenu (1) se redki zgledi določilne možnosti pojavljajo med 11. in 14. st. (**11.–14. st.** *внь же извѣщяя глше. не вѣмь себе съгрєшивша* ПрЛ XIII, 92б; *и єдинаго вѣдыи дѣа стго w(m) исходѣца бѣ свершена и животворѣца* ЖВИ XIV–XV, 72а).

Вєдать: Ob pomenu (1) se redki zgledi določilne možnosti pojavljajo v 11.–14. st. (*памѣтивоу быти о смрти вѣдати єдиногo бѣ ц(с)ра истинна и вѣчна*. ГА XIII–XIV, 221б; *сєго єдина(є) вѣдати бѣ истиннагo и з(с)а* ЖВИ XIV–XV, 124г).

Знать: Ob pomenu (1) je izpričan osamljen zgled določilne možnosti iz 18. st. (*Матерь, знаю, и родня твоя вся здорова*. Кит. Сат. II 33). Ob pomenu (2) so osamljeni zgledi določilne možnosti iz 11.–14. st. (*Създавѣшю сдєтелєви бѣоу нашємоу. чловѣкъ дѣлма. яко знати того єдиногo. и сѣтворити волю єго*. ПрЛ XIII, 6–7).

⁶⁹⁸ Pojavljanje *predikativnega Sins* na mestu drugega **Sak** pri pridevnikih (in deležnikih) naj bi bilo vezano predvsem na predikativno rabo določnih oblik, ki naj bi bila posledica njihove substantivizacije. Vzrok pozni pojavitvi **Sins** in šibki »konkurenčnosti« drugemu **Sak** v omenjenih strukturah je prevladovanje nedoločnih oblik na mestu drugega **Sak** do 18. st. (Stecenko, 1977, 113; Glinkina, 1968, 114–116). Domneva se, da je **Sins** na mestu pridevniškega drugega **Sak** predvsem rezultat modelnega vpliva (Glinkina, 1968, 116).

[16] Določilna možnost Sak – Sdat

V določilni možnosti **Sak – Sdat** predstavlja **Sak** vsebino, medtem ko **Sdat** nastopa v vlogi *prejemnika* dejanja. V primerih **мыслить (3)**, **мысливати** ima **Sak** vlogo načeloma *negativne vsebine* dejanja, ki se misli (snuje) v korist/škodo prejemnika (prim. [2] in [19]); v primeru **мѣнити** pa vezljivost izhaja iz drugačnega pomena, tj. ‘obljubljati’.

Na problem določila **Sdat**, ki ustreza zgledom ob **мыслить (3)**, **мысливати**, opozarja R. B. Keršiene (1968, 180) s t. i. dajalnikom koristi in škode («дательный пользы и вреда»); le-ta se je v zgodovini rus. jezika (predvsem 11.–17. st.) vezal tudi z glagoli tipa *творити, чинити*, npr. *многую же сърѣь и мѣтаниѣ зѣлии доуси творяхоуть ꙗмоу въ пещерѣ той* Ж. Феод. Печ., 37–38a, ki se pomensko približujejo zgornjim.

Мыслить: Pojavlja se ob pomenu (3); **Sak** se lahko nahaja tudi v vlogi *pozitivne vsebine* dejanja, ki se misli v korist prejemnika. Gradivo izpričuje osamljena zgleda možnosti iz 14. in 18. st. (11.–14. st. *но блѣое мыслить ему всегда*. ЛЛ 1377, 46–46об (1015); 18. st. *Пусть мыслят вред миѣ всякой день, Твердят слова мои с гнушеньем ...* Држ. Соч. V 74).⁶⁹⁹

Мысливати: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izpričana z izoliranim zgledom iz 16. st. (*И лиха своему гсрю не мысливаль ли еси в каковѣ дѣли и о убиствѣ*. Требник, 69 об. XVI в.).

Мѣнити: Pojavlja se zgolj ob pomenu (4); pomen in ustrezna določilna možnost sta izpričani z osamljenim zgledom iz 13.–14. st. (*Фрлзи же и вси вожеводы ихъ. възлюбиша зла(т) и срѣбро. иже мѣншеть имѣ исаковиць. а ц(с)рва велѣния забыша и папина*. ЛН XIII– XIV, 65–66 (1204)).

[17] Določilna možnost Sak – Sins

V določilni možnosti **Sak – Sins** ima **Sak** vlogo *vsebinskega udeleženca* (tip *pri-zadeto*), ki se mu v mišljenjskem procesu (ali sorodnem, npr. *čutenje, doživljanje, priznavanje* itn.) pripisuje *vsebina, lastnost* prek *predikativnega Sins*.

Pomensko in strukturno se možnost **Sak – Sins** povezuje predvsem s [15] **Sak – Sak**; v opisu [15] več o obeh določilnih možnostih in njunem medsebojnem razmerju.

699 Zgled iz 14. st. je nekoliko vprašljiv, saj bi lahko predstavljal skladenjsko strukturo **Sdat + byti + INF** (možnostna, nujnostna modalnost in elipsa vezi); gradivo ne omogoča ustrezne sobesedilne interpretacije (SDRja11–14, V, 81).

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1); izpričana je z redkimi zgledi iz 19.–20. st. (*Болной мнил себя Наполеоном. SSRja; Она мнит себя совсем здоровой. SSRja*).

Мънити: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izpričana z osamljenim zgledom iz 15.–16. st. (*Что ты нареку ... или чим ты мъню?* Ж. Стеф. Перм. Епиф., 102. XV–XVI вв.).

Ведать: Pojavlja se ob pomenu (2) in je gradivsko predstavljena z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Он вѣдает себя подверженным несчастью; ожидает его с твердостью.* УС I 71).

Знать: Pojavlja se ob pomenu (2); v gradivu je izkazana z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Я всегда знала Полину скромной и молчаливой и не понимала, откуда взялась у ней такая смелость.* Ро 153.25 Пушк.).

Знавать: Ob pomenu (2) jo gradivsko izpričujeta le osamljena zгледа iz 19. st. (*[Колосов] был все тем же беспечным, веселым и счастливым человеком, каким мы его всегда знали.* Тург. Андр. Колосов).

[18] Določilna možnost Sak – jakoSak

Мнить: Določilna možnost Sak – jakoSak se pojavlja ob pomenu (1); prvo določilo ima vlogo vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki mu je v miselnem procesu pripisana vsebina, lastnost prek predikativnega jakoSak (izhodiščno primerjalna struktura). V gradivu je le osamljen zgled iz 16.–17. st. (*Святитель же Никита сия слышавъ от преподобнаго, не мняше его яко человекъ, но яко ангела божия.* Ж. Ант. Римл., 266. XVI–XVII вв.).

Vežljivost ustreza možnosti [15] Sak – Sak, zanimivo pa je, da se primerjalna zveza jakoSak (iz jakoSnom po ujemanju s Sak)⁷⁰⁰ ne omenja kot konkurenčna drugemu Sak (prim. Glinkina, 1968; Čagiševa, 1978).⁷⁰¹

700 Prim. primerjalni jako in z njim povezano funkcijo predikativnega indikatorja (= nem. *als*); obe naj bi obstajali vsaj in rus. narečjih (Кореčny, 1980, 233–234). Tovrstne primere med drugim navaja I. I. Sreznevskij, prim. *Не буди, яко львъ, въ дому своємъ и величяся въ рабѣхъ своихъ* Сбор. 1076, 134; ... *азъ бо есмь яко она смоковница проклятая, не имѣя плода покаянію* Сл. Дан. Зат. 229 (Srezn., III, 1652).

701 L. A. Glinkina navaja samo možnost stuktur. »veznika jako« pred predložnosklonsko obliko zaSak, ki kaže na primerjalni pomen zveze, prg. *про тожь абысте ваши милости оногo яко за проклятого и за изверженногo мѣли и за архимандрита не почитали* Брест. гр. 1609г. (Glinkina, 1968, 122). Zveza jakoSnom se ne omenja niti med povedkovodoločilnimi možnostmi (t. i. *именное сказуемое*; prim. Lopatina, 1968; 1978), kar bi mogoče govorilo v prid njeni obrobni v tej funkciji (čep rav je možna – prim. primere v predhodni opombi).

[19] Določilna možnost Sak – naSak

V določilni možnosti **Sak** – **naSak** ima določilo **Sak** vlogo *vsebine* (pomensko opredeljena kot *negativno*), ki se snuje proti *prejemniku* dejanja (določilo **naSak**). Natančnejši podatki o določilni možnosti **naSak** se nahajajo v opisu [5]; za določilo **Sak** pa glej [2].

Мыслить: Pojavlja se ob pomenu (3) in je dobro izpričana le med 11. in 17. st. (11.–14. st. *He мы его убили, но Олговичъ Давыдовича и Всеволодичъ, оже мыслили на нашего князя зло, хотяче погубити льстью*. Ип. Л. 6655г.; 14.–17. st. *Людие мои законопреступниши мыслиши на мя злая за бл(а)гая*. Азб. Стих., 57. 1574г.).

Мышливати: Pojavlja se ob pomenu (2) in je izpričana z izoliranim zgledom iz 17. st. (*Лиха на него государя своего никакого не мышливать*. АИ II, 138. 1608г.).

[20] Določilna možnost Sak – vSak

Ведать: Določilna možnost **Sak** – **vSak** se pojavlja ob pomenu (4); **Sak** se pojavlja v vlogi *prizadeto* (mogoče z odtenkom *vsebinskosti*), določilo **vSak** pa *prejemnika* dejanja (izhodiščno smernostni pomen; Kopečný, 1973, 271–272). Gradivo izkazuje osamljen zgled možnosti iz 16. st. (*Игумену з братьею тѣ всѣ угодѣа и половину мыта шиловского вѣдати въ домъ Великого воскресения христова*. Арх. Стр. I, 610. 1584г.).

Čeprav določilo **vSak** v primeru vezljivosti [20] ni konkurenčno **drugemu Sak** (nima *predikativne* vloge), vendarle kaže na skupne pomenske poteze (v smislu metaforičnega prostora, v katerega se vključuje *prizadeto*; prim. [21]); glej predvsem sorodno [23].

[21] Določilna možnost Sak – zaSak

V določilni možnosti **Sak** – **zaSak** ima **Sak** vlogo *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu v mišljenjskem procesu pripisuje *vseбина*, *lastnost* prek *predikativnega zaSak*.

Struktura **Sak** – **zaSak** (skupaj s **Sak** – **vSak** // **vSlok**)⁷⁰² se pojavi v rus. jeziku 17. st. kot ena izmed zamenjalnih možnosti [15] **Sak** – **Sak**. Predložnosklonske oblike

702 Pri predložni zvezi **zaSak** se predikativni pomen povezuje z izhodiščnim pomenom zastopanja (češ. zástupnost '(an)statt, au lieu de'; Kopečný, 1973, 285–286). Pri **vSak** in **vSlok** (*vьn) je izhodiščni pomen krajevni – usmerjenost 'noter' in nahajanje v prostoru 'notri'; nanj se metaforično navezuje t. i. povedkovodoločilni oz. »doplňkový« pomen, ki se približuje načinovnosti (prim. Kopečný, 1973, 271–274).

se pojavljajo predvsem na mestu **samostalniškega drugega tožilnika** (v stblr. in stuktur. celo pogosteje kot v strus.), in sicer v besedilih uradovalnega tipa ali tistih, ki odražajo živ rus. jezik (Glinkina, 1968, 107–111); prim. zglede s **Sak – zaSak**: strus. *А нас на Руси не почитают и за пса смердящаго* Пов. Об Азов взятии, 68; *Котораго велель во всей Кесарии за родного брата почитати* Ист. Вас. Кор.; stblr. *ты ми его даи за мужа...* Ист. О Гвид. 145.

Določilo **vSak** (mn.) se pojavlja predvsem ob glagolih določitve oz. »назначения« (пожаловать, выбрать itn.), npr. ... *государь меня велел в протопопы поставить ...* Аввакум Житие, 77; ... *пожаловал ты, государь, меня в бояре* Акт. Моск. Гос. 1648, 203 (**vSak** je leksikalno zaseden z izrazom socialne skupine, v katero vstopa udeleženec, izražen s **Sak**), medtem ko je **vSak** (ed.) ob glagolih *восхотеть, взять, дать* leksikalno zaprt (*жена*), npr. ... *а Рогънед тцерь, взя в жену* Лет. Устюж., 49.

Določilo **vSlok** (mn.) se pojavlja zgolj pri glagolih določitve in aktivne dejavnosti, prim. *Указали есмя с крымским мурзою ... послать в Крым ... в посланниках Семена Извольского* Акт. Моск. Гос. 1637, 48. Določilo **vSlok** je z vidika leksikalne zapolnitve omejeno (več v Glinkina, 1968, 107–111; Čagiševa, 1978, 128–130; povzemanlo Lomtev, 1956, 219; Stecenko, 1977, 113).

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Разум человекешкии за истину ложь мнит.* Пуф. ДЧ 8).

Знать: Pojavlja se ob pomenu (2); v gradivu se nahaja le osamljen zgled iz 18. st. (*Во первых увидите вы нареченую мою тещу Слабоумову, которую вы так как и всѣ денежные заимщики довольно знаете за проклятую жидовку.* Промот. 126).

[22] Določilna možnost Sak – doSgen

Мыслить: Določilna možnost **Sak – doSgen** se pojavlja ob pomenu (3), pri čemer ima **Sak** vlogo *vsebine* (opredeljene kot *negativno*), ki se snuje proti *prejemniku* dejanja (**doSgen**). Možnost je izpričana z osamljenim zgledom iz 11.–14. st. (*Яко не мыслить жсмь до Пльсковичь груба ничего же.* Новг. I л. 6736 г. (neg)), ki potrjuje njeno izoliranost.

Določilni možnosti **Sak – doSgen** konkurirata predvsem [19] **Sak – naSak** in [16] **Sak – Sdat** (glej [19] in [5]). Določilo **doSgen** kot *prejemnik* dejanja se v zgodovinskosladdenjski literaturi ne omenja;⁷⁰³ v našem primeru bi lahko šlo za stesl.

⁷⁰³ Izhodiščno smernostni pomen predložne zveze **doSgen** (sinonimna **kSdat**) naj bi bil v rus. jeziku celo *polonizem*, npr. *вернулся до матери своей* (Кореčný, 1973, 60). F. I. Buslaev (1959, 481–482) omenja ob

(csl.) vpliv (до izraža *relationem erga personam*, prim. sln. *proti*), npr. *аште имашин что до врага своего. истръгнни гнѣвъ. ицѣли павъж* Supr 421.26 (SJS, I, 490).

[23] Določilna možnost Sak – kSdat

Ведать: Določilna možnost **Sak** – **kSdat** se pojavlja ob pomenu (4); **Sak** ima vlogo *prizadeto* (mogoče z odtenkom *vsebinskosti*), določilo **kSdat** pa je *prejemnik* dejanja (izhodiščna smernost; Копечný, 1973, 101). Možnost je gradivsko potrjena z osamljenim zgledom iz 16. st. (*А напередъ сего, сказывають, Бархату Мещерскому съ Гундоровыми; въ той землѣ судъ былъ, и не одинъ, и тѣ два поля приказано вѣдати къ седужь къ Теребуни*. Кн. П. Моск. II, 75. 1540г.).

Določilo **kSdat** se je že od strus. obdobja naprej (11.–12. st.) pojavljalo kot konkurenčno **Sdat** v vlogi »objekta-адресата« (verjetno tudi metaforično, op. R. G.); v primeru *usmerjenega* gibanja ali *prejemnika*, ki se mu pošilja sel oz. predmet ne v trajno last, **kSdat** celo prevlada (prim. *приехал к сестре, привели сына к отцу*; Lomtev, 1956, 428–429); za določilo **Sak** glej [2]. Vezljivost je sorodna [20] **Sak** – **vSak**.

[24] Določilna možnost Sak* – oSlok

V določilni možnosti **Sak*** – **oSlok** ima **Sak*** vlogo *vsebinskega* udeleženca, medtem ko določilo **oSlok** predstavlja *razmernega vsebinskega* udeleženca; struktura ustreza pomenskemu razmerju *misлити – kako, kaj – o kom*. **Sak*** lahko nastopa tudi kot **ADV** (določilo **Sak** je pogosto izraženo zaimensko), ki verjetno nadomešča kompleksnejše določilo – je t. i. nadomestno določilo.⁷⁰⁴ Več o določilu **oSlok** v [8]; za določilo **Sak***, v sklopu katerega **ADV** predstavlja t. i. nadomestno določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca, glej [32] (prim. [2] za **Sak**).

Мыслить: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Я увѣрен, что скоро побѣжду сердце моего Клердона: ... накажу его моею нѣжнѣйшею ласкою, дав ему возчувствовать, коль ложно он мыслит обомнѣ*. Безбожн. 75); domnevam, da je bila pogostejša.

---

smernostnem, npr. *повезли его до князя Владимира* Древн. русск. стих., 145, še sorodni oziralni pomen (»отношение к чему- или к кому-либо«).

704 Strukture tipa *misлити lažnivo o njem* kažejo na nadomestno vlogo **ADV**: slednji izhodiščno nastopa kot lastnostni modifikator verjetno propozicijskega **SENT**, prim. *Mislím o njem, [da je slab, da je zloben itn.]* → [to je *lažnivo*] → *Mislím o njem lažnivo*. V teh primerih nastopa *lažnivo* na mestu določila (še bolj razvidno v strukturah *meniti tako* z zaimenskim prislovom), pri čemer slednjega na poseben način posamostalja (zato **ADV** tega tipa označujem kot **Sak***). V razmerju *misлити dobro, tekoče, resno* ↔ *misлити dobro, slabo o njem* postane razviden sinkretizem **ADV**, ki ima vlogo lastnostnega modifikatorja ali določila.

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1); je stabilna, saj je dokaj dobro izkazana v 11.–14. st. in 18.–20. st. (11.–14. st. *Аште мнѣшии сице о настоящихъ*. Гр. Наз. 11в. 105; 18. st. *Как вы о сем мните?* САР¹ IV 190; 19.–20. st. *Что мнишь ты о Полярной?* ... Пс 162.31). Ko je **ADV** leksikalno izražen z *много, высоко*, gre za frazem 'imeti visoko mnenje o sebi' (18. st. *Часто то бывает, кто о себѣ много мнит, тот всяку вещь легко ставит*. Апофегм. 61; 19.–20. st. *Мнить (много, высоко) о себе*. SSRja).

[25] Določilna možnost Sak – vSlok

Мнить: Določilna možnost **Sak – vSlok** se pojavlja ob pomenu (1); prvo določilo ima vlogo vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki mu je v miselnem procesu pripisana vsebina, lastnost prek **vSlok** v predikativni funkciji. V gradivu se nahajata dva zgleda iz 14.–15. st. ter 18. st. (11.–14. st. *мню оубо оца и сына и стго дха. въ юдинѣмъ бѣжествѣ*. Пал 1406, 18а; 18. st. *Мнят себя в силах исправить законы*. Муратори I 129).⁷⁰⁵

Več o določilni možnosti v opisu pomensko in strukturno sorodne [21] **Sak – zaSak**.

[26] Določilna možnost Sak – Part

V določilni možnosti **Sak – Part**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum participio* (tožilnik z deležnikom, *AcP*), predstavlja **Sak** izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska vsebina v obliki deležnika (**Part**; s predikativno vlogo).

Možnost [26] v odnosu do sorodnih [15] **Sak – Sak** in [17] **Sak – Sins** (prim. predvsem [15]) zaznamuje večja predikativna moč **Part**, kar upravičuje ločeno obravnavo. Med glagoli z *AcP* so v 11.–14. st. prevladovali glagoli *zaznavanja* (npr. *видѣти, слышати*) in relativno raznorodni glagoli *dejanja, usmerjenega na predmet*, ki ima ali pridobiva predikativno značilnost (*створити, творити, яти, налѣзти, обрѣсти* itn.), medtem ko je bila struktura *AcP* ob glagolih *govorenja in utevanja* dokaj redka (ob zadnjih, npr. *И оувѣда Всеволодъ Арополка. оумерша ...* Ипат. Л., 112; *рече^{жс} авраамъ къ саррѣ. како ты въси сего члка бѣ суца бѣжѣа* Смерть Авраама, 82).⁷⁰⁶

⁷⁰⁵ K določilu **vSlok** je zveza *в силах* ... (18. st., tudi sodobno) uvrščena le pogojno, saj gre dejansko že za *ustajeno predložno zvezo v vlogi predikativa* s pomonom **1** *в состоянии, может что-н. делать, активно действовать; 2 мочь, располагать возможностью* (Ožegov, 716).

⁷⁰⁶ Zveze, v katerih je **Part** sestavljen iz **APPr** (redkeje **APPf**) pomožnika *byti* in imenskega dela, tj. samostalnika ali pridevnika v **Sak** (po ujetanju s prvim **Sak**) z vlogo poved. določila, se v ruski skladenjski tradiciji (po A. A. Potebnji) imenujejo »второй винительный составной« (Glinkina, 1968, 126).

Tudi v kasnejšem obdobju (15.–17. st.) se je **Sak – Part** pojavljal ob enakih glagolih, pri čemer se ugotavlja predvsem neobstoynost njihovih semantičnih meja (kot v predhodnem obdobju so bili izjemni glagoli *umevanja*, *govorjenja*, *имѣти* itn.); deležniki so praviloma nastopali v imenskih oblikah. Proces nadomeščanja določila **Part** s *predikativnim Sins* se je začel relativno pozno, tj. med 16. in 17. st. (v 18. st. je bilo primerov že več), kar se razlaga z dejstvom, da se je *AcP* pojavljal predvsem v konzervativnih besedilih csl.-knjižnega značaja; kasneje je **Sins** prevladal ali pa so bile zveze **Sak – Part** razvite v vsebinski odvisnik⁷⁰⁷ (Glinkina, 1968, 122–131, 136–137; Čagiševa, 1978, 131–136; prim. tudi Potebnja, 1874, 239–243; Lomtev, 1956, 224–226).

Мнить: Pojavlja se ob pomenu **(1)** in je potrjena kot stabilna – z zgledi iz 11.–17. st. (**11.–14. st.** *и държю тѣ въ роукоу своєю ныне егоже азъ мнѣхъ въ поганьскахъ странахъ оу[мър]ша*. ЧудН XII, 71в; **14.–17. st.** *Видя ю Иуда и мняше ю любодѣицю суцу*. Климент Смолят., 114. XV в.).

Мѣнити: Pojavlja se ob pomenu **(1)**, izkazana pa je z manj pogostimi zgledi iz 11.–17. st. (**11.–14. st.** *Нъ егда глас мѣнимъ отъ ба бывъшь, или глѣ или повелѣние ... Шестодневъ Ио. Екз., 26 об. (л. 32 об.). 1263г.; 14.–17. st.* *Прелциениемъ съблуди с нимъ зачатъ Александра сѣна, его же менать отъ Диоса родившася*. Хрон. И. Малалы, VII, 30. XV в.).

Знать: Pojavlja se ob pomenu **(1)**; izkazana je z osamljenimi zgledi iz 11.–14. st. (*пониже знаютъ африкию великоу имоущю бѣдоу* KE XII, 138а; *знаю азъ врѣмѣ моѣ близь соуще*. СБЯр XIII, 73 об.).

[27] Določilna možnost Sak – INF

V določilni možnosti **Sak – INF**, ki se tradicionalno imenuje *accusativus cum infinitivo* (**tožilnik z nedoločnikom, AcI**), **Sak** predstavlja izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki **INF** (*s predikativno vlogo*).

V rus. jeziku se glagoli *čutenja*, *umevanja*, *imenovanja*, *zaznavanja* niso vezali z strukturo **Sak – INF** (*AcI*) kot v gr., lat. jeziku, temveč s [26] **Sak – Part**; slednja se obravnava kot izvorno slovanska (v nasprotju s prvo).⁷⁰⁸ Izjema je bil nedoločnik glagola *byti*, ki je ob sebi lahko izkazoval **drugi tožilnik** (ujemalni s

707 Zveza *AcP* velja med drugim tudi za razvojno izhodišče odvisniških struktur, prim. razmerje/razvoj *услышавъше Русь пришѣдъша(а) → услышавъше Русь, оже пришѣли* (po A. A. Potebnji; Glinkina, 1968, 128).

708 Prim. »/.../ славянский языкъ не допускаетъ оборотовъ типа: *вижу домъ гореть /.../, слышу птицу петь*« (Lomtev, 1956, 72). A. A. Potebnja zglede tipa *жъдаху нѣкого вельможа прити къ нимъ* (po F. Miklošiču) in podobne češ., polj. zglede razlaga zgolj s tujejezičnim vplivom (Potebnja, 1874, 337).

prvim); tovrstna možnost se pojavlja v Ostromirovem evangeliju, strus. letopisih, v delih Ivana Groznega idr., v izrazito knjižnih besedilih 17. st., npr. *вы же кого глаголете ма быти* Mt 16.15 Остр.; *Мняше насъ яко безплотныхъ быти* Р. И. Б., т. 31, Переп. Курб. С Гроз., 13; *Егда же слышавше послание сицево, Московстии народи и вси Рустии людие мнѣше то правду быти, ...* Ин. Сказ., 47. V 18. st. *accusativus cum infinitivo* dokončno nadomestita *predikativni Sins* (na mestu **drugega tožilnika**) oz. **SENT**, prim. *считаю его другом* oz. *считаю что он друг* (Lomtev, 1956, 71–73; prim. tudi Potebnja, 1874, 336–337).

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1); gradivsko je izkazana z osamljenim zgledom iz 14.–15. st. (*Мнлице же снлице ба быти*. ЖВИ XIV–XV, 100a).

Ведать: Pojavlja se ob pomenu (1); gradivsko je izkazana z osamljenim zgledom iz 18. st. (*Иудеи усрѣтающии Ииса вѣдали его быти Црѣ Нѣснаго*. Пркп. Ц. Вл. 1).

Знать: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2); ob pomenu (1) je izpričana z izoliranim zgledom iz 18. st. (*Больну быть новыми зубами дочь знаешь*. Кит. Сат. III 68); enako velja za pomen (2) (*Знати всякому себе быти мерзска пред Богом*. Пркп. СР II 24).

[28] Določilna možnost Sak – SENT

V določilni možnosti **Sak – SENT** ima **Sak** vlogo izpostavljenega *vsebinskega* udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje – v različnih *umevanjskih* procesih – kompleksna propozicijska *vsebina* (določilo **SENT** z verjetno *predikativnim* pomenom).

Po rus. skladenjski literaturi je v strukturi **Sak – SENT** predmetna *vsebina* porazdeljena med glavnim in odvisnim stavkom, pri čemer **odvisnik (a)** eksplicira ali **(b)** dodatno pojasnjuje **predmet** (običajno **Sak**, redkeje **oSlok**) v glavnem stavku, prim. **(a)** *и се приде вѣстникъ къ нему повѣдая ему очю съмръть. како престависа оцъ его василии* Сказ. о Б. И Г., 9a oz. **(b)** *А Меланью твою ветъ я знаю, что она доброй человек* Аввакум Письма, 214. Pojav »параллельных дополнений«, tudi »параллельного управления« (po A. A. Potebnji zaznamuje rus. jezik do vključno 19. st., tudi češ., srb. jezik, a ima širši areal, op. R. G.) naj bi bil izomorfen s strukturami *dvojnega tožilnika* (prim. [15] **Sak – Sak**, [26] **Sak – Part**) – predvsem po odvisnosti *vsebinskega* odvisnika od predmeta in povedkovega glagola (Harpaleva, 1973, 125–129; 1978, 158–161).⁷⁰⁹

709 Prim. tudi ».../ содержание главного, по-видимому, не имеет самостоятельного законченного значения, постановка объекта – чисто грамматический прием. Значение предложения вытекает из совокупности содержания главной и придаточной части«; iz navedene značilnosti je jasnejša prehodnost strukture **Sak –**

Zgornji določilni možnosti je sorodna predvsem [31] **oSlok – SENT**, prim. pa tudi [27]. Več o samem določilu **Sak** v opisu [2], o **SENT** pa v [13].

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izpričana z osamljenim zgledom iz 13. st. (*мнѣста ма яко съплю*. ПрЛ XIII, 88г).

Мѣнити: Pojavlja se ob pomenu (3) in je izpričana z osamljenim zgledom iz 14. st. (*въ общемъ житиѣ. в монастыри. не мѣнити вещи яко се своѣ что. ни жити по средѣ ихъ рекуще се твоѣ а се моѣ*. ПНЧ XIV, 13г). Osamljenost in kompleksna stilistična oblikovanost besedilnega odlomka potrjujeta **Sak – SENT** kot izolirano določilno možnost.

Вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1), pri čemer gradivo izkazuje dokaj redke zglede med 11. in 14. st. ter v 18. st. (**11.–14. st.** *аще кто продаеть раба. і вѣдыи его аще тать есть. ілі неустовъ или бѣсенъ. да повѣсть в томъ купующему*. КР 1284, 292a; **18. st.** *Аще и не вѣм тя, кто еси, господине честный: ...* Жив. 161).

Знать: Pojavlja se ob pomenu (1) in je gradivsko izpričana z redkimi zgledi iz 11.–14. st. (*вна же възьмши рыбы нача вмывати. и пропорши обрѣте камень многочьннь зѣло. и не знаяше его что есть*. ПрЛ XIII, 806).⁷¹⁰

[29] Določilna možnost **naSak – vSlok**

Мнить: Pojavlja se ob pomenu (4); **naSak** ima vlogo razmernege vsebinskega udeleženca (blizu vlogi *prizadeto*), medtem ko določilo **vSlok** nastopa kot vsebina suma (pomensko razmerje *sumiti – koga – za kaj*). Možnost je izpričana z osamljenim zgledom iz 17. st. (*А въ томъ деи на меня игумень и старцы не мните, что язъ изъ-за нихъ вывесъ своего сторинного Лучинского крестьянина, а не ихъ по государевѣ грамотѣ монастырского крестьянина*. Арх. Стр. II, 431. 1616г.).

Določilo **naSak** se najbrž povezuje s funkcijo »objekta-адресата при глаголах, обозначающих направленное действие духовного характера« (pri *utevanjskih* romenih se ne pojavlja!), prim. strus. *Господи, Боже мой, на тя уповах, и спаси мя* Лавр. Л., 130, drugače *Разъенѣвася ... на отци наши* Лавр. Л., 84 (Lomtev, 1956, 429–430; Копецнѣ, 1973, 120–121). Več o **vSlok** kot *vsebinskem* (deliberativnem) predmetu, ki se ob pomensko sorodnih glagolih pojavlja tudi v sod. rus. jeziku (npr. *Подозрѣвать в обмане* Ожегов), v [9].

SENT (*увѣдаша князя, оже идетъ*) oz. njen položaj med **Sak – Sak // Part** (*увѣдаша князя идуча*) in **SENT** (*увѣдаша, оже князь идетъ*; Harpaleva, 1973, 128). Vmesni položaj vezljivosti **Sak – SENT** oz. njeno samostojnost med možnostmi **Sak – Sak // Part** in **SENT** domneva že A. A. Potebnja (1874, 227–229).

⁷¹⁰ Zgled iz pisma Avvakuma priča o tem, da se je določilna možnost **Sak – SENT** ob **знать** pojavljala tudi kasneje, tj. do vključno 17. st.

[30] Določilna možnost oSlok – Sins

МѢНАТИ: V edini gradivsko izpričani določilni možnosti glagola **МѢНАТИ** nastopa določilo **oSlok** kot nepropozicijski *razmerni vsebinski* udeleženec, ki mu *nosilec* mišljenjskega procesa pripisuje *vsebino, lastnost* prek *predikativnega Sins*. Osamljen zgled ob pomenu **(1)** je iz 14.–15. st. (*кѣрѣи иже знаменія просать мнѣщеса оубо яко же древле при мои(си) блз(д)ти и чюдеса приѣмлюще. а не вѣдуще(с). яко древле сатоны своѣго чина ꙗпадоша. но и великыи павель о томъ соблазнымъ мѣнають. пьрси же волхованию обыцають(с).* Пал 140б, 59а).

Pomenska razmerja v zgledu kažejo na to, da določilna možnost **oSlok – Sins** predstavlja križanje (kontaminacijo) možnosti **oSlok** (prim. predvsem **[2]** in **[8]**) ter **[17] Sak – Sins** (prim. tudi **[15]**); izhodišče za križanje je verjetno v strus. obdobju še močna sopomenskost določil **Sak** in **oSlok** v vlogi t. i. *deliberativnega* predmeta. Domnevam, da je bila možnost **[30]** izjemno redka.

[31] Določilna možnost oSlok – SENT

Ведать: V določilni možnosti **oSlok – SENT**, ki se pojavlja ob pomenu **(1)**, ima **SENT** vlogo propozicijskega *vsebinskega* udeleženca (z verjetno *predikativno* funkcijo), ki se pripisuje *razmernemu vsebinskemu* udeležencu v obliki **oSlok** (pomensko razmerje *vedeti – kaj – o kom, čem*). Gradivsko je možnost izkazana z redkimi primeri iz obdobja med 11. in 14. st. (*А вплатаѣх же вѣдаа боуди, яко вплатаѣ ветхыа Жидовскыа жертвы соуть.* Никиф. М. На Лат. Д. 1121г.; *Данилови ... не вѣдаше в братѣ. с кимъ. кдѣ есть.* ЛИ ок. 1425, 260 об. (1232)).

Določilna možnost **oSlok – SENT**, v kateri naj bi bila predmetna *vsebina* porazdeljena med glavnim in odvisnim stavkom (*vsebinski* odvisnik pojasnjuje, dopolnjuje predmet in povedkov glagol v glavnem stavku), je sorodna **Sak – SENT** (prim. **[28]**); v zgodovini rus. jezika je izkazana z redkimi zgledi, npr. *гадали о смерти ꙗка како бы его льстиве зымали да оубили* Страсти Христовы, 1 (iz obdobja med 15. in 17. st.; po Harpaleva, 1973, 129).

4.6.2.2.6 Prislovno določilo

Med določilnimi možnostmi vzpostavljam tudi **[32] ADV**, čeprav je njegov status določila problematičen. Razlaga **ADV** je v poglavju 4.7.

4.6.3 Vezljivost glagolov umevanja v ruskem jeziku

4.6.3.1 Glagol МЫСЛИТЬ

Rus. **мыслить** (star. *-и*), *-илю*, v 18. in 19. st. konkurenčno *-илю* in *-лю* (prim. SRja18, XIII, 96; Pušk., II, 648), v 20. st. samo *-лю*, *-им* (SSRja, VI, 1420–1421) nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘misliti, razmišljati’; **(2)** ‘nameravati, načrtovati, zamišljati si’ ter **(3)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (prim. SRja11–17, IX, 332–333; SRja18, XIII, 96; Pušk., II, 648; SSRja, VI, 1420–1421).

4.6.3.1.1 Desna vezljivost

Rus. **мыслить** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 133: *Desne določilne možnosti rus. мыслить*

	11.–14.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[1] brez					1
[2] Sak					1 2 3
[5] naSak					3
[7] kSdat					3
[8] oSlok					1
[12] INF					1 2
[13] SENT					1
[14] PG					1
[16] Sak – Sdat					3
[19] Sak – naSak					3
[22] Sak – doSgen					3
[24] Sak* – oSlok					1
[32] ADV					1
	Srezn., II, 216; SDRja11–14, V, 81	SRja11–17, IX, 332–333	SRja18, XIII, 96	Dal', II, 365; Pušk., II, 648; SSRja, VI, 1420–1421; Ožegov: 372	

4.6.3.1.1.1 Pregled desnih določil

Med določilnimi možnostmi najdemo tiste **(1) brez desnega določila** in z desnimi določili. Z **enim desnim določilom** se pojavljajo: **(2)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(3)** predložnosklonsko določilo **[5] naSak**, **[7] kSdat**, **[8] oSlok**; med **(4)** nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[12] INF**, **[13] SENT**, **[14] PG**. V primeru **(5) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih možnostih: **[16] Sak – Sdat**, **[19] Sak – naSak**, **[22] Sak – doSgen**, **[24] Sak* – oSlok**. Poseben status pa ima verjetno določilo **[32] ADV**.

4.6.3.1.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.1.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘misliti, razmišljati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 134: *Desne določilne možnosti rus. мыслить v pomenu (1) ‘misliti, razmišljati’*

	11.–14.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[1] brez				
[2] Sak				
[8] oSlok				
[12] INF				
[13] SENT				
[14] PG				
[24] Sak* – oSlok				
[32] ADV				

Komentar: V primeru pomena **(1)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da so stabilni vezavnostni vzorci naslednji: **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** ter **Snom – VF – SENT**.

V različici zgornjega pomenskega razmerja je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* mišljenja in *procesom* samim (izražanje *mišljenjske* sposobnosti). Razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, ki ga analizirano gradivo potrjuje kot stabilnega od 18. st. naprej.

Med 11. in 18. st. je bil stabilen (ali vsaj pogost) tudi vzorec **Snom – VF – INF** z določilom **INF** kot različico **SENT** ob izpolnjenem pogoju enakosti osebkov. Analizirano gradivo možnosti po 18. st. ne potrjuje več.

Kot nestabilni (ali vsaj manj stabilni) se kažejo naslednji vezavnostni vzorci (potrjeni le v izoliranih časovnih obdobjih z osamljenimi zgledi): **Snom – VF – PG**, **Snom – VF – Sak*** – **oSlok** in **Snom – VF – ADV**. Določilo **PG** je različica **SENT** ob določenih sporočanjско-stilističnih pogojih; čeprav je izpričano le z enim zgledom, domnevam, da je bilo nekoliko pogostejše (vsaj v umetnostnih besedilih). Osamljena vezava **Snom – VF – ADV** vključuje »nadomestno« določilo, ki se pojavlja na mestu *vsebinskega* udeleženca v obliki zaimenskega prislova.

V različici zgornjega pomenskega razmerja lahko *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženec); razmerju ustreza osamljen zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak*** – **oSlok** iz 18. st.; **Sak*** predstavlja »nadomestno« (prislovno) določilo na mestu *vsebinskega* udeleženca.⁷¹¹

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu **(1)** je treba vsaj za 17. st. upoštevati še najbrž redke vzorce **Snom – VF – proSak** // **naSak**⁷¹² (*сказывают что им помога(т) датцкому королю. то(л)ко мудрые люди про то иноко мыслят* VK I, 25.4; *и на то мыслят чтоб имь море от воров и разбоиников очисти(т)* VK II, 73.524) ter **Snom – VF – Sak*** – **proSak**; slednji ustreza pomenskemu razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženec (*a что про то мысли(т) что под Колыванью в такое студена[e] погоде (sic!) пала туча мух на снѣгъ и про то здѣшних мѣсть люди добръ сумневаюцца* VK II, 43.269; Maier, 2006, 61–62).

4.6.3.1.2.2

Pri pomenu **(2)** 'nameravati, načrtovati, zamišljati si' so izpričane naslednje določilne možnosti:

711 O pogostnosti določil **ADV** oz. **Sak*** si ne upam sklepati, verjetno pa lahko vsaj domnevam tudi za rus. zglede tipa *misлити* – *tako, kako* ali *misлити* – *dobro, slabo* – *o kom, čem*; domnevo podpirata osamljena zglede v rus. in stanje v ostalih slov. jezikih.

712 Določilno možnost **naSak** sprejemam z zadržkom; glede na gradivo bi šlo prej za možnost **SENT** z navezovalnim **naSak**. V. B. Krys'ko vzpostavlja pri glagolih *umevanja* tudi vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sgen**, a ga pri glagolu *мыслить* gradivsko ne potrди, kar je glavni razlog, da ga ne navajam.

Tabela 135: *Desne določilne možnosti rus. мыслить v pomenu (2) 'nameravati, načrtovati, zamišljati si'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[12] INF				

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, medtem ko je možnost **Snom – VF – Sak** nestabilna; izoliran zgled slednje je vezan na 14. st. Določilo **INF** v vlogi *vsebinsko-namerne*ga udeleženca propozicijskega tipa ne preseneča, **Sak** pa je na tem položaju neobičajen.

4.6.3.1.2.3

Pri pomenu (3) 'misliti, snovati v škodo/korist' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 136: *Desne določilne možnosti rus. мыслить v pomenu (3) 'misliti, snovati v škodo/korist'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[5] naSak				
[7] kSdat				
[16] Sak – Sdat				
[19] Sak – naSak				
[22] Sak – doSgen				

Komentar: Pomen (3), ki sodi v starejša obdobja rus. jezika (11.–18. st.), oblikuje vezljivostno razmerje z *vsebino* (običajno *negativno*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina – prejemnik*). Na podlagi gradiva sklepam, da je najbolj stabilen (in najpogostejši) vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – naSak**.⁷¹³ Razmerju ustrezata tudi manj stabilna

⁷¹³ Možnost rekonstrukcije določilne možnosti **Sak – naSak** tudi za 18. st. omogoča SRja18 (XIII, 97), ki navaja (verjetno frazeologizirano) pomensko možnost (v sklopu pomena 'иметь намерение, собираться что-л. сделать') *м. зло, вред, худое* (na koga, кому).

Snom – VF – Sak – Sdat // doSgen; o njuni izoliranosti govori dejstvo, da je prva izpričana z dvema (v enem primeru je vsebina *pozitivna*), druga pa le z enim zgledom.

Gradivo izkazuje tudi »reducirane« vezavnostne možnosti, v katerih je prisotno eno od dveh desnih določil (pričakovanih po pomenskem razmerju). Najpogostejši »reducirani« vzorec je **Snom – VF – naSak** (med 11. in 14. st.), medtem ko sta **Snom – VF – Sak // kSdat** z določiloma **Sak, kSdat** na mestu *vsebinskega* oz. *razmernega vsebinskega* udeleženca bolj izolirana (prva možnost je izpričana z zgledom v 11. in 18. st., druga v 17. st.).

Dopolnitev: Ob že vzpostavljenih možnostih pri pomenu **(3)** je treba vsaj za strus. upoštevati še najbrž redko **Snom – VF – Sgen – naSak** (*послался одного на имя. Идикгия. до Аксакъ Темиря. на мене ли(хо)го мысляче* ГрЮЗ № 58 (Крыс'ко, 2006, 204).

4.6.3.2 Glagol МЫСЛИВАТИ

SRja11–17 (IX, 332) navaja za rus. jezik 16.–17. st. k **мыслити** tvorjen drugotni nedov. (iter.) **мысливати** (izpeljanka na *-ivati*; Vaillant, 1966, 485, 492). Glagol je izoliran, saj ga izpričuje en zgled z domnevnim pomenom **(1)** 'nameravati, zamisljati si'.⁷¹⁴ Slovar je treba dopolniti, saj gre dejansko za pomen 'misliti, snovati v škodo/korist'.

4.6.3.2.1 Desna vezljivost

Rus. **мысливати** izkazuje med določilnimi možnostmi **[16] Sak – Sdat** (z dvema določiloma).

4.6.3.2.2 Od pomena k določilom

Pomen 'misliti, snovati v škodo/korist' oblikuje vezljivostno razmerje z *vsebino* (običajno *negativno*), ki jo *nosilec* usmerja, misli proti *prejemniku* (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*). Razmerju ustreza izoliran zgled vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – Sdat** iz 16. st.; izoliranost zгледа onemogoča zanesljivejše zaključke v zvezi z glagolom.

⁷¹⁴ Ргim. 'иметь намерение, предполагать' (SRja11–17, IX, 332).

4.6.3.3 Glagol МЫШЛИВАТИ

SRja11–17 (IX, 332, 339) navaja za rus. jezik 16.–17. st. k **мыслити** tvorjen drugotni nedov. (iter.) **мышливати** (izpeljanka na *-ivati*; Vaillant, 1966, 485, 492). Glagol je zelo redek, saj ga gradivo izpričuje z dvema zgledoma v pomenih **(1)** ‘nameravati, načrtovati, zamišljati si’ ter **(2)** ‘misliti, snovati v škodo/korist’.

4.6.3.3.1 Desna vezljivost

Rus. **мышливати** izkazuje med določilnimi možnostmi nedoločniško **[12] INF** in dve določili **[19] Sak – naSak**.

4.6.3.3.2 Od pomena k določilom

4.6.3.3.2.1

V primeru pomena **(1)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza osamljen zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF – INF** iz 17. st. **INF** v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca ne preseneča, izoliranost zgleda pa onemogoča zanesljivejše zaključke v zvezi z glagolom nasploh.

4.6.3.3.2.2

Pomen **(2)** oblikuje pomenski vzorec *nosilec mišljenja – vsebina – prejemnik* (večinoma *negativna vsebina*). Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza osamljen zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – naSak** iz 17. st.; izoliranost zgleda žal onemogoča zanesljivejše sklepanje v zvezi z glagolom nasploh.

4.6.3.4 Glagol МНИТЬ

Rus. **мнить**, *-ню*, *-нуть* nedov.⁷¹⁵ izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘misliti, domnevati; imeti za’, **(2)** ‘razumeti (prim. kaj s čim); pomeniti, predstavljati’; **(3)** ‘upati, računati na; nameravati’, **(4)** ‘sumiti, imeti za krivega’ in **(5)** ‘pričakovati, predvidevati’ (SDRja11–14, V, 93–94; SRja11–17, IX, 190–191; SRja18, XII, 221–222; Pušk., II, 600; SSRja, VI, 1080–1081). Glagol je v 2. pol. 20. st. označen kot *zastarel* (Ožegov, 359).

715 Do konca 14. st. (po SDRja11–14, V, 93) se kot edina nedol. oblika glagola navaja **мнѣти**, v naslednjem obdobju (po SRja11–17, IX, 190) sta verjetno soobstajali konkurenčni obliki **мнити** (**мннити**) in **мнѣти** (**мнѣнѣти**), od 18. st. naprej pa se navaja zgolj **мнить** (SRja18, XII, 221).

4.6.3.4.1 Desna vezljivost

Rus. **мнить** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 137: *Desne določilne možnosti rus. мнуть*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					1 2 5
[8] oSlok					1
[11] Part					1
[12] INF					1 2 3
[13] SENT					1 3
[14] PG					
[15] Sak – Sak					1
[17] Sak – Sins					
[18] Sak – jakoSak					1
[21] Sak – zaSak					1
[24] Sak* – oSlok					1
[25] Sak – vSlok					1
[26] Sak – Part					1
[27] Sak – INF					1
[28] Sak – SENT					1
[29] naSak – vSlok					4
[32] ADV					1
	Srezn., II, 229; SDRja11–14, V, 93–94	SRja11–17, IX, 190–191	SRja18, XII, 221–222	Dal', II, 334; Pušk., II, 600; SSRja, VI, 1080–1081	

4.6.3.4.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[8] oSlok**; med **(3)** deležniška,

nedoločniška in odvisniška določila sodijo [11] Part, [12] INF, [13] SENT, [14] PG. V primeru (4) dveh desnih določil lahko govorimo o naslednjih možnostih: [15] Sak – Sak, [17] Sak – Sins, [18] Sak – jakoSak, [21] Sak – zaSak, [24] Sak* – oSlok, [25] Sak – vSlok, [26] Sak – Part, [27] Sak – INF, [28] Sak – SENT, [29] naSak – vSlok. Poseben status pa ima verjetno določilo [32] ADV.

4.6.3.4.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.4.2.1

Pri pomenu (1) ‘misliti, domnevati; imeti za’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 138: *Desne določilne možnosti rus. думать v pomenu (1) ‘misliti, domnevati; imeti za’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[8] oSlok				
[11] Part				
[12] INF				
[13] SENT				
[14] PG				
[15] Sak – Sak				
[17] Sak – Sins				
[18] Sak – jakoSak				
[21] Sak – zaSak				
[24] Sak* – oSlok				
[25] Sak – vSlok				
[26] Sak – Part				
[27] Sak – INF				
[28] Sak – SENT				
[32] ADV				

Komentar: V primeru pomena (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – vsebina. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**.

Kot manj stabilni (vsaj redkejši) se kažejo naslednji vzorci: **Snom – VF – Part // INF // PG** (vzorec s **Part** je osamljen); določila **Part**, **INF** ter **PG** predstavljajo zgolj različice **SENT** ob določenih slovničnih ali sporočanjško-stilističnih pogojih. Kot redkejši se kaže vzorec **Snom – VF – oSlok**, ki je tudi pomensko (frazeološko) specifičen (prim. 'imeti visoko mnenje o sebi' in pomenski vzorec *visoko misliti – o sebi*).

Pri pomenski različici zgornjega razmerja *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); glede na gradivo je relativno stabilen vezavnostni vzorec le **Snom – VF – Sak – Sak** (11.–18. st.), redkejši so **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak // jakoSak // vSlok** (vsi vzorci so vezani na obdobje 11.–18. st., le vzorec s **Sak – Sins** na 19.–20. st.).

Med vzorci s kompleksnejšo propozicijsko *vsebino* se kaže kot relativno stabilen **Snom – VF – Sak – Part** (11.–17. st.), kot osamljena pa **Snom – VF – Sak – INF // SENT**.

Nosilec mišljenja lahko pripiše določeno *vsebino* tudi *razmernemu vsebinskemu* udeležencu (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski* udeleženeec); razmerju ustreza relativno stabilen vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** (med 11. st. in 20. st.). Razmerju *misliti – kako* (določilo **Sak*** je izraženo z zaimenskim prislovom) pa ustrezajo osamljeni zgledi vzorca **Snom – VF – ADV**.

Dopolnitev: Ob že vzpostavljenih možnostih pri pomenu (**1**) je treba upoštevati še strus. zgled domnevno redkega vzorca **Snom – VF – Sgen** (*бояться иметь прѣдъ мое лице прити. мѣня не (от)пущена грѣха его* УСб 247r). Določilo **Sak** konkurenčni **Sgen** naj bi bil dobro zastopan pri glagolih *zaznavanja*, redek pa pri pomensko sorodnih *umevanjskih* (Krys'ko, 2006, 196–199).⁷¹⁶ L. A. Glinkina (1968, 143) v obravnavi **dvojnega dajalnika** navaja tudi zgled *Или мниши ... и царю повелеваему быти?* Письма Ив. IV, 136–136 об., kar bi kazalo na verjetno redko in problematično vezavo **Snom – VF – Sdat – INF** (*dajalnik z nedoločnikom, dativus cum infinitivo*).⁷¹⁷

716 Zgled je sicer nekoliko težaven, saj bi na pojavitev **Sgen** lahko vplivala bližina nikalnice; poleg tega gre v zgledu najbrž za določilno možnost **dvojnega rodilnika** (**Sgen – Sgen**), v kateri se prvemu **Sgen** (*грѣха его*) v miselnem procesu pripisuje *vsebina*, *lastnost* prek drugega *predikativnega Sgen* (po ujemanju, *(от)пущена*; prim. Stecenko, 1977, 114). O razvoju *predmetne funkcije* pri **Sgen** (in t. i. protogenitivu), prim. Krys'ko, 2006, 176–177.

717 Ob zgledu se postavlja vprašanje, ali se lahko tovrstni **dvojni dajalnik** (oz. vezljivost **Sdat – INF**) obravnava kot stesl. *dajalnik z nedoločnikom (Dcl)*, v katerem ima **Sdat** vlogo *prejemnika* dejanja, ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki določila **INF** (prim. Večerka, 2002, 444–445) ali pa kaže ruski zgled že na možnostni oz. nujnostni pomen *byti* < *jesti byti in skladijsko strukturo **Sdat – byti – Sdat**, ki že »narejena« vstopa v dvodelni stavek (Čagiševa, 1978, 138). V prvem primeru je sama struktura **Sdat – INF**

4.6.3.4.2.2

Pri pomenu (2) ‘razumeti (prim. kaj s čim); pomeniti, predstavljati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 139: *Desne določilne možnosti rus. мнѹть v pomenu (2) ‘razumeti (prim. kaj s čim); pomeniti, predstavljati’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[12] INF				

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljeno *relacijsko* pomensko razmerje (‘pomeniti, predstavljati’) med *nosilcem* pomenske vsebine in *pomensko vsebino*. Pomenu, ki je za **мнѹть** izkazan le med 11. in 17. st., ustreza stabilnejši vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**;⁷¹⁸ ob njem se pojavlja le izoliran zgleđ možnosti **Snom – VF – INF**.

4.6.3.4.2.3

Pri pomenu (3) ‘upati, računati na; nameravati’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 140: *Desne določilne možnosti rus. мнѹть v pomenu (3) ‘upati, računati na; nameravati’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[12] INF				
[13] SENT				

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* upanja, namere in *vsebino* (pomenski vzorec *nosilec* upanja itn. – *vsebina*). Na podlagi gradiva sklepam, da razmerju ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (11.–20. st.),⁷¹⁹ medtem ko je **Snom – VF – SENT** osamljen; izoliran zgleđ slednjega je vezan na 14.–15. st., kaže pa na približevanje pomenu ‘misliti’.

namreč vezljiva (in sopomenska **Sak – Part** in **Sak – INF**), medtem ko je v drugem primeru le ena izmed realizacijskih možnosti določila **INF** oz. **SENT**.

718 Edini zgleđ, ki ustreza pomenskemu razmerju med *nosilcem* razumevanja in njegovo *vsebino* (prim. *razumeti – /s čim/ – kaj*), je *воль оубо е(с) ч(с)ть мнѹ живо(т). осель же неч(с)ть вѣща ициль*. ГБ XIV, 37г.

719 SSRja (VI, 1080–1081) navaja kot primer pomenske možnosti *В семье моей я мнил найтти отраду, Я дочь мою мнил осчастливить браком*. БГ VII 36,37, ki ga navaja tudi Pušk. Kljub primeru iz 19. st. domnevam, da pomen in določilna možnost ustrezata tudi stanju 1. pol. 20. st.

INF v vlogi *vsebinsko-namernega* udeleženca propozicijskega tipa (tudi v smislu *vsebine* upanja) ne preseneča, **SENT** pa je neobičajen.

4.6.3.4.2.4

Pomen **(4)** ‘sumiti, imeti za krivega’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* sumljenja – *razmerni vsebinski* udeleženec – *vsebina* suma, krivde; ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – naSak – vSlok**, ki je z osamljenim zgledom izpričan samo za 17. st.

4.6.3.4.2.5

Pri pomenu **(5)** ‘pričakovati, predvidevati’ je vzpostavljeno vezljivostno razmerje med *nosilcem* pričakovanja, predvidevanja ter *vsebino*; ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je z redkimi zgledi – tako kot pomen – izpričan samo za 18. st.

4.6.3.5 Glagol МЪНИТИ

Rus. **мънити**, *-ню, -нуть* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘misliti, domnevati; imeti za’, **(2)** ‘razumeti, misliti si’ (*kaj s čim*), tudi v smislu ‘pomeniti, predstavljati’; **(3)** ‘imenovati, omenjati’ in **(4)** ‘obljubljati’ (SRja11–17, IX, 86; SDRja11–14, V, 104). Glagol je izpričan samo v obdobju med 11. in 17. st.

4.6.3.5.1 Desna vezljivost

Rus. **мънити** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 141: *Desne določilne možnosti rus. мъниту*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					1 2 3
[8] oSlok					1
[15] Sak – Sak					1 2
[16] Sak – Sdat					4
[17] Sak – Sins					1
[26] Sak – Part					1
[28] Sak – SENT					3
	SRja11–17, IX, 86; SDRja11–14, V, 104				

4.6.3.5.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**, **(2)** predložnosklonsko določilo **[8] oSlok**. V primeru **(3) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o možnostih **[15] Sak – Sak**, **[16] Sak – Sdat**, **[17] Sak – Sins**, **[26] Sak – Part**, **[28] Sak – SENT**.

4.6.3.5.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.5.2.1

Pri pomenu **(1)** ‘misliti, domnevati; imeti za’ so izpričane te določilne možnosti:

Tabela 142: *Desne določilne možnosti rus. мѣнуму v pomenu (1) ‘misliti, domnevati; imeti za’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak	■			
[8] oSlok		■		
[15] Sak – Sak	■	■		
[17] Sak – Sins		■		
[26] Sak – Part	■	■		

Komentar: V primeru pomena **(1)** je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu je v obdobju 11.–14. st. ustrezal relativno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, medtem ko je **Snom – VF – oSlok** izkazan z osamljenim zgledom iz 16. st.

V pomenski različici *nosilec* mišljenja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); razmerju ustrezata relativno stabilna (a verjetno manj pogosta) vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Part** (med 11. in 17. st.). Ob njiju sem v gradivu zasledil izoliran zgled vzorca **Snom – VF – Sak – Sins** (15.–16. st.).

4.6.3.5.2.2

Pri pomenu **(2)** ‘razumeti, misliti si’ (*kaj s čim*), tudi v smislu ‘pomeniti, predstavljati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 143: *Desne določilne možnosti rus. мѣниту v pomenu (2) 'razumeti, misliti si'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[15] Sak – Sak				

Komentar: Pomen (2) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *vsebina*. Razmerju ustreza relativno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je izpričan med 11. in 17. st.

Znotraj pomena se vzpostavlja še eno razmerje (opisal bi ga kot *relacijskega* 'pomeniti, predstavljati'),⁷²⁰ tj. *nosilec* pomenske vsebine – *pomenska vsebina*. Tudi v primeru tega razmerja je vzorec **Snom – VF – Sak** relativno stabilen v celotnem obdobju med 11. in 17. st.

V različici pomenskega razmerja lahko *nosilec* razumevanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* prek *predikativnega* stavčnega člena (pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *prizadeto* – *vsebina*), kar ustreza osamljenemu zgledu vzorca **Snom – VF – Sak – Sak** iz 15. st.

4.6.3.5.2.3

Pri pomenu (3) 'imenovati, omenjati' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 144: *Desne določilne možnosti rus. мѣниту v pomenu (3) 'imenovati, omenjati'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[28] Sak – SENT				

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljeno pomensko razmerje med *nosilcem* dejavnosti 'imenovati, omenjati' ter *vsebino*; razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki pa je z redkimi zgledi izpričan le za obdobje med 14. in 17. st.⁷²¹

⁷²⁰ Zanimivo je, da avtorji slovarjev rus. jezika 11.–17. st. ne vzpostavljajo posebnega pomena (le SDRja 11–14 vzpostavlja podpomen 'символизировать, обозначать').

⁷²¹ Zgled s PPPr (prim. *Псалмъ въшну да бѹдетъ въ устѣхъ твоихъ, ѿ бо мѣнимъ прогонитъ бѣсы*. Изб. Св. 1076г., 277) pa potrjuje določilno možnost tudi za predhodno obdobje.

V gradivu je tudi obrobna pomenska možnost, ko *nosilec* prek dejavnosti ‘imenovati, omenjati’ *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) pripiše kompleksno *vsebino*. Pomenskemu vzorcu *nosilec* imenovanja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza izoliran zgled vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – SENT**.

4.6.3.5.2.4

V primeru pomena (4) ‘obljubljati’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* obljubljanja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**. Verjetno osamljenost pomena potrjuje izoliran zgled iz 13.–14. st.

4.6.3.6 Glagol МБНАТИ

Rus. drugotni nedov. **МБНАТИ**, -АЮ, -АЮТЬ (izhodiščno balto-slov. iter. s pripono -a-je-, -a-ti; prim. Vaillant, 1966, 475–476) pomeni (1) ‘imeti za’ ter (2) ‘razumeti, misliti si, predstavljati si’ (SDRja11–14, V, 104). Glagol je izpričan samo v 11.–14. st. z dvema zgledoma, kar priča o njegovi izoliranosti.

4.6.3.6.1 Desna vezljivost

Rus. glagol **МБНАТИ** izkazuje med določilnimi možnostmi le [30] **oSlok – Sins**.

4.6.3.6.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.6.2.1

V primeru pomena (1) je vzpostavljeno vezljivostno razmerje, v katerem *nosilec* mišljenja pripiše *razmernemu vsebinskemu* udeležencu *vsebino*, *lastnost* prek predikativnega **Sins** (dob. *misliti – o kom, čem – [biti] kakšen*). Omenjenemu razmerju ustreza zanimiv vezavnostni vzorec **Snom – VF – oSlok – Sins**, ki je gradivsko izpričan z osamljenim zgledom iz obdobja med 11. in 14. st., kar onemogoča zanesljivejše sklepanje v zvezi z vezljivostjo.

4.6.3.6.2.2

Pomen (2) je v gradivu izpričan z zgledom, ki predstavlja pomensko razlago drugega glagola;⁷²² zgled je neustrezen za vezljivostno analizo.

722 Pomen (2) je v gradivu izkazan zgolj z gloslo (pomensko razlago glagola *знаменаютъ*), prim. *вънѣгда глѣти. сверѣпа юсть похоть зѣлая. мѣняють являютьсѧ. знаменаютъ яко сама възникъшии СбѢр XII/XIII, 136 [мѣняють являютьсѧ – глоссы к знаменаютъ] (SDRja11–14, V, 104), zaradi česar ni uporaben za vezljivostno analizo.*

4.6.3.7 Glagol УМЕТЬ

Rus. **уметь**, *умею* nedov. izkazuje pomene **(1)** ‘razumeti’, **(2)** ‘vedeti, poznati’, **(3)** ‘znati’ ter **(4)** ‘biti sposoben, moči’ (Srezn., III, 1224; Dal’, IV, 497; SSRja, XVI, 596).

4.6.3.7.1 Desna vezljivost

Rus. **уметь** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 145: *Desne določilne možnosti rus. уме́ть*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					2 3
[3] Sdat					3
[12] INF					2 3 4
[13] SENT					1 2
	Srezn., III, 1224			Dal’, IV, 497; Pušk., IV, 696; SSRja, XVI, 596; Ožegov, 832–833	

4.6.3.7.1.1 Pregled desnih določil

Rus. glagol **уметь** izkazuje le določilne možnosti **z enim desnim določilom**: **(1)** sklonsko določilo **[2] Sak**, **[3] Sdat**; **(2)** nedoločniško in odvisniško določilo **[12] INF** in **[13] SENT**.

4.6.3.7.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.7.2.1

Pomen **(1)** ‘razumeti’ vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec razumevanja – vsebina*. Pomenska možnost se pri **уметь** pojavlja le v najstarejšem obdobju (11.–14. st.), osamljen zgled pa zaznamuje vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**.

4.6.3.7.2.2

Pri pomenu **(2)** ‘vedeti, poznati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 146: *Desne določilne možnosti rus. уметь v pomenu (2) 'vedeti, poznati'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[12] INF				
[13] SENT				

Komentar: Pomen (2) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* védenja (poznavanja) – *vsebina*. Pomenska možnost se pri glagolu **уметь** pojavlja le v najstarejšem obdobju (11.–14. st.), na podlagi gradiva pa lahko ocenim, da sta bila prevladujoča vezavnostna vzorca verjetno **Snom – VF – Sak // SENT**; vzorec **Snom – VF – INF** (izpričan z dvema zgledoma) predstavlja le različico zadnjega (določilo **SENT**) ob izpolnjenih določenih slovničnih pogojih (enakost osebkov).

4.6.3.7.2.3

Pri pomenu (3) 'znati' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 147: *Desne določilne možnosti rus. уметь v pomenu (3) 'znati'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[3] Sdat				
[12] INF				

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* znanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da je stabilen in prevladujoč vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (od 11. st. do 20. st.). Vzorca **Snom – VF – Sak // Sdat** sta redkejša (a stabilna) – najbrž tudi zaradi tega, ker ju zaznamujejo specifične lastnosti: **Sak** je večinoma realiziran zaimensko (nadomešča kompleksnejše določilo), **Sdat** pa je vezan na predvidljivo leksikalno zapolnitev (*грамота, книга*).

4.6.3.7.2.4

V primeru pomena (4) 'biti sposoben, moči' je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* sposobnosti, zmožnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen in dobro izpričan vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**. Možnost se pojavlja kontinuirano od 11. do 20. st.

4.6.3.8 Glagol ВѢДѢТИ

Rus. **ВѢДѢТИ**, *вѣм(ь)*, *вѣст(ь)* nedov. izkazuje naslednje pomene: **(1)** ‘vedeti, poznati’ (tudi ‘spoznavati, zavedati se, razumeti’; slednje predvsem v 18. st.), **(2)** ‘znati, moči’ in **(3)** ‘voditi, upravljati’ (SDRja11–14, II, 290–291; SRja11–17, II, 45–46; SRja18, II, 242–243).⁷²³

4.6.3.8.1 Desna vezljivost

Rus. **ВѢДѢТИ** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 148: *Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					1 2 3
[4] Sins					3
[8] oSlok					1
[11] Part					1
[12] INF					1 2
[13] SENT					1
[15] Sak – Sak					1
[28] Sak – SENT					1
	Srezn., I, 481–482; SDRja11–14, II, 290–291	SRja11–17, II, 45–46	SRja18, II, 242–243		

4.6.3.8.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo možnosti: **(1)** sklonski določili **[2] Sak** ter **[4] Sins**; **(2)** predložnosklonsko določilo **[8] oSlok**; med **(3)** deležniška, nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[11] Part**, **[12] INF**, **[13] SENT**. V primeru **(4) dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih določilnih možnostih: **[15] Sak – Sak** in **[28] Sak – SENT**.

723 Glagol **ВѢДѢТИ** se glede na analizirana slovarska dela pojavlja še v 18. st. (SRja18, II, 242–243), medtem ko ga kasneje popolnoma nadomesti k njemu tvorjen drugotni nedov. **ведать** oz. star. **ВѢДАТИ** (prim. nedov. na *-aje-*, *-ati*; Vaillant, 1966, 448–449, 476); glagola torej soobstajata od najstarejših obdobj rus. jezika (tj. od 11. st., ne od 12. st., kot navaja P. Ja. Černyh /1999, 137/) do 18. st. Za obdobje od 11. do 17. st. se navaja tudi oblika nedoločnika **вѣсти** (!), sed. *вѣсть* (SRja11–17, II, 45; navaja tudi Dal', I, 329).

4.6.3.8.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.8.2.1

Pri pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 149: *Desne določilne možnosti rus. вѣдѣнью v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak	■			
[8] oSlok			■	
[11] Part	■			
[12] INF		■		
[13] SENT	■			
[15] Sak – Sak	■			
[28] Sak – SENT	■	■	■	

Komentar: V pomenu (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina* (tj. *védenje* samo). Na podlagi gradiva lahko sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – SENT**, saj sta bogato gradivsko izpričana v obdobju med 11. in 18. st.

Manj stabilen je vzorec **Snom – VF – INF** (INF ustreza **SENT** pod določenimi slovničnimi pogoji), gradivsko še manj pa **Snom – VF – Part**, **Snom – VF – oSlok** (samo 13. oz. 18. st.).

V različici zgornjega razmerja *nosilec védenja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec védenja – prizadeto – vsebina*); razmerju ustrezata dva nestabilna vezavnostna vzorca: pogostejši **Snom – VF – Sak – SENT** in časovno bolj izoliran **Snom – VF – Sak – Sak**.

4.6.3.8.2.2

Pri pomenu (2) ‘znati, moči’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 150: *Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти v pomenu (2) ‘znati, moči’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[12] INF				

Komentar: Pomen (2) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* znanja, zmožnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da je stabilen – tudi bogato izpričan – samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, medtem ko je vzorec **Snom – VF – Sak** vezan na izoliran zglede iz 14. st.

4.6.3.8.2.3

Pri pomenu (3) ‘voditi, upravljati’ sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 151: *Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти v pomenu (3) ‘voditi, upravljati’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[4] Sins				

Komentar: V primeru pomena (3) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* upravljanja – *prizadeto* (*predmet* upravljanja). Gradivo izkazuje osamljene zglede, ki ustrezajo vezavnostnima vzorcema **Snom – VF – Sak // Sins**. Glede na navedeno bi lahko sklepali, da je bil pomen (3) v primeru glagola **вѣдѣти** obrozen.

4.6.3.9 Glagol ВЕДАТЬ

Rus. drugotni nedov. **вѣдати**, *-аю, -ають*, kasneje **ведать**, *-аю, -аем* (balto-slov. iterativ na *-aje-*, *-ati*; Vaillant, 1966, 448–449, 476), gradivsko izpričan od 11. st. naprej, izkazuje pomene (1) ‘vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti’, (2) ‘doživljati, imeti izkušnje, čutiti’, (3) ‘upravljati, voditi’, (4) ‘prištevati, šteti k’ (v administrativno-ekonomskem smislu) ter (5) ‘znati, moči’; zgledi pomena (4) so iz 16., zgledi pomena (5) pa iz 18. st. (SDRja11–14, II, 288; SRja11–17, II, 43–44; SRja18, II, 240–241; Pušk., I, 223; SSRja, II, 109–110). Glagol je v 2. pol. 20. st. označen kot *zastarel* – izvzet je le pomen (3) (Ožegov, 71).

4.6.3.9.1 Desna vezljivost

Rus. **ведать** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 152: *Desne določilne možnosti rus. ведать*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					1 2 3
[4] Sins					3
[6] proSak					1
[8] oSlok					1
[10] nadSins					3
[11] Part					1
[12] INF					1 5
[13] SENT					1
[15] Sak – Sak					1
[17] Sak – Sins					2
[20] Sak – vSak					4
[23] Sak – kSdat					4
[27] Sak – INF					1
[31] oSlok – SENT					1
	Srezn., I, 478–479; SDRja11–14, II, 288	SRja11–17, II, 43–44	SRja18, II, 240–241	Pušk., I, 223; Dal', I, 329– 330; SSRja, II, 109–110	

4.6.3.9.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo naslednje možnosti: **(1)** sklonski določili **[2] Sak**, **[4] Sins**; **(2)** predložnosklonska določila **[6] proSak**, **[8] oSlok**, **[10] nadSins**; med **(3)** deležniška, nedoločniška in odvisniška določila sodijo **[11] Part**, **[12] INF**, **[13] SENT**. V primeru **(4)** **dveh desnih določil** pa lahko govorimo o naslednjih določilnih možnostih: **[15] Sak – Sak**, **[17] Sak – Sins**, **[20] Sak – vSak**, **[23] Sak – kSdat**, **[27] Sak – INF** in **[31] oSlok – SENT**.

4.6.3.9.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.9.2.1

Pri pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 153: *Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[6] proSak				
[8] oSlok				
[11] Part				
[12] INF				
[13] SENT				
[15] Sak – Sak				
[27] Sak – INF				
[31] oSlok – SENT				

Komentar: V pomenu (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – SENT**, saj sta bogato gradivsko izpričana v celotnem obdobju med 11. in 20. st.

Nestabilna (v gradivu izkazana z izoliranimi zglede) sta vzorca **Snom – VF – INF // Part (INF, Part** ustrezata **SENT** pod določenimi slovničnimi pogoji), enako pa velja tudi za **Snom – VF – proSak // oSlok** (zgleda z *razmernim vsebinskim udeležencem* se pojavljata zgolj v 18. st.).

V različici zgornjega razmerja *nosilec védenja* pripiše *vsebinskemu udeležencu* (tip *prizadeto*) določeno *vsebino, lastnost* (pomenski vzorec *nosilec védenja – prizadeto – vsebina*); razmerju ustrezajo manj stabilni vezavnostni vzorci (izkazani z osamljenimi zgledi, vezani na določena časovna obdobja): **Snom – VF – Sak – Sak // INF**.

Soroden zgornjemu je pomenski vzorec *vedeti – o kom, čem – kaj*, katerega redki zgledi (11.–14. st.) kažejo na manj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – oSlok – SENT**.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba za strus. upoštevati še določilo **Sgen** (kot redko konkurenčno možnost k **Sak**), prim. *u daхъ cp(д)цю своегоу да вѣдату премдр(с)ти u разоума* ΓΑ, 147 (Krys'ko, 2006, 199).

4.6.3.9.2.2

Pri pomenu (2) 'doživljati, imeti izkušnje, čutiti' sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 154: *Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (2) 'doživljati, imeti izkušnje, čutiti'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[17] Sak – Sins				

Komentar: V primeru pomena (2) (izkazan od 18. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* doživljanja itn. – *vsebina*. Glede na gradivo lahko sklepam, da mu ustreza stabilen (dobro gradivsko podprt) vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

V različici zgornjega razmerja *nosilec* doživljanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec – prizadeto – vsebina*); razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins**, izkazan z osamljenim zgledom iz 18. st.

4.6.3.9.2.3

Pri pomenu (3) 'upravljati, voditi' so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 155: *Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (3) 'upravljati, voditi'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[4] Sins				
[10] nadSins				

Komentar: Pomen (3) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* upravljanja – *prizadeto* (*predmet* upravljanja). Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen (gradivsko dobro podprt) vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

Gradivo izkazuje v pomenu (3) tudi dva manj stabilna vzorca: **Snom – VF – Sins**, ki se pojavlja samo v 19.–20. st. (gradivsko v tem obdobju dobro izpričan), ter **Snom – VF – nadSins** (osamljen zgled iz 17. st.).

4.6.3.9.2.4

Pri pomenu (4) ‘prištrevati, šteti k’ (v administrativno-ekonomskem smislu; 16. st.) sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 156: *Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (4) ‘prištrevati, šteti k’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[20] Sak – vSak				
[23] Sak – kSdat				

Komentar: V primeru pomena (4) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec – prizadeto – prejemnik*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – vSak // kSdat**; vsak je gradivsko izpričan z osamljenim zgledom iz 16. st.

4.6.3.9.2.5

V primeru pomena (5) ‘znati, moči’ (18. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec znanja, zmožnosti – vsebina*, ustreza pa mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, gradivsko izpričan z osamljenim zgledom.⁷²⁴

4.6.3.10 Glagol ВЕДЫВАТЬ

Od 19. st. je izpričan tudi k **ведать** tvorjen drugotni nedov. (iter.) **ведывать, -аю, -аем** (prim. izpeljanke na *-yvati*, sed. *-vae-*; Vaillant, 1966, 492) s pomenom ‘vedeti, imeti védenje’ oz. ‘знать, иметь о чем сведение’ (Dal’, I, 329; SSRja, II, 110).

4.6.3.10.1 Desna vezljivost

Rus. glagol **ведывать** izkazuje med določilnimi možnostmi le sklonsko določilo [2] **Sak**.

⁷²⁴ Ob gradivsko tako izoliranem pomenu in vezljivosti se postavlja vprašanje, ali ne sodi zgled k pomenu (1); ločeno obravnavo pa vendarle upravičujejo drugačne vezljivostne značilnosti.

4.6.3.10.2 Od pomena k določilom

V primeru pomena ‘vedeti, imeti védenje’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je gradivsko izpričan z dokaj redkimi zgledi iz 19.–20. st.

4.6.3.11 Glagol ЗНАТЬ

Rus. **знать**, *-аю, -аем* nedov. izkazuje pomene: **(1)** ‘vedeti, imeti védenje o’, **(2)** ‘priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati’, **(3)** ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’, **(4)** ‘imeti sposobnosti, imeti znanje, znati’ in **(5)** ‘biti vidno’ (SDRja11–14, III, 399–400; SRja18, VIII, 213–216; Pušk., II, 151–154; SSRja, IV, 1288–1296).

4.6.3.11.1 Desna vezljivost

Rus. **знать** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 157: *Desne določilne možnosti rus. знать*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					1 2 3 4 5
[3] Sdat					4
[8] oSlok					1
[9] vSlok					4
[12] INF					4
[13] SENT					1 2
[15] Sak – Sak					1 2
[17] Sak – Sins					2
[21] Sak – zaSak					2
[26] Sak – Part					1
[27] Sak – INF					1 2
[28] Sak – SENT					1
[32] ADV					4
	SDRja11–14, III, 399–400		SRja18, VIII, 213–216	Pušk., II, 151–154; Dal', I, 688–689; SSRja, IV, 1288–1296	

4.6.3.11.1.1 Pregled desnih določil

Z **enim desnim določilom** se pojavljajo možnosti: (1) sklonski določili [2] **Sak**, [3] **Sdat**; (2) predložnosklonski določili [8] **oSlok**, [9] **vSlok**; med (3) nedoločniška in odvisniška določila sodita [12] **INF**, [13] **SENT**. V primeru (4) **dveh desnih določil** pa se lahko govori o naslednjih možnostih: [15] **Sak – Sak**, [17] **Sak – Sins**, [21] **Sak – zaSak**, [26] **Sak – Part**, [27] **Sak – INF** in [28] **Sak – SENT**. Poseben status pa ima verjetno določilo [32] **ADV**.

4.6.3.11.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.11.2.1

Pri pomenu (1) ‘vedeti, imeti védenje o’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 158: *Desne določilne možnosti rus. знать v pomenu (1) ‘vedeti, imeti védenje o’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[8] oSlok				
[13] SENT				
[15] Sak – Sak				
[26] Sak – Part				
[27] Sak – INF				
[28] Sak – SENT				

Komentar: V pomenu (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da sta stabilna vezavnostna vzorca predvsem **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – SENT**, saj sta bogato gradivsko izpričana v celotnem obdobju med 11. in 20. st. Prav tako stabilen, čeprav gradivsko vezan na čas 18.–20. st., se zdi tudi vzorec z *razmernim vsebinskim* udeležencem **Snom – VF – oSlok**.

V različici razmerja *nosilec védenja* pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) določeno *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec védenja – prizadeto – vsebina*); ustrezajo mu štirje vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak – Sak** ter **Snom – VF – Sak – Part // INF // SENT**. Čeprav so vsi nestabilni (osamljeni zglede) in

časovno vezani na določena obdobja (11.–14. st.: **Sak – Part // SENT**; 18. st.: **Sak – Sak, Sak – INF**), pa skupno število potrjuje pomensko razmerje.

Dopolnitev: Ob vzpostavljenih možnostih pri pomenu (1) je treba za 17. st. upoštevati še redke vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – proSak**, prim. *a про того мочно зна(т) правду и богобоязною промышль короля Великои Британие* VK I 17.56, za 20.–21. st. pa **Snom – VF – proSak**, prim. *Гусинский ответил, что Путин знал и про майский наезд на офиц „Медиа-Моста“, и о его аресте* (zgled iz leta 2000; Maier, 2006, 90).

4.6.3.11.2.2

Pri pomenu (2) ‘priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 159: *Desne določilne možnosti rus. знать v pomenu (2) ‘priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[13] SENT				
[15] Sak – Sak				
[17] Sak – Sins				
[21] Sak – zaSak				
[27] Sak – INF				

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* priznavanja itn. – *vseбина*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da je stabilen – tudi gradivsko bogato izpričan – samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (za celotno obdobje 11.–20. st.), medtem ko je vzorec **Snom – VF – SENT** v gradivu zastopan z osamljenimi zgledi iz 18. st.⁷²⁵

Različico zgornjega vezljivostnega razmerja predstavlja pomenski vzorec *nosilec* priznavanja itn. – *prizadeto – vseбина*; ustrezajo mu štirje vezavnostni vzorci: **Snom – VF – Sak – Sak // Sins // zaSak** ter **Snom – VF – Sak – INF**. Vzorci so sicer nestabilni (osamljeni zgledi), časovno vezani na določena obdobja (11.–14.

⁷²⁵ Zaradi prekrivnosti pomenov (1) in (2) bi lahko domnevali, da je bilo zgledov vezavnostne možnosti **Snom – VF – SENT** ob pomenu (2) v zgodovini rus. jezika več (in so morebiti bili uvrščeni k pomenu (1)); lahko pa bi relativno redke zglede ob pomenu (2) uvrstili k pomenu (1).

st.: **Sak – Sak**; 18. st.: **Sak – zaSak, Sak – INF**; 19.–20. st.: **Sak – Sins**), njihovo skupno število pa vendarle potrjuje vezljivostno možnost.

4.6.3.11.2.3

V primeru pomena (3) ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’ je vzpostavljeno razmerje med *nosilcem* doživljanja in *vsebino*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki ga gradivo bogato potrjuje za 11.–20. st.

4.6.3.11.2.4

Pri pomenu (4) ‘imeti sposobnosti, imeti znanje, znati’ so izpričane naslednje določilne možnosti:

Tabela 160: *Desne določilne možnosti rus. знать v pomenu (4) ‘imeti sposobnosti, imeti znanje, znati’*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[3] Sdat				
[9] vSlok				
[12] INF				
[32] ADV				

Komentar: Pomen (4) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* znanja, sposobnosti – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da je stabilen samo vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je gradivsko bogato izpričan od 11. do 20. st.

Nekoliko manj stabilna sta vzorca **Snom – VF – INF**, **Snom – VF – ADV** (slednji s predvidljivo leksikalno zapolnitvijo določila **ADV**), ki sta časovno vezana na čas od 18. do 20. st.; vzorca **Snom – VF – Sdat // vSlok** (leksikalna zapolnitev **Sdat** je *зпамота*) sta v analiziranem gradivu izkazana z osamljenimi zgledi iz 18. st. (kar bi kazalo na nestabilnost).

4.6.3.11.2.5

V primeru pomena (5) ‘biti vidno’ (brezos.) se vzpostavlja pomenski vzorec s *prizadetim* z zaznavanjem. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza stabilen

vezavnostni vzorec **VF – Sak**, ki se pojavlja od 11. do 18. st. (gradivsko je v odnosu do »osebnega« vzorca **Snom – VF – Sak** izkazan z manj zgledi).

4.6.3.12 Glagol ЗНАВАТЬ

Rus. **знавать**, *-аю, -аем* nedov. (prim. drugotni nedov. na *-vati*; Vaillant, 1966, 484–485) izkazuje dva pomena: **(1)** ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’ in **(2)** ‘biti seznanjen s kom, poznati’; gradivsko je izpričan od 19. st. dalje (Pušk., II, 145–146; SSRja, IV, 1272–1273).

4.6.3.12.1 Desna vezljivost

Rus. **знавать** izkazuje naslednje določilne možnosti:

Tabela 161: *Desne določilne možnosti rus. знавать*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.	pomen
[2] Sak					1 2
[17] Sak – Sins					2
				Pušk., II, 145–146; SSRja, IV, 1272–1273	

4.6.3.12.1.1 Pregled desnih določil

Rus. glagol **знавать** izkazuje med določilnimi možnostmi sklonsko določilo **[2] Sak** in možnost z dvema določiloma **[17] Sak – Sins**.

4.6.3.12.2 Od pomenov k določilom

4.6.3.12.2.1

V primeru pomena **(1)** ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’ je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec doživljanja – vsebina*. Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza najbrž stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je izpričan z dokaj redkimi zgledi iz 19.–20. st.

4.6.3.12.2.2

Pri pomenu (2) 'biti seznanjen s kom, poznati' sta izpričani dve določilni možnosti:

Tabela 162: *Desne določilne možnosti rus. знавать v pomenu (2) 'biti seznanjen s kom, poznati'*

	11.–14. st.	14.–17. st.	18. st.	19.–20. st.
[2] Sak				
[17] Sak – Sins				

Komentar: V primeru pomena (2) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *vsebina*. Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza verjetno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je gradivsko dokaj dobro izpričan za obdobje 19.–20. st.

V različici razmerja *nosilec* poznavanja pripiše *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*) *vsebino*, *lastnost* (pomenski vzorec *nosilec* poznavanja – *prizadeto* – *vsebina*); ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins**, ki ga gradivo potrjuje z osamljenima zgledoma iz 19. st.

4.6.4 Povzetek

Glagol **мыслить** v pomenu (1) 'misliti, razmišljati' kaže na tri pomenska razmerja: (a) pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* je ustaljen, zaznamujejo pa ga stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** ter **Snom – VF – SENT** (do 20. st.); manj stabilno je desno določilo **INF** (do 18. st.), redka pa **proSak**, **naSak** (17. st.), **PG**, **ADV** (19.–20. st.); (b) pomenskemu razmerju med *nosilcem* mišljenja in *procesom* ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF**, stabilen od 18. st.; (c) pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženec* ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak*** – **proSak // oSlok** (prvi 17. st., drugi 18. st.). Pomen (2) 'nameravati, načrtovati, zamišljati si' kaže na ustaljen pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*, ki je stabilno realiziran v tipičnem vezavnostnem vzorcu **Snom – VF – INF** (strus. vzorec s **Sak** je nestabilen). Pomen (3) 'misliti, snovati v škodo/korist' odpira pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik* (do 18. st.), ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – naSak** in nestabilne desne določilne možnosti **Sak – Sdat // doSgen** (prva 11.–18. st., druga strus.) in **Sgen – naSak** (strus.). »Reducirani« vzorci so redki: bolj stabilno desno določilo **naSak** (strus.), vzorca z določiloma **Sak** (11.–18. st.) in **kSdat** (14.–17. st.) manj.

Obe modifikacijski izpeljanki z **мыслить** v skladenjski podstavi sta slabše izpričani (samo 16.–17. st.), kar vpliva na nestabilnost vezljivostnih možnosti. Glagol **мысливати** v pomenu (1) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ kaže na pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*, ki mu ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat** (16. st.). Glagol **мышливати** v pomenu (1) ‘nameravati, načrtovati, zamišljati si’ (pomenski vzorec *nosilec* namere – *vsebina*) izkazuje pričakovani vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (17. st.), v (2) ‘misliti, snovati v škodo/korist’ (*nosilec* mišljenja – *vsebina* – *prejemnik*) pa **Snom – VF – Sak – naSak** (17. st.).

Glagol **мнить** (v 2. pol. 20. st. *zastarel*) v pomenu (1) ‘misliti, domnevati; imeti za’ kaže na tri pomenska razmerja: (a) pomenskemu vzorcju *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**; manj stabilni so vzorci z desnimi določili **Sgen** (strus.), **oSlok** (18.–20. st.; frazeološko), **INF** (11.–18. st.), **Part** (strus.), **PG** (19.–20. st.); nestabilen je tudi vzorec **Snom – VF – ADV** (11.–18. st.), ki ustreza razmerju *misliti* – *kako*; (b) pomenskemu vzorcju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustrežata dokaj stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Part** (11.–18. st., **Part** do 17. st.), manj stabilni so **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak // jakoSak // vSlok** (vsi 11.–18. st., le **Sak – Sins** 19.–20. st.), osamljena pa **Snom – VF – Sak – INF // SENT** (strus.); v 16. st. je izpričan tudi vzorec **Snom – VF – Sdat – INF** (*nosilec* mišljenja – *prejemnik* – *vsebina*); (c) pomenskemu vzorcju *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženeec* ustreza relativno stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** (11.–20. st.). V pomenu (2) ‘razumeti; pomeniti, predstavljati’ (11.–17. st.) se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine – *pomenska vsebina* s stabilnejšim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – Sak** in izoliranim **Snom – VF – INF** (strus.). Pomen (3) ‘upati, računati na; nameravati’ kaže na pomenski vzorec *nosilec* upanja itn. – *vsebina*; pričakovano ga stabilno realizira vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (11.–20. st.), medtem ko je desno določilo **SENT** izolirano (14.–15. st.). Pomenu (4) ‘sumiti, imeti za krivega’ (17. st.) ustreza pomenski vzorec *nosilec* sumljenja – *razmerni vsebinski udeleženeec* – *vsebina* suma, krivde z nestabilno vezavnostno realizacijo **Snom – VF – naSak – vSlok**. Pomen (5) ‘pričakovati, predvidevati’ (18. st.) in pomenski vzorec *nosilec* pričakovanja itn. – *vsebina* izkazuje nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**.

Glagol **мѣнити** (do 17. st.) kaže v pomenu (1) ‘misliti, domnevati; imeti za’ na dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcju *nosilec* mišljenja – *vsebina* ustreza relativno stabilna vezava **Snom – VF – Sak** (vsaj 11.–14. st.), medtem ko

je desno določilo **oSlok** osamljeno (16. st.); **(b)** razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustrežata relativno stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Part** (11.–17. st.), določilna možnost **Sak – Sins** pa je izolirana (15.–16. st.). V pomenu **(2)** ‘razumeti, misliti si’ (*kaj s čim*) sta vzpostavljeni dve pomenski razmerji: **(a)** *nosilec* razumevanja – *vsebina* (tudi *nosilec* pomenske vsebine – *pomenska vsebina*) je bolj ustaljeno, čemur ustreza tudi relativna stabilnost vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak** (11.–17. st.); **(b)** neustaljenosti pomenskega vzorca *nosilec* razumevanja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza nestabilnost vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – Sak** (15. st.). Pomen **(3)** ‘imenovati, omenjati’ oblikuje dva pomenska vzorca: **(a)** *nosilec* dejavnosti – *vsebina* kaže na nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (11.–17. st.); **(b)** razmerju *nosilec* imenovanja – *prizadeto* – *vsebina* ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** (strus.). Na obrobno pomena **(4)** ‘obljubljati’ in pomenskega vzorca *nosilec* obljubljanja – *vsebina* – *prejemnik* kaže nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat** (izoliran zgled iz 13.–14. st.).

Šibko izpričana modifikacijska izpeljanka **мѣнати** (strus.) v pomenu **(1)** ‘imeti za’ kaže na pomenski vzorec *misliti* – *o kom, čem* – [*biti*] *kakšen*, ki mu ustreza vezava **Snom – VF – oSlok – Sins** (osamljen strus. zgled). Zgled pomena **(2)** ‘razumeti, misliti si, predstavljati si’ je neprimeren za vezljivostno analizo.

Glagol **уметь** izkazuje pomen **(1)** ‘razumeti’ le v strus.; ustrežata mu pomenski vzorec *nosilec* razumevanja – *vsebina* in osamljen zgled vezavnostnega vzorca **Snom – VF – SENT**. V pomenu **(2)** ‘vedeti, poznati’ (strus.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* védenja (poznavanja) – *vsebina*, ki mu ustrežata prevladujoča vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT**, medtem ko je desna določilna možnost **INF** obrobna. Pomen **(3)** ‘znati’ (11.–20. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* znanja – *vsebina*, ki mu ustrezajo trije stabilni vezavnostni vzorci: najpogostejši **Snom – VF – INF**, medtem ko sta desni določili **Sak**, **Sdat** redkejši (slednja leksikalno zapolnjena z *грамота*, *книга*). Pomen **(4)** ‘biti sposoben, moči’ (11.–20. st.) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* sposobnosti – *vsebina*, ki ga stabilno realizira vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

Glagol **вѣдѣти** (11.–18. st.) kaže v pomenu **(1)** ‘vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti’ na dve pomenski razmerji: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja – *vsebina* ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** (do 18. st.), medtem ko so desna določila **oSlok** (18. st.), **Part** (strus.) in **INF** (14.–18. st.) manj stabilna; **(b)** pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja – *prizadeto* – *vsebina* ustrežata dva nestabilna vezavnostna vzorca: **Snom – VF –**

Sak – Sak // SENT (prvi samo strus., drugi do 18. st.). Pomen **(2)** ‘znati, moči’ (11.–18. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* znanja itn. – *vsebina*, ki mu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, medtem ko je desno določilo **Sak** izolirano (14. st.). Pomen **(3)** ‘voditi, upravljati’ sodi v 13.–17. st. (obrobnost) in vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* upravljanja – *prizadeto* (*predmet* upravljanja), ki mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // Sins** (osamljeni zgledi).

Glagolu *ведѣти* konkurenčna modifikacijska izpeljanka **ведать** (v 2. pol. 20. st. *zastarela*) kaže v pomenu **(1)** ‘vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti’ na tri pomenska razmerja: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja – *vsebina* ustrežata stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** ter **Snom – VF – SENT**, medtem ko so določilne možnosti **proSak**, **oSlok** (18. st.), **Sgen**, **Part** (strus.) in **INF** (14.–17. st.) nestabilne; **(b)** pomenski vzorec *nosilec* védenja – *prizadeto* – *vsebina* se kaže kot manj običajen, saj mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // INF** (11.–14. st. oz. 18. st.); **(c)** enako velja za pomenski vzorec *vedeti* – *o kom, čem – kaj*, ki mu ustreza manj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – oSlok – SENT** (samo strus.). Pomen **(2)** ‘doživljati, imeti izkušnje, čutiti’ (od 18. st.) vzpostavlja dve razmerji: **(a)** pomenski vzorec *nosilec* doživljanja itn. – *vsebina* kaže na prekrivno stabilno vezavo **Snom – VF – Sak**; **(b)** pomenskemu vzorcu *nosilec* – *prizadeto* – *vsebina* ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** (18. st.). Pomen **(3)** ‘upravljati, voditi’ (19.–20. st.) kaže na pomenski vzorec *nosilec* upravljanja – *prizadeto* (*predmet* upravljanja); ustreza mu stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**; desni določili **Sins** (18.–20. st.) in **nadSins** (17. st.) sta manj stabilni. Pomen **(4)** ‘prištevati, šteti k’ (v administrativno-ekonomskem smislu; samo 16. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec* – *prizadeto* – *prejemnik*, ki mu ustrezata nestabilna vezavnostna vzorca **VF – Sak – vSak // kSdat**. V pomenu **(5)** ‘znati, moči’ (18. st.) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* znanja, zmožnosti – *vsebina*, ki mu ustreza nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

Slabo izpričana modifikacijska izpeljanka **ведывать** (19.–20. st.) izkazuje pomen ‘vedeti, imeti védenje’ (pomenski vzorec *nosilec* védenja – *vsebina*), ki mu ustrezajo redki zgledi vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak**.

Glagol **знать** kaže v pomenu **(1)** ‘vedeti, imeti védenje o’ na tri razmerja: **(a)** pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja – *vsebina* ustrezajo stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT**, **Snom – VF – oSlok** (slednji samo 18.–20. st.) ter nestabilen **Snom – VF – proSak** (20.–21. st.); **(b)** pomenski vzorec *nosilec* védenja – *prizadeto* – *vsebina* je manj običajen, čemur ustreza nestabilnost

vezavnostnih vzorcev **Snom – VF – Sak – Part // SENT** (od 11. do vključno 14. oz. 17. st.) in **Snom – VF – Sak – Sak // INF** (18. st.); (c) še manj je ustaljen pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženec* z nestabilnim vezavnostnim vzorcem **Snom – VF – Sak – proSak** (17. st.). Pomen (2) ‘priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati’ (11.–20. st.) vzpostavlja dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec priznavanja itn. – vsebina* ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, medtem ko je desno določilo **SENT** nestabilno (18. st.); (b) pomenski vzorec *nosilec priznavanja itn. – prizadeto – vsebina* potrjujejo nestabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak – Sak** (strus.), **Snom – VF – Sak – zaSak // INF** (18. st.), **Snom – VF – Sak – Sins** (19.–20. st.). Pomen (3) ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’ (11.–20. st.) oblikuje pomenski vzorec *nosilec doživljanja – vsebina*, ki mu ustreza stabilna vezavnostna realizacija **Snom – VF – Sak**. Pomen (4) ‘imeti sposobnosti, imeti znanje, znati’ (11.–20. st.) vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec znanja itn. – vsebina*, s katerim se prekriva stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**; nekoliko manj stabilni sta desni določili **INF, ADV** (18.–20. st.), medtem ko sta **Sdat** in **vSlok** izjemni (18. st.). V pomenu (5) ‘biti vidno’ (brezoz.; 11.–18. st.) se vzpostavlja pomenski vzorec s *prizadetim* z zaznavanjem, ki mu ustreza samo stabilen vezavnostni vzorec **VF – Sak**.

Šibko izpričana modifikacijska izpeljanka **знать** (19.–20. st.) kaže v pomenu (1) ‘preverjati na lastnih izkušnjah, doživljati’ na pomenski vzorec *nosilec doživljanja – vsebina*; ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (redki zgledi). Pomen (2) ‘biti seznanjen s kom, poznati’ oblikuje dve pomenski razmerji: (a) pomenskemu vzorcu *nosilec poznavanja – vsebina* ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**; (b) manj ustaljen je pomenski vzorec *nosilec poznavanja – prizadeto – vsebina*, kar se kaže v osamljenih zgledih vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak – Sins** (19. st.).

4.6.5 Primerjava vezave glagolov umevanja (glagoli mišljenja in glagoli védenja) v ruskem jeziku

4.6.5.1 Pomeni glagolov mišljenja

V skupino glagolov *mišljenja* sodijo **мыслить, мнить, мѣннити** (poleg njih se v skupini nahajajo izpeljanke **мысливати, мышливати, мѣннати**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:⁷²⁶

⁷²⁶ Za opredelitev primerljivega pomena glej 1.3.1 in 1.3.2.

Tabela 163: Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v ruščini

		МЫСЛИТЬ	МЫСЛИВАТИ	МЫШЛИВАТИ	МНИТЬ	МЪНИТИ	МЪНАТИ
a.	'misliti; imeti za'	(1)			(1)	(1)	(1)
b.	'nameravati, zamišljati si'	(2)		(1)	(3)		
c.	'misliti, snovati v škodo...'	(3)	(1)	(2)			
d.	'razumeti; pomeniti'				(2)	(2)	(2)
e.	'sumiti, imeti za krivega'				(4)		
f.	'pričakovati, predvidevati'				(5)		
g.	'imenovati, omenjati'					(3)	
h.	'obljubljati'					(4)	

4.6.5.2 Stabilnost pomenov glagolov mišljenja in njihove vezavnostne možnosti

4.6.5.2.1 Pomen a. 'misliti; imeti za'

Pomen 'misliti; imeti za' izkazujejo glagoli **МЫСЛИТЬ (1)**, **МНИТЬ (1)**, **МЪНИТИ (1)** in **МЪНАТИ (1)**. V primeru glagolov **МЫСЛИТЬ** in **МНИТЬ** je pomen potrjen za obdobje 11.–20. st., pri glagolu **МЪНИТИ** se pojavlja v 11.–17. st. (tako kot sam glagol), pri **МЪНАТИ** pa v 11.–14. st. (tako kot sam glagol). Število zgledov in časovna opredelitev pojavljanja glagola **МЪНАТИ** potrjujeta njegovo izoliranost.

Glagol **МЫСЛИТЬ** ne izkazuje podpomena 'imeti za', glagol **МЪНАТИ** pa 'misliti', kar vpliva na njune vezljivostne lastnosti.

4.6.5.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti; imeti za'

Tabela 164: Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti; imeti za' v ruščini

	МЫСЛИТЬ	МНИТЬ	МЪНИТИ	МЪНАТИ
Snom – VF	18.–20. st.			
Snom – VF – Sak	11.–20. st.	11.–20. st.	11.–14. st.	
Snom – VF – Sgen		11.–14. st.		
Snom – VF – naSak	17. st.			
Snom – VF – proSak	17. st.			
Snom – VF – oSlok	11.–20. st.	18.–20. st.	14.–17. st.	
Snom – VF – Part		11.–14. st.		
Snom – VF – INF	11.–18. st.	11.–18. st.		
Snom – VF – SENT	11.–20. st.	11.–20. st.		
Snom – VF – PG	19.–20. st.	19.–20. st.		
Snom – VF – Sak – Sak		11.–18. st.	11.–17. st.	
Snom – VF – Sak – Sins		19.–20. st.	15.–16. st.	
Snom – VF – Sak – zaSak		18. st.		
Snom – VF – Sak – jakoSak		14.–17. st.		
Snom – VF – Sak* – proSak	17. st.			
Snom – VF – Sak* – oSlok	18. st.	11.–20. st.		
Snom – VF – Sak – vSlok		11.–18. st.		
Snom – VF – Sak – Part		11.–17. st.	11.–17. st.	
Snom – VF – Sak – INF		11.–14. st.		
Snom – VF – Sak – SENT		11.–14. st.		
Snom – VF – Sdat – INF		16. st.		
Snom – VF – oSlok – Sins				11.–14. st.
Snom – VF – ADV	19.–20. st.	11.–18. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci le enega izkazujejo trije glagoli: **Snom – VF – Sak** (**мыслить, мнить** 11.–20. st.; **мънити** 11.–14. st.). Dva glagola izkazujeta vzorec **Snom – VF – SENT** (**мыслить, мнить** 11.–20. st.; oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *vsebina*). Dva glagola izkazujeta skupna vzorca **Snom – VF – Sak – Sak // Part** (**мнить, мънити** predvsem 11.–17. st.; *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*).

Ostali stabilni vezavnostni vzorci zaznamujejo posamezne glagole: **мыслить** zaznamujejo **Snom – VF** (18.–20. st.; *nosilec* mišljenjskega procesa – *proces*), **Snom – VF – oSlok** (11.–20. st.) ter **Snom – VF – INF** (11.–18. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*); glagol **мнить** pa **Snom – VF – Sak* – oSlok** (11.–20. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina* – *razmerni vsebinski udeleženec*).⁷²⁷

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci štiri izkazujejo dva glagola: glagola **мнить** in **мънити** izkazujejo vzorca **Snom – VF – oSlok** (18.–20. st./14.–17. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*) in **Snom – VF – Sak – Sins** (19.–20. st./15.–16. st.; *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*); glagola **мыслить** in **мнить** izkazujejo vzorca **Snom – VF – PG** (19.–20. st.) in **Snom – VF – ADV** (19.–20. st./11.–18. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*). Ostali vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenu ‘misliti; imeti za’ prevladujejo **мыслить, мнить** in **мънити** (izpeljanka **мънати** ima marginalno vlogo); najstabilnejše konkurenčno razmerje je med **мыслить** in **мнить** (razmerje sega v 20. st., kaže se v boljši gradivski zastopanosti in prekrivanju več vezavnostnih možnosti), medtem ko je pojavljanje glagola **мънити** vezano na obdobje do konca 17. st.

Ena izmed pričakovanih vezljivostnih posebnosti je, da **мыслить** ne izkazuje vzorcev, ki bi ustrezali pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* (nima podpomena ‘imeti za’); le-ti so »rezervirani« za glagola **мнить** in **мънити**. Med glagoli je **мыслить** tudi edini, ki izkazuje vezavnostno možnost brez desnih določil (pomen ‘razmišljati’). Konkretnije o stabilnih vezavnostnih vzorcih glej zgoraj.

4.6.5.2.2 Pomen b. ‘nameravati, zamišljati si’

Pomen ‘nameravati, zamišljati si’ izkazujejo glagoli **мыслить (2), мышливати (1)** in **мнить (3)**. V primeru glagolov **мыслить** in **мнить** je pomen potrjen v 11.–20. st., pri **мышливати** pa z osamljenim zgledom iz 17. st.

⁷²⁷ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

Glagol **мнить** izkazuje podpomen ‘upati, računati na’, kar lahko vpliva na vezljivost.

4.6.5.2.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. ‘nameravati, zamišljati si’

Tabela 165: *Vezavnostne možnosti pomena b. ‘nameravati, zamišljati si’ v ruščini*

	мыслить	мышливати	мнить
Snom – VF – Sak	14. st.		
Snom – VF – INF	11.–20. st.	17. st.	11.–20. st.
Snom – VF – SENT			14.–15. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je le **Snom – VF – INF**, ki ga izkazujeta **мыслить** in **мнить** (11.–20. st.; pomenski vzorec *nosilec namere – vsebina*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci se nahajajo trije: glagol **мыслить** zaznamuje **Snom – VF – Sak** (14. st.), glagol **мнить** pa **Snom – VF – SENT** (14.–15. st.; *nosilec namere – vsebina*). Posebno pozornost si zasluži vzorec **Snom – VF – INF** ob **мышливати**; v tem primeru je nestabilnost vzorca posledica vezavnosti pomena na določeno obdobje in marginalnosti glagola.

Prevladujoč vezavnostni vzorec v pomenu je **Snom – VF – INF**; sklepam, da je **INF** tipično določilo za izražanje *vsebinsko-namernega* udeleženca. Preostala redka vzorca sta se pojavljala v starejših obdobjih rus. jezika (z verjetno nevtraliziranim pomenom namere).

4.6.5.2.3 Pomen c. ‘misliti, snovati v škodo/korist’

Pomen ‘misliti, snovati v škodo/korist’ izkazujejo glagoli **мыслить** (3), **мышливати** (1) in **мышливати** (2). V primeru glagola **мыслить** je pomen potrjen za 11.–18. st., pri glagolih **мышливати** in **мышливати** pa z osamljenima zgledoma za 16. oz. 17. st.

4.6.5.2.3.1 Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist' v ruščini

Tabela 166: Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist' v ruščini

	мыслить	мысливати	мышливати
Snom – VF – Sak	11.–18. st.		
Snom – VF – kSdat	17. st.		
Snom – VF – naSak	11.–14. st.		
Snom – VF – Sak – Sdat	11.–18. st.	16. st.	
Snom – VF – Sak – naSak	11.–18. st.		17. st.
Snom – VF – Sak – doSgen	11.–14. st.		
Snom – VF – Sgen – naSak	11.–14. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – Sak – naSak**, ki ga izkazuje **мыслить** (11.–18. st.; *nosilec – vsebina – prejemnik*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le enega izkazujeta dva glagola: glagola **мыслить** in **мысливати** izkazujeta vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat** (11.–18. st./16. st.; *nosilec – vsebina – prejemnik*). Pomenljiv je ob glagolu **мышливати** nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak – naSak** (17. st.). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

V pomenu 'misliti, snovati v škodo/korist' med mišljenjskimi glagoli močno prevladuje **мыслить**, medtem ko imata izpeljanki **мысливати** in **мышливати** stransko vlogo. Večina vezavnostnih vzorcev je nestabilna (ali manj stabilna) in zaznamuje le najstarejša obdobja rus. knj. jezika, kar govori o časovno in gradivsko zamejenem pomenu. Med vzorci je treba izpostaviti **Snom – VF – Sak – Sdat // naSak**, ki sta tipična predstavnika pomenskega razmerja *nosilec* mišljenja, snovanja – *prejemnik – vsebina* (slednja je pomensko največkrat označena kot 'negativno').

4.6.5.2.4 Pomen d. 'razumeti; pomeniti'

Pomen 'razumeti; pomeniti' izkazujejo glagoli **МНИТЬ (2)**, **МЪНИТИ (2)** in **МЪНАТИ (2)**. V primeru glagolov **МНИТЬ** in **МЪНИТИ** je pomen potrjen za 11.–17. st.; za vezljivostno analizo neustrezen zgled kaže na izoliranost pomena d. pri glagolu **МЪНАТИ** (12.–13. st.).

4.6.5.2.4.1 Vezavnostne možnosti pomena d. 'razumeti; pomeniti'

Tabela 167: Vezavnostne možnosti pomena d. 'razumeti; pomeniti' v ruščini

	МНИТЬ	МЪНИТИ	МЪНАТИ
Snom – VF – Sak	11.–17. st.	11.–17. st.	
Snom – VF – INF	13. st.		neustrezno
Snom – VF – Sak – Sak		15. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – Sak**, ki ga izkazujeta **МНИТЬ** in **МЪНИТИ** (11.–17. st.; pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina*, tudi *nosilec* razumevanja – *vsebina* pri **МЪНИТИ**).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci se nahajata dva: glagol **МНИТЬ** zaznamuje **Snom – VF – INF** (13. st.; *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina*), glagol **МЪНИТИ** pa vzorec **Snom – VF – Sak – Sak** (15. st.; *nosilec* razumevanja – *pri-zadeto* – *vsebina*).

Pomen 'razumeti; pomeniti' je zaznamoval rus. *mišljenjske* glagole (predvsem **МНИТЬ** in **МЪНИТИ**) do 17. st. Edina vezavnostna možnost, ki je stabilno zaznamovala celotno obdobje 11.–17. st., je **Snom – VF – Sak** (pomenski vzorec *nosilec* pomenske vsebine, razumevanja – *vsebina*).

4.6.5.2.5 Ostali pomeni

Pomene e–h izkazujejo zgolj posamezni glagoli, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vezljivostne značilnosti pomenov so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **мнить** 4.6.3.4.2.4 in 4.6.3.4.2.5 za **e.** ‘sumiti, imeti za krivega’ in **f.** ‘pričakovati, predvidevati’; glej **мѣнити** 4.6.3.5.2.3 in 4.6.3.5.2.4 za **g.** ‘imenovati, omenjati’ in **h.** ‘obljubljati’.

4.6.5.3 Pomeni glagolov védenja

V skupino glagolov *védenja* sodijo **уметь**, **вѣдѣти**, **знать** (poleg njih se v skupini nahajajo še izpeljanke **ведать**, **ведывать**, **знавать**). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 168: *Primerljivi pomeni glagolov védenja v ruščini*

	уметь	вѣдѣти	ведать	ведывать	знать	знавать
a. ‘razumeti’	(1)				(2)	
b. ‘vedeti, poznati’	(2)	(1)	(1)	(1)	(1)	(2)
c. ‘znati’	(3)	(2)	(5)		(4)	
d. ‘biti sposoben, moči’	(4)					
e. ‘voditi, upravljati’		(3)	(3)			
f. ‘doživljati, čutiti’			(2)		(3)	(1)
g. ‘prištevati, šteti k’			(4)			
h. ‘biti vidno’					(5)	

4.6.5.4 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

4.6.5.4.1 Pomen a. ‘razumeti’

Pomen ‘razumeti’ izkazujeta glagola **уметь** (1) in **знать** (2). V primeru **уметь** je pomen potrjen za obdobje 11.–14. st., pri glagolu **знать** se pojavlja v 11.–20. st. Glagol **знать** izkazuje podpomene ‘priznavati; imeti predstavo o; poznati’, kar vpliva na njegove vezljivostne lastnosti.

4.6.5.4.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. 'razumeti'

Tabela 169: Vezavnostne možnosti pomena a. 'razumeti' v ruščini

	УМЕТЬ	ЗНАТЬ
Snom – VF – Sak		11.–20. st.
Snom – VF – SENT	12. st.	18. st.
Snom – VF – Sak – Sak		11.–14. st.
Snom – VF – Sak – Sins		19.–20. st.
Snom – VF – Sak – zaSak		18. st.
Snom – VF – Sak – INF		18. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Stabilen (ali bolj stabilen) vezavnostni vzorec je zgolj **Snom – VF – Sak**, ki ga izkazuje **знать** (11.–20. st.; pomenski vzorec *nosilec* razumevanja itn. – *vsebina*).

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci le enega izkazujeta oba glagola: **Snom – VF – SENT** (12. st./18. st.; *nosilec* razumevanja itn. – *vsebina*). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo glagol **знать** (glej tabelo).

Med analiziranimi *védenjskimi* glagoli se v pomenu 'razumeti' pojavljata dominantni **знать** (časovno, gradivsko in vezljivostno najbolj stabilen) in marginalni **уметь**. Edini vezavnostni vzorec, ki stabilno zaznamuje obdobje 11.–20. st., pa je **Snom – VF – Sak** (*nosilec* razumevanja – *vsebina*).

4.6.5.4.2 Pomen b. 'vedeti, poznati'

Pomen 'vedeti, poznati' izkazujejo glagoli **уметь (2)**, **вѣдѣти (1)**, **ведать (1)**, **ведывать (1)**, **знать (1)** in **знавать (2)**. V primeru glagola **уметь** je pomen potrjen za 11.–14. st., pri glagolu **вѣдѣти** se pojavlja v 11.–18. st. (tako kot sam glagol). Pri glagolih **ведывать** in **знавать** je pomen potrjen za 19.–20. st. (tako kot sama glagola), le pri **ведать** in **знать** za čas od 11. do 20. st.

Glagola **ведывать**, **знать** ne izkazujeta podpomena ‘poznati’, **знавать** ‘vedeti’, medtem ko glagol **ведать** izkazuje še podpomene ‘razumeti se na; zavedati se, razumeti’; navedeno vpliva na vezljivostne lastnosti glagolov.

4.6.5.4.2.1 Vezavnostne možnosti pomena b. ‘vedeti, poznati’

Tabela 170: *Vezavnostne možnosti pomena b. ‘vedeti, poznati’ v ruščini*

	уметь	вѣдѣти	ведать	ведывать	знать	знавать
Snom – VF – Sak	11.–14. st.	11.–18. st.	11.–20. st.	19.–20. st.	11.–20. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sgen			11.–14. st.			
Snom – VF – proSak			18. st.		20.–21. st.	
Snom – VF – oSlok		18. st.	18. st.		18.–20. st.	
Snom – VF – Part		13. st.	14. st.			
Snom – VF – INF	11.–14. st.	14.–18. st.	17.–18. st.			
Snom – VF – SENT	11.–14. st.	11.–18. st.	11.–20. st.		11.–20. st.	
Snom – VF – Sak – Sak		11.–14. st.	11.–14. st.		18. st.	
Snom – VF – Sak – Sins						19. st.
Snom – VF – Sak – proSak					17. st.	
Snom – VF – Sak – Part					11.–14. st.	
Snom – VF – Sak – INF			18. st.		18. st.	
Snom – VF – Sak – SENT		11.–18. st.			11.–17. st.	
Snom – VF – oSlok – SENT			11.–14. st.			

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci le enega izkazujejo štiri glagoli: **Snom – VF – Sak** (**вѣдѣти** 11.–18. st.; **ведать**, **знать**, **знавать** 11.–20. st.). Trije glagoli izkazujejo vzorec **Snom – VF – SENT** (**вѣдѣти**

11.–18. st.; **ведать, знать** 11.–20. st.; pomenski vzorec *nosilec védenja – vsebina*). Preostala stabilna vzorca sta **Snom – VF – oSlok** ob glagolu **знать** (18.–20. st.; *nosilec védenja – vsebina*) in dokaj stabilni **Snom – VF – Sak – SENT** ob **вѣдѣти** (11.–18. st.; *nosilec védenja – prizadeto – vsebina*).⁷²⁸

Med nestabilnimi (ali manj stabilnimi) vzorci dva izkazujejo trije glagoli: vzorec **Snom – VF – INF** (*nosilec védenja – vsebina*) izkazujejo glagoli **уметь** (11.–14. st.), **вѣдѣти** (14.–18. st.) in **ведать** (17.–18. st.); vzorec **Snom – VF – Sak – Sak** (*nosilec védenja – prizadeto – vsebina*) izkazujejo glagoli **вѣдѣти, ведать** (11.–14. st.) in **знать** (18. st.). Pet vzorcev je izkazanih pri dveh glagolih: glagola **вѣдѣти, ведать** izkazujeta vzorca **Snom – VF – oSlok** (18. st.) in **Snom – VF – Part** (13. st./14. st.); vzorec **Snom – VF – Sak** (*nosilec védenja – vsebina*) zaznamuje glagola **уметь** (11.–14. st.) in **ведывать** (19.–20. st.); ob glagolih **ведать, знать** pa sta izkazana vzorca **Snom – VF – proSak** (*nosilec védenja – vsebina*; 18. st. oz. 20.–21. st.) in **Snom – VF – Sak – INF** (*nosilec védenja – prizadeto – vsebina*; 18. st.). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo posamezne glagole (glej tabelo).

Med glagoli s pomenoma ‘vedeti, poznati’ prevladujejo **вѣдѣти, ведать, знать** in **знавать**. Najstabilnejše konkurenčno razmerje izkazujeta **ведать** in **знать** (razmerje sega v 20. st., kar se kaže v močni gradivski zastopanosti in v prekrivanju več vezljivostnih možnosti), do konca 18. st. pa jima je konkuriral še **вѣдѣти**; v razmerju je prevladal **знать**.

Med vezavnostnimi možnostmi je treba izpostaviti predvsem **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, pri čemer **Sak** in **SENT** predstavljata pričakovano najbolj stabilni določili v vlogi *vsebine védenja, poznavanja*. Kompleksnejši vezavnostni vzorci (pomenski vzorec tipa *nosilec védenja – prizadeto – vsebina*) so redki, zaznamujejo predvsem glagole **вѣдѣти, ведать, знать**, medtem ko jih glagol **уметь** ne izkazuje.

4.6.5.4.3 Pomena c. ‘znati’ in d. ‘biti sposoben, moči’

Pomena c. in d. se pri nekaterih glagolih navajata znotraj ene pomenske razlage (podpomena), kažeta na podobne vezljivostne lastnosti, kar omogoča skupno obravnavo. Pomena ‘znati’ in ‘biti sposoben, moči’ izkazujejo torej glagoli **уметь (3, 4), вѣдѣти (2), ведать (5) in знать (4)**. V primeru glagolov **уметь** in **знать** sta pomena potrjena za 11.–20. st., pri glagolu **вѣдѣти** za 11.–18. st. (kot sam glagol), pri glagolu **ведать** pa samo za 18. st.

⁷²⁸ Prim. tudi njihovo nestabilnost ob drugih glagolih, ki pa vendar dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

Glagol **знать** ne izkazuje podpomena d. ‘moči’, kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.6.5.4.3.1 Vezavnostne možnosti pomenov c. ‘znati’ in d. ‘biti sposoben, moči’

Tabela 171: *Vezavnostne možnosti pomena c. ‘znati’ in d. ‘biti sposoben, moči’ v ruščini*

	уметь	вѣдѣти	ведать	знать
Snom – VF – Sak	11.–20. st.	14. st.		11.–20. st.
Snom – VF – Sdat	11.–20. st.			18. st.
Snom – VF – vSlok				18. st.
Snom – VF – INF	11.–20. st.	11.–18. st.	18. st.	18.–20. st.
Snom – VF – ADV				18.–20. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci enega izkazujejo trije glagoli: **Snom – VF – INF** je izpričan pri **уметь** (11.–20. st.), **вѣдѣти** (11.–18. st.) in **знать** (18.–20. st.). Vzorec **Snom – VF – Sak** izkazuje **уметь**, **знать** (11.–20. st.); **уметь** izkazuje še **Snom – VF – Sdat** (11.–20. st.), **знать** pa vzorec **Snom – VF – ADV** (18.–20. st.). Vsi vezavnostni vzorci ustrezajo pomen-skemu razmerju *nosilec* znanja, sposobnosti, zmožnosti – *vsebina*.

Nestabilni (ali manj stabilni) vzorci zaznamujejo posamezne glagole: ob **вѣдѣти** se pojavlja **Snom – VF – Sak** (14. st.), glagol **ведать** zaznamuje **Snom – VF – INF** (18. st.) in **знать** vzorec **Snom – VF – vSlok** (18. st.; *nosilec* znanja, sposobnosti, zmožnosti – *vsebina*).⁷²⁹

V pomenih ‘znati’ in ‘biti sposoben, moči’ imata dominanten položaj **уметь** in **знать** (sodobno se uveljavlja zadnji), medtem ko sta **вѣдѣти**, še bolj pa **ведать** dokaj marginalna (skromno gradivo, majhna vezljivostna raznolikost).

⁷²⁹ Čeprav so omenjeni vzorci nestabilni (izkazani v krajšem obdobju s posameznimi/redkimi zgledi), pa bi vsaj pri nekaterih lahko sklepali, da so bili bolj pogosti; in sicer gre za vzorce, ki so pri nekaterih glagolih označeni kot stabilni ali pa se pojavljajo vsaj pri dveh glagolih. Kriteriju stabilnosti ustrezajo vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak** (**вѣдѣти**), **Snom – VF – Sdat** (**знать**) in **Snom – VF – INF** (**ведать**). Za potrditev omenjene domneve bi bilo treba analizirati širšo gradivsko bazo.

Med vezavnostnimi možnostmi je treba izpostaviti predvsem **Snom – VF – INF**, ki kaže na približevanje *naklonskemu* pomenu (**INF** kot tipično določilo za izražanje vsebine znanja, zmožnosti). Vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – Sdat** in **Snom – VF – ADV** so manj izraziti, pri čemer zadnja dva kažeta na dodatne posebnosti. Vzorec **Snom – VF – Sdat** se pojavlja predvsem ob **уметь**, **Sdat** v vlogi vsebinskega udeleženca pa zaznamuje predvidljiva leksikalna zapolnitev (*грамота, книга*); vzorec **Snom – VF – ADV** je zanimiv zaradi **ADV** kot vsebinskega določila (slednje ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. ‘znati, obvladati **jezik**’, prim. **знать**).

4.6.5.4.4 Pomen e. ‘voditi, upravljati’

Pomen ‘voditi, upravljati’ izkazujeta glagola **вѣдѣти (3)** in **ведать (3)**. V primeru glagola **вѣдѣти** je pomen potrjen za 13.–17. st., pri glagolu **ведать** pa se pojavlja od 11. do 20. st. Pomen je bil verjetno v primeru glagola **вѣдѣти** obrobjen, na kar opozarjajo osamljeni zgledi.

4.6.5.4.4.1 Vezavnostne možnosti pomena e. ‘voditi, upravljati’

Tabela 172: Vezavnostne možnosti pomena e. ‘voditi, upravljati’ v ruščini

	вѣдѣти	ведать
Snom – VF – Sak	14. st.	12.–20. st.
Snom – VF – Sins	13.–17st.	19.–20. st.
Snom – VF – nadSins		17. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci se pojavljata dva: **Snom – VF – Sak // Sins**; ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec* vodenja, upravljanja – *prizadeto* oz. predmet *upravljanja*, oba pa izkazuje glagol **ведать** (12.–20. st./19.–20. st.).

Nestabilni (ali manj stabilni) vzorci zaznamujejo posamezne glagole: **вѣдѣти** zaznamujeta **Snom – VF – Sak // Sins** (14. st./13.–17. st. st.), **ведать** pa **Snom – VF – nadSins** (17. st.; pomenski vzorec *nosilec* vodenja, upravljanja – *prizadeto* oz. predmet *upravljanja*).⁷³⁰

⁷³⁰ Osamljenost vzorcev **Snom – VF – Sak // Sins** v primeru glagola **вѣдѣти** kaže predvsem na obrobno pomena.

Prevladujoč položaj v pomenu ‘voditi, upravljati’ ima glagol **ведать**; to potrjuje predvsem dobra izpričanost stabilnih vzorcev **Snom – VF – Sak // Sins** ob glagolu **ведать**.

4.6.5.4.5 Pomen f. ‘doživljati, čutiti’

Pomen ‘doživljati, čutiti’ izkazujejo glagoli **ведать (2)**, **знать (3)** in **знавать (1)**. V primeru glagola **знать** je pomen potrjen od 11. do 20. st., medtem ko se pri glagolih **ведать** in **знавать** pojavlja od 18. oz. 19. do 20. st.

Pomen ‘doživljati’ spremlja ob glagolih **знать** in **знавать** še podpomen ‘preverjati na lastnih izkušnjah’.

4.6.5.4.5.1 Vezavnostne možnosti pomena f. ‘doživljati, čutiti’

Tabela 173: *Vezavnostne možnosti pomena f. ‘doživljati, čutiti’ v ruščini*

	ведать	знать	знавать
Snom – VF – Sak	18.–20. st.	11.–20. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sak – Sins	18. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci se pojavlja zgolj **Snom – VF – Sak** ob **ведать** (18.–20. st.) in **знать** (11.–20. st.); ustreza pomenskemu razmerju *nosilec* doživljanja itn. – *vsebina*.

Nestabilna (ali manj stabilna) vzorca sta dva: glagol **ведать** izkazuje **Snom – VF – Sak – Sins** (18. st.; *nosilec* doživljanja – *prizadeto* – *vsebina*), **знавать** pa **Snom – VF – Sak** (19.–20. st.). Sicer stabilen zadnji vzorec je ob **знавать** nestabilen zaradi neustaljenosti pomena ‘doživljati, čutiti’ ali pomanjkljivega gradiva.

Prevladujoč vezavnostni vzorec v pomenu ‘doživljati, čutiti’ je **Snom – VF – Sak**, ki je gradivsko in časovno najboljše izpričan ob glagolu **знать**; v konkurenčnem razmerju z njim od 18. st. dalje nastopa **ведать** (izjemoma se v pomenu pojavlja **знавать**).

4.6.5.4.6 Ostali pomeni

Pomena g, h izkazujeta le glagola **ведать** oz. **знать**, zato primerjalna analiza ni mogoča. Vežljivostne značilnosti pomenov so torej podane v jedrnem delu razprave: glej **ведать 4.6.3.9.2.4** za **g.** ‘prištevati, šteti k’; glej **знать 4.6.3.11.2.5** za **h.** ‘biti vidno’.

4.7 Prislovno določilo (ADV)

Med vzpostavljenimi določilnimi možnostmi je najbolj problematično določilo **ADV**. Pri večini glagolov *umevanja* se **ADV** lahko pojavlja na položaju določila, ki ustreza *vsebinskemu* udeležencu. Večinoma zaimenski (kakovostni in količinski) prislovi v takšnih primerih besedilno nadomeščajo določilo **SENT**, ki sicer najbolj nazorno upodablja kompleksno propozicijsko *vsebino*; **ADV** nastopa torej kot »eine Art stellvertretender Ergänzung« (Ágel, 2000, 261). Tudi v okvirih češke vežljivostne skladnje ima tovrstni **ADV** posebno vlogo, saj predstavlja t. i. *neeksplicitno vsebino* – jo le naznačuje (splošno, nedoločno ali količnostno), prim. *Neslibil mu nic; Pověděl toho málo* itn. (VV, 161). Kljub izpostavljenim vežljivostnim značilnostim določila **ADV** pa se zdi njegova funkcija kompleksnejša.

4.7.1 ADV kot pravo vsebinsko določilo

Vlogo pravega vsebinskega določila ima **ADV** v točno določenem kontekstu, in sicer takrat, ko gre za pomene tipa ‘znati, obvladati **jezik**’ (leksikalna zapolnitev udeleženskega mesta *vsebine* znanja, védenja, tudi razumevanja je predvidljiva). Morda bi se lahko domnevalo, da je nastanek določilne možnosti potekal v smeri *znati **govoriti** jezik* → *znati **govoriti** kako* → *znati kako*; izhodiščno bi šlo torej za eliptično strukturo, ki se je ustalila – potrjujejo jo namreč sodobni slov. jeziki.

Stara cerkvena slovanščina [14]

оумѣти (2): онъ же рече. оумѣшиши ли гръцьскы А 21.37 Christ.

Slovenski jezik [26]

Umeti (1): Določilo je izpričano za 16. st. ter čas od 19. do 1. pol. 20. st. (**16. st.** *Kadar pag v tiu istiu ie dosti puhštobou inu bessed, od tiga drukarie prestavlenu, zakai, drukar nei **slovenski** umel inu ta, kir ie ta dva katekizma izpisal, nei bil per tim drukani.* TC 1550 (I, 329); **20. st.** *Francosko ume, govori pa ne.* SSKJ).

Znati (1): Določilo je izpričano v 16.–19. st., podobne primere pa bi lahko navedel tudi za 20., 21. st. (**16. st.** *On pak je djal: Snašhli Gerzhki?* Apd 21.37 DB; **18. st.** *Kateři je odgovóril: Snašh Gèrřhku?* Apd 21.37 Jap).

Srbski in hrvaški jezik [38]

Umjeti (1): Določilo je izpričano v 16.–20. st. (**16. st.** *Jedva jednoga najdoše kumanski umijuća.* (Aleksandrida, XVI v.) 3, 240; **19. st.** *On umije turski i arapski.* Nar. pjes. Vuk 7, 252; **20. st.** *Кажу да је пуно умен човек, да уми латинску кá и фра-Тетка.* Mat.).

Znati (1): Določilo je izpričano vsaj v 18.–20. st. (**18. st.** *Drugi opet latinski ne znaju.* M. A. Reļković sat. 159; **20. st.** *Zna hrvatski, francuski.* Šonje).

Češki jezik [35]

Umět (1): Določilo je izpričano v 18.–20. st. (**18. st.** *Umjteli český.* D.; **19. st.** *Jedna věc jen jí při něm vadila a sice to, že neuměl český.* Něm.; **20. st.** *Všichni uchazeči o toto místo umí perfektně anglicky.* SSpoj).

Vědět (2): Določilo je izpričano z osamljenim zgledom iz 19. st. (*Latinsky věděti.* Brn.).

Poljski jezik [32]

Umieć (1): Določilo je izpričano od stpolj. do vključno 20. st. (**stpolj.** *Kto nye vmye po laczynye (illiteratus), ma zmovyczi ... pyqczidziessyqth paczierzy* 1484 Reg 720; **20. st.** *umiem po angielsku*).

Ruski jezik [32]

Знать (4): Določilo je izpričano v 18.–20. st. (**18. st.** *Он знает по Арапски, по Сирски, по Халдейски, да диво не знает ли он еще и по Кумаїски.* Сум. Трес. 299; **19.–20. st.** *Он знает по-мамарски.* Даль).

4.7.2 »Nadomestno« določilo ADV kot samostojna določilna možnost

ADV v vlogi t. i. nadomestnega določila predstavlja neeksplicitno vsebino; vsebinskega udeleženca torej zastopajo večinoma zaimenske (kakovostne in količinske) prislovne oblike, ki le besedilno zapolnjujejo določilno mesto, predvideno za kompleksno propozicijsko realizacijo **SENT**. Močnejšo besedilno vlogo in – z vidika pomenske vezljivosti – manjšo udeležensko povednost potrjujejo zgledi, ko ima raba **ADV** predvsem *parentetično* vlogo.⁷³¹

⁷³¹ V navajanju »nadomestnega« določila **ADV** sem bil v jednem delu razprave nekoliko nedosleden, kar je

Stara cerkvena slovanščina [14]

ВЪДЪТИ (1): АМНІ АМНІ ГЛѢЖ ТРЕВѢ. ЪКОЖЕ ВЪКМЪ ГЛѢМЪ J 3.11 A.

МЪНЪТИ (1): НЕ МЪНЪЖ ТАКО L 17.9–10 M.

Slovenski jezik [26]

Misliti (1): Določilo je izpričano v 16. in 18.–19. st. (**16. st.** *Aku on lih taku nemejni, inu njegovu fārze taku nemifli, temuzh njegovu fārze stoji satréti, inu konzhati nikar malu folkou.* Iz 10.7 DB; **18. st.** *Ampak de bóte popólnoma enaku miřlili, inu mejnili.* 1 Kor 1.10 Jap; **19. st.** *In ko je Jezus zdajci v svojim duhu spoznal, de sami per sebi takó mislijo, jim je rekel: ...* Mr 2.8 W); podobni zgledi se lahko navedejo tudi za 20.–21. st.

Meniti (1): Določilo je izpričano v 16. ter 18.–19. st. (**16. st.** *Isvprashaj mene Bug, inu skusi moje ferce: Probiraj mene, inu sposnaj, koku jeřt mejnim.* Ps 139.23 DB; **19. st.** *On pa ne bo tako menil, in njegovo serce ne bo tako mislilo, ampak zatreti ga bo želel, in končati veliko narodov.* Iz 10.7 W); podobni zgledi bi se lahko navedli tudi za 20.–21. st.

Vedeti (1, 2): Določilo je izpričano v 16., 18. in 20. st. (**16. st.** *Ieft fedim ali vřtanem, taku ti vejřh, ti sařtopiřh moje miřli od dalezh.* Ps 139.2 DB; **18. st.** *Aku pak kdó mejni, de kaj vej, tá řhe ni sposnal, kakú imá on vejđiti.* 1 Kor 8.2 Jap; **20. st.** *Ve dosti, mnogo.* VSSG); ob pomenu (2) (vsebinsa znanja) je določilo izpričano v 18.–19. st. (**18. st.** *Prlatus pak je djal k'njim: Vy imate varihe, pojđite, obvarujte, kakòr vejřte.* Mt 27.65 Jap; **19. st.** *Imate stražo; pojđite, obvárujte, kakor véste.* Mt 27.65 W).

Srbski in hrvařki jezik [38]

Misliti (1, 2): Določilo je izpričano v 18.–20. st. (**18. st.** *kajk. Oni misliju vu vsem drugač kak ja.* (Velikov 109) RHKKJ; **20. st.** *Ja mislim drugačije.* Šonje); ob pomenu (2) (vsebinsa namere) je določilo izpričano v 19. st. (**Kako** *мислиш ти кад, о Шћепане?* (ШИ I, 805) Њерош).

Mniti (1): Določilo je izpričano v 16.–19. st. (**16. st.** *Ni mrtav. Kako njegovi mne neprijatelji.* Transit 154; **17. st.** *Nijesam napast, kako mnjahote.* M. Divković nauk² 40; **19. st.** *Mudro mnio, pa se doumio.* Osvetn. 4, 55).

---

deloma posledica pomanjkanja omenjene določilne možnosti med slovarskimi zgledi. Takšna nedoslednost pa – po mojem mnenju – ne vpliva na celotno podobo vezljivostne predstavitve glagolov *umevanja*, saj je določilo ADV na meji med pravo določilno možnostjo in nadomestno besedilno prvino.

Mnivati: Določilo je izpričano v 19. st. (*Говоре да је у вјерозакону језгро српске народности, а неки без пакости тако мнивају* (Вулич. 3, 65)).

Mnjavati: Določilo je izpričano v 19. st. (*Тако многи мњавају и тако говоре*. Вулич., СЛ 1880, 40/1).

Vjedjeti: Določilo je izpričano v 13. in 16. st. (**13. st.** *Молъстырь stago Joana jest velikъ былъ прежде, како вы вѣсте*. (Povlje na Braču 1250) Šurmin hrv. spom. 6; **16. st.** *Како ti viš i znaš*. Marulić 29).

Umjeti: Določilo je izpričano v 17. st. (... *diljit riječi trijebi nije pred onijem ki na sviti mnogo može, vele umije*. Osman 841).

Znati: Določilo je izpričano od 16. do 20. st. (**16. st.** *Veće su scijenjeni oni ljudi, koji vele znaju i razumiju*. M. Držić 296; **18. st.** *Veće ruke veće čine, veći ljudi veće znaju*. Kavanjin (1913) 164^b).

Znavati: Določilo je izpričano v 19. st. (*Brižan mnogo ne znavaše, a da sve zna, njemu se činjaše*. Miličević pom. 670).

Češki jezik [35]

Myslet (1, 2): Določilo je izpričano v 17. st. in 19.–20. st. (**17. st.** *Gestli co haněti se má, at' se děge v oči, a to s swobodnau řečj, gak mysljš*. Com. Jan. 920; **19. st.** »*Myslíš také tak?*« *ptala se Eliška nesměle*. Choch.; **20. st.** *Marcela rozhodně myslí jinak než já*. SSpoj); ob pomenu (**2**) (*vseбина namere*) je izpričano v stčeš. obdobju (*Ktož zle myšly, ten všdy ztratí* Mast. 103).

Míniti (1, 2): Določilo je izpričano do vključno 16. st. (**stčeš.** *Ktož... mluví sladčě, komuž jinak myeny srdce...* Vít. 65a; **16. st.** *Gináč mjniti, nežli mluwiti*. Wq. 737); ob pomenu (**2**) (*vseбина namere*) je izpričano v stčeš. obdobju (*Ktož zle myeny, ten vždy ztratí* AlxV. 505; *Řka gim ústy milostiwě, ale srdcem mieně lstiwě*. St. skl. 2,57).

Umět (1): Določilo je izpričano v stčeš. obdobju in 18. st. (**stčeš.** *A když ten jistý césar Konstantinus zjednal ten jistý rád tomu papeži, točíš že mu tak veliké zbožie a bohatstvie byl rozdal a to mu všecko utvrdil dobře svými listmi a pečetmi, jakož on najlépe uměl*. Beneš z Hořovic, Překlad kroniky Twingerovy; **18. st.** *Čjm wjce wjme, tjm méně umjme*. L).

Vědět (1): Določilo je izpričano v stčeš. obdobju in 19. st. (**stčeš.** *Když dítěti zavázaný pupek má upadnúti, jakož báby vědí, toho hned pilna buď, máti nebo otec, at' neupadne na zemi*. Sbíрка pojednání z oboru ženského a dětského lékařství; **19. st.** *Není ten moudrý, kdo mnoho ví, ale ten, kdo ví, co třeba*. Prov. Tč.).

Poljski jezik [32]

Myśleć (1): Določilo je izpričano v 17. in 19. st. (**17. st.** *Mowilem ci prawda że się boię alem przecię inaczey myślał.* JChP 182r; **19. st.** *Jeśli brat tak myśli, Tém lepiej* PT III 414-415).

Mniemać (1): Določilo je izpričano v 16. in 18. st. (**16. st.** *Právać fámá cnotá rodzi: Choćiać ináčzey mniemáią / Co nie dobrze rzeczy znáią* BierEz K4v; Calep 332b; **18. st.** *Augustyn ś. tak *mnima.* W. Post. W. 229).

Umieć (1): Določilo je izpričano v 18.–19. st. (**18. st.** *Im więcej wiemy, tym mniej umiemy ...* Stas. Buff. 24; **19. st.** *Kuma stara umie wiele* Ucieczka 26).

Ruski jezik [32]

Мыслить (1): Določilo je izpričano v 19.–20. st. (*Глеб Мыронич, как мыслишь ты?* А. К. Толст. Посадник).

Мнить (1): Določilo je izpričano v 11.–14. st. ter 18. st. (**11.–14. st.** *не бѣ стѣи василии еп(с)пмъ при оульянѣ. яко нѣции мнятъ. но при оуалентѣ. поставле(н).* XIV, 157r; **18. st.** *Виноград есть древо, а не трава, яко же неции невѣдуцие мнят.* Афон. Гора 80).

4.7.3 »Nadomestno« določilo Sak* kot del desne določilne možnosti

ADV se v vlogi t. i. nadomestnega določila lahko pojavlja tudi kot del desnih določilnih možnosti (**Sak***). Kot je bilo omenjeno, predstavlja **Sak*** *neeksplicitno* vsebino – jo na poseben način nominalizira in se tako približuje vlogi predmetnega določila **Sak**; posledica tega približevanja je prekrivnost z zaimenskimi nepri-slovnimi prvinami, ki so potencialno zamenljive s količinskimi in kakovostnimi zaimenskimi prislovi, prim. sln. *To mislim o njem* → *Tako mislim o njem*; *Ničesar ne vem o nalogi* → *Dosti vem o nalogi* itn.⁷³² »Nadomestno« določilo pomensko variira (tj. je bolj/manj povedno, se bolj/manj približuje pravi določilni vlogi itn.) glede na vezavnostni vzorec in leksikalno zapolnitev. V nadaljevanju navajam desne določilne možnosti (po jezikih), v katerih se pojavlja »nadomestni« **Sak*** (vsako možnost spremlja ilustrativni zgled); ostali podatki v zvezi s posameznimi določilnimi možnostmi so v predstavitev **določilnih možnosti glagolov**

⁷³² Oznaka **Sak*** zastopa torej prislovne in sopomenske neprislovne oblike, ki besedilno nadomeščajo kompleksnejše določilo z vsebinsko udeležensko vlogo. Pritegnitev neprislovnih oblik v to skupino upravičujeta njihovo pojavljanje v enakih vezljivostnih kontekstih (vezavnostnih vzorcih) in njihova zamenljivost s prislovnimi določili.

umevanja (glej poglavja 4.1.2 za **stosl.**, 4.2.2 za **sln.**, 4.3.2 za **srb./hrv.**, 4.4.2 za **češ.**, 4.5.2 za **polj.** in 4.6.2 za **rus.**).

Stara cerkvena slovanščina [14]

Ni zgledeov.

Slovenski jezik [26]

[14] **Sak*** – **Sdat**: Pojavlja se ob **misliti** (16. st. *Kadar je pak David vidil, de je Saul njemu **hudu** miľlił, je on rekł k Farju AbIataru: Sesi po Ephod. 1 Sam 23.9 DB*).

[15] **Sak*** – **čezSak**: Pojavlja se ob **misliti** (18. st. *Katęri zhes mene **hudú** miľlio, imajo nasaj bejšhati, inu k'framoti poštati. Ps 34.4 Jap*).

[16] **Sak*** – **zoperSak**: Pojavlja se ob **misliti** (19. st. *Nič več ni vriskanja v Moabu; zoper Hesebon **hudo** mislijo. Jer 48.2 W*).

[17] **Sak*** – **odSgen**: Pojavlja se ob **misliti** (19. st. *Mislite **dobro** od Gospoda, in išite ga s priprostim sercam; ... Modr 1.1 W*) in **vedeti** (19. st. *Lažnjivi možje **nič** ne vedo od nje; ... Sir 15.8 W*).

[18] **Sak*** – **zastranSgen**: Pojavlja se ob **vedeti** (19. st. *... zakaj tvoj hlapec ni **nič** vedil zastran té reči, ne maliga ne veliciga. 1 Sam 22.15 W*).

[19] **Sak*** – **oSlok**: Pojavlja se ob **misliti** (20. st. ***Dobro, slabo** misli o meni. SSKJ*) in **vedeti** (20. st. *Zgodovina ne ve **nič** o tem. SSKJ*).

[20] **Sak*** – **sSins**: Pojavlja se ob **misliti** (19. st. *Vi ste z menoj **hudo** mislili; Bog pa je tisto obrnil v dobro, ker me je povikšal, kakor zdaj vidite, de je otel veliko ljudstva. Gen 50.20 W*) in **meniti** (16. st. *Oča serce k nom obrnil, **resničnu** ye on s teim meinil, z nai žlahtnišim nas rešil. Tar (III, 58)*).

Srbski in hrvaški jezik [38]

[21] **Sak*** – **Sdat**: Pojavlja se ob **misliti** (20. st. *Нека се застуде и посраме коју нам зло мисле. Крањч. Стј. 5, 74*).

[24] **Sak*** – **naSak**: Pojavlja se ob **misliti** (19. st. *kajk. Vsigdar im takova zapovedajte da detca vaša iz zapovedih vašeh spoznati budu mogla da **dobro** na nje mislite. (Krist blag II, 144) RHKKJ*).

[25] **Sak*** – **poSak**: Pojavlja se ob **misliti** (19. st. *Vi ste mislili **zlo** po me, ali je Bog mislio **dobro**. Đ. Daničić 1 mojs. 50.20*).

[26] Sak* – zaSak: Pojavlja se ob **misлити** (19. st. *Kakogod što se pre Gušanac nadao, da će biti u Beogradu vezir ... tako je sad mislio Ređer za sebe.* Vuk dan. 5, 26), **znati** (18. st. *Ništa ne znadijahu za one jaspre.* Banovac prip. 166) in **znavati** (19. st. *Za njih ništa ne znavahu Turci.* Nar. pjes. Vuk 5, 112).

[27] Sak* – odSgen: Pojavlja se ob **znati** (18. st. *Mi od svega toga, što ti nas pitaš, ne znamo ništa.* M. A. Reļković sabr. 44).

[28] Sak* – oSlok: Pojavlja se ob **misлити** (20. st. *Ex, боље сам мислио о његовој памети но што она заслужује.* Нос. Д. 2, 123), **mnjavati** (19. st. *Охола дјевојка о том тако мнива, Али не дијели њезина начела Нуро од онијех витешкихјех дива.* Стан. Д. 2, 196) in **znati** (19. st. *Ona mu stane pripovedati, da ona o njemu i njegovoj kući ništa nije znala.* Nar. prip. Vuk² 135).

[30] Sak* – sSins: Pojavlja se ob **misлити** (18. st. *kajk. Mene sram prijatela moga, koji z menum dobro misli?* (Velikov 83) RHKKJ).

Češki jezik [35]

[15] Sak* – Sdat: Pojavlja se ob **myslet** (stčeš. *Již myfle mně zlé cogitantes* Žwittb. 34, 4) in **mínit** (19. st. *Proč sobě gsi nic nemjnil?* Us.).

[18] Sak* – naSak: Pojavlja se ob **mínit** (18. st. *Chce se mu z toho zprawiti, co naň mjnj.* L.), **vědět** (20. st. *Na bývalého ministra Skalického nikdo neví nic inkriminujícího.* SSPoj) in **znát** (stčeš. *Však nejsem obluda, to na mě znáš!* Hynek z Poděbrad, Neuberský sborník (konec 15. st.)).

[21] Sak* – doSgen: Pojavlja se ob **vědět** (19. st. *Nic do ní nevědí.* Us. Vk.).

[25] Sak* – oSlok: Pojavlja se ob **myslet** (16. st. *Lstiwě o někom mysliti.* Wq. 504), **mínit** (*Co o tom mjnjš?* Us.), **vědět** (19. st. *Kdy se dočkáme cestovatelů do Ilirska, o kterém tak málo víme?* Havl.).

Poljski jezik [32]

[17] Sak* – Sdat: Pojavlja se ob **myśleć** (16. st. *I więźniem będąc, ojczyźnie swej dobrze myśli.* Papr.) in **znać** (stpolj. *Ja mu nicz nyc snayø, bo bi myal na myø ktory list, tu bi s nim szalował* 1427 RtGn nr 296).⁷³³

[25] Sak* – oSlok: Pojavlja se ob **myśleć** (16. st. *Zlie o tym myślić* Mącz 484b), **mniemać** (16. st. *wkofzczyele bozym myefzkacz bądzye gđzye nycz zlego onyey ludzye mnymacz nyemogq* PatKaz III 105v; BielKom C4v) in **wiedzieć** (20. st. *Wiem o tobie wszystko.*).

⁷³³ Potencijalno bi sem sodili vsaj še določilni možnosti [24] Sak – przeciw(ko)Sdat in [25] Sak – oSlok, vendar pa zgledi ne potrjujejo določila Sak*.

Ruski jezik [32]

[24] **Sak*** – **oSlok**: Pojavlja se ob **мыслить** (18. st. *Я увѣрен, что скоро побѣжду сердце моего Клердона: ... накажу его моею нѣжнѣйшею ласкою, дав ему возчувствовать, коль ложно он мыслит обомнѣ.* Безбожн. 75) in **мнить** (18. st. *Как вы о сем мните?* САР¹ IV 190).

[Dopolnitev] **Sak*** – **proSak**: Pojavlja se ob **мыслить** (17. st. *а что про то мысли(т) что под Кольванью в такое студена[e] погоде (sic!) пала туча мух на снѣгъ и про то здѣшних мѣсть люди добрѣ сумневаются* VK II, 43.269).

Prislovi in prislovne zveze so običajno del neobvezne družljivosti, le del se uvršča v vezljivost: **obveznovezljiva prostorska, časovna prislovna določila** ob glagolih tipa *stanovati* (*doma*), *trajati* (*tri ure*) in **pomenskoskladenjsko obvezna nevezljiva dopolnila** (izpridevniški prislovi), prim. *Lepo je pisala*. Zadnji **ADV** je t. i. lastnostni modifikator (izraža vrednotenje, kolikost, kratnost), ki ni del povedkovodoločilne vezljivosti (tipa *Bilo mu je lepo*), je pa sporočilno obvezno neudeležensko dopolnilo oz. neudeleženski skladenjskoobvezni modifikator glagola (Žele, 2003, 30).⁷³⁴

Povedkova lastnostna prislovna dopolnila se lahko opredelijo nivojsko: **(1)** so obveznodružljiva oz. pomenskoskladenjsko obvezna, sporočilo natančneje konkretizirajo; **(2)** z vidika soodvisnosti glagolov in prislovnih dopolnil so najbolj obvezna dopolnila ob glagolih ravnanja, stanja, poteka/procesa (pomenska nadsestavina ‘odnos’), ki ‘vedenje’ ali ‘razmerje’ lastnostno, vrstno, primerjalno opredeljujejo (premikajo se v smeri tipične glagolske kolokacije),⁷³⁵ **(3)** glagoli so potencialni pomenskoskladenjski pobudniki obveznodružljivih zvez (prim. Žele, 2007).

Primeri tipa **(a)** **STCSL**. *онъ же рече. оумѣниши ли грѣхъскы* A 21.37 Christ; **SLN**. 20. st. *Francosko ume, govori pa ne*. SSKJ, 16. st. *On pak je djal: Snafhli Gerzhki?* Apd 21.37 DB; **SRB./HRV**. 16. st. *Jedva jednoga najdoše kumanski umijuća*. (Aleksandrida, XVI v.) 3, 240, 18. st. *Drugi opet latinski ne znaju*. M.

734 A. Žele (2001a, 18) navaja med **določili** tudi **okolščinska**, med katere sodijo (d₁) udeležensko obvezna (*živeti doma*), (d₂) udeležensko neobvezna (*živeti sedaj*), (d₃) neudeleženski modifikatorji (*dobro, lepo, brezskrbno živeti*).

735 Med glagoli govorjenja, razumevanja, mišljenja naj izpostavim predvsem **misлити** (lahko, zato, resno, osebno, tako kot on) ter **razumeti** (lahko, mogoče, dobro, težko, prav, napačno) itn. (Žele, 2007, 383–384). **Opomba**: Med obveznodružljiva oz. pomenskoskladenjsko obvezna prislovna dopolnila se lahko uvrstijo naslednji primeri (ki jih izkazuje analizirano češ. gradivo): **(a)** ob **myslet** **(1)** in **minit** **(1)** zglede tipa 19.–20. st. *Promiň, myslel jsem to v legraci*. SSPoj; *Svou nabidku myslel seriózně*. SPP; *Přítel minul svou nabidku doopravdy (vázně)*. SSPoj; **(b)** ob **znát** **(4)** zglede tipa 17. st. *Po klobauku gest snadno ho znáti*. Har.; 20. st. *Ornithologem byl, znal kdejakého ptáka v lese po zpěvu i po hnízdě*. A. Mrš.

A. Reļković sat. 159; ČEŠ. 18. st. *Umjeteli česky*. D., 19. st. *Latinsky wěděti*. Brn.; POLJ. sod. *umiem po angielsku*; RUS. 18. st. *Он знает по Арапску, по Сирску, по Халдейску, да диво не знает ли он еще и по Кумаÿску*. Сум. Трес. 299 itn.; (b) STCSL. *HE MÛNÛK TAKO* L 17.9–10 M; SLN. 19. st. *On pa ne bo tako menil, ...*; SRB./HRV. 19. st. *Bržan mnogo ne znavaše, a da sve zna, njemu se činjaše*. Milićević pom. 670; 16. st. *Ni mrtav. Kako njegovi mne neprijatelji*. Transit 154; 19. st. *Говоре да је у вјерозакону језгро српске народности, а неки без пакости тако мнивају* (Вулич. 3, 65); ČEŠ. 19. st. *Není ten moudrý, kdo mnoho ví, ale ten, kdo ví, co třeba*. Prov. Tč.; 19. st. *»Myslíš také tak?« ptala se Eliška nesměle*. Choch.; stčes. *Ktož zle myeny, ten vždy ztratí* AlxV. 505; POLJ. 16. st. *I więźniem będąc, ojczyźnie swej dobrze myśli*. Papr.; RUS. 19. st. *Глеб Мыронич, как мыслишь ты?* А. К. Толст. Посадник itn. se oddaljujejo od zgornjih opredelitev povedkovih dopolnil; ADV oz. Sak* se namreč nahaja na položaju določila, kar je razvidno iz razmerij *znati grščino* – *znati grško*; *meni, da je ravnal pravilno* – *meni tako*; *misli narediti nalogo* – *misli kako*; tudi o njem *misli dobro* – o njem *misli dobre stvari*, *misli ji dobro* – *misli ji dobre stvari*.

ADV oz. Sak* se vlogi določila približuje s položaja lastnostnega prislovnega dopolnila; oddaljevanje od slednjega zaznamuje naslednje: (1) vloga konkretizatorja sporočila se krepi, na kar vpliva povečevanje pomenskoscledenjske obveznosti;⁷³⁶ (2) slabi lastnostno opredeljevanje 'vedenja' ali 'razmerja' (večji vsebinski pomen), kolokacijsko so zveze stabilne;⁷³⁷ (3) glagoli odpirajo vezljivostna mesta, ki niso zasedena s pričakovanim določilom, temveč se na mestu določila nahaja ADV (prim. zgornja razmerja). Glede na skladenjsko obnašanje ADV oz. Sak* menim, da se pojavljata na položaju določila – bodisi v vlogi pravega vsebinskega udeleženca (prim. 'znati, obvladati jezik') bodisi kot »eine Art stellvertretender Ergänzung« (Ágel, 2000, 261).

736 Prim. sln. lestvico *znati grščino* (vsebina) – *znati grško* (vsebina/način) – *znati po grško* (način), v kateri narašča vloga lastnostnega modifikatorja in pada vloga določila (v pogovoru s prof. dr. A. Žele). Slednje omogoča, da je ob načinovnem modifikatorju prisotno tudi določilo z vlogo vsebinskega udeleženca, medtem ko v prvih dveh primerih to ni možno: **znati pesem grščino*, **znati pesem grško*, vendar pa *znati pesem po grško*. V tipu *znati grško* je prišlo verjetno do ustalitve (frazologizacije) strukture (predvidljiva leksikalna zapolnitev).

737 Strukture tipa *misлити dobro o njem*, *misлити dobro komu* kažejo na nadomestno vlogo Sak*: slednji izhodiščno nastopa kot lastnostni modifikator verjetno propozicijskega SENT, prim. *Mislím o njem, [da je uspešen, da je pošten itn.]* → [to je dobro] → *Mislím o njem dobro*; *Mislím mu [dobre stvari]* → *Mislím mu dobro*. V teh primerih nastopa dobro na mestu določila (še bolj razvidno v strukturah *meniti tako* z zaimenskim prislovom), pri čemer slednjega na poseben način nominalizira (tudi zato oznaka Sak*). V razmerju *misлити dobro, tekoče, resno* ↔ *misлити dobro, slabo o njem*; *misлити mu dobro, slabo* postane razviden sinkretizem ADV, ki ima lahko vlogo lastnostnega modifikatorja ali določila.

5 Primerjava vezave posameznih glagolov umevanja v slovanskih jezikih

Analiza pomenja glagolov *umevanja* omogoča vsaj načelno vzpostavitev med-jezikovno primerljivih pomenov;⁷³⁸ iz njih izhajajoča glagolska usmerjenost (pomenski vzorci) pa se – kot že rečeno – strukturno realizira v vezavnostnih vzorcih.

V pričujočem poglavju se torej primerjajo vezavnostne realizacije pomenskih zmožnosti glagolov umevanja v slovanskih jezikih. V ta namen so predstavljeni pomeni odrazov posameznih umevanjskih glagolov, znotraj pomenov pa so določeni vezavnostni vzorci po jezikih (opredeljeni glede na stabilnost in časovno pojavljanje); iz medjezikovne sopostavitve vseh vezavnostnih vzorcev se lahko izluščijo **stabilni** vzorci, ki zaznamujejo vse, več ali samo enega od slovanskih jezikov (skupaj s časovno opredelitvijo), izpostavljena pa je tudi relevantnost tistih **nestabilnih** vzorcev, ki se pojavljajo v več slovanskih jezikih.

5.1 Vezava odrazov psl. **mysliti* v slovanskih jezikih

5.1.1 Pomeni odrazov psl. **mysliti* v slovanskih jezikih

Psl. **mysliti* (tudi **myslěti*) ima v izbranih slovanskih jezikih naslednje odraze: stcsl. *мыслити*, sln. *misliti*, srb./hrv. *misliti*; češ. *myslet* (star. *myslit*), polj. *myśleć* (star. *myslić*); rus. *мыслить*. Poleg njih so v nekaterih slovanskih jezikih izpričane tudi modifikacijske izpeljanke (drugotni nedovršniki) tipa srb./hrv. *mísljati*, *mísljeti*, češ. *myslívati*,⁷³⁹ polj. *myślać* ter rus. *мысливати*, *мышливати* (obravnavam jih posebej). Glagoli izkazujejo te primerljive pomene:

Tabela 174: *Primerljivi pomeni odrazov psl. *mysliti v izbranih slovanskih jezikih*

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
a.	'misliti, razmišljati'	16.–20. st.	(do) 15.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
b.	'imeti namen, nameravati'	16.–20. st.	(do) 15.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.

738 V nekaterih primerih vzpostavitev primerljivih pomenov onemogočajo različno strukturirane pomenske razlage; v tovrstnih situacijah ima primerjava vezavnostnih vzorcev večpomensko izhodišče, na vezljivostne in vezavnostne značilnosti, vezane na posamezne pomene, pa opozarjam v **Posebnostih**.

739 Češ. *myslívati* se v analiziranih češ. slovarskih delih navaja brez zgledov.

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
c.	'misliti, snovati v škodo'	16.–19. st.	16.–20. st.	(do) 16. st.	(do) 16.–18. st.	11.–18. st.
d.	'skrbeti za; upoštevati'		16.–20. st.		16.–20. st.	
e.	'pričakovati'		18. st.			

Tabela 175: *Primerljivi pomeni izpeljank z *mysliti v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jeziki*

	srb./hrv	polj.	rus.
	mišljati	mišljati	мысливати
a.	'misliti, razmišljati'	19., 20. st.	19., 20. st.
b.	'imeti namen, nameravati'		17. st.
c.	'misliti, snovati v škodo'	16. st.	16. st.

5.1.2 Pomen a. 'misliti, razmišljati'

Pomen 'misliti, razmišljati' izkazujejo stcsl. **мыслити**, sln. **misliti**, srb./hrv. **misliti**; češ. **myslet**, polj. **myśleć** in rus. **мыслить** (podobno velja za izpeljanki srb./hrv. **mišljati** in **mišljati**).

Tabela 176: *Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, razmišljati' odrazov psl. *mysliti*

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF		16.–20. st.	16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	18.–20. st.
Snom – VF – Sak		16.–20. st.	16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–19. st.	11.–20. st.
Snom – VF – Sins					do 16. st.	
Snom – VF – naSak		16.–20. st.	16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	16. st.	17. st.
Snom – VF – přesSak				19. st.		
Snom – VF – proSak						17. st.
Snom – VF – vSak		19. st.				
Snom – VF – zaSak			16.–19. st.		(do) 16. st.	

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – kSdat		10., 16. st.	16. st.			
Snom – VF – odSgen			17.–19. st.			
Snom – VF – (s)vrh(u) Sgen			16.–18. st.			
Snom – VF – oSlok		20. st.	(do) 15.–20. st.	(do) 16.–19. st.	(do) 16.–19. st.	11.–20. st.
Snom – VF – poSlok		16., 19. st.				
Snom – VF – wSlok					do 16. st.	
Snom – VF – nadSins					16.–20. st.	
Snom – VF – zaSins			18. st.			
Snom – VF – Part				do 16. st.		
Snom – VF – INF		19. st.	16.–19. st.	16. st.	17.–19. st.	11.–18. st.
Snom – VF – SENT		16.–20. st.	16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
Snom – VF – PG		16.–20. st.	20. st.		(do) 16.–20. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sak – Sins			20. st.	20. st.		
Snom – VF – Sak* – proSak						17. st.
Snom – VF – Sak* – zaSak			19. st.			
Snom – VF – Sak* – od- Sgen		18.–19. st.				
Snom – VF – Sak – okoloSgen					16. st.	
Snom – VF – Sak* – oSlok		19.–20. st.	19.–20. st.	19. st.	16.–19. st.	18. st.
Snom – VF – Sak – podSins			19. st.			
Snom – VF – Sak – SENT			18.–19. st.			
Snom – VF – Sdat – INF						
Snom – VF – naSak – SENT		16. st.				
Snom – VF – zaSak – SENT			19. st.			
Snom – VF – odSgen – SENT		16.–19. st.				

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – oSlok – SENT		20. st.	19. st.		16. st.	
Snom – VF – sSins – SENT			19. st.			
Snom – VF – ADV		16.–20.st.	18.–20. st.	17.–20. st.	17.–19. st.	19.–20. st.

	srb./hrv.	
	mišljati	mišljati
Snom – VF	19. st.	20. st.
Snom – VF – SENT	19.–20. st.	19.–20. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci sta dominantna **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, ki se kontinuirano pojavljata v vseh slovanskih jezikih (do sodobnosti). Ker vzorca ustrezata vezljivo-stnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina*, bi lahko določili **Sak**, **SENT** v opredeljenem pomenu obveljali kot najbolj ustaljeni obliki za izražanje *vsebine* mišljenja.⁷⁴⁰

Prvemu vzorcu deloma konkurirata **Snom – VF – oSlok** (nestabilen v stcsl., sln.)⁷⁴¹ ter **Snom – VF – naSak** (nestabilen v polj., rus.; ni izkazan v stcsl.)⁷⁴² Vzorcju z določilom **SENT** sta bližja **Snom – VF – INF // PG**; določilo **INF** zaznamuje slovanske jezike nekako do 19. st. (češ. samo 16. st.) in je gradivsko stabilno samo v rus. (11.–18. st.), medtem ko je stilistično zaznamovano določilo **PG** stabilno v sln. in polj. (ni izkazan v češ.).

Splošnoslovansko stabilen (ni izkazan v stcsl.) je tudi vzorec **Snom – VF** (do sodobnosti), ki predstavlja razmerje med *nosilcem* mišljenjskega procesa in *procesom* samim.

740 Nestabilnost vzorca **Snom – VF – SENT** (enako velja tudi za **Snom – VF**) v primeru srb./hrv. izpeljank **mišljati** in **mišljati** je posledica slabe gradivske zastopanosti.

741 Vzorec **Snom – VF – oSlok** se v srb./hrv. in rus. pojavlja od najstarejših obdobij do vključno 20. st., v češ. in polj. pa se gradivski zglede vezavnostne možnosti pojavljajo do konca 19. st. V sln. nestabilno določilo **oSlok** se kot *razmerni vsebinski* udeleženez pojavljuje v 2. pol. 19. st., ko nadomesti **odSgen**.

742 Vzorec **Snom – VF – naSak** se v sln., srb./hrv. in češ. pojavlja do vključno 20. st.; kot nestabilen pa je potrjen za polj. (16. st.) in rus. (17. st.).

Ostali vzorci so stabilni v **posameznih jezikih**. Med tistimi z enim desnim določilom (pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*) je treba izpostaviti **Snom – VF – zaSak** v srb./hrv. (16.–19. st.; nestabilen v polj., do konca 16. st.) ter **Snom – VF – nadSins** v polj. (16.–20. st.), ki verjetno ustreza intenzivnejši *mišljenjski* dejavnosti. Zanimiv je tudi v sln. in češ. stabilen vzorec **Snom – VF – ADV** (od 16. oz. 17. st. do 20. st.; nestabilen v srb./hrv., polj., rus.),⁷⁴³ v katerem ima **ADV** vlogo t. i. nadomestnega določila.

Med kompleksnejšimi vezavnostnimi vzorci naj omenim tiste, ki ustrezajo pomenskemu vzorcu *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženelec* – *vsebina*, tj. sln. **Snom – VF – odSgen // oSlok – Sak*** in **Snom – VF – odSgen // oSlok – SENT** (v tabeli sta desni določili zaradi drugačnega razporeda zamenjani). Vzorci so označeni kot stabilni, čeprav je stabilno pravzaprav vezljivostno razmerje. V sln. pride pri določilu na mestu *razmernega vsebinskega* udeleženca v 19. st. do zamenjave: **odSgen** zamenja **oSlok** (kot kaže, se **oSlok** v tej udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja).⁷⁴⁴

Med nestabilnimi vezavnostnimi vzorci **Snom – VF – kSdat** zaznamuje sln. (10. in 16. st.) in srb./hrv. (16. st.; pomenski vzorec *nosilec* mišljenja – *vsebina*), kompleksnejši **Snom – VF – Sak – Sins** pa srb./hrv. in češ. (20. st.); slednji v srb./hrv. ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*, v češ. pa *nosilec* mišljenja – *razmerni udeleženelec* – *vsebina* (prim. *misliti – kaj, koga – s kom, čim*).

5.1.3 Pomen b. 'imeti namen, nameravati'

Pomen 'imeti namen, nameravati' izkazujejo stesl. **мыслити**, sln. **misлити**, srb./hrv. **misлити**; češ. **myslet**, polj. **myśleć** in rus. **мыслить** (podobno velja tudi za izpeljanko rus. **мышливати**).

Med pomenskimi lastnostmi posameznih glagolov je treba izpostaviti podpomen 'prizadevati si za' v primeru češ. **myslet**, ki ima vpliv na vezljivostne lastnosti.

743 Vzorec **Snom – VF – ADV** se kot nestabilen pojavlja v srb./hrv. (18.–20. st.), polj. (17.–19. st.) in rus. (19.–20. st.).

744 Vzorce **Snom – VF – odSgen // oSlok – Sak*** in **Snom – VF – odSgen // oSlok – SENT** sem označil kot stabilne samo v sln. Medtem ko se vzorca z **odSgen** pojavljata izključno v sln., pa se **Snom – VF – oSlok – Sak*** kot nestabilen pojavlja še v srb./hrv. (19.–20. st.), češ. (19. st.), polj. (16.–19. st.) in rus. (18. st.), vzorec **Snom – VF – oSlok – SENT** pa v srb./hrv. (19. st.) in polj. (16. st.).

Tabela 177: *Vezavnostne možnosti pomena b. 'imeti namen, nameravati' odrazov psl. *mysliti*

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak			16.–19. st.	18.–19. st.		14. st.
Snom – VF – naSak		20. st.	20. st.	19.–20. st.		
Snom – VF – oSak				(do) 16. st.		
Snom – VF – oSlok					19. st.	
Snom – VF – INF		16.–20. st. (do)	15.–20. st. (do)	16.–20. st. (do)	16.–20. st. (do)	11.–20. st.
Snom – VF – daSENT			16.–20. st.			
Snom – VF – SENT		20. st.		(do) 16. st.	16.–19. st.	
Snom – VF – oSlok – SENT					16. st.	
Snom – VF – ADV			19. st.	do 16. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci ima dominantno vlogo **Snom – VF – INF**, ki se kontinuirano pojavlja v vseh slovanskih jezikih (do sodobnosti); **INF** je torej tipično določilo za izražanje *vsebinsko-namernega* udeleženca (propozicijskega tipa).⁷⁴⁵

Samo v srh./hrv. sta stabilna vzorca **Snom – VF – Sak** (16.–19. st.; nestabilen v stcsl., češ., rus.)⁷⁴⁶ ter **Snom – VF – daSENT** (16.–20. st.; oba ustrezata pomenskemu vzorcu *nosilec namere – vsebina*); slednji predstavlja različico vzorca z **INF**, pri čemer je **daSENT** sistemska ustreznica **INF** na delu srh./hrv. govornega področja.

Pri večini nestabilnih vzorcev, prim. **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – naSak** (sln. 20. st., srh./hrv. 20. st., češ. 19.–20. st.), **Snom – VF – oSlok** (polj. 19. st.), **Snom – VF – SENT** (sln. 20. st., češ. do vključno 16. st., polj. 16.–19. st.), **Snom – VF – oSlok – SENT** (polj. 16. st.) in **Snom – VF – ADV** (srh./hrv. 19. st., češ. do 16.

⁷⁴⁵ Vzorec **Snom – VF – INF** je nestabilen samo v primeru rus. **мышливати**, kar je verjetno posledica slabe gradivske izpričanosti (osamljen zglez iz 17. st.).

⁷⁴⁶ Vzorec **Snom – VF – Sak** se kot nestabilen pojavlja v češ. (18.–19. st.) in rus. (14. st.).

st.), bi najbrž lahko govorili o stilistični izrabi vezavnostnih možnosti, značilnih za pomen ‘misliti, razmišljati’ (ohranjanje pomena *namere* v predložni zvezi **naSak** je zgolj domneva). Pozornost si zasluži tudi nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – oSak**, ki zaznamuje podpomen ‘prizadevati si za’ pri češ. glagolu **myslet** (določilo **oSak** predstavlja *vsebino* prizadevanja do vključno 16. st.).

5.1.4 Pomen c. ‘misliti, snovati v škodo/korist’

Pomen ‘misliti, snovati v škodo/korist’ izkazujejo stcsl. **мыслити**, sln. **misliti**, srb./hrv. **misliti**; češ. **myslet**, polj. **myśleć** in rus. **мыслить** (podobno velja tudi za izpejlanke polj. **myślać** ter rus. **мысливати**, **мышливати**).

Srb./hrv. slovarska dela pomen c. opredeljujejo kot ‘hoteti, želeti’, ker pa dejansko ustreza pomenu ‘misliti, snovati v škodo/korist’, se srb./hrv. zgledi obravnavajo z ostalimi.

Tabela 178: *Vezavnostne možnosti pomena c. ‘misliti, snovati v škodo/korist’ odrazov psl. *mysliti*

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak		19. st.		16. st.	11., 18. st.
Snom – VF – naSak					11.–14. st.
Snom – VF – zoperSak	16.–19. st.				
Snom – VF – kSdat					17. st.
Snom – VF – (na)przeciw(ko) Sdat				(do) 16. st.	
Snom – VF – suprotSdat		17. st.			
Snom – VF – oSlok		19. st.			
Snom – VF – INF		18. st.			
Snom – VF – Sak* – Sdat	16.–19. st.	16.–20. st.	(do) 16. st.	(do) 16.–18. st.	14., 18. st.
Snom – VF – Sak* – čezSak	16.–19. st.				
Snom – VF – Sak* – naSak		19. st.		(do) 16. st.	11.–18. st.
Snom – VF – Sak* – poSak		19. st.			
Snom – VF – Sak* – zoperSak	16.–19. st.				
Snom – VF – Sak – przeciw(ko)Sdat				16. st.	
Snom – VF – Sak – doSgen					11.–14. st.

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak – sьSgen				16. st.	
Snom – VF – Sak* – oSlok			(do) 16. st.	16. st.	
Snom – VF – Sak* – sSins	19. st.	18. st.			
Snom – VF – Sgen – naSak					11.–14. st.

	polj.	rus.
	myślać	мысливати
		мышливати
Snom – VF – Sak – Sdat	16. st.	16. st.
Snom – VF – Sak – naSak		17. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Odrazi psl. **mysliti* izkazujejo pomen ‘misliti, snovati v škodo/korist’ predvsem v starejših obdobjih slovanskih jezikov: češ. do konca 16. st., polj. in rus. do konca 18. st. (polj. je vprašljiva), sln. do vključno 19. st., medtem ko je v srb./hrv. pomen prisoten še v 20. st. Stabilnost oz. nestabilnost vezavnostnih možnosti je opredeljena v okviru navedenih obdobj.

Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci se pojavlja zgolj **Snom – VF – Sak* – Sdat** (stabilen samo v sln., srb./hrv., polj. v času izpričanosti pomena). Vzorec ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec mišljenja – vsebina – prejemnik*, pri čemer je *vsebina* v veliki večini primerov označena kot *negativna*. **Sdat** predstavlja tipično *prejemniško* določilo.⁷⁴⁷

Ostali stabilni vzorci, ki ustrezajo istemu razmerju, zaznamujejo **posamezne** slovanske jezike: rus. **Snom – VF – Sak* – naSak** (11.–18. st.; nestabilen v srb./hrv., polj.), sln. **Snom – VF – Sak* – čezSak // zoperSak** (16.–19. st.) in polj. **Snom – VF – Sak – przeciw(ko)Sdat** (16. st.); zanje je značilno, da je *prejemnik* jasneje označen kot nekdo, *proti kateremu* je usmerjeno dejanje.⁷⁴⁸

747 Vzorec **Snom – VF – Sak* – Sdat** se kot nestabilen pojavlja v stcsl., češ. (do konca 16. st.) in rus. (14., 18. st.); nestabilen je tudi v primeru polj. **myślać**, rus. **мысливати** (16. st.).

748 Vzorec **Snom – VF – Sak* – naSak** je nestabilen v srb./hrv. (19. st.) in polj. (do konca 16. st.), pa tudi v primeru rus. **мышливати** (17. st.), kar je posledica slabe gradivske izpričanosti; nanjo lahko vplivata pomenska nestabilnost ali redkost glagola samega.

Gradivo izkazuje tudi »reducirane« stabilne vzorce, v katerih je realizirano eno desno določilo (namesto pričakovanih dveh); mednje sodijo rus. **Snom – VF – naSak** (11.–14. st.), sln. **Snom – VF – zoperSak** (16.–19. st.) in polj. **Snom – VF – (na)przeciw(ko) Sdat** (do vključno 16. st.), ki jih zaznamuje samo *prejemniški* udeleženc.

Med nestabilnimi vzorci se le eden pojavlja v treh jezikih: »reducirani« vzorec **Snom – VF – Sak** (s samo *vsebinskim* udeležencem) zaznamuje srb./hrv. (19. st.), polj. (16. st.) in rus. (11., 18. st.). Trije vzorci zaznamujejo dva jezika: vzorec **Snom – VF – Sak – sSgen (zSgen)** se pojavlja v stosl. in polj. (16. st.), vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** v češ. in polj. (meja je 16. st.) ter vzorec **Snom – VF – Sak* – sSins** v sln. (19. st.) in srb./hrv. (18. st.); v vseh je *prejemnik* dejanja izražen z določili, ki imajo izhodiščno drugačne pomene.⁷⁴⁹ Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo odraze **mysliti* le v enem od jezikov (glej tabelo).

5.1.5 Pomen d. 'skrbeti za; upoštevati'

Pomen 'skrbeti za; upoštevati' izkazujeta srb./hrv. **mysliti** in polj. **myśleć**. Polj. glagol ne izkazuje podpomena 'upoštevati', kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti.

Tabela 179: *Vezavnostne možnosti pomena d. 'skrbeti za; upoštevati' odrazov psl. *mysliti*

	srb./hrv.	polj.
Snom – VF – Sdat		16. st.
Snom – VF – Sins	16.–19. st.	
Snom – VF – naSak	20. st.	16. st.
Snom – VF – oSak		16. st.
Snom – VF – zaSak	17.–19. st.	
Snom – VF – oSlok		16.–20. st.
Snom – VF – poSlok		16. st.
Snom – VF – zaSins	18. st.	
Snom – VF – SENT	19. st.	16.–20. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

749 Določilo **sSgen** kaže na razvoj iz ločilniškega pomena, **oSlok** razmernega (oziralnega), **sSins** pa sociativnega.

Komentar: Glagol v pomenu ‘skrbeti za; upoštevati’ zaznamujejo različni stabilni (bolj stabilni) vezavnostni vzorci: srb./hrv. **Snom – VF – Sins // zaSak** (16.–19. st.; nista izkazana v polj.) in polj. **Snom – VF – oSlok, Snom – VF – SENT** (16.–20. st.; samo drugi se kot nestabilen pojavlja v srb./hrv., 19. st.).

Med nestabilnimi vzorci samo eden zaznamuje oba jezika, tj. **Snom – VF – naSak** (srb./hrv. 20. st., polj. 16. st.); ostali vzorci zaznamujejo odraze **mysliti* le v enem jeziku (glej tabelo).

Vezavnostni vzorci kažejo na večinoma različno realizacijo vezljivostnega razmerja *nosilec skrbi – vsebina* v obeh slovanskih jezikih; le v dveh primerih se določili z vlogo *vsebine* skrbi prekrivata, prim. **SENT** (propozicijska *vsebina*) in **naSak** (nepropozicijski *razmerni vsebinski* udeleženec), pri čemer bi lahko domnevali tudi vpliv vezavnostnih možnosti, značilnih za pomen ‘misliti, razmišljati’. Stabilni vezavnostni vzorci so v primeru srb./hrv. **misлити** izpričani le do konca 19. st., kar kaže na pomikanje pomena ‘skrbeti za; upoštevati’ na obrobje glagolskega pomenja (verjetno starinski pomen).⁷⁵⁰ Vpliv podpomena ‘upoštevati’ na vezljivost polj. **myśleć** je na podlagi gradiva težko ugotoviti.

5.1.6 Pomen e. ‘pričakovati’

Pomen ‘pričakovati’ izkazuje srb./hrv. **misлити**; pomen zaznamuje nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – odSgen** (ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec pričakovanja – vsebina – vir, izhodišče pričakovanega*), ki ga potrjuje izoliran zgled iz 18. st. Navedeno kaže na marginalnost pomena in njegovo vezanost na 18. st. (mogoče celo samo na kajkavsko področje).

5.2 Vezava odrazov psl. **mьněti* v slovanskih jezikih

5.2.1 Pomeni odrazov psl. **mьněti* v slovanskih jezikih

Psl. **mьněti* (tudi **mьniti*) ima v izbranih slovanskih jezikih naslednje odraze: stcsl. мьнѣти, sln. **mněti**, srb./hrv. **mniti**; češ. **mnít**, polj. **mniemać** (star. **mnimać**); rus. **мнить**. Poleg njih so v nekaterih slovanskih jezikih izpričane tudi modifikacijske izpeljanke (drugotni nedovršniki) tipa srb./hrv. **mnijevati, mnivati, mnjivati, mnjāti, mnjávati**,⁷⁵¹ češ. **mnívat** (obravnavam jih posebej). Polj. **mniemać** se je razvil iz stpolj. **mnieć** (iz slednjega se je razvil tudi **mniemieć**, izkazan v polj.

⁷⁵⁰ Domnevo podpira dejstvo, da je izpričana vezavnostna možnost za 20. st., tj. **Snom – VF – naSak**, enaka stabilnim vzorcem ob pomenu ‘misliti, razmišljati’.

⁷⁵¹ Srb./hrv. **mnijevati** se v analiziranih srb./hrv. slovarskih delih navaja brez zglodov.

jeziku do vključno 16. st.);⁷⁵² glagol **mniemać** je med oblikami najbolj stabilen, zato ga obravnavam z netvorjenkami, medtem ko glagola **mnieć**, **mniemieć** obravnavam z izpeljankami. Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 180: *Primerljivi pomeni odrazov psl. *mьněti v izbranih slovanskih jezikih*

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
a.	'misliti, meniti; imeti za'	16. st. (do) 15.–20. st. (do) 16.–20. st. (do) 16.–20. st. 11.–20. st.			
b.	'upati'	16.–20. st.			11.–20. st.
c.	'nameravati'	16.–17. st.		(do) 16.–19. st.	11.–20. st.
d.	'pomeniti'		(do) 16. st.		11.–17. st.
e.	'ceniti, spoštovati'			do 16. st.	
f.	'sumiti, imeti za krivega'				17. st.
g.	'pričakovati, predvidevati'				18. st.
h.	'zdeti se'	16. st.			
i.	'biti samozavesten'			16. st.	
j.	<i>ne mniti prije</i> 'zelo čakati'	16.–18. st.			

Tabela 181: *Primerljivi pomeni ostalih s psl. *mьněti povezanih glagolov v izbranih slovanskih jezikih*

	srb./hrv.		češ.		polj.	
	mnivati	mnjivati	mnjati	mnjavati	mnívat	mnieć / mniemieć
a.	'misliti, meniti; imeti za'	19.–20. st. 19. st.	16.–19. st. 19.–20. st.	19. st.	(do) 16. st. (do) 16. st.	
c.	'nameravati'					do 16. st.

5.2.2 Pomen a. 'misliti, meniti; imeti za'

Pomen 'misliti, meniti; imeti za' izkazujejo stcsl. мнѣти, sln. **mneti**, srb./hrv. **mniti**; češ. **mnít**, polj. **mniemać** (star. **mnímać**); rus. мнѣть. Podobno velja tudi za izpeljanke srb./hrv. **mnivati**, **mnjivati**, **mnjati**, **mnjavati**, češ. **mnívat** in za polj. glagola **mnieć**, **mniemieć**.

⁷⁵² Več o etimološko-oblikovnem razmerju med glagoli v poglavju 2.3.2.

Pomen ‘misliti, meniti; imeti za’ se v posameznih primerih lahko navaja ločeno, tj. kot ‘misliti, meniti’ in ‘imeti za’ (prim. stosl. *мьнѣти*, češ. *mňít*). Skupno obravnavo omogočata pomenska bližina in prekrivanje, ki se kažeta v dojemaju pomena ‘misliti, meniti; imeti za’ kot celote – eksplicitno v primeru rus. *мнить*, implicitno (prek vezavnostnih možnosti) pa npr. v srb./hrv. *mňiti*, polj. *mniemać*, *mnieć*, *mniemieć*. Na vezljivostne in vezavnostne razlike v posameznih primerih opozarjam v **Posebnostih**.

Tabela 182: *Vezavnostne možnosti pomena a. ‘misliti, meniti; imeti za’ odrazov psl. *mьněti*

	stosl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.	
Snom – VF – Sak		16.–19. st.	do 16. st.	do 16. st.	11.–20. st.	
Snom – VF – Sgen					11.–14. st.	
Snom – VF – naSak		19. st.				
Snom – VF – oSlok		20. st.		16.–20. st.	18.–20. st.	
Snom – VF – Part			do 16. st.		11.–14. st.	
Snom – VF – INF		(do) 16.–19. st.	(do) 16.–19. st.		11.–18. st.	
Snom – VF – SENT		16. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–19. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
Snom – VF – PG		20. st.			19.–20. st.	
Snom – VF – Sak – Sak		16.–18. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16. st.	11.–18. st.	
Snom – VF – Sak – Sins			(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	19.–20. st.	
Snom – VF – Sak – ja-koSak					14.–17. st.	
Snom – VF – Sak – ka-konoSak		16. st.				
Snom – VF – Sak – zaSak		16.–18. st.	19. st.	16.–18. st.	18. st.	
Snom – VF – Sak – zSgen			do 16. st.			
Snom – VF – Sak* – oSlok				16. st.	11.–20. st.	
Snom – VF – Sak – vSlok					11.–18. st.	
Snom – VF – Sak – pod-Sins			19. st.			
Snom – VF – Sak – Part			do 16. st.		11.–17. st.	
Snom – VF – Sak – INF		14.–16. st.	(do) 17. st.	(do) 16. st.	11.–14. st.	
Snom – VF – Sak – SENT		16. st.	19. st.	do 16. st.	do 16. st.	11.–14. st.

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sdat – INF					16. st.
Snom – VF – ADV		16.–19. st.		16.–18. st.	11.–18. st.

Tabela 183: *Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti; imeti za' pri ostalih s psl. *mьněti povezanih glagolih*

	srb./hrv.		češ.		polj.	
	mnivati	mnjivati	mnjati	mnjavati	mnívat	mnieć / mniemieć
Snom – VF – naSak					19. st.	
Snom – VF – oSlok						16. st.
Snom – VF – SENT	19.–20. st.	19. st.	16., 19. st.	19.–20. st.	19. st.	(do) 16. st. (do) 16. st.
Snom – VF – Sak – Sak						do 16. st.
Snom – VF – Sak* – oSlok	19. st.					
Snom – VF – Sak – INF						16. st.
Snom – VF – ADV	19. st.			19. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci sta dominantna **Snom – VF – SENT** (do sodobnosti; izjema so sln., izpeljanke in polj. **mnieć, mniemieć**)⁷⁵³ in kompleksnejši **Snom – VF – Sak – Sak** (ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec mišljenja – prizadeto – vsebina*); slednji zaznamuje predvsem starejša obdobja – stabilno v srb./hrv. (16.–18. st.), češ. (do vključno 20. st.), rus. (11.–18. st.); nestabilen je vzorec v polj., do vključno 16. st.).

Vzorcju s **SENT** je najbližji v srb./hrv. in češ. dokaj stabilen **Snom – VF – INF** (do vključno 19. st.; nestabilen v stcsl., rus. 11.–18. st.) s propozicijskim desnim

⁷⁵³ Vzorec **Snom – VF – SENT** se kot nestabilen pojavlja v sln., ob polj. **mnieć** in **mniemieć** (do vključno 16. st.) in v primeru izpeljank (večinoma samo 19. in 20. st.), kar je posledica slabe gradivske zastopanosti ali pa marginalnosti samih glagolov (sln. **mneti**, polj. **mnieć, mniemieć**).

določilom.⁷⁵⁴ Med vzorci z nepropozicijskim desnim določilom so stabilni še naslednji: **Snom – VF – Sak** v srb./hrv. (16.–19. st.), rus. (11.–20. st.; nestabilen v češ., polj. do 16. st.), **Snom – VF – oSlok** pa samo v polj. (16.–20. st.; nestabilen je v srb./hrv. 20. st., rus. 18.–20. st., ob polj. **mnienieć** 16. st.); vsi ustrezajo vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina*.

Kompleksnejšemu vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* poleg najbolj stabilnega **Snom – VF – Sak – Sak** ustrezajo trije vzorci, ki so stabilni v **dveh slovanskih jezikih** (načeloma v starejših obdobjih): vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** v češ. in polj. (do sodobnosti; nestabilen v rus. 19.–20. st.), vzorec **Snom – VF – Sak – Part** v stesl. in rus. (11.–17. st.; nestabilen v češ., do 16. st.) in **Snom – VF – Sak – INF** v srb./hrv. (14.–16. st.) in češ. (do vključno 17. st.; nestabilen v stesl., polj., rus.).⁷⁵⁵ Samo v stesl. se kot bolj stabilen pojavlja **Snom – VF – Sdat – INF** (nestabilen v rus., 16. st.).

Še dva vzorca sta stabilna vsaj v **enem slovanskem jeziku**: v rus. je stabilen **Snom – VF – Sak* – oSlok** (do sodobnosti; nestabilen v polj. 16. st. in ob srb./hrv. **mnivati**, 19. st.), ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženec* (**oSlok**) – *vsebina*; samo v češ. je stabilno izpričan **Snom – VF – ADV** (16.–19. st.; *nosilec* mišljenja – *vsebina*),⁷⁵⁶ zanimiv zaradi t. i. nadomestnega določila **ADV**.

Med zgolj nestabilnimi vezavnostnimi vzorci trije zaznamujejo vsaj dva slovanska jezika: razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ustrezata **Snom – VF – Sak – zaSak** in **Snom – VF – Sak – SENT** v srb./hrv. (16.–18. st./samo 19. st.), češ. (19. st./do 16. st.), polj. (16.–18. st./do 16. st.), rus. (18. st./11.–14. st.), v primeru drugega pa še sln. (16. st.); razmerju *nosilec* mišljenja – *vsebina* pa **Snom – VF – naSak** v srb./hrv. ter ob češ. **mnívat** (19. st.). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo odraze **mněti* le v enem od jezikov (glej tabelo).

Posebnosti: Za **stesl.** se navajata pomena (1) ‘meniti, misliti, domnevati’ in (2) ‘obravnavati koga kot kaj, imeti koga za kaj’; samo v pomenu (2) se pojavlja stabilen vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**. V **sln.** je glagol **mneti** izpričan v 16. st.; že v tem obdobju v pomenu ‘meniti’ prevlada konkurenčni **meniti** (omenjeno vpliva na izoliranost vezavnostnih možnosti). Za **srb./hrv.** se pri **mniti** navaja skupni pomen (1) ‘imeti misli, biti v mislih, razmišljati’, vendar pa vezavnostne možnosti

754 Med nestabilnimi se pojavljata sorodna **Snom – VF – Part** (češ. do 16. st., rus. 11.–14. st.), **Snom – VF – PG** (stesl., srb./hrv., rus. 19.–20. st.).

755 Vzorec **Snom – VF – Sak – INF** se kot nestabilen pojavlja v stesl., polj. (do konca 16. st.) in rus. (11.–14. st.).

756 Vzorec **Snom – VF – ADV** se kot nestabilen pojavlja v stesl., rus. (11.–18. st.), polj. (16.–18. st.) in ob srb./hrv. **mnivati, mnjavati** (19. st.).

tipa **Snom – VF – Sak – Sak // kakonoSak // zaSak // INF // SENT** potrjujejo tudi pomensko možnost (podpomen) ‘imeti za’ (‘smatrati kot, obravnavati kot’). Vse tvorjenke izkazujejo pomen ‘meniti, misliti’; šibki gradivski zgledi (v večini primerov omejeni na posamezno čas. obdobje) vplivajo na opredelitev vezavnostnih možnosti kot nestabilnih. V češ. se za **mnít** navajata pomena **(1)** ‘meniti, misliti, domnevati’ ter **(2)** ‘smatrati, imeti za’ (glagol je v 20. st. označen kot *starinski*). Prvi pomen (od stč. do 19. st.) **(1)** zaznamujeta stabilna vzorca **Snom – VF – INF // SENT** (nestabilni sta določili **Sak, Part**, 16. st.); kompleksnejša vzorca **Snom – VF – Sak – zSgen // podSins** sta nestabilna (do 16. st./samo 19. st.). Drugi pomen (od stč. do 20. st.) pa zaznamujejo vzorci, ki ustrezajo razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina*, prim. stabilne **Snom – VF – Sak – Sak // Sins // INF** (do sodobnosti; samo določilo **INF** do konca 17. st.) in nestabilne **Snom – VF – Sak – zaSak** (19. st.) in **Snom – VF – Sak – Part // SENT** (stč.). Izpeljanka **mnívat** (*starinska* v 20. st.) s pomenom ‘imeti mnenje, domnevati, misliti; spominjati se’ je gradivsko slabo zastopana (samo 19. st.), kar vpliva na nestabilnost vezavnostnih možnosti. Za **polj.** se pri **mniemać** navaja skupni pomen **(1)** ‘meniti, misliti, soditi, domnevati’, pri čemer vezavnostne možnosti tipa **Snom – VF – Sak – Sak // Sins** (bolj stabilne) in **Snom – VF – Sak – zaSak // INF // SENT** (manj stabilne) potrjujejo pomensko možnost ‘imeti za’ (‘smatrati kot, obravnavati kot’); preostali vzorci **Snom – VF – Sak, Snom – VF – ADV** in **Snom – VF – Sak* – oSlok** so nestabilni. Podobno velja za **mnieć** in **mniemieć**; na nestabilnost njihovih vezavnostnih možnosti vpliva predvsem šibka gradivska potrjenost glagolov do konca 16. st. V **rus.** se pri **мнить** (v 2. pol. 20. st. *zastarel*) navaja skupni pomen **(1)** ‘misliti, domnevati; imeti za’, pri čemer podpomen ‘imeti za’ zaznamujejo kompleksnejše vezavnostne možnosti, prim. **Snom – VF – Sak – Sak // Sins // zaSak // jakoSak // vSlok** in **Snom – VF – Sak – Part // INF // SENT** (za njihovo stabilnost in časovno umeščenost glej zgornjo tabelo).

5.2.3 Pomena b. ‘upati’ in c. ‘nameravati’

Pomen ‘upati’ izkazujeja **srb./hrv. mniti** in **rus. мнить**, pomen ‘nameravati’ pa še **polj. mniemać, mniemieć**.

Oba pomena sta na tem mestu obravnavana skupaj zaradi **rus. мнить**, pri katerem sta navedena znotraj enotne pomenske razlage, medtem ko sta v primeru **srb./hrv. mniti** ločena. Na posebnosti, ki se nanašajo na ločena pomena ‘upati’ in ‘nameravati’ v primeru **srb./hrv. mniti**, opozarjam v **Posebnostih**.

Tabela 184: *Vezavnostne možnosti pomenov b. 'upati' in c. 'nameravati' odrazov psl. *тънѣти*

	srb./hrv.	polj.	rus.	
	mniti	mniemać	mniemieć	мнить
Snom – VF – Sak			do 16. st.	
Snom – VF – INF	16.–20. st.	do 16.–19. st.		11.–20. st.
Snom – VF – SENT				14.–15. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Glagole v pomenih 'upati' in 'nameravati' zaznamuje samo en stabilen vezavnostni vzorec, tj. **Snom – VF – INF** (do vključno 19. st. ob srb./hrv. **mniti**; do sodobnosti ob polj. **mniemać** in rus. **мнить**), ki kot najbolj tipičen ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* upanja, namere – vsebina.

Preostala vezavnostna vzorca zaznamujeta ločena glagola – vzorca sta nestabilna (izpričana sta z osamljenimi zgledi): **Snom – VF – Sak** se pojavlja ob polj. **mniemieć** (do 16. st.; nasploh slabo izpričan glagol), **Snom – VF – SENT** pa ob rus. **мнить** (14.–15. st.). V pomenih 'upati' in 'nameravati' prevladuje vezavnostna možnost **Snom – VF – INF**, druge so izjemne.

Posebnosti: Za srb./hrv. glagol **mniti** velja, da pomen (2) 'upati, nadejati se' izkazuje v obdobju 16.–20. st.; pomenu ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**. Pomen (2) 'nameravati' zaznamuje glagol **mniti** samo v 16. in 17. st., ustreza pa mu isti vzorec (le-ta je zaradi izjemnosti pomena in redkih zgledov označen kot nestabilen).

5.2.4 Pomen d. 'pomeniti'

Pomen 'pomeniti' izkazujeta češ. **mnít** in rus. **мнить**, in sicer v starejših obdobjih obeh jezikov (v češ. do vključno 16. st., v rus. do vključno 17. st.).

Tabela 185: *Vezavnostne možnosti pomena d. 'pomeniti' odrazov psl. *тънѣти*

	češ.	rus.
Snom – VF – Sak	(do) 16. st.	11.–17. st.
Snom – VF – INF		13. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Glagola v pomenu ‘pomeniti’ zaznamujeta dva vezavnostna vzorca, tj. **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF**, ki ustrežata relacijskemu vezljivostnemu razmerju *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina*. Stabilen je zgolj **Snom – VF – Sak** v primeru rus. **мнить** (11.–17. st.).

Nestabilnost oz. osamljenost vezavnostne možnosti **Snom – VF – Sak** v češ. (do konca 16. st.) je posledica obstoja pomena ‘pomeniti’ pri glagolu **mnieti** le v zgodnjih obdobjih češ. knj. jezika. Z izoliranim zgledom iz 13. st. je izpričan tudi vzorec **Snom – VF – INF** ob rus. **мнить**.

5.2.5 Pomen e. ‘ceniti, spoštovati’

Pomen ‘ceniti, spoštovati’ izkazuje polj. **nniemać**; zaznamuje ga nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – (ADV)** (*nosilec* spoštovanja – *prizadeto*),⁷⁵⁷ ki je izpričan z osamljenim stolj. zgledom. Navedeno kaže na izjemnost pomena in njegovo vezanost na stolj. obdobje.

5.2.6 Pomen f. ‘sumiti, imeti za krivega’

Pomen ‘sumiti, imeti za krivega’ izkazuje rus. **мнить** v 17. st. Pomen je izpričan z osamljenim zgledom, ki ustreza vezavnostnemu vzorcu **Snom – VF – naSak – vSlok** (*nosilec* suma – *razmerni vsebinski udeleženec* oz. *prizadeto – vsebina* suma; prim. *sumiti – koga – za kaj*). Navedeno kaže na izjemnost pomena in njegovo časovno vezanost na 17. st.

5.2.7 Pomen g. ‘pričakovati, predvidevati’

Pomen ‘pričakovati, predvidevati’ izkazuje rus. **мнить**. Pomenu ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (razmerje *nosilec* pričakovanja, predvidevanja – *vsebina*), ki je z redkimi zgledi – tako kot pomen – izpričan samo za 18. st.

⁷⁵⁷ **ADV** predstavlja obvezno neudeležensko lastnostno prislovno dopolnilo.

5.2.8 Pomen h. 'zdeti se'

Pomen 'zdeti se' (brezos.) izkazuje srb./hrv. **mniti**.⁷⁵⁸ Na podlagi gradiva sklepam, da mu ustreza vezavnostni vzorec **VF – Sdat – SENT** (vezljivostno razmerje *prejemnik* dozvedanja – *vsebina*), ki je z redkimi zgledi izpričan za 16. st. Navedeno kaže na verjetno marginalnost pomena in njegovo vezanost na določeno časovno obdobje.

5.2.9 Pomen i. 'biti samozavesten'

Pomen 'biti samozavesten' je izpričan pri polj. **mniemać** v 16. st.; osamljen zglede vezavnostnega vzorca **Snom – VF** (*nosilec* lastnosti – *lastnost*) kaže na izjemnost samega pomena v primeru polj. **mniemać**.

5.2.10 Pomen j. 'zelo želeti, komaj čakati'

Pomen 'zelo želeti, komaj čakati' je vezan na ustaljeno glagolsko zvezo srb./hrv. **ne mniti prije**; slednja se je pojavljala predvsem pri dubrovniških avtorjih 17. in 18. st., ustrezala pa naj bi it. *non vedo l'ora, desidero grandemente*, lat. *summpere opto* (ARj, VI, 857). Pomen zaznamujeta vezavnostna vzorca **Snom – VF – INF // SENT** (*nosilec* želje, pričakovanja – *vsebina*), ki sta s posameznimi zgledi izpričana za obdobje med 16. in 18. st. (**SENT** od 16. do 17. st.). Besedna zveza je bila glede na gradivske podatke verjetno dokaj izolirana.

5.3 Vezava odrazov psl. *měniti v slovanskih jezikih

5.3.1 Pomeni odrazov psl. *měniti v slovanskih jezikih

Psl. *měniti ima v izbranih slovanskih jezikih naslednje odraze: stsl. **мѣнѣти** (v SJS označen z *exh.*), sln. **méniti**, srb./hrv. **mijeniti**; češ. **mínit**, polj. **mienić**; rus. **мѣнѣти**. Poleg njih so v nekaterih slovanskih jezikih izpričane tudi modifikacijske izpeljanke (drugotni nedovršniki) tipa češ. **mínívat**,⁷⁵⁹ rus. **мѣнати** (obravnavam jih posebej).

V pomenskih razlagah polj. **mienić** *sporočanjski* pomeni niso ločeni od *umevanjskih*, temveč se navajajo skupaj (natančneje v **4.5.1.3**). V analizi skušam *umevanjske* podpomene in zglede ločiti od *sporočanjskih*, čeprav so v marsikaterem primeru prekrivni in meja med njimi ostaja zabrisana.

⁷⁵⁸ V primeru pomena 'zdeti se' gre za brezosebno rabo glagola, ki je vezana na zvezo s pomožnim glagolom – vezjo, tj. (*meni*) je *mniti*; ločeno obravnavo upravičuje poseben pomen.

⁷⁵⁹ Češ. **mínívat** se v analiziranih češ. slovarskih delih navaja brez zgledov.

Tabela 186: *Primerljivi pomeni odrazov psl. *měniti v izbranih slovanskih jezikih*

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
a. 'misliti, meniti; imeti za'	16.–20. st.	15.–16. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–17. st.
b. 'spominjati, omenjati'			(do) 15–17. st.		11.–17. st.
c. 'nameravati'	16.–20. st.		(do) 16.–20. st.	(do) 16.–18. st.	
d. 'reči, dejati'	20. st.				
e. 'namenjati'		17. st.			
e. 'pomeniti'			(do) 16. st.		11.–17. st.
g. 'pridržati, zagotoviti'			19. st.		
h. 'misliti, snovati v škodo/ korist'			do 16. st.		
i. 'tikati se, prisojati'				do 16. st.	
j. 'obljubljati'					11.–14. st.

Rus. izpeljanka **мѣнати** izkazuje pomena **a.** 'misliti, meniti; imeti za' in **f.** 'pomeniti' (slednji je izkazan z zgledom, ki je neprimeren za vezljivostno analizo); oba pomena sta izkazana za obdobje 11.–14. st.

5.3.2 Pomen a. 'misliti, meniti; imeti za'

Pomen 'misliti, meniti; imeti za' izkazujejo stcsl. **мѣнѣти**, sln. **meniti**, srb./hrv. **mijeniti**; češ. **míniti**, polj. **mienić**; rus. **мѣнѣти** (podobno velja tudi za izpeljanko rus. **мѣнати**).

V primeru polj. **mienić** se pomena 'misliti, meniti' in 'imeti za' včasih navajata v ločenih pomenskih razlagah (SlStp), včasih skupaj (SJP); omenjeno dejstvo (skupaj s pomensko bližino) omogoča skupno obravnavo.

Tabela 187: *Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti; imeti za' odrazov psl. *měniti*

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak	16.–20. st.	15.–16. st.	(do)16.–20. st.	(do)16.–17. st.	11.–14. st.
Snom – VF – naSak			(do)16.–19. st.		
Snom – VF – kSdat			do 16. st.		
Snom – VF – oSlok					16. st.

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Part			do 16. st.		
Snom – VF – INF				20. st.	
Snom – VF – SENT	16.–20. st.		(do)16.–20. st.	(do)16.–18. st.	
Snom – VF – PG			19.–20. st.		
Snom – VF – Sak – Sak			do 16. st.	do 16. st.	11.–17. st.
Snom – VF – Sak – Sins			(do)16.–20. st.	(do)16.–20. st.	15.–16. st.
Snom – VF – Sak – naSak			18. st.		
Snom – VF – Sak – přesSak			19. st.		
Snom – VF – Sak* – odSgen	19. st.				
Snom – VF – Sak* – oSlok	20. st.		19. st.		
Snom – VF – Sak* – sSins	16. st.				
Snom – VF – Sak – Part					11.–17. st.
Snom – VF – Sak – INF				(do) 16.–20. st.	
Snom – VF – Sak – SENT	16.–19. st.				
Snom – VF – Sdat – INF					
Snom – VF – Sins – SENT			20. st.		
Snom – VF – naSak – SENT			18. st.		
Snom – VF – zaSak – SENT	20. st.				
Snom – VF – odSgen – SENT	16.–19. st.				
Snom – VF – oSlok – SENT	20. st.				
Snom – VF – ADV	16.–20. st.		do 16. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Rus. **мѣнати** v pomenu **a.** ‘misliti, meniti; imeti za’ zaznamuje zgolj osamljen zglede (11.–14. st.) vezavnostnega vzorca **Snom – VF – oSlok – Sins** (vezljivostno razmerje *nosilec mišljenja – razmerni vsebinski udeleženelec – vsebina*; dobesedno *misliti – o kom, čem – [biti] kakšen*). Navedeno priča o osamljenosti pomena, če ne celo samega glagola **мѣнати**. Glagola v nadaljevanju ne komentiram.

Komentar: Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci prevladuje **Snom – VF – Sak** (*nosilec* mišljenja – *vsebina*), ki je stabilen v sln. in češ. (do sodobnosti) in rus. (11.–14. st.), nestabilen pa v srb./hrv. (15.–16. st.) in polj. (do vključno 17. st.). Med vzorci z enim desnim določilom, ki so stabilni vsaj v enem jeziku, se pojavljajo **Snom – VF – SENT** v sln., češ. (do sodobnosti; nestabilen v polj. do vključno 18. st.), **Snom – VF – naSak** v češ. (do vključno 19. st.; drugod ni izkazan) ter **Snom – VF – ADV** v sln. (do sodobnosti; nestabilen v češ. – do 16. st.); slednji je zanimiv zaradi t. i. nadomestnega določila **ADV**.

Vežljivostnemu razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* ne ustrezajo vzorci, ki bi bili splošnoslovanskega značaja; tovrstne vezavnostne možnosti se pojavljajo le v delu slovanskih jezikov. Kot stabilni vsaj v **enem jeziku** se pojavljajo naslednji vzorci: **Snom – VF – Sak – Sins** v češ. in polj. (do sodobnosti; nestabilen v rus., 15.–16. st.), **Snom – VF – Sak – Sak** v rus. (11.–17. st.; nestabilen v stesl., češ., polj. – do 16. st.), **Snom – VF – Sak – Part** v rus. (11.–17. st.; nestabilen v stesl.) ter **Snom – VF – Sak – SENT** v sln. (16.–19. st.; drugod ni izkazan).⁷⁶⁰

Med kompleksnejšimi vzorci so zanimivi tisti, ki kažejo na razmerje *nosilec* mišljenja – *razmerni vsebinski udeleženec* – *vsebina*, tj. **Snom – VF – odSgen // oSlok – Sak*** in **Snom – VF – odSgen // oSlok – SENT** (stabilni v sln.; v tabeli sta desni določili zamenjani zaradi drugačnega zaporedja). Vzorci so označeni kot stabilni, pravzaprav pa je stabilno vežljivostno razmerje. V sln. pride pri določilu na mestu *razmerne*ga *vsebinske*ga udeleženca v 19. st. do zamenjave: **odSgen** zamenja **oSlok** (kaže, da se **oSlok** v tej udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja).⁷⁶¹ Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo odraze **mĕniti* le v enem jeziku (glej tabelo).

5.3.3 Pomen b. 'spominjati, omenjati'

Pomen 'spominjati, omenjati' izkazujejo stesl. мѣнѣти, srb./hrv. **mijeniti** in rus. мѣнѣти. Pri srb./hrv. **mijeniti** gre dejansko za pomen 'govoriti, omenjati', pri rus. мѣнѣти pa za 'imenovati, omenjati'. Skupno obravnavo v tem primeru upravičuje en prekrivni podpomen (in sorodnost ostalih); posamezne vežljivostne razlike so razvidne iz spodnje tabele.

⁷⁶⁰ Razmerju ustreza tudi vzorec **Snom – VF – Sak – INF**, nestabilen v stesl. in polj. (16.–20. st.).

⁷⁶¹ Vzorec **Snom – VF – Sak* – oSlok** se kot nestabilen pojavlja tudi v češ. (19. st.).

Tabela 188: *Vezavnostne možnosti pomena b. 'spominjati, omenjati' odrazov psl. *měniti*

	stcsl.	srb./hrv.	rus.
Snom – VF – Sak			11.–17. st.
Snom – VF – Sak – Sak		17. st.	
Snom – VF – Sak – Part		13. st.	
Snom – VF – Sak – SENT			14. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Pomen 'spominjati, omenjati' je v primeru odrazov psl. **měniti* vezan na starejša obdobja slovanskih jezikov, kaže se kot neustaljen, temu pa ustreza tudi nestabilnost samih vezavnostnih možnosti. V dveh jezikih (stcsl., rus.) se pojavlja zgolj **Snom – VF – Sak** (*nosilec* omenjanja – *vsebina*); vzorec je nestabilen (v stcsl. je predstavljen z izoliranimi zgledi, v rus. prav tako – iz obdobja med 11. in 17. st.).

Drugi vzorci so kompleksnejši, saj ustrezajo razmerju *nosilec* omenjanja – *prizadeto* – *vsebina*; z osamljenimi zgledi so izkazani v posameznih jezikih, prim. srb./hrv. **Snom – VF – Sak – Sak // Part** (17. st./13. st.) in rus. **Snom – VF – Sak – SENT** (14. st.).

5.3.4 Pomen c. 'nameravati'

Pomen 'nameravati' izkazujejo sln. **meniti**, češ. **mínit** in polj. **mienić**. V primeru polj. **mienić** je 'nameravati' le eden izmed podpomenov v izjemno ohlapni pomenski razlagi 'misliti o, imeti na misli, hoteti' (izpričan do vključno 18. st.). Ker so vezavnostni vzorci v pomenu 'nameravati' dokaj enoznačni, je iz spodnje obravnave razvidno, katere vezavnostne možnosti izkazujejo določila z vlogo *vsebinsko-namernega* udeleženca.

Tabela 189: *Vezavnostne možnosti pomena c. 'nameravati' odrazov psl. *mēniti*

	sln.	češ.	polj.
Snom – VF – Sak		do 16. st.	(do) 16.–17. st.
Snom – VF – kSdat		do 16. st.	
Snom – VF – oSlok			do 16. st.
Snom – VF – INF	16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16. st.
Snom – VF – Sak – naSak			18. st.
Snom – VF – naSak – SENT			18. st.
Snom – VF – ADV		do 16. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Osrednji položaj med vzorci v pomenu 'nameravati' ima pričakovano **Snom – VF – INF**, ki je stabilen v sln. in češ. (do sodobnosti; nestabilnost v polj., do vključno 16. st., je gotovo posledica neustaljenosti pomena). **INF** se kaže kot osnovno ali tipično določilo za izražanje *vsebinsko-namernega* udeleženca (propozicijskega tipa).

Nestabilni vzorci večinoma zaznamujejo en jezik, v dveh jezikih – češ. in polj. – se pojavlja samo **Snom – VF – Sak** (do 16. st./do vključno 17. st.), ki najbrž predstavlja le izrabo vezavnostne možnosti, značilne za bolj nevtralne *mišljenjske* pomene.⁷⁶²

5.3.5 Pomen d. 'reči, dejati'

Pomen 'reči, dejati' izkazuje sln. **meniti** (izpričan šele za 20. st.; v SSKJ označen s *knjižno*). Pomen zaznamujeta nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – SENT // PG**, ki ustrezata razmerju *nosilec* sporočanja – sporočana *vsebina*. Na temelju jezikovnega občutka sodim, da je 'reči, dejati' (s pripadajočimi vezavnostnimi možnostmi) najbolj obroben med pomeni sln. **meniti**.

⁷⁶² Nevtralnim *mišljenjskim* pomenom ustreza tudi polj. **Snom – VF – oSlok** (do 16. st.; določilo **oSlok** kot *razmerni vsebinski* udeleženec). V polj. **Snom – VF – Sak – naSak** ter **Snom – VF – naSak – SENT** (18. st.) se določili **Sak** in **SENT** nahajata v vlogi *vsebinskega* udeleženca. Določilo **naSak** ima verjetno dve vlogi: *prejemnika* v smislu *meniti – kaj – proti komu*, kar predstavlja samostojno vezavnostno možnost (prim. **h.** 'misлити, snovati v škodo/korist'), in *razmernega vsebinskega* udeleženca (podobnega **oSlok**).

5.3.6 Pomen e. 'namenjati'

Pomen 'namenjati' izkazuje srb./hrv. **mijeniti** (redki zgledi ga izpričujejo za 17. st.). Pomen zaznamuje nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**, ki ustreza razmerju *nosilec* dejanja – *vsebina* namena – *prejemnik*. Navedeno kaže na obrobno pomena v primeru glagola **mijeniti** (deloma pa potrjuje tudi obrobno samega glagola).

5.3.7 Pomen f. 'pomeniti'

Pomen 'pomeniti' izkazujeta češ. **mínit** in rus. **мѣнити**; v primeru slednjega gre dejansko za pomen 'razumeti, misliti si' (*kaj s čim*), tudi v smislu 'pomeniti, predstavljati'. Pomena sta vsaj deloma prekrivna, kar zadostuje za skupno obravnavo. Prim. spodnjo tabelo in analizo za morebitne vezljivostne razlike med glagoloma češ. **mínit** in rus. **мѣнити**.

Tabela 190: *Vezavnostne možnosti pomena f. 'pomeniti' odrazov psl. *měniti*

	češ.	rus.
Snom – VF – Sak	(do) 16. st.	11.–17. st.
Snom – VF – SENT	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – Sak		15. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Oba jezika zaznamuje vzorec **Snom – VF – Sak**, ki je relativno stabilen samo v rus. (11.–17. st.), medtem ko je v češ. nestabilen (do vključno 16. st.). V češ. in rus. vzorec ustreza razmerju *nosilec* pomenske vsebine – *vsebina*, samo v rus. pa tudi razmerju *nosilec* razumevanja – *vsebina*.

Preostala (zgolj nestabilna) vzorca se pojavljata le v enem jeziku: češ. **Snom – VF – SENT** (do 16. st.) in rus. **Snom – VF – Sak – Sak** (15. st.); slednji ustreza razmerju *nosilec* mišljenja – *prizadeto* – *vsebina* (prim. *razumeti – koga – kot koga*). Navedeno kaže na obstoj pomena le v starejših obdobjih obeh jezikov in na njegovo relativno redkost (bolje je izpričan v rus.).

5.3.8 Pomen g. 'pridržati, zagotoviti'

Pomen 'pridržati, zagotoviti' izkazuje češ. **mínit** (osamljen zgled iz 19. st.). Pomen zaznamuje nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**, ki ustreza razmerju *nosilec* dejanja – *vsebina – prejemnik*. Pomen se kaže kot marginalen in vezan na 19. st. v češ. knj. jeziku.

5.3.9 Pomen h. 'misliti, snovati v škodo/korist'

Pomen 'misliti, snovati v škodo/korist' izkazuje češ. **mínit** (potrjujeta ga osamljena stč. zglede). Pomen zaznamujeta nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak* – Sdat // kSdat**, ki ustrežata razmerju *nosilec* mišljenja, snovanja – *vsebina – prejemnik*. Pomen je v primeru češ. knj. jezika vezan zgolj na stč. obdobje, poleg tega pa se že takrat kaže kot izjemen.

5.3.10 Pomen i. 'tikati se, prisojati'

Pomen 'tikati se, prisojati' izkazuje polj. **mienić** (samo stolj. zgledi). Pomen zaznamujeta nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – kSdat // oSlok**, ki ustrežata razmerju *nosilec* prisojanja – *vsebina – prejemnik*. Zaradi približevanja pomenski možnosti 'misliti' (*kaj o kom*) bi lahko določili **kSdat**, **oSlok** opredelili tudi kot *razmerna vsebinska* udeleženca, a izjemno redko stolj. gradivo onemogoča bolj gotove zaključke.

5.3.11 Pomen j. 'obljubljati'

Pomen 'obljubljati' izkazuje rus. **мѣнѣти**; zaznamuje ga nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sdat**, ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* obljubljanja – *vsebina – prejemnik*. Verjetna izoliranost pomena se kaže tudi v dejstvu, da vezavnostno možnost potrjuje osamljen zgled iz 13.–14. st.⁷⁶³

5.4 Vezava odrazov psl. *uměti v slovanskih jezikih

5.4.1 Pomeni odrazov psl. *uměti v slovanskih jezikih

Psl. ***uměti** ima v izbranih slovanskih jezikih naslednje odraze: stsl. оумѣти, sln. **uměti**, srb./hrv. **umjeti**; češ. **umět**, polj. **umieć**; rus. **уметь**. Poleg njih so v

⁷⁶³ Pomeni e. 'namenjati', g. 'pridržati, zagotoviti', h. 'misliti, snovati v škodo/korist' in j. 'obljubljati' (z zadržkom tudi i. 'tikati se, prisojati') kažejo na podobno vezljivostno razmerje; temu ustrezajo tudi primerljivi vezavnostni vzorci.

nekaterih slovanskih jezikih izpričane tudi modifikacijske izpeljanke (drugotni nedovršniki) tipa sln. **umévati**, češ. **umívat** in polj. **umiewać** (obravnavam jih posebej). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 191: *Primerljivi pomeni odrazov psl. *uměti v izbranih slovanskih jezikih*

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
a. 'vedeti, znati, poznati'		(do) 15.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.*
		16.–20. st.			
b. 'obvladati, biti zmožen'		(do) 15.–19. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
c. 'razumeti, dojemati'	16.–20. st.				11.–14. st.
d. 'imeti navado'		16.–19. st.			
e. 'prilagajati obnašanje itn.'		20. st.			

Tabela 192: *Primerljivi pomeni izpeljank z *uměti v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jezikih*

	sln.	češ.	polj.
	umévati	umívat	umiewać
a. 'vedeti, znati'		19.–20. st.	20. st.
c. 'razumeti, dojemati'	19.–20. st.		

5.4.2 Pomena a. 'vedeti, znati, poznati' in b. 'obvladati, biti zmožen'

Pomena 'vedeti, znati, poznati' in 'obvladati, biti zmožen' izkazujejo stcsl. **умѣти**, sln. **umeti**, srb./hrv. **umjeti**; češ. **umět**, polj. **umieć** in rus. **уметь** (podobno velja tudi za izpeljanki češ. **umívat** in polj. **umiewać**).

Pomena 'vedeti, znati, poznati' in 'obvladati, biti zmožen' se pri odrazih ***uměti** zblížujeta in deloma prekrivata – prvi pomen se namreč približuje *naklonskosti* (uveljavlja se za izražanje *zmožnosti*); posledica tega je, da se npr. v sln. navajata znotraj enotne pomenske razlage.⁷⁶⁴ Omenjeno dejstvo omogoča skupno obravnavo, pri čemer pri posameznih jezikih opozarjam na morebitne vezljivostne in vezavnostne razlike (glej **Posebnosti**).

⁷⁶⁴ V primeru rus. jezika je pomen a. 'vedeti, znati, poznati' »razdeljen« na dva pomena, tj. (2) 'vedeti, poznati' in (3) 'znati', pri čemer se prvi pojavlja le v obdobju 11.–14. st., medtem ko je drugi časovno stabilnejši in zaznamuje rus. jezik od 11. do 20. st.

Tabela 193: *Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati, poznati' in b. 'obvladati, biti zmožen' odrazov psl. *uměti*

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak	16., 20. st.	(do) 15.–19. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
Snom – VF – Sgen			19.–20. st.		
Snom – VF – Sdat		15.–16. st.			11.–20. st.
Snom – VF – Sins					
Snom – VF – kSdat			do 16. st.		
Snom – VF – sSins			(do) 16.–19. st.		
Snom – VF – INF	16., 20. st.	(do) 15.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
Snom – VF – daSENT		19.–20. st.			
Snom – VF – SENT				18. st.	11.–14. st.
Snom – VF – ADV		16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	

	češ.	polj.
	umívat	umiewać
Snom – VF – Sak	19.–20. st.	
Snom – VF – INF	19.–20. st.	
Snom – VF – ADV		20. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci se nahajata **Snom – VF – Sak** (do sodobnosti, le srb./hrv. do vključno 19. st.) in **Snom – VF – INF** (do sodobnosti). Vzorca sta nestabilna v sln. (16., 20. st.), kar je posledica šibke izpričanosti samega glagola (podobno velja za češ. **umívat**, 19.–20. st.).

Dokaj široko je v slovanskih jezikih zastopan tudi vzorec **Snom – VF – ADV** (srb./hrv., češ., polj.; do sodobnosti) z **ADV** kot *vsebinskim* določilom (ob

predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. ‘znati **jezik**’); nestabilen je v primeru stcsl. in polj. **umiewać** zaradi šibke gradivske zastopanosti.

V posameznih slovanskih jezikih sta dokaj stabilna še vzorca **Snom – VF – SENT** v stcsl. (nestabilen v polj. 18. st., rus. 11.–14. st.) ter **Snom – VF – Sdat** v rus. (11.–20. st.; nestabilen v stcsl.); zadnji je zanimiv zaradi predvidljive leksikalne zapolnitve (*грамота, книга*). Vezavnostni vzorci ustrezajo vezljivostnemu razmerju *nosilec védenja oz. zmožnosti – vsebina*.

Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo odraze **uměti* v posameznih slovanskih jezikih (glej tabelo).

Posebnosti: V stcsl. sta v pomenu (1) ‘vedeti, znati, poznati’ stabilna vzorca **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** (določila **Sdat**, **Sins**, **INF** so nestabilna), v (2) ‘obvladati, biti zmožen’ pa **Snom – VF – INF** (določili **Sak**, **ADV** sta nestabilni). V sln. je pomen (2) ‘znati, biti sposoben, moči’ slabo zastopan (v 1. pol. 20. st. *starinski*), kar vpliva na nestabilnost vezavnostnih možnosti. V **srb./hrv** je v pomenih (1) ‘imeti védenje, znanje, biti spreten, znati’ in (2) ‘imeti moč, biti sposoben, moči’ stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, samo v (1) še **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – ADV**; nestabilen vzorec v pomenu (1) je **Snom – VF – Sdat** (15.–16. st.), presenetljivo pa je nestabilen (samo 19. st.) in omejen na pomen (2) vzorec **Snom – VF – daSENT** (sistemska ustreznica vzorcu z **INF** predvsem v srb. jezikovnem prostoru). V **češ.** so v pomenu (1) ‘imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v’ stabilni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** in **Snom – VF – ADV** (nestabilni sta določili **Sgen**, 19.–20. st., ter **sSins**, od stčeš. do 19. st.), medtem ko je v pomenu (2) ‘biti sposoben (za), biti v stanju, (z) moči’ stabilen le **Snom – VF – INF** (nestabilni sta določili **Sak** v 18. st., **kSdat** v stčeš.). Izpeljanka **umívat** je v pomenu (1) gradivsko slabo zastopana, kar vpliva na nestabilnost vezavnostnih možnosti. V **polj.** je v pomenih (1) ‘imeti znanje, znati’ in (2) ‘biti sposoben, zmoči’ stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**, samo v (1) še **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – ADV** (nestabilno je določilo **SENT**, 18. st.), v (2) pa se pojavlja še nestabilni **Snom – VF – Sak** (17., 18. st.). Izpeljanka **umiewać** s pomenom (1) je zastopana z enim zgledom vezavnostnega vzorca **Snom – VF – ADV** (19. st.). V **rus.** se pomen (2) ‘vedeti, poznati’ pojavlja le v obdobju 11.–14. st., kar vpliva na nestabilnost vezavnostnih vzorcev (v vsem obdobju prevladujeta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, redko je določilo **INF**). V pomenih (3) ‘znati’ in (4) ‘biti sposoben, moči’ je stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (11.–20. st.), le ob pomenu (3) nastopata stabilna, a nekoliko redkejša **Snom – VF – Sak // Sdat** (11.–20. st.).

5.4.3 Pomen c. 'razumeti, dojemati'

Pomen 'razumeti, dojemati' izkazujejo stcsl. *оумѣти*, sln. **umeti** in rus. **уметь** (podobno velja tudi za sln. izpeljanko **umevati**).

Tabela 194: *Vezavnostne možnosti pomena c. 'razumeti, dojemati' odrazov psl. *uměti*

	stcsl.	sln.	rus.
Snom – VF – Sak		16.–20. st.	
Snom – VF – SENT		19.–20. st.	11.–14. st.
Snom – VF – ADV		16.–20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Pri odrazih psl. **uměti* ima pomen 'razumeti, dojemati' vsaj v zgodovinski dobi slovanskih jezikov obrobno vlogo, o čemer priča njegova redka gradivska izpričanost v stcsl., rus. ali celo odsotnost v drugih analiziranih slovanskih jezikih; do določene mere je izjema sln. **umeti**, vendar pa je v sln. sam glagol redek (pojavlja se do 1. pol. 20. st., ko ga nadomesti sestavljenka *razumeti*). V tem pomenu prevladujejo sestavljenke tipa stcsl. *разоумѣти*, sln. *razumeti*, rus. star. *разуметь*, ali besedotvorno nesorodni glagoli tipa rus. *понимать*.

O stabilnih vezavnostnih vzorcih se lahko govori le v zvezi s sln., prim. **Snom – VF – Sak** (16.–20. st.; nestabilen v stcsl.) in **Snom – VF – ADV** (16.–20. st.); slednji je zanimiv zaradi **ADV** v vlogi pravega *vsebinskega* določila (predvidljiva leksikalna zapolnitev, tj. 'razumeti **jezik**').

Nestabilni vzorec **Snom – VF – SENT** zaznamuje sln. (19.–20. st.) in rus. (11.–14. st.); osamljenost rus. zgleđa vezavnostne možnosti potrjuje izjemnost pomena. V primeru sln. **umevati** (19.–20. st.) se pojavljata nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, pri čemer je prvi nekoliko pogostejši.

5.4.4 Pomen d. 'imeti navado'

Pomen 'imeti navado' izkazuje srb./hrv. **umjeti**, in sicer v obdobju od 16. do 19. st. (gradivsko je šibkeje zastopan od pomenov a. in b.); zaznamuje ga samo

stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (ustreza pomenskemu vzorcu *nosilec navade – vsebina*).

5.4.5 Pomen e. 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost'

Pomen 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost' izkazuje srb./hrv. **umjeti** v 20. st. Pomensko možnost navaja samo slovar RSHKJ (VI, 510), spremljajo jo osamljeni ponazarjalni zgledi, ki ustrezajo vezavnostnima vzorcema **Snom – VF – okoSgen // sSins** (vezljivostno razmerje *nosilec prilagajanja* itn. – *razmerni udeležene*). Navedeno govori o marginalnosti pomena v pomenju glagola **umjeti** in posledično o nestabilnosti vezavnostnih možnosti.

5.5 Vezava odrazov psl. *věděti v slovanskih jeziki

5.5.1 Pomeni odrazov psl. *věděti v slovanskih jeziki

Psl. *věděti ima v izbranih slovanskih jeziki te odraze: stosl. вѣдѣти, sln. **védeti**, srb./hrv. **vjedjeti**; češ. **vědět**, polj. **wiedzieć**; rus. **вѣдѣти**. Poleg njih so v nekaterih slovanskih jeziki izpričane tudi modifikacijske izpeljanke (drugotni nedovršniki) tipa stosl. вѣдати, češ. **vědívat** ter rus. **ведать, ведывать** (obravnavam jih posebej). Glagoli izkazujejo te primerljive pomene:

Tabela 195: *Primerljivi pomeni odrazov psl. *věděti v izbranih slovanskih jeziki*

	stosl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
a. 'vedeti, znati, poznati'		(do) 16.–20. st. (do) 15.–18. st. (do) 16.–20. st. (do) 16.–20. st.			11.–18. st.
b. 'voditi, upravljati'					11.–17. st.

Tabela 196: *Primerljivi pomeni izpeljank z *věděti v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jeziki*

	stosl.	češ.	rus.	
		vědívat	ведать	ведывать
a. 'vedeti, znati, poznati'		19. st.	11.–20. st.	19.–20. st.
b. 'voditi, upravljati'			11.–20. st.	
c. 'doživljati, imeti izkušnje'			18.–20. st.	
d. 'prištevati, šteti k'			11.–14. st.	

Med vzpostavljenimi pomeni je najbolj ohlapno opredeljen pomen a., zaradi česar je tudi vezljivostno najbolj problematičen; pomensko opredelitev upravičuje dejstvo, da se skupna pomenska razlaga v posameznih primerih najde (npr. stosl. **вѣдѣти**, **вѣдати**, srb./hrv. **vjedjeti**); drugod se pomen a. deli na dve pomenski razlagi – največkrat ‘vedeti, poznati’ in ‘znati’ itn. Za natančnejšo pomensko razčlemba glej 5.5.2.

5.5.2 Pomen a. ‘vedeti, znati, poznati’

Pomen ‘vedeti, znati, poznati’ izkazujejo stosl. **вѣдѣти**, sln. **vedeti**, srb./hrv. **vjedjeti**; češ. **vědět**, polj. **wiedzieć** in rus. **вѣдѣти** (podobno velja tudi za izpe-ljanke stosl. **вѣдати**, češ. **vědivat** ter rus. **ведать**, **ведывать**).

Kot je bilo že omenjeno, lahko pomen ‘vedeti, znati, poznati’ pri posameznih glagolih razpade na več pomenov (običajno dva, tudi tri), ki jih sestavljajo pod-pomeni iz ‘vedeti, znati, poznati’. Pomenska bližina in prekrivanje omogočata skupno obravnavo, čeprav je pri posameznih jezikih treba opozoriti na morebitne pomenske in posledično vezljivostne razlike (glej **Posebnosti**). Prim. tabelarno členitev pomena ‘vedeti, znati, poznati’ po posameznih jezikih oz. glagolih.⁷⁶⁵

Tabela 197: Členitev primerljivega pomena a. ‘vedeti, znati, poznati’ odrazov psl. *věděti

	stosl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
	вѣдѣти	vedeti	vjedjeti	vědět	wiedzieć	вѣдѣти
‘vedeti’		(1) 10.–20. st.		(1)	(1)	(1) 11.–18. st.
‘poznati’	(1)	(3) 16.–20. st.	(1) (do) 15.–18. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	
‘znati’		(2) 16.–20. st.		(2) (do) 16.–20. st.	(2) do 16. st.	(2) 11.–18. st.

	stosl.	češ.	rus.
	вѣдати	vědivat	ведать ведывать
‘vedeti’		(1) 19. st.	(1) 11.–20. st. (1) 19.–20. st.
‘znati’	(1)		(5) 18. st.
‘poznati’			

⁷⁶⁵ Številke v tabeli ustrezajo posameznim pomenom v jednem delu razprave. Zaradi jasnejše in bolj praktične predstavitve so bili pomeni prerazporejeni v vrstni red ‘vedeti’, ‘poznati’ in ‘znati’.

V nadaljevanju so obravnavane vezavnostne možnosti pomena ‘vedeti, znati, poznati’ v slovanskih jezikih; na posebnosti, ki zadevajo posamezne glagole oz. njihove pomene, opozarjam v **Posebnostih**.

Tabela 198: *Vezavnostne možnosti pomena a. ‘vedeti, znati, poznati’ odrazov psl. *vĕděti*

	stcsl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak		16.–20. st. (do)	15.–18. st. (do)	16.–20. st. (do)	16.–20. st.	11.–18. st.
Snom – VF – zaSak		16.–20. st.				
Snom – VF – doSgen				(do) 16.–19. st.		
Snom – VF – odSgen		16.–18. st.				
Snom – VF – oSlok		20. st.		(do) 16.–20. st. (do)	16.–20. st.	18. st.
Snom – VF – Part				do 16. st.		13. st.
Snom – VF – INF		16.–20. st. (do)	15.–16. st. (do)	16.–20. st. (do)	16., 18. st.	14.–18. st.
Snom – VF – PG				do 16. st.		
Snom – VF – SENT		10.–20. st. (do)	15.–17. st. (do)	16.–20. st. (do)	16.–20. st.	11.–18. st.
Snom – VF – Sak – Sak					do 16. st.	11.–14. st.
Snom – VF – Sak – Sins				do 16. st.		
Snom – VF – Sak* – naSak				(do) 16.–20. st.		
Snom – VF – Sak – kSdat				do 16. st.		
Snom – VF – Sak* – doSgen				16.–19. st.		
Snom – VF – Sak* – odSgen		16.–19. st.				
Snom – VF – Sak* – za- stranSgen		19. st.				
Snom – VF – Sak* – oSlok		20. st.		16.–20. st.	18.–20. st.	
Snom – VF – Sak – Part			13. st.	do 16. st.	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – INF				17. st.	do 16. st.	
Snom – VF – Sak – SENT		16., 19. st.			(do) 16.–19. st.	11.–18. st.
Snom – VF – Sdat – INF						
Snom – VF – naSak – SENT				20. st.		
Snom – VF – zaSak – SENT		16.–20. st.				
Snom – VF – doSgen – SENT				16.–19. st.		

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – odSgen – SENT	16.–19. st.				
Snom – VF – oSlok – SENT	20. st.		19. st.	20. st.	
Snom – VF – ADV	16.–20. st. (do) 15.–16. st. (do) 16.–19. st.				

	stcsl.	češ.	rus.
	вѣдати	vědivat	ведать
Snom – VF – Sak			11.–20. st.
Snom – VF – Sgen			11.–14. st.
Snom – VF – proSak			18. st.
Snom – VF – oSlok		19. st.	18. st.
Snom – VF – Part			11.–14. st.
Snom – VF – INF			14.–17. st.
Snom – VF – SENT		19. st.	11.–20. st.
Snom – VF – Sak – Sak			11.–14. st.
Snom – VF – Sak – INF			18. st.
Snom – VF – oSlok – SENT			11.–14. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci, ki so **splošno-slovanskega značaja**, prevladujeta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** (*nosilec védenja* itn. – *vsebina*), ki se kontinuirano pojavljata v vseh slovanskih jezikih (načeloma do vključno 20. st.); določili **Sak** in **SENT** sta v opredeljenem pomenu najbolj ustaljeni obliki za izražanje *vsebina védenja* itn.⁷⁶⁶ Prvemu v češ. in polj. konkurira vzorec **Snom – VF – oSlok**,⁷⁶⁷ samo v sln. pa **Snom – VF**

766 Vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** se ob srb./hrv. **vjedjeti** pojavljata do vključno 18. oz. 17. st., ob rus. **вѣдѣти** pa do konca 18. st. Nestabilnost vzorca **Snom – VF – Sak** v primeru izpeljank stcsl. **вѣдати**, rus. **ведывать** (19.–20. st.) in njegov neobstoj v primeru češ. **vědivat** je posledica slabe gradivske zastopanosti; podobno velja tudi za **Snom – VF – SENT**.

767 Vzorec je nestabilen v stcsl., sln. (20. st.), rus. **вѣдѣти** in **ведать** (18. st.), tudi ob češ. izpeljanki **vědivat** (19. st.), medtem ko ga srb./hrv. ter izpeljanki stcsl. **вѣдати** in rus. **ведывать** ne izkazujejo. V sln. se **oSlok** kot *razmerni vsebinski* udeleženez pojavljuje v 2. pol. 19. st. Na neobstoj vzorca **Snom – VF – oSlok** lahko vpliva neustaljenost oz. izginjanje glagola (srb./hrv.) ali šibka gradivska zastopanost (ki pa je lahko znak neustaljenosti glagola).

– **zaSak** (do vključno 20. st.), medtem ko je vzorcu s **SENT** zaradi propozicijske narave določila bolj soroden **Snom – VF – INF**; določilo **INF** je gradivsko stabilno samo v sln., češ. (do vključno 20. st.) in srb./hrv. (do konca 16. st.), ni pa izkazano ob stosl. **вѣдати**, češ. **vědívat** in rus. **ведывать**.

Stabilna sta še vzorca **Snom – VF – Sak* – oSlok** v sln. (20. st.) in češ. (16.–20. st.; nestabilen v polj., 18.–20. st.) ter **Snom – VF – Sak – SENT** v rus. in polj. (do vključno 18. oz. 19. st.).⁷⁶⁸ Oba ustrezata kompleksnejšim vezljivostnim razmerjem: prvi kaže na razmerje *nosilec védenja* itn. – *vsebina – razmerni vsebinski udeleženc*, drugi pa *nosilec védenja* itn. – *prizadeto – vsebina*.

Prvemu vezljivostnemu razmerju ustrezajo še naslednji vzorci (stabilni le v **enem slovanskem jeziku**): sln. **Snom – VF – Sak* – odSgen** (16.–19. st.) in **Snom – VF – zaSak // odSgen // oSlok – SENT**,⁷⁶⁹ češ. **Snom – VF – Sak* – naSak // doSgen** (do vključno 20. oz. 19. st.).

Ostali vzorci, ki kažejo na razmerje *nosilec védenja* itn. – *prizadeto – vsebina*, so nestabilni in vezani na starejša obdobja slovanskih jezikov; njihovo pojavljanje v več slovanskih jezikih pa potrjuje obstoj vezljivostnega razmerja, prim. **Snom – VF – Sak – Sak** v stosl., polj. (do 16. st.), rus. (11.–14. st.); **Snom – VF – Sak – Part** v stosl., srb./hrv. (13. st.), češ., polj. (do 16. st.); **Snom – VF – Sak – INF**, ki se pojavlja v stosl., češ. (17. st.), polj. (do 16. st.) in ob rus. **ведать** (18. st.).

Med nestabilnimi vzorci naj omenim dva, ki zaznamujeta vsaj dva jezika: **Snom – VF – Part** s propozicijskim *vsebinskim* določilom se pojavlja ob stosl. **вѣдѣти**, češ. **vědět** (do 16. st.) in rus. **вѣдѣти, ведать** (do 14. st.), medtem ko se vzorec **Snom – VF – ADV** pojavlja ob stosl. **вѣдѣти**, sln. **vedeti** (16.–20. st.), srb./hrv. **vjedjeti** (do vključno 16. st.) in češ. **vědět** (do konca 19. st.); **ADV** nastopa v vlogi »nadomestnega« ali *vsebinskega* določila (slednje ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. 'znati jezik', ob češ. **vědět**). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo odraze **věděti* v posameznih slovanskih jezikih (glej tabelo).

Posebnosti: V sln. je pomen **(I)** 'vedeti' ustaljen, zaznamujejo pa ga stabilni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak** (manj stabilna so določila **odSgen**, **oSlok** in **ADV**) ter **Snom – VF – INF // SENT**; prav tako so stabilne kompleksnejše vezavnostne možnosti **Snom – VF – odSgen – Sak* // SENT**

⁷⁶⁸ Vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** se kot nestabilen pojavlja v stosl. in sln. (16., 19. st.).

⁷⁶⁹ Vzorec **Snom – VF – zaSak – SENT** je stabilen v obdobju 16.–20. st.; vzorci **Snom – VF – odSgen // oSlok – Sak*** in **Snom – VF – odSgen // oSlok – SENT** so zanimivi zaradi zamenjave določila na mestu *razmernega vsebinskega* udeleženca: v 19. st. **odSgen** zamenja **oSlok** (zdi se, da se **oSlok** v tej udeleženski vlogi pred 2. pol. 19. st. ne pojavlja). Vzorec **Snom – VF – oSlok – SENT** se kot nestabilen pojavlja v češ. (19. st.), polj. (20. st.) in ob rus. **ведать** (11.–14. st.).

(do 2. pol. 19. st.), **Snom – VF – oSlok – Sak*** // **SENT** (od 2. pol. 19. st.) ter **Snom – VF – zaSak – SENT** (do 21. st.), medtem ko je **Snom – VF – zastranSgen – Sak*** osamljena (19. st.). Pomenu (2) ‘znati’, ki je v 20. st. označen kot *starinski* (v tem pomenu ga nadomešča sln. **znati**), ustreza stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (ob nestabilnih določilih **Sak**, 20. st., in **ADV**, 18.–19. st.). Podobno velja za (3) ‘poznati’ (v tem pomenu glagol že vsaj od J. Japlja nadomešča sln. **poznati**), ki ga predvsem do konca 19. st. zaznamuje stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (ob nestabilnem **Snom – VF – Sak – SENT**, 16. in 19. st.). V **srb./hrv** sta glagol **vjedjeti** pribl. do konca 18. st. popolnoma nadomestila sopomenska **umjeti** in predvsem **znati**, kar je vplivalo na redkost in nestabilnost vezavnostnih možnosti. V **češ.** so v pomenu (1) ‘imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z’ stabilni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – INF // SENT** (do vključno 20. st.; nestabilna so določila **Part** in **PG** do 16. st., **ADV** do vključno 19. st.), med kompleksnejšimi vzorci pa le **Snom – VF – Sak* – naSak // doSgen // oSlok** (do vključno 20. st., vzorec z določilom **doSgen** do 19. st.; vzorci s **SENT** na mestu **Sak*** so manj stabilni); nestabilni so vzorci **Snom – VF – Sak – Sins // Part // INF** (do 17. st.). V pomenu (2) ‘biti sposoben; znati’ je stabilen vzorec **Snom – VF – INF** (do vključno 20. st.), manj **Snom – VF – Sak** (17.–20. st.; nestabilno je določilo **ADV**, 19. st.); pri zgledih z določilom **Sak** je težavna razmejitev med pomenoma (1) in (2). Izpeljanka **vědivat** je v pomenu (1) gradivsko slabo zastopana, kar vpliva na nestabilnost vezavnostnih možnosti. V **polj.** so v pomenu (1) ‘vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati’ stabilni vezavnostni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – oSlok** in **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. st.; nestabilno je propozicijsko določilo **INF**, 18. st.). Med kompleksnejšimi vzorci je stabilnejši samo **Snom – VF – Sak – SENT** (še v 19. st.); nestabilna so določila **Sak**, **Part**, **INF** na mestu **SENT** (stpolj.) in vezavnostni možnosti **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT** (18.–20. st./20. st.). Vežanost pomena (2) ‘znati, zmoči (kaj narediti)’ na stpolj. obdobje in redki zgledi vplivajo na izjemnost vezavnostnega vzorca **Snom – VF – INF**. V **rus.** prihaja med **вѣдѣти** in izpeljanko **ведать** do konkurenčnega razmerja, ki se po 18. st. reši v korist slednjega; v 2. pol. 20. st. je tudi **ведать** označen kot *zastarel* – v večini pomenov se namreč umika glagolu **знать**. V primeru **вѣдѣти** (1) ‘vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti’ sta stabilna vzorca **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** (še v 18. st.), medtem ko so nestabilni vzorci z desnimi določili **oSlok** (18. st.), **Part** (11.–14. st.) in **INF** (14.–18. st.); med kompleksnejšimi vzorci je stabilen **Snom – VF – Sak – SENT** (še v 18. st.), nestabilen pa t. i. **drugi Sak** (11.–14. st.). V pomenu (2) ‘znati, moči’ je do 18. st. stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**

(nestabilno je določilo **Sak**, 14. st.). V primeru izpeljanke **ведать (1)** ‘vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti’ velja podobno kot za **вѣдѣти (1)** (stabilnost do 20. st.!), le da se med vzorci ne pojavlja **Snom – VF – Sak – SENT**, kot nestabilni pa se pojavljajo še **Snom – VF – proSak**, **Snom – VF – Sak – INF** (18. st.) in **Snom – VF – oSlok – SENT** (11.–14. st.). Pomen **(5)** ‘znati, moči’ je izkazan samo v 18. st., ustreza pa mu osamljen zglede vezavnostne možnosti **Snom – VF – INF**. Izpeljanka **ведывать** je v pomenu **(1)** ‘vedeti, imeti védenje’ (19.–20. st.) šibko zastopana, kar ima za posledico nestabilnost vzorca **Snom – VF – Sak**.

5.5.3 Pomen b. ‘voditi, upravljati’

Pomen ‘voditi, upravljati’ izkazujeta rus. glagola **вѣдѣти** in **ведать**.

Tabela 199: *Vezavnostne možnosti pomena b. ‘voditi, upravljati’ odrazov psl. *vĕděti*

	вѣдѣти	ведать
Snom – VF – Sak	14. st.	11.–20. st.
Snom – VF – Sins	13.–17.st.	19.–20. st.
Snom – VF – nadSins		17. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Glagola v pomenu ‘voditi, upravljati’ zaznamujeta dva skupna vezavnostna vzorca, tj. **Snom – VF – Sak // Sins**, ki ustrežata vezljivostnemu razmerju *vršilec* vodenja, upravljanja – *prizadeto*. Stabilna je vezavnostna možnost **Snom – VF – Sak** ob **ведать** (11.–20. st.), med nestabilnimi pa je bolje izpričana **Snom – VF – Sins** ob istem glagolu (19.–20. st.). Osamljeni zgledi vezavnostnih možnosti ob **вѣдѣти** namigujejo na to, da je bil pomen ‘voditi, upravljati’ v pomenju glagola obroben.

Nestabilen je vezavnostni vzorec **Snom – VF – nadSins** (ob **ведать**), izkazan z osamljenim zgledom iz 17. st.

5.5.4 Pomen c. 'doživljati, imeti izkušnje'

Pomen 'doživljati, imeti izkušnje, čutiti' je v primeru rus. **ведать** izpričan od 18. st. naprej. Zaznamujeta ga stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (ustreza razmerju *nosilec* doživljanja, čutenja – *vsebina*) in nestabilen **Snom – VF – Sak – Sins** (*nosilec* doživljanja itn. – *prizadeto* – *vsebina*), ki je gradivsko izkazan z osamljenim zgledom iz 18. st.

5.5.5 Pomen d. 'prištevati, šteti k'

Pomen 'prištevati, šteti k' izkazuje rus. **ведать** (samo 16. st.). Zaznamujeta ga nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak – vSak // kSdat** (pomenski vzorec *nosilec* dejanja – *prizadeto* – *prejemnik*), izpričana z osamljenima zgledoma. Navedeno kaže na redkost pomena.

5.6 Vezava odrazov psl. *znati v slovanskih jezikih

5.6.1 Pomeni odrazov psl. *znati v slovanskih jezikih

Psl. *znati ima v izbranih slovanskih jezikih naslednje odraze: stcsl. **знати**, sln. **znáti**, srb./hrv. **znāti**; češ. **znát**, polj. **znać**; rus. **знать**. Poleg njih so v nekaterih slovanskih jezikih izpričane tudi modifikacijske izpeljanke (drugotni nedovršniki) tipa srb./hrv. **znávati**, češ. **znávat** ter rus. **знавать** (obravnavam jih posebej). Glagoli izkazujejo naslednje primerljive pomene:

Tabela 200: Primerljivi pomeni odrazov psl. *znati v izbranih slovanskih jezikih

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
a.	'vedeti, znati, poznati'	16.–20. st. (do)	15.–20. st. (do)	16.–20. st. (do)	16.–20. st.* 11.–20. st.
b.	'zavedati se; prepoznavati'		(do) 15.–20. st.		
c.	'izvedeti'		16.–19. st.		
d.	'morati, treba biti'		16.–20. st.		
e.	'moči'		18.–20. st.		
f.	'imeti navado; dogajati se'		18.–20. st.		
g.	'skrbeti za, slišati za'		16.–20. st.		

h.	'priznavati, priznati'	19. st.	(do) 16. st.	(do) 16.–18. st.	
i.	'izpovedovati, pričevati'			do 16. st.	
j.	'spominjati se'	16.–20. st.			
k.	'prerokovati'	19. st.			
l.	'čutiti; trpeti'	19.–20. st.			
m.	'opažati, spoznavati'		17.–20. st.		
n.	'priznavati (kot); opredeljevati se za'		16.–20. st.		
o.	'doživljati'				11.–20. st.
p.	'biti videti'	18.–20. st.	(do) 16.–20. st.		11.–18. st.

Tabela 201: Primerljivi pomeni izpeljank z *znati v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jezikih

	srb./hrv.	češ.	rus.	
	znavati	znávat	знавать	
a.	'vedeti, znati, poznati'	18.–20. st.	19.–20. st.	19.–20. st.
o.	'doživljati'		19.–20. st.	

Med umevanjskimi glagoli *znati izkazuje največ različnih pomenov (sploh srb./hrv.), zato je vzpostavitev primerljivih pomenov med slovanskimi jeziki težavna; tu navajam zgolj poizkus tovrstne opredelitve, na odstopanja – vezljivostna in vezavnostna – pa opozarjam v komentarjih na koncu posameznih odstavkov.

Med vzpostavljenimi pomeni je najbolj ohlapno opredeljen pomen a., zaradi česar je tudi vezljivostno najbolj problematičen; zgornjo pomensko opredelitev (tj. 'vedeti, znati, poznati') upravičuje dejstvo, da se skupna pomenska razlaga v posameznih primerih najde (npr. polj. **znać**); drugod se pomen a. v glavnem deli na dve ('vedeti, znati' in 'poznati') ali več pomenskih razlag. Natančnejša pomenska razčlemba je v 5.6.2.

5.6.2 Pomen a. 'vedeti, znati, poznati'

Pomen 'vedeti, znati, poznati' izkazujejo stosl. **знати**, sln. **znati**, srb./hrv. **znati**; češ. **znát**, polj. **znać**; rus. **знать** (podobno velja tudi za izpeljanke srb./hrv. **znávati**, češ. **znávat** ter rus. **знавать**).

Kot je bilo že omenjeno, lahko pomen 'vedeti, znati, poznati' pri posameznih glagolih razpade na več pomenov (običajno dva, tudi tri), ki jih sestavljajo podpomeni iz 'vedeti, znati, poznati'. Pomenska bližina in prekrivanje omogočata skupno obravnavo, čeprav je pri posameznih jezikih treba opozoriti na morebitne vezljivostne in vezavnostne razlike (**Posebnosti**). Prim. tabelarno členitev pomena 'vedeti, znati, poznati' po posameznih jezikih oz. glagolih.⁷⁷⁰

Tabela 202: Členitev primerljivega pomena a. 'vedeti, znati, poznati' odrazov psl. *znati

	stosl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
	знати	znati	znati	znát	znać	знать
'vedeti'	(2)	(3) 16.–20. st.	(1) (do) 15.–20. st.	(1) (do) 16.–20. st.		(1) 11.–20. st.
'znati'		(1) 16.–20. st.		(2) (do) 16.–20. st.	(1) (do) 16.–20. st.	(4) 11.–20. st.
'poznati'	(1)	(2) 16.–20. st.	(2) (do) 15.–20. st.	(3) (do) 16.–20. st.		(2) 11.–20. st.

V nadaljevanju so obravnavane vezavnostne možnosti pomena 'vedeti, znati, poznati' v slovanskih jezikih,⁷⁷¹ na posebnosti, ki zadevajo posamezne glagole oz. njihove pomene, opozarjam v **Posebnostih**.

Tabela 203: Vezavnostne možnosti pomena a. 'vedeti, znati, poznati' odrazov psl. *znati

	stosl.	sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – Sak		16.–20. st.	(do) 15.–20. st.	(do) 16.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
Snom – VF – Sgen			19. st.			
Snom – VF – Sdat						18. st.
Snom – VF – proSak						20.–21. st.
Snom – VF – zaSak		17.–20. st.	(do) 15.–20. st.			

770 Številke v tabeli ustrezajo posameznim pomenom v jedrnem delu razprave. Zaradi jasnejše predstavitve so pomeni prerazporejeni v vrstni red 'vedeti', 'znati' in 'poznati'.

771 K polj. **znać (1)** je treba uvrstiti še pomen **(3)** 'poznati kot' (16.–19. st.) ter pomen **(6)** 'imeti telesno razmerje' (stpolj.), ki kažeta na enako *ivrščevalno pomensko sestavino*, tj. 'poznati'.

	stcsl. sln.	srb./hrv.	češ.	polj.	rus.
Snom – VF – odSgen		16.–18. st.			
Snom – VF – oSlok		15.–19. st.	19. st.	18. st.	18.–20. st.
Snom – VF – vSlok					18. st.
Snom – VF – INF	16.–20. st.	16.–20. st.	(do) 16.–20. st. do 16. st.		18.–20. st.
Snom – VF – daSENT		19.–20. st.			
Snom – VF – SENT	16.–20. st.	(do) 15.–20. st.	(do) 16.–19. st.	(do) 16.–20. st.	11.–20. st.
Snom – VF – Sak – Sak		(do) 15.–20. st.			11.–18. st.
Snom – VF – Sak – Sins		16.–18. st.		18.–19. st.	19.–20. st.
Snom – VF – Sak – naSak		18. st.	do 16. st.		
Snom – VF – Sak – proSak					17. st.
Snom – VF – Sak ^(*) – zaSak		18.–19. st.		18.–19. st.	18. st.
Snom – VF – Sak* – odSgen		18. st.			
Snom – VF – Sak – naSlok			do 16. st.		
Snom – VF – Sak* – oSlok		17.–19. st.			
Snom – VF – Sak – vSlok			do 16. st.		
Snom – VF – Sak – Part					11.–14. st.
Snom – VF – Sak – INF		16. st.	16. st.	18. st.	18. st.
Snom – VF – Sak – SENT	16. st.	16.–19. st.	16., 19. st.	17. st.	11.–17. st.
Snom – VF – naSak – SENT			do 16. st.		
Snom – VF – ADV	16.–20. st.	16.–20. st.			18.–20. st.

	srb./hrv.	češ.	rus.
	znavati	znávat	зnavать
Snom – VF – Sak	19.–20. st.	19.–20. st.	19.–20. st.

	srb./hrv.	češ.	rus.
	znavati	znávat	знавать
Snom – VF – zaSak	20. st.		
Snom – VF – odSgen	19. st.		
Snom – VF – INF		19. st.	
Snom – VF – SENT	18.–19. st.		
Snom – VF – Sak – Sins			19. st.
Snom – VF – Sak* – zaSak	19. st.		
Snom – VF – Sak – SENT	19. st.		
Snom – VF – ADV	19. st.		

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Med **splošnoslovanskimi** stabilnimi (ali bolj stabilnimi) vezavnostnimi vzorci prevladujejo **Snom – VF – Sak** (do vključno 20. st.; absolutno stabilen), **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. st., v srb./hrv. do 19. st.; vzorec je nestabilen v stcsl., ni izkazan ob češ. **znávat** in rus. **знавать**) ter **Snom – VF – INF** (do vključno 20. st.; nestabilen v polj., do 16. st., in ob češ. **znávat**; ni izkazan v stcsl., ob srb./hrv., rus. izpeljankah). Medtem ko **Sak** zaznamuje *vsebinsko* védenja nasploh, je distribucija določil **SENT** in **INF** bolj razlikovalna: prvi se pojavlja na mestu kompleksne *vsebine* védenja, drugi znanja oz. sposobnosti (zmožnosti). Vzorec **Snom – VF – ADV** je stabilen v sln., srb./hrv. (16.–20. st.) in rus. (18.–20. st.); nestabilen ob srb./hrv. **znavati**) je zanimiv zaradi **ADV** v vlogi *vsebinskega* določila (ob predvidljivi leksikalni zapolnitvi, tj. ‘znati **jezik**’).

Z enim desnim določilom (nepropozicijskim) se pojavljajo še vzorci, stabilni le v **enem jeziku**: srb./hrv. **Snom – VF – zaSak** (do sodobnosti), ki je nestabilen v sln. (17.–20. st.) in ob srb./hrv. **znavati** (20. st.); rus. **Snom – VF – oSlok** (18.–20. st.), ki je nestabilen v srb./hrv. (15.–19. st.), polj. in češ. (18. st./19. st.).

Kompleksnejši vzorci ustrezajo razmerju *nosilec védenja* itn. – *prizadeto – vsebina*, stabilnejša med njimi pa sta srb./hrv. **Snom – VF – Sak – Sak** (do sodobnosti; nestabilen v rus., 11.–18. st.) in **Snom – VF – Sak – SENT** (16.–19. st.); slednji se ne pojavlja v sln., ob češ. **znávat** in rus. **знавать**. Dva vzorca, ki sta stabilna samo

v srb./hrv., kažete na razmerje *nosilec védenja* itn. – *vsebina – razmerni vsebinski udeleženeec*, prim. **Snom – VF – Sak*** – **zaSak // oSlok** (do vključno 19. st.; prvi je ob **znovati**, 19. st., nestabilen).

Med nestabilnimi vzorci naj omenim štiri, ki zaznamujejo vsaj dva jezika: trije, tj. **Snom – VF – Sak – Sins**, **Snom – VF – Sak – INF** in **Snom – VF – Sak – zaSak**, ustrezajo vezljivostnemu razmerju *nosilec védenja* itn. – *prizadeto – vsebina* in se pojavljajo v srb./hrv., polj., rus. (le prvi tudi ob rus. **знaвaть**, drugi pa v češ.);⁷⁷² vzorec **Snom – VF – Sak – naSak** ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec védenja – vsebina – razmerni vsebinski udeleženeec* in se pojavlja v srb./hrv. (18. st.) in češ. (do 16. st.). Ostali vzorci zaznamujejo odraze ***znati** v posameznih slovanskih jezikih (glej tabelo).

Posebnosti: V **stcsl.** je v pomenih (1) ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’ in (2) ‘vedeti, razumeti, priznavati’ stabilen vzorec **Snom – VF – Sak**, medtem ko je **Snom – VF – SENT** v obeh pomenih nestabilen (izkazan je z osamljenima zgledoma). V **sln.** je pomen (1) ‘znati’ ustaljen, zaznamujejo pa ga samo stabilni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – INF** in **Snom – VF – ADV** (do sodobnosti). Pomenu (2) ‘poznati’, ki je v 20. st. označen kot *starinski* (v tem pomenu glagol že vsaj od J. Japlja nadomešča sln. **poznati**), ustreza stabilna vezavnostna možnost **Snom – VF – Sak** (še prva polovica 20. st.) in nestabilna (kompleksnejša) **Snom – VF – Sak – SENT** (samo 16. st.). Podobno velja za (3) ‘vedeti’ (SSKJ ga označi kot *starinskega*, nadomešča ga sln. **vedeti**), ki ga predvsem do konca 19. st. zaznamuje stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, medtem ko sta možnosti z določiloma **zaSak** (17. st., 1. pol. 20. st.) in **INF** (17. st.) nestabilni. V **srb./hrv.** so v pomenu (1) ‘imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati’ stabilni vzorci **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – zaSak**, **Snom – VF – INF // SENT** in **Snom – VF – ADV** (slednji v vlogi *vsebinskega* določila, prim. ‘znati **jezik**’); kot nestabilne se kažejo vezavnostne možnosti z določili **Sgen** (19. st.), **odSgen** (16.–18. st.), **oSlok** (do 19. st.) in – presenetljivo – vzorec **Snom – VF – daSENT** (19.–20. st.), ki je sistemska ustreznica vzorca z **INF** predvsem v srb. jezikovnem prostoru. Med kompleksnejšimi vzorci sta bolj stabilna samo **Snom – VF – Sak*** – **zaSak // oSlok** (do konca 19. st.), medtem ko so **Snom – VF – Sak – naSak**, **Snom – VF – Sak*** – **odSgen** (18. st.) ter **Snom – VF – Sak – INF** (16. st.) nestabilni. Pomen (2) ‘poznati, poznavati; imeti za’ (tudi pomen ‘polteno, telesno poznati’) zaznamujejo predvsem trije stabilni vzorci: **Snom – VF – Sak** (nestabilno je določilo **Sgen**, 19. st.) ter kompleksnejša **Snom – VF – Sak – Sak // SENT** (do

⁷⁷² Vzorec **Snom – VF – Sak – Sins** se kot nestabilen pojavlja v srb./hrv. (16.–18. st.), polj. (18.–19. st.) in rus. (19.–20. st.); vzorec **Snom – VF – Sak – INF** se pojavlja v srb./hrv., češ. (16. st.) in polj., rus. (18. st.); nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak – zaSak** pa zaznamuje polj. (18.–19. st.) in rus. (19. st.).

vključno 20. oz. 19. st.), medtem ko sta **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak** (prvi 16.–18. st., drugi 19. st.) manj stabilna. Izpeljanka **znovati** izkazuje samo pomen (1); izpričan je za obdobje 18.–20. st. (ustrezajo mu vzorci v zgornji tabeli). V češ. sta v pomenu (1) ‘imeti znanje, védenje, vedeti’ stabilna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. oz. 19. st.; nestabilni sta določili **oSlok**, **INF**, izkazani z zgledi iz 19. st., drugo tudi s stčeš. zgledi), medtem ko so kompleksnejši **Snom – VF – Sak – naSlok** in **Snom – VF – naSak – Sak // SENT** izjemni (izključno stčeš.). V pomenu (2) ‘imeti spretnost, sposobnost; obvladati, znati’ je stabilen predvsem vzorec **Snom – VF – INF** (do sodobnosti), nekoliko manj pogost je **Snom – VF – Sak**. Pomen (3) ‘poznati, biti seznanjen z’ zaznamuje samo en stabilen vzorec, tj. **Snom – VF – Sak** (do sodobnosti), medtem ko so ostali nestabilni, prim. **Snom – VF – Sak – vSlok** (stčeš.), **Snom – VF – Sak – INF // SENT** (16. st.; 16. in 19. st.). Izpeljanka **znávat** je v pomenu (1) ‘imeti spretnost, obvladati, znati’ gradivsko slabo zastopana, kar vpliva na nestabilnost vezavnostnih možnosti **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – INF** (19. st.); pomen (2) ‘poznati’ kaže na večjo ustaljenost, zaradi česar je tudi vzorec **Snom – VF – Sak** bolj stabilen (19.–20. st.). V polj. sta v pomenu (1) ‘znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati’ stabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT** (do vključno 20. st.); nestabilni sta določili **oSlok** (18. st.), **INF** (stčeš.), pa tudi kompleksnejši vzorec **Snom – VF – Sak – SENT** (17. st.). Pomen (3) ‘poznati kot’ kaže na kompleksnejše vezavnostne vzorce, ki so – gledano v celoti – nestabilni; med njimi sta pogostejša **Snom – VF – Sak – Sins // zaSak** (18., 19. st.), redkejša pa stpolj. **Snom – VF – Sak** (približuje se pomenu ‘poznati’) in **Snom – VF – Sak – INF** (18. st.). Izključno stpolj. pomenu (6) ‘imeti telesno razmerje’ (pribl. ‘telesno poznati’) ustreza nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak**. V rus. izkazuje pomen (1) ‘vedeti, imeti védenje o’ stabilne vezavnostne vzorce **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT**, **Snom – VF – oSlok** (slednji je časovno bolj zamejen, 18.–20. st.) ter nestabilnega **Snom – VF – proSak** (20.–21. st.); kompleksnejše vezavnostne možnosti so nestabilne, prim. **Snom – VF – Sak – Part // SENT** (od 11. do vključno 14. oz. 17. st.) in **Snom – VF – Sak – Sak // INF** (18. st.). V pomenu (2) ‘priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati’ (dejansko kompleksnejši od »golega« ‘poznati’) je stabilen samo vzorec **Snom – VF – Sak** (11.–20. st.); ostali so nestabilni, prim. **Snom – VF – Sak – Sak** (11.–14. st.), **Snom – VF – SENT** in **Snom – VF – Sak – zaSak // INF** (18. st.), **Snom – VF – Sak – Sins** (19.–20. st.). V pomenu (4) ‘imeti sposobnosti, imeti znanje, znati’ je najbolj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (11.–20. st.); tudi stabilna, čeprav časovno bolj zamejena (18.–20. st.), sta **Snom – VF – INF** in **Snom – VF – ADV**, medtem ko sta vzorca z določiloma **Sdat** in **vSlok** (18. st.) nestabilna. Izpeljanka **зновать** je v pomenu

(2) ‘biti seznanjen s kom, poznati’ (19.–20. st.) gradivsko šibko potrjena, kar ima za posledico nestabilnost vzorca **Snom – VF – Sak – Sins**, medtem ko se lahko **Snom – VF – Sak** vendarle opredeli kot stabilen.

5.6.3 Pomen b. ‘zavedati se; prepoznavati’

Pomen ‘zavedati se; prepoznavati’ (natančneje ‘zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati’) izkazuje srb./hrv. **znati**. Zaznamujeta ga stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** (od 15. do vključno 20. st.), ki ustreza razmerju *nosilec* zavedanja, razumevanja – *vsebina*. Istemu vezljivostnemu razmerju ustreza tudi nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak** (20. st.).⁷⁷³

5.6.4 Pomen c. ‘izvedeti’

Pomen ‘izvedeti’ (dov.) je ob srb./hrv. **znati** izpričan v 16.–19. st. Zaznamuje ga pomenski vzorec *nosilec* informacije – *vsebina*, ki mu ustrezajo nekoliko bolj stabilna vezavnostna možnost **Snom – VF – SENT** (16., 19. st.) in nestabilni **Snom – VF – Sak // zaSak**, izpričani z osamljenimi zgledi iz 16.–17. st. oz. 19. st. Navedeno potrjuje obstoj pomena pri glagolu **znati**, osamljenost zgledov pa kaže na njegovo obrobnost.

5.6.5 Pomen d. ‘morati, treba biti’

Pomen ‘morati, treba biti’ izkazuje srb./hrv. **znati**; zaznamuje ga samo stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF** (dokaj dobro izpričan za 16.–17. in 19.–20. st.), ki ustreza razmerju *nosilec* moranja itn. – *vsebina*. Določilo **INF** ob *naklonskem* pomenu glagola **znati** ne preseneča.

5.6.6 Pomen e. ‘moči’

Pomen ‘moči’ izkazuje srb./hrv. **znati** v 18.–20. st.; zaznamujeta ga dva vezavnostna vzorca: stabilen **Snom – VF – INF** (dobro izpričan v vsem obdobju) in nestabilen **Snom – VF – Sak** (20. st.). Oba vzorca ustrezata vezljivostnemu razmerju *nosilec* zmožnosti – *vsebina*. Ker gre za *naklonski* pomen glagola **znati** (približuje se ‘znati’), določilo **INF** ne preseneča.

---

773 Pomen **b.** ‘zavedati se; prepoznavati’ se zblizuje s pomenom **a.** ‘vedeti, znati, poznati’.

5.6.7 Pomen f. 'imeti navado; dogajati se'

Pomen 'imeti navado; dogajati se' je ob srb./hrv. **znati** izpričan od 18. st. naprej. Zaznamuje ga vezljivostno razmerje *nosilec* navade (običajnega dogajanja) – *vsebina*, ki mu ustreza samo stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**. Pomen 'imeti navado; dogajati se' se lahko opredeli kot *naklonski*, zato določilo **INF** ni presenetljivo.

5.6.8 Pomen g. 'skrbeti za, slišati za'

Pomen 'skrbeti za, slišati za' izkazuje srb./hrv. **znati**. Zaznamuje ga stabilen vzorec **Snom – VF – zaSak** (gradivsko dobro izpričan za 16.–17. ter 19.–20. st.), ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* skrbi itn. – *vsebina*.

5.6.9 Pomen h. 'priznavati, priznati'

Pomen 'priznavati, priznati' izkazujejo srb./hrv. **znati**, češ. **znát** in polj. **znać** (pri slednjem gre dejansko za pomen 'priznavati, izpovedovati').⁷⁷⁴

Tabela 204: *Vezavnostne možnosti pomena h. 'priznavati, priznati' odrazov psl. *znati*

	srb./hrv.	češ.	polj.
Snom – VF – Sak			18. st.
Snom – VF – SENT	19. st.		(do) 16.–18. st.
Snom – VF – Sak – Sak	19. st.		
Snom – VF – Sak – Sdat		(do) 16. st.	(do) 16. st.
Snom – VF – Sdat – SENT		(do) 16. st.	(do) 16. st.

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Odrazi **znati* izkazujejo pomen 'priznavati, priznati' v starejših obdobjih: srb./hrv. **znati** v 19. st., češ. **znát** do konca 16. st., polj. **znać** do konca

⁷⁷⁴ Pomen **h.** 'priznavati, priznati' kaže na skupne pomenske značilnosti z **i.** 'izpovedovati, pričevati'. K obravnavi vezavnostnih možnosti v pomenu 'priznavati, priznati' priključujem še dva sorodna pomena polj. **znać**, značilna le za stolj. obdobje, in sicer **(5)** 'potrjevati' in **(7)** 'spoznati za edino pravilno'.

18. st. Pomen je v omenjenih jezikih neustaljen, posledica tega pa so redki zgledi in nestabilne vezavnostne možnosti.

Med vzorci, ki zaznamujejo dva jezika, naj najprej omenim tiste, ki ustrezajo razmerju *nosilec* priznavanja – *prejemnik* – *vsebina*; pojavljajo se v češ., polj. in so vezani na čas do konca 16. st., prim. **Snom – VF – Sdat – Sak // SENT** (v tabeli sta desni določili zaradi drugačnega razporeda zamenjani). Vzorec **Snom – VF – SENT** (samo *vsebinsko* določilo) zaznamuje srb./hrv. (19. st.) in polj. (do vključno 18. st.). Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo odraze *znati le v enem od jezikov (glej tabelo).

Polj. **znać** izkazuje v stolj. obdobju pomen (5) ‘*potrjevati*’, ki ga izpričujejo osamljeni zgledi. Pomen zaznamuje vezljivostno razmerje *nosilec* potrjevanja – *vsebina*, ki mu ustreza vzorec **Snom – VF – Sak**. Prav tako je zgolj za stolj. **znać** značilen pomen (7) ‘*spoznati za edino pravilno*’ (izkazan z osamljenimi zgledi); ustreza mu vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT**, ki kaže na razmerje *nosilec* spoznavanja – *vsebina*. Več o vezljivostnih značilnostih pomenov (z zgledi) v poglavju 2.9.2.4.

5.6.10 Pomen i. ‘izpovedovati, pričevati’

Pomen ‘izpovedovati, pričevati’ je v primeru polj. **znać** izpričan le za stolj. obdobje (z redkimi zgledi). Pričakovano ga zaznamujeta nestabilna vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT**, ki ustrežata vezljivostnemu razmerju *nosilec* izpovedovanja, pričevanja – *vsebina*.⁷⁷⁵

5.6.11 Pomen j. ‘spominjati se’

Pomen ‘spominjati se’ (tudi ko se preti z maščevanjem) izkazuje srb./hrv. **znati**. Zaznamujejo ga trije nestabilni vezavnostni vzorci, izpričani z osamljenimi zgledi iz posameznih obdobj, prim. **Snom – VF – Sak** (18.–19. st.), **Snom – VF – Sdat** (16. st.) in **Snom – VF – SENT** (19.–20. st.); vzorci ustrezajo vezljivostnemu razmerju *nosilec* spominjanja – *vsebina*. Sam pomen se kaže kot marginalen (neustaljen), čeprav se pojavlja v daljšem časovnem loku, tj. od 16. do 20. st.

5.6.12 Pomen k. ‘prerokovati’

Pomen ‘prerokovati’ je v primeru srb./hrv. **znati** izkazan samo za 19. st. (osamljeni zgledi). Zaznamuje ga vezljivostno razmerje *nosilec* prerokovanja – *vsebina*, ki

⁷⁷⁵ Pomen i. ‘izpovedovati, pričevati’ kaže na skupne pomenske značilnosti s h. ‘priznavati, priznati’.

mu ustreza pričakovano nestabilen vzorec **Snom – VF – Sak**. Pomen se kaže kot marginalen – njegovo gradivsko in časovno pojavljanje je namreč zelo omejeno.

5.6.13 Pomen l. 'čutiti; trpeti'

Pomen 'čutiti; trpeti' izkazuje srb./hrv. **znati**. Zaznamuje ga nestabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak** (vezljivostno razmerje *nosilec* čutenja itn. – *vsebina*). Glagolski pomen je izkazan z osamljenimi zgledi iz 19.–20. st., kar kaže na njegovo redkost tudi v času pojavljanja.

5.6.14 Pomen m. 'opažati, spoznavati'

Pomen 'opažati, spoznavati' se v primeru češ. **znát** pojavlja v 17.–20. st. (označen kot *redék*). Pomen zaznamuje samo dokaj stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**,⁷⁷⁶ ki ustreza razmerju *nosilec* opažanja, spoznavanja – *vsebina* (tudi v smislu 'prepoznavati').⁷⁷⁷

5.6.15 Pomen n. 'priznavati (kot); opredeljevati se za'

Pomen 'priznavati (kot); opredeljevati se za' oz. 'priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za' (predvsem do Boga – v smislu 'biti veren, verjeti v') izkazuje češ. **znát**. Pomen zaznamujejo zgolj nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci; med njimi je najbolje izkazan **Snom – VF – Sak**, ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec* priznavanja, opredeljevanja – *vsebina* (osamljeni zgledi iz 16.–20. st.).

Redkejši so kompleksnejši vzorci, ki ustrezajo razmerju *nosilec* priznavanja – *prizadeto* – *vsebina* (tip *priznavati, imeti – koga – (za) koga, kakšnega*), tj. **Snom – VF – Sak – Sak // Sins // jakoSak // zaSak**.⁷⁷⁸ Redkost zgledov kaže na to, da pomen (več pomenov?) – kljub pojavljanju v daljšem časovnem loku – ni bil najbolj ustaljen.⁷⁷⁹

776 V vezavnostni možnosti se lahko pojavlja tudi neudeležensko prislovno dopolnilo (**ADV**).

777 Pomen **m.** 'opažati, spoznavati' površinsko kaže na skupne pomenske značilnosti z **b.** 'zavedati se; prepoznavati', vendar se pomena med seboj precej razlikujeta, prim. 5.6.3.

778 Vezavnostna vzorca z desnim določiloma **Sak – Sak // Sins** sta z redkimi zgledi izkazana od střeš. obdobja do 19. st., desni določili **Sak – zaSak** od 16. do 19. st., **Sak – jakoSak** pa se glede na analizirano gradivo pojavljata v 19. st.

779 Pomen **n.** 'priznavati (kot); opredeljevati se za' kaže na skupne pomenske značilnosti s **h.** 'priznavati, priznati' na eni strani in **a.** 'vedeti, znati, *poznati*' na drugi.

5.6.16 Pomen o. 'doživljati'

Pomen 'doživljati' izkazuje rus. glagola **знать** (11.–20. st.) in **знавать** (19.–20. st.). Oba zaznamuje le skupni stabilni vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**, ki ustreza vezljivostnemu razmerju *nosilec doživljanja – vsebina* (tudi izkušensko). Vezavnostna možnost je stabilnejša ob **знать**, kar je posledica gradivsko boljše in časovno daljše izpričanosti, medtem ko so zgledi ob **знавать** redkejši in sodijo v obdobje 19.–20. st.

5.6.17 Pomen p. 'biti videti'

Pomen 'biti videti' (brezos.) izkazujejo sln. **znati**, češ. **znát** in rus. **знать**.⁷⁸⁰ V primeru češ. **znát** je bil pomen dejansko opredeljen kot 'biti jasno, očitno; biti videti', v primeru rus. **знать** pa kot 'biti vidno'.

Tabela 205: Vezavnostne možnosti pomena p. 'biti videti' (brezos.) odrazov psl. *znati

	sln.	češ.	rus.
VF – Sak	18.–20. st.	(do) 16.–20. st.	11.–18. st.
VF – oSlok		19. st.	
VF – SENT	20. st.	(do) 16.–20. st.	

Legenda:

	stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
	nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Komentar: Glagole v pomenu 'biti videti' zaznamuje en skupen vzorec, ki je stabilnega značaja in ustreza vezljivostnemu razmerju *zaznavanje – prizadeto z zaznavanjem* (vloga *prizadeto* se lahko približuje tudi »čisti« *vsebini*), prim. **VF – Sak**. Samo v češ. je stabilen vzorec **VF – SENT** (s kompleksnejšo *vsebino*), ki se izjemoma pojavi tudi v sln. (samo 20. st.). Samo na češ. jezik je vezan nestabilen vezavnostni vzorec **VF – oSlok**, ki ga izpričuje osamljen zgled iz 19. st.

⁷⁸⁰ V primeru pomena 'biti videti' gre za brezosebno rabo glagola, ki je vezana na zvezo s pomožnim glagolom – vezjo, prim. sln. *je znati*, češ. *je znát* in vsaj izhodiščno v rus. **jestь znati* oz. *знати* *късть* (zglej pri I. I. Sreznevskem, kakor tudi tisti iz 18. st., so brez vezi; Srezn., I, 992); ločeno obravnavo upravičuje poseben pomen. Pomen je izpričan v naslednjih obdobjih: **sln.** 18.–20. st. (SSKJ ga označuje s kvalifikatorjem *zastarelo*); **češ.** od stčš. obdobja do vključno 20. st.; **rus.** 11.–18. st.

6 Sklepne ugotovitve

Glavni cilj razprave je bila raziskava razvoja vezave splošnoslovanskih glagolov *umevanja*. V ta namen so bili na podlagi zgodovinskokulturoloških, zgodovinskopomenoslovnih, etimoloških in drugih leksikografskih podatkov opredeljeni osnovni splošnoslovanski glagoli *umevanja*, ki jih je mogoče členiti na *mišljenjske*, prim. odraze psl. ***mysliti** (tudi ***myslěti**), ***мьнѣти** (tudi ***мьнити**), ***měniti**, in *védenske*, prim. odraze psl. ***uměti**, ***věděti** in ***znati**; upoštevane so bile tudi modifikacijske izpeljanke z omenjenimi glagoli v skladenjski podstavi.

Za vezavnostno raziskavo omenjenih glagolov je bil na podlagi sodobnih vezljivostnih spoznanj izdelan metodološki aparat, ki v izhodišče postavlja t. i. pomensko-skladenjsko vezljivost – iz pomena izhajajočo glagolsko usmerjenost (formalizirano v obliki pomenskih vzorcev). Njena izrazna realizacija je t. i. strukturnoskladenjska vezljivost (v razpravi imenovana vezava), pri čemer se pomenski vzorci skladenjsko realizirajo kot vezavnostni vzorci. Gradivski podatki so omogočali tudi opredelitev časovnega pojavljanja posameznih vezavnostnih vzorcev, njihove stabilnosti in sopomenskih vezavnostnih možnosti.

Splošnoslovanski glagoli *umevanja* so se izkazali za leksikalno izjemno zapleteno skupino glagolov. Znotraj posameznih pomenskih podpolj (glagoli *mišljenja* in glagoli *védjenja*) se med njimi vzpostavljajo konkurenčna razmerja, ki lahko v nekaterih primerih povzročijo izgubo glagola (prim. sln. **mneti**, srb./hrv. **vjedjeti**), njegovo specializacijo oz. posledično obrobno postavitve znotraj polja (npr. odrazi ***uměti** v slovanskih jezikih), skladenjskopodstavni glagol lahko nadomesti izpeljanka (prim. rus. **вѣдѣти** in **ведать**) itn. Vsi *umevanjski* glagoli so večpomenski, pri čemer so lahko posamezni pomeni izkazani v celotni zgodovinski dobi jezika ali samo v določenem časovnem intervalu. Posamezni pomeni glagolov *umevanja* lahko tudi izstopajo iz *umevanjskega* pomenskega polja, prim. *sporočanje* pomene v primeru polj. **mienić**.

Raziskava je potrdila dosedanje vezljivostne ugotovitve, da so vezavnostni vzorci skladenjski rezultat glagolske pomenske usmerjenosti. Znotraj posameznih pomenov se torej oblikujejo specifični pomenski vzorci, ki jim ustreza načeloma večje število sopomenskih vezavnostnih vzorcev (pomenski udeleženelec ima lahko več oblikovnih realizacij).

Izhajajoč iz pomenske usmerjenosti je mogoče reči, da so pri glagolih *umevanja* najbolj stabilni vzorci z dvema določiloma, ki ustrezata *nosilcu* umevanjske dejavnosti (določilo **Snom**) in njeni *vsebini*. *Vsebina* umevanjske dejavnosti je najpogostejše in najstabilnejše izražena z nepropozicijskim določilom **Sak** in propozicijskim **SENT**. Določilo **Sak** v veliko primerih izkazuje tendenco (tudi v časovni

perspektivi) k pomenski praznitvi (zaimenske oz. pomensko ekstenzivne prvine na mestu določila), medtem ko je leksikalna zapolnitev predložnosklonskih določil bogatejša (prim. splošnoslovanski **oSlok**).

Tudi desna predložnosklonska določila vstopajo ob posameznih pomenih v konkurenčna razmerja, ki se večinoma razrešujejo s prevlado enega, npr. ob sln. **misлити** 'misliti, razmišljati' je prevladujoče desno določilo **naSak** (16.–20. st.), v posameznih obdobjih pa so mu konkurirala **kSdat** (16. st.), **poSlok** (16.–19. st.), **vSak** (19. st.) in **oSlok** (20. st.); ob polj. **myśleć** 'misliti, razmišljati' se konkurenčno razmerje med **naSak**, **zaSak**, **oSlok**, **wSlok** in **nadSins** razrešuje v korist **oSlok** in **nadSins**, pri čemer sta določili pomensko specifični – **oSlok** predstavlja nevtralnega *razmernega vsebinskega* udeleženca, določilo **nadSins** pa je vezano na intenzivnejši pomen mišljenjske dejavnosti. Zanimiva je tudi uveljavitev določila **oSlok** v škodo **odSgen** (predvsem!) na mestu *razmernega vsebinskega* udeleženca, ki je zaznamovala sln. in hrv. jezik v 19. st.; v hrv., verjetno pa tudi v sln., je bila omenjena sprememba rezultat sociolingvističnih dejavnikov (vzpostavitev norme, ki kaže na odstranjevanje tujejezičnih oz. neslovanskih prvin iz knj. jezika).

Propozicijsko določilo **SENT** se je že v najstarejših obdobjih slovanskih knj. jezikov uveljavilo nad konkurenčnima določiloma **Part**, **INF** in ju tudi izpodrinilo (njuno pojavljanje je bilo vezano na specifične slovnične pogoje). Izjema so pomeni *nameravanja*, *znanja*, *zmožnosti* ter *sposobnosti*, ki jim ustreza tipičen (in zgodovinsko stabilen) vezavnostni vzorec **Snom – VF – INF**.

Kompleksnejši pomenski vzorci so manj ustaljeni od zgornjih; npr. razmerje *nosilec umevanjske dejavnosti – prizadeto – vsebina* (tj. *nosilec umevanjske dejavnosti* pripisuje udeležencu *prizadeto* določeno *vsebino*) se je pojavljalo predvsem v starejših obdobjih slovanskih jezikov, ustrezali pa so mu vezavnostni vzorci tipa **Snom – VF – Sak – Sak // Sins // Part // INF** itn. Pomembnejša sprememba je zajela predvsem propozicijski določili **Part** in **INF**, ki ju je nadomestilo določilo **SENT**; pogosto se je na račun zgornjega kompleksnega razmerja uveljavilo preprostejše tipa *nosilec umevanja – vsebina* (**Snom – VF – SENT**). Pomenskemu vzorcu *nosilec umevanjske dejavnosti – razmerni vsebinski udeleženec – vsebina*, ki je bolj ustaljeno (tudi časovno), pa ustrežata verjetno najstabilnejša vezavnostna vzorca **Snom – VF – oSlok – Sak* // SENT**.

Splošnoslovansko je bila potrjena tudi vezljivostna vloga prislovnega določila **ADV** – v vlogi pravega *vsebinskega* udeleženca ob pomenih tipa 'znati, razumeti jezik' (stabilno) in kot »nadomestnega« (besedilnega) določila, ki ima večinoma enako vlogo kot pomensko izpraznjeno zaimensko določilo **Sak**.

Primerjalnoslovanska obravnava vezave posameznih glagolov *umevanja* je omogočila vzpostavitev – znotraj primerljivih pomenov – stabilnih in nestabilnih vezavnostnih vzorcev, ki zaznamujejo vse slovanske jezike ali le njihov del (tudi posamezne jezike). V primeru ***znati** ‘vedeti, znati, poznati’ se med stabilnimi vezavnostnimi vzorci pojavljajo splošnoslovanski **Snom – VF – Sak**, **Snom – VF – SENT** ter **Snom – VF – INF** (vezan na *vsebino* znanja oz. sposobnosti) ter deloma **Snom – VF – ADV** (sln., srb./hrv. in rus.), medtem ko posamezne slovanske jezike zaznamujeta stabilna **Snom – VF – zaSak** v srb./hrv. (nestabilen v sln.) in **Snom – VF – oSlok** v rus. (nestabilen v srb./hrv., polj. in češ.). Med kompleksnejšimi vzorci, ki ustrezajo razmerju *nosilec védenja* itn. – *prizadeto – vsebina*, sta stabilnejša srb./hrv. **Snom – VF – Sak – Sak** (nestabilen v rus.) in **Snom – VF – Sak – SENT**; vzorca **Snom – VF – Sak* – zaSak // oSlok**, stabilnejša samo v srb./hrv., pa ustrezata razmerju *nosilec védenja* itn. – *vsebina – razmerni vsebinski udeleženec* itn.

Raziskava vezave glagolov *umevanja* v slovanskih jezikih je nadgradila dosežanje vezljivostno-vezavnostne analize tega glagolskega besedja z doslednim upoštevanjem pomenske usmerjenosti, vseh določilnih realizacij (in povezav udeleženec – določilo), njihovega časovnega pojavljanja, stabilnosti in medsebojnih razmerij.

6.1 Diahrono raziskovanje vezljivosti – problem korpusa in odprte možnosti

V raziskavi se je korpus mestoma izkazal za problematičnega zaradi **(1)** nezaključnosti leksikografskih del; **(2)** gradivsko pomanjkljivo izkazanih posameznih obdobj; **(3)** gradivske neuravnoteženosti starejših leksikografskih del. Pomanjkljivosti so bile odpravljene s pomočjo ugotovitev iz sekundarne literature in z vzpostavitvijo povezav med »dobro« izkazanimi vezavnostnimi možnostmi v različnih obdobjih (ob pomenski stabilnosti).

Bolj uravnoteženo diahrono raziskavo vezljivosti in vezave bi gotovo omogočila leksikografska dela, posvečena posameznim zgodovinskim obdobjem v razvoju jezikov, ki bi med načeli izdelave slovarskega gesla upoštevala tudi vezljivost (urejeno glede na relativno stabilnost vezavnostnih možnosti ob določenem pomenu leksema, mogoče celo s podatki o frekvenci). Tovrstno raziskovanje diahrono vezljivosti je najbrž utopična želja, saj so (dokončani) slovarji več zgodovinskih obdobj v slovanskem svetu prej izjema kot pravilo (delno izstopata iz tega okvira rus. in polj.).

Ob tem pa vendarle obstaja veliko odprtih možnosti za diahrono vezljivostne raziskave, ki jih omogočajo sodobne tehnologije (iskalniki) in sodobne gradivske baze (dela, izdana na CD-jih, internetne besedilne baze, redki diahroni korpusi), poleg že obstoječih listkovnih kartotek, katerih gradivo še ni bilo vezljivostno obravnavano oz. razčlenjeno.

V primeru diahrono vezljivosti (z vezavo) se zdijo smiselne etapne raziskave po posameznih jezikih, seveda znotraj ustaljenega teoretičnega modela. Ob vzpostavitvi gradivske osnove na podlagi točno določenih kriterijev (problemsko zanimiv glagol, samostalnik, pridevnik; skupina sopomenk; leksemi določenega pomenškega polja; glagol in njegove protipomenke; vsi glagolski leksemi itn.) bi raziskave lahko zajele npr. dela za določeno obdobje reprezentativnega avtorja, več del, reprezentativnih za določeno zgodovinsko obdobje. Izdelava več delnih raziskav, ki zajamejo različna zgodovinska obdobja, bi omogočala primerjavo dobljenih podatkov v diahroni perspektivi.

Med najbolj problematičnimi točkami zgodovinskoprimerjalnih raziskav vezljivosti je najbrž vzpostavitev enakih ali primerljivih pomenov na podlagi različnih tipov pomenskih razlag oz. poenotenje pomenskih razlag (še le enotne pomenske razlage omogočajo primerjavo vezljivostnih in vezavnostnih možnosti). V razlage tako nujno vstopa jezikoslovec z ustaljenim teoretičnim modelom in dobro (!) jezikovno kompetenco (t. i. nadomestna kompetenca, *Ersatzkompetenz*); z njuno pomočjo lahko namreč pregleduje gradivo ter preverja, dopolnjuje/modificira pomenske razlage. Zgodovinskoprimerjalna raziskava bi bila nato le nadgradnja vezljivostnih raziskav posameznih jezikov – zajela bi primerjavo pomenja nosilcev vezljivosti, vzpostavitev enakih/primerljivih oz. različnih pomenov, primerjavo vezljivostnih možnosti (pomenskih in vezavnostnih vzorcev).

6.2 Desiderata

Raziskava vezljivosti glagolov *umevanja*, ki temelji na analizi vezljivostnih značilnosti (s poudarkom na vezavi) odrazov psl. glagolov **mysliti* (tudi **myslěti*), **mьněti* (tudi **mьniti*), **měniti*, **uměti*, **věděti* in **znati* (z njihovimi modifikacijskimi izpeljankami) v izbranih slovanskih jezikih, bi se v prihodnosti lahko nadgradila/dopolnila.

(1) Popoln pregled vezljivostnih značilnosti omenjenih slovanskih glagolskih leksemov v zgodovinski luči bi dobili z raziskavo na gradivu iz vseh slovanskih jezikov.

(2) Med glagole *umevanja* bi lahko uvrstili lekseme, ki v raziskavi niso bili upoštevani, ker niso splošnoslovanski ali pa niso strogo umevanjski; med prve bi sodil vzhsl. in zahsl. **dumati**, med druge pa splošnoslovanski ***sǫditi**.

(3) Odprto ostaja tudi vprašanje razmerja med vezljivostnimi značilnostmi analiziranih glagolov in njihovih sestavljenk (tj. tvorjenk z analiziranimi glagoli v skladdenjski podstavi). V skladu z vezljivostnim pristopom bi bilo zanimivo preveriti pomensko razmerje med skladdenjskopodstavnim glagolom in sestavljenko (vpliv predpanskega obrazila na pomen tvorjenke), morebitno izstopanje iz pomenskega polja *umevanja* ter s tem pogojene vezavnostne spremembe. Na zanimivejša konkurenčna razmerja, npr. sln. **vedeti** – **znati** – **poznati** in **umeti** – **razumeti**, je bilo že opozorjeno (Orzechowska, 1974).

(4) Nadgradnja zgodovinskoprimerjalne obravnave vezljivostnih značilnosti glagolov *umevanja* bi bila njihova rekonstrukcija za psl. (ob izdelavi ustreznega teoretičnega pristopa).

Povzetek

V razpravi *Vezava glagolov umevanja v slovanskih jezikih* raziskujem vezavo glagolov umevanja v izbranih slovanskih jezikih (stari cerkveni slovanščini, slovenščini, srbščini in hrvaščini, češčini, poljščini ter ruščini), in sicer v zgodovinski perspektivi. Raziskava temelji na korpusu, sestavljenem večinoma iz slovarskih del različnega tipa (zgodovinski, avtorski, vezljivostni slovarji, slovarji sodobnih knjižnih jezikov).

Določitev splošnoslovanskih glagolov umevanja izhaja iz teoretične opredelitve pomenskega polja umevanja, iz zgodovinskokulturoloških, zgodovinskopomenslovnih in etimoloških podatkov.

Vezavnostna analiza glagolov temelji na sodobnih vezljivostnih pristopih, ki v izhodišče postavljajo pomensko usmerjenost (t. i. pomenskoskladenjska vezljivost), le-ta pa se realizira v obliki vezavnostnih vzorcev (t. i. strukturoskladenjska vezljivost). Vpogled v trenutno stanje vezljivostnih raziskav ponuja predstavitev sodobnejših vezljivostnih pristopov, ki so bili osnova uporabljene metodologije; predstavljene so tudi vezljivostne raziskave glagolov umevanja v slovanskih jezikih, katerih dopolnitev je to delo.

Za raziskavo vezave glagolov umevanja po slovanskih jezikih sem najprej na podlagi dostopne leksikografske literature opredelil pomenje glagolov, predstavil in razložil sem določilne možnosti, izhajajoč iz posameznih pomenov sem vzpostavil pomenske in vezavnostne vzorce, na podlagi gradiva pa so se izluščile stabilnost vzorcev in razvojne značilnosti. V okvirih posameznih jezikov sem primerjal vezljivostne in vezavnostne značilnosti glagolov mišljenja in glagolov védenja (pomenski podpolji glagolov umevanja).

Raziskavo vezave glagolov po posameznih jezikih dopolnjuje primerjava razvoja vezave posameznih umevanjskih glagolov med slovanskimi jeziki; le-ta izhaja iz njihovih pomenskih (pomenskoskladenjskih) značilnosti.

Razpravo zaključujejo sklepne ugotovitve o razvoju vezave glagolov umevanja v slovanskih jezikih, povzemanlo sem predstavil problematiko korpusa, možnosti zgodovinskevezljivostnih raziskav ter predlog morebitne nadgradnje tega dela.

Summary

In the study *Rection of the verbs of thought in Slavic*, I explore the rection of verbs of thought in selected Slavic languages (Old Church Slavonic, Slovenian, Serbian and Croatian, Czech, Polish, and Russian) in the historical perspective. The study is based predominantly on a corpus of lexicographic works (historical and valency dictionaries, dictionaries of modern standard Slavic languages, various author's concordances and dictionaries etc.).

The verbs of thought common to all Slavic languages were determined on the basis of the following criteria: theoretical and methodological aspects of the semantic field of thought, historical-culturological, historical-semantic and etymological data.

The theoretical framework for the rectional analysis of the selected verbs consists of elements of those modern valency approaches that recognize semantic-syntactic valency (exemplified in the form of semantic patterns) as the primary level of syntactic structure, while its structural/surface counterpart is represented by structural-syntactic valency (rectional patterns). The study also includes a survey of fundamental present-day valency theories and approaches which influenced the adopted methodological apparatus, and a survey of existing valency studies of the verbs of thought in Slavic; the study also aimed to revise the results of the latter works.

For the analysis of the rection of the verbs of thought in Slavic, all the different meanings of selected verbs were established on the basis of available lexicographic works, all the complements were analyzed and exemplified, semantic and rectional patterns for every verb were determined; based on lexicographic data, the historical stability of patterns and their evolutionary properties were verified. Within every language, valential and rectional properties of the verbs of thinking *sensu stricto* and the verbs of knowing (semantic sub-fields of the verbs of thought) were compared.

The analysis of the rection of selected verbs in a particular Slavic language is accompanied by a comparison of historical rectional properties of individual verbs of thought across different Slavic languages; the comparison is based on the semantic (semantic-syntactic) characteristics of a particular verb.

The final part of the study includes closing remarks about historical characteristics of the rection of the verbs of thought in selected Slavic languages, a commentary about problematic aspects of the corpus used, and possibilities of historical valency studies; it furthermore includes a proposal for a possible prospective advancement of the present work.

Viri in literatura

Viri

Stara cerkvena slovanščina

- Koch, Christoph, 2000: *Kommentiertes Wort- und Formenverzeichnis des Altkirchenslavischen Codex Assemanianus*. Freiburg: Weiher.
- M – Jagić, Vatroslav, 1883 [1960]: *Codex Marianus glagoliticus*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
- Meyer, Karl H., 1935: *Altkirchenslavisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis*. Glückstadt-Hamburg.
- MikIP – Miklošič, Franc, 1862–1865: *Lexikon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Dunaj.
- Sin – Severjanov, Sergej N., 1922 [1954]: *Синайская псалтырь. Глаголический памятник XI века*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
- SJS – Kurz, Josef, Hauptová, Zoe (ur.), 1966–1997: *Slovník jazyka staroslověnského I–IV*. Praha: Academia.
- SS – Bláhová, Emilie in drugi, 1999: *Старославянский словарь*. Москва: Издательство Русский язык.
- Supr – Capaldo, Mario, Zaimov, Jordan, 1982–1983: *Супрасълски или Ретков сборник 1-2*. София: Издателство на БАН.

Slovenščina

- BS – Bernik, France in drugi (ur.), 2004: *Brižinski spomeniki = Monumenta Frisingsia*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- DB – Dalmatin, Jurij, 1584 [2004]: *BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Testamenta*. Wittenberg. V: *Biblia slovenica* (CD-ROM; ur. Metelko, Anton.). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Grdina, Igor, Kranjc-Vrečko, Fanika (ur.), 2002: *Zbrana dela Primoža Trubarja I*. Ljubljana: Rokus.
- Grdina, Igor, Vinkler, Jonatan (ur.), 2005: *Zbrana dela Primoža Trubarja III*. Ljubljana: Rokus.
- Grdina, Igor, Vinkler, Jonatan (ur.), 2006: *Zbrana dela Primoža Trubarja IV*. Ljubljana: Rokus.
- Jap – Japelj, Jurij in drugi, 1784–1802 [2004]: *SVETU PISMU STARIGA INU NOVIGA TESTAMENTA*. Ljubljana. V: *Biblia slovenica* (CD-ROM; ur. Metelko, Anton.). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

- Metelko, Anton (ur.), 2004: *Biblia slovenica* (CD-ROM). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Mikhailov, Nikolai, 1998: *Frühslowenische Sprachdenkmäler. Die handschriftliche Periode der slowenischen Sprache (XIV. Jh. bis 1550)*. Amsterdam – Atlanta: Rodopi.
- KB – Krelj, Sebastijan, 1566 [1987]: *Otrozhia Biblia*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- P – Scherber, Peter, 1977: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika*. Maribor: Obzorja.
- Plet. – Pleteršnik, Maks, 1894–1895 [2006]: *Slovensko-nemški slovar I–II* (ur. Furlan, Metka.). Transliterirana izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU.
- SJJSv – Snoj, Marko, 2006: *Slovar jezika Janeza Svetokriškega 1–2*. Ljubljana: SAZU.
- SSKJ – Bajec, Anton in drugi (ur.), 1998: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU in DZS.
- SSP – *SVETO PISMO STARE IN NOVE ZAVEZE*. Slovenski standardni prevod, 2003. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- TA – Trubar, Primož, 1550 [2002]: *Abecedarium. V: Zbrana dela Primoža Trubarja I* (ur. Grdina, Igor in drugi.). Ljubljana: Rokus. 281–308.
- TAr – Trubar, Primož, 1562 [2005]: *Articuli oli deili te prave, stare vere kersčanske. V: Zbrana dela Primoža Trubarja III* (ur. Grdina, Igor in drugi.). Ljubljana: Rokus. 5–224.
- TC 1550 – Trubar, Primož, 1550 [2002]: *Catechismus. V: Zbrana dela Primoža Trubarja I* (ur. Grdina, Igor in drugi.). Ljubljana: Rokus. 19–278.
- TC 1574 – Trubar, Primož, 1574 [2006]: *Ta celi catehismus, eni psalmi inu tih vegših godii stare inu nove kersčanske peisni. V: Zbrana dela Primoža Trubarja IV* (ur. Grdina, Igor in drugi.). Ljubljana: Rokus. 271–454.
- TO – Trubar, Primož, 1564 [2005]: *Cerkovna ordninga. V: Zbrana dela Primoža Trubarja III* (ur. Grdina, Igor in drugi.). Ljubljana: Rokus. 227–578.
- VSSG – Žele, Andreja, 2008: *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- W – Wolf, Anton A. (pobud.), 1856–1859 [2004]: *Sveto pismo stare in nove zaveze. V: Biblia slovenica* (CD-ROM; ur. Metelko, Anton.). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Srbščina in hrvaščina

- ARj – Daničić, Đura in drugi, 1880–1976: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII*. Zagreb: JAZU.
- Benešić – Benešić, Julije, 1986: *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od Preporoda do I. G. Kovačića* (ur. Hamm, Josip in drugi.). Zagreb: JAZU, Globus.
- Daničić – Daničić, Đura, 1863–1864: *Рјечник из књижевних старина српских I–III*. Београд.
- Judita – Moguš, Milan, 2001: *Rječnik Marulićeve Judite*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Karadžić – Karadžić, Vuk Stefanović, 1898: *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskim rječima*. Beograd.
- Njegoš – Stevanović, Mihailo in drugi, 1983: *Речник језика Петра II Петровића Његоша I–II*. Београд, Титоград, Цетиње: Вук Караџић.
- Osman – Bujas, Željko, 1975: *Ivan Gundulić »Osman«. Kompjutorska konkordancija*. Zagreb: Sveučilišna naklada Libar.
- RHJ – Broz, Ivan, Iveković, Franjo, 1901: *Rječnik hrvatskoga jezika I–II*. Zagreb.
- RHKKJ – Finka, Božidar in drugi (ur.), 1984–(2005): *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika I–(IV)*. Zagreb: HAZU, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- RSHJ – Belić, Aleksandar in drugi (ur.), 1959–(2006): *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–(XVII)*. Београд: САНУ, Институт за српскохрватски језик.
- RSHKJ – Stevanović, Mihailo, Jonke, Ljudevit (ur.), 1967–1976: *Речник српскохрватског књижевног језика I–VI*. Нови Сад, Загреб: Матица српска, Матица хрватска.
- Šafařík, Pavel J., 1868: *Život sv. Symeona od krále Štěpana z rukopisu XIII. století*. Praha.
- Šonje – Šonje, Jure, 2000: *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga.

Češčina

Havránek, Bohuslav in drugi (ur.), 1968–(2004): *Staročeský slovník I–IV*. Praha: Academia.

Gebauer – Gebauer, Jan, 1903–1916: *Slovník staročeský I–II*. Praha.

Kott – Kott, František Štěpan, 1878–1893: *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický I–V*. Praha.

MSS – Bělič, Jaromír in drugi, 1978: *Malý staročeský slovník*. Praha: SPN.

PSJČ – Hujer, Oldřich in drugi (ur.), 1935–1957: *Příruční slovník jazyka českého I–VIII*. Praha: ČAV.

SČN – Jungmann, Josef, 1834–1839: *Slovník česko-německý I–V*. Praha.

SPP – Svozilová, Nad'a in drugi, 1997: *Slovesa pro praxi*. Praha: Academia.

SSJČ – Havránek, Bohuslav in drugi (ur.), 1960–1971: *Slovník spisovného jazyka českého I–IV*. Praha: Academia.

SSpoj – Svozilová, Nad'a in drugi, 2005: *Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení*. Praha: Academia.

Internetni strani:

Jungmann – Dostopno na: <http://www.slovnjk.cz> (citirano 25. 07. 2009).

Vokabulář – Dostopno na: <http://vokabular.ujc.cas.cz> (citirano 31. 03. 2009).

Poljščina

Linde – Linde, Samuel Bogumił, 1854–1860: *Słownik języka polskiego I–VI*. Lwów.

Mick. – Górski, Konrad, Hrabec, Stefan (ur.), 1962–1983: *Słownik języka Adama Mickiewicza I–XI*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

SJP – Doroszewski, Witold in drugi (ur.), 1958–1969: *Słownik języka polskiego I–XI*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Sł16 – Mayenowa, Maria Renata in drugi (ur.), 1966–(2000): *Słownik polszczyzny XVI wieku I–(XXVIII)*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

SłJChP – Koneczna, Halina in drugi (ur.), 1965: *Słownik języka Jana Chryzostoma Paska I–II*. Wrocław, Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Polska Akademia Nauk.

SłStp – Urbańczyk, Stanisław in drugi (ur.), 1953–2002: *Słownik staropolski I–XI*. Kraków: Polska akademia nauk.

StWarsz – Karłowicz, Jan in drugi, 1900–1927: *Słownik języka polskiego I–VIII*. Warszawa.

SSG – Polański, Kazimierz in drugi (ur.), 1980–1992: *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich I–V*. Wrocław, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Instytut Języka Polskiego PAN.

Ruščina

Dal' – Dal', Vladimir I., 1880–1884: *Толковый словарь живого великорусского языка I–IV*. Санкт-Петербург.

Ožegov – Ožegov, Sergej I., Švedova, Natalija Ju., 2004: *Толковый словарь русского языка*. Москва: Российская академия наук, Институт русского языка им. В. В. Виноградова.

Pušk. – Vinogradov, Viktor V. in drugi (ur.), 1956–1961: *Словарь языка Пушкина I–IV*. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей.

SDRja11–14 – Avanesov, Ruben I. in drugi (ur.), 1988–(2003): *Словарь древнерусского языка XI–XIV вв. I–(VI)*. Москва: Русский язык.

Srezn. – Sreznevskij, Izmail I., 1890–1912: *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам I–III*. Санкт-Петербург.

SRja11–17 – Avanesov, Ruben I. in drugi (ur.), 1975–(2002): *Словарь русского языка XI–XVII вв. I–(XXVI)*. Москва: Наука.

SRja18 – Sorokin, Jurij S. in drugi (ur.), 1984–(2006): *Словарь русского языка XVIII вв. I–(XVI)*. Санкт-Петербург: Наука.

SSRja – Vinogradov, Viktor V. in drugi (ur.), 1948–1965: *Словарь современного русского литературного языка I–XVII*. Москва, Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.

Etimološka literatura

Be – Bezljaj, France in drugi, 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Buck, Carl D., 1949: *A dictionary of selected synonyms in the principal indo-european languages*. Chicago: The University of Chicago Press.

Černyh, Pavel Ja., 1999: *Историко-этимологический словарь современного русского языка I–II*. Москва: Русский язык.

ČES – Rejzek, Jiří, 2001: *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda.

ESJS – Havlová, Eva in drugi (ur.), 1989–(2006): *Etymologický slovník jazyka staroslověnského 1–(13) [izhaja v zvezkih]*. Praha: Academia.

- ÈSSJ – Trubačev, Oleg N. in drugi (ur.), 1974–(2005): *Этимологический словарь славянских языков: праславянский лексический фонд* 1–(32). Москва: Наука.
- Kopečný, František, 1973–1980: *Etymologický slovník slovanských jazyků* I–II. Praha: Academia.
- Kopečný, František, 1981: *Základní všeslovanská slovní zásoba*. Praha: Academia.
- Otrębski, Jan, 1948: *Życie wyrazów w języku polskim*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Preobraženskij, Aleksandr G., 1910–1914: *Этимологический словарь русского языка* I–II. Москва.
- SEP – Boryś, Wiesław, 2005: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo literackie.
- Skok, Petar, 1971–1974: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–IV. Zagreb: JAZU, Globus.
- Snoj, Marko, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Va – Vasmer, Max, 1986–1987: *Этимологический словарь русского языка* I–IV (prev. in dopoln. Trubačev, Oleg N.). Москва: Прогресс.

Literatura

- Ágel, Vilmos, 2000: *Valenztheorie*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Apresjan, Jurij D., 1995: *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*. Москва: Школа »Языки русской культуры«, »Восточная литература« РАН.
- Babič, Matjaž, 2000: *Grška slovnica*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Babič, Vanda, 2003: *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Babić, Stjepan, 1986: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: JAZU, Globus.
- Bauer, Jaroslav, 1960: *Vývoj českého souvětí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Bauerová, Marta, 1963: Беспредложный творительный падеж в старославянском языке. V: *Исследования по синтаксису старославянского языка* (ur. Kurz, Josef.). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 287–311.
- Belić, Aleksandar, 1962a: *Историја српскохрватског језика III/1. Речи са деκлинацијом*. Београд: Научна књига.

- Belić, Aleksandar, 1962b: *Историја српскохрватског језика II/2. Речи са конјугацијом*. Београд: Научна књига.
- Bolta, Marija, 1986: Slovenski glagoli z nedoločniškim dopolnilom v tvorbeno-pretvorbenem pristopu. *Slavistična revija*. 34/4. 419–431.
- Buslaev, Fedor I., 1881 [1959]: *Историческая грамматика* (ur. Kuz'mina, Irina B. in drugi.). Москва: УЧПЕДГИЗ.
- Carrez, Maurice, 1994: *Nouveau testament interlinéaire grec/français*. Paris: Alliance biblique universelle.
- Coseriu, Eugenio, 1967: Lexikalische Solidaritäten. *Poetica*. 1. 293–303.
- Čagiševa, Vera I., 1978: Вторые косвенные падежи. V: *Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Простое предложение* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 119–147.
- Daneš, František, 1988: Satzmodellierung, Valenz, Szenen. V: *Valenz, semantische Kasus und/oder »Szenen«* (ur. Helbig, Gerhard.). Berlin: AW, ZISW. 12–21.
- Daničić, Đura, 1858: *Србска синтакса*. Beograd.
- Dębski, Antoni, 1987: Zum Valenzbegriff in der polnischen Linguistik. *Zeitschrift für Germanistik*. 8. 709–719.
- Dogramadžieva, Ekaterina, 1989: Съюзните средства във фрайзингските паметници. V: *Obdobja 10. Obdobje srednjega veka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (ur. Toporišič, Jože.). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 63–68.
- Dokler, Anton, 1915 [1999]: *Grško-slovenski slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dubrovina, Larisa, 2002: *Вариативное глагольное управление в русском языке первой трети XIX века*. Uppsala: Uppsala University Library.
- Dular, Janez, 1982: *Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja)*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- Dular, Janez, 1983: Slogovne razsežnosti glagolske vezave v slovenščini. V: *XIX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (ur. Glušič, Helga.). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 187–207.
- Dürscheid, Christa, 2007: *Syntax. Grundlagen und Theorien*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- ESČ – Karlík, Petr in drugi (ur.), 2002: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- ESJ – Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Ferm, Ljudmila, 2005: *Вариативное беспредложное глагольное управление в русском языке XVIII века*. Stockholm: Södertörn högskola.
- Gebauer, Jan, 1929: *Historická mluvnice jazyka českého IV. Skladba* (ur. Trávníček, František.). Praha.
- Geckeler, Horst, 2002: Anfänge und Ausbau des Wortfeldgedankes. V: *Lexikologie/Lexicology* (ur. Cruse, D. Alan in drugi.). Berlin, New York: Walter de Gruyter. 713–728.
- Glinkina, Lidija A., 1968: Вторые косвенные падежи. V: *Сравнительно-исторический синтаксис восточнославянских языков. Члены предложения* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 96–150.
- Gloning, Thomas, 2002: Ausprägungen der Wortfeldtheorie. V: *Lexikologie/Lexicology* (ur. Cruse, D. Alan in drugi.). Berlin, New York: Walter de Gruyter. 728–737.
- Greule, Albrecht, 2006: Historische Fallstudie: Althochdeutsch. V: *Dependenz und Valenz – Dependency and Valency. 2. Halbband* (ur. Ágel, Vilmos in drugi.). Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1474–1479.
- Grickat, Irena, 1975: *Студије из историје српскохрватског језика*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije.
- Grzegorzczukowa, Renata, 1996: *Wykłady z polskiej składni*. Warszawa: PWN.
- Harpaleva, Valerija F., 1973: Придаточные дополнительные. V: *Сравнительно-исторический синтаксис восточнославянских языков. Сложноподчиненные предложения* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 74–130.
- Harpaleva, Valerija F., 1979: Сложноподчиненные дополнительные предложения. V: *Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Сложное предложение* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 110–172.
- Harris, Alice C., Campbell, Lyle, 1995: *Historical syntax in cross-linguistic perspective*. Cambridge: CUP.
- Heringer, Hans Jürgen, 2006: Das Valenzkonzept in der Sprachgeschichtsforschung: ausgewählte Bereiche. V: *Dependenz und Valenz – Dependency and Valency. 2. Halbband* (ur. Ágel, Vilmos in drugi.). Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1447–1461.
- Herodes, Stanislav, 1963: Старославянские предлоги. V: *Исследования по синтаксису старославянского языка* (ur. Kurz, Josef.). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 313–368.
- HMČ – Lamprecht, Arnošt in drugi, 1986: *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN.

- Hock, Hans H., 1991: *Principles of Historical Linguistics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Hudeček, Lana, 2001: Glagoli govorenja i mišljenja u hrvatskome čakavskom književnom jeziku do 17. stoljeća – strani sintaktički utjecaji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 27. 95–112.
- Hudeček, Lana, 2003: Dopune glagolima govorenja, mišljenja i srodnih značenja u hrvatskome književnom jeziku od 17. do polovice 19. stoljeća – strani sintaktički utjecaji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 29. 103–129.
- Ivić, Milka, 1954: *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Naučna knjiga.
- Ivić, Milka, 1972: Problematika srpskohrvatskog infinitiva. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. XI/2. 115–138.
- Jodłowski, Stanisław, 1976: *Podstawy polskiej składni*. Warszawa: PWN.
- Karlík, Petr, 2000: Hypotéza modifikované valenční teorie. *Slovo a slovesnost*. 61/3. 170–189.
- Karolak, Stanisław, 1984: Składnia wyrażeń predykatywnych. V: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia* (ur. Topolińska, Zuzanna.). Warszawa: PWN. 11–211.
- Katičić, Radoslav, 1986: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: JAZU, Globus.
- Kedajtene, Ekaterina I., Jatropolo, Irina S., 1968: Творительный падеж. V: *Сравнительно-исторический синтаксис восточнославянских языков. Члены предложения* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 228–263.
- Keršene, Rufina B., 1968: Дательный падеж. V: *Сравнительно-исторический синтаксис восточно-славянских языков. Члены предложения* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 178–205.
- Klemensiewicz, Zenon, 1965: Składnia. V: *Gramatyka historyczna języka polskiego* (avt. Klemensiewicz, Zenon in drugi.). Warszawa: PWN. 391–508.
- Kolarič, Rudolf, 1968: Sprachliche Analyse. V: *Freisinger Denkmäler. Brižinski spomeniki. Monumenta frisigensia* (ur. Pogačnik, Jože.). München: Dr. Rudolf Trofenik. 18–120.
- Križaj, Martina, 1982: Glagolska vezljivost. *Slavistična revija*. 30/2. 189–213.
- Križaj-Ortar, Martina, 1989: Vezljivost: iz pomena v izraz. V: *XXVI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (ur. Pretnar, Tone.). 129–140.

- Krys'ko, Vadim B., 2006: *Исторический синтаксис русского языка. Объект и переходность*. Москва: Издательский центр Азбуковник.
- Lomtev, Timofej P., 1956: *Очерки по историческому синтаксису русского языка*. Москва: Издательство Московского университета.
- Lopatina, Ljudmila E., 1968: Именное сказуемое. V: *Сравнительно-исторический синтаксис восточно-славянских языков. Члены предложения* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 3–46.
- Lopatina, Ljudmila E., 1978: Второстепенное сказуемое. V: *Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Простое предложение* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 102–118.
- Maier, Ingrid, 2006: *Verbalrektion in den »Vesti-Kuranty« (1600–1660). Teil 2: Die präpositionale Rektion*. Uppsala: Uppsala University Library.
- Maretić, Tomo, 1963: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- MČ 2 – Komárek, Miroslav in drugi (ur.), 1986: *Mluvnice češtiny 2. Tvaroslovi*. Praha: Academia.
- MČ 3 – Daneš, František in drugi (ur.), 1987: *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia.
- Mel'čuk, Igor', 2004a: Actants in semantics and syntax I: actants in semantics. *Linguistics*. 42/1. 1–66.
- Mel'čuk, Igor', 2004b: Actants in semantics and syntax II: actants in syntax. *Linguistics*. 42/2. 247–291.
- Merše, Majda, 1986: Predponska glagolska tvorba in njen vpliv na skladenjsko okolje v jeziku Dalmatinove Biblije. V: *Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije* (ur. Dolgan, Marjan in drugi.). Ljubljana: SAZU. 87–97.
- Merše, Majda, 1995: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*. Ljubljana: SAZU.
- Merše, Majda, 2003: Glagolski kalki v zgodovini slovenskega knjižnega jezika (prevzemanje, raba in primerjava s stanjem v slovanskih jezikih). *Slavistična revija*. 51 (Posebna številka). 81–103.
- Miklošič, Franc, 1868–1874: *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen IV. Syntax*. Wien.
- Moszyński, Kazimierz, 1967: *Kultura ludowa Słowian II/2*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Mrázek, Roman, 1963: Дательный падеж в старославянском языке. V: *Исследования по синтаксису старославянского языка* (ur. Kurz, Josef.). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 225–261.

- Mrázek, Roman, 1964: *Синтаксис русского творительного*. Praha: SPN.
- Orel-Pogačnik, Irena, 1993: *Predložni sistem v razvoju slovenskega knjižnega jezika od 16. do 19. stoletja*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- Orešnik, Janez, 1992: *Udeleženske vloge v slovenščini*. Ljubljana: SAZU.
- Orzechowska, Hanna, 1971–1972: Prasłowiańskie *uměti, *znati, *věděti w slowackim języku literackim. *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica*. XXII–XXIV. 235–244.
- Orzechowska, Hanna, 1972: Zmiany rekcji czasowników *uměti, *věděti, *znati w językach zachodnio-słowiańskich i ich rekcja w języku słowiańskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. XI. 235–248.
- Orzechowska, Hanna, 1974: Vezava glagolov *věděti, *znati, *uměti v Dalmatinovi bibliji in današnji slovenščini. *Slavistična revija*. 22/2. 129–149.
- Orzechowska, Hanna, Rybicka, Halina. 1971: Grupa synonimiczna umieć, wiedzieć, znać w języku polskim na tle innych języków słowiańskich. *Rocznik Slawistyczny*. XXXII/1. 13–30.
- Pantel, Evelina, 1993: *Valenz im »Smysl ↔ Text«-Modell: eine konfrontative Analyse russischer und polnischer Verben*. München: Verlag Otto Sagner.
- Paternu, Boris in drugi, 2004: Prevod v sodobno slovenščino. V: *Brižinski spomeniki = Monumenta Frisigensia* (ur. Bernik, France in drugi.). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 83–99.
- Pisarkowa, Krystyna, 1984: *Historia składni języka polskiego*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Pogačnik, Jože, 1968: Übersetzung ins Slowenische. V: *Freisinger Denkmäler. Brižinski spomeniki. Monumenta frisigensia* (ur. Pogačnik, Jože.). München: Dr. Dr. Rudolf Trofenik. 216–218.
- Popova, Zinaida D., 1978: Употребление падежей. V: *Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Простое предложение* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 345–402.
- Potebnja, Aleksandr A., 1874: *Изъ записокъ по русской грамматикѣ I–II*. Воронеж, Харьков.
- Preobraženskaja, Marija N., 1968: Винительный падеж. V: *Сравнительно-исторический синтаксис восточнославянских языков. Члены предложения* (ur. Borkovskij, Viktor I.). Москва: Наука. 205–228.
- RS – Švedova, Natalija Ju. in drugi, 1980: *Русская грамматика II. Синтаксис*. Москва: Наука.

- Saloni, Zygmunt, Świdziński, Marek, 1985: *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa: PWN.
- Samardžija, Marko, 1986: Dopune u suvremenom hrvatskom književnom jeziku. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*. 21. 1–32.
- Samardžija, Marko, 1987: Četiri pitanja o biti valentnosti. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*. 22. 85–105.
- Samardžija, Marko, 1988: Razdioba glagola po valentnosti. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*. 23. 35–46.
- SČ – Grepl, Miroslav, Karlík, Petr, 1998: *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.
- Silić, Josip, Pranjković, Ivo, 2005: *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Simić, Radoje, 1999: *Osnovi sintakse srpskoga jezika 1. Teorija iskaznih forme*. Београд, Никшић: Научно друштво за негованье и проучаванье српског језика, ЈАСЕН.
- Simić, Radoje, Jovanović, Jelena, 2002: *Srpska sintaksa I–IV*. Београд, Подгорица, Никшић: Филолошки факултет у Београду итп.
- Sintaksa – Ivić, Milka (ur.), Piper, Predrag in drugi (avt.), 2005: *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Stanojčić, Živojin, Popović, Ljubomir, 2005: *Gramatika srpskog jezika: udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Stecenko, Aleksej N., 1977: *Исторический синтаксис русского языка*. Москва: Высшая школа.
- Stevanović, Mihailo, 1969: *Savremeni srpskohrvatski jezik II. Sintaksa*. Београд: Научна књига.
- Šivic-Dular, Alenka, 1999: *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jezikih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Šlosar, Dušan, 1981: *Slovotvorný vývoj českého slovesa*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- Tesnière, Lucien, 1959: *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Trávníček, František, 1956: *Historická mluvnice česká III. Skladba*. Praha: SPN.
- Trier, Jost, 1968: *Altes und Neues vom sprachlichen Feld*. Mannheim: Dudenverlag.
- Vaillant, André, 1966: *Grammaire comparée des langues slaves III. Le verbe*. Paris: Éditions Klincksieck.

- Vaillant, André, 1977: *Grammaire comparée des langues slaves V. La syntaxe*. Paris: Éditions Klincksieck.
- Vaillant, André, 1979: *La langue de Dominko Zlatarić III. Syntaxe*. Beograd – Paris: SANU, Institut d'études Slaves.
- Veber Tkalčević, Adolfo, 1859 [2005]: *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Večerka, Radoslav, 1961: *Syntax aktivních participií v staroslověnině*. Praha: SPN.
- Večerka, Radoslav, 1993: *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax II. Die innere Satzstruktur*. Freiburg i. Br.: Weiher.
- Večerka, Radoslav, 1996: *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax III. Die Satztypen: Der einfache Satz*. Freiburg i. Br.: Weiher.
- Večerka, Radoslav, 2002: *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax IV. Die Satztypen: Der zusammengesetzte Satz*. Freiburg i. Br.: Weiher.
- Vidovič Muha, Ada, 1984: Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni Ordningi. *Slavistična revija*. 32/3. 245–256.
- Vidovič Muha, Ada, 1988: *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana: Partizanska knjiga, Znanstveni tisk.
- Vidovič Muha, Ada, 1991: Nadaljevanka o slovenski besedotvorni teoriji. *Slavistična revija*. 39/1. 101–113.
- Vidovič Muha, Ada, 1993: Glagolske sestavljenke – njihova skladijska podstava in vezljivostne lastnosti (z normativnim slovensko-nemškim vidikom). *Slavistična revija*. 41/1. 161–192.
- Vidovič Muha, Ada, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: ZIFF.
- Vondrák, Václav, 1928: *Vergleichende Slavische Grammatik II. Formenlehre und Syntax*. Göttingen.
- VV – Daneš, František, Hlavsa, Zdeněk in drugi, 1987: *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia.
- Zaron, Zofia, 1980: *Ze studiów nad składnią i semantyką czasownika*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Zikmund, Václav, 1863: *Skladba jazyka českého*. Litomyšl, Praha.
- Zima, Luka, 1887: *Njekoje, većinom sintaktične razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*. Zagreb: JAZU.
- Žele, Andreja, 2001a: *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

- Žele, Andreja, 2001b: Vezljivostna teorija v slovenskem jezikoslovju. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies*. 3. 68–90.
- Žele, Andreja, 2003: *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Žele, Andreja, 2005: Srbska skladnja 2002. *Slavistična revija*. 53/4. 601–605.
- Žele, Andreja, 2006: Vezljivost v slovenskem knjižnem jeziku s poudarkom na glagolu. *Slavistična revija*. 54 (Posebna številka – Slovensko jezikoslovje danes). 43–55.
- Žele, Andreja, 2007: Povedkova lastnostna prislovna dopolnila. *Slavistična revija*. 55/1–2. 369–387.

Stvarno in imensko kazalo

A

- Abramov, B. A. 89
adjunkt 68, 70
Admoni, V. G. 89
Ágel, V. 45, 46, 47, 99, 100, 101, 102,
103, 104, 105, 106, 481, 489
akomodacija 76, 78
aktant
    situacijski 67
    substancijski 67
aktualni kvalifikativ 98
Apresjan, Ju. D. 81, 82, 83, 106
ARj (Rječnik hrvatskoga ili srpskoga
    jezika), avtor Đ. Daničić idr. 14,
    41, 194, 195, 196, 197, 199, 205,
    207, 211, 218, 225, 228, 230, 235,
    236, 237, 240, 241, 242, 243, 244,
    247, 248, 249, 254, 255, 508

B

- Babič, M. 124, 125
Babić, S. 196
Bauer, J. 154, 212, 284, 286, 287,
    288, 290
Bauerová, M. 119, 202
Be (Etimološki slovar slovenskega
    jezika), avtor F. Bezlaj idr. 36, 37,
    38, 40, 41, 42
Belić, A. 94, 201, 207, 208, 210, 227
Benešić (Rječnik hrvatskoga književ-
    noga jezika od Preporoda do I. G.
    Kovačića) 14, 15, 194, 195, 230,
    237
Berkov, V. P. 89
Berneker, E. 151
Berneker (Slavisches etymologisches

- Wörterbuch) 31
Bezlaj, F. 37, 38
Bolta, M. 144, 154
Boryś, W. 36, 39
Brinker, K. 90
BS (Brižinski spomeniki) 13, 14, 151,
    176, 214
Buck, C. D. 30, 31, 32, 33, 34
Bühler, K. 77, 78
Bujas, Ž. 14
Buslaev, F. I. 428

C

- Campbell, L. 11
cirkumstant 68
Coseriu, E. 27, 28

Č

- Čagiševa, V. I. 423, 424, 426, 428,
    431, 443
Čelakovský, F. L. 15
Černyh, P. Ja. 403, 404, 411, 451
ČES (Český etymologický slovník),
    avtor J. Rejzek 35, 37, 39, 40, 41,
    43
Čop, B. 38

D

- dajalnik
    dvojni 443
    z nedoločnikom 121, 126, 227,
    443
Dalmatin, J. 152, 159
Dal', V. I. 17
Dal' (Толковый словарь живаго
    великорускаго языка) 16, 17,
    402, 403, 404, 435, 441, 449, 451,
    454, 457, 458
Daneš, F. 56, 58, 61, 63, 71

- Daničić, Đ. 198, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 213, 218, 220, 222, 223, 224, 227
- Daničić (Рјечник из књижевних старина српских) 14, 194, 195, 196, 197, 230, 237, 243, 244, 247, 249
- DB (Dalmatinova Biblija) 14, 109, 151, 152
- D (Dalmatin, J.) 13, 14, 148, 149, 151, 152, 158, 166, 171, 174, 176, 180
- Dębski, A. 77
- delovalnik 46
- distribucija 89
- dodatek 47
- Dogramadžieva, E. 151
- določilna možnost 20, 24
- določilo 19, 20, 21, 24, 64, 97, 99, 106
- fakultativno 105
- neobvezno 97
- ob nepolnopomenskem glagolu 54
- ob polnopomenskem glagolu 54
- obvezno 24, 25, 97, 105
- povedkovo 64, 98
- predmetno 64
- prislovno 64, 65, 98, 488
- nadomestno 482, 485, 489
- pravo vsebinsko 481, 489
- rekijsko 98
- tipologija 90
- dopolnilo 47, 98, 99, 100, 106
- neobvezno 25
- prislovno 98, 488
- Doraszewski, W. 16, 343, 358
- doseg 52
- družljivost 18, 21, 50
- Duden 2005 (Duden. Die Grammatik) 100
- Dular, J. 19, 23, 24, 47, 48, 49, 50, 106, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 168, 178
- Dürscheid, Ch. 99, 100
- E**
- Engel, U. 90, 91
- Erben, J. 89
- Erben, K. J. 15
- Ernout-Meillet (Dictionnaire étymologique de la langue latine) 31
- ESČ (Encyklopedický slovník češtiny), urednik P. Karlík idr. 277, 293
- ESJS (Etymologický slovník jazyka staroslověnského), urednica E. Navlová idr. 35, 36, 37, 38, 39, 41
- ÈSSJ (Этимологический словарь славянских языков праславянский лексический фонд), urednik O. N. Trubačev idr. 35, 36, 37, 38, 39
- F**
- Ferm, L. 112, 410
- Fillmore, Ch. J. 47, 51
- G**
- Gebauer, J. 150, 205, 271, 274, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 290, 291, 292, 293, 295, 297, 298, 300, 301, 308, 310, 311
- Gebauer (Slovník staročeský) 15, 270, 271, 292, 297, 304, 305, 308, 312, 313
- Geckeler, H. 27, 28
- Gippers, H. 28

glagoli

- mišljenja 12, 43
- predložnomorfemski 54
- umevanja 12, 27, 43
- védenja 12, 43
- vezljivostna tipologija 54, 91
- glagolski pod-način (diateza) 46
- Glinkina, L. A. 423, 424, 426, 428, 430, 431, 443
- Gloning, Th. 28, 29
- Gołab, Z. 77
- Grepl, M. 66, 68
- Grickat, I. 214, 224, 225, 226
- Grzegorzyczkowa, R. 77, 78, 106, 352, 354

H

- Harpaleva, V. F. 416, 420, 421, 432, 433, 434
- Harris, A. C. 11
- Havlíček, K. 15
- Helbig, G. 50, 89, 90, 95, 99, 100
- Heringer, H. J. 25, 103
- Herodes, S. 119
- Hlavsa, Z. 58, 61
- HMČ (Historická mluvnice češtiny), avtor A. Lamprecht idr. 282, 283, 286, 287, 288, 291, 293, 295, 296, 301, 302, 307, 321
- Hock, H. H. 11
- Hopper, P. J. 73
- Hrbáček, J. 302
- Hudeček, L. 110, 111, 113, 199, 203, 205, 206, 207, 208, 264

I

- Ifkó, M. 103
- imenovalnik z deležnikom 120, 415
- intenca 63, 106

- Ivanov, V. V. 38
- Ivić, M. 202, 210, 213, 219, 224, 228

J

- Jacobs, J. 99
- Japelj, J. 147, 179, 181, 184, 193, 525, 532
- Jap (Japljev prevod Svetega Pisma) 13, 14, 148, 149, 150, 151, 152, 157, 158, 166, 171, 176, 180
- Jatropolo, I. S. 410
- jezik
  - ekscentrični 103
  - koncentrični 103
- jezikovna situacija 84
- Jodłowski, S. 352
- Jovanović, J. 93
- Judita (Rječnik Marulićeve Judite), avtor M. Moguš 14, 194, 195, 196, 197, 230, 237, 244, 247, 249

K

- Kacnel'son, S. D. 89
- Karadžić (Srpski rječnik) 14, 15, 195, 196, 197, 237, 244, 249, 255
- Karadžić, V. S. 195, 213, 240
- Karlík, P. 66, 68, 71, 72, 73, 74, 284, 288
- Karolak, S. 18, 74, 76, 77, 106
- Katičić, R. 87, 88, 106, 198, 201, 202, 204, 217, 218, 225
- Kedajtene, E. I. 410
- Keršiene, R. B. 425
- K (Krelj, S.) 13, 14, 166, 171, 174, 176, 180
- Klemensiewicz, Z. 347, 354, 357, 361, 362, 363
- klitizacija 104
- Kolarič, R. 151

- Kollár, J. 15
 kompleksna skladijska formula 55
 komplement 64, 67, 89
 komplementacija 86
 konotacija 78, 106
 koordinacija 80
 Kopečný, F. 36, 39, 40, 42, 43, 72,
 119, 148, 149, 150, 151, 152, 158,
 160, 161, 202, 203, 205, 206, 207,
 209, 220, 221, 222, 223, 278, 279,
 280, 282, 295, 296, 297, 298, 299,
 300, 347, 348, 349, 350, 351, 360,
 411, 412, 413, 414, 415, 426, 427,
 428, 429, 433
 kopredikat 68
 Kott (Česko-německý slovník zvláště
 grammaticko-fraseologický) 15,
 270, 271, 272, 273, 279, 282, 295,
 304, 305, 308, 309, 311, 312, 313,
 316, 317, 318, 319, 322, 323
 Kott, F. Š. 273, 279, 282, 295, 306,
 322
 Križaj-Ortar, M. 50, 51, 54, 64
 Krys'ko, V. B. 17, 112, 113, 114, 410,
 437, 439, 443, 456
 Kuryłowicz, J. 48
- L**
- Lampe, F. 150, 152
 Levin, B. 73, 74
 Lewandowski, Th. 47
 Linde, S. 16, 342, 344, 356, 365, 369,
 378, 381, 384, 395
 Linde (Słownik języka polskiego) 16,
 342, 343, 344, 350, 356, 365, 366,
 371, 372, 376, 377, 380, 382, 384,
 385, 386
 Lomtev, T. P. 406, 410, 411, 412, 413,
 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420,
 421, 422, 424, 428, 429, 431, 432,
 433
 Lopatina, L. E. 426
 Luter, M. 149, 151, 152, 158, 159
- M**
- Mácha, K. H. 15
 Machek, V. 36, 38
 Maier, I. 111, 112, 113, 410, 412, 413,
 414, 437, 460
 makroraven 100
 makrovezljivost 104
 Maretić, T. 35, 39, 202, 207, 213, 214,
 218, 221
 MČ 2 (Mluvnice češtiny 2 – Tvarosloví), urednik M. Komárek idr. 284
 MČ 3 (Mluvnice češtiny 3 – Skladba), urednik F. Daneš idr. 63, 64, 65,
 70, 106, 274, 278, 279, 280, 281,
 282, 284, 286, 287, 288, 290, 291,
 292, 293, 295, 297, 298, 299, 300,
 301, 302
 Mel'čuk, I. 84, 85, 86, 87, 106
 Merše, M. 143, 159, 170
 Meyer, R. M. 27
 Mick. (Słownik języka Adama Mickiewiczza), urednik K. Górski idr. 16,
 366, 372, 377, 380, 382, 385
 Mikhailov, N. 13, 14
 Miklošič, F. 107, 108, 201, 245, 431
 MikIP (Lexikon palaeoslovenico-graeo-latinum), avtor F. Miklošič 123
 mikroraven 100
 mikrosituacija 66, 106
 mikrovezljivost 104
 Milewski, T. 77, 103, 104
 M (Marijanski evangelij) 13

model
eksplikacijski (izrazni) 75
formalnoskladenjski 76, 106
osnovne predikativno-argumentne
strukture 74, 106
semantične sinteze 81
vezavnostni 81, 83
vezljivostnih realizacij 100
modifikacija 86
Moguš, M. 14
morfem
glagola 51
predložni glagolski 54
sobesedila 51
Moszyński, K. 30, 31, 34
Mrázek, R. 119, 291
MSS (Malý staročeský slovník), avtor
J. Bělič idr. 15, 272, 316, 319, 322

N

nadzor 53
neosebkov 53
osebkov 53
navezovanje 53
Němcová, B. 15
Němec, I. 38
Nichols, J. 103
Nikula, H. 89
Njegoš (Речник језика Петра II
Петровића Његоша), avtor M.
Stevanović idr. 14, 15, 194, 195,
196, 197, 230, 237, 244, 249, 255
nosilec odvisnosti 46
nosilec vezljivosti 21, 46
glagolski 101
ad-hoc 102
dinamični 102
enostavni 102
implicitirajoči 101

kompleksni 102
nevtralni 102
normativni 101
osnovne vezljivosti 102
primarni 102
sekundarni 102
sintagmatski 102
sistemski 101
spremenjene vezljivosti 102
statični 102
tvorjeni 102
vključujoči 101

O

odvisnik 53
odvisnost 94, 95
dodajanje 95
dopolnjevanje 95
okoliščina 21, 46
Orel, I. 148, 149, 150, 151, 152, 158,
161
Orešnik, J. 19, 52, 53, 56
Orzechowska, H. 108, 109, 110, 113,
118, 137, 146, 147, 179, 181, 193,
248, 543
osebek 64
Osman (Ivan Gundulić »Osman«),
avtor Ž. Bujas 14, 194, 195, 196,
197, 230, 237, 244, 249
Otrębski, J. 37, 39, 343, 376
Ožegov, S. I. 17
Ožegov (Толковый словарь русского
языка), avtor S. I. Ožegov idr. 16,
17, 402, 404, 430, 440, 449, 453

P

Palacký, F. 15
Panevová, J. 67, 85
Pantel, E. 82, 83, 84

- Pasch, R. 105
 Pasierbsky, F. 104
 Paternu, B. idr. 151
 Pavešić, S. 196
 Perlmutter, D. M. 73
 Pisarkowa, K. 347, 348, 349, 350,
     351, 354, 356, 357, 358, 359, 360,
     361, 362, 363, 394
 Pleteršnik, M. 143, 152
 Plet. (Pleteršnikov slovar) 13, 14, 143,
     144, 148, 152, 156, 158, 165, 166,
     169, 170, 171, 174, 175, 176, 179,
     180
 podpolje
     pomensko
         mišljenja 43
         védenja 43
 Pogačnik, J. 151
 polje
     besedno 27
     intenčno 57, 63
     pojmovno 27
     pomensko 27
         pragmatični vidiki strukturira-
             nja 28
         umevanja 27
 polspona 96
 pomen
     časovna ustaljenost 18
     pogostnost 18
     primerljivi 18, 21, 491
 pomenska sestavina 18
     razločevalna 18
     uvrščevalna 18
 pomensko sorodna skupina 31
 pomensko (vezljivostno) razmerje 19
 Popova, Z. D. 406, 410, 411, 412,
     413, 414
 Popović, Lj. 97, 98, 99, 106
 Potebnja, A. A. 154, 212, 415, 416,
     417, 418, 430, 431, 432, 433
 potenca 89
 Pranjковиć, I. 92, 93, 106, 198, 203,
     205, 206, 207, 208, 214, 217, 220,
     224, 225, 227
 predikat 57, 63
 predikativ 96
 predikativnost 81, 92, 95
 predikatoid 96
 predikator 57, 68
 predvidenost 103
 Preobraženskaja, M. N. 406, 411, 413
 Preobraženskij, A. G. 404
 prilastek 71
     prosti (povedkov) 53
 primik 48, 92
 prolepsa 226
 PSJČ (Příruční slovník jazyka české-
     ho), urednik O. Hujer idr. 15, 270,
     271, 272, 273, 276, 304, 305, 308,
     309, 311, 312, 313, 316, 318, 319,
     322, 323, 327
 P (Slovar Prešernovega pesniškega
     jezika), avtor P. Scherber 13, 14,
     166, 171, 174, 176, 180
 Puškin, A. S. 17
 Pušk. (Словарь языка Пушкина), ure-
     dnik V. V. Vinogradov idr. 16, 17,
     401, 402, 404, 405, 421, 435, 440,
     441, 444, 449, 453, 454, 458, 462
- R**
 Rappaport-Hovav, M. 73, 74
 Ravnikar, M. 152
 red
     besedni 104
     linearni 45
     strukturalni 45

- RHJ (Rječnik hrvatskoga jezika), avtor I. Broz idr. 14, 15, 194, 195, 196, 197, 230, 235, 236, 237, 244, 249
- RHKKJ (Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika), urednik B. Finka idr. 14, 194, 195, 228, 230, 237
- rodilnik
dvojni 443
- RSHJ (Речник српскохрватског књижевног и народног језика), urednik A. Belić idr. 14, 15, 194, 195, 197, 228, 230, 235, 236, 237, 240, 241, 242, 248, 249, 254, 255
- RSHKJ (Речник српскохрватскога књижевног језика), urednik M. Stevanović idr. 14, 15, 194, 195, 196, 197, 228, 235, 236, 237, 244, 246, 248, 249, 520
- RS (Русская грамматика II – синтаксис), avtorica N. Ju. Švedova idr. 79, 80, 81, 106, 154, 212, 412, 413, 414, 415, 418
- Rybicka, H. 108, 109, 110, 113, 248
- S**
- Saloni, Z. 77, 78, 79
- Samardžija, M. 89, 90, 91
- Schenkel, W. 100
- Schumacher, H. 89
- Schwarz, H. 28
- SČN (Slovník česko-německý), avtor J. Jungmann 15, 270, 271, 272, 273, 295, 296, 304, 305, 308, 309, 311, 312, 313, 316, 318, 319, 322, 323, 327
- SČ (Skladba češtiny), avtor M. Grepl idr. 19, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 106, 274, 284, 286, 288, 291, 292, 296, 297, 299
- SDRja11–14 (Словарь древнерусского языка XI–XIV вв.), urednik R. I. Avanesov idr. 16, 17, 402, 403, 404, 425, 435, 440, 441, 445, 447, 448, 451, 453, 454, 458
- semantična ergativnost 73
- semantična prehodnost 73
- SEP (Słownik etymologiczny języka polskiego), avtor W. Borys 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 343, 376
- Silić, J. 92, 93, 106, 198, 203, 205, 206, 207, 208, 214, 217, 220, 224, 225, 227
- Simić, R. 93, 94, 95, 96, 97
- Sin (Sinajski psalter) 13
- Sintaksa (Синтакса савременога српског језика), urednica M. Ivić 198, 203, 207, 208, 209, 210, 213, 217, 218, 220, 221, 222, 227, 246
- siže (tema) 23
- SJJSv (Slovar jezika Janeza Svetokriškega), avtor M. Snaj 13, 14, 166, 171, 176, 180, 182
- SJP (Słownik języka polskiego), urednik W. Doroszewski idr. 16, 342, 343, 344, 358, 363, 365, 366, 371, 372, 376, 377, 380, 382, 384, 385, 509
- SJS (Slovník jazyka staroslověnské-ho), urednik J. Kurz idr. 13, 115, 116, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 140, 151, 429, 508
- skladnja
dvoravninska vezljivostna 63
formalna 77
semantična 74

- sklon
 enovlogovni 52
 leksikalni/ideosinkratični 72
 nestrukturni 72
 semantični 72
 strukturni 72
 večvlogovni 52
- Skok, P. 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 196, 247
- skripti in scene 103, 106
- Sł16 (Słownik polszczyzny XVI wieku), urednica M. R. Mayenowa idr. 16, 342, 343, 344, 354, 365, 366, 371, 372, 374, 375, 376, 377
- SłJChP (Słownik języka Jana Chryzostoma Paska), urednica H. Koneczna idr. 16, 343, 344, 366, 372, 377, 380, 382, 384, 385
- slovensko strukturalno pomenoslovje 29
- SłStp (Słownik staropolski), urednik S. Urbańczyk idr. 16, 342, 343, 344, 351, 365, 366, 371, 372, 374, 375, 376, 377, 380, 382, 384, 385, 386, 509
- SłWarsz (Słownik języka polskiego), avtor J. Karłowicz idr. 16, 342, 365, 369
- Snoj, M. 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 149, 158, 160, 206, 207, 280
- spona 96
- SPP (Słowa pro praxi), avtorica N. Svozilová idr. 13, 15, 270, 272, 273, 276, 286, 304, 305, 316, 319, 322, 323
- Sprachinhaltforschung 28
- Sreznevskij, I. I. 17, 404, 426, 538
- Srezn. (Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам), avtor I. I. Sreznevskij 16, 17, 403, 404, 410, 426, 435, 441, 449, 451, 454, 538
- SRja11–17 (Словарь русского языка XI–XVII вв.), urednik R. I. Avanesov idr. 16, 17, 402, 403, 404, 410, 435, 439, 440, 441, 445, 451, 453, 454
- SRja18 (Словарь русского языка XVIII вв.), urednik J. S. Sorokin idr. 16, 17, 401, 402, 403, 404, 422, 435, 438, 440, 441, 451, 453, 454, 458
- SSG (Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich), urednik K. Polański idr. 16, 380, 382, 385
- SSJČ (Slovník spisovného jazyka českého), urednik B. Havránek idr. 271, 308, 309, 311
- SSKJ (Slovar slovenskega knjižnega jezika), urednik A. Bajec idr. 14, 27, 51, 143, 144, 147, 148, 149, 154, 156, 157, 165, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 193, 513, 532, 538
- SSpoj (Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení), avtorica N. Svozilová idr. 15, 270, 271, 272, 273, 286, 304, 305, 312, 313, 316, 319, 323
- SSP (Sveto pismo stare in nove zavaze, 2003) 118, 149, 360
- SSRja (Словарь современного русского литературного языка), urednik V. V. Vinogradov idr. 16, 17, 401, 402, 403, 404, 405, 435, 440, 441, 444, 449, 453, 454, 457, 458, 462

SS (Старославянский словарь), avtorica E. Bláhová idr. 13, 115, 116, 118, 123, 127, 135
 Stanojčić, Ž. 97, 98, 99, 106
 Staročeský slovník 15
 stavčni člen
   nesamostojni 92
   samostojni 92
   vezljivostna obravnava 64
 stavčni tip 98
 stavek
   besedilni 86
   dvodelni 56
   enodelni 56
 Stecenko, A. N. 413, 418, 421, 424, 428, 443
 Stepanova, M. D. 89
 Stevanović, M. 15, 203, 204, 205, 206, 207, 210, 214, 217, 218, 221, 224, 227
 Storrer, A. 100
 struktura
   makrovezljivostna 71
   mikrovezljivostna 71
   osnovna stavčna 66
   tipologija 68
 povedi
   slovnična 88
   vsebinska 87
 stavčna
   binomna 96
   monomna 95
   polinomna 97
   trinomna 96
 strukturalna semantika 28
 suplement 68
 Supr (Supraseljski zbornik) 13

Š

Šafařík, P. J. 15
 Šivic-Dular, A. 343
 Šlosar, D. 270, 271, 272, 273, 304, 311, 312, 318, 322, 327
 Šonje (Rječnik hrvatskoga jezika) 14, 15, 194, 196, 197, 230, 244, 249
 Švedova, N. Ju. 17, 79, 81
 Świdziński, M. 77, 78, 79

T

tagmemika 94
 taksemika 95
 Tesnière, L. 45, 46, 47, 50, 77, 89, 99, 100
 Thompson, S. A. 73
 Toporišič, J. 50, 148, 150, 152, 155
 Toporov, V. N. 35
 tožilnik
   dvojni 107, 115, 118, 123, 124, 129, 130, 131, 217, 291, 357, 420, 421, 423, 432
   z deležnikom 107, 124, 224, 301, 362, 430
   z nedoločnikom 108, 121, 125, 131, 225, 300, 362, 431
 Trávníček, F. 154, 212, 283, 284, 285, 287, 291, 300, 301, 302, 321
 Trier, J. 27, 28
 Trubačev, O. N. 42
 Trubar, P. 143, 170
 T (Trubar, P.) 13, 14, 148, 149, 151, 152, 166, 171, 174, 176, 180
 tvorjena slovarska enota 52
 Tyl, J. K. 15

U

- udeleženec 19, 21, 46, 86
  - izpustljivost 105
  - semantični 84
    - možni 84
    - obvezni 84
- udeleženska vloga 19, 21, 22, 52
  - informacija (vsebina) 60
  - nosilec 22
  - pomenska vsebina/razlaga 23
  - prejemnik 22, 52
  - prizadeto 22, 52
  - razmerni udeleženec 22
  - razmerni vsebinski udeleženec 23
  - stalna linearna razvrstitev 52
  - tipologija 22
  - vršilec 52
  - vsebina 23
  - vsebinski udeleženec (tip prizadeto) 22, 23
- ujemanje 48, 92
- umevanje 27
- usmerjenost 51
  - pomenska 18, 19, 21, 106, 114

V

- Vaillant, A. 35, 107, 116, 144, 194, 195, 197, 235, 236, 240, 241, 242, 254, 270, 271, 272, 273, 304, 311, 312, 318, 322, 327, 343, 402, 403, 404, 439, 440, 448, 451, 453, 457, 462
- Vasmer, M. 38, 151
- Va (Этимологический словарь русского языка), avtor M. Vasmer 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 404
- Veber, A. 202, 203, 206, 207, 208, 218, 220, 221
- Večerka, R. 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 362, 415, 416, 443
- vezava 19, 21, 23, 47, 89, 92, 94, 95, 106, 114
  - dvoja 48
  - dvojna 48, 137
  - dvojnična 48
- vezljivost 18, 21, 46, 50, 89, 94, 97
  - besedotvorje
    - besedotvorni pomen 49
    - pretvorba skladijskega razmerja 49
  - cepitev 83
  - desna 19, 24
  - eksterna 71
  - interna 71
  - leva 19, 24
  - logična 89
  - mehanizmi za spreminjanje 46
  - pomenskoskladijska 19, 21
  - semantična 71, 82, 89
    - aktivna 84
  - skladijska 71, 89
  - strukturnoskladijska 19, 21, 23
  - v zasnovi slovarjev in slovníc 100
- vezljivostna realizacija 100
- vezljivostna zmožnost 100
- Vidovič Muha, A. 12, 18, 28, 29, 30, 49, 50, 72, 82, 159
- Vinja, V. 199
- Vokabulár (na ÚČJ AV ČR) 15, 270, 271, 272, 273, 305, 313, 316, 319, 323
- Vondrák, V. 36, 107
- vozel (frc. *nœud*) 46
- VSSG (Vezljivostni slovar slovenskih glagolov), avtorica A. Žele 13, 14, 166, 171, 176, 180

Vulgata 149, 368
VV (Větné vzorce v češtině), avtor F.
Daneš idr. 23, 30, 54, 56, 57, 58,
59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 106, 280,
284, 288, 292, 293, 481

vzorec

frekvenca 25
pomenski (vezljivostni) 19, 21, 23
stabilnost 20, 21, 25
stavčni 100
kompleksni 57, 106
pomenski 56, 106
slovnični 56, 106
vezavnostni 20, 21, 24, 87, 106
vezljivostni
eliptični 104
emfatični 104
zaznamovani 104

W

Walde-Pokorny (Vergleichendes
Wörterbuch der Indogermanischen
Sprachen) 31
Weisgerber, L. 28
Weiss, P. 11
W (Wolfov prevod Svetega Pisma) 13,
14, 148, 149, 150, 151, 152, 155,
157, 158, 166, 171, 174, 176, 180

Z

Zaron, Z. 348, 349, 351, 352
Zasorina, L. N. 89
Zikmund, V. 154, 212, 274, 277, 278,
279, 280, 281, 284, 285, 291, 292,
295, 297, 298, 299, 300, 301, 302,
307, 321
Zima, L. 208, 225, 226
Zubatý, J. 36, 284
zunajjezikovna realnost 106

zveza

besedna 79
določilna 92
okoliščinska 92
prilastkovna 92
skladenjska
bilateralna 104
unilateralna 104

Ž

Žele, A. 9, 11, 14, 18, 19, 21, 45, 54,
55, 56, 64, 72, 79, 93, 94, 145, 153,
488

Seznam shem in tabel

<i>Shema 1: Drevesni model pri L. Tesnièreu (1959)</i>	45
<i>Shema 2: Formulaična predstavitev vezljivosti pri A. Žele (2008)</i>	55
<i>Shema 3: Zapis kompleksnega stavčnega vzorca v VV</i>	58
<i>Shema 4: Model PSPA in eksplikacijski model s predikati prvega reda pri S. Karolaku (1984)</i>	75
<i>Shema 5: Model PSPA in eksplikacijski model s predikati višjega reda pri S. Karolaku (1984)</i>	75
<i>Shema 6: Formalnoskladenjski model pri S. Karolaku (1984)</i>	77
<i>Shema 7: Stavčni vzorci v poljski formalni skladnji (Grzegorzcykowa, 1996)</i>	78
Tabela 1: Sestava korpusa za slovenščino	13
Tabela 2: Sestava korpusa za srbščino in hrvaščino	14
Tabela 3: Sestava korpusa za češčino	15
Tabela 4: Sestava korpusa za poljščino	16
Tabela 5: Sestava korpusa za ruščino	16
Tabela 6: Ilustrativni prikaz desnih določilnih možnosti češ. <i>myslet</i> v pomenu 'imeti namen, nameravati'	20
Tabela 7: Prikaz vezljivosti pri M. Križaj-Ortar (1989)	51
Tabela 8: Vezavnostni model za glagol rus. <i>лечить</i> pri Ju. D. Apresjanu (1995)	83
Tabela 9: Vezavnostni model za samostalnik rus. <i>наушем</i> pri Ju. D. Apresjanu (1995)	83
Tabela 10: Vezavnostni vzorec za glagol angl. [to] ACCUSE pri I. Melčuku (2004b)	87
Tabela 11: Vezavnostni vzorec za frazem angl. [IT DAWNS] pri I. Melčuku (2004b)	87
Tabela 12: Razredi glagolskih nosilcev vezljivosti pri V. Ágelu (2000)	101
Tabela 13: Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v stari cerkveni slovanščini	137
Tabela 14: Vezavnostne možnosti pomenov a. 'misliti, meniti' in b. 'imeti za' v stari cerkveni slovanščini	138
Tabela 15: Primerljivi pomeni glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini	140
Tabela 16: Vezavnostne možnosti pomena a. 'vedeti, znati, poznati' v stari cerkveni slovanščini	140

Tabela 17: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'razumeti, dojemati' v stari cerkveni slovanščini</i>	142
Tabela 18: <i>Desne določilne možnosti sln. misliti</i>	165
Tabela 19: <i>Desne določilne možnosti sln. misliti v pomenu (1) 'misliti, razmišljati'</i>	167
Tabela 20: <i>Desne določilne možnosti sln. misliti v pomenu (2) 'nameravati'</i>	168
Tabela 21: <i>Desne določilne možnosti sln. misliti v pomenu (3) 'misliti, snovati v škodo/korist'</i>	169
Tabela 22: <i>Desne določilne možnosti sln. meniti</i>	171
Tabela 23: <i>Desne določilne možnosti sln. meniti v pomenu (1) 'meniti, misliti, imeti za'</i>	172
Tabela 24: <i>Desne določilne možnosti sln. meniti v pomenu (3) 'reči, dejati'</i>	173
Tabela 25: <i>Desne določilne možnosti sln. umeti</i>	174
Tabela 26: <i>Desne določilne možnosti sln. umeti v pomenu (1) 'razumeti, dojeti'</i>	174
Tabela 27: <i>Desne določilne možnosti sln. umeti v pomenu (2) 'znati, biti sposoben, moči'</i>	175
Tabela 28: <i>Desne določilne možnosti sln. vedeti</i>	176
Tabela 29: <i>Desne določilne možnosti sln. vedeti v pomenu (1) 'vedeti'</i>	177
Tabela 30: <i>Desne določilne možnosti sln. vedeti v pomenu (2) 'znati'</i>	178
Tabela 31: <i>Desne določilne možnosti sln. vedeti v pomenu (3) 'poznati'</i>	179
Tabela 32: <i>Desne določilne možnosti sln. znati</i>	179
Tabela 33: <i>Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (1) 'znati, biti izveden (v čem); moči'</i>	180
Tabela 34: <i>Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (2) 'poznati'</i>	181
Tabela 35: <i>Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (3) 'vedeti'</i>	181
Tabela 36: <i>Desne določilne možnosti sln. znati v pomenu (4) 'biti videti' (brezos.)</i>	182
Tabela 37: <i>Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v slovenščini</i>	185
Tabela 38: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti' v slovenščini</i>	186
Tabela 39: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati' v slovenščini</i>	188
Tabela 40: <i>Primerljivi pomeni glagolov védenja v slovenščini</i>	189
Tabela 41: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'razumeti, dojeti' v slovenščini</i>	189

Tabela 42: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'znati, biti sposoben, moči' v slovenščini</i>	190
Tabela 43: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'vedeti' v slovenščini</i>	191
Tabela 44: <i>Vezavnostne možnosti pomena d. 'poznati' v slovenščini</i>	193
Tabela 45: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti</i>	229
Tabela 46: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (1) 'imeti misli, biti v mislih, razmišljati; imeti mišljenje o'</i>	231
Tabela 47: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (2) 'nameravati; načrtovati, misliti na'</i>	233
Tabela 48: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (3) 'hoteti, želeti'</i>	233
Tabela 49: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. misliti v pomenu (4) 'skrbeti, brigati se za; upoštevati'</i>	234
Tabela 50: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. mišljati</i>	235
Tabela 51: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. mišljati</i>	236
Tabela 52: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. mniti</i>	237
Tabela 53: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. mniti v pomenu (1) 'imeti misli, biti v mislih, razmišljati'</i>	238
Tabela 54: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. mnivati</i>	240
Tabela 55: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. mijeniti</i>	243
Tabela 56: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti</i>	244
Tabela 57: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti v pomenu (1) 'imeti védenje, znanje, biti spreten, znati'</i>	245
Tabela 58: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti v pomenu (2) 'imeti moč, biti sposoben, moči'</i>	246
Tabela 59: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. umjeti v pomenu (4) 'prilagajati obnašanje; pridobivati naklonjenost'</i>	246
Tabela 60: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. vjedjeti</i>	247
Tabela 61: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znati</i>	248
Tabela 62: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (1) 'imeti znanje o, biti poznavalec koga/česa, vedeti, znati'</i>	250
Tabela 63: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (2) 'poznati, poznavati; imeti za'</i>	251

Tabela 64: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (3) 'zavedati se, imeti v mislih, razumevati; prepoznavati'</i>	252
Tabela 65: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (4) 'izvedeti'</i>	252
Tabela 66: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znati v pomenu (10) 'spominjati se'</i>	254
Tabela 67: <i>Desne določilne možnosti srb./hrv. znavati</i>	255
Tabela 68: <i>Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v srbsščini in hrvaščini</i>	261
Tabela 69: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti' v srbsščini in hrvaščini</i>	262
Tabela 70: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati' v srbsščini in hrvaščini</i>	264
Tabela 71: <i>Primerljivi pomeni glagolov védenja v srbsščini in hrvaščini</i>	266
Tabela 72: <i>Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati' in e. 'poznati' v srbsščini in hrvaščini</i>	267
Tabela 73: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'biti sposoben, moči' v srbsščini in hrvaščini</i>	269
Tabela 74: <i>Desne določilne možnosti češ. myslet</i>	305
Tabela 75: <i>Desne določilne možnosti češ. myslet v pomenu (1) 'premišljati, razmišljati; imeti mnenje, prepričanje o; soditi, meniti'</i>	306
Tabela 76: <i>Desne določilne možnosti češ. myslet v pomenu (2) 'imeti namen, nameravati, prizadevati si za'</i>	307
Tabela 77: <i>Desne določilne možnosti češ. mnít</i>	308
Tabela 78: <i>Desne določilne možnosti češ. mnít v pomenu (1) 'meniti, misliti, domnevati'</i>	309
Tabela 79: <i>Desne določilne možnosti češ. mnít v pomenu (2) 'smatrati, imeti za'</i>	310
Tabela 80: <i>Desne določilne možnosti češ. mínit</i>	312
Tabela 81: <i>Desne določilne možnosti češ. mínit v pomenu (1) 'misliti, imeti za, domnevati'</i>	313
Tabela 82: <i>Desne določilne možnosti češ. mínit v pomenu (2) 'imeti namen, nameravati'</i>	315
Tabela 83: <i>Desne določilne možnosti češ. umět</i>	316
Tabela 84: <i>Desne določilne možnosti češ. umět v pomenu (1) 'imeti védenje, znanje, znati, biti spreten v'</i>	317

Tabela 85: <i>Desne določilne možnosti češ. umět v pomenu (2) 'biti sposoben (za), biti v stanju, (z)moči'</i>	318
Tabela 86: <i>Desne določilne možnosti češ. věděť</i>	319
Tabela 87: <i>Desne določilne možnosti češ. věděť v pomenu (1) 'imeti védenje o, imeti stališče o, biti seznanjen z'</i>	320
Tabela 88: <i>Desne določilne možnosti češ. věděť v pomenu (2) 'biti sposoben; znati'</i>	321
Tabela 89: <i>Desne določilne možnosti češ. znát</i>	323
Tabela 90: <i>Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (1) 'imeti znanje, védenje, vedeti'</i>	324
Tabela 91: <i>Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (3) 'poznati, biti seznanjen z'</i>	325
Tabela 92: <i>Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (5) 'priznavati (kot), imeti za; opredeljevati se za'</i>	326
Tabela 93: <i>Desne določilne možnosti češ. znát v pomenu (6) 'biti jasno, očitno; biti videti' (brezos.)</i>	326
Tabela 94: <i>Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v češčini</i>	332
Tabela 95: <i>Vezavnostne možnosti pomenov a. 'misliti, meniti' in d. 'smatrati, imeti za' v češčini</i>	333
Tabela 96: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati' v češčini</i>	335
Tabela 97: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist' v češčini</i>	336
Tabela 98: <i>Vezavnostne možnosti pomena e. 'pomeniti' v češčini</i>	336
Tabela 99: <i>Primerljivi pomeni glagolov védenja v češčini</i>	337
Tabela 100: <i>Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati' in b. 'biti sposoben, (z)moči' v češčini</i>	338
Tabela 101: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'poznati' v češčini</i>	341
Tabela 102: <i>Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic)</i>	366
Tabela 103: <i>Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic) v pomenu (1) 'misliti, razmišljati, soditi, meniti'</i>	367
Tabela 104: <i>Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic) v pomenu (2) 'misliti, snovati v škodo/korist'</i>	369
Tabela 105: <i>Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic) v pomenu (3) 'nameravati, načrtovati, zamišljati si'</i>	370

Tabela 106: <i>Desne določilne možnosti polj. myšleć (myšlic) v pomenu (4) 'skrbeti, brigati se za'</i>	370
Tabela 107: <i>Desne določilne možnosti polj. mniemać, mnimać</i>	371
Tabela 108: <i>Desne določilne možnosti polj. mniemać, mnimać v pomenu (1) 'meniti, misliti, soditi, domnevati'</i>	372
Tabela 109: <i>Desne določilne možnosti polj. mnieć</i>	374
Tabela 110: <i>Desne določilne možnosti polj. mniemieć</i>	375
Tabela 111: <i>Desne določilne možnosti polj. mniemieć v pomenu (1) 'meniti, misliti, soditi, domnevati'</i>	375
Tabela 112: <i>Desne določilne možnosti polj. mienić</i>	376
Tabela 113: <i>Desne določilne možnosti polj. mienić v pomenu (1) 'izražati svoje mnenje, govoriti, misliti o, meniti'</i>	377
Tabela 114: <i>Desne določilne možnosti polj. mienić v pomenu (2) 'imenovati, imeti za, predlagati za'</i>	378
Tabela 115: <i>Desne določilne možnosti polj. mienić v pomenu (3) 'misliti o, imeti na misli, hoteti'</i>	379
Tabela 116: <i>Desne določilne možnosti polj. mienić v pomenu (4) 'tikati se, prisojati'</i>	379
Tabela 117: <i>Desne določilne možnosti polj. umieć</i>	380
Tabela 118: <i>Desne določilne možnosti polj. umieć v pomenu (1) 'imeti znanje (česa), znati'</i>	380
Tabela 119: <i>Desne določilne možnosti polj. umieć v pomenu (2) 'biti sposoben, zmoći'</i>	381
Tabela 120: <i>Desne določilne možnosti polj. wiedzieć</i>	382
Tabela 121: <i>Desne določilne možnosti polj. wiedzieć v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje, zavedati se, biti si na jasnem; poznati'</i>	383
Tabela 122: <i>Desne določilne možnosti polj. znać</i>	384
Tabela 123: <i>Desne določilne možnosti polj. znać v pomenu (1) 'znati, vedeti o, poznati; razločevati, spoznavati'</i>	385
Tabela 124: <i>Desne določilne možnosti polj. znać v pomenu (2) 'priznavati, izpovedovati'</i>	386
Tabela 125: <i>Desne določilne možnosti polj. znać v pomenu (3) 'poznati kot'</i>	387
Tabela 126: <i>Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v poljščini</i>	392
Tabela 127: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti' v poljščini</i>	393

Tabela 128: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'misliti, snovati v škodo/korist' v poljščini</i>	395
Tabela 129: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'nameravati, hoteti' v poljščini</i>	396
Tabela 130: <i>Primerljivi pomeni glagolov védenja v poljščini</i>	398
Tabela 131: <i>Vezavnostne možnosti pomenov a. 'imeti znanje, znati' in b. 'biti sposoben, zmóči' v poljščini</i>	399
Tabela 132: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'vedeti, poznati' v poljščini</i>	400
Tabela 133: <i>Desne določilne možnosti rus. мыслить</i>	435
Tabela 134: <i>Desne določilne možnosti rus. мыслить v pomenu (1) 'misliti, razmišljati'</i>	436
Tabela 135: <i>Desne določilne možnosti rus. мыслить v pomenu (2) 'nameravati, načrtovati, zamišljati si'</i>	438
Tabela 136: <i>Desne določilne možnosti rus. мыслить v pomenu (3) 'misliti, snovati v škodo/korist'</i>	438
Tabela 137: <i>Desne določilne možnosti rus. мнить</i>	441
Tabela 138: <i>Desne določilne možnosti rus. мнить v pomenu (1) 'misliti, domnevati; imeti za'</i>	442
Tabela 139: <i>Desne določilne možnosti rus. мнить v pomenu (2) 'razumeti (prim. kaj s čim); pomeniti, predstavljati'</i>	444
Tabela 140: <i>Desne določilne možnosti rus. мнить v pomenu (3) 'upati, računati na; nameravati'</i>	444
Tabela 141: <i>Desne določilne možnosti rus. мѣниту</i>	445
Tabela 142: <i>Desne določilne možnosti rus. мѣниту v pomenu (1) 'misliti, domnevati; imeti za'</i>	446
Tabela 143: <i>Desne določilne možnosti rus. мѣниту v pomenu (2) 'razumeti, misliti si'</i>	447
Tabela 144: <i>Desne določilne možnosti rus. мѣниту v pomenu (3) 'imenovati, omenjati'</i>	447
Tabela 145: <i>Desne določilne možnosti rus. уметь</i>	449
Tabela 146: <i>Desne določilne možnosti rus. уметь v pomenu (2) 'vedeti, poznati'</i>	450
Tabela 147: <i>Desne določilne možnosti rus. уметь v pomenu (3) 'znati'</i>	450
Tabela 148: <i>Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти</i>	451

Tabela 149: <i>Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti'</i>	452
Tabela 150: <i>Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти v pomenu (2) 'znati, moči'</i>	453
Tabela 151: <i>Desne določilne možnosti rus. вѣдѣти v pomenu (3) 'voditi, upravljati'</i>	453
Tabela 152: <i>Desne določilne možnosti rus. ведать</i>	454
Tabela 153: <i>Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje; razumeti se na; zavedati se, razumeti'</i>	455
Tabela 154: <i>Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (2) 'doživljati, imeti izkušnje, čutiti'</i>	456
Tabela 155: <i>Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (3) 'upravljati, voditi'</i>	456
Tabela 156: <i>Desne določilne možnosti rus. ведать v pomenu (4) 'prištevati, šteti k'</i>	457
Tabela 157: <i>Desne določilne možnosti rus. знать</i>	458
Tabela 158: <i>Desne določilne možnosti rus. знать v pomenu (1) 'vedeti, imeti védenje o'</i>	459
Tabela 159: <i>Desne določilne možnosti rus. знать v pomenu (2) 'priznavati; razumeti; imeti predstavo o; poznati'</i>	460
Tabela 160: <i>Desne določilne možnosti rus. знать v pomenu (4) 'imeti sposobnosti, imeti znanje, znati'</i>	461
Tabela 161: <i>Desne določilne možnosti rus. знавать</i>	462
Tabela 162: <i>Desne določilne možnosti rus. знавать v pomenu (2) 'biti seznanjen s kom, poznati'</i>	463
Tabela 163: <i>Primerljivi pomeni glagolov mišljenja v ruščini</i>	468
Tabela 164: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti; imeti za' v ruščini</i>	469
Tabela 165: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'nameravati, zamišljati si' v ruščini</i>	471
Tabela 166: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist' v ruščini</i>	472
Tabela 167: <i>Vezavnostne možnosti pomena d. 'razumeti; pomeniti' v ruščini</i>	473
Tabela 168: <i>Primerljivi pomeni glagolov védenja v ruščini</i>	474
Tabela 169: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'razumeti' v ruščini</i>	475

Tabela 170: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'vedeti, poznati' v ruščini</i>	476
Tabela 171: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'znati' in d. 'biti sposoben, moči' v ruščini</i>	478
Tabela 172: <i>Vezavnostne možnosti pomena e. 'voditi, upravljati' v ruščini</i>	479
Tabela 173: <i>Vezavnostne možnosti pomena f. 'doživljati, čutiti' v ruščini</i>	480
Tabela 174: <i>Primerljivi pomeni odrazov psl. *mysliti v izbranih slovanskih jezikih</i>	491
Tabela 175: <i>Primerljivi pomeni izpeljank z *mysliti v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jezikih</i>	492
Tabela 176: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, razmišljati' odrazov psl. *mysliti</i>	492
Tabela 177: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'imeti namen, nameravati' odrazov psl. *mysliti</i>	496
Tabela 178: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'misliti, snovati v škodo/korist' odrazov psl. *mysliti</i>	497
Tabela 179: <i>Vezavnostne možnosti pomena d. 'skrbeti za; upoštevati' odrazov psl. *mysliti</i>	499
Tabela 180: <i>Primerljivi pomeni odrazov psl. *mьněti v izbranih slovanskih jezikih</i>	501
Tabela 181: <i>Primerljivi pomeni ostalih s psl. *mьněti povezanih glagolov v izbranih slovanskih jezikih</i>	501
Tabela 182: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti; imeti za' odrazov psl. *mьněti</i>	502
Tabela 183: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti; imeti za' pri ostalih s psl. *mьněti povezanih glagolih</i>	503
Tabela 184: <i>Vezavnostne možnosti pomenov b. 'upati' in c. 'nameravati' odrazov psl. *mьněti</i>	506
Tabela 185: <i>Vezavnostne možnosti pomena d. 'pomeniti' odrazov psl. *mьněti</i>	506
Tabela 186: <i>Primerljivi pomeni odrazov psl. *měniti v izbranih slovanskih jezikih</i>	509
Tabela 187: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'misliti, meniti; imeti za' odrazov psl. *měniti</i>	509
Tabela 188: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'spominjati, omenjati' odrazov psl. *měniti</i>	512

Tabela 189: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'nameravati' odrazov psl. *měniti</i>	513
Tabela 190: <i>Vezavnostne možnosti pomena f. 'pomeniti' odrazov psl. *měniti</i>	514
Tabela 191: <i>Primerljivi pomeni odrazov psl. *uměti v izbranih slovanskih jezikih</i>	516
Tabela 192: <i>Primerljivi pomeni izpeljank z *uměti v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jezikih</i>	516
Tabela 193: <i>Vezavnostne možnosti pomenov a. 'vedeti, znati, poznati' in b. 'obvladati, biti zmožen' odrazov psl. *uměti</i>	517
Tabela 194: <i>Vezavnostne možnosti pomena c. 'razumeti, dojemati' odrazov psl. *uměti</i>	519
Tabela 195: <i>Primerljivi pomeni odrazov psl. *věděti v izbranih slovanskih jezikih</i>	520
Tabela 196: <i>Primerljivi pomeni izpeljank z *věděti v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jezikih</i>	520
Tabela 197: <i>Členitev primerljivega pomena a. 'vedeti, znati, poznati' odrazov psl. *věděti</i>	521
Tabela 198: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'vedeti, znati, poznati' odrazov psl. *věděti</i>	522
Tabela 199: <i>Vezavnostne možnosti pomena b. 'voditi, upravljati' odrazov psl. *věděti</i>	526
Tabela 200: <i>Primerljivi pomeni odrazov psl. *znati v izbranih slovanskih jezikih</i>	527
Tabela 201: <i>Primerljivi pomeni izpeljank z *znati v skladenjski podstavi v izbranih slovanskih jezikih</i>	528
Tabela 202: <i>Členitev primerljivega pomena a. 'vedeti, znati, poznati' odrazov psl. *znati</i>	529
Tabela 203: <i>Vezavnostne možnosti pomena a. 'vedeti, znati, poznati' odrazov psl. *znati</i>	529
Tabela 204: <i>Vezavnostne možnosti pomena h. 'priznavati, priznati' odrazov psl. *znati</i>	535
Tabela 205: <i>Vezavnostne možnosti pomena p. 'biti videti' (brezos.) odrazov psl. *znati</i>	538

Seznam krajšav

AcI = tožilnik z nedoločnikom

AcP = tožilnik z deležnikom

ags. = anglosaško

alb. = albansko

angl. = angleško

aor. = aorist

APPf = tvornoprekli deležnik

APPr = tvornosedanji deležnik

arg. = argument/argumentno

arm. = armensko

av. = avestijsko

balt. = baltsko

balto-slov. = balto-slovansko

blr. = belorusko

bolg. = bolgarsko

brezos. = brezosebno

BZ = besedna zveza

csl. = cerkvenoslovansko

čak. = čakavsko

čas. = časovno

češ. = češko

daj. = dajalnik/dajalniško

DcI = dajalnik z nedoločnikom

dluž. = dolnjelužiskosrbsko

dov. = dovršnik

dv. = dvojina

ed. = ednina

etim. = etimološko

exh. = lat. *exhaustum*, tj. izčrpano

frc. = francosko

germ. = germansko

glag. = glagol

got. = gotsko

gr. = starogrško

het. = hetitsko

hrv. = hrvaško

hrvosl. = hrvaško cerkvenoslovansko

ide. = indoevropsko

im. = imenovalnik/imenovalniško

indoir. = indoiransko

ir. = irsko

it. = italijansko

iter. = iterativno/ponavljalno

izglag. = izglagolsko

izprid. = izpridevniško

izsam. = izsamostalniško

jap. = japonsko

jslov. = južnoslovansko

kajk. = kajkavsko

kašub. = kašubsko

kit. = kitajsko

knj. = knjižno

KPS = kategorialna pomenska sestavina

lat. = latinsko

let. = letsko/letonsko

lit. = litovsko

ljud. = ljudsko

madž. = madžarsko

mak. = makedonsko

mest. = mestnik

mn. = množina

morf. = morfološko

nam. = namenilnik

nar. = narečno

nedol. = nedoločnik

nedov. = nedovršnik

neg. = negativen

nem. = nemško

nperz. = novoperzijsko

NV = nosilec vezljivosti

odv. = odvisnik

op. = opomba

or. = orodnik/orodniško
 os. = oseba
 ozir. = oziralno
 pf. = perfekt
 pgerm. = pragermansko
 pol. = polovica
 polj. = poljsko
 podr. = podrejen
 poprisl. = poprislovljeno
 port. = portugalsko
 poved. = povedkov
 PPPr = trpnosedanji deležnik
 pred. = predikativno
 predknj. = predknjižno
 predl. = predlog/predložno
 predm. = predmet/predmetno
 preh. = prehodno
 prekm. = prekmursko
 prim. = primerjaj
 prid. = pridevnik
 pril. = prilastek
 prisl. = prislov
 prislovnodol. = prislovnodoločilno
 psl. = praslovansko
 rod. = rodilnik/rodilniško
 RPS = razlikovalna pomenska sestavina
 rus. = rusko
 sam. = samostalnik
 sbh. = srbohrvaško
 sed. = sedanjik
 sln. = slovensko
 slov. = slovansko
 slovin. = slovinsko
 slovn. = slovnično
 slš. = slovaško
 sod. = sodobno
 sp. = spol
 splslov. = splošnoslovansko
 sr. = srednji spol
 srb. = srbsko
 srrus. = srednjerusko
 st. = stoletje
 stangl. = staroangleško
 star. = starejše
 stblr. = starobelorusko
 stcsl. = starocerkvenoslovansko
 stčeš. = staročeško
 stind. = staroindijsko
 stir. = staroirsko
 stpolj. = staropoljsko
 stprus. = staroprusko
 strus. = starorusko
 stsrb. = starosrbsko
 stukr. = staroukrajinsko
 stvnm. = starovisokonemško
 št. = število
 štaj. = štajersko
 štok. = štokavsko
 tož. = tožilnik/tožilniško
 trp. = trpni
 ukr. = ukrajinsko
 UPS = uvrščevalna pomenska sestavina
 vpr. = vprašalno
 vzh. = vzhodno
 vzhcsl. = vzhodno cerkenoslovansko
 vzhsl. = vzhodnoslovansko
 zač. = začetek
 zah. = zahodno
 zahcsl. = zahodno cerkenoslovansko
 zahsl. = zahodnoslovansko
 zaim. = zaimensko
 zastar. = zastarelo
 ž. = ženski spol

Oznake določil

Nosilec vezljivosti:

VF = glagolski nosilec vezljivosti (v osebni glagolski obliki)

Sklonska določila:

Snom = samostalniško določilo v imenovalniku

Sgen = samostalniško določilo v rodilniku

Sdat = samostalniško določilo v dajalniku

Sak = samostalniško določilo v tožilniku

Sak* = pomensko ekstenzivno **Sak**, nav. s prislovno vrednostjo (glej tudi **ADV**)

Slok = samostalniško določilo v mestniku

Sins = samostalniško določilo v orodniku

Predložnosklonska določila:

odSgen = predložnosklonsko samostalniško določilo s predložnim morfemom **od** in rodilniško obliko samostalnika (enako **naSak**, **oSlok** itn.)

Deležniška, nedoločniška, stavčna določila:

Part = deležniško določilo

INF = nedoločniško določilo

SENT = odvisniško določilo

SENTrel = določilo v obliki oziralnega odvisnika

daSENT = določilna da-zgradba (da + prezent)

PG = določilo v obliki premega govora

Prislovna določila:

ADV = prislovno določilo (glej tudi **Sak***)

